Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

A.XXV.2
5385 | A

REGIMEN
SANITATIS
4/53

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

15

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

Ch.   N. 26
25 7bre 1872

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

42550

SCHOLA SALERNITANA, HOC EST DE VALETVDINE TVENDA,

OPVS

NOVA METHODO INSTRVCTVM, infinitis versibus auctum, commentariis Villanouani, Curionis, Crellij & Costansoni Illustratum.

ADIECTÆ SVNT

Animaduersiones nouæ & copiosæ Renati MOREAV, *Doctoris Medici Parisiensis.*

Cum Indicibus quatuor Capitum, Quæstionum, Auctorum & rerum memorabilium.

PARISIIS,
Via Iacobæa, Sumptibus THOMÆ BLASII.

M. DC. XXV.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

QVANTVM IN MEDICO est sanare venit ægrotum: ipse se interimit qui præcepta Medici obseruare non vult. *D. August. tract. 12. in Ioan.*

Vulgatus Salernitarum de tuenda Valetudine libellus, iis qui legunt non parum vtilitatis præstat, illisque multo maiorem qui libelli præcepta obseruant.

Anton. Musa Brassauolus.

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

ILLVSTRISSIMO CARDINALI DE RICHELIEV.

R. MOREAV ὑγιαίνειν.

SIC est natura comparatum (Cardinalis Illustrissime) *vt sublimia & erecta ingenia corpus inualidum & infirmum; crassa & obtusa sanum & robustum nanciscantur. Herodico apud Platonem vis animi eximia; valetudo corporis parùm firma fuit. Polydoro apud Ælianum mens hebes ac tarda, cutis ipsa corporis* ἀδιακόνιστος. *Idipsum non dißimulauit* αὐτόπιστος *Ecclesiastes verbis planè aureis insinuans* καρδίαν σοφῶν ἐν οἴκῳ πένθους, καὶ καρδίαν ἀφρόνων ἐν οἴκῳ εὐφροσύνης. *Vt enim rara est coniunctio* formæ *atque* pudicitiæ, *rara concordia* maiestatis *&* amoris : *sic minus frequens est coniugium* mentis sanæ *cum* corpore sano; *quod in valido pinguique corpore mentis fulgor hebetetur, & dum emicare gestit offusa mole dissiliat. Ferè aduersa valetudo studiosis omnibus &*

Dialog. 3. de rep.
Lib 13. variæ hist. ca. 15.
Cap. 7.
Iuuenal Saty. 10.
Ouid. 1. metam.
Celsus cap. 2. lib. 1.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

cupidis litterarum cedit tam in præmium, quàm in infamiam. Vna Medicina θεοπρεπὴς *illa* ἐπιστήμη *ab ortu primo ægra corpora parte doloris leuat; & festinantia ad mortem salubri victus lege remoratur. Quæ Galenum ab incunabulis valetudinis vitio laborantem ad longam senectutem absque vllo corporis tædio transmisit: eadem ars salutari victus ratione Socratem à peste, quæ frequẽter Athenas depopulabatur, immunem semper & illæsum seruauit. Has tuendæ sanitatis leges Medici quondam* Salernitani *Roberto Normanniæ Principi &* Angliæ *Regi designato & scripserunt & obtulerunt; quas quidem cum recudendas nouisque* animaduersionibus *illustrandas suscepissem: potior Illustriorue, cui dicarem, non occurrit* (Illustrissime Cardinalis) *excepto* Te, *cui multis nominibus & rationibus deberi hoc opus planè animaduerti. Etenim cum nobili & diuino præditus sis ingenio, compages corporis* tibi *obtigit tenuis raræque texturæ, valetudo quoque fragilis & nutans; nisi salutaribus medicinæ præsidiis fulciatur, & commoda victus lege sedulò conseruetur. Ad hoc vero licet peritus & fidelis assideat* tibi *Medicus mille officiis, mille experimentis, ingeniique sui monimentis dudum probatus eruditissimus* Citesius: *attamen cum à lectione librorum Theologicorum quos vtraque manu versas; cum à negotiis imperij quæ sub* te *altero velut cardine voluuntur, animi relaxandi gratia ad hortos & viridaria Medicinæ diuertes; erunt fortassè hoc in opere nonnulla, quæ tersum* tuum *ingenium & graue iudicium non lædent; corporis*

In epist. Hippocrat.

Gal. 5. de sanit. tuend.

Laert. lib. 2.

vero saluti atque incolumitati tuendæ sunt profutura. Deinde vero cum tuo *consilio & ductu* (caput *enim* te *eius Consilij* Rex Christianissimus *constituit*) *coniugiale fœdus* Galliam *inter & magnam* Britanniam *ineatur: suadet ratio vt hoc opus rursum offeratur viro* Principi *cuius auspicijs tam* Sacrum & Regium pignus *Imperio* Angliæ *contingit. Non est autem quod adiungam* tuam *in viros litteratos beneuolentiam, & insignem liberalitatem, qua rempubl. litterariam continuo is adiutum: quamque expertus est ordo Theologorum Parisiensium ad decus æternum* tui *nominis, & nusquam intermoriturum Scholæ Sorbonicæ ornamentum. Hæc, inquam, & similia virtutũ* tuarum *argumenta non est quod commemorem, vt nuncupationem huius operis publico etiam iure adscribendam* tibi *probem. Prætermitto apicem eum dignitatis quam sustines, quamque in* te *non tam suspicio, quàm* te *in illa. Tanta siquidem animi moderatione & sapientia, tanta dexteritate & peritia, tanta integritate & virtute axem vtriusque Imperij* Ecclesiastici & Politici *torques: vt iudicare difficile sit, plusne pietatis & litteraturæ in rebus* Ecclesiasticis, *quàm moderationis & experiẽtiæ in* Politicis *adhibeas. Neque vero hoc in loco & flexu dictionis laudum* tuarum *interciperetur cursus, nisi* te *in os laudare erubescerem; quem ab omni virtutum suarum prædicatione alienum semper & auersum accepi. Quamobrem cætera silentio inuoluens, quæ blandus ille oris* tui *decor & vultus animi index, quæque gesta & dicta* tua *loquuntur;* te *etiam atque*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

etiam (Illuſtriſſime Cardinalis) *exoratum venio, vt* deuotum tibi *hoc opus non inuitus excipias, & vt officiosè* vouentem *clientum tuorum numero adſcribas. Vale, & viue diu* Tibi *& Imperio Gallico. Lutetiæ Pariſiorum è muſæo noſtro, Kal.* Nouemb. *anni* 1624.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

INDEX CAPITVM totius Operis.

CAPITA PROLEGOMENORVM sunt nouem.

1 Consilium auctoris in hoc opere Salernitano renouando. pag. 1
2 De antiquitate & dignitate Academiæ Salernitanæ. p 5
3 De auctore carminum Scholæ Salernitanæ, operis titulo, dedicatione, euulgatione. 13
4 De iis qui materiam medicam carmine scripserunt, de versu leonino, antiquitate & vsu. p. 22
5 Primæ differentiæ carminis leonini. 30
6 Aliæ differentiæ versuũ rythmicorum artificialium. 36
7 De Rythmis Inartificialibus & genere carminum Salernitanorum. 39
8 consilium Scholæ Salernitanæ in his rythmis scribendis. 43
9 Ordo totius operis Salernitani in hac editione seruatus. 47

PARS PROPHYLACTICE continet sex Sectiones.

Prima Sectio de aëre continet proœmium & vnum caput.

Operis Institutum pag. 1
Aliud proœmium. 15
caput de aëre tredecim mẽbra comprehendit 19
1 De aëre eligendo, fugiẽ-

do, emendando. pag. 22
2 De aëris mutatione inducta ab Astris. 27
3 De mutatione aëris penes anni tempora. 30
4 De mutatione aëris per ventos. 32
5 De mutatione aëris excitata à meteoris. 41
6 De mutatione aëris penes Zonas. 48
7 De mutatione aëris penes climata. 52
8 De regionibus mundi cardinalibus. 60
9 De orbis partibus Regnis & Prouinciis. 46
10 De ciuitatibus & ædibus. 69
11 De aliquot locorũ particularium constitutionibus. 72
12 De vestibus. 72
13 Signa cognoscendarum aëris mutationum. 83

Sectio secunda de cibo & potu duas partes continet.

PRior est de cibo continens, 77. capita, pagina 85
1 DE administratione generali ciborum. pag. 85
2 De cibis bene nutrientibus. 88
3 De cibis bene nutrientibus & impinguantibus. p. 96
4 De cibis vitandis, mali succi & difficilis coctionis. 104
5 De quantitate ciborum. p. 125
6 De qualitatibus alimentorum ex saporibus dignoscendis. 128
7 De ciborum præparatione variisque coquendi modis 135
8 De generali ciborum condimento. 145
9 de Sale. 152
10 De tempore assumendi alimenti penes anni tempestates, vbi de antiperistasi disputatur. 158
11 De tempore particulari assumendi alimenti. p. 169
12 Quæ fames ingerẽdum cibum suadeat. 169
13 De Cœna. 181
14 De secundis mensis seu bellariis. 200
15 De ordine in cibis seruando. 204
16 De cõsuetudine in cibis seruanda. 211
17 De pane vbi vnũ & quadraginta panis problemata poponuntur & vniuersa panis natura, differentiæ, & vsus exponuntur. 225
18 De Vipa & Offa. 306

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

19 De Pisis & Fabis. 311
20 De Oleribus in genere. 327. b.
21 De Buglosso. 330. b.
22 De Borragine. 341
23 De Malua. 342
24 De Rapis. 350
25 De caule 359
26 De chærefolio. 368
27 De pastinaca. 373
28 De absynthio. 377
29 De abrotono. 388
30 De Sicla. 390
31 De Scabiosa. 395
32 De Chelidonia 398
33 De Hyssopo. 404
34 De Menta 408
35 De Marathro. 414
36 De Pulegio. 420
37 De Ruta. 427
38 De Saluia 406
39 De Nasturtio 451
40 De Enula Campana. 457
41 De Cæpa. 465
42 De Porro. 475
43 De vrtica 480
44 De Sileri montano. 486
45 De Spinaciis. 488
46 De Salice. 491
47 De Floribus ac primum de Viola purpurea. 495
48 De Sambuci floribus. 503
49 De Croco. 507
50 De Herbarum seminibus ac primo de Sinapi. 518
51 De Aniso. 523
52 De anetho atque coriandro. 526
53 De fructibus arborum. 532
54 De Cerasis. 538
55 De Prunis. 542
56 De Pyris. 545
57 De Persicis, Racemis & Passulis. 549
58 De Moris. 558
59 De Ficubus 559
60 De Mespilis. 566
61 De quibusdam aromatis ex plantis desumptis, ac primo de pipere. 569
62 De Zingibere. 581
63 De Cibis ex animalibus desumptis, ac primo de auibus esui aptis 584
Hîc agitur primo de esu carnium in genere, pag. 596. Secundo vero de carne auium pag. 606
64 De Anate. 620
65 De ansere. 622
66 De carnibus animaliũ terrenorum & quadrupedum, ac primo de porco & oue. 625
67 De carnibus vitulinis. 931
68 De carnibus piscium & eorum electione. 637
69 De quibusdam piscibus particulatim. 653
70 De anguilla 675
71 De partibus animalium, ac primo auium. 682

72 De partibus quadrupedum 696
Appendix prima de partibus piscium. 916
Appendix altera de electione animalium, eorumdemque partium. 722
73 De excrementiis partibus auium, Ouis. 726
74 De esu ouorum. 738
75 De excrementis quadrupedum, ac primo de lacte. 740
76 De caseo. 756
77 De butyro & sero. 774

Finis Indicis Capitum.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

INDEX QVÆSTIONVM TOTO OPERE AGITATARVM.

1 AN Medicinæ beneficio sanitas conseruari possit pag. 10
2 An Medicinæ opera vita prorogari possit 13
3 An cœli agant in inferiora 28
4 An Cometa sit meteorum 42
5 An torrida zona habitetur 49
6 Quæ zonarum temperatissima sit 50
7 Quodnam clima temperatissimum 54
8 Vtrum Orientalis regio salubrior sit Occidentali 62
9 An Europa præstantior quam sit Asia 65
10 An satius sit crudis quã coctis cibis vti 136
11 An acria purgant, 140
12 An Saccharum veteribus fuerit cognitum 156
13 An victus ratio calidior hyeme conueniat 163
14 De Antiperistasi tres quæstiones proponuntur 168
15 Quot modis augeri potest calor 167
16 Cur gulosi & intemperãtes non læduntur à malo cibo & potu 176
17 An abstinendum sit omni potu iis qui nunquam sitiunt 180
18 Vtrum uberius prandendum quam cœnandum 183
19 Quoties prisci in die comederint & quoties edendum 191
20 An præstet semel vel multoties in die comedere 194
21 Quot horis coctio cibi peragatur 195
22 An sit semper eadem hora comedendum 195
23 An bibendum prius quàm edendum 205
24 An consuetudo possit mutare naturam 317
25 An consuetudo abeat in naturam 221
26 An aër nutriat 232
27 An terra nutriat 236
28 An homo sponte è terra nasci possit 244
29 An iisdem nutriamur qui-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

bus constamus. 247

30 *Cur absurda vt terra & creta appetantur.* 248

31 *An mista inanimata nutriant.* 250

32 *Cur violæ iuxta allia odoratiores fiunt.* 252

33 *An omne quod nutrit sit animatum.* 253

34 *Vna & quadraginta quæstiones de Pane per modum problematis.*

PROBLEMA.

1 *Cum glande primos homines vixisse perhibeantur, vnde panis in vsum primum venit.* 282

2 *Quo tempore, ex qua materia & à quibus panis confici solitus est apud Græcos & Latinos.* 284

3 *Cur in pane rei alimentariæ summam natura posuit.* 285

4 *Cur panis tam conformis est naturæ humanæ.* 287

5 *Cur Plautus in curculione dixit ventris stabilimẽta esse panem & carnem bubulam?* p. 287.

6 *Estne comedendi panis certa quantitas definienda.* ibid.

7 *Cur Hippocrates repletionem panis pessimam dixit.* p. 288.

8 *Estne repletio panis pessima, ob idque vituperandusne est panis.* 289

9 *Estne nutritio panis an carnis melior.* 290

10 *Cur repletio carnis minus nocet quam repletio panis.* p. 290.

11 *Cur magis nutrit siligineus panis & cãdidus quam ater & furfuraceus.* 291

12 *Cur in Scotia optimus omnium panis esse dicitur?* 291

13 *Cur panis sine alio cibo sumptus in vẽtriculo acescit.* 292

14 *Cur panis calidus frigido humidior sitim excitat?* 292

15 *Cur panis calefactus frigido suauior.* 293

16 *Cur panes calidi frigidis nigriores apparent.* ibid.

17 *An veteres calido pane vsi* ibid.

18 *Cur panis parum tritus & subactus, & panis multum tritus facile frangũtur.* ibid.

19 *Cur panes frigidi humectati & madefacti si se tangunt non cohærent, calidi autem cohærent.* 294

20 *Cur Hebræi pane azymo vsi? fermentone semper abstinuerunt?* 294.

21 *Cur panis Azymus venerem excitat* 295

22 *Cur pane Azymo vtentes corda parua & hepata habent.* 295

23 *Cur Ægyptij sacerdotes pane salito abstinuerunt.* 296

24 *Cur salitus panis minus ponderat quam non salitus, cum salis adiectio ad pondus facere aliquid videatur.* ibi.

25 *Quomodo pondus panis additur.* ibid.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

26 Cur panes Perdicæ Macedonum Regis dum mercenarius esset Regis Lebæorum in duplam crescebant. 297
27 Cur panis albissimus lumbricos gignit. 297
28 Cur ater panis tenebras inducit. 298
29 Quid est panis lotus quaue ratione lauatur. ibid.
30 Cur panis aqua aut vino madens efficacius sitim tollit. ibid.
31 Cur panis vino intinctus citius inebriat quam vinum potum. 299
32 Cur panis aqua madidus febricitanti datus restituit appetitum. ibid.
33 Quamobrem vino cum pane febricitantibus oblato febris remittitur. 299
34 Cur panis frustum grandiusculum deuoratum singultum excitat. ibid.
35 Quis erat panis doricus? 299
36 Quis dicebatur panis popanus, quis gradilis, quis spensititius. 300
37 Quamobrem panis mucescit. 302
38 Cur si vetustate mucescit panis mutari tamen in lapidem potest. 303
39 Cur cauet Pythagoras ne frangatur panis. 303
40 Cur apud Græcos et Macedonas sponsus & sponsa nuptiarum die panem gladio diuisum gustare cogebantur. p. 304.
41 Quid panis per somnium edi visus significat. ibid.
35 An pisa aluo magis secedat quam fabæ. 319
36 An cicer sit siccum vel humidum. 323
37 An cicer venerem excitet. p. 324.
38 An fabæ sterilitatem inducunt. 331
39 Cur vsum fabarum Pythagoras prohibuit. 334
40 Cur quidam insaniant florentibus fabis. 323. b.
41 An borrago exhilaret. 333. & 338.
42 Cur malua cum sole circumagatur. 347
43 Cur malua abstinuerit Pythagoras. 345. 348.
44 An malua temperamento calida vel frigida. 348
45 An radices inter cæteras plantarum partes sint deteriores. 353
46 An Rapa plus cæteris nutriat. 356
47 Cur rapa tam magna crescat. 357
48 An brassica sedet crapulam. p. 360
49 An Brassica calefaciat. 36[illegible]
50 An Pastinaca parum vel multum nutriat. 374
51 Cur mare nauseam excitat. 382
52 An detur Beta syluestris. 391
An beta frigida sit vel calida. p. 392

54 *Cur beta vini saporem restituit quē brassica corrupit.* p. 394
55 *An Chelidonium visum restituat.* 401
56 *An Mentha venerē excitet.* p. 412
57 *An fœniculum flatus pellat.* p. 419
58 *An suspensum è tectis pulegium brumali die floreat.* 426
59 *Cur ruta optima euadat in ficu sata.* 431
60 *An dētur præsidia mortem prohibentia.* 443
61 *An saluia mortem prohibeat.* 448
62 *An Nasturtium excitet venerem.* 454
63 *An Helenium herba sit venenata.* 458
64 *An Cepæ lacrymas moueāt.*
65 *An Cepæ oculis noceant.* p. 470
66 *An vrtica inter vrentia reponenda.* 483
67 *Cur nonnulla si admoneantur lædunt, si assumātur non nocent.* 484
68 *An Salix sterilis.* 494
69 *An Sambucus refrigeret vel calefaciat.* 504
70 *An crocus excitet lætitiā* 511
71 *Cur Crocus risum lethalem inducat.* 511
72 *Vtrum Anethum sic* ἐυστόμαχον. 528
73 *Vtrū Anethū lac generet.* 529
74 *Vtrum Anethum venerem excitet.* 530
75 *Vtrum Anethum sit Narcoticum.* 530
76 *An Coriandrum calidum vel frigidum* 531
77 *An pruna aluū stringāt* 544
78 *An persica* ἐυστόμαχα. 555
79 *An folia piperitidis arboris tegant solum fructus per pluuiam.* 575
80 *An Piper frigidum.* 576
81 *An Zingiber molliat aluū.* p. 583.
82 *An sturnorum caro sit vitiosa.* 587
83 *An Prisci ante diluuium vsi sint carnibus.* 596
84 *An carnes plantis meliores.* p. 599.
85 *Cur aues per siccitatem fœcundiores.* 607
86 *An Coturnix epilepsiam inducat.* 613
87 *An aues aquaticæ calidiores aliis* 621
88 *An caro auium calidior carne quadrupedum.* 626
89 *An vitulina caro hœdinæ præferenda.* 635
90 *An piscium caro deterior quadrupedum carne.* 639
91 *An Anguillæ lædant vocem.* p 680
92 *An lac fuscum cādido præferendum* 747
93 *An suillum lac sit crassum vel tenue.* 751
94 *An vsus butyri antiquissimus.* 776

Finis Indicis quæstionum.

Extraict du Priuilege du Roy.

PAr grace & Priuilege du Roy, il est permis à M. René Moreau, Docteur Regent en la Faculté de Medecine à Paris, de faire imprimer par tel que bon luy semblera vn liure intitulé *Schola Salernitana, cum nouis eius animaduersionibus*. Auec inhibitions & deffences à tous autres Imprimeurs & Libraires, de le vendre ou debiter au Royaume de France, sans la permission dudit sieur Moreau, pour le terme de six ans, à compter du iour & datte de l'impression, sur les peines portees ausdites lettres. Donné à sainct Germain en Laye, le 26. iour de Septembre mil six cens vingt quatre.

Signé, MATHAREL.

Ledit sieur Moreau a consenty & consent que Thomas Blaise, Iuré Libraire à Paris, puisse imprimer le susdit Liure aux conditions y specifiees és lettres cy dessus, & aux termes portez par ledit Priuilege.

Acheué d'imprimer le 29. iour du mois de Nouembre, 1624.

INDEX ERRATORVM.

NE Lectorem inter legendum scrupuli remorentur, quos incuria Typographi passim fudit & disseminauit: ex numerosa segete pauculos extricabo. Itaque

IN PROLEGOMENIS.

pag. 8, lin. 4. lege illud oppidum. pag. 24 lin, 1 lege suspiciendum.

IN IPSO OPERE.

Pag. 5 lin 10, lege colore, pag. 9. lin 1 lege possit, pag. 20 lin. vlt. lege & calore, pag. 27 lin. 8. lege inductis, pag, 31, lin 19. lege rigidum. pag 34. lin. 30. lege sud est. Pag. 43. lin. 5. lege Neotericis. pag, 43. lin, 34, lege vt üt, p, 45, lin, 31, lege excitatam, p, 68, lin, 3. lege quæ qui, p, 108, lin, 15, lege aciem, p, 111, lin, 2. lege recens. p, 150, lin, 10, lege voluptati, pag, 165, lin, 1, dele eius modus, pag, 171, lin, vlt, lege suum, p, 199, lin, 3, lege bonum non est, p, 243, lin, 36, lege coqui non valeant, p. 256. lin, 12, lege quoque ratione, p, 263, lin, vlt, lege recenti nec, p, 355, lin, 35, lege misceri, p, 392, lin. 14 lege enim, p. 407, lin, 2. lege excrescentis, p, 470, lin, 5, lege calidum, p, 477, lin, 1, lege colore, P, 477, lin, 4, lege callosam, p. 486, lin, 8, lege refortat, p, 487. lin, 31. lege vina, p, 524, lin, 10, lege anisum. p, 618 lin, 30. lege auem, p, 679, lin, 14, lege anguillis. p. 701. lin. 31. lege sues. p, 709 lin. 6. lege nobis. p. 714. lin. 33. lege fumine. p. 746 lin. 4. lege earum.

Cætera vel ex rerum ipsa serie poterit Lector æquus restituere, vel c. pro e, ss. pro si, u. pro ri, t. pro r, n. pro u, u pro a, aut è contra substinendo emendare.

PROLEGOMENA IN SCHOLAM SALERNITANAM.

CONSILIVM AVCTORIS in hoc opere Salernitano renouando.

CAP. I.

CVM *Auditoribus* meis rationem conseruandæ sanitatis quam *higeinen* vocamus proximo anno pollicitus essem, iamque ex probatis selectisque auctoribus Græcis & Latinis certo quodam & legitimo ordine collegissem atque digessissem longe plura quàm paucis mensibus eis proponi ac exponi possent. Ne tot menses ex vno biennio, quod toti medicinæ demonstrandæ à facultate nostra Parisiensi mihi definitum erat, surriperem; & difficillimas medicinæ partes intactas desererem; standum pro- Auctoris institutũ.

missis nec æquum esse iudicaui, nec Philiatrorum vtilitati commodum. Etenim licet ea pars medicinæ rerum varietate pulcherrima, & earundem salubritate habeatur dignissima, quæ non modo Medicis omnibus, sed omni hominum generi perspecta cognitaque teneatur. Attamen prudentis fuit *Magistri* in illis temporum angustiis, earum rerum seligere argumenta & præcepta tradere, quæ non minus discenti necessariæ essent aut ignobiles, longe vero maiorem continerent obscuritatem, & rudiorum ingenia longioribus difficultatum filis implicarent. Succurrebat autem animo eam medicinæ partem, quæ morborum symptomatumque causas & differentias explicaret, & eam quæ artificiosam morborum prognosin traderet, vt maxime necessarias medico, sic impendiò difficiles & perplexas. Accedebat quod è manu medicorum animaduertebam deuolutã ad idiotas, plebeios, & aniculas victus præscribendi rationẽ, cum hactenus neminẽ (Reges & Principes si excipias) ex Medici præscripto institutũ viuendi singulorum temperamento, ætati, sexui accommodatũ obseruare deprehẽdamus. Deinde vero nõ me fugiebat grauissimos doctissimosq; viros, hãc medicinæ partem tã feliciter excoluisse & absoluisse, vt quod mihi tribuere

aut assumere possem nihil penitus ab eis relictum atque omissum sentirem. Tāti equidē hæc apud me fuerunt, ut promissum expungere, *Auditorúmque* meorum desiderio, atque expectationi satisfacere neglexerim. Verum enim vero quod ad prudentis & sapiētis viri officium pertineat nō verba modo, sed capitis quoque nutus seruare, hæsit idcirco sēper apud me scrupulus obligatæ fidei, qui continuo ad eam liberandam, & quouis pignore redimendam me tacite sollicitabat. Quid egissem hoc œstro agitatus? comparanda ociùs fuit dissoluēdæ fidei digna materies, quæ nec ingenioli nostri tenuitatem excederet, nec *discipulorum* vota eluderet. Habebam quidem affectam ac inchoatam inter schedia *placentarum* ἐξήγησιν & ἀρτοπωλίαν vbi *Panis* & *placentarū* genera omnia, species, partes, cōficiendi ratio, vsus, & facultates, ex veterum recentiumque monimentis excutiebantur, sed quod ex Athenæo & Polluce eluendæ essent pleræq; maculæ & aliquot loca cōciliāda atq; restituēda quæ festinantē remorabantur, distuli in aliud otium hoc opus, & operam in nouo negotio collocaui. Ex *discipulis* nonnulli cū meum de Schola Salernitana iudicium expostularent, quidue de eius doctrina & instituto sentirem, quærerent: facile apud me obtinuerunt, vt horis succisiuis

Stādum promissū

librum legerem attentius, & nonnihil ad eum commentarer. Imprimis cum omnia in eo opere confuſa, nullaue methodo digeſta obſeruarem, ſingula in eum reduxi ordinem quem res ipſæ naturâ ſuâ poſtulabant. Deinde vero cum egregium codicem manuſcriptum haberem in Bibliotheca qui longe plures verſus quam euulgatus codex contineret, multa ex eo ſuppleui & emendaui, necnon ex aliis manuſcriptis duobus voluminibus, quorum alterum Roberti Tullou Doctoris Medici Pariſiēſis exercitatiſſimi mihique amiciſſimi alterum quondam Budæi iam vero Naudini eſt adoleſcentis doctiſſimi, & in lectione bonorum auctorum verſatiſſimi Præterea quantum in me fuit in priſtinum nitorem reſtitui eos verſus qui librariorum incuriâ & præpoſtera commentatorum emendatione deflexerant ab ingenioſo aſſultu atque numero quo legentium memoria recreabatur & inualeſcebat. Et quoniam hominum iudicia libera ſunt, mihi temperare non potui quin cenſuram interdum noſtram interponerem, non modo in ſcholæ doctrinam, ſed ſcholiorum etiam, vbi ſcilicet à ratione vel inſtituto aberrarent. Denique mihi curæ & conſilii fuit in renouando hoc opere, vt ſtudioſi medicinæ haberent totam *hygeinen* per ſua capita & ar-

ticulos bono ordine distributam & absolutam: sic vt à nobis adderentur & insererentur ea quæ in versibus Salernitanis deessent. Quod vero ad operis complementum *institutum scholæ, libri nuncupatio & dedicatio, Salernitanæ Academiæ primordia & incrementum, scribendi ratio, genus carminis,* & id genus alia prætermissa essent à commentatoribus, & aliis omnibus qui de Academiarum & Medicorum rebus scripserunt; idcirco quæ de his singulis nostræ fuerint coniecturæ paucis capitibus explicandum constitui.

DE ANTIQVITATE ET *dignitate Academiæ Salernitanæ.*

CAPVT II.

NVllus Medicorum est, ne quidem initiatorum & neophytorum qui carmina *Scholæ Salernitanæ* ore non circunferat, & omni occasione non crepet: hactenus tamen nemo est, qui eius nobis incunabula tradiderit, & quo tempore tam egregium opus compositum & editum exposuerit. Tanta fuit maiorum nostrorum incuria, & litterarum fatum, vt pleraque prisci temporis

poribus neglecta iacuerint, quæ posteris fuissent profutura. Querimur multas nostra tempestate moueri cōtrouersias, & ingenia hominum eruēdis & instaurandis veterum ruderibus insudare: nec accusamus maiorum nostrorū torporē qui in singulis cōmemorandis & obseruādis negligentiores extitere: fuit ea sors & calamitas omniū artium, atq. inter cæteras *medicinæ* cuius illustrationi & historiæ nullus ad hunc diem incubuit. Artis chymicæ, fusionis auri & argenti quis veterum præter Suidā & Firmicum meminit, quorū idcirco fides & autoritas in dubium reuocatur? Asbestini lini, murrhini, gemmarū plurimarum, aurichalci, cinnamomi, folii barbarici, myrrhæ stactes, bdellii, ammoniaci salis, fructuum variorum, placētarum, lapidum pretiosorum electri, olei inconbustilis, ductilis vitri, herbarum multarum nobis à veteribus relicta nomina, vsus & ratio prætermissa. Pene in controuersiam adducuntur descripta omnia apud Dioscoridem medicamenta, infinitique sunt apud Galenum nodi, quos ne Alexandri quidē manus dissolueret. Lucida erant sæculis illis hæc nubila minimeq; obscura doctioribus, proinde neglecta permāsere velut indigna quæ aliqua obseruatione designarentur. Quid narremus de priscis academiarum legibus & constitutio-

Veterū incuria.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

nibus *Coæ*, *Cnidiæ*, *Alexandrinæ* vix habemus. Extiterunt superioribus sæculis & ætate nostra plurimi qui Academiarũ Medicorumque historias texuerunt, sed tam infœlici genio & successu vt trita & vulgaria longo verborũ apparatu descripserint, difficilia quæque & illustria non nisi lambendo velut canis è Nilo, attigerint. Nam vt publicam querimoniam ad *scholam Salernitanam* detorqueam, quis ex scriptoribus medicis, aut etiam ex historicis nobis primordia eius academiæ progressus & incrementa designauit, vel eorum Medicorum nomina collegit, quorũ virtute & industria schola tam celebris inclaruit? Ne ipse quidẽ Arnaldus Villanouanus operis Salernitani vindex & illustrator quicquam de dignitate huius academiæ aut origine monimentis tradidit, quod tamen eius fuit officiũ in illa præsertim opportunitate qua fruebatur apud eum regẽ qui Salernitanis imperabat. Ioannes præterea Curio & Iacobus Crellius Erphordiani Medici cum idẽ opus interpretarentur, ne verbum quidem de eius *Scholæ* antiquitate aut operis instituto fecere. Quamobrem in tantis tenebris mirum non est si quid coniecturis nostris dederim, quæ locum habent in iis rebus, de quibus certi nihil aut explorati constat. Salernum Picentinorum ciuitas

in sinu maris Tyrrheni posita ad ostium fluminis Silari, vel *à salis* copia, vel ab ipso amne *Silaro* denominata est; vetus illud à Romanis in Picentes & Lucanos, qui societatem cum Hannibale inierant, munitum. A tenui principio sensim creuit non magis loci opportunitate, quam soli fœcunditate. Fluminis marisque vicinia, aeris bonitas & salubritas incolas allexit, retinuit vini nigri fructuumque omnium præstantia, quorum tractus est ferax. *In tutta Italia non essere piu delitiosa citta di Salerno, aiebat Antonius* Summōte historiæ Neapolitanæ scriptor eximius, *abbondante de Vittouaglie, d'arbori, di vini, pomi è noci, belli palazzi, legiadrißime donne & huomini suaui il cui territorio vna parte è piana, è laltra montuosa, della quale si puo andare per mare & per terra in tutti i luoghi.* qua descriptione accuratior dari non potest. Huius vero vrbis incrementum cœpit maximè anno Christi 974. cum per Bonifacium VII Pontificem Maximum regionis totius Metropolis constituta est. In illa quidem florebant eo tempore medicinæ studia, sed nondum Regum & Principum decretis fundata erat Academia. Nec diffiteor Monachos Cassinensis monasterii, ac præsertim Const. Monachū, qui opera sua medica Abbati Desiderio circa an. Christi 1060

Fœlicitas.

Medicorum fuit schola.

dedicauit, medicinæ rudimenta in ea ciuitate, cui proximus eſt mons Caſſinenſis, poſuiſſe, ſed nomine Academiæ fuiſſe donatam *plane* inficior. Rogerius rex primus Siciliæ & Salerni Princeps cum circa annum Chriſti 1100. nonnullas leges ſanxiſſet, decimam octauam tulit de *probabili experientia Medicorum*; qua cauebatur ne quis medecinam exerceret niſi prius à magiſtratibus & iudicibus probatus, qui feciſſet ſecus bonis omnibus ſpoliaretur. Quam legem annis ſequentibus anno ſcilicet circiter 1150 Fridericus primus Ænobarbus Rom. Imperator occupato regno Neapolitano amplificauit, atque confirmauit, prohibuitque, *ne quis ad faciendam medicinam admitteretur niſi à Medicis Collegij Salernitani aut Neapolitani probatus & conſecutus eſſet poteſtatem medendi quam licentiam vocant ſub pœna carceris annui & proſcriptionis omnium fortunarum.* Quibus quidem priuilegiis & honoribus gaudens *Salernitana ſchola* in Academiam tum demum erecta eſt ob ſtudia præſertim medicinæ quæ in ea vigebant plurimum, necnon etiam Iuriſprudentiæ quemadmodum obſeruat Mildendorpius in Academiarum hiſtoria. Sed non poſſum eius auctoris oſcitantiam vel ignorantiam ſatis admirari, qui cum omnium Chriſtiani orbis Academiarum

In Academiam erecta vrb.

Mildendorpij oſcitantia.

primordia illustranda suscepisset, de *Salernitana* (ne quid de aliis dicam) prorsus omnino nihil obseruauit nisi eam Medicis aliquãdo illustribus & nõnullis Iuriscõsultis floruisse quæ obseruatio diligenti scriptore & ingenioso non indigebat. Quod vero Academiam Salernit. maximè commendauit, & eius gloriam transmisit posteris, opus est illud *de vita conseruanda* Roberto Duci Normaniæ & Regni Anglicani hæredi consecratum; tum propter dignitatem eius Principis cui inscriptum est, tum propter vtilitatem operis & insolitum scribendi genus vtile simul & iucundum. Celebris quoque fuit Medicis ac philosophis non inferioris notæ Ioan. Plateario, Ioan. de Mediolano, Constantino monacho, Salerno, Saladino de Esculo, Simone Ianuensi, Ioan. de sancto Paulo, Petro Antonio Rustico, Guillelmo Placentino de Saliceto, Hieronymo Balduino, Beneuenuto Grapheo de Ierusalem, Francisco Alphanio, Ioan. Nicolao Rogerio, Ioan. Salernitano, Gualtero Salernitano, Rogero Salernitano, quatuor Magistris in Chirurgia Salernitanis quorum opera audio asseruari in bibliotheca Oxoniensi & Cantabrigiensi; qui viri omnes eius Alumni fuerunt in philosophia maximi nominis. Tulit quoque scriptores Ec.

Medici & philosophi.

clesiasticos, Iurisperitos, historicos, quos tamen quia medicinæ historiam non illustrant lubens volensque prætermitto. Sed non omittam quod in ecloga Oxonio cantabrigiensi posteriore libro obseruatum legi de libro qui vulgo *Passionarius Galeni* dicitur. *Liber iste*, inquit operis auctor, *merito Passionarius vocitatur, quia de passionibus agit, quem quidam Galenum composuisse asserunt, sed non est verum: quia huius libri diuersi fuerunt auctores scilicet Alexander, Galenus, atque Priscianus & non simul neque vno consensu, sed semotim de passionibus corporis & prout cuique visum est tractauerunt: Sed Theodorus Priscianus collegit & à semetipso & à quibusdam additis aliter quam nunc sic ordinauit. Febres enim, vt pote vniuersales in tractatu præmisit, deinde cætera quasi particularia subiungit; id est de cephalea & aliis huiusmodi. Secundum quosdam vero non prædicti plures vnum librum composuerunt sed vnus scilicet Paulus composuit. Sed siue hi siue illi composuerũt Varmipotus (lego Gariopontus) quidam medicus Salernitanus videns eum in multis esse falsum in pluribus verum, vt pote in omnibus inordinatum cum quibusdã clericis optimis sibi adhibitis hunc librum in quantum eius & eorum scientia diligens potuit, emendauit, & ordinem tractatus prædictum transmutauit, & erra-*

Liber Passionarius Galeni.

ta diluendo, superflua resecando, ambiguaque reserando prout nunc ordinauit, à à particularibus incipiens ad similitudinem totum integri. Hæc ille. Inter tot collegii Salernitani laudes vnum subiungo vitium quod erit velut næuus in formoso vultu. Historiam accepi à Iulio Cæsare Capacio Neapolitanæ vrbis secretario, ciui, & eximio historico libro de balneis vbi sic habet. *Ab Antonio anuario Ladislai Regis familiari accersitum fuisse Notarium Dionysium de Sarno ipsemet testatur qui publico diplomate scriberet apud Regem, marmoream esse tabellam Puteolis in loco qui tre colonne dicitur repertam in qua Salernitanorum Medicorum qui Puteolanas Balneas euerterant huiuscemodi memoria erat.*

Historia notãda.

Ser Antonius Sulimela, Ser Philippus Capograssus, Ser Hector de Procita famosissimi medici Salernitani supra paruam nauim ab ipsa ciuitate Salerni Puteolos transfretauerunt cum ferreis instrumentis inscriptiones Balneorum virtutum deleuerunt, & cum reuerterentur

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

fuerunt cum naui miraculose submersi. Hactenus Capacius cui assentire videtur Franciscus Petrarcha libro 5. epistol. epist 4. vbi hanc historiam leuiter perstringit.

DE AVCTORE CARMINVM scholæ Salernitanæ operis titulo dedicatione, euulgatione.

CAPVT III.

IOA. Georgius Schenkius in bibliotheca medica notat Arnaldū Villanouanum opus poëticum *de bona Valetudine conseruanda* commentariis suis enarrauisse, & nomine scholæ totius Salernitanæ vero auctore dissimulato inscripsisse. Auctorem vero libri facit *Ioannem de Mediolano* Medicum & verificatorem suo tempore insignem qui *vniuersum medicinæ florem vnanimi Salernitanæ scholæ approbatione ad Anglorum regem versibus circiter mille ducentis triginta nouem conscripsit; quorum tertia pars vix ab Arnaldo in lucem emissa sit, integrum autem opus manuscriptum in Bibliotheca Schen-*

Ioannes de Mediolano auctor Scholæ Salern.

Villano-uani excusatio,

ckiana asseruetur, Iure an iniuria Schenckius Arnaldum reum sistat, mearum nō est partium animaduertere, cum de mente & consilio Arnaldi non constet. Credibile tamen est nullo liuore aut inuidentia commotum, sed minimè vituperando artificio ductum nomine totius *scholæ* librum euulgasse. Quæ enim potuisset illi esse liuoris causa in Ioannem de Mediolano qui à ducentis annis obierat? Integrum Villanouano fuit, si quidem inuidia maceratus esset, aut omittere illustrationem operis, aut censuram suam interponere, cum plurima extarent in eo libro quæ eius doctrinæ aduersarentur: butyrum, caseum, fructus laudat schola Salernit. quæ Villanouanus in regimine sanitatis à se conscripto vituperat, velut à salubritate aliena edulia. Facilè fuisset homini ingenioso ac docto calumniandi & reprehendendi ansam arripere vel supinitatis atque ignorantiæ insimulare cùm *scholam* tum *Ioannem de Mediolano* si inuidisset. Sed aliud fuit ei propositum consilium. Agebat apud Federicum Arragoniæ, Siciliæ, Neapolis Regem qui tunc in

Consiliū Villanouani,

Sicilia, Apulia & Calabria commorabatur. Quibus in locis celeberrimum erat *Academiæ Salernitanę* nomen, & eius præcepta de conseruanda valetudine apud populares omnes momenti maximi. Gallia & Italia

profugus Villanouanus vt nonnullam beneuolentiam atque gloriam ſibi apud Regem & eam gentem conciliaret quam iam pridem prædictionibus ſuis Aſtrologicis decoxerat; non opus modo proprium de conſeruanda ſanitate Regi Federico dicauit, ſed hoc alterum magnæ propter *ſcholæ* dignitatem auctoritatis notis ſuis illuſtrauit: tam vt ſtricturam doctrinæ ſuæ & ſpecimen aliquod exhiberet, quàm ne videretur hoſpes & aduena aliam à *ſchola Salernitana*, hoc eſt ab vſu cõmuni & recepto doctrinam medendique rationem obtinêre. Totum vero opus *ſcholæ* tribuit non *Ioanni de Mediolano*, quia eo nomine apud populares circumferebatur, & Regi Angliæ nomine totius Scholæ quam conſuluerat, oblatum olim fuiſſe primus hic ſcholæ verſiculus deſignabat, *Anglorum Regi ſcribit ſchola tota Salerni.* Quod quidem vt dilucidius euadat, res altius repetẽda eſt, & quodnam potuerit eſſe Anglorum cum Salernitanis commerciũ atque coniunctio explicandum. Ex Chronici Caſſinẽſis ca. 38 lib. 2 obſeruatum habemus quadraginta Equites Normanos Hieroſolima, vbi ſepulchrum Chriſti adorauerant, redeuntes Salernum appuliſſe quo tẽpore à Saracenis Guimarus Salerni Princeps admodum vrgeretur. Impetratis à principe copiis Normani Equites Chriſtianæ fidei amore incenſi, ſic ſe oppo-

Anglorum & Salernitanorum cõmercium.

suere Barbaris vt in fugã verterint,& in Siciliã vsque expulerint, quo facinore accepti humanissime à Salernitanis fuerunt, ac prætei ea inuitati multis præmiis à Principe, vt in ea ciuitate commorarentur. Quod cum non impetrasset Guimarus, nec vllis propositis muneribus ac dignitatibus retinuisset; legatos in Nortmanniam misit qui precibus, & variis muneribus maximeque felicitate soli omnium rerum feracis trecentos Nortmanos, & inter eos nobilissimos Principes ac Generossimos Salernum allexere. Huic Nortmanorum coloniæ res in Apulia & Calabria tam feliciter successere contra Mauritanos vt anno millesimo trigesimo secundo *Auersam* oppidum condiderint, *Salernũ* deinde anno millesimo septuagesimo quarto occupauerint, regnum denique *Neapolitanum* atque *Siculum* instituerint, eo ipso ferme tempore quo duce Guillelmo notho é gallia Nortmani in Angliam irruperunt, & in suam potestatem reduxerunt anno circiter millesimo septuagesimo. Quibus quidem ita breuiter explicatis minime obscurum est, vel intellectu difficile, quo modo commercium & amicitiæ inter Anglos & Salernitanos per Nortmanorum colonias & irruptiones intercesserint, licet nondum perspectum sit & manifestum quis ex *Regibus*

Colonia Nortmanorũ in Calabria.

Angliæ

Angliæ scholam Salernitanam de valetudine consuluerit. Equidem libenter fateor ac præ me fero nullo in historico rerum Anglicarum, Normanicarum, Salernitanarum, aut quouis alio scriptore id me legisse, aut notasse, sed v um esse solis coniecturis, nisi me decipit φιλαυτία, minimè vanis ac futilibus quas tamen reuocare paratus sum vbi certiora argumenta mihi innotuerint. Interim cum vti non liceat certa auctoritate σχασμοῖς nostris beneuolus lector æqui bonique consulere debet.

Guilielmus nothus Nortmaniæ Dux Regnum Anglicanum adeptus tres filios hæredes reliquit *Guillelmum Ruffum*, *Robertum* & *Henricum*. *Guillelmo* Ruffo Angliæ Regnum cessit in quo obiit sine liberis ipso tempore quo Godofredus Bullonius Hierosolimorum regnum occupauit. Secutus erat Bullonium in bello sacro. *Robertus* primogenitus Guillelmi nothi Nortmaniæ Dux à patre constitutus, totaque hyeme, anni millesimi nonagesimi sexti in Apulia apud consanguineos suos Apuliæ & Calabriæ Principes commoratus quo vsque sequenti vere sese mari committeret & in Palæstinam traiiceret. Capta tandem Hierosolima regnum illud oblatum *Roberto* Nortmaniæ Duci auctor chronici Nort-

Qui fuerit Rex Angliæ cui dedicatum hoc opus.

Robertus Dux Nortmã.

manorũ obſeruat, recuſatumue ab eo iſſuiſe, quod illi nuntiatum eſſet obiiſſe fratrem *Guillelmum* Ruffum cuius proximus erat hæres. itaque velut deſignatus *Angliæ Rex* traiecit è Palæſtina in Apuliam apud Cognatos, conſuluitque ſcholam Salernitanam de vulnere brachio dextro accepto in obſidione Hieroſolymitana quod in *fiſtulam* degenerauerat. Scribit enim laudatus author chronici Normanorum, vulnus illud quod inflictum fuiſſet telo venenato abiiſſe in *fiſtulam* quam Medici curari poſſe negabant niſi frequenti oris ſuctu. Nolebat vero pius & optimus Princeps ſugendam *fiſtulam* alicui committere ne quemquam ob venenum in periculum vitæ vocaret. Eius nihilominus vxor nouo amoris exemplo excitata dicitur marito dormiente frequenter fiſtulam ſuxiſſe & obduxiſſe ſine vllo ſalutis diſcrimine. Quod autem Medicos *ſcholæ Salernitanæ de fiſtula* conſuluerit, eoſque ad opus iſtud conſcribendum, & illi nuncupandum inuitarit, facit vt credam *caput de fiſtula* huic operi inſertum. Cur enim amabo *fiſtulæ* Medici Salernitani remedia præſcripſiſſent potius quam cancro, vlceri excedenti, ſtrumis, ganglio, meliceridi aliiſque externis non minoris mo-

Robertus Angliæ Rex deſignatus.

Nota.

menti morbis, sed longe fequentioribus, nisi quia Principi victus rationem præscribebant qui eos de *fistula* consuluerat? Accommodauerunt sua viuendi præcepta *Regi Angliæ* qui eorum opem vt credibile est expostulauerat. Fuit itaque eorum officii atque prudentiæ nihil præscribere quod personæ regiæ accommodari non posset, vt propterea verisimile sit eo fine ab eis propositam *fistulæ* curationem quod Rex *fistula* laboraret. Sic in regimine sanitatis Federico Arragonum Regi à Villanouano præscripto *hæmorrhoidum* curatio instituta est, quod Rex eo fluxu tentaretur; de *fistula* ne verbum quidem egit. Ita *Maynus de Mediolano* qui perperam *Magninus vocatur* libello de sanitate tuenda in gratiam Antonij de Flisco conscripto quem manuscriptum in bibliotheca habeo vltimum caput *de continentia venerea* subiunxit, quod Ecclesiastico viro quem castitas decet, viuendi traderet præcepta. *Quia* inquit, *quidam sunt inde venerabiles clerici & litterati qui eligunt viuere continenter de quorum numero suppono Domine & amice charißime vos esse. Ideo in hoc capitulo intendo ponere aliquas regulas seu considerationes per quas homo potest faciliùs continere.* Quemadmodũ ergo minime decorum fuisset *Mayno*

vsum veneris viro clerico & castitatẽ professo consulere, sed continentiam atque moderati onem. ita *medicis Salernitanis* vitio vertendum fuisset, si *Regi Angliæ* viuendi regulas petenti *fistulæ curationem* proposuissent neque eo morbo laborasset. Neque mouere quemquam debet, quod opus *Regi Angliæ* nuncupauerint non Du i Nortmaniæ qui nonquam Rex Angliæ fuit. Siquidem *Robertus* ille redierat. vt dixi, è Palæstina velut Rex proximè futurus Angliæ quæ illi tanquam legitimo & proximo hæredi debebatur: sed eius frater minimus *Henricus* quod moriente *Guillelmo* Ruffo fratre esset in Anglia, arrepta occasione ob absentiam *Roberti* fratris in Pa æstina degentis imperium occupauit. superauitque postea *Robertum* qui magno cum exercitu ad regnum recuperandum in Angliam traiecerat. Hæc est meo iudicio conscribendi libri occasio, hic ille *Dux* cui liber *inscriptus*. *Tempus* quo euulgatus anno videlicet circiter millesimo centesimo; auctor libri *Ioannes de Mediolano* Salernitanus medicus, inscriptor *totum collegium Salernitanum* cuius nomine exiuit non alicuius medici particularis, quemadmodum hodie videmus philosophorum *opus* à collegio Conimbrisensi emissum. Titulus operis si Arnaldo Villanouano, & recentioribus editionibus cre-

Quo tempore scriptum hoc opus.

dimus *Medicina Salernitana* seu *de conseruanda bona valetudine*, si veteribus editionibus *Regimen sanitatis Salerni*, si manuscriptis codicibus *flos Medicinæ* sic habetur in codicibus M S. in bibliotheca medica, sic in calce omnium exemplarium manuscript, & codicum primæ editionis versus hic apponitur libri titulum circumferens. Titulus libri.

Hoc opus optatur quod flos Medicinæ vocatur.

Numerus capitum & versuum incertus *Codex Schenckianus* mille ducentos triginta nouem versus complectitur; *vulgatus* trecentos septuaginta duos; *Naudinianus centum octogintatres.* Tullouianus mille & nonaginta sex, *noster* manuscript. sexcentos sexaginta quatuor. Notabis vero in calce Tullouiani codicis Titulum operis, Auctorem, & inscriptorem contineri, hæc enim verba illic leguntur: *Explicit tractatus qui dicitur* Flores medicinæ *compilatus in studio Salerni* à Mag. Ioan. de Medilano *instrumenti medicinalis doctore egregio, compilationi cuius concordarunt omnes Magistri illius study.* Porro typis mandatus est liber vel coniunctim cum operibus Arnaldi Villanouani, vel separatim in Italia Romæ, Florentiæ, venetiis; in Germania Francofurti, Basileæ, in Gallia Parisiis, Lugduni, Monspessuli, Geneuæ, & aliis in locis passim modo sine notis, aliàs cum solius Au- Numerus versuum.

naldi Villanouani commentatiis, frequentissimè cum enarrationibus Ioannis Curionis, & Iacobi Crellii.

DE IIS QVI MATEriam Medicam carmine scripserunt, de versu Leonino, antiquitate & vsu.

CAPVT IIII.

LVcianus dialogo de scribenda historia sallé deridet Callimorphum medicum qui se ductum ad scribendam historiam profitebatur quod Æsculapius Apollinis esset filius, Apollo autem Musarum Dux & omnis eruditionis parens. Eodem iure & excusare se possent medici Salernitani quod opus suum versu conscripserint, nisi potiora haberent consilij sui argumenta. Equidem nouum non est nec inauditum scribendi hoc genus apud Medicos, cum sæculis omnibus qui metro scriberent, non pauci *reperti* sint. Nam vt Orphæum, Musæum,

Poëtæ Medici.

Homerum, Diagoram, Aratum prætermittam quorum monumenta variis Medicinæ floribus aspersa sunt atque illustrata; Nicander, Ruffus Ephesius, *Sidites* apud Græcos, Æmilius Macer, Q. Serenus Sammonicus, & Rhamnius Fannius apud latinos longéque plures, egregia quædam opera medica versu conscripta posteris reliquerunt. Eorum autem censum atque catalogum nobis dedit Andreas Tiraquellus de nobilitate capite trigesima prima parag. 156. vbi *scholam Salernitanam* omisit quo consilio nescio, cum inter eos qui versu scripserunt postremum locum non obtineat. Quod vero scribendi hæc ratio frequentissimè ac laudatissime vsurpata fuerit Medicis, perstrinxit Tiraquellus, ego vero copiosissimè demonstraui facta enumeratione Auctorum omnium quos Tiraquellus omisit, quique ab eius sæculo in lucem prodierunt. Eorum vero catalogus, qui est pene centum & quadraginta Auctorum, hic assuete decreueram; nisi rem curiosam magis quam vtilem aut necessariam studiosis Medicinæ me facturum proposuissem. Eorum nihilominus auctoritate & exemplo discemus non tam scribendi licentiam Salernitanorum Medicorum quam carminis genus, græcis incognitum

latinisque veteribus inusitatũ suscipiendũ. Et quidem quod ad græcos spectat, rythmorum nulla apud eos mentio quod obseruarim, seu priscos seu neotericos expendamus. vnus, quod sciam, liber manuscriptus h b tur in bibliotheca collegii Emanuelis Cantabrigiæ, qui rythmos græcos de anima & corpore continet, an vero illi rythmi pedibus certis ligati sint, necne mihi non constat cum librum nec legerim nec viderim. Nescius vero non sum *allitterationes, annominationes, anadiploses, resumptiones, repetitiones rythmicas* interdum à veteribus Græcis & Latinis vsurpatas fuisse; non affectatas tamen versuum illas cõsonantias, & assultus rythmicos qui in *Leoninis* vulgo dictis audiuntur. ἀλφακισμοὶ, βητακισμοὶ, γαμμακισμοὶ δελτακισμοὶ &c. hoc est recursus earum litterarum singulis pene paginis occurrunt apud Homerum & Virgilium, vt & cæteræ illæ figuræ orationis lumina. At rythmus in Virgilio rarior ac vnius tantum modi, si credimus Scaligero poet. lib. 4. cap. 41. videlicet in participio actiuo eoque casu quarto vt in his exemplis patet.

Rythmi Virgiliani.

Atque hic vndantem bello magnumq; fluentẽ.
Ora exertantem, & naues in saxa trahentem.
Nõ tulit instãtem Phlegeus animisq; frementẽ.

Si sint alteruis modi, ait eos esse rarissi-

mos. Verum omnis fere generis exempla rythmica diligens lector apud Poëtam deprehẽdet, & in nominibus & in verbis & in participiis nec casu solum quarto, sed pene omnibus absque tamen vlla affectata diligentia. Cæterum rythmi versuum reuocari debent ad ὁμοιόπτωτα καὶ ὁμοιοτέλευτα quæ à Quintiliano lib 9. Instit. oratoria. *cadentia similiter, similiter desinentia, & eodem modo declinata* appellantur. Quæ quidem figura, si adsit temperies orationem admodum exornat, aliàs vt nimium affectata vituperatur. Hanc sua ætate exagitauit Lucilius apud Agellium lib. 18. cap. 8. in Theucydide irrisit Dionysius Hallicarnasseus, in Apuleio, Tertulliano, Afris omnibus posteritas damnauit. Fuit autem imprimis oratorum propria à quibus repsit ad Poëtas, qui ea in vno aut altero carmine vsi fœliciter, integra tandem opera ingenioso quodam nouitatis luxu ducti eo velut flore distinxerunt.

Antiquitas versuum rythmicorum.

Porro quæ extiterit versuum rythmicorum antiquitas & denominatio certe nihil ab auctoribus relictum aut obseruatum habemus Extat liber manuscriptus in bibliotheca collegii S. Benedictini Cantabrigiæ de metris resonantibus qui nonnullam nobis si haberemus lucem posset

suppeditare, cum artem doceat compondorum carminum qua vsi sunt poëtæ posterioris temporis in versibus suis resonantibus; sed cum eo careamus, quod huc & illuc dispersum legimus, quod etiam ingenio & iudicio consequi potuimus non inuiti largimur. Consensus omnium est hoc genus carminis *Leoninum* vocare à *Leonio* seu *Leonino* quodam sancti Benedicti Canonico Parisiensi & Monasterii sancti Victoris religioso qui eorum quidem non fuit auctor, sed eximius & insignis artifex. Sunt qui à *Leone* dictum velint quasi excelsum, & inter cæteros versus primarium ac veluti regium; vel quia Leonis instar caudatum; *sed temetsi leoni cauda est tamen ea ventri non est vel par vel similis id quod talibus euenit versibus*, inquit Iulius Scaliger loco laudato. Alii *Æquiuocos* appellant, voce sonoque concordantes, ego ὁμοιοπτώτους *Consonantes*. Origo vt diximus vetus sed incerta; si vllus tamen coniecturæ locus est; arbitror ingeniosos poëtas veneres eas desumpsisse ab Oratoribus quos ea figura videbant commendari. Ex iis autem qui frequentibus ὁμοιοτελεύτοις καὶ ὁμοιοπτώτοις vsi sunt, fuit imprimis Caius Plinius cu-

Leoninũ carmen.

cuius opera his flosculis inspersa sunt non sine multa venustate. Vnum tantum exẽplum subiiciam ex lib 9. natural. hist. c 33. *In conchis*, inquit, *magna ludentis naturæ varietas tot colorum differentiæ, tot figuræ planis & concauis, longis, lunatis, in orbem circumactis, dimidio orbe cæsis, in dorsum elatis, læuibus, rugatis, denticulatis, striatis, vertice muricatim intorto, margine in Mucronem emisso, foris effuso, intus replicato, iam distinctione virgulata, crinita, crispa, canaliculatim, pectinatim, imbricatim, vndata cancellatim, reticulata in obliquum, in rectum expensa, prædensata, porrecta, sinuata, breui nodo ligatis, toto latere connexis, ad plausum apertis, ad buccinam recuruis*. Ingenium & characterem Plinianum arripuerunt sequentes Afri non pari lepore, spissius enim miscuere ista ὁμοιόπτοτα & veneres affectando venustate caruere. Ciprianus, Tertullianus in pallio, Apuleius in metamorphosi, Minutius Fœlix his lautitiis creberrimi, & eos secuta scriptorum posteritas Sidonius Apollinaris, Cassiodorus, D Augustinus & pene omnes scriptores Ecclesiastici, ac inter eos Innocentius III. Pontifex Maximus lib. de contemptu mundi vbi fere perpetua est ὁμοιόπτωσις. Oratorum exemplo ausi aliquid sunt Poetæ, quibus vt ex voto in paucis versibus res successit, sic in pluribus non malè ces-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

sit. Primus quem viderim hoc carminis genere scripsisse vocatur *Theodolus* presbiter natione Italus. qui referente Trithemio lib. de scriptoribus Ecclesiasticis sub zenone Augusto vixit anno Domini quadringentesimo octuagesimo. Eius liber Æglogarum & liber de contemptu mundi Lugduni typis excussi sunt opera Ioa. Kænerii an. 1538. Cum Theodolo exiuit *Faceti* liber moralis Leonino quoque versu compositus, sed quo tempore penitus ignoro. Nec mihi constat de libro *Floreti* iisdem rythmis conflato, qui simul cum illis editus est. *Vvilleramus* Abbas Marspurgensis ordinis sancti Bendicti anno millesimo septuagesimo mysticam explanationem in cantica canticorum eodem versu emisit. Sequenti seculo circa annum millesimum sexagesimum, floruit quoque *Leonius* ille sancti Benedicti Canonicus, qui quod in illo scribendi genere excelleret nomen suum versibus rythmicis concessit. Iisdem versibus emisit *Gualterus diss.* Carmelita Burdegalensis de schismate librum vnum anno millesimo trecentesimo nonagesimo. Dicitur etiam *Ioa. de Botoma* versus resonantes de bello Troiano, de coniugio, de confessione, de curia Romana de Susanna condidisse, qui libri extant manuscripti in bibliothecis Anglorum. Fuit & quidam

Autores qui Leonino carmine scripserunt.

Raymundus hoc carmine celebris cuius versus nonnulli circunferuntur. Habeo quoque cuiusdam *Raymundi* summulam septem sacramenta Ecclesiastica ingenioso hoc carmine complectentem. *Gottofredus* Viterbiensis Notarius Regis Conradi tertii, & Friderici primi Imperatoris Pantheon siue vniuersitatis libros chronicos viginti omnes omnium sæculorum & gẽtium historias complectentes versu Leonino edidit opus hercle admirabile & elaboratum. Alexander dictus de villa Dei patria Dolensis ordinis fratrum minorum anno millesimo ducentesimo quadragesimo florens doctrinale puerorum edidit eodem versu Leonino, quod opus diu loco eodem fuit apud Grammaticos, quo nunc apud nos Donatus, Despauteriusque habentur: cum iuberentur pueri eius versus memoriæ mandare. *Schola Salernitana* de valetudine tuenda seu *medicinæ florem* librum emisit an. 1100 quem *Ioa. de Mediolano* eius alumnus composuerat. *Otho Cremonensis* versus centum quindecim de electione meliorum simplicium ac specierum medicinalium scripsit rythmo Leonino. *Incertus* quoque auctor de duodecim lapidibus rationalis Pontificis Iudæorum apud Marbodeum de gemmis, vt nõ recenseam infinita epigrammata, epita-

phia, conſcriptiones, & alios huiuſmodi poëticos flores à quatuordecim ferè ſæculis extãtes quorum tædioſa eſſet enumeratio.

PRIMÆ DIFFERENTIÆ carminis Leonini.

CAPVT V.

IVcundior erit differentiæ carminis *Leonini* inueſtigatio, cum à nemine exactè tradita ſit. Sunt ergo verſus Rythmici vel *Artificioſi* qui menſuras, pedes & numeros metri ſeruant, vel *vulgares* & minimè artificioſi. Artificioſi duplices ſunt, *Adſonantes* ſeu *Conſonantes* ſimpliciter, & præterea *Concordantes*. Illi in ſolo rythmo conſiſtunt, hi voces habent aut rythmos communes duobus aut pluribus verſibus.

Adſonãtes verſus Concordantes.

Adſonantium duæ ſpecies κοιλιάπτωτοι in quibus venter adſonat caudæ, & σωουράπτω-τοι in quibus cauda caudæ reſpondet. Ex illis duabus miſtum quoddam genus exurgit omnium difficillimum πανλάπτωτοι quaſi dicas *vndique conſonans* ventribus & caudis.

Κοιλιάπτωτος tres ſpecies habet.

Κοιλιάπτωτος verſus cum ſimplex eſt ventrem habet caudæ reſpondentem; ſpecta-

curque eiuſcemodi rythmus in vno & ſolitario verſu quemadmodum videre eſt in hoc Epitaphio Ducis Sicelæ qui obiit anno 1101. Prima ſpecies.

Linquens terrenas migrauit Dux ad amœnas
Rogerius ſedes, nam cœli detinet ædes.

Aut in iſto à Thoma Moro compoſito

Hic iacet Henricus, ſemper pietatis Amicus
Nomen Abyngdon erat, ſi quis ſua nomina quærat
Vvellis hic eccleſia fuerat ſuccentor in alma
Regis & in bella cantor fuit ipſe capella
Millibus in mille cãtor fuit optimus ille
Præter & hæc iſta fuit optimus orgaque niſta, &c.

Eadem ratio ſeruatur in hoc tetraſtico in ludum Scaccorum compoſito.

Ludus Scaccorum datur hic correctio morum
Non tantum morum regimen ſed & officiorũ
Miles regalis, & corrigitur popularis
Si ludi luſum morum vertamus ad vſum.

Varius autem eſt & perfectus hic verſus cum caput ventri & caudæ adſonat vt in hoc diſticho trito & vulgari. Secunda ſpecies.

O Valachi, veſtri ſtomachi, ſunt amphora Bacchi
Vos eſtis, Deus eſt teſtis, teterrima peſtis.

Et in hoc altero de tribus hominis hoſti-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

bus dæmone, mundo & carne.

Dæmon agit tumidum, mundus cupidum, caro fœdum

Dæmon instinctu, mundus factu, caro tactu.

Tertia species. Quod si caput ventri solum adsonet non etiam caudæ erit imperfectus, requirit enim alium versum sequentem cuius cauda suæ caudæ respondeat. Hoc artificio viginti sex versus continuos Theodolus posuit libro de contemptu mundi quos hîc appono ob elegantiam non vulgarem.

Pauper amabilis, & venerabilis, est benedictus

Diues inutilis, insatiabilis est maledictus

Qui bona negligit, & mala diligit, intrat abyssum

Nulla pecunia, nulla potentia, liberat ipsum.

Irremeabilis, insatiabilis illa vorago

Hic vbi mergitur, horrida cernitur omnis imago.

Hæc cruciamina per sua crimina promeruere.

Vir miserabilis, Euaque flebilis hæc subiere.

Iussa Dei pia, iussa salubria si tenuissent

Vir neq; fœmina nec sua semina morte perissent.

Sed quia spernere, iussaque soluere non timuere

Mors grauis irruit, hoc merito fuit, & periere.

Ianua mortis, paßio fortis crimen eorum

Attulit orbi semina morbi totque malorum.

Illa parentes atque sequentes culpa peremit

Atque piarum delitiarum munus ademit.

Flebile

Flebile factum dans cruciatum dansq. dolorē
Illa mereri perdere veri Regis amorem.
Tam lacrymosa tamque perosa morte perire
Atque ferorum suppliciorum claustra subire
Est data sæuam causa per Euam perditionis
Dum meliorem sperat honorem voce draconis.
Hæc male credens nos quoque lædens crimine magno
Omine tristi subdidit isti sæcula damno
Stirps miserorum plena dolorum postea creuit
His quoque damnis pluribus annis subdita fleuit.

Μειουρόπτωτοι versus habent caudam caudæ respondentem: Iul. Scalig. vocat *Echicos.* Verum quia eiuscemodi vocabulum potius pertinet ad singulares versus, in quibus adest extremæ vocis responsio ac repetitio per eilsionem facta vt in his versibus. σιωυραπτοτοσ duas species habet.

Fœmina dira viri nex est & terribilis lis,
Exercet mentes fraternas grata malis lis.

Quam in duobus aut pluribus versibus cauda adsonantibus in quibus consistit ratio huius rythmi: idcirco malui versus eos vocare συνουραπτώτυς, id est, *cauda consonantes* Suntque hi proprie quos Maiores nostri *Leoninos* dixerunt. Nam *Leonius* canonicus quadraginta tresversus eodem rythmo consonantes elaborauit vt videre est apud Paschalium de origine rerum gallicarum lib. 7. cap. 2. hoc carminis genere scriptus

liber *Villerami, Faceti, Floridi* & *Gottofredi*. Porro si duo tantum versus cauda adsonent facilis labor; arduus magis vbi idem rythmus in pluribus seruatur velut in carmine prædicto Leonii, & in sequentibus versibus Floreti in quibus de peccatis contra Spiritumsanctum agit.

Prima species.

Altera species

Qui peccat nimium præsumens de pietate
Vel qui desperat de diuina bonitate
Aut induratus non cessat ab impietate
Et qui fratris odit virtutes improbitate
Impugnans verum certus sine commoditate
Quem non sine piget de culparum grauitate
Contra pneuma sacrum peccat spreta deitate
Quæ prima quinque culpæ vix sunt releuatæ
Sexta caret venia quia corruit immediate.

Ex κοιλιαπτώτοις & συνεαπτώτοις simul concurrentibus exurgit genus carminis mixtum ingeniosum & artificiale cæterisque lõge difficilius quod παντάπτωτον hoc est *vndique ventre & cauda adsonans* non inepto prorsus vocabulo diximus appellari. Eius vt præcedentium diuersæ sunt species, primi generis esto hoc exemplum.

παντάπτωτος multas habet species.

Prima species.

Funde vinũ funde tanquã sint fluminis vndæ
Nec quæras vnde, sed fundas semper abunde

Et istud.

Cũ Medicus tu sis, tu scis medicamina tussis
Tussio non tussis, sum male tu bene scis.

Rursusque illud

Stat foris ante fores Michael dicens quod honores
Immutant mores raro tamen in meliores.

In his primo ſingulis verſibus venter caudæ reſpondet in vtriſque venter ventri & cauda caudæ. In ſecundo genere habemus iſtos verſus Theodoti. Secunda ſpecies.

Pauper amabilis & venerabilis eſt benedictus
Diues inutilis inſatiabilis eſt maledictus.

In quibus caput & venter primi verſus inter ſe conſona capiti & ventri ſecundi verſus adſonant, cauda caudæ. Tertiæ ſpeciei afferam verſus quos in monaſterio quondam Cumlbitzenſi nunc vero venationi Principis deſtinata domo exſcripſi cum apud Philippum Pomeraniæ ducem agerem anno 1612. affixi autem erant verſus iuxta Chriſti imaginem in cruce pendentis. Tertia ſpecies.

Aeneus hic coluber cruce luguber, ipſe ſaluber
Atque cruore ruber, vitæ faber, omnibus vber
Omne fugans tuber & culpæ vexile ſuber
Hunc puer hunc puber nunc ſugat canus & vber.

In quibus quidem carminibus duo priores verſus capite ventre cauda conſonant reliqui duo ventribus & caudis, ſed eodem diuite rythmo.

ALIÆ DIFFERENTIÆ versuum rythmicorum artificialium.

CAPVT VI.

Concordantes. HActenus de prima specie artificialium rythmicorum quos *Consonantes* vocauimus, sequuntur, *Concordantes* versus qui voces habent vel rythmos communes duobus aut pluribus versibus. Eorum vt præcedentium aliquot statui possunt differentiæ quæ quia aliqua nomenclatura commodè designari à me nequeunt, subiectis exemplis demonstrantur. Primi generis

Prima species. exemplum est cum vni ventri ab vno principio enato plures caudę concordant, vt cernere est in subiecto exemplo.

Dũ Mãducatis

Vultus hilares habe-
Sal cultello capi-
Quid edẽdũ sitne pet-
Non depositum capi-
Rixas murmur fugi-
Membra recta sede- — *atis.*
Mappam mũdã tene-
Ne scalpatis caue-
Nullis partem tribu-
Morsus non reiici-
Modicũ sed crebro bib-
Grates Christo refer-

His versibus affines sunt sequentes ex Theodolo de contemptu mundi. Secunda species.

In re terrena
Nihil aliud est nisi pœ-
Labor eminet atq; cate-
Nec lex nec iuris habe-

Are terrena
Sanctorum mens abe-
Requies remouetur amœ-
Procedunt mille vene- — *na.*

pro re terrena
Procul est homo luce sere-
Manus ensẽ tractat ege-
Diues versatur are-

De re terrena
Non sit tibi plena crume-
Tua mens non fiat amœ-
Sit tibi gloria ple-

quibus quidem atque similibus carminibus contraria sunt ea quæ habent ventrem Ter'tia species.

à diuersis principiis enatum cum vna cauda atque simplici consonantem atque concordantem, cuius generis non memini me vllum exemplum vidisse, si vsquam occurrerit debet in hunc locum reuocari,

Quarta species. Alterius generis exemplum est cum vnus venter ex diuersis principiis enatus vni caudæ versus varios claudenti atque terminanti respondet atque concordat.

Arbore sub qua
Quod primus A
Sed postremus A
Damna prioris A
Si non primus A
Non postremus A
dam

Dictauit clericus A
Peccauit in arbore qua
Natus de Virgine qua
Reparauit in arbore qua
Peccasset in arbore qua
Moreretur in arbore qua
dã

Quinta species. Tertii generis carmina habent voces & rythmos duobus versibus communes, vt patet in hoc disticho.

Et canis in syluis venatur & omnia lustrat
Et lupus in syluis nutritur & omnia vastat.

Voces vtrique versus communes sunt *in syluis*, & *omnia*, rythmi communes habentur in *venatur nutritur*, & in *lustrat vastat* quod potes obseruare in eodem disticho hac ratione ordinato atque digesto.

Et canis / *Et lupus* — *in syluis* — *venatur* / *nutritur* — *& omnia* — *lustrat.* / *vastat.*

Quarta ſpecies & poſtrema habet omnes ſyllabas & rythmos duobus vbique verſibus communes & concordantes, vt videre licet in ſequenti diſticho. ſexta ſpecies.

Quos anguis dirus triſti mulcedine pauit
Hos ſanguis mirus Chriſti dulcedine lauit.

Id autem melius obſeruabis ſi hoc artificio deſcribas.

Qu } *os* { *an* / *ſan* } *guis* { *di* / *mi* } *rus* { *tri* / *Chri* } *ſti*
H

{ *mul* / *dul* } *cedine* { *pa* / *la* } *uit.*

Qua quidem ſpecie nihil ingenioſius, nihil difficilius excogitari poteſt.

DE RYTHMIS INARtificialibus & genere carminum Salernitanorum.

CAP. VII.

QVi certis pedibus & menſuris ligati ſunt & vincti artificiales verſus

vocauimus, seu fuerint in genere heroico; seu Elegiaco, seu epico, seu mixto, Heroico scripsit *Vvilleramus*, Elegiaco *Gottofridus*, sed eo artificio, vt duos versus hexametros præmiserit, tertium semper subiunxerit pentametrum. Sic ille in historia de Enoch & Elia.

Finibus oceani maris est locus vltimus orbis
Qua penitus nullis agitantur tempora morbis
Est ibi temperies, perpetuata quies
Ecclesiam sancti sub ea regione Mathæi
Sanctifici tenuere viri, monachi Galilæi
Dantes Britanni dogmata sancta Dei.

qui ordo totius est operis. Hexametro & pentametro hoc conflatum est epigramma.

In cratere meo Thetis est coniuncta lyæo
Est dea iuncta Deo, sed ea maior eo
Nil valet hic vel ea nisi sint ambo pharisea
Amodo propterea sit Deus absque dea.

Legi alicubi elegiam integram Troiæ excidium hoc genere carminis complexam, cuius quatuor priores versus in memoriam redierunt, quos hic appono ob venustatem eximiam.

Pergama flere volo fato danais data solo
Solo capta dolo capta redacta solo.
Passa modo Paridem, Priadem modo, Thesea pridem
Est factura fidem ne redeas in idem.

Longioris esset otii singula hic velle recen-

ſere. Tranſeo ad verſus rythmicos *inartiſi-ciales, vulgares & communes*, qui nullis pedibus adſtringuntur, ſed in ſolo ſyllabarum numero atque rythmo conſiſtunt. Hoc artificio pleroſque habemus compoſitos hymnos Eccleſiaſticos, & quas vocamus *Proſas*, in quibus pia & ſeria tractantur: quod idcirco moneo, quoniam hos rythmos fere ſemper ad nugas & Iocos video detortos fuiſſe, vt in ſubiectis exemplis cernere eſt.

Meum eſt propoſitum in taberna mori
Et vinum apponere ſitienti ori
Vt dicant cum venerint ebriorum chori
Bacchus ſit propitius huic potatori

In Germania dum ſtudioſus iuramento Rectori ſe adſtringit, & fit vt dicitur *Scholaſticus iuratus* Hanc illi cantilenam concini audiui à Luthero, vt dicunt, inſtitutam.

Saluete candidi hoſpites
Conuiuiumque ſoſpites
Quod apparatu diuite
Hoſpes parauit ſumite
Mos eſt cibum magnatibus
Condire morionibus
Nos dum iocamur craßius
Bonis ſtudemus moribus
Lignum fricamus horridum
Craſſum dolamus ruſticum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

Curuum quod est hoc flectimus
Crassum quod est deponimus
Beanus iste sordidus
Altis spectandus cornibus
Vt sit Nouus Scholasticus
Prouiderit de sumptibus
Interea dum ludicro
Tempus datis spectaculo
Frontem seueram ponite
Frontem serenam sumite.

His vero rythmis nihil humilius aut facilius est; operosiores paulo existunt *Gualteri Disse* Carmelitæ rythmi cui hoc proprium fuit ac peculiare vt post tres versus nullo pede ligatos, quartum subiiceret pedibus adstrictum, eumque vel ex probatis auctoribus vel ex parœmiis vulgaribus desumptũ. Exordium libri huiuscemodi est.

Heliconis riuulo modice conspersus
Vereor ne pondere sim verborum mersus
Sed quia iam labitur mundus vniuersus
Incipe Mænalios mecum mea tibia versus.
Rythmis dum lasciuio, versus dum propino
Rodet forsan aliquis dente me canino
Quia nec afflatus sum spiritu diuino
Neque labra prolui fonte caballino.

Extat & similis lusus qui dicitur cuidam *Raymundo* vsitatus fuisse, sed tres eius priores versus pedibus ligati erant, quartus ex aliquo etiam poëta celebri desumeba-

tur quod obſeruabis in hoc tetaſtrico.

Vt mens ſe videat poſita caligine fumi
Quis vetat appoſito lumen de lumine ſumi?
Quod ſi perfecte nequeo res edere cunctas
Vt deſint vires tamen eſt laudanda voluntas.

Vt eſt ingenium hominum atque induſtria plures excogitari poſſe verſuum rythmicorum differentias non inficior, quas tamen non exequor ſcrupuloſius vt pote ad rem præſentem minimè neceſſarias. Libuit tamen aliquantulum his vt ita dicam nugis immorari, vt in quo genere rythmicorum verſuum eſſent Salernitani facilius aduerteremus. Eſſe vero ex Artificialibus κοιλιαπλῶτις nemo non videt, cum ventri cauda adſonet, licet interdum occurrant σωυρράπλωτι ſeu *Leonini* proprie dicti in quibus cauda caudæ reſpondet vt in his duobus: In quo genere ſint verſus Salern.

Lenit & humectat ſoluit ſine febre butyrum
Incidit lauat, ac penetrat, mūdat quoque ſerū.

CONSILIVM SCHOLÆ Salernitanæ in his rythmis ſcribendis.

CAPVT VIII.

POſt tam longum & tædioſum excurſum, tanquam à diuerticulo redeundū

tandem est in viam, vt quo consilio adducti sint Salernitani Medici ad *florem* hunc medicinæ carminibus rythmicis consignãdum aperiamus. Duæ autem mihi rationes videntur potissimæ huius instituti: prior *Consideratio Principis* cui librum adornabant Is autem erat natione Nortmanus; at apud Nortmanos genus hoc carminis tritum familiare iucundum. Nihil penitus apud eos æterna dignum memoria consignabatur nisi eo carmine. Primi eorum Ducis Rollonis habemus epitaphium huius compositionis.

Salernitani cur carmine scripserunt.

Dux Nortmanorum cunctorum norma bonorũ
Rollo ferus fortis quem gens nortmannica mortis
Inuocat articulo hoc iacet in tumulo.
Ipsi prouideat tua sic clementia Christe
Vt semper videat cum cœtibus angelicis te
Filius atque Dei propitietur ei.

Eiusdem farinæ epitaphium positum eius filio Guillelmo.

Rollonis natus Guillelmus longa vocatus
Spata, Deo gratus iacet hic tumulatus
Panem canonicis in honore Dei genitricis
Contulit ergo pia iuuet ipsum virgo Maria
Et qui cuncta videt, sibi viuo pane frui det
Anno centeno nouies duo cum quadrageno
Deficit in membris ter sæua luce Decembris
Cum nato cunctis escas tribuente quiescas

Qui panem Christi pro matris honore dedisti
Qui dedit hoc munus hunc saluet trinus & vnus.

Guillelmo notho in Angliam proficiscenti apparuit Cometes de quo fuit sequens distichum.

Anno milleno sexageno quoque seno
Anglorum metæ flammas sensere Cometæ.

Cuius distichi eo lubentius memini quo ab Astrologis obseruatum fuit eum Cometam duas caudas ad meridiem tendentes habentem significasse nouam Regis mutationem & colligationem seu coniunctionem duorum imperiorum. Denique vt verbo absoluam omnia antiquitatis rudera Nortmanorum his carminibus plena; vt idcirco coniectura sit Nortmanos eo carminis genere delectatos ansam dedisse Salernitanis medicis vt librum iisdem versibus adornarent. Coniecturam firmat alia à me facta obseruatio in historicis Salernitanis. Apud eos enim omnia epitaphia, inscriptiones, programmata antequam Nortmani Apuliam occuparent versu minimè rythmico consignata; at regnantibus Nortmanis omnia rythmo designata: supra attuli epitaphium Rogerij, sequitur Iordani

Nota cometa.

Princeps Iordanus Ricardo principe natus
Quæ patet incœpit prius hæc implenda recepit.

In fenestram instauratam hæc carmina edi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

Vultu Iocondo Roberto dante secundo
Pulchra fit hec extra satis intus & amplá fenestra.

Altera fuit *discentium commoditas*: facilius enim mandantur memoriæ versus quam soluta oratio, *ipsa enim quæ proponuntur* (inquit vir sapiens) *per se multum habent ponderis si aut carmini intexta sunt, aut prosa oratione in sententiã coacta.* Eleganter Verulamio lib. 5. de augmentis scientiarum cap. 5. dixit. *Similiter carmina facilius disci memoriter quam prosam. Si enim hæretur in aliquo verbo, subest prænotio, tale debere esse verbum quod conueniat cum versu; quæ prænotio est artificialis memoriæ pars prima*, sed inter omnes versus rythmici maxime memoriam iuuant delectando, & resonando. Ex ventris rythmo rythmum caudæ deprehendimus vel è contrà, & ex rythmo voces & vocabula. Si quis nostris coniecturis potiores ac meliores protulerit, libẽter illi acquiescam. Nec enim is sum qui vt est apud Herodot. lib. 1. Persarum ad instar. μὲ εἶναι ἀνθρώπων μακρῷ τὰ πάντα ἄριστον, τὺς δὲ κασάτω οἰκέοντας ἀπ᾽ ἐμῦ κακίςυς hoc est, *me longe optimum omnium hominum, eos autem omnium peßimos esse qui à me longissime habitant*, memor illius sententiæ Theognidis.

ἔστι τὸ μὲν χεῖρον τὸ δ᾽ ἄμεινον ἔργον ἑκάςυ
ὐδείς δ᾽ ἀνθρώπων αὐτὸς ἅπαντα σοφός.

Est aliud quiddam prius, aliud vero melius opus singulorum hominum. Nullus enim eorum in omnibus sapiens est.

ORDO TOTIVS OPERIS Salernitani in hac editione seruatus.

CAPVT IX.

SApienter vt omnia Aristoteles dixit lib 8. Physic. c. 1 τάξιν πᾶσαν εἶναι λόγον *ordinem omnem rationem esse*: nec enim vnquã à ratione seiunctus est ordo memoriæ parens, artium opifex & instaurator, omnĩsq; pulchritudinis ac delectationis auctor, optimè siquidẽ à Galeno li. 2. de dieb. critic. c. 2. definitum est *omne pulchrum, simul esse & pulchrũ & ordinatum* affirmauitque Xenophon οὐδὲν οὕτως οὐδὲ εὔχρηστον, οὐδὲ καλὸν ἀνθρώποις ἐν βίῳ ὡς ἡ τάξις Cùm ergo apicẽ & adminiculũ doctrinæ in vno versari ordine animaduerterem; nihil mihi antiquius fuit in renouando hoc opere, quàm doctrinã Salernitanæ scholę ad certum quendã cogere ordinẽ, capita singula huc & illuc sparsa, & absque methodo disseminata in artẽ reuocare, par-

téq; illã Medicinæ quæ *de valetudine tuenda* disputat certo & definito ordine exhibere. Erat quidem ea medicinæ pars toto hoc operè diffusa, sed tam confusè & inordinatè propter scribendi nouitatem, vt libertatis poëticæ potius argumentum, quam medicæ artis documétum sapere videretur.

Ordo & series totius operis.

Quamobrem imprimis totum opus in hũc fere ordinem coëgi; vt quoniam *victus ratio causas* sanitatis & eiusdem *signa* contineret, *duas quoque* illa omnino *partes* possideret αἰτιολογικὴν quæ de *causis* sanitatem vel *perfectam* conseruantibus, vel *labantem* erigentibus, ageret, & σημιοτικὴν quæ *argumenta* & *signa* dignoscendæ sanitatis explicaret. *Prior* illa quod sanitatem vt dixi *integram* custodiret, quodque eamdem velut *nutantem titubantemque* sustineret rursũ à me in *duas* diuisa est *partes* προφυλακτικὴν καὶ θεραπευτικὴν *illa* prior, potior, & prolixior, quia διαίταν conciliat per sex res nonnaturales vulgo dictas, in *sex sectiones* partita fuit *Prior* est de *Aere*, *Altera* de *Cibo*, & *Potu*, *tertia* de *Motu* & *Quiete*, *Quarta* de *Somno* & *Vigiliis*; *Quinta* de *excretis* & *retentis*; *vltima* de *Animi pathematis*, θεραπευτικὴ vero vel *generalis* est, quatenus scilicet præcepta quædam tradit generalia sanitatis firmãdæ; vel *particularis* prout prospicit incommodis singularũ partium, vt pote capiti oculis auribus,

dentibus,

dentibus, voci, ſtomacho & cæteris. his tandem omnibus ſuccedit Σημιωτικὴ quæ beneficio *partium corporis, temperamenti & compoſitionis* ſanitatis *ſigna* inueſtigat. Atque illa eſt rerum ſeries & ordo, in quem opus Salernitanum reduximus; quod quidem nobis conſilium erat vnico volumine in lucem emittere, niſi rerum pulchritudine & neceſſitate ducti, prolixiores fuiſſemus in noſtris animaduerſionibus, quam aut cogitare aut ſperare potuiſſemus.

Alterum quod in hac editione præſtamus, *Animaduerſiones ſunt* noſtræ ſingulis capitibus affixæ, quæ commentarii locum habere poſſunt. Propoſueram autem initio commentationes *Arnaldi Villanouani* opera & diligentia *Ioannis* Curionis & *Iacobi Crellij* locupletatas noſtris animaduerſionibus præfigere, idque præſtitimus ad caput vſque tertium ſectionis ſecundæ: ſed cum in manus meas perueniſſent commentationes eædem impreſſæ Francofurti, Geneuæ & Monſpeſſuli opera Franciſci Choüet Typographi, atque auctiores factas terſiores & elegantiores ſtudio & induſtria viri clariſſimi atque doctiſſimi *Coſtanſonii* animaduerterem, recudendas eas curaui, vtpote vtiliſſimas & ſtudioſis medicinæ apprimè neceſſarias. Animaduerſiones nouæ.

Cum autem nonnullæ ſectiones leuiter

à Salernitanis delibatæ essent, nobis curæ fuit supplere ea, quæ ad cuiusque partis intelligentiam deesse videbantur: idcirco interdum prolixiores fuimus, nostrisque animaduersionibus multa aspersimus, quæ vel splendorem addere, vel gratiam operi conciliare poterant, quamquam, vt verum fatear, rerum potius quam verborum fuimus studiosi, quod operarum laborem sequi cogeremur. Sincero enim animo testamur primum nostrum autographum & ipsa analecta maculis & lituris conspurcata Typographi operis inseruiisse, quod transcribendi nedum relegendi atque emendandi tempus non concederetur. Hinc quoque factum est, vt nonnulla contra mentem nostram irrepserint, & infinitæ mendæ quas enumerare tædiosum mihi & lectori esset.

Additiones.

Præterea plurimos virorum clarissimorum errores deteximus & aperuimus eo tamen temperamento, vt quantum in nobis fuit, abstinuerimus conuitiis, quæ viro probo & veritatis amanti indigna iudicamus. Vna veritatis indagandæ sollicitudo & cura, nos in hoc bellum deduxit, in quo nihil irato nihil hostili animo patratum. Si quid à me peccatum ignorantia fuit, paratus sum reuocare, vbi contrariæ rationes comparebunt. Plurima quoque loca Hip-

Castigationes additæ & emendationes.

pocratis, Galeni, veterumque auctorum ex occasione emendata à nobis fuere, iure an iniuria æquus lector iudicabit.

Multis autem in locis ex manuscriptis codicibus addimus pleraque ad *victus rationem* pertinentia; quæ distincta ab aliis hoc signo ,, deprehendes: sed & insuper solis nostris animaduersionibus illustrata sunt, quo vno argumento nonquam ante edita produntur. Multos alios versus ex manuscriptis illis omittimus, quod ad alias medicinæ partes potius quam ad hygeinem (quam vnâ hic tractamus) pertineant. Decreuimus tamen in calce operis omnes illos versus prout in membranis nostris continentur, in lucem emittere, sine scholiis, ne quisquam desiderare quicquam possit. Versus adiecti.

Denique *Indicibus* necessariis carere istud opus noluimus, quapropter *priorem* Indicem damus sectionum & capitum: *alterum* quæstionum in toto volumine tractatarũ; *tertium* Auctorum & emendatorum & citatorum; *postremum* tandem rerum & verborum memorabilium. Puduit Typographorum errata annotare, quæ tam spissa & crassa sunt, vt pene fœtum hunc vix pro meo agnouerim. Emendatio operis commissa fuit cuius hominis censuræ (Correctorem vocant) qui linguæ Latinæ prorsus erat ignarus & inscius. Cogitate Indices.

quale sit hodierna die litterarum fatum; cum eiuscemodi nebulonibus committantur. Natum hoc opus florente ipsa barbarie, creuit sub Villanouano barbarie nondum exulante, pene istorum hominum ignorantia dum renouatur, consenescit. Erit forsan aliquando vt sors illi melior contingat, interim quicquid illi miseriarum est lector æquus pro sua humanitate condonet; si quid boni & felicitatis inest, eo vtatur sine inuidia.

DE CONSERVANDA

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

DE CONSERVANDA BONA VALETVDINE, liber Scholæ Salernitanæ.

PARS PROPHYLACTICE de causis Sanitatis agens.

SECTIO PRIMA DE AERE.

Operis institutum.

ANglorum Regi scribit schola tota Salerni:
Si vis incolumem, si vis te reddere sanum,
Parce mero, cœnato parũ, non sit tibi vanũ
Surgere post epulas, somnũ fuge meridianũ,
Ne mictũ retine, nec cõprime fortiter anũ,
Curas tolle graueis, irasci crede profanum,
Hæc bene si serues, tu longo tẽpore viues.

PRæsens hic liber à doctoribus Scholæ Salernitanæ in gratiam Regis Angliæ conscriptus, multa & varia conseruandæ bonæ valetudinis præcepta complectitur.

In hoc autem capite octo imprimis generatim referuntur, quæ nos singulatim deinde, ac suo quodque ordine explicabimus.

Primũ ergo est, vt tuendæ sanitatis suæ studiosus anxiferas, graueis, & pertinaces curas relaxans, ex animo penitus exterminet. Curæ enim corpus vehementer extenuant & exiccant, somnum impediunt, perpetuisque vigiliis conficiunt, vires destruunt, febres etiam accendunt, ac grauissimis valetudinibus initia præbent, ipsæ quoque melancholiam generant, paritérque calorem innatum resoluunt, & extinguũt, & magis si diutius durârint: Autor Galenus cùm multis aliis locis, tum præcipuè Apho. lib. 2. comment 28. & lib. 3. comment. 31. & de tuenda sanitate libro primo, capite 11.

Cura.

Tristitiæ.

Sub eodem præcepto comprehendi debent & Tristitiæ, quæ & ipsæ corporis naturam frigiditate & siccitate corrumpunt, id quod Salomon cap. 17. Prouerbiorum suorum attestatur: Spiritus tristis, inquit, exiccat ossa. Sed cùm omnis mœstitia generandæ melancholiæ vim habeat, quò tamen vehemẽtior ac diuturnior hæc affectio fuerit, eò plus adfert periculi. Nam extra hoc, quòd corpus macie paulatim extabefacit, cor etiam ipsum immodicè constringit, spiritum obtenebrat, ingenium hebetat, rationem impedit, iudicium obscurat, & memoriam obtundit. In mœroribus item fortibus, vti à Nemesio cap. 20. de natura hominis ex 3. lib. demonstrationum Galeni refertur, biliosa quædam superfluitas consueuit in ventriculum defluere, & multò magis quum ipse malè affectus fuerit, quæ sanè mole-

ſtiam exhibet, vt non prius à mœſtitia & cruciatu ceſſet, quàm ſuperfluitas illa vomitu eiecta fuerit, id quod Galenus etiam aphor. l. 6. comm. 50. atteſtatur

Idem de timore quoque intelligendum: nam & ipſe intrò & ad principium, tum ſpiritum, tum ſanguinem vnà cum refrigeratione eorum, quæ in ſummo corpore ſunt, abducit ac contrahit: itaque etiam pulſus tum arterarium, tum cordis iis, qui timent, minimi ac maximè imbecilli ſunt, partes in ſuperficie poſitæ algent. corpúſque palleſcit, tremor incidit, vox interrumpitur, & vires denique conuelluntur omnes. Quod autem in triſtitia paulatim patiuntur homines, id in timore confertim accidit, diſſidentibus ſcilicet inter ſe paſſionibus iis non toto genere, ſed magnitudine & vehementia. Itaque etiam ob timorem & immenſum mœrorem nonnulli repentina morte interierunt, quòd ſcilicet imbecilla ſuapte natura animula eorum ſub valido affectu oppreſſa, confertim extincta & ſuffocata ſit: quemadmodum luculenter & perſpicuè docet Galenus lib. 2. cap. 5. de cauſis Sympt. Quippe extingui eam accidit propter affectus ipſius naturam, vt cuius generatio in refrigerando conſiſtat: Suffocari autem eo quòd totius ſanguis vnà commeet, atque ad principium deferatur. Cuius ſanè rei inſignia exempla extant apud Plinium lib. 7. cap. 36. naturalis hiſtoriæ. Quocirca eum, qui ſanitatis ſuæ tuendæ curam ſuſceperit, cane peius & angue omnia illa, quæ non aſpectu & auditu modò, verùm & mentis agitatione triſtia exiſtunt, fugere oportebit. Quod Ariſtoteles quoque innuiſſe videtur, cùm Problemate 5. Sectionis 7. ſcribit: λειποθυμίαν incidiſſe quandoque, qui homines ſuffocari laqueo vidiſſent ſolum. Timor.

Hoc tamen ignorandum non eſt, quòd obeſis

nonnullis, quibus corpus immodicè plenum est, ac ijs etiam qui ſpiritus admodum mobiles & calidos habent, interdum vtile ſit, ſi curis, timore, & triſtitijs conficiantur, quò nimirum ſpiritus calor hebetetur, & nimia moles, quæ corpus onerat, extenuetur aliqua ex parte atque auferatur: id quòd vno ore confirmant, Paulus Aegineta, lib. 8. cap. 57. Aetius lib. 4. cap 33. & Rhazes lib. 4. cap. 9. ad Almanſorem.

Ira. Secundum, vt ab ira temperet. Nam cum Ira ſit feruor quidam, ac vehemens motus caloris in ipſo cordis corpore, qui in extimas tandem partes cum impetu diffundatur, vt eam planè dilucidéque Galenus lib 1. cap. 4. de different. feb. & in libro de cauſis morborum, cap. 2. definit, neceſſariò corpus ipſum immodicè calfacit & exiccat, quò fit vt febrem nonnunquam accendat, in iis præſertim corporibus, quæ in ſe admiſſam caliditatem longo tẽpore retinere natura apta ſunt. Etſi enim motus cordis ſe detur, in hiſce tamen remanet calor præter naturam, atque inde hominẽ febricitare cõtingit. Quidã etiã ira cõmoti quaſi attoniti, ac extra ſe poſiti videntur. Sunt præterea qui impotenti irâ impetuoſius concitatos, ἀποπληξίαν incidiſſe multos, repẽtéque animam expiraſſe, nonnullos verò furore, comitialis morbi acceſsione, παραλύσει, conuulſione, podagra, & articulorum maximè ac totius corporis tremore comprehenſos, concidiſſe, tradant. Obſtat etiam animi iudicio, rationis operatione, & ira perturbat, &, vt Cicero ait, ira præſente nihil rectè fieri poteſt, Offenduntur autem ab ira potiſſimum, qui temperaturam corporis totius calidiorem, quàm par ſit aut morbo, aut natura conſecuti ſunt, præcipuè quando cor & caput naturali intemperie immoderatè feruent, aut aliquo aduentitio calido affectu laborant.

Iraſci vtile. Animalibus tamen vitiis, morbis frigidis, & nas

tura frigidiori cordi & capiti, Galeno lib. 6. epidem. part. 5. comment. 9. autore. ira non leue præsidium adfert, innatum enim calorem in ipsis iam torpescentem excitat adaugétque. Quod Hippocrates etiam libr. 2. epidem. parti. 4 in eum scribens modum confirmat: Diligentia, inquit, adhibenda est, vt excandescentia inducatur, & caloris reparandi, & sanguinis in vasa subter cuticulam colligendi gratia. Quocirca ipsa à perfrigeratis, pallido calore præditis, & καχεξίᾳ laborantibus, ex quibusdam interuallis, & temporibus opportunis assumenda est, non sanè ita continenter, vt facultas offendatur, sed perinde vt exercitationes innatum calorem corroborantes, non immoderatas facere oportet, sed tum opportunè, tum moderatè assumere, ita & excadescentiam, si præclariss. medicinæ scriptoribus, Gal. lib. 3. cap. 10. de difficul. respir. Paulo lib. 1. cap. 58. & Aëtio lib. 4. cap. 34 credendum est.

Tertium, vt moderatè vino vtatur, vinum enim modicè haustum natiuum calorem adauget teste Gal. cap. 4. de causis morborum. Vbi verò immoderatius bibitur, quàm vt vinci possit, tantum abest, vt animal calfaciat, vt etiam frigidiora vitia gignat, quemadmodũ copiose Gal. l. 3. c. 5. de tẽperamentis ostendit: quippe apoplexia, paraplegia & quæ Græcè caros, & comata vocamus, neruorum resolutio, comitiales morbi, conuulsiones, tetani & debilitas ventriculi ac reliquorum membrorum omnium immodicum vini potum comitantur, quorum vnumquodquod frigidum est vitium. Sed de his plura infrà. Vinum.

Quartum, vt in cœna modico cibo vtatur: exiguus namque cibus à facultate vinci perfectè & facilè potest. Qui verò noctu multum ingerunt, ventriculúmque nimio cibo onerant, dolorem pirmùm & angustiam perpetiuntur. Deinde nec Cœnæ.

probè dormire, nec rectè concoquere possunt, quòd nimia copia facultas aggrauetur, ceu nimio pondere pressa, subindéque superare ingestum cibum nequeat, id quod & infrà vberius ac fusius declarabimus.

Quintum, vt statim à sumpto cibo surgat: hoc enim ad concoctionem facit, quia cibus sumptus ita facilius descendit in imum ventriculi, in quo, Galeno lib. 5. de locis affect. teste, coctionis opus perficitur. Infra.

Somnus. Sextum, ne à prandio somno indulgeat. is namque somnus, qui cibum statim excipit, fumosis exhalationibus caput replet, destillationésque parit. Sed de hoc vberius infrà.

Lotium. Septimum, ne lotium diutius, quàm natura fert, remoretur: hinc enim interdum oriuntur δυσουρία, ἰσχουρία hoc est, vitia, in quibus vrina aut ægrè & difficulter excernitur, aut in totum supprimitur ac cohibetur. Eodem modo calculus aliquando & aqua intercus gigni perhibentur, neque aliud quidquam æquè vesicam lædit, atque longior, vltra mingendi voluntatem, lotij retentio, id quod testantur cum primis Galenus lib. 6. cap. 4. de locis affect. Rhazes lib. 4. cap. 6. ad Alman. & Auicenna Fen. 19. 3. Tract. 2. cap 6.

Excrementorum retentio. Octauum, ne compressis natibus, ventris onus supprimere & retinere tentet: ita namque indurantur fæces in intestinis, ob cõtinuam suctionem venarum mesaraicarum, quæ cum intestinis continuatæ, omnem humiditatem è fæcibus exugunt: quo fit, vt illæ exciccatæ, difficilioris exitus intestina obstruant, oppiléntque: oppilationem verò, ob flatuum eductionis præclusionem, & aliarum consequentium fæcum coaceruationem, nocumẽta sequantur, cùm illa, quæ cap. 4. enumerantur, tum etiam quæ referuntur à Cornelio Celso lib. 1. ca. 3. Ex ventre, inquit, suppresso, inflammationes,

caligines, capitis dolores, aliáque superioris partis mala increscunt. Quibus accedunt etiam, vt Rhazes testatur, τεινεσμος, & cibi fastidium, quod malum Græci ἀνορεξίαν, Latini verò appetentiæ amissionem vocant.

Summoperè præterea cauendum, ne in exoneranda aluo nimio conatu vtatur. nam & hinc non raro sequi solet τεινσεμος, siue exitus intestini, quod ab osse sacro ad anum vsque pertinet, Græcis ἀπευθυσμένον καὶ ἀρχόν dicitur, Latinis Longanon rectum, & princeps, teste Andrea Væsalio l 5, fabricæ humani corporis

Vltimo tandem loco subiungitur, longissimo tempore victurum quicumque hæc præcepta studiosè & diligenter obseruauerit.

ANIMADVERSIO IN operis Institutum.

HOc est proëmium totius operis quo quidem Auctor libri, dedicatio, rerum tractandarum enumeratio, vtilitas & fructus qui ex obseruatione earum rerum exurgit, breuiter proponuntur.

Auctor huius libri.

Auctor libri fuit Schola Salernitana, Princeps cui nuncupatum opus, Robertus Dux Normaniæ & Angliæ Rex designatus, de quibus satis copiosè in prolegomenis actum est. Non diffitebor tamen in manuscripto codice me loco Anglorum Francorum nomen legisse, quod credo perperam à transcriptore quodam factum rerum Salernitarum ignaro & in lectione Arnaldi Villanouani minus versato qui in comment. dedicatum opus Regi Anglorum nominatim insinuauit.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

Materia libri. Res autem quæ hoc libro continentur quinque sunt quibus tota higeine comprehenditur. Nec enim aliud fuisse propositum medicis Salernit. existimo, quàm eam medicinæ partem describere quæ sanitatem conseruat. Ea vero quinque rebus constituitur cibo & potu, motu & quiete, somno & vigilia, excretis & retentis, ac denique animi pathematis, quæ omnia prout metri licentia permisit satis dilucidè recensentur hoc exordio. His enim verbis, (*Parce mero, cœnato parum*,) cibi & potus moderatio designatur: istis vero (*non sit tibi vanum surgere post epulas*) motus seu exercitatio & opposita quies significantur: sequentibus autem (*somnum fuge meridianum*) somnus & vigilia (*Ne mictum retine &c.*) excreta & retenta, (*curas tolle graues &c.*) animi affectus quæ Græci παθήματα vocant sine dubio insinuantur. Etenim si (*Vt exponunt Commentat.*) Medici Salernit. hæc velut particularia præcepta conseruandæ sanitatis tradidissent, non fuissent deinceps tot capita & articuli præscribendi quibus cibum & potum, somnum & vigiliam moderantur. Sed perinde habet hoc argumentum atque primus Hippocr. Aphor. in quo quidem omnia quæ ad medicinam faciendam pertinent comprehendũtur, Medici officium, ægri obsequia, ministrantium sedulitas, rerum denique omnium opportunitas, quæ omnia libris septem Aphoris. sigillatim postea recensentur. Idipsum planè Salernitanis consilium fuit vt primo capite quæ ad sanitatis tutelam necessaria essent, vniuersim ac velut in typo præmitterent, sigillatim demum & per singulas partes illustrarent. Nec est quod quis obtrudat higeinen sex rebus extrui, quarum præcipua quæ est Aër à Salernitanis minimè perstringatur. Nam vt hoc scribendi genus omittam difficile, adstrictum, & ad docendum parum appositum, quæ obmissionis excusa-

[Margin notes: Villanou. carpitur. — Obiectio. — Solutio.]

tio esse posse Videtur mihi planè satis factum si nomine cibi comprehensum fuisse Aërem dixero. Est enim vel Hippocr. & Gal. testibus triplex alimentum πνεύματος spirituosum seu aëreum, ὑγρῆς humidũ ξηρῆς solidũ. *Principiũ. inquit Hippocr. lib. de alimento, alimenti spiritus nares, os, guttur, pulmo reliquaque perspiratio* καὶ ἡ ἄλλη διαπνοή. *Alimenti tum humidi tum sicci principium os, gula, ventriculus.* Hanc. Hippoc. sententiam amplexus est Gal. libro de vtilit. respirat. lib. de vsu pulsuum. lib 1. de diffic. respir. 2. de placitis, 7. de vsu. part. cap. 8. & 9. vbi quidem διαπνοὴν seu perspirationem vsum duplicem præbere refert, maximum quidem vt caloris natiui symmetriam conseruet, πρὸς τὴν τῆς συμφύτου θερμοῦ φυλακὴν, minorem vero vt spiritum animalem nutriat πρὸς τὴν τοῦ κατὰ τὸ ζῶον πνεύματος τροφὴν Vt ergo cœnæ nomine quæuis edendi tempestas intelligi debet, sic & quoduis edulij genus seu sit potulentum, seu esculentum, seu spirituosum quod vocatur Aër primum caput higeines constituens. Cæterum hunc senarium rerum non naturalium, vt Medici loquuntur, numerum non ineptè quidam colligunt ex numero facultatum nostri corporis quarum singulis duas assignant, Naturali quidem cibum & potum, atque excrementorum euacuationem, Vitali aërem & animi pertubationes; Animali denique motum & quietem, somnum & vigiliam. At Gal. methodi & ordinis artifex eas ad quatuor capita reuocauit lib. 1. de sanit. tuend. videlicet ad assumenda, admouenda, facienda, & educenda προσφερόμενα ἔξωθεν, προσπίπτοντα, ποιούμενα, κενούμενα. Assumuntur cibus potus, admouetur aër circumfusus, fiunt exercitationes, somni, vigiliæ, perturbationes, educuntur excrementa. Nos ordinem medicis vsitatum sequemur cuius schema vltimo capite prolegom; dedimus.

Alimentũ triplex.

Sex res non naturales nec plures, nec pauciores.

Higeines vtilitas duplex.

Restat vt duplicem vtilitatem quæ ex obseruatione rerum non naturalium elici solet subiungamus, prima est vitæ incolumitas & sanitas illibata, altera vita diuturna atque longæua Atque vt breuiter vtrumque definiatur, certum est medicinæ ope valetudinem posse conseruari prorogarique vitam. Est enim Medicina ars tuendæ atque conseruandæ sanitatis ab Altissimo creata & è terra producta quæ est veluti penus ac promptuarium omnium medicamentorum *Medicina*, inquit Plutar. de sanit. tuenda. *sic est de numero disciplinarum liberalium, vt politie, splendore, iucunditate nulli sit inferior, porro mercedem abunde magnam addit sui studiosis nempe corporis salubritatem ac prosperam valetudinem* τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν ὑγιείαν. Nec enim existimo cum Hippocr. lib de arte audiendos esse eos qui negant vllam esse medicinam sed omnia vna fortuna regi, licet enim multi ægri etiam citra medicorum vsum sanitati restituantur, *videtur tamen omnino fieri posse*, inquit Hippocr. *Vt hi ipsi in medicinam inciderint, & hoc tandem magnum signum est essentiæ artis nempe artem esse & quidem magnam, quando sane ij qui artem esse non putant per ipsam seruati apparent.* Eleganter & suo more Plinius scripsit multos populos diu sine medicis, sed non sine medicinâ degisse. Nam vt ratiocinatur Hippocr. lib. de veteri med. ars medica inuenta ab initio est atque quæsita ob necessitatem, quod videlicet non sufficeret homini idem cibus atque potus qui boui & equo, *Idcirco*, ait, *quæ nunc inuenta sunt edulia multa arte excogitata & multo tempore in vsum adducta mihi videntur, quod nimirum in multos & graues morbos ex robusta ac ferina victus lege hominum corpora inciderent ingestis sine discrimine cibis validasque vires habentibus, in quos ipsos etiam si eodem victu vterentur hodie inciderent vehementissimos dolores, morbos, citissimamque mortem subeundo.*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

Sed quia hic locus Hippocrat. corruptiſſimus eſt præſtat eius verba ex noſtra emẽdatione ſubiicere τὰ δέ γε νῦν διαιτήματα εὑρημένα καὶ τετεχνημένα ἐν πολλῷ χρόνῳ γεγενῆσθαί μοι δοκέει. ὡς γὰρ ἔπασχον πολλά τε καὶ δεινὰ ἀπὸ ἰσχυρῆς τε καὶ θηριώδεος διαίτης σώματα ἀκρήτων εἰσφερομένων καὶ μεγάλας δυνάμεις ἐχόντων, οἷά περ ἂν καὶ νῦν ὑπ' αὐτέων πάσχοιεν πόνοισί τε ἰσχυροῖσι καὶ νούσοισι περιπίπτοντα καὶ διὰ ταχέος θανάτοισιν. Multo plura ad probandam medicinam attulit Hippocr lib. de lege & veteri med. quorum tædioſa eſſet enumeratio. Hippoc. emẽdatus.

Satius eſt vt diluamus quorundam hominum opinionem auctoritate Gal. roboratam ſcribentis lib. 1. de ſanit. tuen. ſuam cuique animanti naturam ſatis eſſe ad proprias conuenienteſque excitandas appetitiones quibus ſanitatem ſalutemque tuentur ἱκανὴ γὰρ ἡ φύσις ἐν ἅπασι τοῖς ζώοις ὁρμὰς οἰκείας ἐνθεῖναι πρὸς ὑγίειαν τε καὶ σωτηρίαν quo ſenſu Hippocr. epiſt. ad Damagetum naturam vocat opulentam, omniumque alumnam per ea quæ abundè ſuppetunt πλουσίην φύσιν καὶ πάντων τιθηνὸν δι' αὐταρκείης. Si ergo naturæ ſapientiſſimæ, iuſtiſſimæ, καὶ πάντα αὐτοδιδάκτως τε καὶ αὐτομαθῶς πραττούσης & omnia ex ſeſe agentis ductu impulſuque ad res ſalutares cognoſcendas & amplexandas inuitantur: non eſt quod ad medicinam recurramus aut ſalutaribus medicorum conſiliis vtamur. Tanti fuit momenti apud nonnullos hæc ratio vt medicos animarum negotiatores vocauerint per mortes hominum ſua experientia agentes Has tamen & ſimiles rationum ἐπιφάνειας ſic diſſipauit Franſc. Valleriola enarrat. medic. lib. 4. enarrat. ſecunda vt eius verbis addere hominis ſit otio abutentis & tranſcribendi pruritu laborantis. Monuit Hippoc. lib. de morb. mortem morbumque hinc gigni cum quis cibis & potionibus quæ maximè conferunt aut multum aut intempeſtiuè vſus fuerit. Scribit Theſſalus Hippocr. filius in

Obiectio ex Gal.

Gal. an quod in vtero cõtinetur ſit animat.

Solutio.

orat. ad Athenien. iis qui vitam erroneam degunt πλανώδεις βίους, pericula & ægritudines magis accidere solitas quàm iis qui certam vitæ rationem sequuntur τεταγμένην ζωὴν. Gal. libro quinto de sanita. tuen. gloriatur se iis qui prius assiduis premebantur morbis ea sanitatis præcepta tradidisse quibus cum paruissent prorsus morbi expertes multis annis permanserunt. Addit præterea se quidem ex lassitudine aliquando febricitasse sed nullum præterea morbum per multos annos expertum. *Quin etiam,* inquit, *percussus certis corporis partib. unde alij inflammationibus bubonibusque contractis febricitarunt, nunquam phlegmonem bubonemue sensi nec febre laboraui, non aliunde certe quàm ex seruandæ sanitatis arte tanta commoda consecutus, cum alioqui nec salubrem corporis statũ ab ortu ipso sim nactus nec vitam plane liberam sortitus.* Illud etiam spondere auderet ne bubone quidem laboraturos eos qui sanitatis tuendæ præcepta seruauerint. Sapienter Arist. Probl. 38. sect. 19. obseruauit nos cum ordinate & laboramus & bibimus & comedimus naturam viresque nostras seruare & augere, contra vero inordinate cum agimus deprauare naturam atque de suo statu dimouere πονοῦντες γὰρ καὶ πίνοντες καὶ ἐσθίοντες τὰ τεταγμένα σώζομεν καὶ αὔξομεν τὴν φύσιν καὶ τὴν δύναμιν, ἄτακτα δὲ φθείρομεν καὶ ἐξίσταμεν αὐτήν. Quos autem cruciatus & morbos inducat præpostera victus ratio copiosè simul & eleganter expressit moralis sapientiæ coripheus Seneca epist. 95. quam legere non pigeat. Senecæ vestigia premens Horat. lib. 2. serm. sat. 2. cecinit.

Accipe nunc victus tenuis quæ quantáque secũ
Afferat, imprimis valeas bene, nam variæ res,
Vt noceant homini credas, memor illius escæ,
Quæ simplex olim tibi sederit, at simul assis
Miscueris elixa, simul conchylia turdis,
Dulcia se in bilem vertent, stomachoque tumultũ,

lenta feret pituita.

Visne Medicinæ fructus tibi aliquot exemplis confirmari? Pollio Romulus senex ille Augusti hospes apud Plin. lib. 22. cap. 24. centesimum annum excedens cum ab Imperatore interrogaretur quanam maximè ratione vigorem illum animi corporisque custodisset, respondit intus mulso, foris oleo. M. Cato Græcorum medicorum osor professus est se & coniugem Medicinæ beneficio vsque ad longam senectam perduxisse. Cyrus apud Xenophontem eo sermone quem moriens habuit admodum senex, negauit se vnquam sensisse senectutem suam imbecilliorem factam quàm adolescentia fuisset. L. vero Metellus post consulatum Pont. Max. ita bonis viribus extremæ ætatis tempore fuisse narratur vt adolescentiam non requireret. Senectus Georgiæ Leontini produci in adagium solet de optima nec annis exoluta: cum vero ab eo quæreretur quomodo annum attigisset octauum supra centesimum, respondisse dicitur quod voluptatis causa nil sibi vnquam permisisset facere οὐδὲν πώποτε ἡδονῆς ἕνεκε πρᾶξας. Herodicus Medicus teste Plat. dialogo 3. de rep. omnium infirmissimus sui temporis artis medicæ opera fere centesimum annum impleuit. Ioannes de temporibus apud Fulgosum 420. annos vixisse narratur. Plut. notauit multos corpore alioqui parum firmo vitam solâ diligentiâ longam cõsecutos. Sed paucula hæc exempla ex magno & pleno aceruo deprompsisse sufficiat.

Exempla eorum qui sanè vixerũt & diu.

Pli. l. 29. ca. 1.

Superesset demum vt inquireremus num dari possint quædam medicamenta aut alimenta quæ iuuentutem prorogare, senium retardare valeant. Equidem neminem fugit apud Gal. lib. de maras. Inuentum Philosophum qui artificio medico immortalitatem hominibus polliceri auderet. Democritus apud Diophanem lib. 5. Geopon. cap. 7.

An senium retardari possit.

rogatus quomodo homines incolumes manerent & longæui, respondit si externas corporis partes oleo, internas melle illinerent εἰ τὰ μὲν ἔξωθεν ἐλαίῳ τοῦ σώματος, τὰ δὲ ἔνδοθεν μέλιτι χρήσαιντο. Quod obseruatum quoque habes apud Athen. lib. 2. deipn. cap. 7. quo loco Aristoxenus scribit morbum nunquam sensuros qui pane cum melle quotidie vescerentur. Addit Lycus eo loci πολυχρονίους esse Corsos quod melle perpetuo vterentur. Iactitant Chymistæ sua κρατιστοχειρουργήματα, viuidos latices, olea incombusta, potabile aurum, Panacæam, mumiam magneticam, hieras hermeticas, aliptas diuinas & nectareas quibus retardetur senectus, adolescentia conseruetur. Gloriatur apud eos Artefius se mille & viginti quinque annos vixisse. Refert Rogerius Bacco epist. de secretis operib. probatum fuisse testimonio litterarum Papalium Germanum captiuum inter Saracenos hausisse medicinam qua vsque ad quingentos annos vitam prorogarit. Notat quoque nemoris alicuius custodem in maiori Britannia vnguento quodam totum corpus exceptis pedum plantis perunxisse cuius beneficio trecentos annos sine corruptione & cruciatu, si pedum excipias dolores, vixerit. Sed quid attinet has & similes nugas Alchimistarum, & noua deliria fratrum Rosaceæ crucis enumerare, cum pleni sint veterum & recentium libri, plena monimenta eorum qui beneficio diuinæ artis nostræ se à morbis tutos præstitêre & in vegeta senectute diu perseuerauere? Quid iuuat inquam probare lucere meridie? consulantur Gal. lib. de Marasc. & de sanit. tu. Aristot. lib. de longit. & breuit. vitæ, Albert. Magn. comment. in parua natural. August. Niphus ibid. Buccaferreus comment. in lib. 2. de gener. & corrupt. Marsilius Inguen quæst. 17. & Albert. de Saxon, quæst 17. in eundem lib. Frat. Amadeus Meigret quæst. in eun-

dem locum, Conciliator differ. 113. Petr. Hispan. comment in lib. Diætarum vniuers. Isaaci. Dinus de Garbo quæst 63. lib. 1 Summ medic. tract. 5. & in tractatu de restau. humidi radic Iacob Foroliuiensis, quæst. 34. Turisa. quæst. 2. & 3. in lib 3 Gal. de arte parua Card. lib. 1 De sanit. tuen. cap 8. & lib. 3. cap. 30 eiusdem operis, & lib. Theognost. Marsil. Ficin lib De vita producend. Vales de sacra Philosoph. & lib. controuers. Anton. Gazius in florida corona cap 5 & 15 Thomas Philologus de producenda vita vltra 120. annos. Martin. Panca de proroganda vita Arnal. Villanouan. lib De conseruanda inuent Codron. de annis climacter. Kornmannus de miracul. viuorum, Talentonius lib 2. reconditarum rerum cap. 1. Langius epist. 79. lib. 1.

SI tibi deficiant medici, medici tibi fiant,
Hæc tria, mens hilaris, requies moderata, diæta.

Hoc loco fit mentio trium remediorum, quæ in defectu medici, vicem eius cùm apud alios, tum nobiles maximè & excellentes viros supplere possint.

Primum, animus hilaris ac lætus. Lætitia enim calorem excitat naturalem, spiritus temperat & puriores reddit, virtutem corroborat, ætatem floridam facit, iuuenile corpus diu conseruat, vitam prorogat, ingenium acuit, & hominem negotijs quibuslibet obeundis aptiorem reddit. Conuenit autem vt hæc ipsa lætitia, siue gaudium bonæ valetudini commodum, sit temperatum, non excedens modum, neque repentinum. Nimio enim & Lætitia.

repentino gaudio, quemadmodum Galenus lib. 2. ca. 5. de Symptomatum causis, & Alexāder Aphrodisæus problemate 21 memoriæ prodiderunt, tanta fit cordis relaxatio, vt virtus vitalis vnà cum innato calore tota egeratur, ac dissipetur, adeoq; syncope nonnunquam & repentina mors consequatur. Atque huius quidem rei extant horribilia ac pertimescenda exempla, apud T. Liui. Decad. 3. lib. 2. Valerium Maximum lib 9. c. 12. Plin. lib. 7. cap. 32. & 53. & Aul. Gel. libro 3. cap. 15. At enim cùm, iuxta tritissimum Scholis Medicorum dictū, contraria contrariis curentur ac depellantur, illis potissimùm gaudium adsciscendum est, qui tristioribus animi pathematis immodicè conficiuntur. Quod sanè per illa cum primis consequantur, quæ principes facultatum partes corroborāt, sanguinē bonum generant, & spiritus instaurant, eadem quippe & menti, Auicen. 11. 3. tract. 2. ca. 10. teste, gaudium & lætitiam conciliant adiungúntque. Huiusmodi porrò sunt cibi suaues & boni succi, vinum subtile ac delectabile, boni & fragrantes odores, delectabilium rerum commemoratio, & cum amicis & familiaribus frequentior & iucunda conuersatio. Quare, vt Eobanus noster disertè canens, admonet,

Vtere conuiuis non tristibus, vtere amicis,
  Quos nugæ, & risus, & ioca salsa iuuant.
Quem non blāda iuuent varij modulamina cātus?
  Hinc iecur & renes, ægráque corda stupent.
Nam nihil humanas tanta dulcedine mentes
  Afficit, ac melicæ nobile vocis opus.
Tange lyram digitis, animi dolor omnis abibit,
  Dulcisonum reficit tristia corda melos.

Atque hinc adeò est, quod grauiss. autor Plutar. in lib. de Virtute morum tradit, Pythagoram animo pacando sedandóque ab affectibus & perturbationibus vehementioribus, Musicam adhibere solitum

solitum. Sic Saül quoque per Dauid psallentem à spiritu maligno liberatum legimus. His similia & scitu non indigna, lib. 1. & 14. Dipnosophistôn Athenæus refert. Atqui hactenus quidem dicta magna ex parte hisce etiam versibus ex Hieronymo Fracastorio complexi sumus.

Tu tamen interea effugito, quæ tristia mentem
Sollicitant procul esse iube curasque metúmque
Pallentem, vltrices iras, sint omnia læta.
Alma Ceres te in hoc, Bacchi quoque læta iuuabunt
Munera; sic dulces epulæ, sic copia rerum.
Sic vrbis, sic ruris opes, & summa voluptas.
Visere sæpe amnes nitidos, iucundáque Tempe.
Et placidas summis sectari in montibus auras.
Accedant iuuenúmque chori, mistæque puellæ.

Secundum, Animi tranquillitas, nobiles enim & excellentes viri, ob maximas & diuersas curas, quas sustinent (si ipsis cætera omnia antè pariter adfuerint) mentis inquietudine magis, quàm mediocris conditionis homines, læduntur. Nam si quid aliud, hæc maximè somnum impedit, qui nobilibus, cum biliosæ ferè & siccioris naturæ sint, in primis conueniebat Vigiliæ verò, vt Galenus lib. 7 cap. 6. Therapeu. metho. autor est, magis adhuc totum corporis habitum siccant, adeóque iis, qui alioquin ex siccitate laborant, infestissimæ sunt. Trãquillitas. Vigiliæ.

Vel requies hîc ad corporis quietem, quæ motui opponitur referenda est. Nam & hæc quoque ad valetudinem necessariò adhibetur. Calorem enim naturalem assiduis laboribus fractum ac dissipatum reuocat, vires exhaustas ac penè perditas recuperat, adeóque præstat, vt animal, se colligat, ac durare possit. Quod diserte admodum apud Ouidium lib. 1. Epist. 4. Phædra Hippolyto iis versibus significauit: Requies.

Quod caret alterna requie, durabile non est,
Hæc reuocat vires, fessaque membra leuat,

Eleganter autem alternam requiem vocat: sicut enim non semper laborare, ita nec semper quiescere expedit.

Diæta. Tertium, Moderata diæta, id est, modus, seu ratio viuendi, Græcis communiter διαιτα dicitur, Latini victus rationem reddunt. Quidam Græcam dictionem retinere, ac Latinis characteribus, Diætam, scribere maluerunt, vulgus Regimen sanitatis siue regulam victus appellat. Complectitur autem in se, non modò, quæ ad cibi & potus rationem attinent: sed reliquas etiam res omnes, quas non naturales medici vno ore vocare solent. Harum enim commodus & moderatus vsus saluberrimus est, & corporis constitutionem conseruat, intempestiuus verò & immodicus sanitatem, adeoque naturam hominis corrumpit. Vt igitur vita morbis omnium minime obnoxia sit, harum legitimus vsus sollicite ac diligenter seruandus est. Plura infrà.

ANIMADVERSIO.

Pauci olim Medici. ARs medica paucorum olim hominum fuit, & si credimus Diodoro Sic. certarum familiarum. scribit enim lib. I. biblioth. nemini licuisse apud Ægypt. vllum in rep. munus aliud vel artem profiteri nisi à legibus definita & à parentibus quasi per manus tradita fuisset. Sic Asclepiadarum familia medicorum fuit, sic propagata hæc loquendi forma ἰατρῶν παῖδες, Medicorum filij pro ipsis Medicis. Tum temporis Medicorum penuria erat. At vbi pluribus Ars communicata fuit, & cœpit cibus

non ad tollendam, sed ad irritandam famem quæri, & inuentæ sunt mille conditutæ quibus auiditas excitaretur, in hunc multiplicem medicorum quem videmus numerum creuit. In ortu Academiæ Salern. parcior erat medicorum numerus ac proinde hoc præceptum concinnatum est ab ea vt si forte Princeps Robertus comitem medicum perpetuũ non haberet cuius consilio vteretur, tria in illo præcepto designata sedulo obseruaret ad sanitatem custodiendam. Tuta & secura sunt nostra sæcula à paucitate medicorum tum propter Academias medicas quæ nullo examine seuero, nullo specimine præmisso ad lauream doctoralem quosuis ignaros admittunt, tum propter Magistratuum indulgentiam qui circulatores & Aggyrtas medicam artem profitentes suis ciuitatibus non expellunt, sed grassari sinunt in publicam ciuium perniciem. Adeout nostra ætate Pliniana ἐπιτίμησις nimium quantum verissima est. *Itaque Hercule*, inquit, *in hac artium sola euenit, vt cuicunque medicum se professo statim credatur, cum sit periculum in nullo mendacio maius. Nulla præterea lex quæ puniat inscitiam capitalem nullum exemplum vindictæ. Discunt periculis ciuium & experimenta per mortes agunt.* Sed quorsum hæc ἀπότευξες? redeo in viam.

Vnde tã multi Medici.

Lib. 29. cap. 1.

DE AERE.

CAP. I.

AER sit purus, sit lucidus & bene clarus
Infectus per se nec olens fœtore cloacæ
„ Alteriusque rei corpus nimis inficientis,

Hic quatuor traduntur notæ optimi & habitabilis aëris. Prima, vt sit purus, id est, non infectus à vaporibus, quia impurus alterat cor, secundum complexionem illius quod ei commiscetur. Sicut innuit Hali. com. 16. lib. 3. Galeni artis medicinalis. Secunda, vt sit luminosus. Aër enim turbidus, corpori tristitiam & pigritiam infert, quia commiscet humores, & turbidus ad cor penetrat, vnde generantur spiritus turbidi, & crassi, animam contristantes, & pigritiam inducentes. Nihil ergo magis iucundum ac hilarem reddit hominem, minusque grauat, quam si claro aëre ambulet, vel mane surgat. Tertia, ne sit infectus, cuiusmodi est in locis cadauerum non crematorum multitudine refertis, quemadmodum in præliis contingere solet, & hunc pestis fere subsequitur: inspiratus enim in corpore spiritus inficit. Quarta, ne fœtorem habeat cloacæ, & sub hoc comprehendũt infectiones particulares aëris, vt latrinarum, fouearum, culinæ, & locorum, in quos cadauera conuehuntur, & ossa mortuorum, aut lacuum seu paludum, in quibus linum vel canabis putrescit. Talis enim spiritus nostros inficit, ac maximam cerebro noxam suggerit. Hinc Auic. 2.1. Doct. 2. Et aër quidem dum est temperatus, & clarus, neque substantia extranea, complexioni contraria, ei admisetur, & sanitatem efficiens, & ipsam conseruans, & cum mutatur, contrarium suæ operationis operatur.

Optimi aëris notæ.

Verùm quo prædictorum exactior notitia habeatur, sciendum est, aerem pro valetudine tuenda duobus modis esse necessarium. Primò quidem ob refrigationem cordis. Secundò verò, ob expulsionem fumosarum superfluitatum, spiritum & calorem innatum molestantium. Quemadmodum enim videmus ignem exrernum ventilatione aeris suffocari, & extingui, ita etiam de spiritu calore

innato imaginandum est. Indigent enim aere nutriente. conseruanre, & temperante. Temperatio ergo caloris innati fit per aeris attractionem, & depuratio, per aeris expulsionem Primum quidem per motum atrractionis, alterum verò per motum expulsionis. Si ergo aer attractus, fuerit fœtidus & impurus, corrumpitur calor & spiritus innatus.

Quare eligendus est purus, ac liber, qui ex terra, plana vel edita ventorũ perflatu vndique lustretur optimæ essentiæ, & cui nihil vaporis seu halitus alieni admisceatur, neque sit turbidus, nec nebulosus. Hic enim humores conturbat, & animã, vt dictum est, contristat. Nec editis montibus in valle inclusus, qui nullum perflatum recipiat: hic enim suffocans putrisque est, similis qui in domibus quibusdam est inclusus, in quibus ob putredinem & perflatus defectum, plurimus aceruatur squalor ac situs. Proinde omnibus ætatibus noxius est & euitandus, Quemadmodum & quilibet inclusus, Hæc fere Gal. lib. 2. de sanitate tuenda.

Tempore tamen epidemiæ, ob generaliorem aeris putrefactionẽ inclusus cõuenientior est, vnde id temporis domi manere, ac fenestras concludere præstat, ne qua putridus aer inspiret. Aliàs liberior aer magis euitandus præterea in conseruanda valetudine aer, cui commiscentur halitus stagni & paludis, ac specus profundi, pestilentem auram spirantes, & qui ex animalium, olerum, erucæ, ceparum & similium arborum malarum viscositatum, quales ficus & nuces, & leguminum putredine aut fimo coinquinatur. Cauendum etiam ne in aliqua primarum qualitatum excedat, scilicet caliditate frigiditate, humidit. & siccitate, id quod arte nostra moliemur sicut docet Auic. 2. 1. doct. 2. cap. 5. & 6.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

ANIMADVERSIO.

HÆc eſt prima ſectio Higeines Aerem complectens quem diximus reuocari à Salernitanis ad alimentum ſpirituoſum. Quia vero nobis conſilium eſt Galeni & aliorum medicorum premere veſtigia qui Aërem ad caput τῶν ἔξωθεν προσπιπτόντων, id eſt, rerum foris incidentium, referunt. Idcirco non ea ratione tantùm qua ſpiritus nutrit à me conſiderabitur, ſed quatenus etiam vim habet calefaciendi, refrigerandi, incraſſandi, attenuandi aut quouis pacto alterandi & conſeruandi noſtrum corpus. hæc autem diſputatio quoniam prolixa eſt & diffuſa admodùm in certas partes ac veluti membra à me diuidetur fugiendæ confuſionis gratia.

Aer quot modis conſideretur.

AER QVIS ELIGENDVS, quis fugiendus vt emendandus.

MEMB. I.

Aeris neceſſitas.

AEris tanta eſt neceſſitas tanta dignitas vt potiorem hominis partem Latini Animam ἀπὸ τοῦ ἀνέμου à vento ſeu aëre Græci ψυχὴν vel ἀπὸ τοῦ ἀναψύχειν quod aëris proprium eſt, vel ἀπὸ τοῦ ψύχεσθαι ab aeris refrigerio quo vt habet Chryſippus apud Plut. de placitis puellus in vtero materno indiget, deductam voluerint. Ab ea fortaſſis mente Varro animam definiebat apud Lactanti. lib. de opif. Dei

cap. 17. *Aërem ore conceptum feruefactum in pulmone, tepefactum in corde, diffusum in corpus.* Quod ipsum ante Varronem Chrysippus & Hippocrates dixerant, qui animam spiritum seu aerem vocauerunt quod vna eademque anima & respiremus & viuamus. Lucianus in Toxari Scytharum Iusiurandum ait esse μὰ τὸν ἄνεμον καὶ τὸν ἀκινάκην per ventum & Acinacem, quod Acinaces (quod nomen est gladij) ἀποθνήσκειν ποιεῖ mortis sit auctor, ἄνεμος vero ζωῆς αἴτιον vitæ causa Obseruatione digni sunt versus Pacuuiani in Chryse de aere:

Hoc vide circum supraque quod complexu continet
Terram, quod nostri cœlum memorant, Grai perhibent æthera.
Quicquid est hoc, omnia is animat, fomat, auget, alit, serat,
Sepelit, recipitq; in sese omnia, omniūque idem est pater.
Indidemque eadem, quæ oriuntur, deintegro æquè eodem occidunt,

Si omnibus aliis abstineat homo neque cibū sumat neque potum, possit tamen duos dies, vel tres, vel plures ducere, at si cui spiritus viæ in corpus intercipiantur in breui parte vnius diei intereat vt vel hinc quanto vsui aër corpori sit liceat æstimare, inquit Auctor lib de flatib. hunc tamen vsum ad tria capita cum Gal. lib. 8. de placit. Hippoc. & Plat. cap. 8. reuocare possumus ἔμψυξιν, ῥίπισιν, καὶ γένεσιν πνεύματος ψυχικοῦ refrigerationem, ventilationem, animalis spiritus generationem seu nutritionem. Refrigerat suo appulsu cum sit frigidior corde, cui contemperando à pulmone attrahitur. *Aëris substantiam*, inquit Gal. lib. an sang. in arter. contin. *cor non exposcit, sed frigiditatem solūmodo quo recreari desiderat.* Ventilat calorem natiuum suo motu tanquā flabello quo non modo ignis ille, vt loquitur Hipp. tepescit, sed etiā excitatur. Generat autē spiritus sua substātia, *nā ab arteriis asperis extrinsecus attractus in pulmonis carne primū cōficitur, tū autem*

Vsus aëris triplex

in corde & arterijs, ijs maximè quæ in plexu sunt reti. formi, vltimò ac perfectißimè in cerebri ventriculis vbi vtique & animalis primum exacte efficitur ex Gal. lib. 7. de vsu partium cap. 8. Cæterum aër hos fructus producit ἀναπνοῇ inspiratu ϗ διαπνοῇ & transspiratu. Inspiratur duplici via ore & arteriis : ore κατὰ εἴσπνοὴν ϗ ἔκπνοὴν aspiratione & expiratione : arteriis κατὰ διαστολὴν ϗ συστολὴν dilatione & constrictione. Transpiratur per cutim vniuersam quæ foraminulenta est & cribri instar tenuissimis meatibus, quos Græci πόρους vocant peruia. Itaque cum tot portis ac fenestris corpus nostrum aër subeat sedulò nobis laborandum est vt quàm purissimus ac saluberrimus hauriatur. Quis autem hoc nomine donandus sit, vix melius intelligi potest quã propositis vitiis quibus carere debet quæ partim in eius substantia, partim in eius qualitatibus contingunt.

Quis aër eligẽdus.

Quoad substantiam nec sit Crassus nec putris. Crassus enim Impurus, caliginosus, obscurus, nubilus salutaris nulli, sed noxius Spiritus quippe obscurat & inficit, calorem natiuum opprimit, corpus grauat, mœrorem inducit, mentem deprimit, humores & partes principes grauiter lædit. Multum autem interest vtrum quis Crassum aërem dicat an Turbidum Crassus humoris multum eiusque densi ac opaci per totum obtinet visionisque aspectum plerumque adimit ne aut stellas minutiores cernere possimus, aut non nisi infuscatas atque obscuratas deprehendamus.

Crassus aër & eius effectus.

Turbidus partes crassiores multas humore suo constantes ventis turbulentis inter serenum agitatas habet, proinde deses non est prorsus ac silens vt crassus, nec totus vdus sed sicci aliquid obtinens.

Turbidus aer.

Crasso contrarius est Tenuis aër purus, limpidus, serenus, liber & perflatus qui omnibus salutaris censetur à Gal. 1. de sanita. tuen. cap. decimo.

Tenuis aer.

Putris admodum

Putris.

noxius & pestilens habetur seu à se putrescat dum non ventilatur vt qui montibus excelsis vndique velut conclusus tenetur, seu aliunde corruptionem acquirat putà à cœlo & syderibus, à ventis ex locis infectis spirantibus, à tetro vapore & halitu putri stagnorum, cloacarum, cadauerum, aliarumue rerum putrescentium graueolenti inspiratione, & is semper est fugiendus. Sincerus, sub constellationibus benignis constitutus, ventis salubribus agitatus, rerum putridarum vaporibus non inquinatus perpetuo deligendus. Ratione qualitatum aer quoque calidior vel frigidior, humidior vel siccior iis qui inculpatæ sunt sanitatis minimè expetendus est. Calidior enim aëris constitutio spiritus accendit, bilem auget, humores liquat, corpus dissoluit, sudores mouet, sitim excitat, coctionem imminuit, & dissipato calore natiuo vitam efficit breuiorem ex Auic. fen 2 lib. 1. Doct 2 cap. 16. At frigidior cutis meatus occludendo ac perspirationem impediendo febres putridas accersit, destillationes comprimendo excitat, quæ in ventre sunt obdurat ex part. 27. sect. 5 lib. 6. epid. Humidior pituitam & cruditates multas congerit & eos morbos parit qui recensentur aphor 13 lib. 3. Siccior humores quidem superuacaneos absumit, sed febres acutas parit ob humorum acrium prouentum, cutim desiccat, & sitim excitat. Enimuero intemperatis hominibus salubriores sunt hi qualitatum excessus quàm ipsa moderatio: biliosos quippe magis iuuat frigidus aer quàm temperatus, pituitosos calidus quàm moderatus; vt enim obseruatum est ab Hippocr aph. 2. lib. 3. *naturarum quædam ad æstatem, aliæ vero ad hyemem benè vel malè habent: & rectè quidem se habent in æstate frigidæ & humidæ, malè in hyeme,* inquit Philoteus comm. in cum-

Sincerus

Calidioris aeris noxæ.

Frigidioris effectus.

aphoris. Quemadmodum igitur temperatis hominibus & εὐκράτοις aer temperatus hoc est in medio omnium qualitatum velut constitutus magis conuenit, sic Intemperatis Intemperatus, & ad contrariam vtentium constitutionem deflectens. Credidit tamen Gal. temperatis salubriorem esse aeris statum qui ad calidum & humidum vergat qua ratione ver illi saluberrimum dictum: est enim eiuscemodi constitutio amica & familiaris principiis vitæ nostræ quæ in calido & humido consistit. probarem tamen magis eam aeris constitutionem quæ ad calorem & siccitatē paulò inclinaret: nam & calore vita continetur & siccitate difflantur excrementa atque consumuntur, putredo quoque prohibetur & corporis partes firmantur ac roborantur. Et sane Hippoc. lib. de aer. loc. aq. Orientales regiones ὑγιεινοτέρας definit Occidentales vero θέσιν κέεσθαι νοσερωτάτην situm morbosissimum obtinere dicit ob nebulas frequentiores quæ humidioris loci signa sunt, non insignem tamen siccitatis excessum laudo, sed eum qui paulò humiditati superemineat.

Aer quis salubrior

Quod ergo necessaria sit aeris inspiratio, simulque eius noxæ homini subeundæ sint, excogitauit ideo Medicina consilium & artificium emendandi aeris vitia si quæ sint, eiusdemque præparandi. Imprimis enim medicinæ ductu varia vestium genera adinuenta sunt muniendo corpori atque conseruando, mox quoque ædificia extructa, ac demum stragula, lecti, peristromata, conopea, & cæteri huius generis apparatus reperti, qui nos tutos ab aeris iniuriis & ab insectorum, quæ impurus producit aer, noxis securos præstarent de quibus nonnihil postea, Sed & alia adminicula homini dedit castigando aeri; cum enim æstuat docet inspergi pauimenta foliis vitis & salicis, irrorari oxycraro vel rosacea, frōtib. & ramis opa-

Vt aer emendari possit.

cari, floribus & fructibus facultate humidis mensas & triclinia onerari, coriis hybernicis parietes circumuestiri, ædes angustas & ad meridie͂ apertas deseri, laxas perflatas & ad Septemtrione͂ co͂uersas habitari. Cu͂ vero riget aer & frigoribus exasperatur, emendandum Iubet igne luculento, suffitu odorato rerum aromaticarum, suspensis peripetasmatis, inductib. supra tabulata tapetibus, clausis ædium meatibus, hypocausto excalefacto, angusto conclaui tabulato, storea instrato, suffito, aulæis exornato & id genus aliis auxiliis. Corruptu͂ aere͂ & pestilente͂ castigant succensi ignes ex aromaticis lignis, herbis, floribus suaueole͂tib⁹ & similibus quę in curâ pestis à Medicis fusiùs enumera͂tur.

DE AERIS MVTATIONE inductâ ab Astris

MEMB. II.

NOn ineptè quidem meo iudicio Mythologi aeris subitas improuisasque mutationes designaturi Iouem illum fictitium Deorum hominumque parentem introduxerunt in varias formas sese transmutante͂; cu͂que Aquilæ modò, modò Cygni, Tauri aliàs, alias Satyri, nonnunquam auri, cuculi, pastoris rerumque aliarum figuram induentem nobis exhibuerunt exemplo cum aere non dissimili, qui momento temporis vix sine varietate atque inconstantia perseuerat. hæc autem aeris frequens mutatio partim à cœlo & syderibus inducitur, partim à terra & aqua. A cœlo motu, lumine, atque vt alij volunt influxu. A terra & aqua exhalationum vaporumque beneficio ventos & cætera meteora suscitantium. Ac sanè pro rerum istarum

Vnde aer immutetur.

varietate exurgit varia aëris constitutio, indeque zonarum, climatum, regionum, ciuitatum, ædium, locorumque omnium, atque etiam hominum iis in locis degentium diuersa temperamenta, multiplicesque inclinationes deriuantur.

Equidem cum ex vario cœli motu ortuque sy-derum & occasu non solum anni tempora distinguantur, sed etiam aer varias vt dixi subeat mutationes quibus hominum temperamēta afficiuntur: Idcirco Hipp. 1. de diet. & lib. 1. de aer. loc. & aq. Astronomiam Medico necessariam esse putat cui suffragatur Gal. comm. 1 lib. 1. epid. assentiuntur grauissimi Medici Fortunat. Fidelis in Bisso. lib. 2. cap. 6. Roder. à Castro in Med. Polit. lib 2. cap. 2. Hippol. Obicius. lib. Astronomicarum prædict. & Adria. Aleman. comm. in lib. Hipp. de aër. locis & aq. text. 13. Cæterum quæri hîc posset quot modis cælum in aërem resque sublunares agat, an manifestâ ratione per lumen & motum, an occultâ per influxum, ac per motum si agat, an per se calefaciat, vel per accidens; si per lumen, an immediatè vel radiorum interuentu, si denique per influxum, an per effluxum substantiæ aut virtutis. Sed quia à philosophis magni nominis hæc fusissime in vtramque partem explicata sunt Zabarell. Cæsalp. Telesio, Pererio, Patritio, Bucafer Pico. Mirandul. Taurello, Anton. Bernardo, Bartholino, idcirco nihil transcribam rerum ipsa experientia cōtentus qua sola Astrorum virtutes ne a doctis sed ab idiotis deprehenduntur. Soli quidem mundi ocello, planetarumque; principi præcipua auctoritas ascripta qui suo accessu generationis, recessu corruptionis rerum maxima est causa, sicque anni tempora distinguit vt in aere varia fiant temperamenta, in animalibus tam potenter agit vt varios humores ptoducat, & ad coitum generisque propagationem, quemadmodum scribit

Astronomia Medico necessaria.

Cœli quot modis agant in nos.

Solis effectus.

Gal. lib. 3. de cris. cap. 2. solicitet. Magnæ quoque sunt lunæ in hæc inferiora vires nam & mulierum menstrua prouocat, & Epilepticis nocet, & stirpes fructusque adauget, & animantia saginat, & corpora humectat, emollit, putrefacit velut eleganter insinuat Gal. loco cit. & Plin. lib. 2. cap. 100. Addit. etiam Gal. mutationes quæ morbis acutis accidunt diebus criticis lunæ esse trebuendas. Imo vero pro quadruplici eius forma atque habitu quem induit dum lumen a sole fœneratur, varias aeris mutationes inducit, interlunio quidem atque plenilunio vehementiores quod illud frigidius sit, hoc calidius ex Aphrod. probl. 64. lib. 1 minores dum curuata est aut falcata Græci ἀμφίκυρτον καὶ μηνοειδῆ vocant. Cæteros etiam planetas aerem suis qualitatibus immutare docet Ptolæm. lib. 1, de iudic. astro. & eius comment. Porphyrius. Id ipsum stellarum fixarum proprium esse Hipp. demonstrauit dum canis, pleiadum, arcturi ortum & occasum cognosci à medico debere docuit lib. de aer loc. & aquis quod ab illis magnæ in aere contingant mutationes & alterationes. Exortu enim caniculæ quis æstuare maria, fluctuare in cellis vina, canes in rabiem agi ex Plin. cap. 42. lib. 1. quis difficillimas illo tempore esse purgationes ex Hippoc aph. 5. lib. 4. non obseruauit? Deinde si Columellæ credimus cap. 2. lib. 1. de re rust. Pleiadum occasu tempestates ventique aquilonij insurgunt, & procellosæ grandines Arcturo emergente. Denique quis non mirabitur cum Ruell. lib 2. de nat. stirp. cap. 152. stupendos effectus Aequinoctiorum & Solstitiorum *quorum etiam notas indubitatas signauit natura & eas manibus ipsis Agricolarum ingessit*? floret ipso brumali die suspensa in tectis aridis herba pulegij, & musculorum Ieiuscula augentur: Cynocephalum vtriusque Aequinoctij tẽpore per horas diei singulas & dua-

Planetarum syderumque effectus.

bus itidē noctibus vrinam profundere notauerūt Aegyptij: Aestiuo solstitio arthritide tētari coruos obuertique olearum & tiliarum folia memoria est hæc quidem partim Astrologicæ, partim Medicæ sunt considerationis. Sed ea spectat Astrologus vt fortunas rerumque euentus vaticinetur, Medicus vt temporum aërisque mutationes & ex his nascentes morbos agnoscat.

Medicus ab Astrologo differt.

DE MVTATIONE AERIS PENES ANNI tempora. MEMB. III.

INter cœli effectus manifestos reponuntur anni Tempora quibus maxima vis est immutandi aerem. hîc ergo de illis agimus temporibus tāquam de caussa quæ sensibiliter aerem immutat. Est vero tempus aut Annuum quod sol metitur, aut menstruum quod a Luna definitur. Annus quatuor partes comprehendit quas Græci ὥρας Latini tempora, seu tempestates vocant ver scilicet, æstatem, autumnum, & hyemem. Enimuero quodnam sit harum tempestatum principium & finis non satis apud omnes constat. Astrologi singulis anni tempestatibus tria zodiaci signa tribuunt, sic vt anni tempus apud eos sit interuallum quo sol tria signa in zodiaco percurrit: veri quidem assignant arietem, taurum & geminos; Aestati cancrum, leonem, virginem; Autumno libram, Scorpium, Sagittarium; Hyemi Capricornum, Aquarium, Pisces. Medici anni tempora distingunt vel penes maximas mutationes ex ortu & occasu sydeium primæ magnitudinis; vel penes effectus varios illis temporibus contingentes. Primus modus colligitur ex Hipp. lib de aer. loc. & aquis & 3 de diæt. & ex Gal. cōm. in epid. sect. 3 tex. 14 & in lib. de humorib. cōm. 3. quibus locis septem partes anni recensentur, 1. est ver incipiēs ab æquinoxio verno ad vsque ortū

Anni tēpora vt distinguātur ab Astrolog.

Vt à Medicis definiantur

vergiliarum quod interuallũ nõ est duorũ mensiũ. 2. Aestas duas partes cõplectens Orã & Oporam: Ora ab ortu vergiliarum ad caniculam extenditur, Operaquæ est anni pars 3 à Canicula ad ortum arcturi quod spatium vtriusque partis est quatuor mensium à fine nimirũ Aprilis adSeptẽbris principium, 4. est autumnus ab ortu arcturi vsque ad occasum vergiliarum hoc est ad vltimũ Octobris, exporrectus 5. 6 & 7. pars est hyems ob tres quibus cõstat particulas, quarũ primam à principio Nouembris ad brumã vsque σπορυτὸν seu sementem vocant, altera Solstitiũ seu brumam cõtinet, tertia Pythalia dicitur quæ in æquinoctio verno desinit.

Anni partes septẽ.

Altera diuisio tẽpestatũ est penes effect⁹ quos producunt enumeratos ab Auic. fen 2. 1. doct. 2. cap. 3. quo sensu ver definitur tẽpus florũ & initiũ pomorũ, Autumnus tẽpus mutationis coloris foliorũ & principiũ casus eorũ, aestas totũ tẽpus calidũ, hyems totũ fugidũ. Scio aliter distinguianni tẽpora à Varrone l.1. de 2 2. c. 28 & ab Auctorib. 2. 2. l. 1. c. 1. sed quoniã ea diuisio ad Agricolas magis pertinet à me prætermittitur velut minus necessaria.

Satius fuerit recensere temperamenta & virtutes anni temporibus tributas cũ ad aeris intelligẽdas mutationes vtilissimæ sint. Astrologi extriplicitatibus signorũ constituũt tẽpestates, singulasque tuplicitates singulis tribuũt elemẽtis vt ex his tãdẽ facultates tẽpestatũ colligãtur. Prima triplicitas ab aere aerea dicta ver facit calidũ humidum; secunda ab igne ignea æstatẽ calidã siccã: tertia à terra terrea autũnũ frigidã siccũ: quarta ab aqua aquea hyemẽ frigidã humidã. Multo accuratiùs Medici & ad rei veritatem rectiùs definiunt ver tẽperatissimũ & saluberrimũ tẽpus, quod tamen intelligẽdũ est de vere adulto siue medio, nouũ enim siue primum ver modicum hyemis sapit ait Gal. cõm. 15. lib. 1. aphor. præceps vero cadens & vltimum æstatis non nihil obtinet, vt autem sit salu-

Tẽperamẽti anni secundum Astrolog.

Ver quale esse debet.

berrimum temperatum esse debet non nebulosum, non pluuiosum sed in omni excessu planè medium ex Gal 1. de temp. & comm. 2. in lib. 1. epid. Aestas omnium sententia est calida & sicca; Autumnus inæqualis temperamenti proinde insalubris & morbosus; hyems frigida & humida. Sed de mutationibus diuersis quæ ex anni partibus proueniunt tàm secundum quàm præter naturam inter cæteros legendus Hippocr. lib 3. aphoris. & Auic. fen 2. lib. 1. doct. 2. cap. 6. & 7.

Alterum tempus quod luna metitur dicitur Mensis in septimanas & dies diuisus. Menses partes sunt anni numero duodecim quorum qualitates ex signo Zodiaci in illis dominante desumi docent Astrologi, Medici ex iis quæ de tempestatibus anni dicta sunt. Septimanarum facultates nonnulli ex quadris lunæ deducunt, quarum prima humida est, secunda calida, tertia sicca, quarta frigida. Idem de diei partibus enunciant quarum prior eaque matutina, vernalis quodammodo est hoc est veris temperiem retinens; meridiana æstiua; vespertina, autumnalis; nocturna, hyemalis, sed in iis parum momenti constituendum est, pergamus ergo ad vtiliora.

Septimanarum temperamenta.

Diei partes quatuor.

DE MVTATIONE AERIS inductâ à Ventis.

MEMB. IV.

INsignes aëris μεταβολαὶ seu mutationes sunt venti per quos aëris temperamenta alterantur, sic enim definit Gal. μεταβολὰς, τὰς κατὰ τὴν κρᾶσιν ἀλλοιώσεις alterationes quæ fiunt penes temperamentum.

tũ Eorum maximã esse Medico habendam rationem docuit Hippocr. lib. de aer. loc. & aq. si enim ab aere hominum temperamenta afficiuntur, multo magis à ventis qui ipsum aerem alterare & immutare possunt. Attamen non hic ventorum causas efficientes aut eorum inuestigamus cum Physicis essentiam, sed effectus solos duntaxat & ac differentias, quod his ignoratis facultates singulorum ventorum definiri non possint.

Hippocr. loco cit. duo genera ventorum constituit, κοινὰ πνευματα communes ventes, & ἐπιχώρια particulares seu vernaculos. Communes seu generales aut determinati sunt aut indeterminati. Determinati vel quouis anni tẽpore spirant, vel certo tantũ tẽpore. Priores illi quod ex certa mundi plaga flent sunt Cardinales aut collaterales. Cardinalis quadruplex est quia quatuor mundi sunt Cardines Oriens, Occidens, Meridies, & Septentrio. Ab ortu aequinoctiali nimirũ flat Subsolanus Germanis nautis ductus est, Italis leuante: ab occasu aequinoctiali Fauonius Germ. Ouest. Ital. Ponente: a meridie Auster Germ. Sud, Ital. Ostro: à Septemtrione Boreas seu aquilo. Germ. North, Ital. Tramontana. Collaterales autem sunt Maiores seu integri, & Minores seu partiti. Maiores quatuor sunt exacte medii inter quatuor Cardinales. Qui medius iacet inter Subsolanum & Austrum nobis vocatur composito vocabulo Subsolanauster quia Subsolanum & Austrum æqualiter participat ex quo factum est, vt Germani eum appellarint Sudest, Ital. Syroco: medius inter Fauonium & Austrum nobis vocatur Fauoniauster German. Sudouest, Ital. Garbino: medius inter Subsolanum & Boream nobis Subsolanoboreas Germ Northest, Ital. Greco: medius inter Fauonium & Boream Fauoniobo-

Ventorũ duo genera.

Cardinales venti.

Collaterales vẽti maiores.

reas German. Northoueſt, Ital Maeſtro.

Minores venti Dimidiati.

Minores vero ſeu partiti duplices ſunt dimidiati vulgò *demy vents* & Quadrantes vulgò *quarts de vents* Dimidiati octo ſunt medii inter Cardinales & Collatarales maiores Et quidẽ inter ſubſolanum & ſubſolanauſtrum interiacet Meſo-ſubſolanus Meridionalis Germ. Eſt - ſud-eſt Ital. Siroco leuante : inter ſubſolanauſtrum & Auſtrum Meſauſter Orientalis Germ. ſud ſud-eſt Ital. oſtro-ſi roco: Inter Auſtrum & fauoniauſtrũ Meſauſter Occidẽtalis Germ, Sud-Sud oueſt Ital. Oſtro - garbino : inter fauoniauſtrum & fauonium Meſofauonius meridionalis German. oueſt ſud-oueſt Ital. Ponente garbino : inter fauonium & fauonioboream Meſofauonius Septentrionalis Germ. oueſt north oueſt Ital. *Ponente - Maeſtro* : inter fauonioboream & boream Meſoboreas Occidentalis Germ. north-north-oueſt Ital. *Maeſtro - tramontana*: inter Boream & & ſubſolanoboreã Meſoboreas Orientalis Germ. north-north eſt, Ital greco-tramontana : denique inter ſubſolanoboream & ſubſolanum iacet medius Meſoſubſolanus Septentrionalis Germ. eſt.north-eſt. Ital Greco-leuante.

Minores venti Quadrãtes.

Reſtant Quadrantes ventorum qui quoniam inter enumeratos omnes ventos medii interiacent ſexdecim recenſentur. Primus ab ortu æquinoctiali incipiendo dici poteſt. Quadrans Orientalis ſubſolanauſtri vulgò eſt.quart de ſudeſt. 2. quadrans meridionalis ſubſolani ſubeſt quart d'eſt. 3. quadrans Orientalis Auſtri ſud-eſt quart de ſud. 4. quadrans meridionalis ſubſolanauſtri ſud quart de ſud-eſt 5. quadrans meridionalis fauoniauſtri ſud quart de ſud oueſt, 6. quadrans Occidentalis Auſtri ſud-oueſt quart de ſud 7. quadrans meridionalis fauonij ſud-oueſt quart d'oueſt. 8. quadrans Occidentalis

fauoniaustri ouest quart de sud - ouest. 9. quadrans Occidentalis fauonio boreæ, ouest quart de north ouest 10. quadrans septentrionalis fauonii north-ouest quart d'ouest. 11: quadrans Occcidentalis boreæ north-ouest quart de north 12. quadrans Septentrionalis fauonio boreæ north-quart de north ouest. 13. quadrans Septentrionalis subsolanoboreæ north quart de north-est. 14. quadrans Orientalis boreæ north-est quart de north. 15. quadrans Septentrionalis subsolani north-est quart d'est. 16 & vltimus quadrans Orientalis subsolanoboreæ vulgo Est quart de north-est. Ex his colligimus triginta duos esse ventos à Nautis nostri sæculi obseruatos. quorum quatuor sunt Cardinales, totidem Collaterales maiores, octo collaterales dimidiati & sexdecim collaterales Quadrantes. Ventorū numerus

In quorum quidem nomenclatura non secutus sum veteres qui duntaxat quatuor tantum, aut octo, aut vndecim, aut duodecim aut ad summum sexdecim ventos posueruut, sed nostros Nautas, non multùm de nominibus solicitus si modo de re constaret. Quod si quis inuènta nostra fastidiat & alia nomina veteribus vsurpata iàm vero obsoleta malit, consulat Fabrit. Paduanum lib. de ventis cap. 5. Vt autem rem ob tam multiplicem Ventorum numerum difficilem & perplexam, planam & omnibus peruiam redderemus placuit schema ventorum exhibere in quo extimus orbis ac maior diuersa nomina ventorum Cardinalium continet & enumerat à Septentrione semper exordiendo, secundus ab illo nomina Collateralium maiorum, tertius Dimidiatorum, quartus & intimus Quadrantium.

HVC PERTINET TYPVS Ventorum.

Anniuersarij Vẽti.

PRædicti venti quouis anni tempore spirant, qui sequuntur certi tantũ tẽpore vnde Anniuersarii vocantur. Qui autem vere flant dicuntur Chelidoniæ quod circa aduentum hirundinum nouem aut interdũ triginta dies spirent modo ab Occidente æquinoctiali, modo à Septentrionali. Æstate flant Ethesiæ circa caniculæ ortum diebus circiter quadraginta à Septentrionis partibus: hos præcecedunt Prodromi seu præcurrentes per octo dies. Orithia vno & septagesimo die post brumam ab aduentu auium per dies nouem spirat. sunt & alii plures quos videre potes apud Blondum, lib. de nauigatione vbi recenset ventos singulis mensibus spirantes tam ex natura temporum, quàm ex ortu Sydearum.

Regionales Venti.

Regionales venti seu ἐπιχώριοι vix vllas certas habere possunt differentias. Quis enim singularum regionum naturam nouit, aut ventos qui illic flant obseruauit? Ratione tamen vnde excitantur & assurgunt commodè ad duo capita reuocari possunt. Ad marinos seu aquosos, & ad Terrestres. Ex mari oriri Cardinales & Collaterales ventos nonnulli voluerunt, sed quia hi vix vltra mare assurgunt idcirco à nobis non examinantur. Eorum potior habenda ratio qui dicuntur Sinuales seu Eccolpiæ (qui scilicet iuxta flumina fiunt, vel ex sinu quopiam euaporant) & eorum qui è mari exeuntes vicina loca afflant.

Vẽti marini.

Vẽti terrestres.

Terreni vel è terra eleuantur, vel à speluncis & cloacis quos ideo Charonias vocant. Terreni dicuntur Altani Plini. lib. 2. cap. 43. & auctori

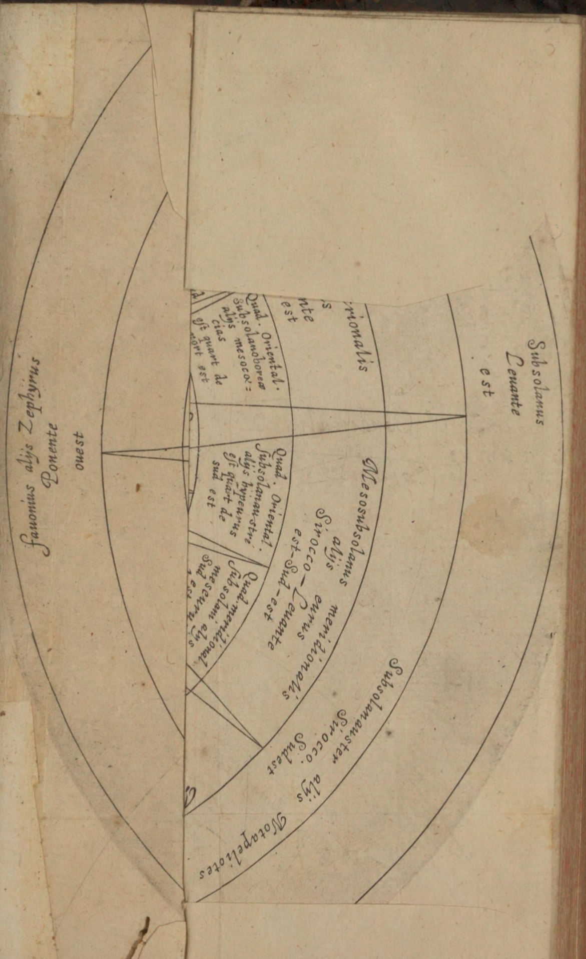

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

HIC TYPVS PERTINET AD PAGINAM 36.
Boreas alijs septemtrio
Tramontana
North
Subsolanoboreas alijs Boreapeliotes
Græco
Nortest
Mesoboreas Orientalis
alijs Aquilo
Græcotramontana
Nort-Nort-est
Mesoboreas Occidentalis
alijs circius
Maestro - tramontana
Nort = Nort - ouest.
Fauonioboreas alijs Borolybicus
Maestro
Nort-ouest.
Mesosubsolanus Septentrionalis
alijs Cæcias
Græco-Leuante
est-Nort-est
Mesofauonius Septentrionalis
alijs Corus
Ponente Maestro
ouest - Nort - ouest
Fauonius alijs Zephyrus
Ponente
ouest
Subsolanus
Leuante
est
Mesosubsolanus meridionalis
alijs eurus
Sirocco-Leuante
est-Sud-est
Subsolanauster alijs Notapeliotes
Sirocco.
Sudest
Mesauster orientalis
alijs Phoenix
ostro-siroco
sud-sud-est
Auster alijs Notus
ostro
sud.
Mesauster occidentalis
alijs Libonotus
ostro - Garbino
sud - sud - ouest
Fauonianster alijs Notolybicus
Garbino
Sud-ouest
Mesofauonius meridionalis
alijs Africus
Ponente - Garbino
ouest = sud - ouest
Quadrans septentrion. Subsolanoboreæ alijs hypaquilo. nort quart de nort est
Quad. Septentrio. fauonio boreæ alijs mesocircius nort quart de nort ouest
Quad. occidental. boreæ alijs hypocircius nort ouest quart de nort
Quad. Oriental. boreæ alijs mesaquilo nort est quart de nort
Quad. Septentrion Subsolani alijs hypocæcias nort est quart d'est
Quad. Oriental. Subsolanoboreæ alijs mesocæcias est quart de nort est
Quad. Oriental. Subsolanaustri alijs hypeurus est quart de sud est
Quad. meridional. Subsolani alijs mesenrus sud est quart d'est
Quad. Oriental. Austri alijs hypophænix sud est quart de sud
Quad. meridional. Subsolanaustri alijs mesophenix sud quart de sud est
Quad. meridion. Fauoni austri alijs mesolibo notus sud quart de sud ouest
Quad. occident. Austri alijs hypolibonotus sud ouest quart de sud
Quad. meridion. fauoni alijs mesaphricus sud ouest quart d'ouest
Quad. occident. fauoniaustri alijs hypaphri ouest quart de sud ouest
Quad. occident. fauonioboreæ alijs mesocor. ouest quart de nort ouest
Quad. Septentrion fauonij alijs hypocorus nort ouest quart de ouest
Cardinalis 1.
Cardinalis 2.
Cardinalis 3.
Cardinalis 4.
Collater maior 1.
Collater maior 2.
Collater. al. maior 3.
Collater. al maior 4.
TYPVS ventorum

de mundo, ſed cum ad mare pergunt Apogæi dicuntur cum à mari recedunt Tropei. Porro Chencrona ventus eſt proprius eorum qui Phaſim accolunt ex Hippocr. lib de aere loc. & aqui; Attabulus Apulis eſt familiaris Horat. 1. ſerm. ſat. 5. Garbas Siculis, Sciona Athenienſibus, Cagneus Pamphilis, Iapix Calabris, Olympias Eubæis, Fauonius Germanis Occidentalibus, Circius Gallis Narbonenſibus vt videre eſt apud Plini. lib. 2, cap. 47 & Senec. lib. quinto natur. quæſt. cap. 17.

Præmiſſis ventorum differentiis videndum porro cuius ſint facultatis ſinguli, ſeu omnes ſeorſim, ſeu inuicem collatos expendiamus. Et quidem ſententia eſt Hippocr. libro ſecundo de diæta ventos omnes natura ſua humectandi ac refrigerandi facultatem poſſidere, propterea quod ex corporibus ſpirent, frigidis & humidis, niue, glacie, fluminibus, ſtagnis, aqua humectata ac perfrigerata, & ſimilibus. verum propter ſitum regionum & locorũ per quæ venti ad ſingulas regiones acce dunt aliam atque aliam temperiem induunt. Si quis ergo ventorum ortum contempletur eos omnes frigidos & humidos conſtituet magis vel minus prout ex corporibus frigidioribus & humidioribus excitantur. Quia tamen non niſi alterati ad nos deuehuntur quod modo per ſicca loca & arentia, modo per longa maria & paluſtres regiones tranſeunt idcirco qua facultate ſinguli nos afficere longa experientia obſeruati ſunt breui complectar.

Ventorũ vires ex Hippoc.

Venti Septentrionales cũ vehementer ſpirãt frigidi & ſicci ſunt ſereni, limpidi, nubifugæ, & ſubtiles, in profundũ ſubeũt, obſiſtunt putredini, & conſtringunt, denſant, ſuperfluos ſuccos conſumunt, ſenſus exacuunt, membris robur addunt, mouent appetitum, fluxionem cohibent vrinas prouocant,

Septemtrionalis venti facultas.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

virtutem generatiuam augent, vno verbo omnium saluberrimi existunt. habent tamen suas noxas, dolores enim neruorum inducunt vteri & vesicæ, difficultatem vrinæ mouent, oculos lædunt & pectus, stupefaciunt, flores & fructus corrumpunt, sementem adurunt, pthisicis nocent, venas rumpunt. Sed inter Septentrionales ventos alij aliis sunt potentiores: Boreæ primus locus debetur cui omnia suprà enumerata competunt; huic vicini sunt venti à nobis Dimidiati dicti Mesoboreas Orientalis, & Mesoboreas Occidentalis quorum ille à sinistris est, hic à dextris eius origini ambo æquè proximi. Imbecilliores sunt Collaterales maiores dicti quorum quidẽ Subsolanoboreas tepidior est ac paulo humidior minusque salubris, Fauonioboreas vero nebulosior, multoque insalubrior, eamdem autem penè habet Subsolanoboreas virtutem ac Cæcias apud Græcos, vulturnus apud Latinos; conuenit vero Fauonioboreas cum Argeste Græcorum & Choro seu Iapyge Latinorum.

Orientales vẽti effectus.

Orientales venti moderatè calefaciunt, siccantque cum à terra spirant, humectant vero cum à mari: aquas præterea salubres efficiunt, sensus vegetant, fœcundant, humores attenuant & expurgant, æquales sunt & mites, salutares denique & parum noxii vt potè ad exactam temperiem accedentes. Obseruabis tamen tres ortus ab Hippocr. constitui Æquinoctialem, Aestiuum, & brumalem seu hybernum. Sol enim diuersis in locis diuerso tempore oritur, sub Aequinoctiis quidem in circulo Aequinoctiali, sub Solstitio in circulo Cancri, sub bruma in circulo Capricorni, primus ille ortus est Aequinoctialis, alter Septentrionalis, æstiuus, seu Solstitialis, tertius Meridionalis, hybernus seu brumalis. Multùm itaque interest vtrum quis dicat ventum flare ab

Triplex ortus.

Aequinoctiali, an ab Aestiuo, an ab hyberno, quia interuallum est insigne inter illa tria loca. Nam certè ventus flans ab ortu brumali cum recedat ab Aestiuo 47. gradibus, ab Aequinoctiali viginti tribus cum semisse, sanè notabilem quoque temperamenti differentiam obtinebit, sic vt ventus ab ortu hyberno de natura Austri aliquid accipiat, ventus vero ab ortu æstiuo borealium ventorum temperamenti nonnihil retineat. Ex his manifestum est Subsolano qui flat ab ortu Aequinoctiali per omnia similem non esse Eurum qui ab ortu brumali, nec Cæciam qui ab ortu æstiuo spirat. Est enim Eurus quod accedat ad Austrum humidum, aquosus & pluuiosus, Cæcias vero propter boream frigidior minusque serenus, vulgo enim dicitur nubium coactor.

Meridionales venti calidi & humidi sunt nimbosi & aquosi, lenes sed pestilentes omnium denique morbosissimi vt patet ex aph. Hippocr. 5. lib. 3. libris epidem & lib de morbo sacro. At inter meridionales Phœnix seu Mesauster Orientalis minus morbosus libonoto seu Mesaustro Occidentali quod ille accedat ad Subsolanum, hic ad Fauonium magis. *Meridionalis vēti noxæ.*

Occidentales demum venti frigidi sunt & humidi sed moderate, quo fit vt salubres alicubi sint velut in Italia, alicubi vt in vasconia tam noxii vt raro sine incolarum pauore & detestatione ingruant referente Scalig. exercit. 285. in Cardanum. Sed cum triplex quoque sit occasus æstiuus, æquinoctialis & brumalis omnes venti Occidentales eiusdem naturæ non erunt, sed idem erit iudicium afferendum quod in ventis Orientalibus. Profecto tot difficultatibus & periculis obuoluta est ventorum materies vt qui omnia vel excutere *Occidentalis vēti virtutes.* *Triplex occasus.*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

vel obseruare velit non breui commentario, sed amplo volumine opus habeat: acciditque præsertim in hoc subiecto, vt qui aliquid sine diorismis definire vult, à rei veritate plurimum aberret. Consule commentatores Græcos & Latinos Arist. in lib 2. meteor. Olympiod. Aphrodis. Buccafer. Niphum, Federicum Bonauenturam libris anemologiæ, Ludou. Septalium, Cardanum, & Alemanum comm. in lib. Hippocr. de aere loc. & aq. Fabrit. Paduanium tractatu de ventis, Paulum Minerua lib. 2. de præsagitura temporum Petr. de Peramato lib. de temper. cap. 20. & qui nouissimè de ventis egregiè scripsit Francis. Baronem de Verulamio Angliæ Cancellarium & qui volet etiam Astrologos quos tamen in assignandis ventorum virtutibus minus audiendos esse censeo.

Ventorũ regionaliũ virtutes.

Quod spectat ad ventos regionales Hippocr. 2. de diæt. rem paucis complexus est. venti ex mari sicciores quodammodo sunt, ex niue, glacie, stagnis fluminibus qui moderati sunt, iuuant, humectant ac refrigerãt, aerem expurgant, & purum spiritum animi veluti pabulum suggerunt: Si immoderati lædunt, quod magnas mutationes calidi & frigidi corporibus afferant, præsertim in regionibus cauis, palustribus, & magnorum fluminum vicinis. venti ex terra sicciores sunt quàm qui ab aqua quoniam & à sole quotidie exsiccantur & à materia sicca eleuantur. Qui à montibus non ita sicci sunt, sed turbant corpora, qui à mineris multum sicci sed maligni, qui à cloacis & speluncis vt plurimùm pestilentes, & sic de cæteris.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

DE MVTATIONE AERIS excitata à Meteoris.

MEMB. V.

SVperius expoſuimus aerem immutari vel à cœlo & ſyderibus vel à terra & aqua interuentu vaporum & exhalationum ſurſum aſcendentium variaque meteora in aere excitantium. De ſyderibus dictum, & de ventis qui inter meteora vehementiſſimas aeris mutationes inferunt: ſequitur vt breuiter oſtendamus qua ratione alia aeris meteora ipſum alterent aerem & immutent quod ab omnibus Medicis video prætermiſſum.

Ex meteoris alia ſunt ignea, alia aerea, alia aquea. Igneum ſi verè exiſtat & vt loquitur Ariſtot. de mundo καθ' ὑπόστασιν non apparẽter & κατ' ἔμφασιν eſt purum vel impurum. Purum fit ex fumo pingui, viſcoſo, partim tenui, partim craſſo, leui, ac ſubtili flammam & fulgorem, facilè ſuſcipienti ex quo ab Ariſtot. 1. met cap. 4. ἔκκαυμα vocatur, in hoc genere habentur faces ardentes ſeu candelæ ignitæ, Trabes ſeu colũnæ pyramidales, igneſque perpendiculares, Bolides, ſagittæ ſeu iacula, capræ ſaltantes ſeu ſtupæ accenſæ, ſtellæ cadentes, ardentes lanceæ, dracones volantes, ignes fatui & lambentes & id generis alia, quæ caliditates ſiccitateſque aeris immoderatas eiuſdemque corruptelam inferunt cum ratione materiæ, tum ratione motus. Eorum enim omnium materia, fumus eſt quem Ariſtot. 1. meteo. cap 3. vocat ἀναθυμίασιν θερμὴν καὶ ξηρὰν euaporationem calidam

Meteorũ diuiſio.

Ignita meteora pura.

ſiccam quæ ſit potentia ignis, quod ergo calida & ſicca exiſtat ac præterea inflammabilis quo loco excitatur aërem, excalefacit, deſiccat inflammat, exacuit motus quoque eius materiæ exuſtæ vehementer aerem commouet & immutat, dum enim huc & illuc agitatur in aere, attritu ſuo rarefacit aerem, attenuat, atque adeo calefacit ac inflammat, quod ſi præterea malignæ aliquid ac putrentis auræ admiſtum materiæ illi fuerit, putredinem quoque aeris atque corruptelam infert. Ergo prædicta meteora æſtus, calores, ſiccitates, tempeſtates, fulgura, ventos, corruptelas in aere excitant, quæ poſtea diuerſos morbos in hominum corpora iducunt.

Ignea meteora impura.

Impurum meteorum igneum eamdem agnoſcit materiam ſed fœculentiorem, impuriorem; pinguiorem ex fumo & vapore miſtam ſic vt ea materies partim calida partim fugida, partim humida, partim ſicca exiſtat, lenta præterea, viſcoſa. tenax, terreſtris & arctè compacta, pinguis, bituminoſa adeoque metallaris ac ſulphurea multiſque nitroſis ſpiritibus turgens, ad hoc genus meteori reuocantur Cometa & fulmen. de fulmine non eſt difficultas, ſed de cometa magnus eſt diſſenſus, alii enim eũ inter meteora cõſtituunt alii inter ſtellas nuſquã maior de vllare controuerſia & adhuc ſub iudice lis eſt legendi Thomas Eraſtus, Marcellus Squarcialupus, Symon Gryneus, Thomas Fienus, Libertus Fromondus, Carolus Piſo. Ticho Brahæus, Cornelius Gemma, Keplerus, Michael Mæſtlinus, Hagecius ab Hayck, Franciſcus Aguilonius, And. Libauius & alii qui ex profeſſo de Cometis ſcripſerunt. Ergo vt non poſſum ſubſcribere illis qui inter ſtellas Cometam reponunt, ſic non poſſum ſuffragari iis qui eum in ſuprema aeris regione collocant, exiſtimo enim eum generari in cœlo

Cometæ natura.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

ex exhalationibus terrennis illuc euectis, à luminibus radiisque stellarum refractis atque reflexis lucem & splendorem assumentibus. Quo quidem supposito non arbitror cum quibusdam meteoricis à cometis aerem non alterari; imo vero fieri non posse credo vt ratione materiæ & motus Cometæ aer non immutetur à cometa multo etiam vehementiùs quam à meteoris ignitis puris supra enumeratis, maximè cum cometæ materia copiosior sit, deterior ac impurior eius motus vehementior ac diuturnior, situs elatior quod signum est magnæ caliditatis nonquam enim modicus calor tantam materiam ex terra resoluere sursumque educere posset. Itaque eosdem effectus Cometa producit qui passim ab omnibus auctoribus referuntur, vt sunt siccitates, pestis, fames, bella mutationes regnorum & rerum publicarum, venti, terræmotus, sterilitates, diluuia, æstus & ardores ob rationes quas affert. Mari Frytschius in methodo meteororum, Barrientus in Cometarum explicatione atque prædictione & Bartholom. KeKerman. systemat. physici lib 6. Comet. effectus.

Aliud meteorum ignitum impurum est tonitru Coruscatio, fulmen quæ omnia sic inter se distinguntur vt tonitru sit fragor editus ex diruptione nubis à terrendo dictum vt vult Isidorus: coruscatio, fulgetrum seu fulgur sit exhalatio succensa ex frequenti agitatione instar stuppæ quæ exitum quærit, vel vt verbo dicam exhalatio ignita per aërem sparsa in quo consumitur, Fulmen vero sit exhalatio velociter à nube expulsa & cum magno impetu versus terram detrusa. Et vt sit eorum omnium materia non diuersa, exalatio scilicet tenacior & pinguior quæ intra nubem ex vapore factam continetur ab his mirum in modum immutatur aër, Differunt tonitru corusca tio, fulmen.

quia confertim & violenter contingunt, mouent, agitant, perturbant, incendunt, resoluunt, attenuant, cogunt, exprimunt, liquant & vt plurimum grauem fœtidumque odorem imprimunt. Varios effectus fulminum nosse qui voluerit consulat Coninbris. In lib Meteor. Arist, Herlicium tractatu de fulmine, Garcæum, & Kekerman. disputatione extra-ordinaria de fulmine, & venerab. Bedam lib. de tonitruis.

Meteora aërea

Ad meteora aerea pertinent venti & terræmotus quid venti in aerem possint, suprà expositum, quid possit terræmotus exponendum. Est vero terræmotus ruptura aut concussio seu tremor terræ factus ab exalatione interclusa & contenta in visceribus eiusdem quæ cum per augustiorem locum vel obstructum exire nequeat terram quatit & pulsat. Eius duas species recenset Aristoteles 2. meteor. cap. 8. τρομὸν καὶ σφυγμὸν tremorem & pulsum

Terremotus, species.

Possidonius item duas concussionem, & inclinationem, Plinius lib. 2. cap. 79. quinque inclinationem ruinam siue casum, hiatum, succussionem, sonum vel sibilum, & tremorem, Senec. lib. 6. natur quæst. cap. 2. tres concussionem, inclinationem, & tremorem, alii quatuor casum vel ruinã agitationem seu tremorem, hiatum, & exultationem quando magnæ moles instar montis extra terram egeruntur, aut aliqua pars terræ subsidet, Raphael Volaterranus octo species ex Aristotele proponit, τρωμώδη tremulum παλμάδη commouentem seu exilientem, ἐπικλίντην inclinantem, βράστην effringentem, χασματίαν hiantem, ῥήκτην scindentem, ὤστην impellentem, μύκτην mugientem. Sed ad rem nostram accommodatius erit terræ motum diuidere penes materiam exqua excitatur, nam cognita materie quas impressiones in aere efficere possit terræmotus deprehendemus. Materia illa aut simplex est aut mista, simplex, pu-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

ra vel impura Puta, spiritus est seu exhalatio calida sicca eleuata è locis atque cauis terræ benignis minimèque putrefactis Impura sunt fumi tetri ac maligni, putridi & pestilētes qui ex locis terræ impuris, fœtidis, ac fœculentis euaporant. Mista materia est aqua aut ignis, aqua cum diluuia ex terræmotu accedunt quod notauit Aristoteles, explicauit Seneca ex Democ. & Thalete. loco laudato cap. 6. 7 8. & 10 & Virgil. forte an designauit 3. Aeneid. his versibus. Aquæ subterranex.

Hæc loca, vi quondam & vastâ conuulsa ruinâ
Dissoluisse ferunt, cum protinus vtraque tellus
Vna foret, venit medio vi pontus & vndis
Hesperium siculo latus abscidit, aruaque & vrbes
Littore deductas angusto interluit æstu.

Ignis subterraneus.

Ignis etiam subterraneus nonnunquam has conuulsiones terræ excitat quod de Aetna, Idem Poëta obseruauit, demonstrauit apud Senecam Anaxagoras, rationibus confirmāt Agricola de ortu subter. Conimbricens. tract. de ignib. subterraneis, & Thomas Lydiat egregia disquisitione physiologica de origine fontium. quibus quidem propositis nemo est qui facilè non colligat motuum terr. effectus varios in aerem; aliàs enim tempestates, ventosque vehementes excitant ob exalationes continuò de terrâ exeuntes & ascendentes, aliàs varia meteora producūt quæ exhalationum naturam sequuntur, interdum aeris corruptelam inferunt, vnde pestes & morbi maligni. Abbas Sigisbertus ex terræmotu quo concussa est Burgundia ann. 1156. pestem famem, & insaniam excitatum narrat, idem refert Greg. Turonens. de terræ motu Burdegalam concutiente, & Paul. Diacon. de terræ motu Palestinæ. Vt alia interim omittam quæ recensentur ab Alber Magno lib. 3. meteor. tract. 2. cap. 17 & 18. pestis ex terremotu.

Plutar. lib. 8. Sympos. quæst. 9. Kekerman & Ludou. du Thoum tractat. peculiari de terræmotu. Concludam cum Seneca c. 27. prædicti lib. *Diximus solere post magnos terrarum motus pestilentiam fieri, nec id mirum multa enim mortifera in alto latent. At aër ipse qui vel terrarum culpa; vel pigritia & æterna nocte torpescit, grauis haurientibus est vel corruptus internorum ignium vitio, cum est longo situ emissus, purum hunc liquidumque maculat ac polluit, insuetumque ducentibus spiritum affert noua genera morborum. Quid quod aquæ inutiles, pestilentesque in abdito latent, vt quas nonquam vsus exerceat nonquam aura liberior verberet? Crassæ itaque & graui caligine sempiternaque tectæ nihil nisi pestiferũ in se & corporibus nostris cõtrarium habent. Aer quoque qui mixtus est illis quique inter illas paludes iacet, cum emersit late vitium suum spargit & haurientes necat.* lege totum caput 28.

Meteora aquea. Meteora aquea vt pluuia, Ros, pruina, Nix, Grando facultates quoque habent alterandi & immutandi aeris Eorum materia est nubes quæ prout est vel alba, vel nigra, vel rubra, vel viridis, vel ruffa, vel mista ex variis coloribus, vel etiam ex benignis malignisque vaporibus constans diuersos effectus promit Quod ad Pluuiam attinet si continua est & diuturna putredinem aëris inuehit plurimosque morbos qui enumerantur ab Hipp. aph. 16. lib. 3. tempestiua vero moderate humectat. & temperat aërem terramque irrigat & foecundat. Ros leuem quamdam & moderatam humectationem aeri & terræ affundit serenitatemque ac salubritatẽ affert nisi copiosior & frequentior fuerit talis enim solet putrefacere, & vermiculos noxios generare. Pruina si credimus Bodino lib 7. theat. natur. nullum alium finem habet nisi noxium & damnosum, est enim dicta quasi perurina quod penitus perurat & in cineres conuertat gemmas vitium, & calamos aristarum nigro colore inficiat &

Nubes variæ.

Pluuiæ effectus.

Roris facultates.

Purinæ noxæ.

re vera pruina plerumque fœtet quod ex materia fœtida hoc est ex commistione exhalationis calidæ cum vapore humido de paludibus & locis vliginosis eleuato generetur, hîc tamen est distinguendum de pruina quæ accidit commoda tempestate ac propria, quæque alieno tempore ingruit, illa enim quia intus calorem concludit & in radices arborum agit, admodum ad fructificandũ disponit, quin etiam insecta & vermiculos enecat qui solent arborum fructuũque esse pernicies: At quæ illegitimo tempore vt vere cadit flores & fructus sua frigiditate & siccitate exsiccat, arefacit & corrumpit. Nix aerem turbidum reddit & aliquantulũ clarum, terram fœcundat atque calefacit, est enim ad instar lanei cuiusdam velleris terram velut fouentis & eius poros occludentis. Grãdo exitialis est plantis ob suam frigiditatem, noxia quoque messi & fructibus ob duritiem lapideam, ante eius casum magni & terribiles sonitus in aere audiuntur propter exhalationum calidarum & siccarum pugnantiam quæ sæpe inclusæ vaporibus, Et nubibus erumpere nitentes murmur & fragorem edunt.

quodam pruina vtilis.

Niuis esfecta.

Grando.

Hæc sunt vera meteora quæ aerem immutant & alterant supersunt apparentia quæ Græcis φαντάσματα καὶ φάσματα vocantur vt sunt Chasma, Halo, Parelius, Paraselenæ, Virga, Iris quorum quoque virtutes & facultates essent explicandæ: Sed quia leuiter alterare aerem solent, nec multum momenti in eis situm est ad dignoscendas aëris impressiones idcirco à nobis omittuntur. Consulat qui velit meteororum scriptores inter quos cõmendo Bartholom. KeKerm. in systemate physico.

Meteora apparentia.

DE MVTATIONE AERIS penes zonas.

MEMB. VI.

QVod non solum aëris sed hominum etiam temperationes iuxta regionum & locorum situm aliæ atque aliæ sint, vt docet Gal. lib. quod animi mores sequ corp. temp. cap. 7. idcirco operæ pretium est quæ sint variæ aëris mutationes pro regionum & locorum varietate explicare. Sunt autem regiones vel indefinitæ & innominatæ, vel finitæ & nomine proprio designatæ. Ad indefinitas reuoco zonas, Climata, & mundi Cardines qui certum aliquem ac definitum locum non designant sed dissitas ac diuersas regiones quæ proprio aliquo nomine appellãtur. Finitæ vero & nominatæ sunt orbis partes maiores *Asia Africa*, Europa, *America* & in his regna ac prouinciæ sitæ: vel minores vt ciuitates, opida & in eis ædes extructæ atque ædificatæ, de quibus omnibus paucula subnectam à zonis exordiendo, & cætera proposito ordine exequendo.

regionum diuisio.

Zona est spatium globi terreni inclusum duob. circulis minoribus & præterea polis mundi. Circuli minores sunt vterque Tropicus cancri & capricorni, & vterque circulus polaris tam arcticus & Septentrionalis, quam antarcticus Australis seu meridionalis. Ex his quinque tantum zonæ colliguntur prior Torrida quæ inter vtrumque tropicum iacet, Temperatæ duæ vna Septentrionalis inter tropicum cancri & circulum arcticum sita,

zonæ definitio.

zonæ quinque.

altera

altera Meridionalis intra tropicum Capricorni & circulum antarcticum posita, reliquæ duæ frigidæ dicuntur quarum vna intra circulum & polum arcticum circumscripta vocatur Borealis seu Septentrionalis, altera intra circulum & polum antarcticum [illegible]uta, Meridionalis appellatur. Amplitudo Torridæ Zonæ est 47. graduũ tot enim gradibus inuicem distant Tropici, Latitudo temperatarum est 43. graduum quia tanta est distantia vtriusque tropici ab vtroque circulo polari, frigidarum magnitudo est tantum 23. graduum cum semisse quo spatio distant poli à suis circulis. Iam ergo Torridæ Zonæ regiones si veterum auctoritati subscribamus incultæ propter Solis æstum atque inhabitatæ sunt, quæ fuit Arist. sententia lib. 2. meteor. cap. 5. attamen si ad experientiam prouocemus, fatebimur nostra ætate in ea zona plurimas regiones esse habitatas & excultas Nam Africæ pars cui præest Prestianes, Iaua maior, Taprobana, seu Somatra, Molucæ, Burneo, Brasilia, Peruana, Caribana, Hispania noua, noua Guinea, & aliæ nonnullæ commodissimè incoluntur. Illic aër (quod miraberis) hyeme quidem modicè calidus siccus & serenus est, æstate vero humidus, aquosus, & pluuiosus, vt idcirco hæc zona nomine tenus torrida sit non reapse, sed temperata, fœcunda, fertilis, aquis abundans, habitationi commoda vt probant Andr. Cæsalp. quæst. peripect. lib. 3. quæst 8. Zanardus quæst. 48. de vniuers. elem. part. 3. vicomercat in lib. 2. meteor. Arist & Ioseph. Acost. lib. 2. hist. Indic. cap. 9. 10 & 11. cuius rei causas sex recensent Conimbri. cõm. in lib. 2. de cœlo c. 14. quæst. 1. ar. 3. prima est dierum & noctium æqualitas, sic enim diurni caloris spatia breuiora fiunt, nocturnóque frigore diurnus calor infringitur: 2. imbrium assiduitas &

Zona torrida habitatur.

Cur torrida commodè habitetur.

pluuiales venti 3. subiectæ terræ habitudo & conditio, quarta locorum situs vallibus & montibus distinctus 5. oceani vicinia, 6. ventorum tam statis quam extraordinariis temporibus leuiter flantium aura quæ cœli æstum temperat & mitigat: quasdam alias rationes adducit [illegible] Albertus de nat. locorum cap. 6, quas ibi lege. At vero regiones in zona temperata Septentrionali positæ qualis est anterior Africæ pars, ea scilicet quæ nos versum spectat ad Athlantem vsque; Europa vniuersa vsque ad insulas Arcticas; magna Asiæ pars, florida, noua francia, temperato aëre ac cœlo fruuntur salubri clementi & innoxio, amœnitate, maxima incolarum frequentia, temperatura insignes, soli fertilitate frugum, arborum, plantarum, omnis generis animalium, rerum denique omnium copia & m ultitudine fœlices. Regiones tamen Tropico Cancri vicinæ vehementiùs calent, vt Hispania, quæ accedunt ad circulum Arcticum paulò frigidiores existunt Regiones autem zonæ temperatæ Meridionalis vt est. Iaua minor, portio insulæ S Laurentii, Patagonum & Antropophagorum regio & aliæ non vsque adeò adhuc cognitæ eiusdem sunt conditionis cum prædictis.

Zona nostra temperata.

Zonæ frigidæ Septemtrionalis regiones vt Grinlaudia, Pinmarchia, Noruegiæ & Tartariæ pars, aërem habent admodum frigidum & rigidum, solum parum ferax; quemadmodum etiam regiones, si quæ sunt, zonæ frigidæ Australis necdum enim tractus ille nobis innotuit.

Zonæ frigidæ cõstitutio.

Cæterum non indigna est scitu quæstio de zonis proposita, vtra temperatior & ad inhabitandum commodior existat. Veteres quidem Torridam & duas frigidas intemperatas & incultas credidere, imo & eam quæ Temperata Meridionalis vo-

Zonarũ quæ sit temperatissima.

catur licet hanc habitari posse concederent quæ sententia est Arist. 2. meteor. Ptolem. habitari posse torridam zonam putauit, habitationem enim vltra Aequinoctialem circulum per sexdecim gradus descripsit quamuis eam incommodam & intemperatã arbitraretur, Ex veteribus Eratostenes ac Polybius, si Straboni credimus lib 2. Geog. opinati sunt commodiorem habitationem esse sub Aequinoctiali quod & ipsum confirmauit Auicen. in quem acriter insurrexit pro Arist. Auerrois cap. 2. in lib. 2. meteor. Pro Auicenna pugnant Bonauent. & Durandus secund. sentent. distinct. 17. aliique non pauci qui Paradisum terrestrem sub Aequinoctiali velut in loco temperatissimo atque saluberrimo collocant, vt expositum habetur apud Pererium tom. 1. Exod. lib. 3 quæst, 3. & apud Maurolycum sect. 2, Dial. 2. cosmographiæ. horum omnium rationes fusè admodum explicauit Ioan. Bapt. Capuan. tract. 2. quæstionum in sphæram Io. de Sacro Bosco pag 55. quibus tamen assentiri non potest quod se experientia destitutum dicat. Nos recentiorum nauigationibus prudentiores facti atque doctiores zonam torridam alicubi commodè habitari alicubi minus commodè coli scimus. Nam tota regio Abyssinorum, Monomotapa, insula S. Tomæ & de capite viridi adore Solis peruruntur, contra regio Americana, Taprobana, & Peruana plerisque in locis temperatæ sunt, & vt verbo dicam Mediterraneæ regiones ob sterilitatem, terræ ariditatem & aquarum inopiam, incommodè habitantur, maritimæ minus. Et certè temperies vel intemperies loci alicuius non tantum ex vicinia solis sed ex aliis causis pendet, frequentia nimirum raritate horum & illorum ventorum, copia vel inopia aquarum seu terrestrium seu pluuialium, situ regionis particulari,

Paradisus terrestris vbi situs.

Torrida non vbique intẽperata.

elato, depresso, vel denique ex vicinitate aut longinquitate maris. de quibus fusius in sequentibus.

DE MVTATIONE AERIS penes climata.

MEMB. VII.

ENimuero quia zonarum amplitudo est maxima multorum scilicet graduum & plurimorum miliarium intra quod spatium diuersæ moribus & temperamentis nationes degunt, apud quas variæ aëris obseruari mutationes solent: Idcirco Clima excogitatum est quod latitudinis esset angustioris paucioresque aëris mutationes contineret. Est autem Clima spatigum lobiterreni comprehensum inter duos parallelos versus eundem polum ab Æquatore distantes regiones ab inuicem disterminans semihora diei, sic vt singulæ regiones intra vnumquodque clima comprehensæ longissimum diem æstatis breuiorem vel longiorem obtineant tota dimidiata hora: exempli grat. regiones secundi climatis diem æstatis habent longiorem dimidia hora quàm regiones primi; regiones tertij longiorem diem semihora quàm regiones secundi; regiones quarti longiorem quoque horæ semisse quàm regiones tertii & sic deinceps. Vbi tamen climata magis accedunt ad polos mundi, dies longiores fiunt non solùm semihora sed primò hora integra, deinde die toto, mox plusculis diebus, tandem mense integro, ac denique sex totis mensibus qui enim sub polis habitant annum

Clima quid sit.

habent vno die & vna nocte constantem sed dies & nox illa sunt sex mensium integrorũ Porro ad climata constituenda 1. supponendum est 90. esse gradus ab Æquinoctiali circulo vsque ad vtrũque polum, 2. per vnumquemque gradum duci posse circulum parallelũ, sed vitãdæ cõfusionis gratia ea intercapedine hodie parellelos describi, vt vbi dies per quartã horæ partem crescit & decrescit nouus parallelus ponatur: sic vt dies paralleli vnius lõgissima, allerius paralleli diem quarta horæ parte superet. 3. quodlibet clima constitui tribus parallelis circulis quorum tamen tertius sit semper principium sequentis climatis 4. parallelos non designari à nobis nisi ad 66. gradum & 31. scrupulum vsque cum vltra hanc latitudinem non quartis horæ partibus dies maxima augeatur, sed integris horis, dieb. & mensibus, in quo doctrinam sequimur Erasmi Reinoldi & eius discipuli Gasparis Peuceri in elementis Astronomicis. 5. & vltimo primum parallelum esse in circulo Aequinoctiali. Quibus quidem constitutis patet à Geograph. recentioribus 48. tantùm aut 46 parallelos poni & 23 vel 24 climata vtrinque cum versus polum arcticum, tum polum antarticum versus licet veteres Geograph. septem tantum climata agnoscerent, Ptolomæus vel nouem, vel quindecim. Primum clima Septentrionalis veteribus vocatum est διὰ μερόης per Meroem quæ est insula Nili quam medium primi climatis transit. at recentioribus primum clima innominatum est vel certè dicitur duci per sinum maris rubri Arabicum inter secundum & tertium parallelum vbi dies longissima est horarum duodecim cum semisse eleuatio poli octo graduum & triginta quatuor scrupulorum. Secundum clima est per Meroem quod fuit vt dixi primum veterum. Tertium est per Sienem sub tropico Cancri quod fuit secundum clima ve-

Dies vnus sex mensiũ.

Numerus climatum.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

verum ibi dies longissimus est tredecim horarum & quadraginta quinque minutorum, eleuatio poli viginti septem graduum & triginta sex scrupulorum. Quartum quod erat tertium veterum ducitur per Alexandriam vbi dies longissimus est horarum quatuordecim cum quarta horæ parte eleuatio pol 33 graduum & 45. minutorum: Quintum, id est, quartum veterum transit per Rhodum & Babylonem vbi dies longissimus est 14 horarum & 45 minutorum, eleuatio poli 39 graduum & duorum scrupulorum. Sextum hoc est quintum veterum est per Romam, Corsicam, & Hellespontum vbi dies longissimus est 15. horarum & 15. minutorum eleuatio poli 43. graduum & 32. scrupulorum. Septimum seu sextum veterum per venetias & Mediolanum vbi dies longissimus est horarum 15. & 45. minutorum eleuatio poli 47. graduum & 20. scrupulorum. Cætera non recenseo ex Geograph. repetenda qui totidem climata Australia constituunt & ab istis distingunt per præpositionem Græcam ἀντὶ per quam significant Australia climata opposita esse borealibus.

Quodnã climatẽ peratissimum.

Quod ad rem nostram attinet quæro quod nam sit clima temperatissimum nam eo cognito Zonarum habebimus habitationem commodiorem, & aëris omnium regionum temperatissimi; Equidem præterquam quod res ipsa explicatu difficilis est multo euasit difficilior litigantium auctorum discordia, quorum singuli amore patriæ excæcati nullis argumentis nullis artibus pepercerunt, vt patriam suam velut omnium temperatissimam, ac nobilissimam conuincerent. Galenus quidem comm. ad aph. 14. sect. 3 pro Gnido & Coo Hippocratis patria hoc est pro quarto climate stetit: Auerroes loco supra laudato pro quarto & quinto contra Auicen-

nam pugnauit & lib. 2 sui Colliget pro quinto solum: Manardus ep. prima lib. 7. pro ferraria hoc est pro sexto climate Federicus Bonauentura lib. 4. de octimest. partu cap. 34 & 35. pro vrbino, Arist. 7. polit cap. 7 pro Græcia, Plato in Timæo pro Athenis, Thomas de Neris pro Tybure, Cardanus pro Mediolano, alii pro Italia, pro Hispania pro Gallia, prout quisque patriæ sensu ducitur cuius fumum alieno igne luculentiorem prodidit lucianus extremo encomio patriæ. Gal. quidem clima quartum in quo est Coo & Gnidus omium esse temperatissimum voluit, quod esset aliorum medium, & quod loca in eo posita non multum accederent ad Aquilonem vel Austrum. Sed Gal. quartum clima quod per Rhodum ducitur medium posuit, quia suo tempore septem tantum climata constituebantur at illud clima nobis iam est quintum ex viginti quatuor climatibus vt ea ratione Galeni sententia omnino non sit audienda. Cæteri etiam nonnullis vtuntur argumentis, sed parum firmis ac validis quæ idcirco prætermitto fundamento tuto magis ac magis securo innixus. Certissimum est eas regiones quæ mediæ sunt inter extremum frigus & feruorem extremum temperatiores esse velut in quadam mediocritate constitutas quod hoc vno argumento probatur quoniam in illis regionibus anni tempora suam constitutionem seruant ver temperatum est, æstas ob viciniam solis calida, autumnus frigidiusculus hyems denique propter recessum solis admodum frigida, quæ ratiocinatio ex Hippocr. & Galeno desumpta est. At vbi est eleuatio poli quadraginta quinque graduū ibi regiones sunt exactè mediæ inter locum extremi feruoris, & locum extremæ frigiditatis, Etenim

ſiue medium locum accipias qui eſt inter circulum æquinoctialem, vbi ſol æſtuat, & polum vbi geli diſſimum eſt cœlũ, ſiue eum qui eſt inter Tropicum Cancri & circulum Arcticum, illic medietas erit conſtituenda: nam ab Aequinoctiali ad polum ſunt 90. gradus à Tropico ad circulum polarem 43. medium autem 90. graduum ſunt 45. medium 43. ſunt 21. cum ſemiſſe, in quem locum incidit eleuatio poli 45. graduum. Præterea in illis regionibus ſub 45 gradu poſitis habentur anni tempeſtates admodum diſtinctæ & minimè omnium intemperatæ, quemadmodum obſeruare eſt in Galiæ, Italiæ, Hungariæ, Aſiæ partibus pleriſque in quibus adeſt quidem tempeſtatum viciſſitudo, ſed moderata & ſine magno vllo exceſſu, erit itaque illis in locis temperatiſſimum clima conſtituendum. Tale vero clima ex noſtra ſupputatione eſt ſeptimum quod tranſit per venetias & Mediolanum inter duodecimum & decimumquartum parallelum vbi dies longiſſimus æſtatis eſt horarum quindecim & 45 minutorum; eleuatio polaris à quadrageſimo tertio gradu ad quadrageſimum ſeptimum vſque & paulò amplius. Reliqua climata prout accedunt magis ad polum, magis ſunt in frigiditate δύσκρατα & intemperata, quo magis ad Aequinoctialem circulum vergunt, in calore & æſtu magis excedunt.

Septimũ clima tẽperatiſſimum.

Porrò vt hæc veritas dilucidior euadat tria ſunt animaduertenda, primum eſt quid per temperamentum optimum ſit intelligendum, ſecundum quomodo clima iſtud cum longas hyemes habeat temperatius dici poſſit. Tertium continebit quoſdam dioriſmos concluſioni noſtræ inſeruientes. Quod attinet ad primum, obſeruandum ex Hippocr. lib de aere locis & aquis & ex Ariſtot. 7. Polit. cap. 7. Aſiæ populos

Tempementum optimũ duplex.

admodum temperatos esse & corporis dotibus præcellentes miti tamen & seruili ingenio, Græcos vero regali & imperioso: ex quo exurgit difficultas quomodo differat bonum temperamentum Asiæ à bono temperamento Græciæ, hanc difficultatem fusissimè absoluit Frederic. Bonauent. de octimes. partu lib. 4. cap. 18. vbi bonum temperamentum ex Hippocr. & Aristot. duplex statuit primum in quo est æquilibrium caloris & frigiditatis siccitatis & humiditatis sic vt nullam ferè mutationem perpetiatur, quod temperamentum ad fœcunditatem, magnitudinem, pulchritudinemque corporum conducit quale est Asianum; alterum dicitur de eo quod caloris frigiditatisque vicissitudines admittit magnas, crebras non tamen omnino excedentes si ad tempestates extremarum regionum comparaueris quarum ratione haberi potest temperatum & moderatum licet intemperatum sit habita ratione prioris illius in quo nec vllus est excessus nec mutatio, tale autem est, Græcum illud ad animi mentisque excellentiam admodum conferens, his animaduersis dico nos optimum climatis septimi temperamentum primo modo non vsurpare sed posteriori, quod ex Gal. lib. quod animi mores seq. temp. corp. deducimus vbi ille hæc habet. *Quis enim non cernit omnes homines sub Septentrionibus degentes corpore & animo prorsus contrariè affectos iis qui torridam prope habitant zonam? Aut quis nescit, qui inter hos medij regionem benè temperatam colunt & corpore esse, & moribus animi, & ingenij fœlicitate & prudentia illis hominibus præstantiores*, vide Aristot. probl. primo sect. 14. & eius Comment Septalium, necnon Iacob. Foroliuien. quæst. 38. in Auicen.

Secunda obseruatio continet obiectionem quam mouet Septalius in comment: ad prædi-

ctum problema. Ibi enim reprehendit Cardanum quod temperatissimam regionem sub gradu 45. collocarit. Cum illa regio veluti, magnis algoribus oppressa extremarum alteri nempe frigidissimæ sit adiudicanda quod frigoris in ea excessus calori dominetur. Cui profecto obiectioni sic respondendum censeo, frigus illarum regionum salubritati & valetudini incolarum admodum prodesse. Nam vt obseruat Thepohr. libr. secundo de causis plant. cap. 3. Aquilonia constitutio hoc est frigidia sicca plantis cum quibus magna est homini analogia, omnino semper commodior est calida humida constitutione: eius enim beneficio plantæ amplius humore sibi oblato potiuntur, redduntur que firmiores, superuacaneus deinde humor dethrahitur atque afficatur & vt ait scaliger comm in eum locum *demitur de difficultate concoctionis, excusta materiæ portione*. Notat præterea Hippoc. lib. de aer. loc. & aq. incolas regionum quas venti frigidi & sicci afflant diuturnioris esse vitæ quam alios, externa enim illa frigiditate cogitur intro calor ac augetur quo fit vt nec congelari nec extingui possit tum quia copiosus est, tum quia excrementitios humores non cumulat. In summum quemadmodum coctio ventriculi, frigore ambientis iuuatur ex Hipp. primo aphoris sic & vita cuius propria actio est πέψις. rem hanc confirmat Aristot. probl. 8. & 16. sect. 14. vbi magna animalia generari in regionibus frigidis docet quod insito calore abundent qui est vehemens augendi principium; hominesque illic fortes produci & animosos quod sua concalescant natura, exteriori enim frigore caro densatur cuius densitate calor colligi intus potest. Vide

obiectio dissoluitur.

Petrum Aponens. & Ludou. Septalium in comment. probl. 8. Scio quid obtrudi soleat ex Aristot. de longitudine vitæ eorum qui calidas regiones incolunt, sed cum suspecta sit ea sententia viris doctioribus, multasque difficultates inuoluat, his tricis me non implico consuli poterit idem Septalius loco laudato & comment. secundo in lib. Hippocr de aëre locis & aq. nec non Federic Bonauent. doctissimo opere de octimest partu vbi multa ex Plinio, Vitruuio, Ptolom. Cardano, Bodino in hanc rem congerit. Ex his concludo septimum clima temperatum esse vel eo maximè quod ventis Aquilonoiis afflerur non quidem extremè, sed moderatè frigidis, & siccis qui putredini obsistunt. Restat tertia animaduersio sine qua aliæ vix subsisterent. Nostram enim conclusionem de temperatiori climate nolumus sine diorismis intelligi; vt videlicet præter generalem hanc locorum positionem vniuscuiusque regionis situs proprius semper consideretur: Etenim ratione montium, conuallium, maris, fluuiorum, paludum, venti alicuius ἐπιχορίε & aliarum eiusdmodi circunstantiarum loca quæ propter æqualem distantiam poli & circuli Aequinoctialis temperatiora esse deberent, fiunt interdum minus temperata & insalubria. Idcirco Gal. comm. ad aph. 14. sect. 3. ait loca Aegypti & lybiæ calida esse & sicca, exceptis iis quæ mari adiacent, potior enim est particularis conditio loci quam generalis, quemadmodum causa particularis & coniuncta efficacior est, quam remota & vniuersalis. Quo argumento auctoritati Galeni satisfiet quartum clima temperatum statuentis: certum enim est eum ex temperamento aliquot lo-

Diorismi nonnulli.

corum in illo climate positorum idem de toto climate coniectasse & pronuntiasse. Est enim Coo & Gnidus temperatissimæ & ex 2. salubrium æstate & hyeme optimè constitutæ multoque magis Vere & autumno non ratione climatis seu positionis generalis, sed ratione situs proprii & indiuidui, nam aliæ regiones climatis illius admodum sunt intēperatæ vt ante me monuit Brasauol. comm. ad prædictum aph. Cæterum Cichus Aesculanus com. in cap. 3 spheræ Io. de Sacro Bosco non tantum Astrologicè sed Necromanticè clima accipit post zoroastem pro admirandis uidelicet quæ cum carne mortuorum & humano sanguine fideliora dant responsa. Quod attinet ad climata Astrologica septem cum Priscis admittit quorum singulis dominantem aliquem planetam tribuit cuius naturam atque conditionem sequantur, primo quidem climati Saturnum, secundo Iouem, tertio Martem, quarto Solem quinto venerem, sexto Mercurium, septimo lunam, sed nemo nisi delirus has nugas & deliria admittet, quæ explicantur nihilominus ab haly de iudiciis astrorum part. 8. cap 34. & 36.

Gal. explicatur.

Et Cardan. cōtrad. lib. 1. tract. 1. contrad. 9.

Cichi deliria.

DE REGIONIBVS MVNdi Cardinalibus.

MEMB. VIII.

GEographorum propria fuit obseruatio locorum penes zonas & Climata: Medici vero ad captum vulgarium hominum sese accommodantes maluerunt regiones considerare iuxta solis ortum & occa-

ſum, meridiem & Septentrionem quæ loca mundi dicuntur Cardines quod terrarum orbis iis veluti contineatur & vertatur cardinibus. Ab iis regionum aliæ Orientales aliæ Occidentales ſeu occiduæ, aliæ Septentrionnales ac Boreales, aliæ Meridionales & Auſtrinæ nominantur. Quarum quidem temperamenta inueſtigare qui voluerit, ab Hippoc. veſtigiis non eſt quod recedat. Is enim lib. de aer loc. & aq. rem totam ita digeſſit vt dubitandi nullus ſit relictus locus Notandum tamen eſt eum vbi Orientalem locum, Occident. Septent. vel meridionalem vocat non tam rationem habere loci verſus cardines illos poſiti quam eius qui ventis illinc flantibus exponitur. Scio Cichum Aeſculanum comm. in ſphæram poſt vulgus Aſtrologorum vocare regionem Septentrionalem aut Meridionalem ratione ſigni ſub quo fuit ædificata, ex quo colligir quaſdam eſſe regiones Septentrionales in Auſtralibus, & Auſtrales in Septentrionalibus, additque hanc eſſe rationem cur in vna ciuitate eodem anno graſſetur peſtis fames, & terræmotus. in alia ciuitate vicina ſit gentium ſalus fertilitas & quies. Sic docet Galeot Martius lib. de doctrina promiſc. c. 30. Romam pro ſigno habuiſſe leonem quod primus lapis iactus ſit pro fundatione illius vrbis cum leo aſcendebat hoc eſt horoſcopabat Illudque ſignũ totius fuiſſe Italiæ quod ager ſequatur fatum vrbis ſuæ quamuis libram Italiæ ſignum prius fuiſſe obſeruet poſt Manil. 4. aſtronom.

Quid ſit locus Orientalis

Heſperiam ſua libra tenet qua condita Roma
Et propriis frænat pendentem nutibus orbem
Orbis & imperium retinet.

Sed his miſſis & ad Aſtrologicæ vanitatis ſtudioſos relegatis, dicamus Orientales regiones hoc eſt

ad ventos orientales sitas salubriores esse aliis omnibus: sunt enim temperatæ mediocriter, aquas habent limpidas & splendentes, odoratas, molles, coloratos & floridos incolas, λαμπροφώνους hoc est clara voce præditos, promptos, ingeniosos, morbis paucioribus & mitioribus obnoxios, mulieres denique σφόδρα εὐαρικύμονας admodum fœcondas & facilè parientes. Illis oppositæ Occidentales morbosissimæ sunt, aquis præditæ minimè pellucidis sed turbidioribus, inquilinos alunt καὶ ὠχρούς καὶ ἀῤῥώστους decolores & infirmos βαρυφώνους καὶ βραγχώδεας graui voce & rauca. Et vero Meridionales turgent aquis multis, subsalsis, sublimibus. Et vt loquitur Hippocr. πολλοῖς, ὑφάλοις, μετεώροις sic enim legendum puto excludendo particulam negatiuam μὴ sic vt sublimes aquæ sint quæ ex profundis locis minimè scaturiunt sed ex imbribus colliguntur) incolas ferunt capite humido & pituitoso, alui profluuio obnoxios, imbecillos, nec edaces nec bibaces, ad infinitos denique morbos procliues Septentrionales aquas habent duras & frigidas, homines alunt siccos, robustos, edaces, longæuos, agrestes, proceros, quibus ventres inferiores, duri sunt & ἀτέραμνοι, superiores fluidi & biliosi, capita sana & dura. & aliæ dotes ab Hippocrate loco citato enumeratæ. Ex dictis exurgit quæstio non de Septemtrionali & Meridionali regione quarum illam frigidam esse & siccam & sanam, hanc calidam, humidam & morbosam nemo hactenus dubitauit, sed de Orientali, & Occidentali vtra illarum calidior sit & salubrior, Iul. Scaliger exerc. in Cardanum 99. contendit caliditatis non plus inesse Orientalibus terris quam Occidentalibus rationibus satis frigidis. Alexand. Aphrodis. & Aueroes comm. in lib. 2. meteor. calidiorem statuunt Orientalem etiam tam leuibus

Orientalis regio.

Occidentalis.

Meridionalis.

Septemtrionalis

argumentis & inanibus vt ea referre pigeat potior esse videtur ratio August. Niphi comm. in eumdem lib. qui difficultatem eam sic soluit, *Aut, inquit, loquimur de ortu & occasu terræ habitabilis simpliciter, aut in respectu: si in respectu res patet, pars enim quæ nobis est ad Orientem calidior est parte, quæ est ad Occidentem quoniam Sol Oriens diutius supra nos stat quam Occidens. Sol enim nobis Oriens calefacit Orientem nostrum duabus horis antequam Oriatur sex autem post ortum, igitur, horis octo: nobis autem Occidens sex tantum quia post quam à Meridie declinat sex horis est nobis supra terram, duabus vero sub terra, at cum in illis duabus sit à nobis valde remotus, minus ideo est calefaciens. Sin autem loquamur de ortu simpliciter, dico quod sol Oriens ad partem Orientalem magis est calidus quam Occidens ad partem Occidentalem huius causa est quia sol ad Orientalem partem proprietatem habet vt luna ad Occidentalem, obseruatione enim patuit lunam mouere gentes & maria Occidentalia. & non ob aliud nisi quia in regione illa proprietatem habet, & nulla alia causa reddi potest nisi quia luna est luna & Occidentalis. regio est Occidentalis, pariter quia sol est sol & Orientalis regio est Orientalis.* Sed potest meo iudicio præter occultam illam causam manifesta hæc adduci quod Sol Oriens multas humiditates & vapores excitet quos quia viget dissoluit, eos autem quos secum toto die rapit nec dissoluit, quosque rursum in Occidentali parte suscitat, quia occultatur insolutos deserat vnde frigiditas & humiditas regioni accidit. Addo quoque quod longè plures in Occidentali parte excitantur vapores frigidiusculi quam in Oriente quia longè plura & maiora maria in Occidente quam in Oriente vt Gerardi Merca-

Vtrum regio Orientalis sit calidior Occidentali

toris, Abrahami Ortellii & Iudoci Hondii tabulas Geographicas legenti patebit. huic quæstioni affinis est alia quam proponit Bartholomæus Sybilla speculi peregrinarum quæstionum. 1 decadis, cap. 3 quæstione 4. ad 7 Quæ sit regio salubrior, gratior & eligibilior an regio Orientalis quæ est infidelium, an Occidentalis, quæ est Christianorum; quæstionem ille in vtramque partem sic ventilauit sic vniuersa argumenta digessit vt ad elucidationem nihil me habere libenter profitear. Rerum bonarum vt suauium eduliorum tandem satias est qui huius cibi auidiores sunt, Io. Bodinum conterraneum meum adeant methodo sua ad facilem Historiarum cognitionem. Is enim procul dubio cap. 5. vel ipsos famelicos explebit

An Orientalis regio salubrior Occidentali.

DE ORBIS PARTIBVS: Regnis & Prouinciis.

Memb. IX.

Ex regionibus quas diximus finitas esse & proptio nomine designari aliæ naturales sunt, aliæ artificiales: Inter naturales reponimus maiores orbis partes vt est Europa, Asia Africa, America, Magellanica; & minores vt regna, regnorumque prouinciæ. Artificiales regiones sunt ciuitates, oppida, & in eis extructa domicilia de quibus aliquid sigillatim delibandum est.

Prima orbis pars maior quam incolimus est Europa ab oriente mari Aegeo & Euxino, à Meridie mediterraneo & Gaditano, ab Occidente Athlantico, à Septentrione hyperboreo seu glaciali termi-

li terminata. Iacet autem inter quintum & duodecimum clima hoc est ab eleuationis polaris 33. gradu cum semisse ad gradum vsque fere 60. inter tropicum cancri & circulum arcticum. Eam omnes Cosmographi cæteris mundi partibus nobiliorem, præstantioremque statuunt fertilitate & fœlicitate agrorum, fructuum vbertate, aëris temperie & clementia, disciplina, institutis & moribus mechanicarum artium studio ac varietate, liberalium cognitione, omnium denique rerum ad vsum vitæ communem comparatarum multitudine & copia. Verum Hippocr. lib. de aere loc. & aquis in alia fuit sententia, pulchriora enim & maiora omnia in Asia nasci scripsit quam in Europa, homines Asianos benigniores & cultiores, pleniora pecora quæ pariant sæpius & pulcherrimè educantur, elegantiores esse incolas magnitudinis eximiæ minimûque, quantum ad formam & corporum proceritatem attinet inter se differentes, denique partem eam mundi proximè accedere ad naturam & mediocritatem anni temporum: agnouit tamen virilitatem, laborum tolerantiam atque audaciam Asianis deesse, sed adesse voluptatem & effœminatam naturam. Quod ad Europam spectat Hippocrat. eam multis & omnimodis aeris transmutationibus obnoxiam dicit. Incolas ob id plurimum inter se diffidentes, & forma & magnitudine feros, audaces, magnanimos, bellicosos parumque mansuetos. Europæ nobilitas.

Enimuero priusquam de Europæ & Asiæ temperamento quicquam definiamus notandum est 1. ex Hippoc. non habere vbique per totam Asiam & Europam omnia secundum eundem modum tam ratione situs vniuersalis quam particularis: qua enim parte ad zonam torridam magis accedunt æstuosissimæ sunt, qua parte magis ad zonam frigidam, gelidissimæ: sic ratione situs particularis Notanda circa Europam & Asiam.

Asiæ pars Australis, & irrigua, tum propter multos imbres tum propter niuem, fertilissima est ac, temperatissima, quæ vero palustris est vt Phasiana infœcunda est & insalubris. Obseruandum secundo Asiam & Europam inuicem comparari vel vniuersim, vel secundum potiores partes. Tertio eam cõparationem inter eas institui aut penes naturales dotes omnes vel aliquas aut penes acquisitas. Quod ad primum attinet existimamus Asiæ situm vniuersalem deteriorem esse Europæo tum quod Asia latiùs ad zonam torridam propagetur pene vsque ad Aequinoctialem videlicet, tum quia ad zonam vsque frigidam longissimè extendatur nempe fere ad septuagesimum eleuationis polaris gradum. At ratione situs particularis cum Hippoc. admittimus quadam sui parte Asiam salubrius sitam quam sit Europa, Sic vt dixi pars eius Australis & irrigua quia in medio calidi & frigidi sita est ob imbres multos & niuem, fertilissima existit ac saluberrima: atque pars ea videtur esse in eo climate quod temperatissimum constituimus nam eam partem interpretatur Septalius comm. in eum Hippoc. locum *frigidiorem regionem Asiæ, magis nempè proximam Europæ & boreali parti* Quod ad secundum spectat certũ est Asiam ob rationes allatas multo intemperationem Europa, eiusque partes tẽperatas pauciores esse quàm sint partes Europæ temperatæ quod singulas regiones Asiæ & Europæ expẽdenti & æstimãti erit manifestum. Ad tertiũ denique quod pertinet vniuersas Europæ dotes naturales & acquisitas præferimus Asiæ dotibus: quasdã tamen virtutes naturales Asiæ potiores & præstantiores dotibus Europæ agnoscimus: sic in Asia Aromata, gemmæ, metalla, plura & meliora sunt quam in Europa, de cæteris secus est censendum vt videre est apud Plin. lib 37. natu. hist cap. vlt. Quæ contra ista afferri solent ex

Asia quatenus salubrior Europa.

Europa melior Asia.

Petro Comestore de benignitate solis & salubriori cœlorum influxu in Asiam & de fertilitate terræ promissionis Iudæorum partim vt vana reiicimus, partim cum Barthol. Sybilla dicimus benedictionem antiquæ terræ promissionis Iudæorum translatam fuisse per Christum ad populum Christianum Occidentalem. Cætera de Africa, America & de Magellanica explicata habentur apud Gerard. Mercat. Ortellium, Bertium, Grinæum, Nigrum & eos omnes qui de peregrinationibus & nauigationibus in Americam scripserunt, si quis enim vt ait Hippoc. de omnibus dicere velit, in Immensum excresceret sermo.

Cæterum in illis maioribus orbis partib. Minores continentur hoc est regna & prouinciæ quibus Cosmographi quamlibet orbis partem distingunt. Sic Europam diuidunt in insulas & in continentes, insulæ Oceani sunt Anglia, Scotia, Hybernia, Crunlandia, maris Mediterranei Sicilia, Sardinia, Corsica, Creta, Maiorca & Minorca. Peninsulæ Noruegia, Gothia; Continentes si in regiones partiaris nouem sunt præcipuæ Hispania, Gallia, Germania, Italia, Sclauonia, Græcia, Hongaria, Polonia, Russia: si in regna decem Hispanicum, Anglicum sub quo Scoticum & Hybernicum, Danicum sub quo Noruegicum, Suecium sub quo Gothicum, Polonicum, Hongaricum, Bohemicum, Germanicum, Gallicum, Italicum: eadem diuisio in aliis orbis partibus obseruatur quam tu potes ex Geographis repetere. Interim obseruabis in illis prædictis regionibus ac regnis particulares quosdam tractus & prouincias contineri vt in Gallia Turronensem, Pictauiensem, Andegauensem, Santonicam, Armoricam, Normanicam, Picardicam, Burgundicam & cæteras,

Europæ diuisio.

quibus propriæ ſunt & genuinæ aeris conſtitutiones, ſoli poſitus, animorum inclinationes, mores, ingenia, tēperamenta, ſtudia, quæ qui vellet exequi & inquirere, opus ſane humeris ſuis impar aggrederetur. Hieronymus Turlerus lib. primo de peregrinatione cap. 4. proprietates quatuor præcipuarum nationum Europæ velut in typo depinxit. Landus quidam Hortenſius ſub Philalethis Polytopienſis ciuis nomine forcianas quæſtiones duobus libris emiſit quibus varia vnius Italiæ ingenia deſcribuntur quorum ſummam gratia exempli ex Ioſeph. Scalig. quadam epiſtola deſumptam exhibeo. In conſiliis, inquit, Mediolanenſes præſtantes, veneti prudentes, Lucani temerarii, Piſani inconſtantes, Placentini prouidi, Florentini lenti, Genuenſes ignari, Lucenſes vtiles, Volſci maligni, Brutii ſtupidi Patauini ambigui. In Victu Florentini parci, Lucenſes elegantes, Mantuani viles, Aretini tenues, Papienſes agreſtes, Nouocomenſes luxurioſi, Aſtenſes opipari. In Veſte Mediolanē ſes ſplēdidi, Gēuenſes elegātes, Mantuani ſumptuoſi, veneti magnifici, Florentini ridiculi. In Mercatura Florentini calidi, Genuenſes tolerantes, Mediolanenſes aperti, Lucenſes fideles, veneti ſplendidi. In oratione Florentini inepti, Peruſini faceti, veneti putidi, Bergomenſes agreſtes. Senenſes ſuaues, Spoletani celeres, Nouocomenſes balbi, Romani elati, Conſentini dicaces, Narnienſes prompti, vmbri leues, Nouarienſes ruſtici, Mediolanenſes rudes, Genuenſes inexhauſti, Brixiani duri, Bononienſes iucundi, Fulginates verſuti, Capuani graues, Piſtorienſes feſtiui, Neapolitani iactabundi, Piceni varii, Apulii barbari, Ligures mendaces. In Bello Peruſini ſtrenui, Calabri præcipites, Spoletani callidi, Senenſes fœlices. Bononienſes feri, Neapolitani animoſi, Pratenſes ſacrilegi, Coſſenſes libidinoſi, Piceni rapaces,

Ingenia varia Italorum.

Aemiliani inconſulti, Placentini crudeles, Romani truces, Mediolanenſes intrepidi, vicentini vltores, Piſtorienſes ſanguinei. Quid plura recenſeam? conſule eam epiſtolam, Landum & Turlerum locis citatis, præterea Io. Barclaïum in icone animorum, Antonium Zaram de anatomia ingeniorum, Pet. Anchoranum lib. 4. de rerum inconſt. Biſciolam horarum ſubſeciuarum lib. 12. cap 8. tomi 2. vbi ad oſtendendum quid poſſit cœlum ad ingeniorum diuerſitatem efficiendam multa cumulat.

Nonnulla quoque in hanc rem habent Ioan. Bapt. Perſona comm. in lib. Gal. quod animi mores, Io. Huartes in examine ingeniorum & ex Firmico, Tholoſano, Pontano, Cornelio Kiliano, Boiſſardo & aliis Petr. And. Canonherius comm. politico in aph. 2. lib. 2. Hippocr.

DE CIVITATIBVS & Ædibus.

MEMB. X.

IN condendis vrbibus ea cautio eſt adhibenda quam in extruenda Alexandria habuiſſe Alexandrũ Magnum refert Strabo Geogr. lib. 17. & vitruuius proëmio lib. 2. vt ſcilicet & commerciis & aëris ſalubritati proſpiciatur. Per commercia diteſcunt incolæ, per aëris clementiam vitam ducunt beatiſſimam, ſaluberrimam, & longiſſimam. Scitum eſt illud Muſici Stratonici ſcomma apud Euſtrat. in Dionyſ. de ſitu orbis qui cum Caunios omnes aëris vitio luridos pallidoſque videret, exclamauit ibi mortuos ambulare. Qui nauigationem

Duo in condẽdis vrbibus obſeruãda.

Guillel Schouten in Australem partem descripsit meminit eum ad insulam quandam appulisse cuius indigenæ omnes deformi & monstroso essent corpore, alios enim videre erat cæcos, alios varos & valgos, alios protuberanti aqualiculo, alios tumentibus brachiis & humeris, alios alio corporis vitio insignes, quod fuit argumentum regionis admodum insalubris. Porro quibus ventis exponi debeat aliqua ciuitas vt saluberrima sit docuit Hippoc. lib. de aer. locis & aquis & ex iis quæ de ventis, & de regionibus mundi cardinalibus supra docuimus, intelligi facilè potest. In summum hanc regulam benè constitutæ ciuitatis proposuit Hippocr. Cum scilicet. *ad Solem & ad ventos benè obuersa est & aquis bonis vtitur*: contrà malè constituta est quæ aquis palustribus & lacustribus vtitur, & non benè sita est ad ventos & ad Solem Exempli gratia ciuitas omni ex parte montibus conclusa ad ventos & ad solem non benè se habet, nam æstate torretur radiis solaribus reflexis, hyeme quod solem non excipiat torpet. Positio autem locorum particularis interdum facit, vt venti qui habentur salutares sint alicui loco noxii & pestilentes & è contrà Sic Aquilo serenissimus est Europæis Lybicis oris nimbosus; Auster Europæis noxius Lybicis gẽtibus salutaris; Subsolanus saluberrimus Asianis, Europæis Insalubris, zephirus vasconibus perniciosus, Græcis & Italis tàm gratus tàm suauis vt nullum habeas apud Poetas magis laudatum aut commendatum. Conditori ergo vrbium non solum vniuersalis, sed particularis situs obseruandus de quo regulæ certæ dari non possunt: legi tamen potest vitruuius lib. 1. Architect. cap. 4. & 6. vbi agit de areis plateis & angiportibus prudenter disponendis; consuli quoque poterunt eius commentat Guillel. Philander, Cæ-

Situs ciuitatis ad ventos.

particularis situs obseruãdus.

ſar Cæſarianus, & Daniel Barbarus patritius Aquileienſis.

Quod ad Aedes attinet dicam cum Vitruuio lib 6 cap 1. *animaduertendum primo eſt quibus regionibus aut quibus inclinationibus mundi conſtituantur. Namque aliter Aegypto, aliter Hiſpania, non eodem Ponto, diſsimiliter Romæ, item cæteris terrarum & regionum proprietatibus oportere videntur conſtitui genera ædificiorum quod alia parte ſolis curſu premitur tellus, alia longè ab eo diſtat, alia per medium temperatur.* Debet vero eadem eſſe conſideratio ædium atque ipſarum regionum ac ciuitatum, ita vt ratio quatuor cœli cardinum maximè habeatur. Alia enim æſtiuis, alia Hybernis temporibus extrui debent domicilia, Aeſtiua maiora ſpatia requirunt, hyberna ſi anguſtiora fuerint non improbantur, æſtiuis vmbræ & flatus, hybernis ſoles debentur. Aedium ſitus ædes æſtiuæ & hybernæ.

Deinde vt obſeruat Ariſt. primo Oecon. cum ſol æſtate altiùs incedens domos ad meridiem verſas non intret, hyeme vero propinquiùs accedens totus per feneſtras infundatur: debent ædes auerſo borea æqualiter eſſe latæ, hoc eſt non verſæ ad omnes partes, ſed oblongæ ad meridiem ſpectantes. Si credimus vitruuio lib. ſexto cap 7. hyberna triclinia occidentem hybernum ſpectabunt, ideo quod veſpertino lumine opus eſt vti, verna triclinia & autumnalia Orientem, æſtiua ſeptentrionem. Apud Columellam libr. primo de re ruſt. cap 6, cubicula hyberna ad Orientem brumalem obuertuntur, cœnationes ad æquinoctialem Occidentem, æſtiua ſpectant meridiem æquinoctialem, cœnationes hybernum Orientem. Scribit Palladius lib. primo de re ruſt cap. 9. quæ hyemi parantur manſiones ita conſtitui debere vt poſſit eas hyberni ſolis totus propemodum curſus hilarare, ſed &

ſi æſtiua ſunt Orientem ſolſtitialem partem Septentrionalis aſpicere debent: Didymus apud Auct. R R lib 2 cap. 3 domum quæ ad Orientem ſpectat præſtantiorem & meliorem pronunciat, διὰ τὸ τοὺ νότον ἀπὸ μεσημβρίας πνέοντα, ὑγρὸν καὶ ἀνώμαλον, καὶ νοσερώτατον εἶναι *propterea quod*, inquit, *Auſter à meridie ſpirans, humidus & inæqualis, & morboſiſſimus exiſtat.* Sed vix aliquid certi definiri poteſt niſi particularium quorumdam ſituum ac poſitionum qualitates & naturæ expoſitæ ſint, eas itaque breuiter proponamus.

DE ALIQVOT LOCORVM particularium conſtitutionibus.

MEMB. XI.

VT intelligamus quæ regiones, ciuitates, & ædes ſalubriores ſint, locorum ſitus & poſitus particulares qui in quauis regione reperiri poſſunt nobis ſunt examinandi. Atque imprimis Situs poteſt eſſe Altus, profundus, petroſus, apertus, montoſus, niuoſus, fluuio vicinus paludi aut mari &c.

Loca elata. Loca mediocriter elata & libere perflata vt humilibus & profundis ſic ſublimibus & montanis ad ſanitatis integritatem vitæque diuturnitatem aptiora omnino exiſtunt. Eorum enim incolæ vt ait Auicen ſani ſunt, viuunt quippe in aëre puro & defæcato à ſole & vẽtis: robuſti ſũt, quia nõ turgẽt humidis excremẽtis neruos & articulos laxãtib. laborũ ſunt patiẽtiſſimi, quod ſoleãt aſcẽdere & de-

fœdere frequẽter, labor autẽ articulos firmat: sunt denique longæui tum quia raro ægrotant, tum quia calor eorum natiuus superfluis excrementis non suffocatur. Decliuia loca & inter altos montes depressa atque abdita radiis solaribus reflexis æstate suffocantur; cum sole non illustrantur humore nimio madescunt, crassis vaporibus polluũtur, hyeme frigore obrigescũt, eorũ itaque locorũ incolæ imbecillo sunt hepate ob aquarum crassitiem, pituitosi & melancholici ob aerem tenebrosum. Notat Albert Mag lib 1. de natura locor. cap. 13 locum planum & se habentem decenter vndique non habere proprietatem vllam nisi eam quam diximus ex climatum obseruatione desumi. Petrosus locus & apertus æstate aere gaudet calido, hyeme frigido atque adeo subtili vt nulli aut pauci vapores ex petris eleuentur, incolas alit duro & solido corpore, sicco cerebro, malis moribus, solertes, ingeniosos, bellicosos. Montosus & niuosus ventis obnoxius est per niues quidem salubribus, dum liquantur niues, nimbosis. Huius tamen loci varias fecit differentias Albert. Mag. loco prædicto quas hic recensere non erit absurdum, hanc enim doctrinam mirum in modum illustrant.

Loca decliuia.

Loca plana.

loca petrosa.

Loca montosa.

Ergo locus montosus aut est in humili monte aut in excelso, montes humiles non admodum mutant naturam locorum, alti vero niuosi sunt, atque quod notandum est, vel ad Aquilonem siti vel ad Meridiem, vel ad Orientem, vel ad Occidentem. Cum sunt ad Aquilonem positi, loci naturam calidam reddunt quia reflexio radiorum solarium ad illos montes calefacit locum vehementer, quo fit vt vina generosa in parte Meridionali locus ille producat. Cum montes plurimi sunt ad Meridiem & à Septentrione flant venti, locus est valde frigidus, tam propter niues quam ventos,

Loca humilia.

Montosa loca.

erit præterea ſiccus & ſanus niſi alia prohibeant accidentia. Montes in parte Orientali poſiti locum reddunt frigidum & humidum, eiuſque aerem craſſum, impurum & inſalubrem. Frigidus quidem locus erit, quia tectus ab Oriente. craſſus vero aer tum quia vicinus montibus, tum quia ventis Occidentalibus apertus eſt Denique cum montes ad Occidentem poſit ſunt, locus ſalubrior eſt quod ventis affletur Orientalibus. Porro locus ſitus in medio magnarum ſyluarum vel iuxta ſyluas aerem babet ſpiſſum & ſuffocatum, nebuloſum & turbidum, fundus enim ſyluarum vaporoſus eſt, vapor autem ille arboribus concluſus & inſpiſſatus aerem turbidum efficit. At inter arbores nocent præcipué nux & quercus, nec non illa quæ vel amaritudine ſua aerem inficiunt, vel proceritate velut ſuffocant, prohibita eius euentilatione. Loca fluuiis vicina nimium humectant. Paluſtria & lacuſtria tetris vaporibus nocentiſſima ſunt, & morbis contumacibus generandis opportuna, vt ſcribunt vitruuius, Auicen. Rhaſis, & ipſe varro lib 1. de re ruſt c. 12 *aduertendu etiam*, inquit, *ſi qua erunt loca paluſtria* & propter eaſdem *cauſas, & quod areſcunt, & quod in iis creſcunt animalia quædam minuta quæ non poſſunt oculi conſequi & per aera intus in corpus per os ac nares perueniunt atque efficiunt difficiles morbos*. Hæc ille qui per animalia minuta videtur intelligere eas aeris impuritates quas Hippo. μιάσματα vocauit. Marina loca ſuadebat Plato lib. de rep fugienda eſſe, is tamen animi potius quam corporis rationem habebat, nam ea loca pituitoſis proſunt, appetentiam excitant, vitam protrahunt, humidum enim primigenium aere ſicco & ſalſo conſeruatur & à putredine vindicatur. Quod autem ad mores ſpectat maritimi pro peſſimis in prouerbio ſunt, & filii Neptuni dicuntur crudeles. Si quæ tamen loca à mari exi-

Occidẽtalis.

Orientalis.

loca ſyluoſa.

Loca fluuialia & paluſtria

Loca Marina.

guo interuallo distant grauioris sunt halitus ex Colum. lib 1. de re-rust. & pestilentibus morbis obnoxii. Cardanus lib. 2. contradict. loco supra adducto, ex Auerroe refert mare quatuor modis salubrem reddere habitationem, primo quia salsedine corruptioni resistit, secundo humore confert ad vitæ longitudinem, tertio quia spirant semper venti perpurgantes aerem, quarto quia temperat aërem, hyeme enim & in frigida regione tepidiorem reddit, æstate & in calida temperatiorem. *flumina vero* inquit, *velociter currentia aerem attenuant, faciuntque corpora macilenta, tenuia, mobilia, crudelia, infida. Cœnosa vero & quæ tarde mouentur vt Padus corpora minus valida reddunt & sana, contentiosos homines mansuetiores atque fideliores. Ostia vero vbi flumina mare ingrediuntur aerem corrumpunt, causa est quia dum mare æstuat fluminis aqua retinetur & in halitus transit, aeremque non leuiter corrumpit.* De marini loci natura distinguit Albert Mag. lib. citato quod enim mare calidum sit tum propter partium terrestrium exustarum admixtionem, tum propter multam radiorum diuaricationem, colligit loca mari vicina vel esse calida & sicca, vel calida & humida, vel frigida & humida, Loca enim meridionalia in mari sita quia velut aduruntur reflexione radiorum & multiplicatione luminis ad littus, arenosa sunt calida & sicca; mare autem in illis locis diuisum æstu conuertitur in salem redditque locum terrestrem ob adustionem & exsiccationem: quo fit vt vina illius loci sint calidissima & siccissima velut Cypria. Loca autem marina remota à meridie & accedentia ad climata frigidiora & temperatiora efficiuntur clida & humida nimio humore corrumpente. Habent enim plus humidi quam calor consumere possit idcirco sunt vt plurimum vaporosa, pestilentia,

Maris vicinia salubris.

differentiæ locorum marinorum.

tonitruis & corruscationibus obnoxia, vnde pestes & mortes subitæ, talia etiam loca paludosa sunt frequenter ex humore diffuso super terram & corrumpente habitationem. Demum loca marina Septentrionalia frigida sunt & humida ob vapores frigidos & crassos: æstas in illis locis non multum calida, nec hyems multum frigida quod crassus & spissus aer nec calorem facile nec frigiditatem suscipiat; huiuscemodi autem loca, quamuis pestifera non sint, salubria tamen non existunt. Postremo loco monendum est ex Cardano Aquas Thermarum calidas loci aërem vitiare sed non adeo male afficere vt robusta corpora quæ calida non sunt, lædant quoniam à putredine procul absunt: ipsam tamen ac febres in debilibus accersunt, vitiata cōcoctione. & in calidis ob intemperiem. Atque hæ sunt particularis cuiusque loci conditiones pene omnes sed simplices tantum, sunt enim compositæ aliæ & coniugatæ vbi scilicet duæ vel tres simplices inuicem concurrunt positiones, puta dum concaua regio, palustris simul est & maritima & sic de cæteris. Porro quos incolas cuiusque temperamenti & ingenii singula illa loca producant scire qui voluerit, Albertum Mag. poterit consulere lib. 2. de natura locorum cap. 3. & commentat. lib. Hipp. de aere locis & aquis.

DE VESTIBVS.

MEMB. XII.

Licet vestis victus habeat vicem vt ait Labeo iurisc. victusque nomine si vlpiano credimus contineātur quæ esui potui, cultuique corporis necessaria sunt: attamen non ea ratione vestium vsus à nobis hic explicatur, sed quod vestimenta

excogitata sint ad defendendum corpus ab externis nocumentis calore, frigore, humiditate, siccitate quæ ab aëris iniuriis inducuntur. Est ergo huius sectionis pars indumentorum consideratio Medicis omnibus penè intacta. Hippocrat. quidē lib. 6. epid. sect. 8. part. 33 indumenta ponit loco aëris ambientis inter res non naturales, de vestibus quoque nonnulla præcipit lib. de salubri diæt. Galenus autem necessarium agnouit aliquod corporis tegumentum externis aëris iniuriis infringendis sed ipsum voluit esse naturale cutim videlicet quam lib. 1. de sanit. tuen. præparat sale modicum asperso ad indolentiam & tolerantiam. *Quoniam iam editus infans*, inquit, *In frigore, calore, atque inter corpora multo se duriora versetur necesse est, ob hac ipsa nimirum naturale eius tegmen præparari quodammodo á nobis, reddique ad indolentiam & tolerantiam quam aptißimum par est.* Quo consilio Ligures apud Arist. 7. polit. Spartani apud Alex. ab Alex. li. 2. cap. 25 Itali apud virg. 9. Aeneid recens natos in fluuium frigidum & rigentem demergebant.

Durum à stirpe genus, natos ad flumina primum
Deferimus, sæuoque gelu duramus & vndis,

Quo quidem artificio opus non esset homini si cutis illi esset ex vnguiū materia parata quemadmodum Adami fuisse cutim priusquam peccaret, narrat Rabbi Eliezar. Sed profecto tenerior longè est, mollior, delicatior, sensusque exquisitioris; proinde conseruari sedulo debet illo velut munimento quod vocamus vestem. Non hîc inquiro cum vlpiano lib. 34. pandect. l. vestis§. de auro & argento, An vestis & vestimentum differant, an vestis sit ex pellibus, vestimentum ex lana, serico, bombice. An vestimentum sit virile & muliebre simul,. Stola tantum mulierum, quid enim ista

Rabinorum deliria.

ad rem præsentem? Vsum vestium inuestigamus, quem Tullius lib. 3. de Orat geminum constituit, *vestis*, inquit, *frigoris depellendi causa reperta primò post adhiberi coepta est ad ornatum etiam corporis & dignitatem.* Theologi qui primum vestium auctorem agnoscunt Deum ad Honestatem, Necessitatem, Vtilitatem comparatas fuisse vestes docent. Honestas postulat vt partes obscœnæ totumque corpus integatur quo aliquod discrimen inter hominem & belluam intercedat. Necessitas suadet vt imbecillitati corporis humani prouideatur, calor internus externo tegumento foueatur, homo ipse ab externis rerum iniuriis & impressionibus defendatur. Vtilitas triplex est Physica, Ethica, & Politica. Physica naturæ humanæ infirmitati ac indigentiæ vestium beneficio consulit, idcirco hominem tantum nudum & in nuda humo expositum à Natura conquerebatur Plinius proëm lib. septimi. Ethica de peccato & eius fœditate cuius ergo vestes inuentæ sunt admonet, & de Dei ergo nos φιλανθρωπία atque benignitate. Politica inseruit distinguendis viris à mulieribus, Magistratibus à Subditis, Sacerdotibus à profanis, Nobilibus à Rusticis, Militibus à litteratis: sed & aduersus vim ab hostibus illatam nos tuetur quod telorum ictus vestitum corpus quam nudum facilius sustineat: de vestibus primorum parentum nonnulla habent Theodoret. in genes. quæst. 39. Barcephas in lib. de paradiso. Georg venet. problem. in genes. Pererius & Marinus Mersennus comment. doctissimis in cap. 3 genes.

Vsus vestium duplex.

Cæterum vestimenta considerantur à Medico, vel vniuersim nulla habita ratione partium corporis, temperamenti, habitus, ætatis, tempestatis, generis, consuetudinis, sexus, dignitatis, elegantiæ: vel particulatim habita ratione virorũ,

Vestium consideratio duplex.

mulierum, magistratuum, subditorum, populorum diuersorum, infantiæ, pueritiæ, adolescentiæ, virilis ætatis, senectutis, capitis, pectoris, abdominis, pedum, hyemis, æstatis, veris, autumni, noctis, diei, biliosorum hominum seu calidorum, atque pituitosorum seu frigidorum, pinguium, macilentorum, diuitum, pauperum, litteratorum, Artificum & similium. Primum præceptum vniuersale est quod indumenta omnia calefaciant aliquatenus nostrum corpus idque tribus omnino modis, 1. prohibendo ne aer frigidior corpus nostrum attingat. 2. impediendo effluxum calidum nostri corporis quem effectum explicauit Gal. lib. 2. de simpl. medic facult. cap. 24. *infarcit* inquit, *corporis meatus vestis, prohibetque foras effluere magnam vaporosi intus caloris partem à quibus vaporibus incalescens vestis nos demum calefacit.* 3 inducendo proprium & germanum calorem, qui calor secundum Villanouan de regim. sanit cap. 27 duplex est actualis & virtualis, actualis calor vestibus accidit per ignem cui exponuntur antequam induantur, virtualis in actum reducitur per calorem nostri corporis vt ex Galeno dictum est. Secundum præceptum ducitur ex substantia, quantitate & qualitate vestimentorum propter quæ vnum alio magis calefacit. Vsus & effectus ex substantia vestimentorum satis apposite expressit Isaac Arabs lib. 50. Theoricæ cap. 105. lineum vestimenm si lixum fuerit refrigerat alias calefacit. & humectat; Bombicinum magis calefacit, cum subtile est ac tenerum emollit: Sericeum quo magis villosum est eo calefacit potentius, eius enim multæ sunt differentiæ vndulatum, Heteromallum, villosum, rasile, floribus variatum. scutulatum &c Laneum multum calefacit & exsiccat. Pelliceum denique si pillis multis refertum omniũ maximè calidũ existit;

Vniuersalis consideratio.

Materia vestium.

sed & inter pelliceas vestes quæ cutim solidiorem habet pilumque molliorem calidor est: sic, inquit villanou. *Pellis Caprina minus calida, deinde pellis de grypho, vulpina multum calida. vt & leporina minus tamen exsiccat, castoreaquoque*: ouina calida & humida, Sabellina & mellina molliusculæ, Pardalina, Thoina, Genetina odoratæ, Aelurorum nostratium pellem pulmones offendere scribit Auenzoar 1. Theisir. Lupina fugat pulices, leonina tineas, Ceruina serpentes Cygnorum & vulturum pelles si Cardanus audiatur siccitate plus obsunt quam caliditate prosint. Caprina noxia est epilepticis ex Hipp. lib de morbo sacro, hyeme tamen calefacit si pilos ad corpus conuertas, æstate refrigerat si inuertas quemadmodum scribit Aelian. lib. 6 Histor. animal Densæ autem & duræ vestes minus calefaciunt, molles & raræ magis, densæ & opacæ si molles sint calidiores sunt tenuioribus & subtilioribus, duplices & compositæ simplicioribus vide Gal, comm· in lib. de salub. diæt tex 11.

Quantitas vestium. Quo ad copiam vestium certũ est quo plures fuerint eo fore calidiores:

Qualitas. Ad qualitatem demum reuoco colores & odores præcertim. Inter colores coccineus & quisquiliatus habetur calidior, euocat enim à centro ad circunferentiam spiritus & humores cum quibus analogiam habet, qua occasione in febribus purpuratis & erumpentibus variolis inuolui pannis purpureis ægrorum cubilia mos est. Oleo & aromaticis rebus imbutæ vestes mundis & minimè odoratis calidiores: formidandæ tamen sunt is qui cerebro sunt calidiori, omnes enim odores καρυβαρικοὶ caput tentant & grauissimam cephalalgiam inducunt Linteæ & byssinæ calce dealbatæ mordicant & scabiem excitant. Cannabinæ scciores lineis existunt vtraque quo recentior & minus trita eo quoque minus calida aspera magis. Iam vero si singula & particularia

præcepta

præcepta tradere meditarer quando finis commentarii? Summa capita leuiter delibabo. Vestes ætati, temperamento, habitui, consuetudini, tempestati consentiant. Senes pluribus & calidoribus indumentis egent quàm iuuenes, pluribus pueri & calidioribus quàm Adolescentes: Calidi & biliosi pauciores minusque calidas uestes postulant quam melancholici aut pituitosi Qui carnoso sunt corpore & pingui pauciores quoque quàm macilenti, qui raro corporis habitu plures quàm qui denso. Qui in locis calidis aut in ædibus clausis degunt cum se cōmittunt aëri operire corpus multis integumentis debent, velut ii qui otio torpent: contra qui exercitantur, aut ex frigidis locis ad calidiora progrediuntur, paucioribus. Hieme chimastrum, æstate theristrum opportunum est, æstate, inquam, sericeæ, rallæ, vndulatæ, leues & laceræ vestes conueniunt, hyeme lineæ, bissinæ, laneæ, sericeæ hispidæ, ac villosæ, pelliceæ, diploides, contextæ villo sericeo, aut pelliceo, vno verbo tempore calido veste magis tenui vtendum quàm frigido, magis vero crassa noctu per somnum quam interdiu vigilando. Ratione partium corporis variæ sunt vestes, Capiti pileolus proprius est, pectori Thorax, abdomini & cruribus femoralia, tibiis tibialia, pedibus calceoli. Caput tegi debet pileolo nec graui niminum nec leui plus tamen noctu quàm diu: tegmen capitis graue fragile caput reddit, tenuius, nimis compactum quod obseruatum est apud Synesium in caluitio & Herodot lib. 3. de Aegyptiorum & Persarum capitibus: Illorum enim capitá quod aperta sint dura & firma, horum quia nimirum operta fragilia fuere, Non probo calanticas ex capillis emptis compactas & miro artificio tornatas quarum à paucis annis magnus & frequens est vsus apud Parisienses, nisi subsit caluitium, aut caput fuerit ex-

Particularis consideratio.

Capitis tegmen.

ternis quam internis iniuriis magis obnoxium id quod aliquando monstrauimus edito in Calanticam vulgo Calottam carmine elegiaco. Vultus multo non eget tegmine nisi sæuissima hyeme, regione frigidissima, & insigniter flante Aquilone, tunc enim ὠτίδες necessariæ ex gossipio etiam muscato quia exangues aures, & cuculli pellicei ad oculos aperti, imo quia ventus oculis noxius necessaria sunt perspicilia ex crystallo ita secto vt obiecta nec iusto maiora, nec iusto minora transmittat. Pectus quia osseum operimenta multa desiderat præsertim hyeme quæ illi infensa ex Hippoc. aph. 24. sect. 5. Muniri itaque debet contra frigus primò linea subucula (nam & mundior & ad cutim mollior quauis alia materia) dein perizomate plumario, pelle agnina, aut vt quidam faciunt vulturina, demum Thorace. Eadem cura afferenda fouendo ventri cuius calor coquendis cibis occupatur. plura quid recenseam vsu communi cognita & vsurpata? sufficiat digito quasi omnia quæ ad vestes pertinent indicasse. Quisque inter legendum poterit obseruare vestimenta propria Gentium, Regum, Sacerdotum, Magistratuum, Militum, Studiosorum, Artificum, Rusticorum. pleraque habentur apud Zuingeros in Theatro vitæ humanæ, Bayfium de re vestiaria, Cœlum Rhodig. passim, Textorem in Officina, Alex. ab Alex. Sabell. exempl. lib. secundo Bulengerum opusculorum tomo primo, Valturium lib. 10. Crinitum, Isidorum & alios.

Pectoris indumēta.

SIGNA COGNOSCENdarum Aëris mutationum.

MEMB. XIII.

MEdico satis non est scire aëris dari mutationes, easque hanc vel illam facultatem obtinere hominum temperamentis alterandis & afficiendis, debet quoque præscire venturas & futuras anticipare iudicio. Quemadmodum enim bonus Gubernator paratior est & erectior aduersus tempestatem quam præuidit, sic Medicus facilius occurrit & tutiùs præuisis ex aëris constitutione ortis morbis, quàm minimè præuisis. Verissimè quippe dictum est communi adagio tela præuisa minus ferire, deterioraque esse mala quæ incogitantes adoriuntur.

Prouidẽtia Medico necessaria.

Ad hanc vero cognitionem obtinendam magna Astrologiæ necessitas Medico cum sine ea impossibile sit futuras aëris mutationes præuidere, nec ego possim seclusis Astrologiæ fundamentis vlla certa tradere præcepta tempestatum. Sed vt verum fatear hæc παρέκβασις esset ἄκαιρος & intempestiua cum viri longè doctiores ante me id diffusè & prolixè explicarint. Eum ergo qui signa futuræ alicuius aëris mutationis, venturæ pluuiæ, serenitatis, siccitatis, æstus, ventorum, pestilentiæ, fœcunditatis aut sterilitatis anni atque adeo popularium morborum præscire voluerit, remitto ad Theophrasti 4. opuscula de signis pluuiarum, ventorum, serenitatis, tempestatis, eiusque illustratorem Federicum Bonauenturam, ad Ptolæmeum de significationibus stellarum inerr-

Astrologia Medico necessaria.

antium, Alboazen haly lib. 8. de iudiciis astrorum, August. Niphum libello de signis tempestatum, Cardanum in aphoris. astrologicis, Paduanium de ventis, Zanardum de vniuerso elementari part. 3. Goclenium de Astrolog. genera part. 2. Gratarolum de prognosticis tempestatum, Guidonem Villariensem Medicum Parisinum de temporis & astrorum animaduersione, Mizaldum de signis tempestatum, & omnium nouissimum ac fusissimum Paulum Mineruam Barensem opere de cognoscendis temporum mutationibus iuxta triplicem viam, cœlestem, meteorologicam, & terrestrem vt interim omnes Astrologos omittam, & veteres RR. scriptores.

Tandem vt prolixum hunc commentarium concludam, obseruabis me ex fide manuscript. emendasse duos priores versus, tertium omnino restituisse, quod maximè consentit explicationi villanouani qui quatuor hoc præcepto contineri voluit, aëris puritatem, luciditatem, corruptionem à se ipso, putredinem aliundè inductam vt à cloaca rebusque similibus.

Finis primæ Sectionis.

SECTIO SECVNDA DE CIBO ET POTV.

DE ADMINISTRATIONE generali ciborum.

Cap. I.

QVALE, quid, & quando, quantum, quoties, vbi, dando
Ista notare cibo debet Medicus benè doctus.
Ne malè conueniens ingrediatur iter.

HIc traditur à medico sex esse consideranda in administranda diæta. Primùm est, Quale, Id est cuius qualitatis debeat esse cibus, quia in ægritudine calida exhibendus est cibus frigidus, in frigida calidus, in humida siccus, in sicca humidus. in sanis tamen simili, non contraria qualitate præditus cibus exhibendus est, vt testatur Galen, in arte Medic. cap. 86. Calidiora corpora, calidioris victus rationem exposcunt, frigidiora, frigidioris,

Secundum est, Quid, id est, cuius substantiæ, athletis enim & rusticis, cùm vehementius exerceantur, cibus exhibendus est crassus, quia vis digestiua eorum est fortis, nec conuenit eis cibus subtilis, vt pullorum, caponum, vitulorum, siue hædorum caro: hæc enim in eis vel adureretur, vel nimis citò digereretur, quare & sæpius comedere cogerentur: nobilibus verò & ocio deditis, exhibendus est cibus subtilis substantiæ. Virtutem enim digestiuam habent debilem, quæ nequeat crassis resistere cibis, eiusmodi sunt carnes porcinæ salsæ, & bouinæ, & pisces sole exiccati. Similiter in ægritudinibus acutis tenuiori diæta vtendum est quàm in Chronicis, id est, longis, vt quartanis.

Tertium est, quando, id est, quo tempore sit adsumendus cibus, quia in sanis maximè conseruanda est consuetudo. Vnde & in æstate hominibus mane surgentibus, & consuetis bis duntaxat in die cibum accipere, comedendũ est hora decima, vel paulò antè, nec expectandum dum meridies prætereat, ob nimium diei calorem Similiter cœnandum est eis hora sexta, vel paulò pòst In hyeme verò prandendum est hora vndecima, ob longitudinem somni: & deinde cœnandũ hora septima vel paulò pòst, & maximè seruanda est consuetudo In ægris quoque habenda ratio temporis, siquidem in febribus in ipso paroxysmo, vel paulò antè siue pòst, abstinere, id est, non nutrire oportet. Quia si statim antè paroxysmum vel in ipso paroxysmo detur: natura impeditur, ac diuertitur à digestione materiæ febris, eò quod digestioni cibi magis sit intenta. Neque dandum est statim post paroxysmũ. virtus enim adhuc nimis debilitata est ex paraxismo immediaté præcedenti. Exhibendus igitur cibus tamdiu antè paroxysmum, vt possit digeri, priusquam ille accedat. Vel exhibendus est aliquantulo tempore post paroxysmum. Et hoc nisi

timeatur magna debilitas virtutis : tum enim dandus est cibus etiam quocunque tempore. Nam vbi casus aliquis interuenerit, robur naturæ dissoluēs, nutrire cogimur, inquit Galenus commentario. 9. libro primo Aphoris.

Quartum est Quantum, id est, quantitas sumendi cibi, quæ in æstate, vt dictum est, minuetur: Quia calor naturalis tum debilior est ob nimias resolutiones In hyeme vero cibus augendus est, virtute digestiua tunc forti existente, cùm calor naturalis sit vnitus propter frigus circumstans,

Quintum est, Quoties, id est, quoties in die sit cibus exhibendus Est ergo æstate sæpius exhibēdus quàm hyeme autumno, seu vere, sed minori quantitate, vt dictum est suprà Similiter virtute digestiua existēte debili, sæpe parua quantitate cibus exhibendus est Existente autem forti, exhibendus est quantitate magna, sed rarius

Sextum est, Vbi, id est, in quo loco, quia cibus non est sumendus in loco frigidiori, neque nimis calido, sed temperato.

ANIMADVERSIO.

Alimenta generatim considerantur, vel speciatim Generalis consideratio quatuor omnino complectitur, substantiam alimentorum, quantitatem, qualitatem, & vtendi rationem ad quæ capita sex illa à Salernitanis proposita, facili negotio reuocantur. Quid enim pertinet ad substantiam, quantum ad quantitatem, quale ad qualitatem, quoties quando & vbi ad vtendi rationem. Ratione substantiæ alimentum dicitur εὔχυμον vel κακόχυμον boni vel mali succi, tenuis vel crassi, facilis vel difficilis coctionis A Quantitate dicitur multum, paucum, moderatum.

Alimentorum consideratio.

A qualitate calefaciens, refrigerans, &c. vtendi autem ratio primo designat præparationem alimenti, secundo quoties in die ingerendum sit, vno verbo tempus Idoneum edendi, tertio ordinem seruandum in assumendis cibis, postremo consuetudinem, de quibus omnibus sigillatim & ordine est agendum.

DE CIBIS BENE nutrientibus.

Cap. II.

OVa recentia: vina rubentia, pinguia iura
Cum similâ purâ naturæ sunt valitura.

HIc recensentur tria alimenta, quæ parua quãtitate multum nutriunt.

Primum oua recentia, de quibus Auicen. 2. Canon. cap. 530. Et 4. cap. 1. Nutriens, inquit, paruæ quantitatis, & multi nutrimenti, sicut oua & gallorum testiculi. Idem multis aliis in locis repetit. Electio: Oua gallinarum, perdicum, & Ouum. phasianorum iuuenum & pinguium conferunt in victus salubris ratione: & aliis simpliciter sunt meliora, eligenda autem paruula, oblonga, & candida, vt habetur in hisce vulgatis versiculis:

Filia presbyteri iubet hec pro lege teneri,
Quod bona sunt oua hac, candida, longa, noua.

Oua item tremula, id est, per decoctionem non-

nihil inſpiſſata, vt in manu tenentis in cortice ſuo videantur tremere, ſunt meliora duris, & ſorbilibus. Multi nutrimenti, probæ & facilis digeſtionis, & generant ſanguinem cordi maximè proportionabilem, Vnde conualeſcentibus, ſenibus & debilibus maximè conueniunt, & imprimis vitelli. Vnde Auic. in lib. de viribus cordis, Tract. 2. cap. de ouis, teſtatur vitellos ouorum, bonæ carnis auium, veluti gallinarum, perdicum, & phaſianorum, licet non ſint medicinæ cordis, ipſum tamen confortare. Et citò in ſanguinem conuerti, & poſt tranſmutationem parum ſuperfluitatis relinquere, ſanguinem generare ſubtilem, clarum, quo maximè confortatur cor, multumque valere in diſſolutione ſubſtantiæ ſpiritus, & diminutione ſanguinis cordis: Sorbilia verò oua, facilis ſunt digeſtionis, leniunt pulmonem & pectus, & aluum deiiciunt, minus tamen nutriunt quàm tremula. Cocta ſeu durata oua difficilis ſunt concoctionis, & tardi tranſitus, craſſamque corpori exhibent alimoniam. Ouorum item ex cocturæ diuerſitate magna differentia eſt. Nam quædam ſunt aſſata, aut elixa; aut frixa, aut in iure cocta. Aſſata elixis ſunt craſſiora, & duriora, ac difficilioris concoctionis. Focus enim ſubſtantialem eorum humiditatem exiccat. Et fiunt duobus modis. Aut enim cum corticibus feruentibus inferuntur cineribus, aut in teſtis franguntur. In teſtis fracta, reliquis ſunt peiora. Illa verò, quæ cum corticibus, feruentibus inferuntur cineribus, dupliciter fiunt. Aut enim toto cinere cooperiuntur, aut ſuper carbones nuda collocantur Quæ cinere cooperiuntur, peſſima ſunt, quia calor foci circunfuſus, fumoſitatum exhalationem prohibet. Nuda ſuper carbonibus collocata, fumoſitatem emittunt, & emundantur. Elixa in aqua meliora ſunt aſſatis, quia aquæ humiditas, calori foci, in ſiccanda humiditate repugnat,

Differētia ouorum ex coctura.

Fiunt & hæc dupliciter, aut enim cum testis elixantur, aut in aquam franguntur: cum testis elixata, reliquis peiora sunt, quia testæ fumositatum & crassitiei resolutionem prohibent. In aquam verò fracta calor penetrat, crassitiem attenuat, & odoris grauitatem aufert. Vnde eiusmodi cæteris omnibus sunt laudabiliora. Frixa, quia pessimos generant humores, cæteris peiora sunt, stomacho diutius inhærent, vnde sequuntur fumi, corruptio, & fastidium. In iure cocta, inter assata & in aquam fracta, media sunt, vt colligitur ex Isaac diætis vniuersalibus.

Oui partes.

Est etiam ouorum secundum partes diuersitas. Nam vitellus in caliditate temperatus existens, bene nutrit. Albumen verò frigidum est & viscosum, duréque digeritur, & sanguis inde generatus non est bonus, vt testatur Rhazes 3. ad Almansorem, cap 14 Et vt oua prædicta, scilicet gallinarum, perdicum, & phasianorum, conueniunt in victus salubris ratione, ita anatum, anserum, struthionum, & similium volatilium, minus conferunt.

Vinorũ varia genera.

Secundum vinum rubrum. Vini secundum colorem magna est differentia. Nam quædam sunt alba, quædam rubea clara, quædam citrina, & quædam nigra. Vina alba cæteris sunt imbecilliora, minus calida, minúsque nutrientia, verùm caput minus feriunt, vrinam prouocant, & meatus aperiunt. Quòd autem cæteris sint imbecilliora, patet secundum Gal com. 1. li. 3. de victus ratione in morbis acutis, vbi inquit: Vinum potens vehementer celeritérque corpus calfacit, capútque ferit: imbecillum contrario agit modo Cùm ergo minus calfaciat, minúsque repleat caput cæteris, vt patebit, erit & imbecillius cæteris. Quòd autem vinum album cæteris minus calfaciat, docet Gal. com. 6. lib. 3 de victus ratione, in morbis acut. *Nempe*, inquit, *ex vinis albis nullum valenter calfacere potest*

Album.

quod enim summe calidum est, id continuo & flauum existit, veluti & quod ab ipso est fuluum, mox ab iis rubrum, & deinde dulce. Album autem minus quidem his omnibus calfacit. Et hoc verum est, si inuicem compares vina eiusdem territorij. Quoniam vina rubra & ruffa Gallica, non sunt tam potentia, nec ita calida, sicut multa alba, quæ in aliis territoriis reperiuntur. Quare comparanda sunt inter se vina eiusdem territorii. Quòd verò & cæteris minus nutriant, probatur per Gale. com. 11. lib. 2. Aphor. vbi sic scriptum reliquit: *Vina aquosa* (sic autem nominant alba & tenuia) *sicuti aquæ similem formam habent, ita etiam vim: quare vrinam cient, & minimè nutriunt.* Item in com. 18. eiusdem libri, *Vina*, inquit, *aquosa, exiguum præbent corpori alimentum: sunt hæc colore quidem alba, tenuia verò substantia.* Quod item minus caput feriant, probat Auic. 3. 1. Doct. 2. cap. 8. *Vinum*, inquit, *album & subtile calfactis est melius, non enim capitis efficit dolorem, sed fortasse humectabit, & dolorem capitis alleuiabit, qui ex stomachi ardore prouenit.* Item teste Gal. com. 1. lib. 3. de vict. rat. in morbis acut. Ratio autem, cur minus feriant caput, est, quòd minus fumosa ac vaporosa sint cæteris. Quòd autem aperiant, vrinámque cient, docet Hippo. Canon. 6. lib. 3. de victus ratione in morbis acut. *Ad vesicam*, inquit, *vino alio magis penetrat, vrinásque prouocat, & perpetuò purgat: atque multa ad opem his morbis ferendam facit.* Ex hoc sequitur, vina alba tenuia, magis conuenire calidioribus siue à natura, vt cholericis & sanguineis, siue ab accidenti, vt ex ira vel mora in sole. Studiosis præterea magis conueniunt, & quibus exhibendum sit vinum minimè cerebrum perturbans, Et habentibus cerebrum imbecillum, ídque per naturam, siue ex accidenti. Et potenti enim vino facillimè inebriantur, vt innuit *Auic.* 3. 1. doct. 2. capite octauo.

Attamen si vti voluerint vinis potentibus, necesse est ea copiosiore aqua dilui. Conueniunt quoque vina imbecilla hepar caliũd habentibus & stomachũ, & habitantibus in regione calida quia calida vina in ipsis æstuationẽ facerent. Vina verò rubra clara, sicut Bellouacensia, calidiora sunt cæteris, vt autor est Gal.com.6.l.3 de victus ratione in morbis acut. *Quod summè,* inquit, *calidũ est, id continuò & flauum existit.* Et hæc vina etiam cæteris magis nutriunt, vt habet Gal com. 11. lib. 2. Aphor. vbi dicit: *Crassa verò & colore rubea, plus alimenti habent, quàm reliqua vina.* Inest autem eis, & citissimè implere corpora euacuata. quod ita est intelligendum, Vina rubea dici nutribiliora, quia ex eis plus in substantiam membrorum conuertitur. Vina tamen nigra possunt dici nutribiliora cæteris, quòd magis nutriant, & tardius à menbris resoluantur. Vnde Gal. com. 8. lib. 2. Aphor. *Crassa*, inquit, *& fusca. multò magis corpus alunt quàm aquosa.* Tantùm verò vincuntur à nigrioribus in nutriendo plurimum, quantum superant in præstando vniuersum & velox alimentum. Ita enim intelligitur dictum Isaac in diætis particularibus, vbi contendit, vinum nigrum plus nutrire quàm rubeum. Et ista vina rubea magis feriunt caput quàm alba, minusque vrinam cient. Hinc imbecillum habentibus cerebrum non conueniunt, vt dictum est, sed bene habentibus, forte, quod vapores ad se eleuatos, non suscipit, vt dicit Auicen. 3. 1. Doct. 3. cap. 8.

Sciendum præterea, quòd ingenium hominis fortis cerebri magis clarificetur & acuatur, si bibat vinum bonum, quàm si non biberet, vt Auic. test. loco citato. Ratio, quia ex bono vino plus quàm ex quocunque alio potu, generantur & multiplicantur spiritus tenues, clari & puri. Quare Theologi in contemplatione circa altissima deligunt

Vinum acuit ingenium.

vina bona, Conferunt item hominibus frigidæ complexionis,& phlegmaticis, Auic.ibidem teste. Corrigunt enim frigiditatem, & aperiunt oppilationes, quæ solent euenire frigidis & phlegmaticis digeruntque phlegmata ad conuersionem in sanguinem, & ipsa facillimè digeruntur, citoque penetrant, præbentque alimentum purum,& spiritus plurimos Vina verò citrina, minus calfaciunt quã rubea clara, vt testatur Gal. com. 6. lib. 3. de victus ratione in morbis acut. Magis verò calfaciunt quàm alba, quare magis etiam caput feriunt, teste eodem Gal. com. lib. 3. de victi rat. in morbis acut. Minus etiam nutriunt quàm rubea, excellentius tamen quàm alba. Et à quibusdam hæc vina etiam alba vocantur. Hinc quidam dicunt, vina alba cito plurimum calfacere, Vina verò nigra minus calfacere quàm citrina, ergo etiam minus ferire caput, sed quia tardius descendunt in ventrem, vrinamque minus cient quàm alba, vehementius caput feriunt quàm alba, vt habet Galen. loco paulo antè citato. Et ipsa vina plus etiam nutriunt quàm alba & citrina, minus tamen, quàm rubea: vt dictum est,

Tertium sorbilia facta ex iusculis carnium, & præcipuè pullorum. Huiuscemodi enim naturæ amica sunt, quia facillimè in sanguinem commutantur, & sanguinem bonum generant, maximè si præparentur ex simila, id est, ex subtilissima parte farinæ: quia simila, tritici præsertim, plurimum nutrit, & bonum nutrimentum præstat, vt patet ex Raze 3. ad Mansorem cap. 3. Hæc tria alimen. Auic. 2 1. Doct. 1. Summa. 1. cap 15. circa finem, compendiose enumerat. Exemplum, inquit, subtilis, multi nutrimenti, boni chymi, ouorum vitelli, & vinum, & aqua carnis. Vnde concluditur hæc tria naturam humanam maximè consortare. Iura è carnibus

ANIMADVERSIO.

Villanou carpitur.

HOc generale præceptum villanouanus restringit, & accommodat ad oua, ad vinum rubrum & ad iuscula, cum Salernitanis propositum esset alimentum εὔχυμον describere, & aliquot exemplis illustrare perperam itaque excurrit in laudem & virtutes ouorum cum peculiare caput de ouis adiectum sit, in quo locus erit de illis disserendi idem putà dictum de vino rubro.

Alimenti conditio penes substantiam.

Proponamus itaque quale debeat esse alimentum in sua substantia substãtia in forma & materia consistit ex quibus corpus naturale constituitur. forma res est id quod est & agere potest quæ à Medicis tota substantia, seu totius substantiæ proprietas appellari solet, diuersa quidem à temperamento, sed quæ tamen aliquando apud Gal vt cap. 1. lib. 3. de temper. & cap 1 lib. 1. & cap. 15. 4. simpl. ex calido frig. hum. sicco certa proportione inter se mistis constare dicatur, quod temperamentum præcipuum sit formæ instrumentum. Verum cap. 3. lib. 6. de sanit. tu. & cap. 10. lib. 4. simpl. temperamentum à tota substantia distinguit, cum ait conueniens alimentum aliud esse secundum qualitates aliud secundum totam substantiam illud sensu hoc vsu discernitur. Ab hac totius substantiæ proprietate suus cuique animãtium generi cibus est familiaris, Asinis quidem & Equis palea fœnum, Coturnicibus elleborus, Sturnis Cicuta, homini panis ex Gal. cap. 6. lib. 2 de aliment. & cap 3 de sanit. tuen. Etenim oportet toti nutrienti substantiæ, cum tota nutriti natura communio aliqua & similitudo

intercedat teste Gal. cap. 2 lib. 3. de temp. quod fieri non possit vt assimilentur & mutentur inter se vlla nisi societatem aliquam cognationemque habuerint. Quod si alimentum familiare est, dulce etiam erit comparatum ei quod nutritur, dulce inquam saltem potentia cum nihil nutriat quod non sit particeps dulcedinis vt docet Gal. cap. 10. & 15. lib. 4. simpl. Et hæc de forma, Materia alimenti deprehenditur ex eius duritie, mollitie, grauitate, leuitate, densitate, raritate, crassitie tenuitate lētore & similib⁹ quas notas esse Consistentiæ monet Gal. 9. simpl. cap de terra samia. quoniam hæ qualitates ex varia proportione humidi cum sico cconsurgunt quæ duo sunt omnium mixtorum materia ex Aristot. cap. 1. lib. 4. meteor.

Porro propter familiaritatem & dulcedinem alimenti maiorem vel minorem quæ ex forma resultant, Alimentū est & dicitur εὔχυμον καὶ κακόχυμον: boni vel mali succi, πολύτροφον καὶ ὀλιγότροφον multū vel parum nutriens, Pro conditione vero consistentiæ bonæ vel malæ quæ sequitur materiam Alimentum εὔπεπτον καὶ δύσπεπτον nominatur facilis vel difficilis coctionis ac distributionis. Est ergo εὔχυμος cibus qui in omni excessus mediocritate cōsistens laudabilē aut saltem vitii euidētis expertem sanguinem gignere potest ex Gal. cap 14. lib. 2. de alim. eius generis sunt lac, panis, oua, Vinum. Contra se habet κακόχυμος is enim vitiosum sanguinem, crassum, lentum, pituitosum, melancholicum producit, vt caseus, caro ceruina, bouina, leporina. Alimentum πολύτροφον vocatur ex quo plurimum sanguinis generatur, quod si & valentissimum & purissimum corpori præbeat nutrimētum omnes bonitatis partes implet, si purissimum, sed paucissimum, negligendum non est, si vero & copiosissimum & crassissimum, prorsus est

Alimenti appellatio à substautia.

Cibus euchymus.

Cacochymus.

Multum nutriens.

vituperandum. Ex quo quidem patet cibum omnem ὀλιγότροφον non esse vituperandum si quidem paucum, sed purum sanguinem gignat, at si parcum ac male nutriat, primus malitiæ locus tribuendus illi erit. εὔπεπτος cibus idem fere est qui εὐστόμαχος ventriculo gratus quique facilè ab eo coquitur & in Chilum mutatur. mutatus ad iecur facilè distribuitur, contrarius illi δύσπεπτος καὶ κακοστόμαχος cuius dura & contumax, illius tenera mollis, & minimè viscida est substantia.

Hæc omnia vera sunt de alimentis inter se collatis non autem ad varias hominum naturas, & vitæ genera relatis, sic bubuli & rustici qui sunt θερμοκοίλιοι calidiore ventriculo duriora alimenta facilius coquunt & conficiunt quàm teneriora, noui hominem qui carnibus vitulinis & vervecinis admodum iuuabatur, perdice aut columba lædebatur, adeout & vomitu & diarhoea prehenderetur, de se narrat. Christoph. à vega lib. 2. de arte medendi cap. 3. sardenas salitas sibi veneficas esse, sic vt parua quantitate ingestæ in mortis periculum deducerent cum symptomatis venenatorum propriis, legatur aphoris. Hippocrat. 38. lib. 2.

Hipp. 6. eped. sect. 4.

Historia.

DE CIBIS BENE NVTRIENtibus & impinguantibus.

CAPVT III.

Nutrit & impinguat, triticum lac, caseus infans.
Testiculi, porcina caro, cerebella, medullæ.

Dulcia

Dulcia vina, cibus gustu iucundior, oua
Sorbilia, & ficus maturæ, vuæq; recẽtes.

HIc referuntur res duodecim, vnde corpus humanum & nutriri & impinguari perhibetur.

Prima est triticum, id est, panis triticeus, de quo Auicen. 2. Cano cap. 172. *Panis*, inquit, *qui est de frumento nouo, impinguat velociter.* Razes vero 3. ad Mansorem, cap. 2. *Triticum*, ait, *temperamento vicinum est licet caliditati parum attineat.* Quod autem ponderosius inuenitur & solidius, maioris est nutrimenti, hominibus quoque omnibus aliis granis magis conueniens, & magis proprium inuenitur. Sanguis etiam ex eo generatus, omni sanguine qui ex aliis generatur granis temperatior existit. Et capite 3. eiusdẽ lib. *Panis*, inquit, *qui ex tritico fit, pluribus hominum conuenientior est.* Electio autem tritici sumitur partim à sua substantia, partim vero à præparatione. A substantia quidem, vt dicit Auic. 2. Cano. cap. 250. Melius est illud, quod est medium inter duriciem & raritatem, magnum, pingue, recens planum, quod est inter rubedinem & albedinem. Frumentum vero nigrum est mali nutrimenti. Electio ex præparatione. Sciendum, quod omnia quæ sunt ex farina tritici frixa, tardè à stomacho descendant, crassos humores generent, vias hepatis oppilent, splenem augmentent, & calculum generent, multum quidem nutriunt, si digerantur. Triticum vero elixum in cibo grauat, & difficulter digeritur: quod si tamen digeratur, vehementer nutrit, & eorum roborat virtutem. Panes autem ad concoctionem appositissimi sunt, qui plurimum fermentati, & probe elaborati, in clibano igne moderato percoquuntur, teste Gal. lib. 2 cap. 2. de alimentorum facul.

Secunda res, lac est, & potest intelligi de lacte Lac.

acetoſo,cui butyrum detractum eſt, quod ſi comedatur cum pane recenti, ſiue calido, maxime impinguat. Intelligi etiam poteſt de lacte caprino.

Caſeus. Tertia res, eſt caſeus infans, ſiue recens, de quo Auicen. Cano. 2. cap. 127. dicit, quod nutriat & impinguet. Et licet caſeus recens nutriat & impinguet, non tamen conuenit in victus ſalubris ratione, quia ſequuntur ex eo nocumenta, infrà enumerata.

Teſticuli. Quarta res eſt, teſticuli, quod imprimis de gallorum pinguium teſticulis intelligendum eſt, de quibus Auicen. 1. Canon cap. 719. dicit quod ſint valde boni, & plurimi nutrimenti. Et quarta. 1. cap. 1. teſtatur, eoſdem quantitate multum nutrire. Idem ſentiri poteſt de teſticulis porcorum admodum pinguium, Venerem nondum expertorum. Etenim quanto horum caro aliis præfertur, tanto horum quoque teſtes aliorum animalium teſtibus, Galen. lib. 3. cap. 6 de alimentorum facculta. Eſt hic quoque diligenter notandum teſticulos animalium prouectorum, in quibus ſemen iam fermentatum eſt, non eſſe boni nutrimenti, ſed teſticulos animalium iuuenum, non Venerem expertorum, quibuſque ſemen nondum fermentatum eſt, laudabilis eſſe nutrimenti, ſi probe coquantur.

Quinta, caro porcina, de cuius electione & effectu ſatis ſuperque dictum eſt infrà.

Cerebriũ. Sexta, cerebella, pro cuius declaratione obſeruandum, quod cerebrum ſtomacho ſit inimicum nauſeam concitet & cibi faſtidium, pituitoſum & craſſi ſucci: Si tamen probe confici poſſit, alimentum corpori non infimæ notæ præſtabit. Attamen cauendum, ne in cibis poſtremo loco ſumatur, nimirum ipſa loquente experientia nauſeam poſt conſecuturam. Neque iniuria plerique cum

origano sumptitant, vti nonnulli cum apparato variis modis, sale: quippe, cùm crasso succo & superfluo constet, incidentibus & calefacientibus contemperanda est. Quod quidem antequam comedatur, super ardentibus carbonibus assandum est. Nocet autem iis quos frigidæ infestare solent ægritudines Hominibus vero complexionis calidæ minorem noxam præstat, teste Rhaze 3. ad Mansorem, cap. 11. In summa, parum conuenit in victus salubris ratione. Aliquãdo tamen conuenit vt medecina, sicut cerebrum capreoli confert cõtra venena & morsum venenatorum, & cerebrum leporis cõtra tremorem, & vt quibusdã placet cerebrum pulli & caponis ad memoriam & acumen siue vigerẽ ingenii. Circa electionem tamẽ sciendum, meliora esse auium, & præcipuè mõtanarum. Ex cerebris autem quadrupedũ præfertur arietis, deinde vituli, vt testatur Auicen 2. Canon cap. 329.

Septima, est medulla, quæ multi nutrimenti est, si quidem bene digeratur, vt dicit Auic. 2 Can cap. 496. Etiam facilè in sanguinem conuertitur, hoc tamen mali præstat, quod prouocat nauseam, & cibi fastidium. Quare Auicenna teste, seminibus & pipere condienda est in cibo. Quod delicatuli quidam & apitii faciunt citoniis & passulis. Electio, Dicit Auicenna: Conuenientior est medulla vitulorum & cerui, deinde tauri, & postea caprarum, deinde ouium. Medulla ossium.

Octaua, dulcia vina, de quibus infrà.

Nona, cibus gustu iucundior, hic enim maximè nutrit, iuxta Aphor. 38 lib. 2. Hipp. Parum deterior potus, aut cibus, suauior autem, melioribus quidem, sed minus suauibus est præferendus. Et Gal, in com. ait: Quæcunque cum voluptate adsumũtur, ista ventriculus auidius amplexatur, facilius cõcoquit sicut illa, quæ displicẽt, refugit. Vnde & nauseæ, & flatus, & fluctuationes subsequuntur.

Hinc quidam maius nutrimentum consequuntur ex cibo malo quàm bono, quia malo magis delectantur.

Oua sorbilia. Decima, oua sorbilia, quæ parua quantitate multum nutriunt. Sed de his suprà.

Ficus. Vndecimum, maturæ ficus, quæ dulcedine sua multum nutriunt & impinguant Et licet nutrimẽtum habeant imbecillius nutrimento carnis & granorum, vehementius tamen omnibus aliis fructibus & nutriunt & corroborant, teste Auicen. 2. Canon. cap. 233 vbi sic inquit: Ficus quidem nutribilior est cæteris fructibus. Idem. 3 1. Doct. 2. cap. 7: Fructus, inquit, nutrienti magis similes sunt, ficus, & vuæ valde maturæ, & dactyli. Electio, Auicenna 2. Canon. cap. 233. Melior est alba, deinde rubea, deinde nigra, & quæ vehementer matura est, melior est, & proxima ad hoc vt non noceat.

Ficus item humidæ, & recentes magis velociusque nutriunt quàm siccæ, & citius de stomacho ad hepar pertranseunt, ipsumque magis humectant, & lenius reddunt quàm siccæ. Siccæ vero minus inflant, & magis conueniunt stomacho quàm humidæ, De siccis Auic. loco iam citato sic inquit: Sicca quidem in suis operationibus est laudabilis, verùm sanguis ex ea generatus, non est bonus, & propter hoc facit pediculos: verùm si sit cum nuce, tunc eius chymus fit bonus, & post nucem cum amygdala. Sequitur in Auic. Administratio siccæ cùm ieiunium adest, est mirabilis iuuamenti in aperiendo vias cibi, & proprie cum nuce & amygdala, cum tamen eius nutrimentum cum nuce sit plus quàm cum amygdala. Vtræque ficus in hoc conueniunt, quod inflent, leniant, superfluitates ad cutem expellant, sudorem prouocent, asperitatem gutturis emendent & leniant pectus, pulmonem, & cannam eius, ob-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

ſtructiones hepatis, ſplenis, & renum tollant.

Duodecima, vuæ recentes, id eſt, dulces & maturæ. Porro, triplex vuarum genus eſt, nam quædam ſunt immaturæ & acerbæ, vnde fit agreſta, quæ ſtringit ventrem, choleram rubeam, atque ſanguinem reprimit. Plurimum item confert in fluxu ventris cholerico, Aliæ ſunt maturæ, virides recentes, ex quibus vinum exprimitur. Hæ præcipuè, ſi albæ fuerint, ſine nucleis & cortice, ventrem laxant, & præ cæteris fructibus plurimum nutriunt, quemadmodum & ficus, minoris tamen nutrimenti ſunt, quàm ficus. Auicenna 2. Canon cap. 737. attamen ventoſitatem, inflationes & ventris dolorem generant, Si per duos vel tres dies à collectione aëri ſuſpenſæ exponantur, donec cortex detumeſcat, melius nutriunt, minuſque laxant, neque tantum inflant. Habentibus autem ſtomachum plenum cibo, & malis humoribus, nullo modo conueniunt vuæ, & in primis recentes, & ſine aridis. Citò enim in ſtomacho immundo & pleno cibis corrumpuntur, quia citius quàm par eſt digeruntur, nec poſſunt digeſta è ſtomacho ob cibum nondum concoctum deſcendere, quare cùm ipſæ corrumpuntur, tum alium cibum in corruptionem trahunt Ita & de aliis fructibus laxatiuis ſentiendum eſt. Si quis velit vti vuis viridibus ac recentibus, prius per horam in aquam feruentem infundantur, deinde in aquam frigidam, ac tandem vtatur. Rhazes vero 3. ad Manſorem capite 20. teſtatur. velociter corpus impinguare, & augmentare erectionem virgæ. Quæ autem ex eis corticem habent tenuem, citius deſcendunt, minuſque inflant. His contrariæ, contraria operantur. Aliæ vuæ ſunt ſiccæ, quæ paſſulæ vocantur, hæ in calore ſunt temperatæ, bene nutriunt, & confortant ſtomachum, & hepar. autore Auicen. 2. Canon cap 737.

Vuarum triplex genus.

Et oppilationes remouent. Dicitur quoque hepar ex eis impinguari, & maximè si mundentur ab aridis. Et ita intelligenda sunt quæ hic dicuntur de vua matura, recenti & de vua sicca quam passulam vocant.

ANIMADVERSIO.

Cibi multum nutrientes.

QVos impinguantes cibos Salernitani vocant nos cum Græcis πολυτρόφους multum beneque nutrienres exponimus. quod ex subiectis in hoc capite exemplis cuiuis licebit deprehēdere, vbi omnia εὔχυμα sunt καὶ πολύτροφα. Vnum restat exponendū omissum à commentatoribus, & à paucis demonstratum quomodo quis & quibus cibis impinguari possit. Equidem Villanouanus rem exposuit lib. de regim. sanit. cap. 7. sed meo quidem judicio non satis accuratè. Nicola. Taurellus cōm. in illud cap. totum negotium breuiter & eleganter absoluit, cuius verba priusquam adducam obseruabis discrimen esse inter pinguem habitum & corpulentum; nec enim εὐσαρκία, πολυσαρκία iunctam perpetuo habet πιμελὼ pinguedinem à qua pingues & obesi dicuntut Polluc. onoma. lib. 2 cap. 4. πιμελώδεις καὶ περιπίμελοι, sicut à copia carnis alii dicuntur εὔσαρκοι, πολύσαρκοι, σάρκινοι Aristoph. σαρκώδεις Hippocr lib. de salubri diæta hoc est carnosi, crassi, corpulenti, membrosi. Vterque autem habitus pinguis & corpulentus videtur apud Hippocr. vocabulo παχυσμοῦ designatus, nam Gal. & Hippocrat. vocant sine discrimine pingues & corpulentos παχέας licet vt dixi corpulenti omnes non sint pingues, nec omnes pingues

Quomodo quis impuinguari possit.

membrosi. Porro & caro & pinguedo easdem omnino habent causas, materialem & efficientem, materialis est sanguis à quo & caro & adeps generatur, efficiens est alteratrix virtus partium & assimilatrix quæ sanguinem conuertit primo in carnem dein in pinguedinem, explicat autem modum Taurellus. *Natura*, inquit, *primum carnem generat vt pote cuius opus magis ad vitam necessarium existat, vbi vero certum & definitum natura modum nacta fuerit sanguinis alteratione non auget quidem, sed quod generatum est nutrit atque conseruat. Cum autem multum adhuc vtilis alimenti supersit ex hoc natura non carnem generat (vt omnia facit optimè) sed pinguedinem his potissimum de causis tum vt eorum animalium quæ sunt esui destinata caro suauior & nutritioni magis accommodata redderetur, tum vt alias leui & aerea (ne grauitas motui esset impedimento) pinguedinis substantia naturalis partium calor foueri posset.* Hæc ille. si quis rationem procurandæ ἐυσαρκίας scire desideret legat Gal. lib sexto de sanit. tuen cap. 8. Turisan. quæst. 59. lib. 2. in artem paruam & multa alia apud Aemil. Parisan. lib. 9. nobilium exercitationum de subtilitate exercitat. 3 Epiph. Ferdinand. lib. obseruat. hist 82. Thomam Minadoum cap. 41, & 42. lib. 3. de humani corporis turpitudinib Explicationi particularium exemplorum nihil addo licet multa castiganda essent, multaque addenda, sed fortean commodior locus dabitur examinandi singula pergamus ergo.

DE CIBIS VITANDIS, mali ſucci & difficilis coctionis.

Cap. IIII.

Perſica, poma, pyra, & lac, caſeus, & caro ſalſa,
Et caro ceruina, & leporina, bouina, caprina.
Atra hæc bile nocent, ſuntque infirmis inimica.

HIc recenſentur decem ciborum genera, quæ ſanguinem ſeroſum & melancholicum efficiunt, eaque infirmis nocent.

Primum, perſica, de quibus lib. 2. cap 19 de aliment, facult. diſertè ita Galenus ſcribit. Ipſorum ſuccus, & veluti caro facilè corrumpitur, prauaque omnino eſt. Quocirca (quod quidam facere ſolent) non ſunt poſt alios cibos mandenda: corrumpuntur enim in ſuperficie natantia, ſed in omnibus, quæ praui quidem ſunt ſucci, verùm humida ſunt ac lubrica, & quæ ſubduci facile queant, id communiter tenendum, ea ob hoc ipſum ante alios cibos eſſe ſumenda. Ita enim fiet, vt & citius ſubducantur, & aliis cibis viam muniant. Quæ ſi ſumpta poſtrema fuerint, vnà ſecum alia quoque corrumpent. Atque inde ſane patet, hoc dictum de iis intelligẽdum perſicis quæ matura poſt alios cibos vltima eduntur. Præſumpta enim ſtomacho conferunt, ventrem leniunt, & ciborum appetentiam præſtant. Dioſcorides etiam lib. 1. idem te-

ſtatur, in eum modum ſcribens: Perſica matura tam ſtomacho, quàm ventri vtilia ſunt. Acerba aluum cohibent, ſed ſicca vehementius. Decoctum è ſiccis alui ſtomachique fluxiones ſiſtit. Simeon quoque Sethi de perſicis hæc refert. Perſica, inquit, quidam in tertio ordine refrigerantium humectantiumque poſuerunt, alii in primo, alii vero in ſecundo, quod etiam certius eſt, phlegma generant, non facilè concoquuntur, celeriter in ventriculo corrumpuntur, propterea qui crebrius ad ſanitatem his vtuntur in febres incidunt, lædūt & neruos proprietate quadam. Oportet verò hæc ante cætera cibaria aſſumere, & ſuper his meracum bibere. Quæ ex his matura ſunt, ventrem ducunt, immatura contra ſiſtunt, eoque efficacius ſicca. Foliorū ſuccus in potu ſumptus, lumbricos ventris perimit, idem perficit ſi cum foliis vmbilico apponatur. Suſcitant quoque ciborum appetentiam perſica, proſunt & inflammato ventriculo, & genitali ſemini adiiciunt, ſeroſum tamen ſanguinem parant, ſæpiuſque poſt vnum vel alterum menſem ob putredinem febres tum longiores, tum etiam difficulter ſolubiles gignunt. Perſica prima menſa edenda.

Illud etiam obſeruare oportet, ne ſuper hæc aqua bibatur. His amplius addit Plinius Valerianus, perſicorum foliis ſiccis, & in puluerem redactis, plagas cruentorum vulnerum claudi, quam facultatem Serapion ipſis etiam perſicis ſiccis attribuit. Quanquam autem perſica iam dictis viribus prædita ſunt, quia tamen humor inde genitus facilè corrumpitur & putreſcit, noxia ſunt infirmis, & maximè ſi præpoſtero ordine ac intempeſtiuè ſumantur. Infrà,

Secundum, poma, ſiue mala: In quibus, autore Simeone Sethi, multa differentia eſt: quæcunque enim aſtringunt, frigidum habent, & terreum ſuccum. Quæ acria ſunt, frigidum quidem verum Poma.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

tenuem illum habent. Medii autem temperamenti sunt dulcia, quæ ad caliditatem magis vergunt. Omnia certè quadam peculiari proprietate neruis nocent, nocent & quæ matura non sunt. Dicuntur & lapidem seu calculum gignere iis, qui ad satietatem iis vtuntur, verùm vtilia sunt ad λειποθυμίας, id est, animi deliquia, & cordis debilitatem. Spiritum quoque flatulentum in secunda concoctione generant, eoque infirmis nocent, sicuti de pyro mox dicetur, & hoc de crudis maxime intelligendum est.

Neque vero ab his solum fructibus ægrotos abstinere conuenit, sed ab omnibus etiam, quæ sanguinem seroso ac ebuliente succo replent. Eiusmodi plane sunt recentes, & qui ante perfectam maturitatem eduntur: cum enim humidius alimentum. ob idque excrementosius præbeant, non secus in corpore humano feruent, & ebulliunt, atque vinum, quod nuper ex fructibus vel vuis expressum est in doliis, & hoc quidem ob caliditatem ipsis à sole cum maturescerent, ingenitam, quemadmodum lib. 4. cap. 3. de vsu part. Galenus attestatur.

Et hoc certè, Auicen. 3, 1. doc. 2. cap 7. teste, commune est omnibus cibariis, quæ sanguinem seroso succo implent. Porro etsi verò hoc interim spacio, quo manduntur, humectent, ob succi tamen ebullitionem prompte in ventriculo corrumpuntur, & sanguini putrido gignendo accommodatissimi sunt, qua de causa non temere Auicen 1. 4 Tract. 2. cap. 7. fructus recentes omnes febricitantibus interdixit. Plura Galenus lib 2. cap. 21. de alimento facult. & infrà.

Pyra. Tertium, pyra, quæ sanè, perinde vt & alii fructus recentes ac crudi, communiter hoc possident, vt seroso ebullientéque succo sanguinem expleãt, cumque putrefactioni obnoxium reddant, quò fit

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

vt eorum cibus, Plin.lib.23 cap,7.teste, non ægrotis solum, sed valentibus etiam onerosus sit. Inflationes quoque excitant, & ob id crebrius esitata colicos affectus suscitant. Sed innoxia fiunt, si vnà cum carminatiuis vulgò dictis, hoc est, calfacientibus, tenuantibus & flatum expellentibus comedantur, vel super his vinum vetus & odoratum bibatur. Quod Galenus lib.1. cap.26. de aliment. facult. palàm etiam ita scribens confirmat: Quicquid omnibus cibariis inest flatulentum, id per calfacientia & tenuantia corrigitur. Pyris prætcrea ea facultas inest, vt inter cæteros fructus quàm maxime impinguent, quare sues ipsorum esu magis, quam quorundam aliorum fructuum pinguescunt. Laudatiora sunt odorata & dulcia, & ex ipsis cocta, quàm cruda, meliora. Coquenda verò cum fœniculo, aniso, & saccharo. Infrà.

Quartum, lac, hoc enim facile corrumpitur, inque nidorem aciditatémue in impuro ventriculo transit. Quapropter putrida febre correptis exhibendum non est, quia plurimo calori conuersatum, in nidorem statim abit. Huc accedit quòd in ventriculo febricitantium haud concoquatur, sed potius corrumpitur, adeoque febres auget. Caput quoque dolentibus malum est, quod confirmat Galenus, qui lib 3. de alimen, facult. cap. 14. Lac capiti, nisi quis ipsum habeat admodum firmum, non esse accommodum, tradit. Cuius quidem rei causa alia non est, quàm quod lac sit nidorosum ac facile euaporet, caputque petat, adeoque dolorem augeat Nocet præterea sitibundis & aliis nõnullis, de quibus Hippocrates apho. 64. lib 5 & ibidem Galenus. In phthisi tamen, hectica, & aliis quibusdam passionibus, vt Hippoc. loco iam citato autor est, vtilissimè conceditur. Qua de re copiosius infrà. Lactis vsus.

Quanquam autem lac infirmis ex vsu non sit, in sanis tamen ad bonos humores gignendos, ex iis præsertim animalibus, quæ bono corporis habitu sunt, probatissimum habetur, & hoc quidem si in ventriculo & hepate perfectè concoquatur. Tunc enim mordaces succos, quoscunque inuenerit, expurgat, qua de causa in vrinæ difficultate & acri egestione alui, non solùm bibere conducit, sed etiam infernè per clysterem infundere Ad acres enim & mordaces fluxiones commodissimum est, non solùm abluens ipsas de partibus infestatis, atque hoc per extersoriam humiditatem, quam in serosa sui parte complectitur, sed etiam crassitie ac pinguedine sua corporibus oblitum ac inductum, non sinit influxum aerem nudis ipsis allabi. Ad pulmonis itaque ac intestinorum vlcera, item renum, vesicæ ac vteri, & ad papularum eruptiones, & furunculos, & alias cutis asperitudines conuenientissimum est in potu, adeoque cutem ipsam pulchram ac nitidam reddit. Ad hæc lancinamenta ex veneni potione, & quæ in vrinæ meatu fiunt, compescit.

Item ad eos qui cantharidas hauserunt, aut buprestin, & in summa ad medicamenta erodentia ac exulcerantia, & ad hyosciamum velut peculiare remedium est. Nam statim resipiscere affectos facit. Cæterùm in gutturis exulcerationibus, quæ cùm ob alias multas causas, tum ex anginis fiunt, & his qui ephemerum sumpserunt, lac gargarissare conducit.

Corporibus præterea temperatis, quorum ventriculis nihil biliosi & phlegmatici humoris insidet, vtilissimum habetur. His enim bene concoctum multum nutrimenti summitit, probum succum generat, bonam carnem longè meliorem reddit, & corpus conuenienter humectat.

Hoc tamē in primis cauere debet, qui lac bibere

voluerit, vt interim à reliquis cibis ac potibus abstineat, donec concoctum sit ac secesserit. Si enim ante eius concoctionem, alium cibum quis sumat, necesse est & ipsum lac corrumpi, & cibum qui superingestus est. Præstat autem manè bibere recens mulctum, & tunc plures labores detrahere, quietè ac sensim ambulare, & interim cessare citra somni admissionem. Qui enim hoc modo se gesserit, potum lac excernet, idque inutilia secum educet. Opus est enim si quid aliud, primum acceptum secedere, quo facto aliud bibere. Principio igitur secedit aluo commodè purgans non totam corporis molem, sed quæ in aluo & intestinis sunt, partibúsque vicinis. Post hæc iam in venas defertur, optiméque nutrit, & non amplius secedit, sed ventrem sistit.

Corporibus verò distemperatis infestum inimicúmque est. In calidioribus enim cito in nidorem atque bilem, in frigidioribus verò in aciditatem & putredinem commutatur.

Circa electionem denique lactis sciendum, pro ipsorum animalium specie haud paruam esse differentiam. Boum nanque lac crassissimum ac pinguissimum, & concoctu difficile est, & ob id in ventriculo in flatus vertitur, venarúmque obstructionem parit. Liquidissimum autem ac minimè pingue, est camelorum, mox equarum, deinde asinarum, mediæ autem consistentiæ, est caprarum, hoc crassius ouium. Lac igitur caprarum, cùm inter cætera lactis genera moderatè se habeat, neque pingue admodũ, neque crassum sit, meritò in victus salubris ratione præfertur. Quin & caprarum inter se inuicémque collatarum, & secundum anni tempora nõ parua differentia est. Earum enim quæ modò pepererunt, lac liquidissimum est, sed temporis progressu, magis semper ac magis incrassescit. Aestate verò media, ipsum etiam in medio suæ naturæ consistit,

Lactis varia genera.

post id tempus sensim iam crassescit, quoad penitus deficiat. Vere autem vt liquidissimum, ita etiam copiosissimum est. Quo fit, vt eligendum sit lac caprarum, non quidem prægnantium, sed enixarum, quæ tamen, quod ad partum ipsum attinet, mediocriter se habeant, hoc est, quæ neque nuper enixæ sint, neque multum à partu recesserint, hoc interim non neglecto vt ipsis etiam alimenta propria affatim suppetant.

Ac ne illud quidem silentio prætereundum hoc loco, quòd lac caprinum sine melle sumptum, haud citra periculum sit. Plerisque enim qui purum illud hauserunt, coactum est in ventriculo in speciem casei, quod quidem quum accidit, mirum est quàm aggrauet hominem ac strangulet. Ob eam causam, lac vbi sumunt nonnulli, ne in ventriculo coaguletur, mellis, aquæ & salis nonnihil admiscent. Atque hæc quidem hoc loco de lacte sufficiant. Plura Galenus lib. 3 cap. 14. de alimen fac. & lib. 10. ca. 7. de med. simpl. facult. & in lib. de cibis bon. & ma succi. cap. 6 Paulus lib. 1 cap. 86. & 87. & Aetius lib. 2 cap. 92 & 93.

Caseus. Quintum, caseus, quod quidem; cùm de omni caseorum genere, tum de inueterato cum primis intelligendum est. Hîc enim ob coaguli & salis, dum pararetur iniectionem, temporis progressu acrimoniam assumpsit, humiditatémque omnem deposuit, quare seipso etiam acrior, & manifestè candidior, atque ardentior euasit, & ob id ipsum peioris quoque & crassioris succi, & ægrius concoctilis effectus est, præsumptorum quidem concoctionem adiuuat certè, sed ipse difficilius concoquitur. Atque hinc adeò iam vulgò dici solet:

Caseus est nequam, quia concoquit omnia, se quàm.

Nutrimentum habet exile, stomacho nocet, & vbi forte fortuna in corpore supercalefactus fuerit, quemadmodum disertè Galenus libro tertio

cap.6. de locis affect. scribit, facilè melancholicum humorem parit. Recente flatuosus quidem minus est, sed ventrem magis sistit, magisque siticulosus est, nec ad calculorum in renibus procreationem minus existit noxius. Deterrimum præterea edulium est iis, quemadmodum hoc ipsum Hippocrates lib. 4 de vict. rat. in morb. acu. Apho. 92. clarissime ostendit, qui se potu repleuerunt. Grauat si quidem os ventris, primúmque corrumpitur, & alia deinceps secum corrumpit. Fugiendus igitur est eiusmodi, vt qui nihil cõferat, neque ad coctionem, neque ad distributionem, neque ad mouendam vrinam, neque ad ventris deiectionem, ceu vtique nec ad succi probitatem.

Porrò recens ac mollis caseus; frigidi humidique temperamenti est, & duro siccoque flatuosior existit, sed eo minus astringit, minúsque crassi succi est, nihilo minus tamen ægrè conficitur, obstruitque & calculos gignit.

At verò qui inter vtrunque, recentem nimirùm & inueteratum, glutinosum & friabilem, durum ac mollem, rarum laxúmve & valde dẽsum coactúmve medius existit, quique dulcedine nonnulla participat, modicéque salsus est, neque lachrymas, cùm inciditur profundit, neque tardius aluo secedit, sed odore & sapore iucũdus, moderatéque pinguis est, atque ex bono lacte pulcherrimè elaboratus, is vtique reliquis omnibus longè multúmque præstat. Verum post alios cibos vltimo loco, & exigua planè copia ingerendus est, alioquin & ipse, nihilo secius ac reliqui casei, ventriculum grauat, coctionem impedit, aluum cohibet, crassos humores atque flatus in corpore, lapidemque in renibus parit. Solus igitur,

Caseus ille bonus, quem dat auara manus.

Plura de hoc apud Galenum libro tertio, capite decimo sexto, de alimen. facult. & libro decimo,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

capite 9. de ſimp. med. facul. & in libro de cibis boni & mali ſucci, cap. Paulum lib. 1. cap. 89. & Aetium lib 2. cap. 101.

Caro ſalſa.

Sextum, caro ſalſa. Caro enim ſale condita, atque ſole deinde aut vento, ſiue fumo exareſacta, cuiuſcunque ea generis, vel animalis fuerit, ſubſtantia cùm duriore, tum ad coquendum etiam difficiliore conſtat, & tardius permeat. Alimentum quoque corpori præbet exiguum & mali ſucci, ideoque ſanguis inde generatus craſſus exiſtit, atque melancholicus, ac proinde, ſi frequens eius vſus fuerit, non ſolùm infirmis, verumetiam ſanis officit, quemadmodum id ipſum ex Galeni lib. 3. cap 6. de locis affect. & commen. 18. lib. 2. aphor, & poſt eum ex Auicennæ 2. 1. doc. 2. in fine cap, 15. apertè colligitur.

Ceruina.

Septimum, caro ceruina, cui & ipſi ſanè cum omnibus duris & ſiccioribus carnibus hoc commune eſt, vt ſuccum vitioſum, concoctu difficilem, ac melancholicum generet, Id quod Gal in lib. de rerum affect. digno. & medicat. cap. 16. clariſſime oſtendit. Ceruinam, inquit, carnem vitabis, quippe quæ dura ſit, concoctu difficilis, & melancholica. De ea hoc amplius Simeon Sethi ſcribit: Vnice cauendum, ne quis carne veſcatur ceruorum, qui per æſtatem capiuntur, quod eo nimirum tempore viperas ſæpe & ſerpentes deuorent, atque ideo ſitibundi admodum fiant: attamen, cùm naturæ inſtinctu edocti nouerint, ſibi futurum exitio, ſi ante illorum concoctionem aquam hauſerint, fortiter ſitim tolerant, eaque incenduntur. Ceruorum igitur carnes eo anni tempore venenoſæ ac valde noxiæ ſunt, & idcirco obſeruandum, ne quis eis per æſtatem veſcatur: At verò hyeme tutius ſumuntur, meliuſque ab innato calore ſuperantur. Niſi enim probe concoquantur, craſſum humorem generant, iecurque & ſplenem obſepiunt obſtruuntque,

obstruuntque. Quinetiam corpus tremulum atque infirmum euadere ex frequenti & immoderato eius vsu traditur.

Octauum, caro leporina. Hanc Paulus, Psellus, & Rhazes inter cibaria atram bilem gignentia connumerarunt. Simeon Sethi, quasi colligens, quæcunque à veteribus dicta erant, in hunc modum de ea scribit: Leporum carnes, his qui exiccare corpus volunt, sunt valde vtiles. Qui vero temperatura sunt sicciore, minus conferunt, sanguinem enim crassarum partium & melancholicum gignunt, aluum cohibent, & vrinam proritant. Quod si tamen probè concoctæ fuerint, non omnino malè nutriunt. Contrà verò, obstructionem hepati ac spleni efficiunt, pulmonique nocent, & immodicis torquent vigiliis Isacus in diætis vniuersalibus, leporinam pro pharmaco potius quàm alimento habendam censet. At ne hoc quidem ignorãdum, quod tum hæc caro, tum ceruina quoque, si fuerint animalium ætate declinantium, simpliciter sint euitandæ. Si quis tamen cõmedere omnino expetat, ei sanè partui propinquiores sunt eligendæ, quo nimirum naturalis earum siccitas ab ætate temperetur. Eadem ratione & pinguiores longè cæteris antecellunt. Siccitas nanque pinguedine correcta ad mediocritatem in eiusmodi animalibus inflectitur. Verùm de hac ipsa Ioanne Manardo, lib 13. epistola 4. diligentius nemo disseruit. Leporina.

Nonum, caro bouina, circa quam notandum in primis, & fæminam ipsam, quæ vacca dicitur, & vtrunque marem, tam eum, qui castratus est, quàm eum etiam, qui integer ad speciei propagationem reseruatus nominatur, cõmuni hac boum appellatione significari. Atque hi sanè non parum inter se ætatis ratione differunt. Extremæ nanque ætates, vt in aliis non paucis, ita in his quoque Bouina.

vitiosæ sunt, Mediæ vero optimæ & saluberrimæ. Vitulorum igitur recens editorum caro nimis mucosa & excrementitia est. Bimestres autem, quique paulo vltra citráue eam ætatem consistunt, temperamento viciniores sunt, & carnes habent ad concoquendum perfectis bobus præstantiores, & multum alimenti corporibus exhibent, bonique succi habentur. Prouectiores vero, qui tamen florentem ætatem nondum attigerunt, temperamento sunt quàm senes minus sicco, magisque iis iuuenibus conueniunt, qui bono sunt corporis habitu. His perfectæ ætatis boues valentius quidem alunt, sed ægrius tum concoquuntur, tum in mẽbra distrahuntur, Porro ad senium vergentium atque ipsorum etiam senum carnes duræ, siccæ, neruosæ, concoctionique rebelles sunt, & melancholicum humorem efficiunt, solisque ventriculos habentibus calidiores, atque illis insuper, qui vehementer sese atque immoderatius exercent, concedi possunt. Quod lib. 4. de vict. ratio. in morb. acut. aphor. 99. Hippocrates etiam ita scribens attestatur. Bubulæ carnes melancholica proritant παθήματα. Nempe harum natura insuperabilis est, necquiuis ventriculus eas concoquere potest. Galenus quoque lib. 3. capite 1. de aliment. facult. iisdem ferè confirmat verbis. Carnes bubulæ alimentum quidem & ipsa corpori suggerunt non mediocre, neque dissipatu facile, sanguinem tamen generant, quàm conueniat, crassiorem. Quòd si quis temperamento naturali melancholicus magis fuerit, affectu aliquo melancholico præhendetur, si largius his vescatur. Affectus autem melancholici sunt, cancer, elephas, scabies, lepra, febris quartana, & quæ peculiari nomine Melancholia nominatur. Lien itẽ quibusdã à tali succo intumescit, quã rẽ καχεξία, id est prauus habitus & hydropes sæpenumero cõsequũtur.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

Cæterùm qua ratione incommodis, quæ frequentiorem earum esum excipere solent, prouidendum sit, luculenter & perspicuè Simeon Sethi in hunc modum scribens edocuit Si quis eas edere velit, summaque cupiditate appetat, vel cogatur etiam, is medeatur nocumento quod inde futurum speratur, aceto & alliis cùm ruta intingens. Idem quoque autor est, earumdem iure siue brodio, ζωμῷ Græcis appellato, fluxus ventris ex flaua bile cohiberi.

Vaccinæ, cùm præter succi prauitatem etiam sexus ratione frigidiores sint, merito à sanitatis tutela eximuntur. Non tamen ab eis, quemadmodum nec ab aliis, quæ hactenus dicta sunt, ex toto abstinendum est, sed omnibus interdum, optimis vero, quantum fieri potest, sæpius vtendum. Vaccina.

Decimum, caro Caprina, de qua idem fermè, quod de bouina dicendum. Hædi enim perinde ac vituli, carnes ad conficiendum perfectis capris meliores, & tuendæ valetudini accommodatiores habent. Moderatè nutriunt, sanguinemque tenuem & humidum gignunt. Præstantiores & probioris succi sunt lactentes adhuc, & maximè si neque tenelli admodum, neque natu grandiores fuerint. Simeon Sethi rufos & glaucos, Rhazes vero rubros in nigrum inclinantes, ac pingues præfert. Baldacho fœmellæ quàm masculi carnem temperatiorem, & à siccitate remotiorem esse placet. Mirificè calidis & siccis temperaturis, atque insuper delicatis & ociosæ vitæ deditis, conferunt. Hirci carnem quidem habent minimum humidam, pituitosam, ac lentam, ob fœtorem tamen ingratam, & stomacho inimicam ægre concoquitur, & ad succum bonum generandum parum idonea est. Caprina.

Hanc sequitur Arietum, post, taurorum. Porro in iis omnibus carnes castratorum sunt præstan- Arietina.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

res: senum autem pessimæ. Caprina in tota valetudinis cura obseruationeque vitanda est. Nam Hippocrate lib. 4. de vict. rat. acutorum, aphor. 101. teste, habet, mala, quæ in bubulis sunt, omnia, & cruditatem, estque, flatuosior, & ructus magis generat, acris est, malumque succum efficit. Ineunte tamen æstate, & circa eius medium capræ melius agunt longeque seipsis in cibo præstantiores euadunt: tunc enim arborum & fruticum surculi & germina, quæ iis maxime idoneam præbent alimoniam, frequentissima sunt. Ac proinde habitiores etiam, ac pingues, nobisque alendis accommodatiores fiunt.

Quod autem alimonia ad carnis bonitatem plurimum possit, argumento sunt euidentissimo vulpes, quæ autumno probatissimam ob vuas habent carnem. Sic passer & ficedula per idem tempus maximè laudabilem carnem obtinent. De caprina plura Galenus lib. 3 cap. 1. de alimen. facul. & de attenuante diæta cap. 6. & comm. 101. 102. in lib. 4 Hippoc. de vict. ratio. in mor. acut. & Paulus lib 1. cap. 84. & Aëtius lib. 2. cap. 119. Atque hactenus quidem de cibis & carnibus vitandis.

Exigit nunc ordo, vt de electione alimenti, quod partim à iam dictis, partim verò ab aliis quibusdam animalibus sumitur, nonnihil etiam dicatur. Siquidem de eo haud parua inter ipsos artis medicæ scriptores controuersia est. Galenus enim vt & alii nonnulli, porcinæ palmam detulit: Rhazes verò. Auicenna & Auerrhoes hædinam prætulerunt. Sunt etiam quibus vitulina præstantior vidiatur. Porro electio hæc & præstantia multipliciter attendi potest. Et primò quidem ratione tum similitudinis, quam cum humanis obtinent carnibus, tum maioris quoque & discussu difficilioris alimenti Quo sanè modo,

Porcina, cæteris omnibus longè antecellit. Maxi-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

ma enim illi cum humano corpore similitudo est, quemadmodum Galenus lib. 3. de aliment. facul. cap. 1. diserte iis verbis ostendit. Suillæ carnis similitudinem cum humana ex eo poteris intelligere, quod quidam carnes humanas pro suillis sine vlla in gustu vel olfactu suspicione comederunt, id enim ab improbis hospitibus, & aliis quibusdam factum fuisse iam compertum est. Idem lib. 10. de simpl. medica. facul. cap. 2. sanguis, inquit, suillus humano maxime temperie similes est. Siquidem & carnes suum humanis sunt similis. Comperti enim sunt hospites & coqui complures, qui humanas carnes pro suillis venderent: tametsi qui eas edissent, nullum omnino discrimen percipere potuerint. Quin & ipse narrantes audiui viros fide dignos, sese in diuersorio publico ius esitasse delicatum cum carnibus suauissimis cæterùm cùm iam pene saturi essent, inuenisse digiti partem anteriorem, quæ videlicet ad vnguem est, quo perculsi ac metuentes eos, qui agebant in diuersorio, ne scilicet se quoque vorarent, ceu ei rei assueti, protinus quidem illinc exiere, ac vomitu redditis quæ ederant, ita iter denuo ingressi sunt. Sed & in ipso facinore homines mactantes deprehensos, non ita multò pòst referebant. Itaque iure quispiam existimet suillam carnem humanæ esse simillimam. Porcina.

Quòd deinde suillam carnem validissime nutrire diximus, hoc Galenus lib. 3. cap. 1. de aliment. facult. in eum modum scribens confirmat. Omnium ciborum, suum caro potentissime nutrit. Cuius rei athletæ certissimum tibi præbent iudicium. Si enim paribus exercitationibus parem molem alterius cibi pridie totum diem comederint, postero die statim sentient sese redditos imbecilliores. Quod si pluribus deinceps diebus id fecerint, non imbecilliores modo, verumetiam alimenti Suilla nutrit.

penuria macilentiores palàm conſpiciuntur, Idem lib. 7, method. medendi, cap. 6. iis etiam teſtatur verbis: Omnium, quos nouimus ciborum, maxime nutriens ſuilla caro eſt. Quin & ipſe Hippocrates lib. 6. epidem. part. 3. Aphoriſ. 4. quum iam corpus ex multis exerciciis conciderit, ſuillas carnes aſſatas exhibere præcipit.

Porrò alimentum, quod inde ſumitur, firmum eſſe, neque diſſipatu facile, ſatis confirmat Galenus in libro de attenuan. vict. ratione, capite 6. vbi ſic ſcriptum reliquit: Suum domeſticorum caro, omnium aliorum ciborum firmiſſime nutrit. Multum enim in ſeipſa habet lentorem, tum propter vitam deſidioſam, tum propter cibi humidioris affluentiam. Et ſimiliter in libro de renum affect. dignot. & medic. cap. 26. pedeſtribus optimi ſucci eſt caro ſuilla, & hominib. maximopere fafamiliaris, maximéque tum nutribilis tum corroborans, ſed glutinoſum quiddam habet & craſſum, ob id qui diutius ea victitant, iecoris & renum obſtructione corripiuntur, quibus hæc à natura aſtrictos meatus habent, eoque longiori ab ea interuallo abſtinendum.

Quia verò glutinoſum, vt dictum eſt, & craſſum ſuccum generat, ideo Hippocrates aſſatam exhibere iuſſit, quo nimirum viſcoſitate ac craſſitie, ab ignis caliditate nonnihil conſumpta, minus humida ac glutinoſa edatur. Idem lib. 4. de vict. rat. in morb. acu. apho. 103 eiuſmodi carnem abſque pelle, hoc eſt cute mandendam eſſe docuit. Cutis enim animalis, vtpote frigidior, carni ſimiliter concoqui nata non eſt. Quæ autem ob aſſationem ambuſta eſt, tum ad ſucci bonitatem, tum ad concoctionem inhabilis exiſtit, cholerámque parit propter eam, quæ huic accidit acrimoniam. Ibidem pinguiſſimam quoque ſuum carnem ea,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

quam medii & bene carnosi habent, deteriorem existimat, suspicionem humiditatis habens, ob quam pinguedo omnis carne sui generis deterior tum ad cócoctionem, tum nutrionem existit.

De Suilla hoc amplius Galenus in lib. de cibis boni & mali succi cap. 4 Suilla caro, si exactè in ventriculo concoquatur, tum in sanguinem à iecinore conuertatur, probatissimos humores gignit. Quod intelligendum vtique, non de carne suum vetustissimorum, ea enim ob siccitatem & duriciem ægrè concoquitur, ac succum vitiosum generat, neque porculorum lactentium. Nempe hi terrestrium ferè omnium, quæ vorant homines animalium, maxime humidam & excrementitiam obtinent carnem Atque ob eam rem plurima inde generatur pituita. Sed ætate mediocriũ, anniculorum videlicet, vel bimorum. Idem Galenus etiam libro paulo ante citato cap 12. attestatur Ex animantibus, inquiens, quorum natura ad bonos humores gignendos aptissima est, sues mediocris ætatis habentur. qui enim ad summũ creuerint, hominibus vigentis ætatis, seque exercentibus, qui vero adhuc increscunt, iis quorum ætas inclinat, idonei sunt. Caro ex porcellis paruulis excrementis scatet.

Quare ex pedestribus animantibus suilla caro probatissimus cibus est. Et hoc quidem tametsi in vtroque genere, tam domesticorum, quàm agrestium vere dicatur, agrestes tamen à Galeno longè cæteris anteferuntur Atque hinc adeo in libro de attenuan. vict. ratio. cap. 6. sic inquit: Apri suibus domesticis in cibo sunt anteponendi. Et lib. 8. method medend capite 2. Ex ipsis suillis carnibus optima est montana. Cuius causam Galenus lib. 3. de aliment. facultа. cap. 13. hanc esse tradit. Domestici, inquit, sues temperie humidiores sunt, quàm agrestes, tum ob aeris, in quo

degunt, humiditatẽ, tum verò etiam ob vitæ ignauiam. Qui verò in montibus degunt, multum exercentur, ac fatigantur: præterea in aere ficciore viuunt, quapropter eorum caro est durior, nulliúsque prorsus pinguedinis, aut paucissimæ particeps, & alimentum, quod inde prouenit, minus habet excrementi: contra excrementitium est, quod à domesticis sumitur. Necesse igitur est, alimentum eiusmodi nutrire valentius, quàm alterum, succúmque gignere multò meliorem. Addit præterea Auicenna libro secundo cano. capite centesimo quadragesimo sexto, eosdem hyeme meliorem sanguinis habitum consequi, longéque seipsis in cibo euadere præstantiores.

Ex omnibus hactenus adductis, satis iam liquet, hominibus ætate florentibus, fortibus, sanis, & quamlibet fortem ac vehementem actionẽ obeuntibus, vt pote fossoribus, agricolis, messoribus, cæterisque id genus operariis, modò ab oppilationibus puri atque vacui sint, ac denique iis etiam, qui impinguari cupiunt, suillam potissimum exhibendam. Ad eiusmodi enim corporum conseruationẽ alimento plurimo, firmo, atque ægrè dissipabili opus est. Rectè itaque Rhazes lib. 3. ad Alman. cap. 9. Crassa, inquit, caro multum sese exercentibus cõuenit, iis verò, qui vitam in maiori ocio ac quiete degunt, subtilis & extenuans. Quod Auicenna quoque 3. 1. doc. 2. cap 7. ita fermè scribens confirmat. Vehementer sese exercentes, multoque labore fatigati firma magis & crassa alimenta requirũt.

Secunda verò carnium electio à temperamento, concoctione, ac succi inde geniti probitate sumitur, atque ea quidem ratione hædinæ longè cæteris præferuntur. Nam, vt Razes loco paulò antè citato autor est, temperatura sunt mediocri, nullius prauitatis participes, facilè concoquuntur, tum sanguinem quoque inter subtilem & crassum, cali-

dum, ac frigidum temperamentum efficiunt. Illis tamen, qui multum exercentur, in cibo minus idoneæ sunt, siquidem alimentum, quod corpori summittunt, forti exercitio, siue labore celeriter discutitur. Iuuenibus temperatis mediocri exercitio vtentibus, quemadmodum & illis quoque, de quibus suprà dictum est, magis conueniunt.

Porrò quemadmodum hac ratione inter animalia domestica caro hædina præstantior est, sic inter agrestia quoque capreoli facilè primas obtinent. Post hædinam autem secundum locum arietina sibi vendicat, si quid Rhazæ atque Auerrhoi credimus. Quorum ille quidem lib. 3. ad Almanso. cap. 9. ita scriptum reliquit: Caro arietina quàm hædina crassior est, virésque magis auget, sed plures efficit superfluitates, in bonitate tamen hædinam sequitur carnem. Hic verò lib. 5. suorũ collecta. cap. 32. de eadem hæc ferè prodidit. Post carnẽ, inquit, hædinam est arietina, atque ita omnes propè medici sentiunt, præter Galenum, qui arietum carnes abominatur, persuasum enim habet, vitulinam arietina longè melioris esse nutrimenti. Sed Galenus forsan hanc præstantiam ex eo attendit, quod vitulina plurimum nutriat, & nutrimentum eius ægrius dissipetur. Arietina vero insigni humiditate prædita sit. Nam humidius alimentum, vt distribuitur, ita etiam discutitur celerius. Locus Galeni, quem Auerrhoes citat, est (ni fallor) in lib. de cibis bon. & mali suc. cap. 12, verba Galeni sic habent.

Ex pedestribus animantibus caro suilla probatissimus cibus est, deinde hædina, mox vitulina, Agnina vero humida, tum lentorem mucorémque in se habere censetur. Quod idem in libro de attenuan. vict. ratione cap. 7. velut repetens inquit. Ex terrestribus animalibus, hirci, & arietes, & genus omne ouium, ac caprarum, non vndequaque laudabilis sunt alimẽti. Solis autem hædis innoxie

vtare: Agnorum esus propter insignem humiditatem est fugiendus. Ex quibus vtique locis fit hoc etiã perspicuum, apud Rhazen atque Auerrhoen, agnos masculos, qui aliquantulum increuerint, per arietes esse intelligendos id quod ipsemet Auerrhoes his verbis confirmare videtur Magna pars medicorum laudat carnes arietum. iuuenum, &c.

Tertia demum carnium electio siue præstantia in eo sita est, vt neque insuaue, neque mali odoris, neque glutinosum quicquam gustu repræsentent. Tales autem imprimis vitulinæ sunt, quemadmodum Auerrhoes loco citato iis ferè verbis ostendit, Carnes inquit, vitulinæ bonæ sunt, minus enim quàm boum ætate declinantium carnes habent, tum viscositatis, tum frigiditatis ac siccitatis, tum odore quoque cæteris carnibus suauiores & iucundiores sunt. Qua certe consideratione ipsis etiam hædinis præferuntur. Siquidem in coctura hædinarum muccago, hoc est, lentor, siue viscositas quædam deprehenditur, quæ in vitulinis non apparet. Hædinæ tamen vitulinis succi probitate præstant

Ex omnibus, quæ hactenus adducta sunt, liquido iam constat, non esse tantam inter medicos de carnium electione controuersiam, quanta prima facie apparet.

Hoc quoque scire in vniuersum oportet, quod siccorum animalium carnes in prima ætate, quæ humidior est, præstantiores sint, & minori momento, conficiantur: cùm vero adoleuerint, ob siccitatem ægrè concoquantur. Contra humidioribus animalibus carnes progressu temporis consumpta humiditate superflua, aptiores & ad concoquendum, & ad nutriendum fiant. Quod Galenus etiam lib. 3 de alimen. facul. cap. 1. in hunc scribens modum innuere voluit. Iis, inquit, anima-

libus, quæ natura temperamento sunt ficciore, adolescens ætas ad mediocritatem ipsam confert: humidiorum verò natura, quod sibi ad probam ac conuenientem temperiem, id est, ab ætate florenti adsumit Non modo itaque vituli carnes habent ad conficiendum perfectis bobus præstantiores, sed etiam hædi capris: velut contra verueces anniculi, agnis lactentibus, & porci anniculi vel bimi porculis paruis. Hinc non temerè ab Auicen.3.1.doc. 2 cap 7. dictum est Oportet vt cibus, nimirum sanitati conueniens, sit, qualis caro est, & præcipue hædorum, vitulorum lactentium, & agnorum anniculorum.

Ex quibus omnibus sequitur tandem, carnes hircorum caprarum, arietum, ouium, boum, atque verrium antiquorum, non vndequaque laudabilis esse alimenti: Carnes vero vitulorum iuuenum, agnorum anniculorum maialium anniculorum vel bimorum, valetudini tuendæ esse accommodatissimas.

Hoc quoque ignorandum non est, quod carnes naturali temperamento ficciores sint elixandæ: quo nimirum ab aquæ humiditate contēperentur: Elixatio enim siccitatem temperat. Humidiores verò assandæ, nempe vt earum humiditate ab ignis calore attenuatæ nonnihil atque imminutæ, mediocritatem consequantur. Assatio enim ex Galeni sententia, humiditatem moderatur. Quo fit, vt carnes leporum, cuniculorum, ceruorum, boum, & capreolorum elixæ: porcellorum vero ac veruecum assæ sint præferendæ. Eadem etiam ratione in ætatibus, temperaturis, atque anni constitutionibus humidis, ficciores & assæ carnes magis conueniunt: In ficcioribus vero humidæ atque elixa.

ANIMADVERSIO.

Vitiosa alimenta

HOc capite exempla proponuntur alimentorum vitandorum quorum substantia & qualitas vitiosa est. sed re vera hic mentio tantum esse debet eorum quæ substantia peccant quorum differentias omnes qui habere voluerit, in memoriam reuocet necesse est ea quæ ad caput secundum huius sectionis animaduertimus, Ibi ad substantiam alimenti pertinere diximus formam & materiam, formamque consistere in multa familiaritate ac dulcedine, materiam vero in consistentia cuius aliquot modos attulimus. Alimentum ergo parum familiare bonum succum nō generat, sed prauum & malignum ex quo etiam morbi pestilentes generentur, vt ostendit Gal. lib. secundo de alim. facult cap. de cucumeribus. Cum enim quod amicum est naturæ paucum sit & exile, robur corpori non addet, quia non assimilabitur, longo igitur tractu cunctando in venis sensim putrescit, morborumque occasionem præbet. Quod si eiuscemodi Alimentum aliquid dulcedinis admistum habuerit quod dulce est nutriet, reliquum abibit in excrementum, ex quo fit vt alimentum parum dulce, partimque familiare, sit excrementosum. Ergo ratione formæ duplex vitium in alimento exurgit prauitas que κακοχυμία dici potest, & excrementi copia quæ ὀλιγοτροφία. Ratione vero materiæ seu consistentiæ multa exoriuntur vitia, si enim duræ est consistentiæ difficile est concoctu corruptu facile, si grauis, densæ & crassæ terrenum succum, crassum & nimis fibrosum cumulat; si viscidæ & lentæ, difficili ne-

Excremētosū alimentum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

gotio in venas distribuitur, sed hæret, & obstruit. Cardan. cap, 29 & 31 lib, 1 .de sanit. tuend, Galenum insectatur quod omnes differentias praui alimenti ad crassum & serosum reuocauerit, plures vero ipse recenset, sed sine methodo ex quo non minus ipse quā Galē reprehendēdus venit. Vitium alimenti desumendum esset ex ejus substantia materia & forma de quib. est dictum, qualitate si calidius frigidius humidius siccius, si amarum, salsum acre, austerum, & si fœtens ac graueolens, præparationis denique ratione quæ cibos etiam laudabiles efficere potest vitiosos. Atque hæc vitia simplicia sunt, alia sunt coniugata cum scilicet vitia formæ concurrunt cum vitiis materiæ qualitatis, & præparationis omnibus simul, aut aliquibus seorsim, in quorum inuestigatione laborare debent studiosi, & coniugationes illas aliqua velut tabella digerere quo in promptu omnes vitiosorum alimentorum differentias habere possint cum lubet.

DE QVANTITATE ciborum.

CAP. V.

» Pone gulæ metas vt sit tibi longior ætas
» Vt medicus fatur parcus de morte leuatur.

ANIMADVERSIO.

Hoc caput ex manuscrip. nostro supplemus quo quîdem quantitas alimentorum defini-

Alimentorum quãtitas.

nitur quæ ſit moderata & mediocris, nec in exceſſu peccans nec in defectu. quod videtur ex Hippoc. deſumptum part. 22 ſect. 4. lib. 6. epid. vbi ſalubris diætæ caput eſſe refert non ſatiari cibis. Eſt enim parens morborum nutrixque medicorum intemperantia vel Platone teſte qui ciuitatem quæ multos aleret medicos, intemperantiæ accuſabat. Cæterum Gal. comm. ad aph. 4. lib. 1. triplex alimentum ſecundum quantitatem conſtituit plenum, tenue & mediocre, quæ ægris potius accommodantur, quam ſanis. Tenuis enim cibus conuenit iis quorum vitia emendare ac imminuere ſtudemus, plenus iis quos reficere & roborare, mediocris iis quos conſeruate. Commodiùs alimentum diuiditur in nimium, parcum, moderatum. Nimium morbos parit ex aphor 4. & 17. lib. 2. ex eo enim cum humorum & excrementorum prouentus exurgat inde obſtructiones cruditates corruptioneſque fiũt natiuique caloris oppreſſio. docet Gal. lib. de venæ ſect. aduerſus Eraſiſt. nimiam cibi quantitatem naturæ potius eſſe oneri quàm nutrimento, quod enim copioſius eſt in corpore, deterius in ventre veniſque concoquitur, hinc multa ſuperſunt excrementa & cruditates plurimæ quod ante perfectam coctionem alimentum in ventrem & venas rapiatur quemadmodum videre eſt apud Gal. cap. vlt. lib. 4. de ſanit. tuen. Eſt vero nimia cibi quantitas duplex ſi credimus Gal comm ad aph. 17. lib. 2. vna quæ ad vaſorum capacitatem, altera quæ ad vires ſeu naturam nos gubernantem refertur. Vtraque calamitoſa eſt, quamquam enim illa vires non premit, ſed tota in ſanguinẽ faceſſit, lubrica tamen eſt ob nimiam humorum abundantiam quæ vaſorum ruptionem, caloris ſuffocationem, aut mortem repentinam minatur auct. Gal comm ad aph 3. lib. 1. Poſterior quia ſupra vires eſt integre coqui

Nimia cibi copia duplex.

nõ poteſt: idcirco cruditates multas parit, & infinitos morbos ex aph. 17 l. 2. rectè ergo ſcripſit Celſus ca. 2 lib 1. nunquam vtilem eſſe nimiam ſatietatem. Paucum alimentum cibi copia, qualitate vel numero conſideratur, copia cum quis paucis cibis vtitur, qualitate cũ ὀλιγοτρόφοις tenuiter nutriẽtibus, numero cum exlongo interuallo aſſumptis. qualecunque ſit autem vires ſemper minuit quia noſtræ ſubſtantiæ effluuium non reparat, febres acutas parit, corpus tabefacit, calorem denique natiuum extinguit, defectu ſiquidem humoris temperantis calor noſter exacuitur, ex quo dein ſiccescit corpus & marceſcit primigenii humoris conſumptione, vide cap. 8. lib 8. meth. & cap. 7. lib. 7. Hipp ſent. 24 lib. 2 de vict. in acut. Auic. cap. 7. doct. 2. fen. 3. lib. 1. Denique moderatus cibus & ad naturam cuiuſque accommodatus corporis ſubſtantiam caloremque natiuum & humorum ſymmetriam tuetur, excrementis modum adhibet, facultates functioneſque omnes corroborat vt licet colligere ex Gal. cap 5. lib. 12. meth. is autem aſſumendi cibi modus eſto cum nondum ſatietas cœperit, ſic enim melius conficietur præſertim ſi valentius nutriat vt monet Actuar. cap. 9. lib. 2. de ſpirit animali. Ac tẽperatis quidem æqualis eſt coctione appetitus calidiores vero minus appetũt qua coquere poſſunt, frigidiores magis ex Gal. in arte parua. Idcirco frigidiores ante expletã appetentiam à cibo arcendi ſunt. vt melior fiat coctio. Cuius tanta vis eſt ad vitæ incolumitatem vt Gal. cap. 3. lib de cibis boni & mali ſucci affirmet nullis eos morbis corripi qui vitæ fundamentum iecerint temperantiam. Sapienter ergo dictum eſt à Salernit. iniiciendam eſſe gulæ fræna iis qui vitam longæuam ducere volunt.

Paucitas cibi.

Moderatus cibus.

DE QVALITATIBVS alimentorum ex ſaporibus dignoſcendis.

CAPVT VI.

HI feruore vigent tres ſalſus, amarus, acutus:
Alget acetoſus, ſic ſtipans, ponticus atque:
Vnctus & inſipidus, dulcis, dant temperamentum:
„ Lenit & humectat dulcis benè mundificatque.

HOc loco recenſentur cuiuſque ſaporis qualitates.

Et primò dicitur hos tres ſalſum, amarũ & acutum calfacere corpus vtentis: Dein hos tres acetoſum, ſtypticũ & ponticũ infrigidare Tertio vero loco, hoſce tres: vnctuoſum, id eſt, pinguẽ, dulcem, & inſipidum, quem Græci ἄποιον, id eſt, qualitatis expertem, eſſe temperatos, adeo vt corpus neque refrigerent neque calfaciant. Auicen 2. Canon. Tract. 1 cap. 3. Octo ſunt, inquit, veri ſapores, qui ſequuntur inſipidum, vt ſunt dulcedo, amaritudo, acuitas, ſalſedo, acetoſitas, ponticitas, ſtypticitas, & vnctuoſitas. Enumerando tamen inſipiditatem pro ſapore, ſicuti fit hoc loco, erunt nouen ſapores. Accipitur autem ſapor pro omni eo, quod guſtu diiudicatur. Horum tres ſunt calidi, ſalſus ſcilicet, amarus, & acutus. Auicenna ibidem, Acutum, inquit,

Octo. Sapores

Sapor.

quit, est calidius, dein amarum, ac dein salsum, quoniam acutum est fortius ad resoluendum, incidendum, & abstergendum, quàm amarum, & inde salsum est sicut amarum confractum cum humiditate frigida. Tres sunt frigidi, scilicet acetosus, stipans, id est, stypticus, & ponticus. Ponticus tamen cæteris frigidior, dein stypticus, hinc acetosus. Et propter hoc in omnibus fructibus qui dulcescunt, ptius est ponticitas vehementis frigidationis, dein postquam per calorem solis digestiuum, aliquo modo digesti sunt fructus, sentitur in eis stypticitas, & declinant ad acetositatem, sicut agresta, & tandem dulcescunt. Acetosum vero, quamuis sit minus frigidum quàm stypticum, tamen propter subtilitatem & penetrationem suam in pluribus maioris est infrigidationis. Pōticum & stypticum, eodem Auicenna teste sunt in sapore propinqua, sed stypticum nihil contrahit linguæ præter superficiem extimam. Ponticum verò contrahit & exasperat & superficem extimam, & interiora eius. Acetosū. Ponticū.

Postremo vero, saporum tres sunt temperati, id est, non excedentis caliditatis siue frigiditatis, dulcis scilicet,, vnctuosus, & insipidus. Dulce enim licet calidum sit, tamen in eo non apparet fortitudo caliditatis, sicut dicit Rhazes. 3. ad Mansorem cap. 1. Porro vnicuique sapori propriæ adsignantur operationes, sicut testatur Auicen. & Rhazes.

Operationes enim dulcis, inquit Auicen. sunt digestio, & lenificatio, & multiplicatio nutrimenti, & natura diligit ipsum, & virtus attractiua attrahit ipsum. Et Rhazes inquit: qui dulci vsus fuerit, multa bilis in eo generabitur & sanguinis multitudo, oppilationes quoque generat, & apostema in hepate & splene: & præcipue si hæc membra ad hoc fuerint præparata, ventris itidem

fluxus ex eo sequitur, & mollificat stomachum. Pectori verò & pulmoni confert, corpus itidem impinguat, & augmentum spermatis tribuit.

Operationes verò amari (secundum Aui) sunt abstersio,& exasperatio. secundum Rhazen amarum calfacit & desiccat fortiter, citóque sanguinem ad adustionem & malitiam perducit, bilem quoque rubeam in sanguine augmentat.

Operatio pontici, iuxta Auicennæ sententiam, est contractio, si ponticitas fuerit debilis: aut expressio, si fortis.

Operationes styptici, secundum Aui. sunt contractio, inspiratio, induratio, & retentio. Secundum Rha. verò, stypticum corpus infrigidat, & desiccat, carnium quoque ac sanguinis minorationem facit si quis eo multoties vtatur, stomachum confortat, ac ventrem secundum plurimum constringit, & sanguinem generat melancholicum. Videtur autem Rhaz. ponticum sub styptico comprehendisse, quia de Pontico nihil expressit.

Operationes vnctuositatis, secundum Auicen. sunt lenificatio, lubrificatio, & coctio, id est, digestio parua. Secundum Rhaz. vnctuosum stomachum mollificat, & ventrem fluere facit. Ac satietatem adfert, antequam homo cibi quantitatem sibi necessariam adsumat, & calfaciat, maximè tamen febricitantes, vel habentes hepar, vel stomachum, calida. Corpus præterea humectat atque lenit. Phlegma verò auget, & cogitationem reddit hebetem, & auget somnum.

Operationes acuti secundum Auicennam, sunt resolutio, incisio, & putrefactio. Secundum Rhazen vero, acutum calorem auget, & corpus velociter inflammat, ac sanguinem adurit, ipsumque prius in bilem mutat rubeam, postea in nigram.

Operationes salsi, secundum Auicen. sunt abster-

ſio, ablutio, exiccatio, & prohibitio putrefactio-nis.

Operationes acetoſi, ſecundum Auicenam, ſunt infrigidatio & inciſio. Secundum verò Rhazen, acidum bilem rubeam & ſanguinem reprimit, atque ventrem ſtringit, ſi ſtomachus & inteſtina munda fuerint. Si autem phlegmatis in eis fuerit multitudo, ventris efficit fluxum, & corpus infrigidat, virtutem quoque debilitat digeſtiuam, propriam in hepate. Netuis vero, & neruoſis membris nocumeutum adfert, & corpus deſiccat, virtutem autem appetitiuã excitat De operationibus inſipidi, dicit Rha. aliquod eſſe inſipidum quod magis nutrit, ſcilicet quod æqualitati vicinum eſt. Aliud verò, quod temperate infrigidat, cum quo multa fuerit humiditas, humectabit. Cùm autem fuerit ſiccum, deſiccabit.

ANIMADVERSIO.

VT de qualitatibus alimentorum agant Salernitani proponunt ſapores ex quibus vt medicamentorum ſic alimentorum temperamenta & facultates colliguntur, ſicut oſtendit Gal cap. 1. lib. 1 & cap 61. lib. 2. de alim vt vero alimentum ſua ſubſtantia noſtræ ſubſtantiæ effluxum reparat ita ſuis qualitatibus ei quod alteratum eſt in noſtro corpore medetur docente Gal. cap 10. lib 4. ſimpl. Eiuſcemodi autem qualitates primæ ſunt calor, frigus, humid. ſiccit. à quibus alimentum denominatur calidum, frigid. humid. ſiccum, aut à primis ortæ quæ maximè à ſaporibus denominantur, licet & viſu & olfactu & tactu percipi poſſint quemadmodũ demonſtrat Gal. c. 1. l. 1. de alim. E quidẽ alimenta tẽperata quæ in mediocritate qualitatum omnium

Qualitates ciborum.

consistunt propriè & verè alimenta dicuntur quia corpora temperata nullo modo alterant aut immutant, sed nutriunt solum atque conseruant.

Alimentum medicamētosum. At alimenta quæ excessum alicuius qualitatis obtinent, quia vim habent alterandi & immutandi dicuntur à Gal. Alimenta medicamentosa quæ ad emendendas coutrarias intemperies debent vsurpari: sic calida alimenta frigidis naturis exhiberi debent, frigida calidis vt præter alimoniam, emendationem quoque excedentis qualitatis præbeant. Quamobrem alimenta temperata necessaria quidem sunt, sed intemperata magis, quia plures sunt intemperati homines quàm temperati. Ex

Calidi cibi. intemperatis vero habentur primo Calida quorum proprium est crassos humores attenuare, viscidos incidere, flatus discutere obstructa liberare, menses & vrinas mouere, in frigidioribus naturis; in tēperatis vero aut calidioribus bilem augere & sitim excitare. Secundo frigida quæ quidē æstū sangui-

Frigidi. nis & ventriculi temperant, somnū conciliant, sitim sedant, venerem extingunt, sed flatibus materiam

Humidi. suggerunt. Tertio Humida quibus siccitas partium emendatur, aluus subducitur ob lubricam eorum substantiam. Quarto Sicca quæ ægrè co-

Sicci. quuntur & distribuuntur, sed firmiter alunt, aluum sistunt succoque melancholico generando sunt idonea ex cap. 18. lib. 1. de alim. Atque hæc alimenta denominanturà primis qualitatibus, à saporib. nomen habent Dulcia, pinguia, insipida, acria, amara; salsa, austera, acerba, acida. quorum priora tria temperata sunt, tria sequentia calida, postrema tria frigida. Modus autem quo Gal. temperamenrum saporum collegit af-

Saporum tēperies fertur lib. 4. simpl his ferme verbis. Illis saporibus frigiditas inest à quibus lingua contrahitur, densatur, asperatur certum enim est à solo frigido contrahi constringi, condensarique corpo-

ra, Atqui ab Austero, acerbo, acido lingua contrahitur vt experientia patet, ergo austerus acerbus, & acidus, frigidi sunt sapores, distinguuntur interse quod Acidus tenuium sit partium, austerus & acerbus crassarum & terrenarum, quod sic probatur Terrena corpora inæqualiter linguam desiccant & exasperant, Sapor austerus & acerbus id efficiunt sunt ergo terrenæ substantiæ. Quæ sunt tenuium partium velocem habent transitum per sentientes partes, magisque in alto agere videntur, Acidus sapor id præstat est ergo tenuium partium. Iam vero Amara dulcibus calidiora esse hinc probat quod quæ summe sunt dulcia si aut alieno calore aut proprio per vetustatem excoquantur amara fiant, quodque dulcia in naturis biliosis amarescant. Salsa quia vim detergendi & abluendi habent calida habentur minus tamen quam amara, aquam enim salsam si coquas amaram reddis, medius itaque est salsus sapor inter dulcem & amarum, Acer quia exedit, vrit, crustamque molitur omnium calidissimus est. Dulcis quia temperatis naturis familiaris & amicus moderate calidus habetur: calor enim temperatorum moderatus existit. Pinguis est ex genere dulcium crassioris est tamen substantiæ, dulcis tenuioris. Insipidus ad dulcem & pinguem accedit nisi quod aquosæ magis est consistentiæ. His præmissis quiuis intelligit alimentorum à saporibus denominatorum facultates. Siquidem sola dulcia pinguia & insipida vim nutriendi habent, alia nequaquam nisi dulcedinem aliquam admixtam obtinuerint, vel ab insito suo calore, vel adscititio vt cum ab igne præparantur, vel à nostro dum coquuntur auctore Gal, cap.11.lib. 4. simplic. Bona ergo alimenta ratione qualitatum secundarum sunt Dulcia quæ quidem copiosum præbent alimentum maxime si compa- Dulcia alimenta

ctam habeant substantiam, hoc vnum tamen nocumentum afferunt quod iecoris & lienis obstructiones efficiant & inflammationes augeant. cum enim hepar dulcibus delectetur, ea auidissime trahit priusquam absolutam coctionem sint consecuta. Alia alimenta minus laudabilia sunt, veniunt tamen in vsum vel ad voluptatẽ, vel ad vtilitatem. Ad voluptatem quidem propter ventriculi intemperiem. Soli enim hi qui præter naturam afficiuntur eduliis tum amaris tum austeris, tum acidis oblectantur ex comm ad sent 14. sect. 5 l. 6. epid. Quam ob causam Gal cap. 3. lib. de sanit. tuenda obseruat iis qui inæqualem temperiem sortiti sunt diuersa alimenta idonea esse quod alterum alteri iucundius existat. Vtilitas autem est duplex vna vt sua contrarietate impediant ne dulce nimiũ alat aut in summo emineat, vno verbo vt sint velut condimenta ex Aristot lib. de sensu cap. 4 altera vt sua facultate tum partibus tum humoribus opem aliquam conferant, Eamdem enim cibi facultatem habent atque medicamenta cum quibus in sapore conueniunt ex Gal. cap. 1. lib. 1. de alim.

Salsa edulia. Quare Salsi cibi putredinem arcent, crassos humores attenuant, sed vsu nimio sanguinem vrunt & pruritum excitant

Amara. Amari tergent & roborant, incidunt & crassos humores attenuant

Acria, Acres obstructa liberant, potentissime incidunt, ventriculum mordicant, bilem augent & acres halitus emittunt.

Acida. Acidi refrigerant, incidunt attenuant, succum crassum deorsum subducunt si simplices acidi fuerint, at si dulcem habent admistam qualitatem vt cerasa

Acerba si dulcedo superet aluum leniunt, si aciditas aut acerbitas adstringunt. Acerbi & austeri astringunt sed magis acerbi proinde stomachum roborant & confirmant, aluumque sistunt si aliis cibis præmittantur, soluunt si postremis epulis assumantur quemadmodum probat Gal. quibusdam

exemplis cap. 21. & 22, lib. 2. de alimen. cætera repetantur ex comment. Villanou.

DE CIBORVM PRÆPARAtione variiſque coquendi modis.

CAP. VII.

» LIxa fouent, ſed frixa nocent,
» aſſata coercent,
» Acria purgant, cruda ſed in-
» flant, ſalſaque ſiccant.

ANIMADVERSIO.

HOc caput de præparatione alimenti ex noſtro manuſc. aſſuimus: præparatio autẽ pertinet ad vtendi rationem quæ vt diximus quatuor capita comprehendit, præparationem, tempus edendi, ordinem in cibis aſſumendis ſeruandum, ac denique cõſuetudinẽ, adeout vtenti ratio aliud nihil ſit quam certa quædã ratio in exhibendis & aſſumendis cibis obſeruanda. Præparatio cibi duplex eſt vna vtilis, alia iucunda, vtilis circa coquẽdos cibos occupatur, iucunda cibis condimẽta parat, illa neceſſitatis eſt hæc voluptatis, illa hoc capite, hæc ſequenti explicanda. Iulius Alex. l. 18 ſalubrium priorẽ videtur ad Obſonium alteram ad ἡδύσματα ϗ ἀρτύματα condimen a referre: illam ego ad πέψιν ϗ ἕψησιν ad Cocturam, hanc ad ἄρτυσιν ϗ ἡδυσμὸν ad conditurã reuoco, nam vt rectè obſeruat Pollux onom. lib. 6 cap. 3. inter officia coquorum duo hæc habentur ἑψῆσαι coquere, & ἡδύνειν dulcorare ſeu condire. Eſt igitur Coctio alimenti quã

Vtendi ratio quatuor comprehẽdit.

Præparatio ciborum duplex.

præparationem vtilem vocauimus, ratio artificiosa præparandi per ignem cibi ad excrementosas & noxias eius partes mitificandas & ita elaborandas vt efficiatur proximè mutabilis in hominis substantiam. Quo loco primò exurgit quæstio an satius homini sit crudis carnibus quam coctis vesci. Nec enim exempla desunt non hominum tantum sed gentium crudas carnes mandentium. Laertius in vita Zenonis Cittiæi tam continentem eum scribit vt crudis vesceretur, Suetonius in Nerone Polyphagum quemdam Aegyptium narrat crudas carnes & quicquid daretur mandere solitum. Abyssinos refert Scalig. exerc. 22. qui in regno Angot. agitant crudis ali carnibus. Nomades & Scythas semicrudis carnibus vixisse memoria est postremosque etiam non igne aut sole coxisse, sed calore equorum sub quorum ephippiis recondita carniũ frusta macerabant. Porphyrius lib. 1. de abstinentia animatorum ὠμοφάγων crudiuorum fuisse hominum genus scribit ante ignis vsum His suffragatur Cardani auctoritas lib. 2 de subtil. qui carnium & ouorum crudorum esum ad vitæ diuturnitatem non parum conducere affirmat, causamque eam esse cur qui in ἐρήμῳ habitarunt ad longam senectutem deducti sint. rationem autem subiungit ex præparatione petitam quod scilicet ignis substantias alimentorum separando & tenue à crasso seiungendo deteriores eas reddat. Verum philosophus Diogenes exemplo suo demonstrauit quam noxius esset crudarum carnium esus cum crudo polypo deuorato propius nihil factum est quàm interiret: egregiè vero Cardanum castigauit Scal. exerc. 22. docuitque ex Hippocr. πάντα τὰ ἑψόμενα, ἀεὶ γλυκέα dulcia semper euadere quæ coquuntur, modoque malitiam suam amittere, modo bonitatem assumemere ex 2. de diæta. Aristot. probl. 4. sect. 20. quærit rationem cur alia cocta, alia cruda comedantur

An satius vti crudis quã coctis cibis.

docet vero ea quibus ſapor protinus gratus exiſtit cruda edi, quib. ingratus cocta; ſuccus enim eorum decoctus dulcior redditur à calore, quo loco Aponenſis obſeruat calorem ſecundum diuerſitatem patientis diuersè operari, nam ſi inueniat materiā crudam, inſipidam, amaram, acidam, eam decoquit & dulcificat, ſi dulcem in amaram & acutam permutat. Sed non eſt quod in Cardanum rationes vel auctoritates congeramus cum ipſe palinodiam cecinerit, & lib. 1. de ſanit tuen. cap. 41 Statuerit cruda maximè aduerſari naturæ noſtræ, nec ſe moueri exemplo eius Adoleſcentis cuius meminit Gal. lib 1. de Alim cap. 25. qui cum per annos quatuor crudis vixiſſet phaſellis, fœnugræco, lupinis & aliis huiuſmodi, ſine noxa fuit: vocat enim id *monſtrum in medicina* quod nos minimè ſequi ſed naturæ curſum debemus.

His ita conſtitutis videamus porro quæ nam ſint ſpecies & differentiæ coctionis, cuiuſque ſint facultatis ac virtutis ſingulæ. Ariſt lib 4. meteor. cap. 2. πέψεως differantias conſtituit πέπανσιν, ἕψησιν καὶ ὄπτησιν maturationem, elixationem & aſſationem, ſed πέπανσις propria eſt coctio plantarum & earum partium facta virtute calidi interni ab externo adiuti, ab externo, inquam, non ignis ſed cœli ex quo relinquitur eam mere eſſe naturalem non artificialem, quemadmodum & maturatio humorum & tuberculorum quæ ſunt in noſtro corpore dicta Galeno πεπασμὸς. Hic vero agitur de coctione artificiali ciborum quæ fit ignis beneficio, qualis eſt & aſſatio & elixatio Eſt ergo coctio ciborum duplex vna quæ fit à calore ſicco, altera ab calore humido. Ad illam pertinet aſſatio, ad hanc elixatio, Aſſatio eſt concoctio humidi ſuperflui quæ eſt in alimento facta à calore externo ſeparato ab humiditate & coniuncto cum ſiccitate, Ea rurſum duplex eſt ſimplex & vera, Mixta & minus

Coctionis ſpecies.

Ariſt. 4. meteor. cap. 4.

vera. Prior simplicissima est & antiquissima cum troiani belli temporibus heroes hac sola vsi perhibeantur quemadmodum probat ex Eubulo Athen. lib primo dipnos. licet Eustath. credat elixis carnibus eos quoque vesci solitos: vt vt sit assatio parum operosa est solo enim igne peragitur sic disposito vt assandam carnem non tangat, sed è longinquo calefaciat. adhibendus is modus ne imperfecta fiat coctio, quæ nomen apud græcos non est sortita, vel nimia quæ græcis στάτευσις Latinis Tostio seu Adustio vocatur. Instrumentum quo assantur carnes commodissimè est veru, minus commode sub craticula subditis prunis ex qua sequitur potius adustio quam assatio, escharam enim contrahunt carnes quæ ita coquuntur, Mixta assatio est frixio quæ fit ἐπὶ τῶν τηγάνων in sartaginibus, in hac enim adest humidum externum cuius tamen siccitate potentiali assantur & siccantur carnes.

Assatio.

Tostio.

Frixio.

Elixatio est concoctio humidi superflui quod est in alimento facta à calore coniuncto cum humiditate aquosa & in illud humidum superfluum agente, ipsumque vincente & contemperante: si fiat in aperto dicitur libera & difflata; si conclusis vndique diligenter spiraculis Suffocata, ad quam pertinent pastætorum quæ vocant genera, & carnium inter duos catinos cocturæ Quæ nam est eorum omnium facultas? Assa sicciora seipsis sunt foris, Elixa humidiora, Assa minus sicca intus, elixa magis: exteriorum itaque partium comparatione assa interius humidiora sunt, elixa vero sicciora, absolutè tamen assa dicuntur desiccare, elixa humectare. siccum ergo solidumque alimentum præbent. assa aluum adstringunt, & excrementa sæpe morantur. Elixa vero humidius alimentum

Elixatio.

Assa edulia.

Elixa.

largiuntur & coctu facilia sunt & calori nostro conuenientia, facile aluum subeunt, minusque excementorum gignunt. Frixa suauia quidem, sed insalubria, suauia propter humidum pingue in quo fit frixio; insalubria, quia humidum internum superfluum non ita conuenienter emittunt, quin potius plus adhuc externi redundantis attrahunt & imbibunt, sunt coctu difficilia, aluum stringentia, nidorulenta, obstruentia, sanguinem exassantia. Suffocata quia æqualiter cocta laudabilem succum generant, temperatum, permeabilem, non hærentem in descensu, in excessuum omnium mediocritate consistentem. Cum autem dixerunt Arabes suffocata veneni vim habere, intellexerunt assas carnes, quæ ex veru extractæ si protinus vndique concludantur ne exhalare possint, non leues noxas contrahunt ex retentis vaporibus consule Iul. *Alex.* salub. lib. 19. cap. secundo & sexto. Frixa. Suffocata

Venio ad alterum huius capituli versum vbi acria purgare, cruda inflare, salsa siccare perhibentur. Multa quidem hic dici possent de vi purgatrice medicamentorum an ea à tota quod aiunt substantia & forma, an à qualitatibus primis & secundis proficiscatur. Nullus est alicuius in medicina nominis qui rem istam multis difficultatibus implicitam explicare & enodare non sit aggressus, sed minimo profectu, alii enim vim illam à cælo deducunt vt Mesuæus, & Fernelius, alii à forma seu tota substantia vt Galen. & Aphrodisæus, alij à manifestis qualitatibus vt Erastus & Puteanus eleganti libello duplici de medicament. purgantium facultat. alii aliunde vt videre est apud Valeriol. comment. in librum Galen. de constitut. artis, & *S*anctorium à Sanctor. libro purgãtia medicamenta.

8. methodi vitandorum errorum. Nos prætermissa thesi consistemus in Hypothesi an & quo modo purgant acria quæ est Salernitanorum sententia.

An Acria purgant.

Docuit Gal lib. 4 simpl cap. 8. ex essentia Acrium esse excalfactionem, nec veterum aut recentiorum quemquam philosophorũ extitisse qui acres sapores omnium calidissimos non sit arbitratus, cum autem amara omnia & acida, acria sint, huiusmodi tamẽ propriè non vocanda sunt acria, sed ea tantum in quibus vehementem comperimus acrimoniam. At ex acribus alia edi possunt, alia esui sunt inepta, illa dulcem quamdam saltem obcuram admixtam habent qualitatem, quibus interdum pro obsonio, vel condimento vtimur, pro vero cibo nunquam. Ista vel tota substantia nostræ naturæ summe aduersantur, & vocantur putrefacientia, ac deleteria, vel caloris dumtaxat immoderationem obtinent suntque simpliciter medicamẽta. Rursum inter acria quæ simpliciter medicamenta sunt, alia crassam & terrenam habent consistentiam, alia tenuem, crassa si introsumantur exulcerandi vim habẽt, tenuia vrinã mouendi, sudoresque ciendi, incidendi præterea & digerendi per halitum. si vero foris admoueantur tam crassa quam tenuia, exedunt, vrunt, crustamque moliuntur; ex quibus habemus Acrium naturam calidam esse ac igneam, subtilem, attenuantem, mordicantem, vlcerantem, attrahentem, incidentem, purgantem, ac infarctu liberãtem. Hæc erant ad conclusionem eliciendam à parte acrium consideranda, quibus maius accedet lumen si omnia quæ ad purgandum conferunt, in acribus esse ac reperiri demonstrauerimus. Gal. lib. 5. simpl. cap. 20. duo purgantium genera constituit alterum quod quouis modo excrementa purgat, alterum quod per vomitum tantum & ventris deiectionem expurgat. quæcunque autem purgant trahendi vim habent, vel

Acrium differentia.

Ad purgandum quæ necessaria.

vnum, vel duos pluresue succos, sed prioris generis purgantia improprie sic dicuntur, proprie vero vel bechica, vel diuretica, vel menses mouentia & id generis. posterioris differentiæ purgantia proprie sic vocantur quod vim habeant familiarium succorum attractricem. ea est Gal. sententia ad quam acrium facultatem reducemus. prima conditio ad purgandum est attractio, quæ si credimus Gal. cap. 17 eiusdem libri reperitur in corporibus calidis tenuium partium, proprium enim est calidi semper attrahere, quacunque hæreat in substantia, in crassa quidem minus, in tenui vero vehementius. Atqui acria calida & tenuia sunt, vim ergo attrahendi vehementem possident. Altera conditio cathartici est excretio alicuius succi vitiosi quam Gal. cap. 20 ad familiaritatem quamdam atque substantiæ similitudinem nescio quo consilio reuocauit, nec iam locus est explicandi aut refutandi Galeni: atque satius est cum illo lib. 5. simpl. cap. vlt. excretionis expulsionis que causam constituere in purgantis medicamenti mordicatione. Cui intelligendæ supponendum est ea quæ purgant à nostra natura non posse concoqui, neque in alimentum conuerti: ac præterea odiosa illi esse, infesta, ac perpetuo eam irritantia quod vt acutè sic doctè obseruauit Arist. prob. 47. sect. primæ quo loco duo requirit in me- medicamento purgante primum vt sit ἄπεπτον vt concoqui non possit, alterum vt sit κινητικὸν commouens & alterans sicut exercitandi ratio per motum alienam excernens materiam. certum enim est ea quæ nutriunt & alunt non esse purgantia, verum quoque ea naturam non irritare ac commouere nisi forsan copiosiùs ingerantur, tum enim vt aduertit ibi Arist. lac ipsum ac mustum corpus purgãt: quamobrem necesse est vt purgantia minimè nutrientia sint sed sint à coctione aliena, ac insuper

Attractio vnde.

Mordicatio.

molesta atque irritantia siue mouentia, id est, quemadmodum exponit Petrus Apon. com. in prædictum problema, vt egrediantur extra corpus per inferius aut superius, calefaciant partes, aperiant poros, superfluitates dissoluant in sudores & trãspirationem insensibilem, moueant humores & liquent, vt ipsis stimulantibus expellantur à natura. Duo igitur in purgante desiderantur medicamento vt corpus omnino non alat, vt corpus stimulet ac irritet. Reuocare autem debemus in memoriam duo esse acrium discrimina vnum esui aptum de quo hic non est sermo, alium ineptum quod purgantis medicamenti conditiones omnes habet, quod enim penitus non alat verè incoctile est qua autem incoctile ventriculo ac corpori infestum est, atque molestum, plura qui voluerit legat Guillel. Putean. lib. 2. de purg. medica. facult, cap. 8. & 9. ex quo discet acria sicut volunt Salernit. purgandi facultatem obtinere Si quis autem sciscitetur cur Salernit Acrium hic mentionem faciant vbi de præparatione, non de qualitate ciborum agitur, sciat id ab illis fuisse propositum vt significarent quædam esse acria quæ coctione mitescunt vt sunt allia & porri quibus pro cibis vtimur, alia vero quæ acrimoniam suam etiam admota ignibus retineant, à quibus vis omnis nutriendi exulat, alterandi, & purgandi facultas nonquam recedit. Sed quoniam duo omnino sunt crudorum genera quæ à calore nostro non superãtur, alterum quidem eorum quæ prorsus coqui non possunt, qualia diximus esse acria, alterum eorum quæ apta quidem vt coquantur, existunt, cruda tamen remanent tum quia vel difficilis sunt coctionis, vel calorem ignauum & imbecillum nanciscuntur: idcirco addiderunt Salernit. cruda inflare quo significarent hoc postremum crudorum discrimen. Certũ enim est crudos cibos & flatus &

Cruda quæ.

fluctuationes in corporibus nostris excitare. Equidem si flatus causas omnes rimari velimus, eas partim ad efficientem partim ad materialem licebit reuocare. Efficiens est calor modo intensus modo remissus & languidus nonquam frigus quod cum extenuare non possit vapores quoque excitare non valet. Intensum calorem flatus efficere docet Gal 12. meth. med. præsertim cum in humorem crassum, lentum & frigidum agit, fundit enim & liquat eos humores ac in flatum vertit, nisi quoque vim digerendi valentem possideat. visus est contrariam tenuisse sententiam lib. 6. de sympt. causis vbi nec calorem intensum, nec frigus flatus generare scribit sed remissum solum calorem vel hoc exemplo quod per constitutionem frigidissimam ac calidissimam purum serenumque aerem videamus, per medias autem constitutiones nebulosum: verum eo loco Gal. rationem tantum habuit efficientis causæ, non etiam materialis: quæ cum cruda est, glutinosa, lenta & frigida quemcunque calorem illa repererit, intensum, remissum, quosdam semper flatus ex se promit quod æstate media obseruare est quando per Solis ardores & æstus vehementissimos, procellæ & tempestates suscitantur. Materialis causa flatuum est frigida crassa, lenta, & cruda quæuis substantia quam dum calor vult subigere, primo attenuat mox in flatum vertit, vt demum dissipet ac digerat: eiusmodi sunt leguminum, seminum cerealium, & fructuum maxima pars & iis multo magis, inquit Gal. lib. 2. de aliment. facult. quæ ante exactam maturitatem mandimus. flatulentos cibos pene omnes recensuit Corn Cels. lib. 2. cap. 26. his verbis *inflant*, inquit, *omnia fere legumina, omnia pinguia, omnia dulcia, omnia iurulenta mustum atque etiam id vinum cui nihil adhuc ætatis accessit.*

flatus causæ.

Locus Gal. explicatus.

flatus excitantia.

Ex oleribus allium braßica, cæpa omnesque radices excepto sicere & pastinata, bulbi ficus etiam aridæ sed magis virides, vua recentes, nuces omnes exceptis nucleis pineis, lac omnisque caseus quidquid deinde subcrudū aliquis assumpsit, qua conclusione nihil illustrius esse potest ad confirmandam Salernit. sententiam. Porrò quæ debeant vel non debeant coqui & præparari alimenta explicauit Gal. cap 16 lib. 4. simpl.

Superest vt tertiū huius versiculi membrū exponamus quod præcedentibus oppositum est, nam illa agunt de crudis cibis, hoc de cibis impendiò coctis & ex coctione in salsedinē degenerantibus. Nam quemadmodum Protagoras & Philotimus optimè senserunt quo diutiùs vnumquodque elixatur, caloréque magis exercetur, eo decoctum salsius euadit deinde si vehementius excoquatur, amarum. Alimenta ergò salsa ex coctione seu etiam ex salis admixtione, aut naturali compositione vim siccandi habent, *sal* enim vt ait Galenus lib. II. simp. *quidquid corporibus humidum inest quodammodo absumit, & quod reliquum est substantiæ solidæ adstrictione contrahit ac proinde etiam condituræ sua corpora siccat & à putredine tuetur.* Supra diximus salsa omnia terrea esse, crassamque habere substantiam propterea desiccare, sitim afferre & adstrictione quadam cogere, Hippocr. modo salsa ait aluum stringere modo laxare quod vt intelligatur legendus Pamph. herilacus de aquarum facultatibus lib. 3 cap. 7. & Smetius lib. 3 miscellan. Addamus longæ huic disputationi de alimentorum coctione, ex cibis alios præparationem aliquam atque coctionem postulare, alios nullam: quæcunque enim edulia nutriendorum naturæ simillima sunt quæque dulcedinem summam præ se ferunt à natura satis excocta sunt & apparata, sic vt nullus alius apparatus debeat adhiberi quemadmodum notat Gal. 4. simpl. cap. 16. & Isaac. lib. diæta.

Apud Gal. 3. de alim. facult. c. 32.

diæta. particul. cap. 62. lectione 3. huiusmodi est lac & maturi fructus lac enim in vberibus animalis satis excoctum est, fructus quoque liquidi & molles nullum apparatum desiderant, sed duri quique crassarum sunt partium. Alia edulia in quibus natura actiones suas non expleuit quæque temperaturam nacta sunt remotiorem à natura nutriendorum vel coctione, vel conditura, vel vtroque indigent. nullum enim alimentum teste Galeno habere debet saporem stomacho noxium, nec odorem fœtidum ac cerebro nocentem, nec duriorem substantiam stomachum fatigantem nec mordicationem aut vellicationem neruis inimicam. Vbi adfuerint hæc vitia emendari poterunt coctione aut conditura. Et quidem coctionis beneficio tria in alimentis præstamus: primum est vt quæ subtilia sunt & liquida in crassitidem conuertamus, vt oua assata: alterum vt dura & crassa tenuiora & molliora reddamus vt assas carnes: posttemum vt superflua & flatulenta digeramus vt in leguminibus coctis apparet Hæc fere Isaac loco laudato apud quem & eius comment. Pet. Hispanum de foci & ignis differentiis ac conditionibus nonnulla proponuntur.

Lac coctione non eget

Coctio ciborum quid afferat.

DE GENERALI CIBOrum condimento.

CAPVT VIII.

Saluia, lac, vinum, piper, allia, petrosolinum
Ex his fit salsa, nec erit commixtio falsa.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

HIc habetur modus conficiendi salsamenti communis, si in mensa specialia deficiant, & recensentur quinque ex quibus fieri possit. Primũ est. Saluia qua fit condimentum in assatione siue decoctione anseris. Anseres enim siue porcelli cum assantur saluia fere impleri solent vt humiditates superfluæ siue viscosæ exhalent, & saluiæ odor anseribus vel porcellis imprimatur. Post assationem tamen saluia reiicienda est & non comedenda. Ex saluia etiam condimentum conficiunt rustici, quo in anserum esu vtuntur: contundunt enim allium cum vino & saluia, vt auferatur aliquantulum de sapore allii. Secundum, Sal cum vino estque sal samentum diuitum, siue nobilium. Ipsi enim deficiente sinapio, vel veriuto, imponunt salsario vinum, & parum salis. Tertium, Piper, estque salsamentum rusticorum, commiscent enim Piper cum fabis & pisis. Similiter etiam ex pane asso cum cereuisia, vel vino & pipere, fit salsamentum nigrum ad modum pultis, quod etiam piper vocant, & hoc effundunt super carnes, aut pisces.

Quartum, Allium, ex quo etiam fit salsamentum rusticorum. Miscent enim cum molli caseo & lacte, terendo allium, & ita comedunt cum cibo siue asso, siue elixo, siue salso, siue dulci, & cum ouis duris. Quintum, Petroselinum, ex cuius foliis contusis cum veriuto, vel albo vino, fit viridis salsa, quam cum assis edunt. Et hic notandum, salsamenta, siue salsas secundum temporum diuersitatem vario modo confici. Temporibus enim calidis inclinant nonnihil ad frigus, vel paruam caliditatem habent. Temporibus vero frigidis contrà.

Materia igitur Salsarum æstate fit veriutum, vel agresta, de summitatibus vitis, vel acetum, succus limonum, vel citrangulorum, vel granatorum, cum saccharo, & aqua rosarum. Quibus inter-

Salsamẽta Varia. Saluia. Sal. Piper. Allium. Petroselinum. Aestate.

dum addi potest aliquantulum serpilli & petroselini, ad prædictorum frigiditatem temperandam. Materia verò salsarum temporibus frigidis sit sinapium, eruca, Zinziber, piper cinnamomum, caryophyllum, allium, saluia, menta, serpillum, petroselinum, vinum, iusculum carnium, acetum non forte, sed vini naturæ propinquum. Temporibus vero temperatis, salsarum materia sit inter caliditatem & frigiditatem temperata. Secundo, variantur ratione cibariorum: cibariorum enim alia aliis indigent condimentis, id quod coqui non ignorant. Mutonum enim, vitulorum & capreorum salsa debet esse viridis, in æstate quidem ex aceto & agresta, cum paucis speciebus sine Allio, cum Petroselino, Zingibere albo, & agresta, & pane asso in acetum vel agrestam infuso.

Hyeme fiat eadem cum pluribus speciebus, pauco allio, optimo vino, & pauca agresta, vel sufficiat sinapium & eruca. Salsa autem pro carnibus bouis elixis est piper coctum ex pipere, pane asso, iure carnium, & pauca agresta, & hæc eadem satis conuenit carnibus porcinis in hyeme. Possunt etiam carnes porcinæ comedi æstate in principio refectionis cũ aceto & petroselino. Si verò prædictæ carnes pastilentur, præsertim bouinæ & porcinæ, Hyeme quidem adponatur cepe, alliũ cum pulnere specierum dulcium parua quantitate. Aestate vero sine cepis cũ veriuto, vel cepæ paruæ in pauca quantitate. Si autem pastillatura fiat ex carnibus subtilioribus, non adponatur cepe. Aestate quidem lac amygdalarum, cum veriuto, & pauco puluere specierum dulcium in fine adponatur ouum conquassatum cum agresta. Hyeme vero loco agrestæ sumatur vinum cum speciebus. Assaturæ autem cuniculorum, & pullorum conuenit cõdimentum ex Hyeme.

Cinammomo & mica panis. Aestate quidem cum agresta: Hyeme vero cum vino, Assaturæ porci conuenit liquor inde descendens, conquassatus cum optimo vino & cepis, idque in hyeme. Aestate vero salsa viridis, cuius supra facta est mentio, Assaturæ phasianorum, columbarum, & turturum, nullo alio indigent condimento præter salem. Caponum vero & gallinarum elixatarum, conueniens condimentum, est aqua decoctionis earundem, cum aliquantulo pulueris specierum dulcium, & præcipuè si addantur in decoctione saluia, hyssopus, petroselinum, idque in hyeme. In æstate sufficit sola aqua cum succo summitatum vitis. Verùm pro salso caponum & gallinarum pinguium pastillandarum, nihil penitus apponendum est præter pauculum pulueris specierum, & in fine agresta supra dicta in æstate, optimum vinum in hyeme Pisces vero quanto sunt carnis crassioris, difficilioris digestionis, maioris superfluitatis, & humidioris naturæ, tanto indigent salsis calidioribus, & acutioribus, quod etiam in carnibus obseruandum.

Piscium salsa,

ANIMADVERSIO.

Conditura ciborũ

ALtera ciborum præparatio ad voluptatem magis quam ad necessitem cõparata græcis dicitur ἄρτυσις καὶ ἥδυσμὸς Latinis conditura vocatur, ex qua deductum nomen ἡδύσματος καὶ ἀρτύματος quod vulgo Condimentum nuncupamus. Est vero Conditura ciborum præparatio quædam cuius beneficio suauiora non minus quam salubriora redduntur edulia. quam descriptionem ad scopum medicum accommodaui nõ tam additione vocabulo suauioris

quod solius videtur esse voluptatis & luxus, quàm Salubrioris cuius ratione semper Medici sibi propositam habere debent. Finis ergo condimenti duplex est ciborum suauitas quam edaces & cupediarii vnicam sibi proponunt, & eorumdem salubritas quæ considerationis est medicæ vtrumque finem ex Gal. lib 4. simpl cap. 16. deduximus quo loco ait condimenta *suauitatem iis augere per quæ ipsa præparantur, & eorũ admixtione emendari vitiosa edulia, calida quidem, frigidis condimentis, frigida calidis,* Porro condimentorum aliud est suaue & iucũdum aliud insuaue, aliud suaue & insalubre, aliud suaue & salubre simul. Suaue est saccharũ & mel, insuaue menta, & saluia, suaue & insalubre est piperatum omne & acre edulium, suaue & salubre acetum & agresta: sed aduertit Gal loco laudato ex cibo insuaui & insuaui condimento suauius & iucundius effici obsonium *fieri enim potest,* inquit, *vt immoderatis duob. coeuntibus id quod ex ambobus mistum sit commoderatum euadat, ac proinde quoque dulce appareat cũ immoderata minimè sint talia.* Officium itaque est boni Conditoris seu obsonatoris nosce rerum misturas & compositiones, vt illa salubria, illa insalubria euadant, qui solam suauitatem attendit Coqui nomen, qui cum suauitate salubritatem Medici appellationem meretur, ac proinde Cæl. Apitius coquinæ Platina medicinæ magister habẽdus est. habet ergo rationem medicus in condiẽdis cibis suauitatis simul & salubritatis, suauitatis quia *paulo peior, sed suauior cibus & potus,* quemaddum decreuit Hippoc. Aphor, 38. lib. 2. *meliori quidem, sed ingrato præferendus quæ enim libenter & magna cum voluptate sumimus ea arctius amplectitur omnique ex parte appressus concludit & retinet ventriculus atque multo facilius concoquit* ait Gal in comment. salubritas etiam maxime attendenda, sic vt ex conditura, cibi ætati, sexui, temperamento,

Condituræ finis.

Condimenti diuisio.

Coqui & Medici discrimẽ.

consuetudini, regioni, conditioni consentiant.

Ex omnibus autem condimentis famem optimam esse dixit Socrates, Antiphanes significauit hoc senario:

Cicer. l. 1. de finib.

Α῎παντ᾽ ὁ λιμὸς γλυκέα πλὴν αὑτοῦ ποιεῖ

Fastidiebant enim viri prudentes gulæ hæc irritamenta quæ maxime esse solent valetudinis nocumenta: condimentis enim vt plurimum vtuntur luxui dediti homines adeo prauis vt coctioni plus noceant quam commodent, voluntati plus consulant quam saluti quasi homines illi ideo viuant vt comedant, non è conuerso ideo comedunt vt viuant. Cæterum condimentum omne seu vtile & suaue sit, seu insalubre, Simplex est aut compositum. simplex quod ex vnius rei admixtione exurgit, compositum quod ex duab aut pluribus rebus conflatur. Placet vero simplicia condimenta pro facultatibus quibus pollent diuidere easque ad primas qualitates & secundas reuocare qui mos est medicorũ rerũ naturas perscrutantiũ. Sunt ergo simplicia cõdimẽta vel calefaciẽtia, vel refrigerantia, vel Tẽperata. Calefacientium alia acria, alia amara, alia salsa: refrigerãtiũ alia acerba, alia acida. Temperata sunt dulcia, & pinguia. Acria penè omnia aromatica sunt quorum maximus est vsus in condituris cum propriarum qualitatum, tum vero iucundi saporis atque odoris gratia: cibus enim eo odore imbutus & intro delatus emendata succorum malitia securum corpori alimentum præbet, non modo quod facilè non putrescit, sed etiam quod humorum putrefactioni occurrit. Ad hæc pertinent cinnamonum, acre, odorum suaue, calidæ, siccæque naturæ, substantia tenui sed leuiter subadstringẽte ac roborãte, piper, zinziber, Caryophilli, nux moschata, Macer, macis, crocus, sinapi, allium, saluia, serpillum, menta, maiorana, petroselinum, semen anisi, cymini, anethi, inter ama-

Simplex condimentum

Acria cõdimenta.

ra habentur amygdalæ amaræ & cappaes. Inter Amara.
Salſa Sal τῶν ὄψων ὄψον καὶ ἥδυσμα obſoniorum atque
condimentorum omnium obſonium ac comdimē Salſa.
tum. Ex refrigerantib acerbis eſt ſuccus cerealium
immaturorum ex quo fit ſalſa viridis vulgo dicta. Acerba.
ex Acidis acetum, omphacium, ſuccus limonum Acida.
oxalydis, auranciorum, & citriorum. Dulcia ſunt Dulcia.
ſaccharum, mel, Pinguia, butyrum, oleum, adeps. Pinguia.
quorum omnium facultates paſſim deſcribuntur à
Medicis. Venio ad compoſita condimenta quorũ
multiplices differentiæ recenſentur ab Apicio &
Athenæo veteribus vſitatæ, non pauciores in vſu
ſunt apud noſtros Coquos ſed lautiores & ſuauiores
quas ne volumine quidem integro quis poſſit
complecti ſi velit, adeo voluptas hominum ex gula
ingenioſa eſt & artificioſa. Vulgò tamen commendantur
intinctus, & Embammata omnis generis, Saccharata, ſaluiata alliata, cæpata, oxypora
à dignitate & præſtantia regia & Imperatoria, à
gente Germanica & Luſitanica, ſunt & pretioſa
ambarata, moſchata, perlata vulgaria quoque ſunt
Acetaria non modo ex herbis & radicibus ſed ex
floribus & fructibus nõnullis, non tantũ ex ſale ſed
ex ſaccharo quoque concinnata & condita, cruda
modo modo cocta. Quid recēſeam Tyrotarichos,
Tuceta, tomacula, ſuccidia, capniſtas carnes, iura
atria, pulmēta, vitulos, porçelloſque troianos, pernas,
minutalia & trunculos, ventres faliſcos, apexabones,
eſcas cõditaneas & muriaticas, cæteraſq;
cupedias & ſcitamēta quæ græcis νωγαλεύματα vocantur?
Obſonatoris officium eſt noſce quo cõdimēto
ſingula gaudeant edulia, alia enim omphacio,
aceto alia, alia ſaccharo, ſale alia aut pipere ſuauiora
& gratiora palato redduntur: illius quoque
eſt partium guſtum & palatum vtentium tenere,
nec ignorare temperamentum ne calidis
naturis calida condimenta exhibeat, aut frigi-

Compoſita condimētá. *Obſeruāda in cōdimētis.*

dis frigida. Sunt ergo hæc vniuersim consideranda in condimentis Primo vt sani & valentes paucis admodum condimentis vtantur, secundo nullo modo iis condimentis vtendum quæ plurimum à temperamento nostro distant,3, iis maximè vtendum quæ ad temperamentum ciborum quibus vescimur proximè accedunt. Quarto æstatis tempore & biliosis naturis frigidiora condimenta, hyeme & pituitosis calidiora concedenda. Quinto admiscenda condimenta quibus, vt suauiores sic meliores & salubriores cibi reddantur vltimo sic vtendum condimentis vt nusquam plures cibi ingerantur quam calor ventriculi coquere possit. Atque hæc sufficiant ad doctrinam vniuersalem condimentorum, quæ de singulis condimentis à Salernitanis proponentur, explicabuntur deinceps.

DE SALE.

CAPVT IX.

VAs condimenti præponi debet edenti.
Sal virus refugat, rectè insipidumque saporat,
Nam sapit esca malè, quæ datur absq; sale.
Vrunt res salsæ visum, semēque minorāt.
Et generant scabiem, pruritū siue rigorem.

HOc loco tria discutiuntur. Primo ponitur præceptum generale, nemini hactenus non obseruatum, vt videlicet vas condimenti, id est, salis, quod salinum dicitur, primum in mensa

apponatur, iuxta vulgatos hoſce verſiculos.

Sal primo poni debet, primoque reponi.
Non bene menſa tibi ponitur abſque ſale.

Sal.

Secundò recenſentur duo commoda ſalis. Primum eſt, ſalem reſiſtere veneno. Cuius duplex poteſt adſignari cauſa, vel quia ſal exiccatum cùm ſit, ſiccitate ſua exiccet humiditates, vnde ſequi ſolet corruptio. Gale. lib. 11. de ſimpl. Medic. facult. Nam ſal, inquit, quicquid in corporibus humidum ineſt, id quodam modo abſumit, & quod reliquum eſt ſubſtantiæ, adſtrictione contrahit: ac proinde etiam conditura ſua carnes ſeruat, & à putredine tuetur: vel quod ſal exiccet & reprimat humiditates à corpore extrahendas, poroſque claudat, per conſequens penetrationem veneni, quæ fieri ſolet per poros, prohibeat. Secundum eſt, ſalem cibis ſaporem inducere. Nam quotidiano diſcimus experimento, nulla cibaria ſine ſalis commixtione ſapere.

Tertio loco enumerantur nocumenta ſalis ſiue cibariorum nimis ſalſorum. Primum eſt ea vrere, id eſt, lædere viſum, & itidem duplex cauſa adſignari poteſt: quod res nimium ſalſæ vehementer exiccantes inimicæ ſint oculis, viſus inſtrumentis. Oculi enim ſunt de natura aquæ, vt teſtatur Ariſtot. cap. 2. de ſenſu & ſenſibili: vel quòd cibaria admodum ſalſa, pruritum excitent & & mordicent, à cibariis autem mordicatiuis in ſtomacho exiſtentibus eleuantur & fumi mordicatiui, mordicatione ſua oculis plurimum nocentes, ipſoſque tabefacientes. Vnde videmus ebullientes ſalem rubros ferè habere oculos. Secundum eſt, cibaria ſalſiora imminuere ſperma. Quia multum exiccant omnes humiditates, vnde etiam ſperma exiccatur & imminuitur. Tertium eſt, generare ſcabiem, quia ſal humorem gignit acutum, mor-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

quia ſal humorem gignit acutum, mordicatiuum, & aduſtum, vnde ſcabies naſcitur. Quartum eſt, augere pruritum, quia generat humorem mordicatiuum pruritiuum. Horum 4. nocumentorum meminit Rhazes 3. ad Manſorem cap. 17. Eorum, inquit ſanguinem, qui multam ex eo ſumunt quantitatem, adurit, viſum quoque debilitat, atque ſperma minuit: generat pruritum & ſcabiem Perſalſa præterea gignunt ſerpiginem, impetiginem, morpheam, & lepram in diſpoſitis, & vias vrinæ diu continuata excoriant. Moderatè tamen ſalſa faſtidium auferunt, ciborum adpetentiam faciunt, atque acuunt.

ANIMADVERSIO.

Salis laus

EX omnibus condimentis Sal proponunt Salernitani eiuſque vires explicant cuius tanta eſt apud vniuerſas gentes vtilitas vt eo ad condimenta vtantur & ad ſalituram, itaut *ſiccitate ea carrere elegantior hominis vita nequeat quacunque orbis in parte*, inquit Iul. Alexan. ſalub. lib 18. cap. 7. Quæritur autem à Plut. lib. 5. Sympoſ. probl. 10. vnde tanta ſali acreuit opinio atque honos vt ab homero θεῖος id eſt diuinus vocetur, vt à Platone ſalis ſubſtantia legum auctoritate ſacro-ſancta diiſque gratiſſima καὶ θεοφιλέστατος prodatur, vt ei à nonnullis Gratiarum, ſeu χαρίτων nomen tribuatur, vt ab eo orta venus ἁλιγενὴς denominetur. Salem vero diuinum haberi docet communi nomine cum iis quæ quod publicis commodis ſeruiunt & ad varios vſus accommodata ſunt, diuina nuncupantur, tanta autē eſt ſalis vtilitas vt ſit nutrimenti τρίσκωμα, cibo robur ſolidumque temperamentum ad vrgendam appetentiam præbeat: adde quod mortua cor-

quatuor quæruntur de ſale.

Primum.

pora à putredine vindicando atque corruptione Secundū.
Deorum immortalitatem imitari videatur. Gratiarum quoque appellationem sortitus est quod sit ἥδιστον ὄψον delicatissimū obsonium potissimam cibi Tertium.
partem suauitate cōdiens. Nec male opinor venus à sale denominata fuit cum sal γόνιμος existat & ad genituram non parū conferat, solent enim canes in venerē segniores salsis muriaque conditis carni- Quartū.
bus ad venerē excitari circūferunturq; maritimæ gentes & salaciores & ad venerē libidinēque procliuiores esse quā mediteraneæ, si quis salis præconia legere voluerit adeat Guillel Stuchiū l. 2 antiquit. cōuiuial. c. 8. Leuin, Lemniū lib. 2 de miraculis naturæ c. 36. & l. 4. cap. vlt. Erasmū in Chiliadib. Langiū epist. 97. Mercurial l 3 Variar. c. 2. & Bernardinum Gomesium opere peculiari ἁλογραφίας.

Cæterum quia salis non vna est differentia, sed multiplex idcirco eius discrimina breuiter adducenda sunt, vt quæ potior in condimētis sit species definiatur. Sal aut verus est aut apparens verū dico Salis differentia.
qui præter colorem saporem quoque salis habet atque facultatē siccandi, calefaciendi, adstringēdi, abstergendi, dissoluendi, exugendi superfluitates, a putredine vindicādi, corrodendi etiā atque mordicandi. Apparens præter colorem & concretionē salis nihil fere retinet. verus duplex est natiuus & factitius, ille vel è terra vel ex aquis eximitur Terrenus vt plurimum fossilis est seu cædatur Sal terrenus & fossilis.
ex montib seu effodiatur è campis, seu ex arenis educatur, in India plerosque esse salis montes testatur Plinius, & Herodotus narrat lib 4. in mediterraneis partib Africæ Incolas esse Atlantas hoc est Sales dictosquod ibi non minus quam metalla sales effodiantur. Iuxta Cracouiam & in mo-ditarraneis Germaniæ prouinciis è campis eximi salem nemo nescit, in Cyrenaico tractu sub arenis reperiri salem Medici non ignorant quem

Ammoniacus. idcirco Ammoniacum vocat Dioscor. lib. 5. cap. 75. Est & sal saxeus quem salem Gemmæ dicunt, Gemmeus. est & niger qui Naphricus seu Indus, est & viridis, Niger. qui Cappadocius, costus, metallinus, seu Sal Taburem vocatur. Viridis. Petreus. Petreus nitrum nominatur quod à regione in Armenium, Aphricanum, Romanum, Ægyptiacum, Babylonicum diuiditur à colore in album & nigrum vulgo ab Rabuth. Ex aquis Sal erumpens dicitur fontanus, putealis, fluuialis, lacustris, marinus. Fõtanus. Fluuialis. Putealis. In sinu maris Adriatici teste Polybio septem sunt fontes vno excepto salsi. Puteos quosdam Germaniæ salsis scatere aquis narrat Agricola. Ochus & Oxus fluuii apud Bactros corrasa salis ramenta deferunt, è lacu Tarentino Tarentinus sal nomen habet si credimus Plinio medicinæ vsibus expetitus, denique è mari marinus sponte emergit vbi mare feruẽs æstu spumas agit, easque ad littora & scopulos appellit, quæ abscissæ & in scopulis dimissæ pro solis pro aeris, pro loci natura in candissimum & longe suauissimum omnium salem concrescunt, hunc Agricola Salem virginem vocari posse docet. Lacustris. Marinus. Sal Virgo. factitius sal seu arte elaboratus multiplex est alius enim est marinus ex aqua factus marina, alius ex muria natiua fontium, lacuum, aut aquarum salsarum, alius denique Chymicus qui non modo ex lignis, sed ex herbis atque ex omnium fermè arborum frondibus Imo ex rebus penè omnibus quin etiam ex ipsis hominũ & brutorum stercoribus ac fimis educitur ac paratur. Factitius. Chymicus. Sal porro minimè verus sed veri coloremmẽtiens dicitur Indicus Paulo Aegin. l. 2. c 54. ex Archigenis mente, vulgo Saccharum quod an veteribus cognitum sit vix constat. Manardus Epist. 5. lib. 15. Ioa Baptist. Theodos. Epist. 4. Leonard. Fuchius paradox lib. 1. cap. 35. Ruellius lib. 3. de natur. stirpium cap. 22. Iul. Alexand. salub. lib. 19. cap. 14. cognitum negãt mellisque genus esse quod

veteres Sacchar vocabant, asserunt: quib. repugnāt Guillel. Stukius com. in Arriani periplum maris Erithræi, Cardan. lib. 1. contrad. tract. 1. contrad. 15. Andr. Mathiol. com. in lib. 2. Dioscorid. cap. 75. Ioa. Gorræus iunior in definitio medicarum lib. 1. Ioa. Langius epist. 64. Aloysius Mundella annotat. in examen simpl. Antonii Musæ Brasa. Ioan. Cornar. in Diosc. lib. 2. Emblemate 71. & alii quibus libenter subscribo ob rationes quas cumulauit Mathiol epist. lib. 1. epist. ad Iacobum Bosellum, & Ioan. Brodeus miscellan. lib. 4. cap. 22. plures salis differentias videre qui voluerit legat Andream Chioccū sectio. 2. Musæi Calceolariani Veronēsis.

His ita cōstitutis dicamus quis ex salibus potior suauiorque existat quasue vtilitates ex eo depromantur. Ex veris salibus vt omnium perfectissimus eligendus est candidus, pellucidus, crystalli instar, densus, inodorus, quique æqualē & cum quadam veluti suauitate temperatā habet acrimoniā qualis vt plurimum est fossilis ex montibus excæsus in quo omnes perfecti salis proprietates & effectus reperiuntur. Nam & caliditate & siccitate pollet paulo vltra secundum à temperamento recessum, resiccat vehementer & superuacaneum humorem exugit, ita cogit adstringit & densat vt extrinsecus ingruere noxa putredinis non valeat, extenuat quoque dissoluit & humorum crassitiem absumit. adstringendi facultate & mordicat & corrugat os ventriculi superius ita vt appetitum moueat, multa alia addi possent in salis commendationem non contemnendæ eruditionis & à Baccio lib. 5. de Thermis & ab Alsario Crucio de quæsitis per epistol. centuria tertia & ex Viginerio comm. in Philost. & tractatu proprio de sale, & ex Beringuccio Pyrotech. lib. 2. cap. 8. proposita nisi me animaduersiones scribere non commentarios recordarer. vnum addo salem idcirco in condimentum cibor- Sal optimus.

Sal cur condimentum

rum aduocari 1. quod omnium ſaporum primus excitet ex palato ſaliuam ſine qua non fit bona præparatio cibi in ore, 2 quod viſcoſa cibaria & craſſarum partium temperet & attenuet, 3. quod cibis omnibus qui ferè inſipidi ſunt reſpectu guſtus, ſuauitatem & ſapiditatem conciliet 4. quod humidos cibos & ſuperfluo turgentes ſucco exſiccet, poſtremo quod ciborum graueolentiam ac fœtorē ſi quis adſit tollat aut emendet Ex his quæ de ſale dicta ſunt qua facultate ſint ſalita quiuis intelliget attamen qui rem exactius noſſe voluerit de ſalſis aquis conſulat Baccium lib 5 de Thermis Herilacum de aquarum natura lib. 3 & Georgium Vernherum de aquis Vngariæ: de garo & muria veterum videat Iul. Alexand. ſalub. lib 16 cap. 16. & inter alios Lælium Biſciolam appēdice ad poſtremum librum tomi ſecundi, horarum ſubſeciuarum. Cæterum locus hic eſſet commemorandi & explicandi ſingula condimenta à Salernitanis prætermiſſa, ſed à Calcographo vrgeor variis alioquin negotiis diſtractus ab iis igitur velut à rebus minus neceſſariis impræſentiarum abſtinebo vbi tamen occurrerint non obmiſſurus.

DE TEMPORE ASSVMENDI ALIMENTI PENES ANNI TEMPESTATES. CAP. X.

TEmporibus veris modicū prandere iuberis.
Sed calor æſtatis dapibus nocet immoderatis.
Autumni fructus caueas, ne ſint tibi luctus.
De menſa ſume quātum vis tēpore brumæ.

HIc agitur de cibi mensura secundum anni tempora conuenienti, Et primo de Vere. Vere siquidem modice prandendum est, paululum cibo demendum, adiiciendumque potioni. Auicenna 2. 1 Doctr. capite sexto. Ratio, Quia tempore hyemis propter eius gulositatem & exercitii paruitatem, & resolutionis prohibitionem, humores crudi, & maximè phlegmatici ex temporis proportione generati in interioribus corporis, ob ambientis aeris frigiditatem, siue αντιπερίςασιν coadunantur. Ver autem superueniens illos eliquat, & diffundit per totum corpus, quare natura per id tempus plurimum circa illorum digestionem ococcupata est. Si itaque in vere daretur magna cibi mensura, natura à digestione prædictorum humorum impedita diuerteretur, vt pote, per humores, & magnam ciborum copiam plus æquo grauatam, vnde humores in corpore crudi & indigesti relicti facillime membrum aliquod inuadentes ægritudinem inducerent. Quare summopere conandum est, vt id temporis cibo nonnihil dematur. Diminutio enim ciborum maxime præseruat ab ægritudinibus veris, teste Auicenna ibidem. Et hoc quidem de adulto & extremo Vere intelligendum. Nouum enim Ver Hyemi adsimilatur, vnde & hyemis ritu per id tempus, cibus administrandus est. Intelligendum item de corpore humoribus phlegmaticis & crudis repleto. Corpori enim temperato in humoribus cibus exhibendus iuxta mensuram caloris innati, & resolutionem quæ fit à corpore: ablata enim causa est diminutionis cibi. Vnde Hipp. Aphor. decimo quinto, libro primo, Ventres Hyeme & Vere, natura calidissimi sunt, & somni longissimi: quare per ea tempora alimenta copiosora sunt exhibenda. Et enim tunc calor innatus plurimus est, vnde & pluribus egent alimentis.

Veris cibus.

Aestatis cibus.

Secundo, de Aestate, quod nimia cibi sumptio in æstate noceat. Virtus enim digestiua tum debilis est: spiritus enim & calor innatus, instrumenta virtutum debilitantur, minusque ob caloris externi excessum, & attractionem ad exteriora resoluuntur, multum cibum digerere nequeunt. Secundum tamen propter vehementiam resolutionis humiditatum, tam substantialium, quàm nutrimentalium corporis æstiuo tempore crassiorem ac maiorem cibum exhibendum esse, si virtus digestioni sufficeret. Verùm cùm non sufficiat vno eodemque tempore multum digerere cibum, parum sæpeque de eo exhibendum est iuxta illud Galen. cõm 17. libro 1. Aphori Aestiuo quidem tempore, quantum ad temporis rationem attinet, sæpius pauca danda sunt, quoniam & pluri egent adiectione, vt qui sunt dissoluti, & vires habeant imbecilles. Et licet æstate cibo nonnihil demendum sit, potioni tamen adiiciendum est: tum enim maxima fit resolutio & exiccatio corporis, calor etiam humidum longè exuperat, vnde & sitis maior exoritur Elixis itaque vtendum, cibisque frigidis ac potione tum multa, tum diluta. Vinum autem vinosum & purum euitandum, vt quòd facilè inflammetur, & violento æstu vehementem calorem incendat.

Autumni cibi.

Tertiò de Autumno, vt scilicet per Autumnum à fructibus autumnalibus, vuis scilicet, Persicis Ficubus, & similibus abstineatur, vel modicè saltem de iis edatur: generant enim sanguinem putrefactioni accommodum, ob ebullitionem, quam in corpore & humoribus faciunt, & maximè in stomacho immundo in autumno sæpius accidere solet: vnde malæ sequuntur ægritudines, nimirum variolæ, morbilli, & pestilentia. Pro maiori notitia victus salubris per autumnum, cauendum est, ne famem & sitim patiantur, vel cibo vna hora repleantur,

pleantur, vt præcipit Rhazes 4. ad Mansorem capite 26. de regimine corporis, secundum anni tēpora. Vinum autem quod bibitur sit paulò liberius dilutum, neque tamen immodicè, vt corpus humectet, & calorem reprimat: minus etiam quàm in æstate bibendum, ne natura per id tempus debilitata digerere renuat, & calor obtusus, ventositates & colicam generet.

Quartò de hyeme. Tempore siquidem hyemali tantum edendum quantum volumus, id est, plus quàm cæteris temporibus, teste Auicenna Fen. 2.1. Doctr. 2. capite sexto. Et Galeno, in comment. 17. libri primi Aphoris. Hyberno, inquit, tempore multa quidem danda sunt propter robur virium, sed raro, quia non valde multa indigent adiectione laborantes, vt quibus non multa fiat euacuatio. Et ratio est, quia calor innatus hyeme intensior est, tum quia vnitus, tum quia fortificatus διὰ τὴν ἀντιπερίστασιν, id est, iuxta positionem sui contrarii, videlicet, frigidi aëris corpora circundantis, quod veritatem habet in robustis & corpulentis, & non in raris ac debilibus, in huiusmodi enim corporibus intensum hyemis frigus non modo non confortat calorem, sed magis debilitat. Et hoc innuit Hippocr. Aphor. 15. lib. 1. Ventres hyeme & vere, natura calidissimi: quare per ea tempora, alimenta copiosiora sunt exhibenda. Etenim hinc calor innatus plurimus est, vnde pluribus egent alimentis, quæ quidem & crassiora, ac difficilioris digestionis exhibere licet, quia calor intentior est. Vino autem vtendum est meraciore & rubicundiore. Notandum tamen, quòd licet consideratione habita ad fortitudinem caloris & virtutis digestiuæ in hyeme crassiores & densiores cibi conueniant, attamen quia corpora per id tempus ob phlegmatis abundantiam facillime replentur & obstruuntur, & parua à continente fit resolutio: tutius est

Hyemē cibi parcē

vti cibis inter solidum & rarum mediis sicuti caro hædina, vitulina, mutonis, lucii, percarum & cancrorum. Crassioribus vero vt bouina, porcina, agnina, concharum, astracrorum, caponum & similium abstinendum aut vna saltem comestione vtendum adhibitis sæpius rebus apertiuis & diureticis. vt petroselino, nasturtio, apio exercitio forti.

ANIMADVERSIO.

PRæparationem ciborum sequitur tempus ingerendi alimenti. Tempus illud est innominatum aut nominatum. Innominatum rursum generale est aut particulare Generale comprehendit victus rationem singulis anni temporibus conuenientem de qua hoc capite agitur. particulare designat tempus quo assumenda sunt alimenta de quo proximo dicetur capite. Nominatum tempus est prandium ac cœna de quibus suo ordine.

Fũdamẽtum notandum.

Quod spectat ad victus rationem secundum anni tempestates definiendam obseruandum imprimis alimentum debere semper comparari cum calore sic vt maior copia ingeratur cibi vbi maior adfuerit nutritiarum partium calor innatus, atqui hyeme & vere vberior adest ventriculi calor, parcior autumno & æstate ergo hyeme maior copia alimenti ingerenda est deinde vere, minor autumno, omnium minima æstate vt colligere licet ex Aphoris. Hippocr. 15. lib. 1. Quocirca idem Hippocrat siue Polybus lib. de diæta commendat victum vberiorem ex cibis satis solidis carnibus assis, calefacientibus oleribus, potum ve-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

ro parcissimum ex vino meraco vt corpus calidum & siccum efficiatur, est enim cibi copia necessaria ob caloris copiam tùm vigentis, solidi quoque debent esse cibi vt magis nutriant. assi præterea quibus facultas inest calefaciendi simul & exsiccandi. molliora olera interdici debent quia phlegmatica, sed duriora & calidiora vt superfluæ corporis humiditates aliquo pacto absorbeantur. vinum debet esse calidissimum & multi nutrimenti quale est crassiusculum, rubrum, flauum, sed parcè assumi debet quia resiccanda sunt corpora non humectanda. Quod si quis obiiciat hyeme largiore potu vtendum tum propter ciborum copiam quorum vehiculum est tum propter eorum qualitatē, solidam, aridam & assam ex quo per angustas mesenterii venas difficilius distribuuntur, respondeo parcum potum intelligi respectu aliarum anni partium, non alimentorum quæ assumuntur Quæri hic etiam potest cur victus ratio calidior hyeme exhibeatur cum vetres tùm sint calidiores. dicendum calidiores cibos hyeme conuenire propterea quod hyems corpus pituita impleat ob aëris quem assiduè spiramus frigidam & humidam intemperiem ex Hippoc. lib. de natura huma. vt igitur constitutio illa emendetur cibi calidiores assumendi sunt nulla enim est in toto corpore caliditas præterquam in organis coctionis. idem esto iudicium æstatis in qua omnes partes calidiores sunt excepto ventriculo. Porro ineunte vere copiosiori & dilutiori potu vtendum & paulatim, cibis molliorib. elixis, idem Polybus consulit; æstate vero potu aquoso & multo, cibo pauco & elixo: autumno denique cibo paulo pleniori & sicciori quā æstate potu parciori & meraciori quæ omnia paulo fusius explicat Gal. in cōm. Hier. Triuerus & Ioā. Placotomus. Cæterū totū hoc caput desūptū est ex Auicen. Fen. 3. lib. 1. doct. 5. cap. singulari

Obiectio

Solutio.

Obiectio alia.

Solutio.

quem locum mirum in modum illustrat Iacob. de Partibus suo comment. adi quoque Gal. comm in aphor. 15. lib. 1 aphor 2. & 18 lib. 3 & in aphor. 47. lib 6, Non obmittendum est quod monet Cato lib de re rust cap. 56. & 57. familiæ villici hyeme paulo minus cibi præbendum quàm æstate, & æstate plus vini dandum quam hyeme. Est ne Cato Hippocrati contrarius? Ita est, sed Hippocrates minime deserendus. Cato enim rationem habet operarum qui per æstatem necessario plus laborant, Hippocrates hominum qui sanitatem sartam tectam conseruare cupiunt.

Cato aduersus Hippoc.

Cæterum hic locus exigit vt de antiperistasi aliquid adiiciamus cum eius beneficio calorem natiuum hyeme intendi omnes perhibeant, ad eamque confugiant in enodandis difficillimis quæstionibus. Equidem vox ipsa Arist. primo meteor. cap. 12, Olympiodoro praxi 14. eiusdem libri, cæterisque Aristotelis interpretibus Græcis & Latinis vsurpata legitur, vsus eius apud Hippocr. Galenum, aliosque Medicos frequens est sic vt eam in rerum natura esse nemo dubitare debeat: ἀλλ' ἐπειδὴ ὁρῶμεν, inquit Arist. ὅτι γίνεται ἀντιπερίστασις τῷ θερμῷ καὶ ψυχρῷ ἀλλήλοις, quod ipsum pene repetit Olympiod Intelligunt Hippoc. & Gal, in aph. 21: lib. 5. Sed nec ab ea mente recedunt ii qui frigori vim vrendi tribuerunt vt sunt inter poetas virgilius & Lucanus, inter Oratores Tullius inter physiologos Galeot Martius, Hieronym. Magius, & Brodeus quorum recensendis verbis parcimus ne Medica Grammaticis videamur interserere. Describenda potius est Antiperistasis & eius ratio explicanda. Describitur autem *calidi & frigidi mutua vndique compulsio atque conflictio* vel si mauis *coarctatio, cohibitio, seu compressio mutua duorum contrariorum maxime calidi & frigidi per quam contrarium obsessum compressumque ab altero contrario multum in-*

Antiperistasis cognita philosophis & medicis.

Definitio Antiperist.

tenditur eius modus Et enim cum vnum cõtrarium alteri contrario opponitur puta calori frigus, calor qui est contrarium ita oppugnatur vt nequeat obsistere frigori fugit ergo calor, fugiẽdo sese colligit, sesque colligẽdo vires sumit euaditque valentior eo in loco vbi collectus est: ibique tum demum resistit frigori cui ante collectionem cedere cogebatur, notũ est vulgare illud axioma simulque verum vnitam virtutem ipsa dissipata fortiorem. Sequitur examinandum an ille calor qui ob frigus obsidens interius fugit, augeturque sitne substantia an qualitas: secundo vtrum intentio illa sit secundum gradus; ac denique fiatne intensio hæc caloris, vel à calore ipso sic vt se ipsum augeat, vel à frigore ita vt augeatur calor ab eo quod calorem destruit. Multæ hic rixæ & contentiones inter philosophos, & si vllibi subtilitas emicuit maxime in hoc argumento in quo Richardus Suisset vulgo Calculator dictus, Pet. Pomponat. Benedict. victorius Fauentin. Ioa. Marlianus, Aluarus Thomas præ cæteris enituerunt. Ego vt multa paucis complectar, intricata euoluam, obscura illustrem & à sensibus abstracta ad vsum & experientiam reuocem arbitror primo calorem illum ob frigus intro recurrentem non esse substantiam sed accidens. Quod vt intelligatur supponẽdum ex Gal. comment. ad Aphor. 14. sect. 1. aliud esse τὸ θερμὸν aliud ἡ θερμασία, aliud inquam calidũ aliud caliditas. θερμὸν duo significat corpus caliditate præditum, & ipsam caliditatem quod exemplis demonstrat, θερμασία vero solam caliditatem denotat. Galenus ergo comm. ad Aphor. 15. eiusdem sect. notat frigido balneo τὴν θερμασίαν εἰς τὸ βάθος ὑποφεύγουσαν ἀθροίζεσθαι & postea ἐπανέρχεσθαι calorem in profundum fugientem colligi & mox reuerti ad extimam superficiem, quod exemplum adducit demonstrandæ antiperistaseos. ex hoc se-

Quæstiones tres circa Antiperist.

Prima quæstio

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

quitur Galenum intelligere antiperistasi augeri calorem natiuum penes qualitatem non penes substantiam cum vocabulo τοῦ θερμοῦ vsus non sit, sed τῆς θερμασίας quam Aristot. in problem. definit ὑπεροχὴν τῆς θερμότητος idest caloris excessum. In qua quoque sententia fuit Oribas comment. in eundem locum vbi scribit πλείονα τοῦ θερμοῦ ἐμφύτου θερμασίαν causam esse maioris appetitus & melioris coctionis: ait præterea *quod hyems frigida sit & ver ei vicinum, hanc ob rem necesse est vt cauernæ illæ inuisibiles quas poros appellant, concludantur & omnino constipentur, Atque hinc feruor noster naturalis* (θερμασίαν dicit non θερμὸν) *non inuenit per quod exhalari & egredi possit. Continet ergo omne quod est intrinsecus & celeriter obit ciborum coctionem ceu princeps & Dominus qui cuncta disponat.* Et re vera calor qui retrocedit non fixus ille est ac substātialis, sed solus influens & accidentarius *fixi enim caloris* ait Liebautius scholiis ad prædictum Hippocr. Aphor. *nulla potest accessio, nullumque incrementum fieri alioquin immortale foret animal.* Præterea destitutas partes illo calore influente ob frigoris appulsum nemo dixerit priuatas fixo ac implantanto quod tamen admittendum esset siquidem substantia ipsius caloris relictis externis partibus interiores petere cogeretur. Scio Gal. loco adducto videri contrariam tueri sententiam cum copiosius penes substantiam augeri calidum natiuum dixerit, sed tum rationem habuit sanguinis & spiritus influentis qui pabulum calori influenti subministrant, sic vt tū dicatur esse copiosior calor vbi copiosius pabulū subministratur quod tamē materialiter nō formaliter est intelligendum. Idcirco Thom. Erastus com. in eum Aphoris. 15. ait, *dicitur calor auctus hyeme non quia calor singulis membris concessus fiat auctior. sed quia natiuus cum calore singulorum membrorum iunctus augetur,* Ne autem alicui scrupulus hæreat, quot modis

Galeno respondetur.

augeri dicatur & poſſit calor natiuus explicandum eſt. Hollerius in Hippoc. Aphor. 14. quatuor modis calidum innatum augeri docet *penes ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem, & efficaciam ſeu energiam.* Subſtantiam caloris natiui *multifariam* intelligit primo penes *generationis noſtræ principia*, 2. penes *ſanguinem & pituitam*, 3. penes *ſanguinem & viſcera*, 4. & per antonomaſiam penes *cor* vbi ſedem obtinere dicitur. A quantitate calor dicitur *vel multus, vel extenſus*, A qualitate *blandus, acris, languidus*: ab energia vel magis *intenſus*, vel magis *ſymmetros*, Rodericus à fonſeca comm. in eundem locum quinque modis aliquid calidius dici poſſe innuit *ſubſtantia, quantitate, qualitate, robore & tactu*. ſubſtantiæ nullas dat differentias, quantitatem conſtituit multitudinis & extenſionis, qualitatis vnam caloris ſimpliciter vt calor eſt, alteram ratione innati quæ mitis eſt. Efficatia etiã caloris duplex prior ratione innati poſterior ratione caloris: tactui nullam ſpeciem tribuit. ex his colligit augeri calidum innatum hyeme ſecũdũ efficaciam nõ ratione caloris, ſed ratione innati quaſi ſtatuatur auctum calidũ hyeme ſecundum quantitatem æſtate vero ſecundum qualitatem. Sed meo quidẽ iudicio Hierony. Cardan. eodem cõm. difficultatem eam luculentius enodauit, Scribit enim calorẽ innatum augeri non ſimpliciter, ſed bifariã primo *iuxta corporis proportionẽ* quod accidit nunquã; deinde *quoad opus*. Opus autẽ duo quoque deſignat vel *ſubſtantiam*, vel *opus* tantum. Quoad ſubſtantiã calor naturalis augetur 1. *ex cibis & potibus*, 2. *exercitatione* 3 *ſomno* vt auctoritatib. Hipp. demonſttat. Quoad opus tantũ augetur primo calor *ab ira & verecundia*, 2. *medicamentis calidis* 3. *contractione caloris ob frigus*, id eſt, antiperiſtaſi. Ex his, ni fallor perſpicuũ eſt θερμασίαν eſſe quæ augeatur non θερμόν. Sed reſtat altera difficultas an calor ille qui augetur, ſecundum

Quot modis augeatur calor.

altera quæſtio.

quantitatem intendatur an secundum qualitatis gradus hoc est maior-ne reddatur an acrior. Consensus omnium est eam intensionem iuxta quantitatem contingere, At cum quantitas sit duplex vna *numeri* altera *extensionis*, fit hæc intensio quantitatiua non penes extensionem, sed penes multitudinem. Cuius quidem intensionis modus hic est: calor natiuus qui per æstatem non solum per partes internas, sed externas quoque diffundebatur, superueniente hyemis frigore ab externis partibus cogitur & comprimitur in internas; diminuitur ergo calor ille iuxta extensionem: tot enim partes non occupat quod antea: sed augetur iuxta numerum: calor enim exempli gratia qui erat in pedibus, manibus, vesica, partibusque exanguibus continetur in visceribus à quibus prius aberat. Rem placet familiari exemplo illustrare. Sint in foco nouem aut decem carbones igniti, sed à se inuicem dissiti & longius remoti dubio procul nunquam poterunt expositam illis ollam feruefacere donec eos circa ollam cogas & vnias: carbonum calor formaliter non intenditur, sed propter vnionem & colligationẽ maioris est energiæ, quia quod non potest vnus à multis præstatur. Quod si accedat præterea vt in foco calido illi accendantur, minorem tunc calefaciendi vim obtinent quia calor libere difflatur & expirat; at si loco mediocriter frigido collocentur qui calorem illum cogere non extinguere possit, denuo intendi calorem illum contingit quia numerus radiorum expirantium multiplicatur: exhalationes enim ignis ob appulsum frigoris circunstantis & obsistentis denuo reflectuntur eademque ratione multiplicantur & augentur atque radii solares reflexi. Ex illa suppositione omnibus difficultatibus patet solutio maximè tertiæ quæstioni qua petebatur vtrum intensio illa fieret ab ipsomet calore seipsum in-

Tertia quæstio.

tendente aut à frigore constringente. Assentior enim Latino Tancredo disput. 2. de omnigena antiperist. cap. 2 asserenti non intendi augeriue calorem à se ipso neque à frigore. *Verum*, inquit, *frigoris antiperistasis locum habet quatenus ventres ambiens occludit, constringitque corporis meatus & impedit ne spiritus cum calore foras exeant, & dissipentur.* Plura habet idem Tancredus toto suo opere, Petr. de Peramato cap. 14. lib. de elementis Soares sect. 9 disput. 18. in metaphys. Pet. Garcias Carrero disputationibus medicis super fen primam primi lib. Auicen. disput. 5. cap. 6. Thom. de Garbo lib. 2. summæ medic. quæst. 3. maxime vero Ioan. Marlian. quæst. de caliditate corporum human. tempore hyemis & æstatis & de antiperistasi.

DE TEMPORE particulari assnmendi alimenti.

CAP. XI.

TV nunquam comedas stomachum nisi noueris esse
Purgatum vacuumque cibo quē sumpseris ante.
Ex desiderio id poteris cognoscere vero
Hæc sint signa tibi subtilis in ore diæta.

HIc traduntur præcepta quædam ante cibi sumptionem seruanda.

Primum, ne sumatur cibus, cùm ventriculus

quibusdam humoribus vitiosis adhuc plenus excitetur. Corrumpitur enim simul alimentum, quod insuper ingeritur, vna cum prauis humoribus, qui prius sunt in corpore, ita vt ipsorum quidem quantitas augeatur, qualitas verò seruetur. Eos igitur vt lib. 6. cap. 9. de Sanita. tuen. Galenus autor est, vomitione, in iis, qui suapte natura facile vomere possunt, expellere prius, quàm cibus ingeratur, opportet. Impura nanque corpora & vitiosis humoribus referta, vacuatione potius, quàm ea, quæ per cibos fit. refectione egere, testatnr cum primis Hippocrates Aphor. 8. & 10. lib 2. & ibidem Gal. in comm.

Ventriculum vero vitiosis humoribus esse plenum, è nidoribus & ructibus deprehendi potest, quemadmodum Galenus lib 1. cap. 4 de locis affect. docet, ad quem sane lectorem nunc ablegamus.

Secundum ne priore cibo nondum concocto, necdum in aluum demisso, alius sumatur, qui enim eo modo superedit ur. naturam à prius ingesti concoctione deturbat, quo fit, vt quicquid eius confectum ex ventre à venis meseraicis ad hepar deducitur, reliqua statim omnia etiam incocta secum in corruptionem trahat, adeoque tum vasa ipsa, tum totum corporis habitum cruditatis, & vitiosorum humorum multitudine repleat, ac ob id ipsum morbis non raro tentet. Proinde rectissime Galenus lib. 7. cap. 6. metho. meden. præcipit, vt vacuus purusque ventriculus secundum cibum excipiat. Quinetiam Auicenna, 3. 1. doc 1. cap. 7. idem præscribens, ita fere inquit, Nemo sanitatis suæ studiosus aliquid comedat, nisi ad hoc certe prius incitante desiderio, & ventriculo vna cum reliquis superioribus intestinis à præsumpto cibo vacuatis. Priore enim cibo nondum concocto, alium insuper ingerere, corpori perniciosum est.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

Porro ex ructu nullam alimenti prioris qualitatem referente. ventriculi tumore iam submisso, recrementorum deiectione, & vrinarum coloratione, licebit coniicere, num prior cibus ad vnguem confectus, ac in aluum demissus sit quemadmodum Gal. lib. 7. c. 6. metho meden. & post eum Paulus lib. 1. c. 97. luculenter & perspicue docuerunt. Vrina enim quæ aquæ speciem præfert, crudum adhuc in venis succum esse indicat eum qui à ventre submittitur. Quæ rufa & biliosa, iam dudum concoctum esse huiusmodi succum portendit. Quæ modice pallet, peractæ modo secundæ concoctionis est signum. quemadmodum eleganter Cornel. Celsus lib. 1. c. 2. & Plinius lib. 28. ca. 6. docuerunt. Imperfectæ autem concoctionis, vt testis est Sect. 6. Aphor. comm. 1. Galenus acidus ructus certum indicium est.

Signa etiam, quibus certo comprehendi possit, vtrum à vitiosis illis humoribus, ac prius ingesto cibo vacuus sit venter necne, & hic duo subiunguntur.

Primum, desiderium certum, hoc est, vehementior & vera noui alimenti appetentia siue fames. Nam de medicorum fere omnium sententia duplex fames est vna quidē vera & naturalis, altera vero mendosa. Veram describit Galenus Aphor. lib. 2. commen. 16. sic inquiens: Famescere illos dicimus, qui ob ciborum inopiam ad extremam esuritionem perueniunt. Fames.

Idem lib 1. cap. 7. de caus. Sympto. diserte admodum copiose harum appetentiarum rationem & diuersitatem describit, quem locum, vtpote scitu dignissimum, hic integrum subiicere placuit, Nam quoniam inquit, cute tenus vnumquodque animal in ambientem aerem digeritur, accidit vt membra, quæ sub ea sunt, prima vacuentur, quorum ingenita vis ex proximis sub alimentum trahit,

id scilicet, quod vacuatur reficiens, deinde rursus illa, ex iis, quæ sibi sunt proxima, sicut que tertio loco sunt posita, ab iis, quæ sibi. Atque ita semper per continuum, veluti in choro quopiam translatione cellerimè facta, ad venas, quæ ad ventriculum pertinẽt, vacuatio peruenit. Hæ verò & solent pariter, & natæ sunt ex ventriculo nutrimentum trahere, perinde vt stirpium radices, quæ in terram sunt demissæ, ab ea. Cùm enim hoc opus vniuersum naturale sit, non animale, similiter in stirpibus, & animalibus perficitur. At in stirpibus quidem, terra perpetuò paratum largumque alimentum rigantis ritu subministrat: quandiu cœlitus temporum status pro natura se habet. Quando si ex terra squaloris excessu siccatus est humor, stirpes nutrimenti penuria marcescunt. Animalibus autem, vt pote terræ non affixis, præter vtique pauca quædam, natura ventrem pro nutrimenti veluti penu fabricauit, quemadmodum stirpibus terram. Dedit autem animalibus & penuriæ sensum, quo scilicet ad cibum potionemque proritata, in tempore expleantur, vocaturque eiusmodi implendi desiderium appetentia. Fit autem ex penuriæ sensu, cùm scilicet venæ ex ipso ventriculo, veluti emulgentes sugentésque aliquid trahunt. Non ferens autem eum suctum ventriculus, sed veluti diuulsus, offensæ eius medelam cibum comparat. Quippe venæ hoc pacto ad obiectos cibos conuertuntur, atque ex iis nutrimentum trahunt, nequaquam ex ventriculo. Fitque post cibi sumptionem, vt & venæ simul ad cibos se conuertant, & ventriculus ex iis, quantum prius per venas est exhaustum, in seipsum trahat. Ac suctus quidem ipsius sensus fames est. Hæc Galen.

Cùm igitur ventriculus non appetit, signum est, membra nondum refectione indigere, sed satis adhuc alimentorum in promptu habere. Quod certè

& ipſum Galenus lib 3.cap.13. de facult. natural innuere voluit, inquiens : Venter ſi melius paratiuſque nutrimentum habet, externum non poſtulat. Cibi igitur exhibitio diutius adhuc differenda eſt, nã quicquid tũ ingeritur, grauat naturã, non iuuat.

Porrò mendoſa fames, eſt cibi appetentia corpore non indigente. Quæ quidem, vt idem Galenus lib. 1. cap. 7. de cauſis Sympt. docet, tum maximè fieri ſolet, cùm acidus quiſpiam vitioſus ſuccus ventriculum mordet. Vitioſus nanque ſuccus, qui frigidus eſt, ſimilem ſuctui morſum infert. Appetentiam verò proritat, naturalis affectus ſimilitudine. Alimenti autem non potus deſiderium excitat propter frigus. At vitioſo ſucco, qui ſalſus & bilioſus ſit, ventrem mordente, potio magis, quàm cibus appetitur, præterquam enim quòd calefiat ſicceturque ab eo ventriculus, quæ vtique ſitis eauſa ſunt, etiam liquari fundique tum in eo, tum venis ſuccos contingit, fundendorum autem ſuccorum Symptoma, ea quibus continentur implet, quemadmodum frigiditas vacuat. Itaque etiam nõ parum ad eſuriem, frigiditas eorum, quæ in ventre habentur, confert Cùm & corpora eorum, tunicáſque vacuet, & cogendo conſtringendoque ad appetentiam irritet. Atque ita quidem vitioſus ſuccus acidus, ſtypticus & frigidus mendoſæ famis exiſtit cauſa. Fames mẽdoſa.

Secundum, veræ famis ſignum, eſt ſubtilis diæta, videlicet præcedens, hoc eſt, parua cibi exhibitio, quando enim & hanc fames ſequitur, tunc illam & veram & naturalem eſſe ſignificatur. Vnicè igitur ſemper cauendum, vt nunquam, neque prandeatur, neque cœnetur, niſi conſueta hora, ac illiciente prius appetitu, nec eo cibum exigente differatur. Omnis enim mora illi nociua eſt, niſi ſuſpectus ſit eſſe mendoſus, qualis ebriorũ & faſtidio laborantiũ eſſe ſolet. Nam ſi ventriculus alimentum Diæta.

postulat, vt Galenus lib 3.cap. 13. de facul. natu. autor est, nec eius copia est, excremētis impletur. Eæ sunt sanies quædam biliosæ, pituitosæque, atque serosæ, quas solas trahenti illi tum scilicet, cùm nutrimento indiget, iecur remittit. Hinc non temere hactenus hoc vsurpatum est. Diutius tolerare famem, ventriculum malis ac putridis replet humoribus, quos attrahit ad se loco cibi. Et hoc quidem experientia constat. Quando enim ieiunamus, tūc per noctem auiditate quadam ad cibos inuitari solemus, sed illis denegatis, nullam omnino appetentiam postero die percipimus. Vnde satis liquet, vētriculum, & maxime orificium eius, iamdudum vitiosis humoribus esse plenum, quæ tamen non vera, sed mendosa repletio est, & ob id pauco assumpto cibo regreditur statim appetentia.

Ciborū ratio.

Cauendum etiam, ne cibus assumatur non præeunte corporis exercitio. Neque enim temere ab Hip. 6. epid par. 4 aph. 28. dictum est, πόνοι σιτίων ἡγείσθωσαν, id est labores cibos præcedant. Nam qui cibus manè, antequàm prior descenderit, vel paulò ante exercitationem ingeritur, is Gal. lib. 3. c. 1. de cau. Symp. teste, & intempestiuè sumitur, & cruditatis etiam causa existit. In ciborum præterea ratione, quemadmodū ca. 24 meth peruen. ad medi. Leon. Fuch. diligenter admonet, id quoque vnicè obseruandum, ne illi præpostero ordine ingerātur, id quod fiet, si concoctu facilia, iis quæ difficulter concoquuntur, præmittantur, etsi liquida solidis & aridis, & lubricantia astringentibus antecedant. Ordo verbi gratia præposterus erit, si cotonea aut punica mala primum ingerantur, postremum olera ex garo. Debēt etiam ea præmitti, quæ facile & nullo ferme labore subsidūt, vt sunt liquida, quæ verò tenacius hærent, & difficulter labuntur, vt solida & arida, postremò, idque si vētriculus naturaliter se habeat. Nam si cui ventriculus sit

natura laxior, huic præstiterit adstringentia magis laxantibus præposuisse, quo ab illis roboratus ventriculus reliqua melius conficere possit. Hæc eadem ferè docent Cornelius Celsus lib. 1. cap. 2. & Galenus lib. 2. cap. 11. de aliment. facultatibus.

Iam verò cautio etiam sit, ne in vna eadémque refectione multi simul & varij assumantur cibi, ac tempus deinde comedendo vltra quàm satis est producatur. præsertim si ex diuersis illi constent facultatibus. Ex eo autem genere cum primis fuerint cibi variæ substantiæ, vt exempli causa, ab Auicenna ponuntur, carnes & pisces, vel pulli & & suilla, &c. Nam quæ ad istum ingeruntur modum, varie corpus pro succorum diuersitate afficiunt, & concoctionem non vt par est, sortiuntur. Postremò enim accedente cibo, iam primi incepta concoctio est, atque ita partes quidem in coquendo redduntur dissimiles, adeò, vt primo loco ingestæ, confecta fere sint prius, quàm ad extremũ sumptæ, medium concoctionis suæ attingant, vnde sæpe numero posterius coquendorum sequitur corruptio. Id quidem Auicenna quoque innuere voluit 3. 1. doc. 2. cap. 7. in hanc ferme sentẽtiam scribens: Nihil quidem deterius est, quam si multa simul ac varia ciborum genera coniungantur, atque iuto longius deinde in comedendo tempus protrahatur: cùm enim postremum accedit nutrimentum, primum iam aliquo modo confectum est, partes ergo in coquendo non adsimilantur. Atque inde sane morborum scaturigo, qui ex repugnantium sibi humorum discordia nascuntur.

Iam ipsius quoque varius coquendi modus bonæ corporis temperaturæ non parũ officit, vt si in eadem refectione multi elixi, frixi, & assi cibi sæpius inuicem modò liquidi, modo solidi & aridi, ministrentur. Atque hinc est, quod Horatius lib. 2. Serm. Sat. 2. vbi victum frugalem ac simplicẽ pro Cibi varij.

dignitate laudasset, hanc saporum condimentorumque aceruationem, vt perniciosam, his versibus detestatus sit:

Accipe nunc victus tenuis quæ, quantáque secum
Adferat, in primis valeas bene nam variæ res
Vt noceant homini, credas memor illius escæ
Quæ simplex olim sederit, at simul assis
Miscueris elixa, simul conchylia turdis
Dulcia se in bilem vertent, stomachóque tumultum
Lenta feret pituita, vides vt pallidus omnis
Cœna desurgat dubia? quin corpus onustum
Hesternis vitiis animum quoque prægrauat vnà.
Atque affigit humo diuinæ particulam auræ.

Pari modo & Plin. lib. 11. cap. 52. hanc saporum aceruationem damnauit. Homini inquiens, cibus vtilissimus simplex. Aceruatio saporum pestifera, & condimenta perniciosiora.

Gulosi valentes.

At qui hic nobis fortasse obtrudet quispiam plerosque ventri & gulæ mirificè deditos, qui sese à primo statim diluculo ad summam vsque noctem multo varioque cibo & potu non impleant solum, sed etiam distendant, adeoque cibum cibo excipiant, & toti sint in compotationibus, cùm nihil tamen inde mali percipiant: imò verò multis incõmodis difficultatibusque afficiantur, si vel minimũ ab ista consuetudine deflexerint. Huic Gal quidẽ respondebit, qui in lib. de cibis boni & mali succi cap. 21. ita scriptum reliquit. Hæc enim quamuis protinus nullam iuuenum corporibus sensibilem læsionem inferant, sensim tamen occulteque crescente vitio cùm iam ætas progressu temporis inclinarit, articulos neruosque, & viscera iis morbis vexant, qui vel difficulter admodum, vel omninò tolli non possunt, neque id quidem temere, nanque ea pars corporis, quæ natura imbecillissima est,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

est, à lædente quolibet patitur. Quod autem vitiosi humores, morbique gignantur, cruditas assidua in causa maximè est, siue ea ex boni, siue ex mali succi oriatur cibis. Quin Auicen. quoque 3, 1. doc. 2 cap. 7. idem confirmans sic ferme inquit. Ille cui mala nutrimenta concoquuntur, non gaudeat ex hoc. Noxa enim etsi ad tempus fortasse delitescit, temporis tamen successu sese exerit, & grauissimam certissimamquē neglectæ artis medicæ pœnam adfert. Atque hinc adeo pauci eorum, qui istum viuendi modum sectantur, destinatam senectutis metam contingunt, sed crudis ex intemperantia aceruatis succis, podagra, calculo, lepra, carcinomate, febribus, aliisque id genus malis prius torti, vitam cum morte commutant. Præstat igitur, vt disertè à Fuchsio nostro scribitur, temperantia & parcitate animum corpusque vegetum ac sanum seruare, quam crapula, crebrisque compotationibus, & immoderatione infirmum, morbosum, Deoque & hominibus odiosum reddere.

Ac ne illud quidem silentio prætereundum hoc loco, quod protracta ad vnam fere horam mora, ac iustæ commanducationis & deglutitionis gratia comestioni interposita, non laudabilis modo, sed ad tuendam etiam valetudinem vtilissima censeatur. Cibus enim qui exactè dentibus manditur, extenuatur & mollitur, ac sensim deinde atque tardè deglutitur, etsi imperfectam ac modicam omnino, aliquam tamen, vt in suo genere æstimandam alterationem in ore cōnsequitur, quemadmodum lib. 3. cap. 7. de natu. facult. Galeno & Auic. 1. 1. doc. 4, cap. 2. visum est. Edendū quādiu.

Cæterum imperfecta commanducatio vt concoctioni contumax est, ita etiam horrorem quendam & insuauitatem adferens ciborum appetentiam auexit. Mora verò quæ inter edendum,

multis vltro citroq; sermonibus collocutionibusque interpositis, ad duas vel tres horas protrahitur, admodum noxia est, eamque nocumenta hactenus enumerata sequuntur. Vltimus versus in quibusdã exemplaribus hoc etiam modo legitur: Hæc sint signa tibi subtilis in ore saliua, nec male quidem nam saliua quæ subtilis & nulla qualitate infecta, sed perinde quasi aquosa gustui offertur tum coctionis tum absolutæ sanitatis etiam indicia ostendit Gal. lib. 3. cap. 6. de locis affectis teste.

ANIMADVERSIO.

Tempus particulare assumendi alimẽti statuitur cum priore cõfecto & in aluum demisso appetẽtia ex sensu indigentiæ nata noui necessitatẽ declarat alioqui coctio turbatur & vitiosis humoribus corpus repletur, inde morbi & continuo mortes vt docet Hippoc lib. de affectionib. & apho. 37 lib 2. dicit *Impura corpora quo magis nutriuntur eo magis lædi*. Duo itaque ante sumptionẽ noui cibi obseruanda sunt primum, vt prior cibus è ventriculo descenderit, alterum vt puritas adsit corporis: discessus cibi à ventriculo cognoscitur si ventriculus non turgeat, si ructus præteriti cibi aut perturbatio coporis non adsit. Si quis enim in feruentem adhuc, & quasi fermentatum ventriculum hoc est circa cibi prioris coctionem occupatum cibos nouos ingerat statim is grauitatem sentiet, & hiatu, oscitatione, fluctuatione, vẽtris denique torminibus tentabitur. Puritas autem corporis crudorumque humorum defectus florida corporis constitutione, motus agilitate, naturali de-

duo ante cibum notanda.

nique appetitu deprehendetur. Optima siquidem natura quantum appetit tantum coquit sicut docent Hippocr. lib de veteri medici. & Gal in arte med. Quam differat autem fames seu appetitus naturalis à nonnaturali, explicauit Villanouan. in comment. & exposuerunt Salernitani sequentibus versibus quos ex manuscript. nostris reposuimus.

QVÆ FAMES INGErendum cibum suadeat.

CAP. XII.

" Non bibe non sitiens, & non comedas saturatus.
" Est sitis atque fames moderata bonum medicamen.
Si superexcedant important sæpe grauamē.

ANIMADVERSIO.

Hoc caput præcedentis est explicatio, primo enim iubet nec edendum nec bibendum esse sine fame & siti; at cum appetitus ille edendi & bibendi duplex sit moderatus & immoderatus, probat moderatū, immoderatum improbat, quasi velint Salernitani insinuare semper appetui nostro non obsequendū cum deprauari interdum ita possit vt cogat nos sumere plura cibaria quam calor

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

noster natiuus coquere possit atque conficere. Egregia est Auicen. sententia licet barbara lib. 1. Fen 3. doct. 2. cap. 7. *Nihil est*, inquit, *in corpore deterius quàm nutriens super nutriens quod non est digestum mittere & præterea nihil est deterius quam fastidium ex malis nutrientibus cum inde Ilias morborum oriatur.* Cum vero dictum sit non bibendum sine siti quærendum est vtrum omni potu abstinendum sit iis qui nunquam sitiunt. Esse vero animalia quæ omni potu abstineant iamdudum docuit Aristot. lib. de hist. & de partib. animal. quibus frustra potus offeratur cum ad hoc nata sint & à natura producta. At de aliis non ita sentiendum. Quamuis enim narret Pontanus in Chronicis puellam quandam decem annorum in pago Roedt natam anno aridissimo nonquam bibisse, referatque Plinius lib. 7. cap. 18. equitem Rom. vt aquam intercutem euaderet, adeo siti ferendæ assueuisse vt in senecta potu caruerit, scribat præterea volaterranus se Romæ ann. 1585. nouisse hominem qui plures dies impotus transigeret, aliique non pauci obseruentur qui suo arbitratu menses & annos sine omni potu degant, attamen non est existimandum salubrius esse omni potu abstinere. Quamobrem qui non sitiunt aliquando ad potum sunt inuitandi tum quia potus desiderium naturale est & necessarium tum quia potu assumpto cibus comminuitur, atteritur & in venas defertur, hoc fusè expositum lege apud Marsilium Cagnatum de sanit. tuend lib. primo, capit. 30. Vbi quoque de iis qui sine cibo viuunt agitur.

Qui nōquam biberunt.

Cæterum tolerantia sitis & famis interdum vtilis est cum nimirum modum non excedunt. Quod enim ad famem attinet, ex cibo nullus est ita replendus vt non sit ibi locus superfluus alteri cibo, *Quinnе adhuc edendi desiderium super-*

Fames vtilis.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

sit, vt ait, Auicen. loco citato, sed hæ famis reliquiæ post vnam horam destruuntur: necessaria quoque fames est postquam quis se ingurgitauit, ne occupatus calor coquendo illi cibo distrahatur auocetur aut extinguatur aduentu noui cibi, denique fames phlegmaticis inutilis non habetur, tempore enim famis calor naturalis digerit crudos humores & in sanguinem conuertit, emendatque partium constitutionem frigidam & humidam. Sitis quoque tolerantia adueniente somno confert frigidis & humidis naturis notus est Aphoris. Hippocrat lib. 5. *Quibus noctu bibendi est auiditas iis admodum sitientibus obdormiscere, bono est*, *Coquetur enim*, inquit Gal. in comment. *& descendet per somnum sitis causa quæcunque ea sit tandem*. Non est tamen admodum tutum sitim & famem tolerare hinc enim virium oritur deiectio, febres nascuntur acutæ, partes tabescunt, calor natiuus extinguitur, humidum primigenium deficit vnde mors. Quoties tamen sitis vel fames præter naturam vrget tali moderatione est vtendum vt quantum appetitus postulat non concedatur, sed quantum sustinendis viribus sufficiat aut natiuus calor domare possit. de symptomat. famis & sitis agitur in pathologia & apud Gal. lib. de sympt. causis & differentiis.

DE COENA.

CAPVT XIII.

EX magna cœna stomacho fit maxima pœna,
Vt sis nocte leuis sit tibi cœna breuis.

„ Cœna breuis vel cœna leuis fit raro molesta

„ Magna nocet medicina docet, res est manifesta.

PRæcipitur hoc loco sanitatis suæ studiosis, vt instante somni tempore frugali cœna contenti, ventriculum vario ciborum genere non distendent, sed ea copia ingerant quæ vires haud grauet. Nam qui noctu multum ingerunt, primum quidem somno destituti corporis inquietudine agitantur. deinde vero pustulas faciei, grauedinem capitis, grauеolentiam oris, coli, calculique dolores & podagram sibi accersunt.

Neque solum immodica hæc sub noctem ingurgitatio bonæ valetudini officit, sed alias etiam quælibet, vt quæ cruditatem incoctionemque obstructiones, putredines, febres, apostemata, & leprã haud raro generet. Atq; eius sane rei grauissimus testis est Auicen. qui 13. 3. tract. 1 cap. 36. scribit ex rebus ventriculum maximè lædentibus esse immoderatã cibi ac potus ingestionẽ & ob id fieri non posse, vt intemperantium vinosorumque ac ventri gulæque deditorũ corpora alantur atque augescant. Cõcoctio enim per vitæ intemperantiã impedita necessario humorũ cruditatẽ efficit. Cruda verò tantum abest, vt incrementũ corpori sufficiant, vt omnino ne alere quidem possint, quo fit, vt per vitam variis etiam ægritudinibus conflictẽtur. Qui vero tẽperantes in victus ratione frugalitatẽ sectantur, ii inculpatam vsquequaque ciborum appetentiam conseruant, optimeque non in ventriculo modò, verumetiam per vniuersi corporis molem cibos conficiunt.

Cauendũ igitur vnicè erit, ne venter torqueatur, adeoque ingestis distẽdatur, vt pulsus velocior fiat

& vix ſpirare liceat Cui enim ad eum modum vorare in deliciis eſt variis ſeſe periculis exponit. Simili modo & nauſeoſa ſatietas, nõ ex craſſis & prauis ſolùm, ſed etiam ſubtilibus, & boni ſucci alimẽtis, vitanda eſt Hæc enim tum febres acutas & malignas, tum etiã maximi cruciatus apoſtemata: illa, vero articulorũ & renũ dolores, podagrã, aſthma hepatis atque lienis obſtructionem, ac σκίῤῥον, & agritudines phlegmaticas & melancholicas inducere ſolet. Proinde optimo quidẽ iure non nocturna ſolùm, ſed quælibet etiã nauſeam vſque progrediens ſatietas, à ſanitatis tutela excludenda eſt.

Summopere igitur hoc ſemper curandũ, ne deſiderium edendi penitus expleatur, ſed locus aliquis vacuus, & edendi voluptas ventriculo relinquatur. Quod Auicenna quoque 3.1.doc 2. cap 7. præcipiens hanc ferè ſententiam ſcribit. Cibo nemo ita replendus eſt, vt nihil loci ſit reliquum, ſed à menſa ſemper cum fame recedendum eſt. Hinc ſimile etiam vulgo dicitur: nunquã adeò ventrem cibis expleo, quin apud amicos edẽti cella mihi ſuperſit vacua. Et hoc præceptũ eos cumprimis tangit, qui natura vehementiorẽ ad cibos auiditatẽ conſecuti ſunt. Quibus vero hæc debilior exiſtit, iis fortaſſe concedi poteſt, vt largius paulo ingerant, quàm appetunt. Apparandi autem, ex ſententia Cornelii Celſi lib 3 c 6. & Aëtii.l.9. c.20 cibi plures & varii ac optimo apparatu. & vltra dulcedinem etiam illicientes & appetitum irritantes De cœnæ frugalitate nonnulla etiam cap. 1.

Vſitata hoc loco & à multis agitata oboritur quæſtio: Vtrum videlicet vberius quidem prandẽdum, parcius vero cœnandum ſit. Quæ ſanè cùm ad hanc materiam propriè pertineat, prætereunda non eſt. Breuiter igitur hic ſubiungemus: primo quidem argumenta, quibus Conciliator plus cibi in prandio aſſumendum eſſe probat: deinde

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

verò Leonhardi Fuchsii, quibus è diuerso colligit cœnam vt plurimum prandio pleniorem esse debere. Conciliator igitur differentia 121 in hunc fere modum scribit: Iuxta corporum diuersitatem maior, minorue cibi copia exhibenda est. Illa etenim, aut iam in morbum lapsa sunt, aut sub latitudine sanitatis adhuc existunt. In morbum vero lapsa, aut iunctum habent humoris vitium, aut non. Si sine humoris vitio fuerint, tum liberius est cœnandum. Natura enim in eis ciborum concoctioni solummodo, non etiam superfluitatum, quibus carent, maturationi intenta est: Sin verò humoris vitium adiunctum habuerint, largius prandium concendum est Quod *Auicenna* 1, 3. Tract. 5 cap. 11. iis verbis significare voluit. Ille, inquiēs cuius consuetudo non sustinet, vt solùm semel in die reficiatur, diuidat cibum suum in tres partes, & sumat duas tertias in prandio, & reliquam tertiam scilicet partem in cœna post leue exercitium. Eo nanque tempore, calor solaris viuificus naturæ in concoquendo debili opitulatur, & maior superfluitatum fit resolutio, vberior cibus sumendus est. Hoc autem circa horam prandii magis, quàm cœnæ contingere solet. Ergo &c.

Ad hæc interdiu ob præsentiam caloris vitalis solis & lucis, melior fit concoctio. Sol enim Aristotele lib. 2. cap. 2. Physicor. & lib. 2. cap. 10. de generat. & corrupt. teste, est vitæ principium. Cōcoctio itaque diurna duplex habet calidum, nocturna vero non. In eiusmodi etiam natura noctu circa superfluorum concoctionem magis occupata est, quare multi cibi exhibitione impediēda non est. Et quamuis calor noctu spirituum ad interiora retractione, & somni reductione in quibusdam confortetur, duo tamen simul, alimentum videlicet, & superfluitates conficere non potest, in his itaque cœnæ nonnihil subtrahendum est.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

Corporibus verò, quæ ſub latitudine ſanitatis adhuc robuſta & ſufficiente ſana conſiſtunt, ac ſenſibilibus ſuperfluitatibus carent, cũ eas propriis meatibus omnes expellant, vberiore cœna vti expedit, vel, quòd eorum natura ciborum concoctioni tantum, non etiam ſuperfluorum, quibus carent, maturationi intenta ſit, vel quòd ſoli corporis robori ſtudeant. Hoc autem noctu magis acquiritur, tum enim amplior fit & ſanguificatio, & diſtributio, atque hinc deinde ſpirituum generatio.

Corpora verò ſi à prædicto temperamento ac robore nonihil receſſerint: ſicuti plurima in ægritudinẽ vſq; nunc prolapſa, eiuſmodi aut fatigantur exercitio laborioſo, vehementi, & continuo, aut non Si quidem fatigãtur, vt ſunt eorum qui victum manibus quærunt, ipſis largius prandere quàm cœnare conuenit. Expetitur enim alimentum, non tantũ vt nutriat, ſed etiam humectet & irriget mẽbra, ne areſiant ex forti motu, & vt reſolutioni ex caloris incendio prouenienti reſiſtat. In prandio igitur vberior cibus aſſumendus eſt: eiuſmodi enim corpora, propterea quòd ita conſuerint, ob exercitia à concoctionis opere non ceſſant. Vſus namque, quemadmodum Auicenna 3. 1. doct 2. cap 7, teſtatur, res eſt extra rationem. Calor etiam ex motu auctior redditus, concoctionem ipſis accelerat Quare ter in die illiciente appetentia cibum ingerunt, & ingeſtum probè conficiunt.

Sin vero laborioſo, vehementi, & continuo exercitio, quemadmodum prædicti non agitentur: hoc enim impræſentiarum dupliciter contingit Aut enim eo interdum ſolummodo & non continue fatigantur, aut debili tantum vtuntur, quod vtique ſuperfluitatum copiam parit. Si exercitio plurimo, vehementi, ac laborioſo vtantur ſi-

ſicuti viri complures ciuiles,& plebei circa fortunæ bona negociantes, aut ſanitatis conſeruationi intenti, vehemẽti nonnunquam & laborioſo exercitio, diu nimirum, equitando, iter pedibus faciẽdo, vel aliud quiddam à conſueto fortius agendo, fatigantur, his largiori vtique cœnæ, quàm prandio indulgendum eſt. Nam ſi prandium augerent, cui ſicuti priores illi, conſueti non ſint exercitio adeo vehementi ac laborioſo agitari, concoctio ipſorum impedita, prauos humores generaret, horum etiam calor ſuperfluo motu diſſipatus debilitatur, cuius quidem circa interiora aggregatio potiſſima fortitudinis &. concoctionis cauſa exiſtit. Hæc autem noctu magis, quàm interdiu contingit, quare cœna inſtante nocte copioſius alimentum expetit.

Eorundem etiam corpora, propterea quod tam vehementi motu ante agitari minimè ſoleant, humiditatibus referta ſunt, ipſis itaque ad reſiſtendũ reſolutioni & exiccationi, quæ per motum interdiu occurrentem fiunt, paruus cibus ſufficit.

Sin vero exercitiis & occupationibus paucis & leuibus in vita vtantur, præcipiendum eſt eis, vt vberius prandeant, quàm cœnent. Et ratio eius eadem eſt cum illa, quæ in corporibus nunc ægrotantibus adducta eſt. Hi nanque, cùm debilem virtutem concoctricem habeant, à calore viuifico & luce Solis plurimum adiumenti percipiunt. inde enim ſpiritus propter ſuum ſimile confortatur. Ipſe enim, vt teſtis eſt Auicenna in lib. de viribus cordis, Tract. 1. cap. 2. & lib. 6. naturalium, parti 4. eſt lux, aut effigiem habet lucis Adiumentum etiam ex eo percipiunt, quod ſuperfluitates interdiu poris apertis melius, quam noctu expellantur. Non oportet præterea eos noctu vel ob id multo cibo diſtendi, quod tum natura magis occupetur circa concoctionem crudorum hu-

morum, quos somnus maximè cõficit & benignos reddit. Licet enim virtus concoctrix noctu confortetur, tanta tamen esse non potest, vt simul & cibum & superfluitates superare queat.

Insuper quoque animaduertendum est, in exhibitione copiosioris, aut minoris cibi in prandio, quàm cœna, nonnihil etiam dandum esse consuetudini: Hæc enim cùm in tuenda sanitate, tum etiam in profligandis ægritudinibus, plurimum valet, Hippocrate lib. 2. de victus ratione morb. acut. apho. 20 & sequentibus, & ibidem Galeno testibus, Quod vel ex eo ostenditur, quod omnis subita mutatio si modum excesserit, non paruam læsionem afferat. Hinc non temere Damascenus aphor. 57. ita scriptum reliquit. Mutare consuetudinem, præsertim veterem, & noxium & pestilentissimum habetur. Quare malas & prauas consuetudines corrigere oportet, sed paulatim ac sensim ad meliora transferre. Neque enim natura patitur eas, quæ subito fiunt alterationes. Gal cap. 86. artis Medecin, plura Rhazes lib. 4. capit. 10. ad Almanso. & infrà.

Et sic in vniuersum patet, largius prandendum, cùm plurimæ ægritudines sint materiales, & corpora plurima lapsa. Attamen si semel tantùm in die comedatur, melius est cœnare, nisi oculi aut cerebrum affecta sint: tunc enim Haliabbate 1. practi. 13 teste, melius est prandere, alias non parum ægrotantis oculi & cerebrum læderentur. Exigua nanque cœna capiti confert & oculis, Manar. lib 6. epist. 4. teste.

Hactenus ex Conciliatore adducta medici excellentissimi, Odus de Odis Patauinus duobus libris de cœnæ & prandii portione, Hierony. Cardanus lib. 1. contradicentiũ Tract. 5 cõtradict. 18. & Leonhardus Fuchsius l. 2. paradox. c 21 magna ex parte falsa esse firmissimis rationibus conuincunt.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

Ex quibus Leonhardi Fuchsii rationes hic in oppositum subiungere placuit, vt sanitatis suæ studiosis plane constaret, quid in re tam perplexa aut fugere, aut sequi debeant.

Nemo est, inquit ille, loco iam citato, qui hodie medendi methodum præscribentium libros vel à limine salutauit, qui nesciat vulgatum atque tritum hoc illis esse decretum, vt nunquam non prandio cœna minor sit. Quantum vero aberrent, facile deprehendet, qui rem altius expendet Cœnam enim in omnibus, demptis iis, qui morbis nocturnis & catarrhis seu destillationibus affliguntur, prandio pleniorem esse conuenit. Qui enim iam nominatis corripiuntur morbis, horum cœna omnino modica sit, tenuis sicca, ac præter aliorum morem, noctéque præueniens oportet, vt ingruẽtibus scilicet morbis, natura ab omnibus aliis muniis libera, vnius morbi concoctioni operam nauare queat. Sunt & qui consueuerunt, minus in cœna ciborum assumere, quàm in prandio, horum certè consuetudo non temerè etiam immutanda erit. Quæ enim ex longo tempore consuetudo non temere etiam immutanda erit. Quæ enim ex longo tempore consueta sunt, vt ait Hippocrates, 2. aph. 10. & si deteriora sint, insuetis minus molestare solent.

Cur autem in aliis omnibus plenior cœna salubrior sit, multa in causa sunt.

Primum autem omnium, noctis mox accedens frigiditas, quæ extrinsecus circunstans calorem natiuum in profundum secedere, & hoc nomine fortiorem fieri cogit, ita vt necessario ciborum tum melior fiat concoctio. Et certè idem potest noctis frigiditas, quod alias anni tempus hybernũ, aut regio frigida potest. Horum enim vnumquodque calorem natiuum adaugere potis est. Testis Hippocrates, qui lib. 6, epidem. To. 6. aphor.

6, sic inquit: Perfrigidior in tempore & regione frigidis, percalidior erit. In 1. Aphor. 15. quoque, ventres hyeme & vere natura calidissimos esse asserit.

Deinceps est Somnus, qui cœnam subsequitur: hic enim mirum in modum concoctionem adiuuat. Sanguis enim in somno ad interiora magis refugiet, vt testatur Hippocr. 6. To. 5. Aphor. 29. Cùm itaque sanguis, cúmque eo calor natiuus per somnum ad interiora secedat, quid mirum si calor auctus fortiorem tum ciborum coctionem efficiat? Hinc rectissimé Hippocrat. lib. 6. epidem. Tom. 5. Aphor. 10. dixit, Labor articulis & carnibus, cibus verò ac somnus visceribus prodest. Somnum quoque optimè cibum concoquere testatur Galenus lib. 1. de Sympt. causis, cap 8. ita scribens. Itaque toto hoc tempore, quo quis dormit, animalis facultas quiescere, naturalis vero validius agere videtur. Cuius rei coniecturam ex eo facies, tum quòd ipsa si quando laborauerit, post somnum robustior euadit, idque maximè cùm à modico cibo somnum admittimus, tum etiam quod per somnum cibus optimè concoquitur, non solũ in ventriculo, verumetiã per vniuersi corporis habitum. Cui subscribit quoque Paulus Aegin. lib. 1. c. 97 dicens: Somnus est animalium facultatum quies, ab vtili humore cerebrum malefaciente proueniens. hunc qui ritè capessit, multa consequuntur commoda: cibos enim conficit, humores digerit. Quòd autem hac ratione plenior cœna esse debeat, testatur Galenus, vel quisquis tandem eius libri autor fuit, in libro de dissolutione continua, in hãc sententiam scribens: Antiqui cœnã prandio præferebant, præcipientes plus ciborum in cœna sumendum esse, ob caloris circa interiora aggregationem noctis frigiditate, & per somnum factã: calor namque in somno ad interiora corporis re- Somnus.

uocatur, eadèmque calefacit, perinde vt in vigilia contrarium plane accidit. Id quod Hippoc. etiam epidem sexto To. quarto aphoris. 12. iis verbis indicauit. Plane vigilans calidior circa exteriora, frigidior verò circa interiora Dormiens contrà.

Sed hic reclamabunt quidam, plenioremque cœnam ideò damnabunt, quòd pleno ventre ingrata sit quies, atque adeò somnus minus conueniens. His ita responsum volo. Nemo est tam sine sensu communi, qui nesciat inter cœnam & somnum aliquid temporis interuenire debere, neque quemadmodum in brutis, nullam aliam nisi vorandi ac mox dormiendi vicissitudinem esse, quum omnium medicorum consensu consultum sit, quod aut hora aut amplius intersit.

Neque etiam est, vt pleniorem cœnam quis eam esse putet, qua multa ingeruntur tanta voracitate, vt vix spirare liceat, & periculum sit, ne vel crepent, qui ita sese replent, sed frugalem potius, talem tamen in qua plus, quàm in prandio absumitur ciborum. Quod si tamen hic peccatum fuerit, melius certè in cœna, quàm in prandio fertur, quòd somnus post cœnam non diu subsequens, facilius delictum, quâm vigilia, quæ prandium concomitatur, corrigat. In somno enim, vt diximus, calor interiora petit, & qui illic sunt cibis concoquendis solis vacat. Interdiu verò ad exteriora protrahitur, neque iis; quæ intus sunt, prospicere potest, adeò vt verissimè dixerit Hippocrates 2. victus acutorum 59. Vigilia vehemens cruditatem incoctionemque ciborum tum potionis efficit.

Porrò cur cœnam prandio pleniorem esse oporteat, & hæc ratio est, quòd rara admodum existat corporis facultas, quæ paulo liberalius prandium spacio vel quinque vel sex horarum, quod fere

inter prandium & cœnam intereſt, conficere poſſit. Quantum autem incommodi adfert, ſi quis nondum plane concocto eo, quod prius ingeſtum fuit, aliud ingerit? morbum nimirùm facit. Vbi enim cibus præter naturam plus ingeſtus eſt, vt ait Hippocrates lib. 2. apho 17. hic morbum facit.

Et ſi quis denuo obiecerit, vtcunque ſomnum à cœna differamus, tamen quando fieri non poſſit, quin ad ſomnum conuerſis, quod materia tum ad interiora tendat, caput impleatur, huic Galenus quidem reſpondebit, qui lib. 4. apho. 67. ita ſcribit. Et quidem ſicuti à cibo ad ſomnum conuerſis impletur caput, ſic in plethoricis diſpoſitionibus ſomni ipſum replentes aggrauant cerebrum. Et ſomni videlicet ſemper nocerent, quatenus ad profundum & viſcera materia confluit, niſi coctionis ratione plus afferrent vtilitatis, quàm ſit damnum, quod ex motu ad interiora conſequitur. Et hæc ad vulgarem multiſque communem errorem explodendum ſufficiant.

ANIMADVERSIO.

HOc cap. quod ex noſtro manuſcrip. auxi agit de horis ſumendi cibi quæ vulgo dicuntur Prandium & Cœna. De his autem prius quam aliquid definiatur primo quærendum eſt quoties Priſci, Græci & Latini in die comederint, dein quoties noſtri edant, quoties denique ad ſalubritatem corporis conſequendam edendum ſit. Certum eſt primos homines noſtris continentiores extitiſſe nec ita ſe luxui, delitiis ac gulæ mancipauiſſe, idcirco habiti ſunt diuturnioris vitæ, morum integriorum, fortitudine corporis maiori, dignitate,

Quoties in die Priſci comedebant.

elegantia, pulchritudine, magnitudine. non est tamen existimandum solis glandibus eos vsos esse vt poëtarum fabulæ testantur, sed fructibus omnis generis, frugibus etiam atque carnibus. Scimus enim ex sacris literis pulsos ex paradiso terrestri primos parentes terram coluisse, mactatasque tum demum victimas quarum visceribus, & carnibus vesci potuere. obscurum vero est cognituque difficile quoties in die cibo recrearentur. probabile tamen non semel duntaxat, sed bis sumpsisse cibum nam cap. 18. Genes. lego Abrahamum in ipso feruore diei tres angelos inuitasse ad cibum: *ponam*, inquit, *buccellam panis vt confortetur cor vestrum postea transibitis*, quod meo iudicio non fecisset nisi moris fuisset sumendi mane cibi ad vires sustinendas: Et certe apud Iudæos prandii & cœnæ tempus erat, dicitur enim Tobias cap. 2. prandium reliquisse mortuum vt sepeliret, nec comedisse nisi post solis occasum. Scribit vero Ioseph. lib 2. captiuit. Essenos Iudæorum philosophos prandere circa meridiem aut paulo ante, cœnare vero solitos vesperi. non alia congero testimonia cum Ioan. 20. Christus ipse dixerit, *Cum facitis prandium aut cœnam.* Et Persæ si credimus Xenophonti lib. 8. de Cyri institutione primò semel in die comedebant matutino scilicet tempore quo diem integrum haberent ad labores, sed postea & prandium & cœnam habuere. Græci iamdum ab Homeri tempore edendi tempora distincta habuere prandii & cœnæ. Illud enim vocat Homer. ἄριςον, κ̀ δεῖπνον, hanc δόρπον. nec fuisse apud Homer. qui sæpius comederent obseruauit Athen. 5. deipnosoph. Sequenti autem æuo aliam secuti sunt Græci rationem, nam vt colligere licet ex Hippocr. lib. de victu in acutis & lib. tertio de diæta aliud fuit ἄριςτον aliud fuit δεῖπνον, nam, ἄριςον cibus fuit matutinus seu meridianus, quod vocamus

Hebræi bis in die edebant.

Græci quoties comederint.

mus prandium δεῖπνον cibus vespertinus quam dicimus cœnam. præterea expressis verbis scribit quosdam semel, alios bis nonnullos sæpius vno die non solum comedere, sed etiam saturari consueuisse. Vix autem vllus est qui post homerum voce δόρπυ vsus sit pro cœna quod ea vox exoleuisset. Plerosque tamen Græcorum non bis duntaxat die sed quater cibum sumpsisse docet Philemon apud Athen. primo deipnos. & confirmant voces significandis illis edendi temporibus vsurpatæ. primum tempus ἀκράτισμα dictum est πρωϊνὸν ἔμβρωμα cibus matutinus vulgo ientaculum, alio nomine διανησισμὸς. secundum tempus ἄριστον seu δορπηστὸν conuiuium meridianum Latinis Prandium. tertium tempus modo ἑσπέρισμα modo δείλινον appellatum est quæ erant epulæ inter prandium & cœnam quasi vespertinæ quas Latini Merēdam vocant: postremum tempus fuit δεῖπνον cœna. his tamen non contenta Græcorum ingluuies à quibus græcari & pergræcari luxuriæ vocabula deducta sunt, quintum tempus edendi nocturnum adinuenit cuius epulæ κῶμοι, ἐπιδορπίσματα ἐπιδειπνα ἐπιδαπνίδες appellatæ sunt Latinis Comessationes quæ nihil aliud erant, vt ait Perottus in cornucopia *quam cibus qui post cœnam sumitur.*

Venio ad Romanos apud quos pauci vno cibo vespertino contenti fuere, multi duplici meridiano & vespertino, alii infiniti quattruplici ientaculo, prandio, merenda, cœna, intemperantes & incontinentes quintuplici, illis enim addebant comessationem quod multis auctoritatibus confirmare possem nisi id explicatum haberetur passim apud varios auctores præsertim Marsilium Cagnatum lib. primo de sanit. tuend. cap. 10. 11. 12. 13. StucKium lib 1. antiq. conuiuial cap. 7. 8 9. 10. 11. Lælium Bisciolam Horarum subsiciu. tomi primi

Romanorum mos

lib. 9. cap. 10. & 11. Mercurial variar. lect. lib 4. cap. 7. Beroald. comment. in Seruium Manut. de quæsit. per epist. quæst. 4. & 5. Guil. Canter. nouar. lect. lib. 4. cap. 38. Muret. libro quarto lect. var. cap. 12. Agellium, Cœl Rhodiginum & alios.

Nostri quid agant.

Ab illa veterum consuetudine nostri sæculi homines ne minimum quidem deflexere, quater enim in die editur, frequentius nonnumquam, interdum semel, sed quod tota die perseuerat: Attamen vt verum fatear plurimi mortalium prandio & cœna contenti viuunt, alii adiungunt ientaculum; merenda ferè mulierculis & pueris propria est & operis quibusdã qui reparare vires laborãdo quærunt Ne vnus quidẽ, vno in die cibo recreatur, maiores nostri dum ieiunio corpus macerabant semel duntaxat viginti quatuor horis cibum sumebant meridie potius quam vesperi, nos nonnihil hora cœnæ ingerimus recreandis potius viribus quam confirmandis.

An præstet semel an multoties die comedere.

An vero salubrius sit semel duntaxat in die quàm sæpe comedere hoc postremo loco restat expendendum. Apollonius Dyscolus historiæ. commentit. cap. 9. refert ex Aristotel: quæstion. naturalibus eos qui semel tantum cibo vtuntur morosiores esse iis qui bis. aucta enim in ipsis vtraque bilis animum magnopere perturbat. Hippocr. libro secundo de diæta scribit ex μονοσιτίη corpus extenuari, desiccari, & aluum comprimi, dixit Plin. libro vigesimo octauo capite quinto non prandentium exta celerius senescere. Ex quo quidem Celsus libro primo capite primo monuit *bis die potius quam semel cibum capere prodesse, & semper quam plurimum dummodo hunc concoquat.* Amat enim natura vbertatem & luxu gaudet, & *intenui victu grauius peccatum est quam in paulo pleniore solet esse*, inquit Hippoc. quinto Aphoris. libro primi,

Omnis enim nutritio aut multa est & rara simul vel multa & frequens; aut parua & rara simul vel parua & frequens: quæ multa & rara est oneri esse solet & modo torporem ac somnolentiam modo vigilias inducere, longamque quietem postulare donec oneris pars coctione ablata sit, minus itaque commoda existit; multo minus ea quæ multa & frequens est nam copia natiuum calorem obruit. nec vtilior esse videtur quæ modica est & rara nam spiritus & corpus exhaurit, viresque labefactat. necesse igitur est vt salubris habeatur quæ modica est simul & frequens nam ea robur virium perpetuo quodam tenore seruat, somnum non interturbat, consuetos labores non impedit, sanitatem denique non infringit.

Omnis nutritio aut multa aut parua.

Sed hic exoriri potest quæstio de frequentia alimenti quodnam scilicet debeat esse interuallum duas inter cibationes & an satius sit certam semper habere & definitam edendi horam quam incertam. Quod ad primum attinet superius satisfactum est vbi peracta coctione ingerendum cibum monuimus. pergis quærere quot horis illa coctio peragatur? vix habeo quod respondeam, alii enim quibus vegetior & copiosior est calor ventriculi celerius cibum conficiunt, alii quibus debilior est tardius: præterea maior copia ciborum ægrius coquitur quam minor, duri & solidi difficilius quàm molles & liquidi, insoliti quam consueti, diuersi & heterogenei quam homogenei & simplices, vt idcirco certi quid vix determinari possit. Auctor Anonymus in tabulis & quæstionibus quas ad requisitionem Medicorum ciuitatis Neapolitanæ edidit quasque manuscritas habeo rem istã ita cõplexus est vt quatuor digestiones seu coctiones in corpore

Interuallũ inter duas cibationes

Quot horis peragatur coctio.

admiserit secundum quatuor loca seu partes corporis in quibus perficiuntur, singulisque digestionibus horas quatuor requiri propter quatuor triãgulos triangulares quatuor elementorum elementariumque complexionum, quasi velit singulas digestiones quatuor gradus habere quorum singuli singulis horis absoluantur. respondeantque illi gradus quatuor triangulis elementorum varias complexiones ac temperaturas efficientium. *Locus*, inquit, *primæ digestionis est stomachus in quo fit coctio confusa, grossa & extensa. primus gradus coctionis vna hora absoluendus fit in triangulo ignis concordantiam habentis cum aere in caliditate & cum terra in siccitate. Alter gradus digestionis per horam quoque perficiendus fit in triangulo terræ consentientis cum igne in siccitate & cum aqua in humiditate, tertius gradus vnam etiam horam requirens fit in triangulo aquæ conuenientiam obtinentis cum aere in humiditate & cũ terra in frigiditate: quartus denique gradus fit in triangulo aeris sympathiam habentis cum aqua in humiditate & cum igne in caliditate, sicque prima digestio absoluta est horis quatuor*, post quas secunda coctio perficitur quatuor aliis horis & per triangulos quatuor iam dictos in partibus quatuor hepate, splene, corde & cerebro. Huic succedit tertia magis intensa & exacta quatuor pariter horis & per quatuor triangulos perficienda in aliis corporis partibus brachiis cruribus &c. Quarta tandem & vltima digestio quatuor quoque horis indigens ob quatuor prædictos triangulos elaboratur in genitalibus idcirco cæteris exactior est perfectior delicatior propterea quod aptitudinem habet ad nouam partium coctionem generandam hoc est ad sperma in quo ipsissimæ sunt partes deductæ in potentia. Hæc ex mente auctoris fere ad verbum quæ demonstrant digestionem sexdecim horis perfici & absolui. ex quo sequeretur tãtundem temporis requiri inter duas

cibationes si modo ingeri nouus non debeat nisi priore cocto penitus & confecto. Ab illo horarum numero non deflectit Iul. Alex. salub. lib. 28. cap. 17. duodecim enim horis primam, secundam, & tertiam concoctionem fieri docet, sed primam qua cibus in chylum conuertitur sex septemue horarum spatio peragi vult, hoc argumento quod post id tempus neque ructus sentiantur, & descendentis inferius cibi non obscurus prorsus sensus quidam sese aperiat: quapropter temperato homini bis eodem die capiendum esse cibum interpositis inter vtramque cibationem duodecim æqualiter horis *nec sane*, inquit, *nisi impedimento aliquid se opponat aliud, fieri aliter debet*. Addit tamen postea cap. 19. habendam esse rationem somni qui noctu peragitur, cuiusque beneficio fœlicius & exquisitius coctionis opus procedit, tum ob longiorem moram, tum propter noctis frigiditatem qua concluditur in penetralibus calor, tum denique propter ferias animalis facultatis. Quamobrẽ necessarium esse ait vt commodum illud coctioni tempus longius protrahatur, sitque tempus à cœna ad prandium sexdecim horarum, tempus à prandio ad cœnam octo tantùm, cibusque cænæ vberior sit, prandii parcior. verum enim vero vt optime obseruauit Marsil. Cagnat. cap. 24. lib. laudati Medici veteres hanc horarum subtilitatem prætermiserunt, nec expectandum omnino est vt ille doctè & eleganter ostendit disputatione de ordine in cibis seruando impressa Romæ anno 1581. ad ingerendum nouum cibum vt prior prorsus è ventriculo in intestina descenderit, cum cibus eodem tempore totus non coquatur, sed veluti per partes ex quo sequitur cum quoque partiatim è ventriculo delabi & in intestina defluere. modo itaque signa manifesta cruditatis ac repletionis

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

non adfuerint cœna poterit à prandio quatuor, quinque sexue horis distare, prandium à ientaculo leui duabus tribus quatuorue horis.

Sitne sẽper eadẽ hora comededũ.

Quæres estne eadem semper hora comedendum? Equidem Hippocr. aphoris. quinto libri secundi ad insolita faciendam esse mutationem iubet cui assentitur Galen. in comment. dum exactam consuetudinem quam Græci μονοειδῆ vocant parum esse tutam scribit quod omnium hominum vita inopinatis incertisque rerum casibus sit subiecta. Ne igitur insolitis rebus & ex improuiso occurentibus grauiter offendamur consulit Hippocrat. vt in consuetis rebus immoremur semper, sed insolitas quoque interdum & contrarias experiamur. *Quemadmodum enim ferrum*, vt ait Triuerus in eum Aphoris. *quod aqua submergitur & rursum aqua incalfit, congelatur fortius sic qui modo delicatis modo duris alimentis vtuntur minus ad morbos procliues euadunt.* Ab hac mente eleganter Celsus libri primi capite tertio. *Sanus homo qui & bene valet & suæ spontis est nullis obligare se legibus debet, hunc oportet varium habere vitæ genus, &c.* vt vt sit tamen mihi videtur commodius tum valetudinis tum etiam honestatis gratia eadem semper hora cibum sumere, honestas enim suadet vt sicut in aliis actionibus muniisque obeundis sic in cibi sumptione certum diei tempus eligamus. valetudo autem non permittit nos incertam, inordinatam, & tumultuariam viuendi rationem sequi, assueta enim & ordinata insuetis & inordinatis minus molesta cum ordo sit naturæ opus, ex Hippocr. aphoris. citato.

Satisfit obiectioni Hipp.

Quid ergo respondendum Hippocrati Galeno, & Celso? eos dicimus locutos non tan-

tum de hora assueta in victu, sed de cibis potibus, somno vigilia, quiete motu, aliisque Higeines capitibus in quibus bonum est sic exactam & vniformem seruare rationem vt ne minimum quidem ab ea deflectatur. vix enim vitæ nostræ casus diuersi possunt ferre longo tempore tam eximiam & exactam consuetudinem. Hinc fit vt subita ingruens mutatio naturam imparatam inueniat deque statu illo lubrico deiiciat. Hollerius in prædictum *Aphor.* videtur distinguere consuetudinem in natiuam seu gentilitiam, & in accidentariam ac coactam, priorem non esse mutandam, posteriorem cum Hippocrate mutari posse concedit. verum de consuetudine postea.

Ad concludendam prolixam hanc animaduersionem examinanda esset celebris quæstio de prandio & cœna vtrum eorum scilicet leuius vel vberius esse debeat, sed quia agitata fuit copiosius à Curione & Crellio in comment in hoc caput, multoque etiam diffusius à nobilissimis Medicis Iul. Alexandr. toto fermè lib. vigesimo nono salub. Marsilio Cagnato capite 20. & 21. de sanit. tuend. StucKio lib primo antiq. conuiu, cap. 14. Math. Curtio, Andrea Turino, Dino de Florentia, Odo de odis, Petro Toleto, Bernard. Paterno lib. de prandio & cœna scriptis, idcirco à me prætermittitur, ne actum agere videar.

DE SECVNDIS MENSIS ſeu Bellariis.

CAPVT XIV.

POſt piſces nux ſit, poſt carnes caſeus adſit.
Vnica nux prodeſt, nocet altera tertia mors eſt.

HOc loco duo in primis traduntur præcepta.

Primum, vt poſt eſum piſcium, caſei loco ſumantur nuces. Nux enim ſiccitate ſua, impedit generationem phlegmatis, quod ex piſcibus generari ſolet, hinc etiam in ieiunio quadrageſimali, ſummo loco exhibentur nuces. Alia ratio, quia piſces quandoque veneni nonnihil in ſe continent, difficulter concoquuntur, & facile putreſcunt ac corrumpuntur. Nuces vero iuuant digeſtionem, quia quando ſunt venenoſi, vt dictum eſt ſtatim nux remedium præſtat contra venenum. Ergo piſces temperantur per nuces, & ſic ſanum eſt, ſumere nuces poſt piſces.

Secundum, vt poſt eſum carnium ſequatur caſeus, non nuces. Caſeus enim facit, vt cibus deſcēdat ad fundum ſtomachi, vbi viget digeſtio. Et hoc intelligendum de caſeo, medium inter recentem & veterem locum ſortito. Deinde poſteriore verſu oſtenditur, quòd vnica nux, ſcilicet myriſtica, naturæ humanæ proſit, bonum enim odorem

oris efficit, visum, hepar, splenem & stomachum confortat, & maxime orificium eius. Secundum Auicennam 2 Can. cap. 506. Sed altera nux, scilicet auellana siue commuis, nocet, Auellana quidem quoniam in ipsa inflatio est, & generat ventositates in ventre inferiori, & facit sodam, id est, dolorem capitis, tardæ est digestionis, & excitat vomitum, inquit Auic. 2. Canon. cap. 41. Nux verò communis, quia & ipsa facit sodam, difficulter digeritur, infesta est stomacho, & maxime calido, ob caliditatem suam Dioscor. lib. 1. cap. 141. Tertia nux scilicet balistæ, est mors, id est, mortem infert, hac enim homines interficiuntur. Vel intelligi potest de nuce methel, quæ autore Auicen. 2. Canon. cap. 512 venenum est stupefactiuum, cito mortem inferens. de qua plura Rhazes 3. ad Mansòrem ca. 30. Serapion cap. 305. de simpl. Auellana

ANIMADVERSIO.

IAm à priscis sæculis mos inualuit cōuiuia distingendi in primas & secundas mensas quas græci κατ' ἐξοχὴν τραπέζας vocant. Primæ & secundæ mensæ.

Primis mensis vt notat Celsus lib. primo cap. secundo salsamenta, olera, carnes tum elixæ tum assæ apponebantur, secundis fructus suaues & delicati vt fames conuiuarum pene extincta rursus accenderetur, & irritaretur: vnde non minus eleganter quàm verè secundæ mensæ παραμύθια ἡδονῆς hoc est voluptatis solatia seu irritamenta à Platone denominata sunt. Fuerunt autem varia synonyma significandis illis mensis. Nā & Epitrapezomata & epiphoremata, & epidorpis- Bellariorū nomina.

mata & Epidipna, & catachusmata, & Trogatia, & Hypotrimmata, & tragemata, & pemmata, & bellaria, & fructus τράπεζας δεύτερας designant. Pind. vocat ἀμφὶ δεύτατα circa vltima, id est, circa exitũ conuiuii, Clemens Alex, παραψώμματα, nam vt obsonia adiiciuntur pani *sic bellaria obsoniis delitiarum causa accuduntur* ait Casaub. lib. 14. animad-

Inuentio uers. in Athen cap. 11 Bellariorum autem Inuentio ab Ionibus fluxit si credimus valer max lib. 2 c. 1. titulo de ciuitate Spartana. *Audierant*, inquit, *Spartani lautitiam ex Asia, & immodicos sumptus & omnia non necessaria voluptatis genera fluxisse; primosque Ionas vnguenti coronarumque in conuiuio dandarum, & secundæ mensæ ponendæ consuetudinem haud parua luxuriæ irritamenta reperisse*, Quamobrem primus finis

Finis. bellariorum fuit voluptas & luxus. Deinde vero ad concoctionem & digestionem ciborum destinatus fuit. Aristot probl. 6. sect 22 quærit cur vsus secundarũ mensarum adiiciendus sit, respondet vt satis bibatur, non enim sufficit bibisse per mensas primas ad extinguendam sitim, sed iuuat postea aliquid præterea haurire, putà delectationis gratia

Materia. inquit Conciliat. different. 118.

Vide Iod VVillichium in arte magirica.

Bellariorum vero materia quæ fuerit veteribus non inquiro, cui enim vsui potest esse studium hoc à StucKio iam perfectum lib. 3 antiq conuiuial. Digeramus si placet materiam eorum quæ nobis hoc sæculo sunt vsitata. Est ergo materia Bellariorum vel ex plantis vel ex animalibus deprompta. Ex plantis radices vt petroselini radix tubera, radix Chrysanthemi indici strumosi &c. flores vt auranciorum violarum, rosarum, fructus vel herbarum vt melones, fraga, cynari, vel fruticum vt cappares, & baccæ vuæ transmarinæ, vel arborum vt poma, pyra, cerasa, semina anethi, fœniculi, coriandri. summitates asparagi, lupuli; succi vt vina, & succi fructuum expressi ac

conditi. Ex animalibus excrementa vt lactis omnia genera, oua, partes vt carnes è quibus fit gelatina & id generis. Ea autem omnia vel solitaria, simplicia crudaue apponi solent & comedi, vel cōposita condita aut cocta. Simpliciū ac crudorū facilis est cognitio atque iudicium, coctorum quoque vbi non est mixtura varia, sed compositorum, ac conditorum vt multiplices sunt differentiæ ac varietates sic difficilimæ sunt prorsus cognitionis, & enumerationis. Quis enim omnia placentarum genera enumeraret de quibus integrum opus delineatum habemus ac magnam partem affectum: vnius sacchari tam fœcunda & admirabilis natura est vt à quo plus voluptatis & delitiarum gulæ accedat, non habeant coquinæ magistri. Soluitur in embammatis, cogitur in orbiculos, digeritur in panes, pinsitur in placentas, tornatur in crustula, fingitur in castella, in auiculas, & in omnium rerum simulacra, coquitur, aspergitur, duratur, incrustatur, adeo vt in eo monstrificum sit gulæ ingenium. Sacchari mirabilis vsus.

Porro ea esse debet bellariorū ratio & moderatio vt coctioni iuuandæ inseruiant, seu emedando prauas assumpti cibi qualitates, seu calorem vētriculi cogendo ac augendo Si itaque calidiores cibi ingesti fuerint bellaria refrigerantia conuenient, si frigidi calida. Itidem si edulia phlegmatica fuerint & excrementis redundantia, quæ digerunt & humiditates absorbent bellaria ex vsu erunt. Eapropter videmus à Salernitanis alia præscribi bellaria assumptis carnibus, alia piscibus ingestis, alterius enim sunt conditionis pisces, quam carnes, alterius quoque vsus sunt nuces quam caseus. Scio hic multa obiici posse contra doctrinam Salernitanorum & villanouani, sed ex his fluctibus difficultatum facilè enatabit quisquis casei & nucis facultates notas habuerit de quibus erit postea locus disputandi. Vsus bellariorum

DE ORDINE IN cibis seruando.

CAPVT XV.

VT vites pœnam de potibus incipe cœnam.

HIc docetur, cœnam incoandam esse à potu, sunt qui hoc modo exponant. Si vis vitare pœnam id est infirmitatem prius bibas in principio cœnæ quam comedas: sed hæc expositio inepta est prorsus ac inualida. Secundum medicos etenim conducibius est, à cibo cœnam auspicari, quam potu. Nec ipsi Angli, quibus præsens liber dicatus est, istum morem siue consuetudinem seruant Communiter quacunque diei hora bibere voluerint, bolum siue morsum panis præsumunt: videtur itaque hunc habere sensum. Incipe cœnam à potu id est, à cibo liquido & facilè digestibili quemadmodum & Hipp. 2. lib. aphor. 11. potum vsurpauit vbi sic inquit, *facilius est impleri potu quàm cibis*. Ratio autem hæc est, quia si cibus liquid⁹ & facilè digestibilis postremo sumatur loco, cum nocte superueniente fortificetur calor digestiuus, cibus ille liquidus & facilè digestibilis longe ante digereretur quam crassus & conconcoctu difficilis. Qui non inueniens exitum ob cibum crassum nondum digestum minus aduretur vel si exierit crassum cibum nondum ad plenum digestum secum corripiet, Melius est ergo vt

vt cibus liquidus & facile digestibilis præsumatur, vt digestus exitum habeat nullo repugnante.

ANIMADVERSIO.

LIcet Salernitani videantur hoc caput ad cœnam restringere, sicque ab Arnaldo intelligatur & exponatur: re vera tamen Latius accipiendum est & ad ordinem qui in cibis sumendis obseruandus est, accommodandum siue sit in cœna siue in prandio. Hunc autem in cibis seruandum ordinem tertium fecimus eorum quæ ad vtendi rationem pertinent, qui tam magni in vita est momenti vt prauum victum emendare cum legitimus est valeat, optimũ vero corrũpere si præposter⁹ & illegitimus existat. iis autem verbis expressum est hoc præceptum vt tam de potu quam de cibis liquidis intelligi posse videatur. Iampridem enim agitatum est inter medicos vtrum bibendum esset prius quam comedendum. Apud Græcos quidem memoria est morem eum receptum fuisse, scribit Ephippus Olynthius lib. de exequiis Hæphæstionis & Alexandri Macedonas statim vel in ipsis propinationibus vini plurimũ hausisse, quod cõfirmat Hippoloch. apud Athen. l. 4. deipnos. vbi conuiuis accumbentibus viginti dono datas fuisse argẽteas phialas narrat quibus siccatis panis & carnes tum demum appositæ sint, sed multo euidentius idem Athæn. demonstrat frugalitatem Cleomenis Lacedæmoniorum Regis describens eodem lib. scribit enim ante cœnam πρὸ τοῦ δείπνου cyathum vnum conuiuis datum fuisse quæ bibẽdi ratio veteribus πρόπομα appellata est teste Isa. Casaubono lib. 2. animaduer. in Athæn. cap. 17.

An bibẽdũ prius quam edendum.

Propoma.

Vſurpatus etiam mos ille à Latinis ſed paulo tardius ſub Tiberio nimirum Cæſare. Sic Plinius lib. 14. cap. 22. *Tiberio Claudio Principe ante hos annos 40. inſtitutum vt ieiuni biberent, potuſque vini antecederet cibos, externis & hoc artibus ac medicorum placitis nouitate aliqua ſeſe commendantium.* Quapropter Plut. lib. 8. ſympoſ. quæſt. 9 Inter cauſas nouorum morborum recenſet προπώματα *Antiqui*, inquit, *ne aquam quidem biberunt antequam ediſſent, nunc ante cibum captum, vino oppleti humectato & feruente corpore cibũ aggrediuntur.* Eiuſmodi vero potus vinum fuit mulſum ſeu dulce quod græci & γλεῦκος & γλεῦξιν & σίραιον & ἕψημα & γλυκὺ vocarunt quod coquendo ea dulcedo pararetur vt annotat Camerarius in ſecundum cap. Actor. eiuſque parandi rationem docet Columel. l. 12. c. 29. Florentin. Geopon. l. 6. c. 16. & Plin. l. 14. c. 9. hanc ingerendi ante cibum vini conſuetudinem attigit quoque Iuuen. ſat. 7.

———— tandem illa venit rubicundula, totum
Oenophorum ſitiens plena quod tenditur vrna
Admotum pedibus, de quo ſextarius alter
Ducitur ante cibum rabidam facturus, orexim.

Obſeruabis tamen alias mulſum, aliàs vinum deterioris notæ epotum fuiſſe, mulſum quidem quod vacuis & inanibus venis dulcem potionem hauriendam eſſe exiſtimarēt quod colligitur ex Horat. 2. ſerm. ſaty 4. reprehendente Aufidium qui ſtultè auſterum mulſum pro dulci miſcebat:

Aufidius forti miſcebat vina falerno
Mendoſe, quoniam vacuis committere venis
Non niſi lene decet, leni præcordia mulſo
Proluerit melius

Vinum autem peſſimum quod Iuuen. loco adducto pedibus admotum vocat bibebatur ad appetentiam proritandam, primo enim vinum illud inſuaue vomitum excitabat, dein euacuato per vomitum ſtomacho edendi bibendique orexis pro-

uocabatur. de orexi illa locutus est Iuuen. saty. 7. versibus supra allatis

——de quo sexarius alter
Ducitur ante cibum rabidam facturus orexim,
dum redit & terra luteo ferit intestino
Marmoribus riui properant aut lata falerno
Peluis olet, nam sic tanquam alta in dolia longus
Deciderit serpens bibit & vomit, &c.

Idipsum est quod dixerat Seneca vomunt vt edāt edunt vt vomant. Alios tamen in vsus eiusce modi bibendi consuetudinem ante cibum Medici introduxerant. Aliquando enim refrigerando stomacho, aliàs roborando, nonnunquam aluo laxandæ, interdum stringendæ, vel certè alicui corporis imbecillitati corrigendæ ea προπόματα seu vt loquitur Aëtius προποτίσμους Medici consulebant. hinc multiplex eorum extitit varietas quod ad diuersos tenderent fines. Palladius l. 3. tit. 32. meminit propomatis absynthiati, rosati, tit. 27. myrtitis tit. 28. Thyriacalis, Nicolaus Myreps. sect. 28. sex & viginti differentias propomatis recenset, quarum Paul. Aeginet. & Alex. Trallian. sæpius meminerūt. Quod itaque salutis gratia excogitatum à Medicis fuerat mox ad voluptatem & ad luxum traductum fuit non sine magno sanitatis detrimento. Nam vt notat Iacob. Præfectus lib. de vini natura pag. 52. *vinum ieiuno stomacho potum podagram generare potest, substantiam neruorum promptissime offendere, & actus immoderatos veneris excitare.* Possumus autem existimare dulce vinum seu mulsum ante omnia assumptum fuisse ad euitandam ebrietatem. Docet enim Arist. probl. 12. 13. & 28. sect. 3. Itemque lib. 4. meteor. cap. 9. vinum dulce non inebriare quod sit lene, crassum ac viscosum vias obstruens quibus vapores ascendunt, inodorum præterea proinde ad effumandum ineptum, minusque καρηβαρικὸν, quod ante Aristot. scripserat Hippocr.

Vsus propomatū.

lib.3 de rat. vict. in acut. sed rem omnem eleganter exposuit Plut, sympos. lib. 3. prob. 7. Mercurial. variarum lect. lib. 1. cap. 17. Iul. Guastauin. comm. in prædictum Arist. problema, Septalius ibid. Ludo. Buccaferreus & Francis. Vicomer. in 4. Meteor. Sed his omissis atque veterum consuetudine ante cibū bibendi relictâ insistendum esset propositæ quæstioni, an consuetudo illa sanitati sit vtilior, & an salubre sit bibere priùs quàm comedere, nisi eum morem antiquatum & obsoletum animaduerterem neminemque extare tam parum salutis suæ studiosum qui ieiunus bibat. insuper res ita examinata fuit à Conciliatore differētia 118. & à Iul Alexand. salub. lib. 30. cap 8. vt doctorum animis nullus hærere scrupulus præterea possit. ad alia itaque progrediamur.

Potus nomine duo intelligi.

Dictum est voce Potus liquidum quoque omnem cibum intelligi quem præmitti volunt Salernitani in cœna, fuit enim mos veteribus ad nos vsque transmissus vt ante cœnam seu vt verius dicam ante carnes quidam cibi apponerentur velut ad cœnæ προοίμιον vt loquitur Alexis Poëta apud Athen. li. 2. deipno. quæ ciborum appositio prima. modo antecœna ex Macrobio Saturn. lib. 3. cap. 13. modo gustatio & gustus ex Martiali ep. 53 lib. 11. modo promulsis quod ante mulsum daretur ex Lips. lib 3. antiq. lect. modo prandium ex Horatio saty. 4. modo denique πρόπομα dicitur vulgò l'*entree de table*. Cœna enim duplex fuit, vna quæ primas mensas contineret, altera quæ secundas Primarum mensarum pars duplex πρόπομα, & cœna ipsa, ex quibus duo si placet obseruabis primùm πρόπομα dupliciter vsurpari nimirum pro potu ante cibum sumpto de quo supra egi, & pro antecœna seu gustatione: alterum est antecœnam vocari interdum prandium quod ex vnico Horatio colligere est qui loco laudato sic scribit.

Antecœna, quid.

Serm. l. 2.

Ille

Ille salubres
Aestates peraget qui nigris prandia moris
Finiet.

Nam quod velit Horatius vltima mensa mora ingerenda esse credibile non est cum Gal. doceat lib. 2. de alim. facult. mora si sumpta post alios cibos fuerint aut prauum succum in ventriculo offenderint celerrimè vna cum alijs cibis corrumpi nouo quodam corruptionis genere quod verbis explicari nequeat. Non est quoque verisimile consulere Horatium nihil sumendum in prandio præter mora: si enim seriem illius loci attendas facile iudicabis eum aliter sensisse. Docet enim quomodo conuiuio excipiendus sit hospes ex improuiso adueniens, pro cœna iubet gallinam apponi quæ ne dura sit viua mergatur falerno, pro secundâ mensa fungos pratenses laudat, pro antecœna seu propomate mora ante æstum lecta. Restat igitur vt per prandium antecœnam significatam voluerit in qua esitata mora saluberrima sunt vel Gal. teste loco supra adducto cap. de sycaminis & moris quos quidem fructus celerrime ait pertransire cibisque aliis præire si in ventriculum purum inciderint & sumpta primis epulis fuerint, atque vt loquitur ἐν τοῖς προπόμασι. Verum enim vero quemadmodum cum veteribus conuenimus in propomatis sic dissentimus in genere ciborum præmittendorum: Illi enim fere edulia sicca & frigida præponebant à quibus antecœna etiam ψυχραὶ τράπεζαι dicta est cuiusmodi erant radiculæ, oliuæ fœnumgræcum ex garo, ostrea, echini, cruda olera & cætera quæ enumerantur ab Athen. lib. 3. Nos vero ferè humida & calida præsumimus vt sunt iuscula & iurulenta omnia. Nec abs re equidem cum doceat Gal. loco adducto, & post eum Medici omnes εὔπεπτα δυσπέπτοις, liquida solidis, lubricantia adstringentibus, quæ facile

Horatii locus expositus.

Qui cibi præmittendi.

descendunt & subducuntur iis quæ tarde permeant præmittenda esse quod celerius alterentur, facilius coquantur, commodius distribuantur atque reliquis viam parent. Optimum tamen esset diuersi generis cibis non vti sed vnius generis eiusque simplicis. Sic enim visum fuit Clem. Alex lib. 2. pæd cap. 1. Plut. sympo 4:. probl. 1. Macrob lib. 7. Saturn. cap 4. & 5. qui omnes cibum ἁπλὸν ϗ ἀπερίεργον velut ἄκνιαστον ϗ ὡς ὑπήκοον μάλιστα τῇ πέψει cõmendant, damnant ποικίλην τροφὴν velut νοσώδη, ταραχώδη βλάβας καχεξίας σωμάτων, ϗ ἀνατροπὰς στομάχων inducentem. quod colligere licet ex Hippocr. lib de flatib. Auicen. 3. 1. doct. 2. cap. 7. Christoph. à Vega lib. 2. methodi. med. Senec. epist. ad Lucilium, StucKio lib. 3. antiq. conuin. ex Gesneri mente, & aliis innumeris. Sed quoniam ii non sumus qui vno cibi genere contenti viuamus, nobis maxime laborandum est ne toto genere diuersis vtamur eduliis. quod si ad multiplices genere & facultate dapes vitæ nostræ institutum compellat eum ordinem seruare par est quem ex Galeni & Medicorum consilio proposuimus. Nec enim meo iudicio audiendi sunt qui alimenta difficilis coctionis præmittenda suadent ἰυπέπτοις vel qui nullum prorsus ordinem seruandum præcipiunt. In quos tamen prolixius non declamo quod eorum doctrinam à viris clarissimis explosam velut futilem & inanem animaduerto maximè à Christoph. Auegea lib. 2. de arte méd. & à Marsilio Cagnato libello peculiari de ordine in cibis seruando licet & hi aliquid diuersum à doctrina Galeni possidere videantur.

Simplex cibus præferendus.

Ad ordinem quoque pertinere videtur interuallum quod inter primas & secundas mensas ponitur. Breue illud esse debet imo continuũ debet esse totius cœnæ vel prandii tempus quod sufficiat bene masticandis cibis, & sedandæ appetentiæ si

Tempus inter primas & secundas mensas.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

longius fuerit odiosum est & damnosum, dum enim postrema edulia apponuntur priora ferè excocta sunt quo fit vt cruda coctis misceantur quo deterius saluti nihil esse potest.

DE CONSVETVDINE in cibis seruanda.

CAPVT XV.

OMnibus assuetam iubeo seruare diætam
Approbo sic esse, ni sit mutare necesse
Hippocrates testis, quoniam sequitur mala pestis.
Fortior est metâ medicinæ certa diæta
Quã si non cures fatuè regis & malè cures.

HIc præcepta quædam traduntur de diæta. Quorum primum est omnibus conuenire, vt seruent consuetam diætam. per diætam vero intelligitur administratio cibi & potus. Ratio est quia transgressio à consuetudine nocet nocumento magno. Consuetudo enim est altera natura: quod ergo diu adsuetum est in naturam ferè transiuit: quemadmodum igitur naturam custodire oportet ita & consuetudinem præcipue si laudabilis fuerit. Et quemadmodum seruanda est consueta administratio cibi & potus, ita & consuetudo aliarum rerum non naturalium eadem ratione. Vnde si quis consue-

Diæta.

Consuetudo.

tus multum laborare, velit hanc consuetudinem immutare, ocioque indulgere, minusue laborare, vel aliud laboris genus adsumere, idque alio & tẽpore & modo, ille proculdubio multum ex hoc debilitatur. Idem intelligendum de cibo & potu. somno & vigilia, repletione & inanitione, & animæ accidentibus. In quibus omnibus obseruanda est consuetudo, si sit laudabilis, vel parum laudabilis siue indifferens in bonitate & malitia respectu illius ad quod fieri debet permutatio.

Sciendum autem hoc loco debiles & senes facilius ferre consuetos labores, quàm fortes atque iuuenes inconsuetos, id quod his verbis confirmat Hippoc. lib. 2. Aphoris. 49. Qui consueti solitos labores ferre, & si fuerint imbecilles & senes, non consuetis, fortibus atque iuuenibus facilius ferunt. Quod verò dicit, inquit Philotheus tale est. Sunt autem quidam, hic quidem senex, hic autem in vigore ætatis, vterque incipit fodere terram, & seni quidem fodere bene cedit, illi autẽ qui in ætatis vigore est, minimè: illi quidem ob consuetudinem, etsi imbecillis, huic autem ob inconsuetudinem, etsi robustus sit.

Notionem enim vniuersalem esse oportet, quòd exercitatæ partes aliis fiunt robustiores, & propter hoc facilè subeunt consuetos labores. Secundum est, malam pestem, id est, maximum incõmodum sequi permutationem consuetæ diætæ, vt testatur Hippoc. lib. 2. de victus rat. in morbis acut. nisi fuerit necesse eam permutari, quando est illaudabilis, ita vt inde sequantur pessimæ ægritudines, qualis est prandium siue cœnam prauis cibis terminare. Huiusmodi enim consuetudinem necessarium est corrigi & permutari, non quidem subitò, sed paulatim & ordinatè. Nam omnis subita mutatio vehementer nocet, maximè si à consueto ad inconsuetum fiat permutatio.

Subita mutatio nocet.

Deinde etiam necesse est eam permutari, ne si forte ad insolita fiat translatio, sequatur læsio. Nam qui se ad omnem diætam adsuefacit, minus lædetur, cùm se ad inconsueta transtulerit. Idem etiam intelligendum de aliis rebus non naturalibus, id quod testatur Hippoc. lib. 2. Aphoris. 50. Quæ ex longo tempore consueta sunt, etsi deteriora sunt, insuetis minus molestare solent. Oportet igitur ad ea insueta permutari. Vnumquodque enim ipsorum, inquit Philosophus, consuetum effectum minus lædit, eò quòd natura quidem magis innocuum, sed in consuetudinem nondum venerit: vt consuetus comedere manna, in boni mutatione cibi iniuria afficitur, propter desuetudinem: & consuetus bibere aquam, si in meri potionem mutauerit, læditur, quoniam à consuetudine aberrat. Sic & in his quæ particularia sunt. Similiter autem oportet & ad insueta permutare, vt si quando fortuna coëgerit, ea ferre possimus, eum enim qui vsus est multo nutrimento, oportet & parum comedere, vt causa adueniente ferat & illius vsum.

Quapropter quisque cauere debet, teste Rhaze lib. 4. cap. 10. ad Man. ne alicuius rei sibi consuetudinem faciat, quam ipsum obseruare oporteat, ex cuius obseruatione constrictionem patiatur. Vt si quis vno cibo consuetè semper vtitur, vel aliquo potu, vel omnino ab eis abstineat, vel dormire, vel coire consuescat: & ex aliquo istorum grauiter constringatur, maximum incurrit nocumentum, si ab eis abstinuerit.

Quapropter quisque corpus suum sic disponere debet, vt caloris & frigoris patiens esse possit, & ad monitiones & cibaria sibi necessaria aptum reddatur, & vt somni & vigiliarum horas, atque mansiones & domos sine læsione

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

permutare possit. Fortassis enim ex necessitate hoc aliquando agere cogetur. Quod quidem fieri poterit, si consuetudo non obseruetur ad vnguem, sed interdum ad inconsueta transeamus.

Consuetudo varianda.

Tertium est fortiorem ac potiorem metam medendi esse certam diætam, quam si medicus non curauerit, ac aliam indebitam administrauerit, fatuè regit ægrum & malè curat.

Alimentorum triplex genus.

Est porro triplex diæta, siue alimentorum genus. Alimentum scilicet plenum, alimentum modicum, alimentum tenue. Alimentum plenum, est sanorum cibus, qui non solum vires conseruat, sed auget. Alimentum modicum ad sanos etiam spectat, vires quidem conseruat, sed non auget. Alimentum tenue, id est, quod vires imbecilles reddit. Hoc verò alimentum quod tenue dicitur ab autoribus in multas partes diuisum est nempe in tenue sine aliquo addito tenue exquisitè, in tenuissimum & in tenuissimum in extremo. Tenuissimum, in extremo alimentum est, nihil penitus dare. Et si dubitabis, quomodo alimentũ dici potest, cùm nihil datur? Respondemus, ita esse illius vocabuli vsum apud Medicos. Tenuissimum verò est, dare melicratum solum. Tenue est ptisanæ succus: qui si etiam in pauca quantite sumatur, est exquisitè tenuis Sanos homines non solum conseruare debemus, sed etiam augere, propterea victus plenus illis competit. Qui vero ægritudine longa laborant, vires augere non debent, sed bene conseruare aliter vsque in finem non sufficerent. propterea hi modico victu cibandi sunt, qui etiam, sanis conuenit in quibus vires augere non cupimus. sed illas solum conseruare animo est. quos etiam in longo morbo totis viribus seruare studemus. Cum vero ægritudo breui terminanda est si quarto die

finiri debeat, aliquid dare non est opus. Imo si vires sufficerent & in septimo terminanda esset nihil penitus dandum esset nisi post illum terminum. Vnde Hippocr. lib. 1. Aphor. 6. Extremis morbis extrema exquisitè remedia optima sunt.

ANIMADVERSIO.

Hoc est vltimum caput quod ad vtendi rationem pertinere diximus, in quo agitur de consuetudine quam tanti fecerunt philosophi omnes & medici vt eam natura non inferiorem duxerint. Aristot lib. de mem, & rem cap. 2. ait ὥσπερ γὰρ φύσις ἤδη τὸ ἔθος *tanquam enim natua iam consuetudo est* lib. etiam 7. de morib. cap. 11 ob id scribit difficile esse mutare cõsuetudinem ὅτι φύσει ἔοικεν *quod naturæ perquam similis sit* quemadmodum probat ex his Eueni versibus: De consuetudine.

Φημὶ πολυχρόνιον μελέτην ἔμεναι φίλε· καὶ δὴ
Ταύτην ἀνθρώποισι τελευτῶσαν φύσιν εἶναι

Multos, quod partum est meditando, permanet annos
Atque in naturam tandem conuertitur vsus.

Quod ipsum quoque 'affirmauit Michael Ephes. comm. in Arist. de mem, & rem. vnde eleganter Galen. comment. 3. in lib. Hippocr. de officina part 21. consuetudinem vocat ex maximorum medicorum mente ἐπίκτητον φύσιν *aduentitiam naturam* quam appellationem post Gal. ei tribuit Melet. lib. de structura hominis cap. quot facultatib. homo præditus est, ex eo factũ esse reor vt à Sext. Empiri. aduers. Mathem. c. 10. consuetudo habita sit nec ars pura, nec mera natura οὔτε τέχνη οὔτε φυσικὴ, συνήθεια sed; aliquid medium inter artem Consuetudo altera natur

Consuetudo naturæ nomine appellata.

& naturam. Imò vero tantum consuetudini tributum Hippocratis ætate vt consuetudo pro ipsa naturâ vsurparetur. Testem habeo Gal. comm. 2. in prognost. Hipp. part. 11. ἀλλὰ ἐπὶ τῶν ἱπποκράτȣς χρόνων, inquit, οὐκ ἄλλο μὲν ὡς τὸ κατὰ φύσιν, ἄλλο δὲ τὰ ἔθη. *At vero temporibus Hippocratis non aliud fuit ex natura aliud in consuetudine.* Ex qua quidem analogia consuetudinis cum natura idem penè concessum vtrique Imperium, eadem potestas attributa: licet enim natura omnibus hominibus insita sit & ex primordiis generationis enata, consuetudo vero aduentitia externa & aliunde comparata, iis tamen interdum pollent viribus vt consuetudo naturæ nomẽ induat, natura cõsuetudinis appellatione delectetur. Si quis tamen consuetudinem definire voluerit melius fecerit per ἕξιν δεκτικὴν siue habitum cum Aristotel. probl. 14. sect 21. quam per naturam acquisititiam cum Gal. Non enim consuetudo sequitur naturam, sed experientiam cum experientia fiat ex crebra & frequenti actione, in hoc enim differunt experiẽtia & consuetudo secundum Eustratium 1. de arte dicendi c. 10. quod consuetudo ex actione, experientia ex obseruatione suboriatur, Vide Francisc. Bonamic. lib. 1. de motu cap. 1 & Crassotum Ethic lib. 2. Cõsentiunt vero quod fiant ex frequenti & sæpius repetita rerum singularium eodem modo sese habentium vsurpatione. Est autem consuetudo duplex vna propria eaque scripta *secundum quam ciuiliter agimus*, inquit Aristot. 1. Rhetoric. cap. 10. altera communis minime scripta quam singuli hominum obseruant, quia sæpe & crebro obseruarunt. Illa dicitur νόμος lex, hæc θεσμὸς, ἔθος καὶ ἦθος propriè consuetudo. Priorem illam à postrema nasci voluit Plato lib. de legib. 3. scripsitque lib. 7. cõsuetudines bonas, leges esse non scriptas, & scriptas leges efficere firmiores. Addit Perithus apud

Consuetudo vt definiatur.

Stob. ſerm. 37. conſuetudinem bonam tutiorem eſſe lege. Architas Pythagoreus lib. de lege & Iuſt. legibus præfert mores quod leges efficiant nihil, niſi in mores tranſeant. Nemo ergo mirari debet quod tanti ab omnibus conſuetudo facta ſit, quodque à Medicis religioſe cautum ſit ne quis temerè à cõſuetudine ſemel concepta deflecteret. Quod vt clarius etiamnum eluceſcat quærendum nobis eſt quod à multis video prætermiſſum, ſed à Galeno expoſitum libro de conſuetudine quid conſuetudo poſſit & valeat in naturam & vtrum facultates noſtri corporis aſſueſcere poſſint. Scribit imprimis Gal. 2. cap. lib. de conſuetud. ea quæ longa conſuetudine ſunt comparata vim fere proprietatis naturalis contrahere adeo vt omnes facultates naturales, vitales, animales aſſiduo & conſueto ſex rerum naturalium vſu ſic alterentur vt curſu temporis infinitos ſtatus poſſint recipere. Nam bilioſi homines euadunt in pituitoſos, & frigidi in calidos, timidi in audaces, bellicoſi in meticuloſos quod exemplis per facultates omnes ductis facili negotio demonſtrari poſſet. Ad facultatem naturalem pertinet nutritio per alimenta familiaria & amica necnon generatio ſeu formatio fœtus: at eiuſcemodi functiones legibus conſuetudinis obnoxiæ ſunt. Quid enim aliud demonſtrant ii qui nulli cibo aut potui aſſueuerunt, aut aſſueuerunt veneno? Mago Carthaginenſis, Laſyrta Laſionenſis, Andro Argienſis, Iul. viator Eques Romanus vt antea memini vitam abſque potu tranſegerunt etiam ſalſis eduliis vſi: Galen. lib. tertio ſimpl. cap. 18. Anum Athenienſem memorat ab exigua cicutæ portione auſpicata magnam aſſumpſiſſe portionem nullo detrimento. Fama eſt aliquos ita à teneris aſſueuiſſe veneno vt ipſi corpore eſſent venenato & lethali quod experiebantur muſcæ

Quid poſſit conſuetudo in na[tura].

Vis conſuetudinis in altricẽ facultatem.

cum eis insidebant. Venena nostris corporibus generari quæ diu sine noxa lateant iampridem ex Galeno nobis persuadere sunt conati grauissimi auctores. De forma fœtus ex consuetudine introducta illustrè exemplum habet Hippocr. lib. de aer. locis & aquis in macrocephalis, qui cum rotundo ante capite nascerentur hominum instituto & artificio acuminato capite in lucem prodiere. Noui ego nobilem mulierem quæ quod frequenter auriculam dextram mariti sui vellicaret & extenderet puellulam edidit dextra auricula multò prolixiore atque longiore. Vidi quoque puerulum qui quod mater perpetuo digitis comprimeret pollicem pugnoque semper contracto esset, simili configuratione natus est vixque potest iam grandior à tali consuetudine remoueri. In facultate vitali eadem alteratio obseruatur sic qui frequenter irasci solet ad iracundiã paratior est; equos videmus atque etiam homines tubarum clangoribus exilire ac velut delectari, quibus antea perturbabantur. Meticulosi assuetudine belli audaces fiunt, audaces contrà rebus plerumque inexpertis contremiscũt. Nonne lacenæ mulieres corporis nuditatem sine pudore tulerũt, quam ne scorta quidem nostra sine rubore non sustinerent? Vultum frontem, oculosque mulierum in quibus pulchritudinis sedem natura collocauit apertos pudice contemplamur, obscœnas partes nemo sine libidine intueretur. Quẽadmodum consuetudo hos animi motus emollit & temperat, sic actiones mentis & sensus aliquo pacto moderatur. Tam imperiosa est in oculos consuetudo vt solito obiecto plus oblectentur quam alio quouis; Europæos candor delectat, nigror Mauritanos, quo fit vt in signum lætitiæ atque ornatus nigras vestes assumant quæ apud Europæos mœroris sunt & funeris monimenta. Inuenustarum mulierum deformitatem familiaritas &

Vis eius in generatricem.

Vis eius in vitalẽ.

Vis in oculos.

conuictus sic lenit vel dissimulat, vt pro ornatu haberi possit, ad quod non maleaccommodaueris illud Lucretii de amore lib. 4. de rerum natur.

Multi modis igitur prauas turpesque videmus
esse in delitiis summoque in honere vigere.
Nigra μελίχροος est, neruosa & lignea, ἄκοσμος;
Casia, παλλάδιον; immunda & fœtida, δορκάς;
Paruola, pumilio, χαρίτων ἴα, tota merum sal;
Magna atque immanis, κατάπληξις plenaque honoris.

& illud Ouid. lib. secundo amorum eleg. 4.

Candida me capiet, capiet me flaua puella
Est etiam in fusco grata colore venus
Seu pendent niuea pulli ceruice capilli
Leda fuit nigra conspicienda coma.
Seu flauent, placuit croceis Aurora capillis
Omnibus historiis se meus aptat amor.

Quod dixi de oculis idem puta dictum de aliis quoque sensibus. Catadupani fragorem præcipitantis se Nili nulla molestia auribus sustinent: fabri raucos limarum sonos, alii peluium & tintinnabulorum pulsus nulla potiori ratione quàm consuetudinis. Indi ferculis assam fœtidam immiscent conciliandæ fragrantiæ, rustici allia, Nobiles moschum, sunt qui ex odore ambari in lipothymiam incidunt stercoris fœtore excitandi quales multi habentur inter foricarios & scarabeos artifices. Si quis Gallis nostris pullum gallinaceum aut perdicem sine lardo assam apposuerit, insuaue illi edulium præbebit quod tamen sapidissimum esse qui assueuerunt testabuntur. Panis insulsus Parisiensibus placet displicet Pictauiensibus, arridet azimus Hungaris, Italis nauseam mouet. Quærerem libenter cur media

Vis in aures.

Vis in nares.

Vis in linguam.

Vis in tactum.

hyeme vna facies ventis aperta non vt cæteræ partes obrigescant? Quid habent religiosi & Deo sacri homines à cæteris diuersum quod hyeme rigida nudis pedibus incedentes destillatione perpetua ac tussi non exerceantur? si consuetudinem excipias quod respondeas nil inuenies. In motu vero quot ex cōsuetudine miranda deprehendentur? Contemplare funambulos, circulatores aspice & agyrtas, enumera si potes omnes saltuum & corearum differentias ac varietates, numerosos illos pedum flexus, circuitus, mensuras, librationes, expansus, pausas, micationes metire, ambulantes manibus homines aspice, intueare manuum gesticulationes & vt ita dicam locutiones digitorum nonne cum Poeta exclamabis?

Vis consuetudinis in motum.

Tot linguæ quot membra viro, mirabilis ars est
Quæ facit articulos ore silente loqui,

Sed mirabilis consuetudo quæ hominum motibus tam certos ac definitos motus imprimit.

Vis in principē facultatem.

Quod ad principes attinet facultates in eas potentius consuetudinis micat imperium quod visus est Hippocr. declarare lib. de aere locis & aqu. vbi ait virilitatem & laborum tolerantiam, non tam à natura quam à consuetudine accedere. Et certe si veritati fucum demere liceat, fatendum est nos non nisi consuetudine viuere, sapere consuetudine, mentemque ipsam consuetudine moderari non ratione. Nullibi hodie regnat ratio à consuetudine seiuncta, passim consuetudo triumphat absque ratione, Epulæ, instituta, ceremoniæ, studia, fama, diuitiæ, honores, religio, omnia ex consuetudine. Aliorum vestigia omnes premimus, & alieno viuimus exemplo. Non quàm bene aliquid fiat aut sapienter aduertimus, sed quàm sæpe *& quam à multis*. Nemo veritati studet sed frequentiæ. Hi Platonis Philosophiam, Aristotelis alij dogmata sequuntur non ratione sed instituto. Quam primum quis

ex occasione sectam aliquam arripuit, illic firmiter insistitur, nec si affulserit veritas ab illa hæresi receditur. Id ipsum est quod Arist. insinuauit 2. Metaph. tex. 15. his verbis *consuetudo maxime impedit veritatis cognitionem quod leges declarant in quibus puerilia & fabulosa magis possunt quam veritas in se* quo loco ait Aphrodis. *Vsqueadeo consuetudinis quam veritatis maiorem esse vim vt cum falsa sit veritatem tamen superet consuetudo*. Hanc ob rem Pindarus eam apposite orbis dominam ac Reginam vocat, alij Tyrannum, alij dæmonem, nec aliter Cretenses hostes suos diris deuouebant quàm vt prauæ ac peruersæ consuetudini assuescerent. Sed quorsum hic tam longus de consuetudine excursus? nimirum vt ostendamus magnam esse eius vim ac Imperium in omnes nostri corporis facultates eosque sapienter consilimasse qui eam velut in alteram naturam conuerti voluerunt, vbi fixa est & inueterata, semper sequẽdam minimeque nisi cum periculo deserendam. Verum enim vero multi concedere non possunt consuetudinem abire in naturam quod ea quæ agunt naturaliter nequeant alio modo agere: sic lapis deorsum semper tendit nec si crebro sursum torqueatur consuetudinem assumat sursum ascendendi. Huic obiectioni satisfacit Aponensis com. in Probl. 26. sect. 4. statuitque naturalium duplicem esse motum & inclinationem, prior quidem sequitur commistionem primam elementorum dominantium in mixto, & formam datam à generante, & secundum hoc nullam acquirit consuetudinem in contrarium cum secundum hoc omnia sint inanimata: posterior sequitur formam posteriorem resultantem ex mixtione elementorum aut deforis aduenientem, & sic potest habere inclinationem & motum ad id quod fuit primo contrarium per repetitam sæpius actionem. Franciscus Math. Fernandez tractatu secundo de facultat. na-

An consuetudo abeat in naturã.

turalib. quæst. 1. actionem aliam facit viuentium, aliam non viuentium. In non viuentib. constituit duplicem formam vnam substantialem quæ dat esse specificum imperfectiorem forma viuentium vt pote cum ab ea nulla alia forma dimanet, alterã accidentalem temperamentum scilicet ortum ex mistione elementorum. In viuentibus vero vt pote perfectioribus tres formas admittit primam substantialem dantem esse specificum, & duas accidentales quæ adueniunt enti in actu sic in homine est anima rationalis per quã homo est homo, est præterea potentia ad nutriendum, attrahendum, mouendum &c. emanans ab anima rationali, est denique temperamentum ex miscella elementorum natum. Hoc posito primo statuit viuentia operari substantia, facultate, & temperamento, Non viuentia vero, substantia tantum & temperamẽto Secundo docet ad hoc vt ignis generet alium ignem non esse necessariam ei potentiam generatiuam cum hæc solum inueniatur in viuentibus sed sufficere vt per suam formam substantialem & temperamẽtum producat similem effectum cum etiam in igne sit tantummodo forma substantialis ignis & temperamentum calidum siccum quo talis forma conseruatur Ex his concludit non viuentia consuetudinem non acquirere cum enim consuetudo sit habitus qui contrahitur in potentia non in substantia quæ determinat potentiam, manifestum est non viuentia consuetudinis habitum non contrahere cum ea priuata fuisse omni potentia adstructum fuerit. Enimuero vt mentem meam aperiam Fernandez pro fundamento supponit quod maximè in controuersiam adducitur Nondum enim satis constat inter Philosophos vtrum subiecta agunt immediatè per substantiam an per facultatem aliquam mediam ex forma resultantem; quis enim nouit vtrum magnes attrahat ferrum immediatè

per formam suam an mediate per facultatẽ aliquã seu potentiam à forma magnetis prodeunte. mnullus enim dubitat attractionem illam non fieri per temperamentum cum temperamentum manifestã habeat causam, attractio illa occultam; parum itaque valet Fernandis ratio. dicẽdum ergo est in reb. naturalibus potius ex passione quã ex actione consuetudinem contrahi: sic ferrum aut lignum curuũ & arcuatum redditur vbi frequẽter patitur contractionem atque curuationem, panni quamcumque in formam diutissimo tempore complicati & conuoluti fuerint, si semel explices ad eamdem formã redire nituntur: ex diuturna enim passione conuolutionibus illis assuescunt, id quod præsertim in vndula quod vulgo Camelotum dicitur obseruare est à qua Prouerbium gallicum fluxit. *Il semble le camelot, il a prins son ply*, quod ad eos transfertur qui consuetudinem aliquam imbiberunt. Lapis autem proiectus in altum vix à me creditur esse in passione sed in actione violenta, proinde non est mirum si non assuescat, agit enim violenter lapis in aerem à quo quid patitur quæso? nihil nisi leuem obsistẽtiam. At cibus in ventriculũ non agit, sed fortiter à vẽtriculo patitur, adeò vt ab eo superetur & reddatur tandem vẽtriculo similis: quid inde accidit tandem? nimirũ vt illi cibi sic assimilati conuertantur in vẽtriculi substantiã, producantque humores qui similitudinẽ obtinẽt cum cibis ex quibus sunt geniti; ex hac similitudine repetenda est causa minoris alterationis & facilioris cõuersionis seu maioris familiaritatis atque conuenientiæ. Semper ergo patiendo fit consuetudo, sed passio esse debet rei cui assuescimus, actio & victoria eius qui assuescit. Quare homo assuescere nequit cibo ex metallis deprompto? quia metalla nonquam ita possunt pati à ventriculo vt ventriculus superior euadat. Quare quidam assuescunt venenis? quia virtutem habent ventriculi satis robustam alterandæ,

Nostra opinio.

atque domandæ venenorum ſubſtantiæ. Quare venenis calidis vt ait Gal. nemo aſſueſcit, aſſueſcunt autem nonnulli frigidis? Quia venena calida quarto gradu talia ſunt at calor ventriculi qui benignus eſt & in gradu multo inferiori quam venenatus vincitur potius quam vincit, diſſipatur citiùs quàm diſſipat. At frigida venena licet ſint in quarto gradu vincũtur à calore natiuo non intenſione ſed extenſione, ad id enim vt extinguant calorem natiuum debent non ſolum inſitum parti quam afficiunt extinguere ſed aliunde etiam influentem: ſed quia mole & quantitate paucum eſt frigus veneni idcirco non poteſt diu reſiſtere calori perpetuo affluenti & ſuccurrenti inſito laboranti. ex. grat. eſto frigus veneni aſſumpti potens & ſufficiẽs intenſione ſua ad extinguendum calorem inſitum ventriculi, non ſufficiet tamen ſecundum molem, cur ita? quia calor ventriculi inſitus fouetur calore hepatis. veſiculæ felleæ, ſanguinis arterioſi, partium circumiacentium; quorum concurſu calor ventriculi qualitate minor frigore veneni, redditur quãtitate & mole maior vnde exurgit tandem caloris ventriculi in frigus veneni victoria. Addo qualitates ſecundas ueneni calidi deteriores eſſe qualitatibus veneni frigidi naturæque noſtræ magis moleſtas. Venena calida comitantur acrimonia, mordicatio, vrendi, diuellendi, putrefaciendi facultas, erodẽdi quoque ac corrumpendi, adeout nec ſapore, nec odore, nec tactili vlla qualitate delectent; frigida venena præter cruditatem ſummam vix habent aliquid naturæ noſtræ inimicum. Scio quam frigidis argumentis Sancto. à Sanctorio. l. 4. Meth. vitandorum errorum conetur oſtendere conſuetudinem non eſſe aliam naturam: non ignoro quoque quam pertinaciter Steph. Rodericus Caſtrenſis lib. 2. de Meteoris microſ. cap. 12. impugnet hiſtorias quæ docent nos poſſe aſſueſcere venenis,

quamque

quamque futilem & inanem substituat opinionem, sed plura non addo ne in immensum crescat opus de cõsuetudine & quod paulatim mutanda sit praua consuetudo non confertim videndus Sanctorius loco citato, valles. lib. 8. controuer. cap. 5. Bened. victorius Fauent. comment. primo in prognost. Hippocr. part. 14. & comment. 2. part. 11. Villanouan. in speculo introduct. medicin. cap. 82. Christoph. à VVega de arte med. lib. 2. sect. 2. Cardan. de sanit. tuen. cap. 4. Auer. & SchegK comment in cap. primum lib. 2. moral. Aristot. Ioan. Bapt. Syluatic. controuer. 14. & 15. Iacotius comment in part. 10. lib. 2. coac. Hippocr. StucKius antiquit. conuiu. lib. primo cap. 13. Iul. Alex. salub. lib. 28. cap. 4. Et hæc sufficiant ad doctrinam generalem eduliorum intelligendam. singula edulia deinceps proponentur à pane ducto exordio.

DE EDVLIIS IN particulari ac primo de Pane.

CAPVT XVII.

PAnis nec calidus nec sit nimis inueteratus
Non bis decoctus, non in sartagine frixus
Sed fermentatusque oculatusque ac bene coctus.
Et salsus modice & frugibus validis electus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

Non comedas crustam, choleram quia gignit adustam,
Et panis Salsus, fermentatus, benè coctus,
Purus sit sanus, non talis sit tibi vanus.

DVo circa Panis electionem tenenda esse hoc loco præcipitur. Primum, ne actu calidus ingeratur talis autem existit recentior, & iam primum è furno extractus Nam cum lentorem quendam adhuc retineat, vehementer inflet, visceraque obstruat, necesse est: eoque ad sanitatem inutilis habetur : quod 2 Can. tract 2 capite 572. in hunc prope modum scribens Auicenna, innuere etiam voluit. Non comedatur calidus, sicut est, quando videlicet è furno extrahitur, huius enim, quemadmodum & reliquorum similium vsus, propterea quod inflet, & immodice viscera obsepiat atque obstruat, naturæ aduersus, infensusque est. Hic idem, vt lib. 2. de vict. ratio. in morb. acut. Aphoris. 34. Hippocrates scriptum reliquit, & loco citato Auicenna confirmat, manifesta caliditate& recenti fuligine sitim facit, celeriterque vaporosa humiditate satiat, sed supra suspenditur, & tarde descendit. Vetere tamen (reliquis accidentibus circumcisis) faciliùs concoquitur, quippe cum sit humidior: idque duobus potissimum modis cognoscitur. Primum ex pueris, fere enim ii maximè eo delectantur, vtpote simili. Alterum testimonium ab ætate sumitur. Nam si vetus est siccissimus, eum qui recentissimus est humidissimum esse oportet. Attamen hic etsi victus salubris rationi vt alimentum minus congruit, odoratu tamen præstantissimum habetur. Valenti enim ac suaueolenti vino imbutus & naribus admotus cor ipsum mirum in modum

Panis odor.

recreat ac roborat: atque hac sane ratione syncope correptis vtilissime adhibetur, imo vero & solo eius olfactu vitam prorogari nonnulli memoriæ prodiderunt. Quod proinde à Democrito factum esse Diogenes Laertius li. 9. in eius vita his testatur verbis: Cum iam ex senio deficeret, & propinquus videretur morti, mœrentem sororem, quod ille in celebritate Cereris moriturus ipsa deæ vota exoluere nequiret, bono animo esse iussit, panesque calidos sibi quotidie afferre: eos igitur naribus quum admouisset, viuum se, dum ea celebritas transiret, seruauit. Vbi vero dies illi transierunt (tres autem erant) quietissime ac minimo dolore conclusit vitam 109. ætatis anno. Extat super hac re Græcum eiusdem Laërtii epigramma, sic Latinè conuersum:

Quisnam tam sapiens visus, qui tale patrarit
Vnquam, quale sciens omnia Democritus?
Qui per tres tenuit præsentia fata dies, &
Illa recens cocti panis odore aluit.

Plura hac de re Conciliator differentia 155. & Manardus lib. 18 epist. 6. Secundum, ne vetustate induratus siue mucidus edatur. Naturæ enim humanæ, propterea quod nimium exsiccet, melancholicumque succum generet, pro alimento non conuenit.

Secundo loco quinque enumerantur panis electi conditiones. Prima, vt sit bene fermentatus: Siquidem concoctu inter panes, vt lib. 1 de alim. facult. c. 9. Galenus attestatur, sunt facillimi qui plurimum sunt fermentati & pulcherrime subacti, quique in clibano igne moderato fuerunt assati. Porro qui fermento omnino caret, nemini prorsus est accommodus. Qui vero parum habet fermenti, hic iuxta Auicennæ sententiam vbertim quidem nutrit, sed nisi multo exercitio ac

Panis electio.

labore fatigetur qui eo vtitur, prompte læditur. Iecoris enim meatus, per quos fertur alimentum, obstruit, lienis imbecillitatem auget, calculos denique in renibus gignit. Secunda, vt sit oculatus, id est, rarus, porosus, & minimum ponderis magna mole nobis præstans: huic enim viscositatem omnem sublatam esse perspicuum est. Parum tamen, si Auicennæ credimus, alit, ventrem excrementis implet, & facile per intestina descendit, quemadmodum ille quoque, qui, quod ex farina à furfure non separata & furfure à pura farina non separato fiat, αὐτόπυρος siue συγκομιστὸς à Græcis, à Galeno vero, πιτυρίας id est, furfuraceus, & à Cicerone cibarius appellatur. Furfur enim cum nonnihil facultatis habeat abstersoriæ, merito intestinis irritatis velox fit eius deiectio. Iis autem contrarii quidem sunt panes purissimi, plurimum ponderis exigua mole habentes omnium vero panum tardissime deiiciuntur. Tertia, vt plurimum ab artifice sit subactus, &in clibano mediocriter calido belle percoctus: male namque coctus cum ægre conficitur, tum ventriculum etiam grauat. Quod Auicennæ etiam testimonio confirmatur, qui loco citato ita fere inquit: Panis qui non probe percoquitur, plurimum quidem nutrit, sed si quis priuatus & ab exercitatione alienus eo vti voluerit, celerrime in obstructionis periculum incurret. Huius etiam generis est in patella coctus. Nam partes ipsius intimæ minus belle elaborantur. Sed de hac conditione abunde supra capit 9. in Tritico dictum est. Quarta, vt mediocri sit sale conditus: dulcior enim obstruit, salsior exsiccat: qui vero in vtriusque excessus medio consistit, si ipsi cætera omnia ante pariter adfuerint optimum præbet alimentum. Modus vero salis gustu iudicandus est; qui namque in longiori huius mistura offenderit, prauus existit. Quatenus igitur gu-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

ctus nullum adhuc sensum tristem ex ea mistura percipit, eatenus ipsius copiam augere præstiterit. Quinta, vt ex optimis granis, laudatissimo nimirum tritico sit confectus: de quo satis superque dictum est capite nono. Tertio demum loco præcipitur, vt ab esu crustæ panis, propterea quod choleram adustam atque succos melancholicos generet, abstineamus: quatenus enim ipsa adusta & sicca est, succum etiam inde genitum adustum & siccum esse oportet. Quod Galeni testimonio confirmatur, qui in 4. Hippocratis libr. de victus ratione in morbis acutis. commentar. 103. ita scriptum reliquit: Ob assationem ambusta, tum ad succi bonitatem, tum ad concoctionem sunt inhabilia choleramque pariunt, propter eam quæ his accidit acrimoniam. Merito igitur nobiles qui natura biliosi sunt vtrãque sibi crustam, tam superiorem, quam inferiorem auferri à pane curant: quos præcellentes Ecclesiarum proceres atque delicatiores obsonatricis speculationis magistri imitantur. Deligenda itaque è pane medulla est: quippe quæ melius, firmius atque velocius, quam crusta præstet alimentum. Iis tamen qui sani adhuc sunt, sed ventriculum habent humidiorem, quique extenuari cupiunt, crusta nonnunquam post alios cibos vesci conceditur: vt quæ præsumptos cibos deorsum subducat, & os ventriculi roboret. Vltimi duo versus optimi & saluberrimi panis quinque notas continent: nempe, vt sit probe salitus & fermentatus, vt bene percoctus, vt purus ac sanus, id est, confectus ex granis mundis & validis ac bona messe collectis, quæ imbrium multitudine vitiata non sint. Quod Auicenna loco citato his fere verbis innuere etiam voluit: Oportet, inquit, vt panis sit mundus salitus, belle subactus, fermẽtatus, probe coctus, & hesternus, hoc est post biduum non repositus. Minime præterea silentio

Crusta panis.

prætermittendum, quod maior panis portio ex comparatione ſemper ſumēda ſit ad piſces herbas, & fructus humidiores, quam ad carnes & oua: rurſus ad carnes maior, quam ad oua: & ad mollia oua copioſior, quam ad dura Addam Tritum in ſcholis Medicorum dictum. Differtionem vtique omnem eſſe incommodam: verum quæ ex pane fiat, peſſimam. Quod ſane deſumptum eſt ex 3 1. doct. 2. c. 7. Auicennæ, vbi inter reliqua ſic ferme ſcribit: Panis impedimentum, vbi non percoquat venter, maximum cenſeri debet: carnis vero non ita. In ſtomacho quippe reſidet diu onere imprimis molesto: quod ſi non concoctus ſatis tandem dilapſus fuerit, hepar præfarcit ac meſaraicas. Caro autem maiorem ducit cum humano corpore ſimilitudinem: proinde ex ea minus prouenit nocumenti, & hepatis aut meſaraicarum præfartio leuior, ac curationi minus minuſque obſiſtens, imbibentibus membris lōge procliuius ob cognationem quandam carnis ſuccū, quam panis. Hæc Cælius Rhodiginus lib. 5. c. 26. lection. antiq. Sciendum præterea, quod panis ex farina cribro ſecreta & à furfure repurgata maius ac purius præſtet alimentum: furfuraceus vero, id eſt, cui furfuris nonnihil commiſtum eſt, minimum quidem omnium nutriat, ſed facilius, ceu antea quoque diximus per aluum ſubeat. De pane plura Galenus lib. 1 c. 9. & 10. de alim. facult. & lib. 5. c. 8. de ſanitate tuenda.

ANIMADVERSIO.

HVcuſque eduliorum conſideratio generalis fuit quæ reſtat particularis erit, & circa ſingula hominis alimenta occupabitur. Quæ ſint autem edulia homini propria atque conuenientia

quibusue ex rebus eruantur, ſcire is debet qui ſingula edulia examinanda ſibi propoſuit. Ad quod quidem conſtituendum vno argumento opus eſt ex edulii ipſius definitione deſumpto. Definitur edulium id omne quod propter conuenientiam atque familiaritatem naturæ, ſubſtantiam hominis alere, hoc eſt reparare atque augere aptum natum eſt. Quicquid ergo toto orbe terrarum eiuſmodi erit, vt familiaritatem naturæ cum homine habeat, ob idque ſubſtantiam hominis alat, reparet atque augeat, id omne homini proprium & conueniens edulium ſtatuetur. At vero quicquid toto orbe exiſtit aut eſt ſubſtantia, aut Accidens. Accidens quidem quodcunque illud ſit ad augendam reparandamque ſubſtantiam prorſus ineptum eſt: cum enim ſimplex ſit ens, non miſtum corpus, cuiuſmodi debet eſſe alimentum, certè homini conueniens cibus eſſe non poteſt: quæ ratio deducta eſt ex Ariſtot. lib. de ſenſu & ſenſ. cap. 5 contra Pythagoreos ſtatuentes odore ali quædã animalia. Prærerea cum alimenti rationem obtineat id ſolum, à quo caloris ope per coctionem ſegregantur excrementa. coctionis autem opera nullum excrementum nec ſenſile nec inſenſile ſeparari poſſit ab Accidentibus, reſtat vt Accidentia edulia eſſe non poſſint quam demonſtrationem attulit prædicto loco Ariſtoteles.

Edulii definitio

Edulium hominis quale.

Accidens nutrire nequit.

Sequitur ergo vt eduliũ ſit in genere ſubſtantiæ. Eſt autẽ omnis ſubſtantia phyſica, continuo etiam corporea ſeu ea ſit ſimplex ſeu mixta. Ad ſimplicia corpora pertinent quatuor elementa quæ alimentorũ cenſum nullo quoque pacto augere poſſunt. Cum enim alimentum compoſitum eſſe debeat & heterogeneum, vt familiaritatem cum corpore hominis quod miſtũ eſt & heterogeneũ habere poſſit, elemẽta autem ſimplicia ſint & homogenea: profecto elementa nonquam poterunt eſſe alimenta,

Elemẽta alimenta eſſe non poſſunt.

Ignis nõ alit.

Ac primo quod ad ignem attinet is eius conditionis est vt destruere atque consumere potius hominis substantiam possit quam reparare aut fouere: Atque inter Auctores nullus hucusque eum inter alimenta reposuit quo fit vt longiori refutatione non indigeat.

Aer an nutriat.

Aërem autem plurimi veterum atque Neotericorum opinati sunt inter alimenta annumerandũ. Hippocr. & Gal. multis in locis triplicis alimenti meminerunt solidi, liquidi, & aërei quo postremo spiritus nostros ali & reparari voluere. Theophrastus libro tertio de caus. plantar. cap. 8. & 14. terram ait effodi ab Agricolis vt subingrediatur aër ad radices plantæ quo postea nutritur. Olympiodorus comm. in Phædonem Plat. & alicubi ni fallor apud Photium in biblioth. refert Aristoteli visum hominem qui omni alimento abstineret & aëre solummodo ac sole victitaret. Fuerunt è Platonicis qui assererent alicubi amplissimas esse terræ plagas in quibus homines viuerent solo aëre. Astomorum gens sine ore halitu tantũ & odore quem naribus trahit viuere circunfertur: nullus illis cibus nullus potus est solis radicum florumque odoribus vescuntur syluestriũque malorum quæ secum portant longiore itinere ne desit olfactus. Apud Tertullianum in pallio fertur *& Quadrupes* quædam *tardigrada, agrestis, humilis, de mediocribus oppido, sed nomen grande; Chamæleontem qui audierit haut ante gnarus iã timebit aliquid amplius cum leone, illa ieiuna semper & indefessa pellicula viuit, oscitãs vescitur, follicans ruminat, de vento cibus*. Scaliger exerc. 229. art. 2. Manucodiatam auem atque Canem leuem aëre solo aut vapore viuere admittit. Argenterius ipse comm. 2. in primum Aphor. quibusdam hominibus solum aërem sufficere ad vitam dixit *Tunc,* inquit, *solo aere viuitur qui simplex non est, sed ex aliis elementis compositus & propterea non ineptus*

ad leuißimam nutritionem Quod ipsum videtur quoque probabile Rondeletio primo de piscib. cap. 13. verum enim vero licet his similibusque argumentis satis confirmari opinio illa videatur, attamen si ad libellam veritatis expendatur, parum eam tutis firmisque adminiculis innixam obseruabimus. Quod enim spectat ad Hippocratem & Galenum qui aëre nutriri spiritus asserere visi sunt, eos metaphoricè ac impropriè locutos pronuntiandum est, sic vt alimenti nomine vsi sint ad significandũ quodcunque adiumentum quod ex inspirato aëre spiritibus accedit. Et certe Hippoc. lib. de diæt: distinctionem affert inter verum & impropriè dictum alimentum. *Alimentum*, inquit, *non alimentum: si alere non potest, nomine alimentum re autem non: opus alimentum nomen autem non.* Quem locum exponens Fortun. Licetus lib. 2. de his qui diu viuunt sine alimento ait duo esse alimenti nomine donata: alterum est alimentum nomine tantum non etiam re ac opere; alterum vero est alimentum non solo nomine sed re atque opere, primi generis alimentum est alimentum æquiuocè dictum quod nutrire non potest, secundi vero generis est propriè dictum alimentum quod verè nutrit. de priori illo aër inspiratus dicitur, quia conseruat viuentis substantiam temperando æstum caloris natiui atque adeo prohibendo ne humidum nostri corporis celeriter absumatur, hoc autem dum præstat quis aerem propriè nutrire dicat? nemo sanè, sed æquiuocè. Idcirco eodem libro subiunxit Hippocr. *Pulmonem contrarium corpori alimentum trahere, reliqua vero membra idem alimentum. Omne enim alimentum*, ait Gourmelanus in comment. *calefacit augetque caloris natiui substantiam, aer autem omnino refrigerat.* Deinde omne alimentum coquendo crassescit, aër vero quo magis elaboratur eo magis attenuatur. Non est ergo aer vel Hippocr. teste

Aer non nutrit.

Hipp. explicatus.

verum propriũque nutrimentum sed improprium & metaphoricum, quale chylus dicitur esse ventriculo, serum sanguinis renibus. Simili explicatione satisfieri potest auctoritati Theophrasti scribentis aere plantas nutriri, id est iuuari: aeris enim beneficio attenuati liquores & succi terræ per fibras plantarum tenuissimas facillimè disseminantur atque deriuantur. Quod ergo aeris tenuitas pro vehiculo alimenti existat, dicitur Theophrasto, aer plantarum esse alimentum. Porro miror quomodo Olympiodorus dixerit Aristotelem vidisse virum solo aere victitantem, cum nullibi apud Aristotelem verba illa extent, imo vero cum ipse Aristot. lib. de sensu & sensili, cap. 5. expressis verbis contrariam opinionem secutus sit contendens aduersus Pythagoreos nulla animalia solis odoribus nutriri, Sed si ipse est Olympiod. cuius meminit Photius in biblioth. non valde mirum est si hoc Aristoteli affinxerit, cum dicat Photius eius hominis *orationem indignam esse quæ historiæ annumeretur*, Figmenta Platonicorum & Plinianæ de Astomis fabulæ nec fidem nec auctoritatem merentur.

Theophrasto respondetur.

Commemorat vero Iacob. Dalechampius comm. in Plin, cap. trigesim. tert. libri octaui, post Ioseph. Scaligerum & Gesnerum Chamæleontem locustis, formicis, muscis, aliisque insectis vesci quæ lingua sua corripiat, retineat, & ad se adducat. Quod ipsum comperum habemus de Cane leui & Manucodiata aue de cuius victu agit Vlyss. Aldroand. Ornith. lib. duodecimo, cap. vigesimo primo. Superest vt Rondeletio & Argenterio satisfaciamus asserentibus aerem nutrire quod simplex non sit sed mixtum corpus. verum aut aerem concipiunt sub naturam elementi puri, aut quatenus à nobis quotidie hauritur & inspiratur: si primo modo nunquam diffitebuntur aerem esse corpus simplex, prindeque nutritioni ineptum: Si

Chamæleon vescitur muscis.

An aer sit mistũ corpus.

secundo modo sumpserunt, tum distinguant necesse est inter corpus mistum & inter corpus impurum, mistum enim corpus dicitur quod ex pluribus constituitur secundum minimas partes inter se ita confusis vt nullius earum natura integra sensibusque conspicua seruetur, sed coeant omnes in vnum compositum nouæ speciei ac diuersæ ab elementis Simplicibus ex quibus compinguntur. Impurum verò corpus vocatur cui additur aliud corpus diuersæ naturæ à quo alteratur quidem ac in sua puritate labefactatur, sed non secundum naturam mutatur. Iam vero aeri, quem haurimus, vapores quidam admiscentur qui eius puritatem labefactant, sed eius naturam minimè commutant: non faciunt enim sua admistione, vt naturam aeris exuat aer, quod facere tamen deberent si nouum corpus mistum constituerent. Igitur aer impurum corpus dici quidem potest quia vaporum admistione purus ac sincerus non permanet, qualis debet esse sua natura: sed non potest dici mistum corpus quod ex illa admistione nouam corporis speciem non constituat. Ex his sequitur falsam esse *Argenterii* assertionem, Indeque colligitur aerem ex censu alimentorum prorsus esse eliminandum. Mistũ & impurũ differunt

Quod dictum de igne & aere id transferendum ad aquam & terram: In eis tamen maior videtur difficultas constitui, quod corpora non sint ad sensum ita simplicia & homogenea atque sunt ignis & aer. Et aqua quidem grauissimos habet sui fautores, rationesque sibi ministrantes nec ieiunas nec leues quas tamen in caput de potu aquæ reiicimus vbi commodissimè inquiretur num aqua nutriat, aut quem vsum homini epota

adferat. Supereſt ergo vt examinemus vtrum aliquod alimentum ex terra depromi queat. Non hic deſunt grauiſſimorum virorum auctoritates terram animalibus in alimoniam cedere aſſerentium. Ac primo quidem Ariſtot.lib.8,de hiſt. anim.cap.5. lupos ait eſurientes certam terram deuorare, ſcriptum eſt 3. Geneſeos inter maledicta ſerpentis, *Vt ſuper pectus gradiretur & terram comederet cunctis diebus vitæ ſuæ* quo fit vt tota hyeme ſerpentes in latibulis degant ſola terra victitantes. Idem Ariſt. lib. eodem ca.26. obſeruat *elephantes ægrotare ſi comederint terram*, niſi ea frequenter vtantur, tum enim nihil ſentiunt mali. addit inſuper lapides etiam eos interdum deuorare. Nemeſius Epiſcopus & Philoſophus magni nominis lib. de natura hominis cap. 1. notat Galeritas colũbas quoque & perdices terram edere κόρυδοι μὲν γὰρ, inquit, καὶ περιστεραὶ πολλάκις καὶ πέρδικες τὴν γῆν σιτοῦνται. Quid plura? Scalig exercit.182.art.1. in terra degere, & è terra viuere vult Buffones; Cardan. lib. 7. de rerum variet. cap. 27. multa animalia cœnum edere ait, alia vero lapides vt Indicus Lacertus & vitulus marinus: at nullum animal tot lapides deuorare addit ac Lacertum Indicum in cuius ventriculo maxima copia arenæ & lapillorum inueniri ſolet. Nicolaus Monardes apud Cluſium exoticorum lib. 10. cap. 37. Armadillo memorat (quod Braſiliani Tatou vocãt) animal porcelli magnitudine ſub terra talpæ ad inſtar degens & è terra veſci creditum quod foris nihil edere conſpiciatur. Obmitto Strutiochamelum, Mures parios, piſces foſſiles, incluſas imis ſaxis ranas, aliaque ſubterranea animalia quæ terra pro alimento vti perhibentur. Subiungo vnam aut alteram rationem quæ terram nutrire poſſe confirmat. Prima ex Cardano depromitur loco citato in hunc ferme modum: illud omne nutrire poteſt quod humido pingui conſtat, atqui omne miſtum

Terra an nutriat.

Quæ animalia terram comedant.

Probatur terrã alere.

ſeu terra ſit ſeu lapis humido pingui præditum eſt, ergo & terra & lapis nutrire poteſt. Altera ratio Plutarchum habet auctorem Opuſculo de capiẽda ex hoſtibus vtilitate quo loco ſcribit animalium ea quæ validiſſimo ſunt ventriculo & ſanitate firmiſſima lapidibus & teſtis ali poſſe propter ſpirituum vehementiam & calorem. Tertia ratio omnium firmiſſima apparet cum ex familiaritate terræ cum animalibus deſumpta ſit, ſic vero ſe habet, iiſdem rebus nutriuntur animalia quibus cõſtant, atqui animalia multa terra cõſtant cum plurima ſpõte ẽ terra naſcantur neque ſolum imperfecta ſed perfecta etiam, imo ſi Auicẽnæ, Pomponatio, aliiſque philoſophis credere licet, homo ipſe. Ergo & homo & animalia tam perfecta quam imperfecta terra nutriri poſſunt. Nonne Gal. 1. de Sympt. cauſis cap 7. & Alex. Aphrodiſ. Probl. 73. lib 2. mulieres grauidas interdum cimoliam terram, nonnumquam teſtas vel extinctos carbones appetere monuerunt? Hipp. 2. prorhet. decolores ad longum tempus ait capite dolere, lapides ac terram comedere, & hæmorrhoidibus tentari. Imo vero lib. de ſuperfœtatione ſubdit ex capite nati infantis ſe deprehenſurum num mater dum grauida eſſet terrã eſitauerit. Vt ut ſe habeant tantorum virorum auctoritates nonquam tamen apud me impetrabunt vt terram edulium eſſe hominum cõcedam Quod ad Ariſt. attinet lupos terra veſcentes introducentem, ſuam ipſe non protulit ſed alienam ſententiã; deinde vt obſeruat Scalig. comm. in eum locum, notant ruſtici lupum famelicum non terra veſci vt alatur, ſed vt equum aggreſſus pondere ſuo aggrauet atque proſternat, deinde terram remouere ac præda expleri, quæ ſententia eſt etiam Alberti Magni lib 7. de animal. cap 5 Sed cum Ariſt. dicat lupos non quamuis terram vorare ſed τινὰ γῆν certã terram, ſuſpicio eſt eos per famẽ ad terram quam-

Reſpondetur prædictis obiectionibus.

Cur lupi terram edant.

dam viſcoſam, glutinoſam & argilloſam recurrere qua non pro alimento ſed pro medicamento vtantur: eiuſcemodi enim terra corrugatum præ fame & exaſperatum ventriculum lenire optimè poteſt, ſicque ad tempus famis moleſtiam temperare, vt eleganter annotauit Fortun Licetus lib. 2. de iis qui ſine cibo viuunt cap. 103. Serpentes autem qui 3. Geneſ. dicuntur terram comedere, ad dæmones transferuntur qui homines è limo terræ formatos perpetuo appetunt vt inferno deuorandos præbeant: maledictio, inquam, illa non ad verum ſerpentem ſed ad diabolum referenda eſt quemadmodum ſentiunt D. Auguſt. lib. 11. de Geneſi ad litter. cap. 36. Rupertus lib. 3. de Trinitate cap 18 & D. Gregorius comm. in Pſal. 101. verum vt dem hoc ad ſerpentes & colubros pertinere quibus apud Eſaiam puluis pro pane eſſe dicitur, quique apud Micheam lingere perhibentur puluerem; ſi tamen vim verbi Hebraïci expendamus non erit quod multum miremur. Tribus enim illis ſcripturæ locis vocabulum *Aphar*, poſitum fuit quo *Humus*, terra limoſa, ſeu lutulenta deſignata eſt quæ in ſe varia inſectorum, plantarumque ſemina continet quod experimento quotidiano innoteſcit. Si enim terram limoſam, hoc eſt terram aqua madidam ac ſubactam aliquo vaſe reponas & exponas aeri nullis præiactis ſeminibus, intra aliquot dies & herbulas & vermiculos excreuiſſe deprehẽdes. Quid ergo mirum eſt ſi ſerpentes dicantur ea terra veſci cum in ea reperiant vel herbas, vel vermes, vel eorum omnium ſemina ad eſum aptiſſima? Deinde cum formulæ loquendi ſacræ ſcripturæ ad hominũ captũ vt plurimũ conformatæ ſint, dictũ hic eſt ſerpentes terra veſci quia multis menſibus in terra ſine cibo viuunt. Vix autem crediſſent Iſraëlitæ tandiu hoc animal poſſe ſine cibo viuere cum viderent cætera animalia quotidiano cibo vti.

Serpẽtes terra nõ aluntur.

Quod tamē absurdū non visum est Aristoteli aliisque Philosopis, præsertim cum experientia, cōstet plusquā sexcentos colubros inuicem cōplicatos & conglobatos media hyeme reperiri in terræ cauernis & educi velut mortuos & inanimes: qua forma impossibile erat vt aliquo cibo vterentur. Licet autē hæc diuini Legislatoris mēti nō repugnent, attamē existimo serpentem dictū esse vesci terra metonimicos pro eo quod est vesci iis quæ terra producit, sic enim & eodem capite Adamo præscriptū est secundum 70. interpretū expositionem ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου; ἐν λύπαις φάγῃ αὐτὴν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου: *Maledicta terra in operibus tuis, in tristitiis comedes eam cunctis diebus vitæ tuæ.* Nemo non videt dictum Adamo vt comedat terram hoc est ea quæ è terra producuntur, idem igitur putandum dictum fuisse serpenti. Venio ad Elephātem qui lapides interdum deuorare fertur & impunè edere terram. Hìc primo si Aristoteli Aristotelē oppono credo neminem mihi fore succensurum nec multū in eius auctoritate positurū. Qui ergo dixit Aristot. lib. 8. de hist. animal. cap. 26. Elephantem terrā comedere, idem eodē lib. cap. 5. dixerat vni lupo hoc euenire solique illi proprium esse. Sed expendamus verba Aristote. Elephas, inquit, ἐσθίει τὴν γῆν, καταπίνει τοὺς λίθους, edit terram, & saxa deuorat, bene dixit saxa deuorare vt ostenderet mandi & coqui non posse in ventriculo, sic pueri deuorant nucleos cerasorum & prunorum nonnulli aurum quoque sed nec coquunt nec conficiunt. Edit autem terram à qua redditur inualidus si eius esum intermiserit, si non intermiserit nullo nocumento afficitur. His verbis nemo non videt terram edi ab Elephanto non in cibum, nullus enim cibus dum intermittitur nocet, sed in medicamentum: obnoxius est Elephas flatuosis ægritudinibus, vrinæ suppressioni, & alui adstrictioni: his domandis malis quidni vtatur

Elephas cur terrā edat.

Aristoteles explicatus.

eo terræ & lapidum genere qui incidendi, detergendi, attenuandique facultate præditi sunt? Idcirco dixit Scalig. in eum locum, *Elephanti*, inquit, *fiunt aluini intercepta etiam vrina. Terræ esitatione praeueniunt morbum hunc*. Vt instinctu naturali norunt animantes brutæ suos morbos ita sua nouerunt remedia, nemo ergo curiosiùs sciscitetur quam terram Elephanti comedant & à quo instructi sint, id enim perinde esset, ac si quis quæreret cur natura, sit natura, cur pisces natent, volent auiculæ, quadrupedes incedant. Quod ægrotanti Elephanto est terra id perdicibus, gallinis, columbis aliisque pulueratricibus auibus sunt arenæ, lateres & nitrum, iis enim rebus aues illæ delectantur non vt alimentis, sed vt condimentis. Idcirco monet Aldroand. Ornithol. lib. 15. cap. primo art. de pastoris Columbarum officio salsa tam auide appetere Columbas vt hospitia non commutent si argillam parietum sale condiueris. Videas itaque eas aues nitrosum puluerem comedentes qui rimis & foraminibus parietum adhærescit nō ad nutritionem, sed ad detersionem eorum quæ nauseam eis mouere possunt. vt autem demonstrem eiuscemodi arenulas in succum alimentarium non conuerti, sed integras nonnunquam per totum corpus auium illarum deferri: placet referre historiam ex Iul. Cæsar. Scalig. comment. in lib. primum Aristot. de plantis pag. 28 *Perdices*, inquit, *in ea parte vasconiæ cuius ager sabulosus est esitanti, offensi sunt dentes inter mandendum, lapillorum duritia, primum ibi cum misero coquo putata est ratio eius operæ non sine iurgio. Ille negare, Atque vt innocentiam securiorem fecerat sui conscia sedulitas poposcit alam ac momordit. Illico tantumdem causatus pectam intus ostendit lucidissimis arenæ grumulis differtam, postridie narraui ordine quasi miraculum amicis. Quos inter Regulusquidam aucupii studiosus, quid mirum inquit si in sabuletis*

Aues arenas edūt.

Historia notāda.

vectitans auis sui cibi refert primordia? vbi facta sementes sunt inops pabuli alio se confert Perdix. Proinde sues secuta sub suberibus aut ilicibus glandis, aut Acyli micas quæ ex illorum cadunt ore, sabulo obductas vorat. Quis dubitabit amplius arenulas illas non cõfici ac dissipari in ventriculo illarum auium? profecto si dandum est aliquid nostris coniecturis crediderim terram, sabulum, arenam, lateritiumque puluerem & alia eiuscemodi appeti per famem & deuorati à prædictis auibus ad refrigerium caloris natiui: cum enim calor ventriculi earum vrgente fame vehementer æstuet, adeo vt colliquationem penè inferat, ad eiuscemodi corpora terrea vt pote admodum frigida & difficulter incalescentia refugiunt, quo feruor ille ventris infringatur & aliquo pacto contemperetur, non vt eo veluti cibo recreetur ac foueatur.

Ab his auibus pergo ad buffonem, & lacertum indicum cuius ventriculus lapidibus & arenulis turgescere narratur. Ac buffo quidem non magis terra nutritur quam serpens, certè eum araneis, & vermibus insidiari sæpe deprehendi: hyeme cum vix appareant corpusque habeat totum emacitatũ nescio quem succum alimentarium è terra depromant, eos potius sine cibo degere tunc temporis concedendum videtur, cum naturam habeant seu temperamentum à serpentibus non admodum dissimile. Ridiculum autem est putare lacertum indicum ali terra quod ventriculum lapillis refertum obtineat, idem enim erit dicendum de homine in cuius membris omnibus quotidie lapillos & calculos (videmus succrescere quemadmodum) ex multis auctoribus collegerunt Scheckius in suis obseruationibus & Donat. Marcellus lib. de medica historia. Quod vero conuincit lapillos eos non nutrire illud est quod ii quotidie non atterantur, coquantur, dissipentur, minuantur, sed po-

Buffo edit vermes.

tius augeantur ac multiplicētur. De Tatou animali brasiliano quod nihil edere creditur præter terrā, mera fabula est, nam Gesnerus appendice quadrupedū viuipar. hoc animal in nostram Galliam viuū allatum fuisse prodidit vbi seminibus & fructibus vesci visum sit: ex quo certè eorum hominum sortem deploro qui non nisi alienis oculis vident, aliorumque relationibus nimium fidunt. Strutiocamelum ferrum consumere iam nulli credunt nisi qui nondum ære lauantur, Mures, pisces fossiles & inclusæ saxis ranulæ quia sine cibo viuunt, idcirco terra vesci creduntur, sed ex dictis quem futilis illa sit ratiocinatio, satis intelligitur. Diluamus modo Cardani syllogismū adstruentis terrā & omne mistum humido pingui constare, proindeque nutriendi potestatem possidere. Imprimis falsum est omne mistum humido pingui & aereo præditum esse: docet enim Aristot. duplex esse humidum aliud pingue & aereum, aliud vero aqueum, & aereum quidem humidum nutrire potest, aqueum vero nequaquam quia est vitæ principiis omnino aduersum. Sicut ergo corpora mista naturam suorum principiorum retinent, ita alia sunt humida aerea & pinguia, alia humida aquea; ex quo colligitur non omnia mista humido pingui constare cum aliqua humido aqueo prædita sint. Ac certe inter ea quæ humido aqueo constant habentur lapides, arenulæ, calculi quorum materia immediata, si philosophi audiantur, est siccum terreum cum humido aqueo commixtum, qua occasione lapides ex alimentorum censu expungentur. Quamuis autem daremus terram humido pingui & aereo constare nondum tamen obtineret Cardanus eam nutritioni aptam esse: non enim omne humidum pingue nutrit, omne quidē quod nutrit humido pingui abundat, sed quicquid humidum pingue habet protinus nutriendi fa-

Omne mistum non constat humido pingui.

Pingue mistum omne nō alit.

cultatem non obtinet. venena enim omnia & medicamenta, pleraque etiam metalla humido pingui abundant, & tamen non nutriunt, quid ita? quia nonnulla illorum tam prauis vigent qualitatibus vt calorem nostrum dissipent ac obruant, nõnulla humido pingui adeo exiguo, aut tam tenaciter confuso cum sicco terreno prædita sunt vt non nisi ab ingenti & vehementi calore fundi, liquari, ac separari valeant, talis autem non est calor noster natiuus imo potius blandus est ac mitis, non est ergo mirum si ea corpora succum alimentarium nobis supeditare non possint: Concludo ergo contra Cardanum lapides & arenulas humido pingui non abundare, vel certe tam exiguo & tam tenaciter cum sicco terreo fixo vt calore nostro miti & benigno coqui valeant, separari, atteri, comminui, & in substantiam nostram conuerti. Quod attinet ad Plutarchum asserentem nonnulla animalia ali testis & lapidibus ob ingentem eorum calorem: hoc doctrinæ gratia aut veritatis ergo non protulit, sed per quamdam similitudinem à qua diuersum aliud deduceret ac probaret: quemadmodũ, inquit, qui valido sunt ventriculo serpentibus ac lapidibus ingestis non offenduntur, qui autem sunt debili pane & vino lædutur: sic stulti corumpunt amicitias, sapientes vero etiã simultatibus proficiunt Ex his nemo colligat velle Plutarch. lapides alere, sed quosdam homines tam viuido calore natiuo esse, vt quæuis edulia conficiant, & quæuis excrementa è corpore excludant nullo inde accepto detrimento. Restat vltima ratio qua velut Achille fortissimo ac validissimo vtuntur aduersarii. eadem, inquiunt, generationis & nutritionis est materia, iisdem ergo nutrientur animalia quibus constabunt: atqui animalia constant terra, alias nunquam animalia sponte è

Plutarchi locus exponitur.

terra producerentur, ergo animalia saltem ea quæ sponte è terra producuntur, terra nutrientur.

Animalia sponte è terra nascentia.

Equidem negari omnino non potest quin pleraque insecta ex terra sponte prodeant absque vlli maris & fœminæ coniunctione. Aristoteles, Aelianus, Olympiod. Diod. Siculus, Strabo, Plinius Mela, Oppianus, Theophrast. Macrob. Ioan Grammaticus inter veteres, Fortunius Licetus lib de spontaneo viuentium ortu. Guillandinus in comment. de Papyro, Baptista Porta lib. de magia, Auicenna, Cardan. Scaliger, VVendelinus lib. de Nilo, Lipsius de stoica philosophia, Bodinus, Pomponatius, Cæsalpinus inter Neotericos tot exemplis scatent vt de eius rei veritate nemini dubitare liceat. Sed quod nonnulli velint etiam perfecta animalia atque hominem ipsum eadem ratione produci citra maris & fœminæ congressum, hoc ipsum est quod nec credibile est nec possibile. vetus tamen ea opinio Platonis & Aristotelis auctoritate roborata. Siquidem Plato in Politico narrat Saturni tempore nulla marium fœminarumque extitisse coniugia quod omnes ex terra reuiuiscerent οὐδὲ κτήσεις γυναικῶν καὶ παίδων ἐκ γῆς γ ἀνεβιώσκοντο πάντες. Subdit in Menexemo primum hominem Atticæ regionis potius de terra quam de matre productum, hac coniectura quod non terra mulierem conceptu partuque imitetur, sed terram mulier. Aristoteles multis in locis præceptoris sententiam amplexus est *verisimile est*, inquit libro secundo polit. cap. 8. *priscos illos homines siue ex terra geniti fuerunt siue ex corruptione aliqua seruati ignaros fuisse & insipientes*. Problemate vero 15. sect. 10. vt rationem reddat animalium quæ sine coitu maris & fœminæ nascuntur, docet magnas mutationes temporum causas esse generationis maiorum animalium, paruas vero minutorum. Sed & libro septimo metaphys. cap. 7. vult in

Homo sponte è terra productus.

iis quæ fiunt natura eadem & ex semine & absque semine, fieri. Denique suam mentem clarius expressit libro tertio de generat. animal. cap. 11. his verbis. *Quamobrem de prima hominum atque quadrupedum generatione si quando primum Terrigenæ oriebantur non temere existimaueris vel ex verme vel ex ouo oriri, sed minus rationis est vt ex ouo prodierint, nullam enim generationem animalem talem videmus, sed alteram ex verme scilicet tum sanguineorum, tum exanguium tum testaceorum.* Hauserant, ni fallor, Plato & Aristotel ex Aegyptiorum mominentis eam opinionem; persuaserant siquidem sibi Aegyptii spontaneo ortu cum reliquis animantibus primos homines in Aegypto velut plantas succreuisse: quod obseruatum habes apud Diod. Sicul. libr. 1. bibl. cap. 1. Theodoretum sermone 5. de natura hominis, Euseb. præparat. Euangel. lib. 7. cap. 17. Iustinum historiarũ lib. 2. Iustinum Martyrem in Patænesi, Iacobum Martinum Scotum de prima generat. cap. 17. & apud Ottonem Heurnium Lugdunensem Profess. mihi amicissimum egregio opere de philosophiæ primordiis cap. 13. Indici. Sed cum opinio illa vetustate ac senio deficeret, eam Arabum scholæ renouarunt & ad nos vsque transmiserũt. Algazeles enim, & Auicẽna lib de diluuio, Albert. Magnus lib. 8. phys. & 2. meteor. Petrus dein Pomponat. in Apologia & in libro de immortal. animæ, Ioan. Bodinus comm. in lib. 2. Oppiani de venatione, Ioan Fernel. lib. 1. de abditis rerum causis cap. 8. Cesalpinus lib 5 disquisit. peripatet. cap. 1. Cardanus lib. 9. de subtilit. & comm. in lib Hippoc. de aere locis & aquis, omnes vno ore asseruerunt animalia omnia. atque etiã hominem beneficio cœlestium corporum sponte ex terra generari posse ob multas rationes quas Pet. Aponensis colligit comm. ad probl. Aristot. 15. sect. 10. Picus ipse Mirandulanus inter 900. con-

clusiones quas Romæ disputandas proposuit hanc quoque ex Auicennæ doctrina emisit, *possibile esse hominem ex putrefactione generari.* Denique VVillelmus quidam Aneponymus philosophus non deterioris notæ industria Guillelmi Grataroli ab interitu vindicatus generationem illam spontaneam animalium his verbis explicauit lib. 3. de substantiis physicis, *Corporibus*, inquit, *stellarum sic creatis quia igneæ sunt naturæ cœperunt moueri atque ex motu aera sibi subditum calefacere quo mediante aqua est calefacta: ex qua per ebullitionem ignis diuersa animalium genera sunt creata: quorum quædam quia plus habuerunt superiorum elementorum aues cœli sunt, quæ ex leuitate superiorum & instrumenti habilitate modo sunt in aere, modo ex grauitate inferiorum in terram descendunt: quæ vero plus aquæ habuerunt, pisces sunt vnde in hoc solo elemento viuere possunt. Istis effectu superiorum sic ex aqua creatis. vbi fuit tenuior aqua ex istorum creatione & superiorum calore est desiccata: apparueruntque in terra quasi quædam maculæ in quibus hodie homines & cætera habitant animalia: sed superficies terræ quæ ex superposita aqua erat lutosa ex calore bulliens diuersa animalium genera ex se creauit; & si in aliqua parte dominabatur qualitas ignis inde biliosa nata sunt animalia vt leo, si terra melancholica vt bos: si aqua, phlegmatica vt porci. Ex quodam vero limo in quo elementorum qualitates conuenerant hominis corpus in orientali regione est factum, est enim cæteris regionibus temperatior.* Hæc ille ex quo facilè omnes deprehendunt fuisse philosophos qui non modo imperfecta animalia, sed perfecta omnia oriri spontè ex terra posse proindeque etiam terra ali & nutriri arbitrati sunt. Verum locus hic non postulat vt in impugnanda impia hac opinione diutius immoremur, quam viri ante me doctissimi expugnarunt Bernardus Mirandulanus in monomachia, Pererius de principiis physicis & Licetus opere proprio de sponta-

neo viuentium ortu: is enim destinatus esse videtur ad ostendendum animalia iisdem rebus non nutriri quibus constant. Quamuis enim illud axioma Aristotelicum recto sensu vsurpatum à veritate non abhorreat, attamen sic exponi & intelligi potest vt falsitatis iure merito arguatur. Quis enim nescit hominem quatuor elementis simplicibus atque etiam vt paulo altius progrediar materia & forma (velut primis principiis constare; & tamen nullus est qui principiis illis prioribus, vel igne, aere aut aqua puris putis elementis nutriri nos dicat. Deinde si perpetuæ veritatis esset axioma nutriri nos iisdem quibus constamus, verum quoque esset asserere non nutriri nos iis quibus non constamus, sicque falsum esset panem & vinum nos alere cum pane & vino non constemus quod tamen veritati & experientiæ repugnat. Præterea si nutriamur quibus constamus, audiamusque Chymistas nos sulphure, sale & mercurio constare affirmantes; alemur profecto tribus illis quorum postremus, Mercurius scilicet, in catalogo Venenorum repositus est, sicque Mercurius eodem respectu nobis erit alimentum & venenum, hoc est naturam simul fouebit, simul destruet, quod contradictionem prorsus inuoluit. Sensus ergo huius axiomatis eiuscemodi est vt nutriamur proxime iis quibus constamus, quasi quis dicat succum alimentarium proximè in nostram substãtiam conuertendum habere naturam affinẽ ac familiarẽ nostræ naturæ: alias impossibile esset vt repararet substantiã nostrã, viresque nostras augeret. Idcirco Hipp. triplex alimentũ cõstituit nutriens, quasi nutriens, & nutriturũ. Nutriturũ alimẽtũ est panis vinũ & caro in chylũ cõuersa, quæ quia multũ remota sunt à natura nostra nondũ proximã habent nutriendi potentiã: Alimentũ vero quasi nutriens est panis ille, vinum & carnes in sanguinem

An iisdẽ nutriamur quibus constamus.

Triplex alimẽtũ.

iam mutatæ, quod enim magis accedant ad nostrã substantiam dicuntur alimenta quasi nutrientia, hoc est habentia vicinam nutriendi potestatem. Denique alimentum nutriens dicitur cum succus alimentarius ex pane, vino & carne multoties alteratis eductus assimilatus fuerit & in corporis substantiam conuersus: tumque alimentum illud simile est nostræ substantiæ qua constamus, ex quo recte postea infertur iis quibus constamus nos ali, eiusdemque esse rationis materiam generationis nostræ atque nutritionis. Demus vero animalia quædam esse sponte è terra nascentia, quodnam erit eorum alimentum? an pura terra & elementaris, an quid aliud terræ permistum? E quidẽ quemadmodum ex terra elementari frigida, sicca, & arida manifestum est animalia illa non erumpere, sic certissimũ est ea terra non ali; E terra certe animalia illa educuntur, humente, incalescente, spiritibus ad generandum aptis turgente, rerum quoque seminibus variis pruriente: ergo eadem ipsa terra automata illa nutrientur. Vt igitur omnes prædictæ rationes nos non vrgent, sic multum non promouent auctoritates Galeni, Aphrodisiensis & Hippocratis asserentium quasdam mulieres grauidas, necnon iuuenes quosdam, terram, calcem, lapides, absurdaque alia appetere& deuorare. Nã aliud est aliquid appetere, aliud appetitis iuuari, aliud est deuorare aliud deuoratis nutriri & ali. Appetunt quidem lapides, calcem, terram qui pica laborant, sed rebus illis non nutriuntur, nec reficiuntur.

Cur absurda appetãtur.

Quod si quis inquirat cur ergo si ea non nutriunt tam auidè expetantur, curue deuorata & assumpta perpetuo non lædant, sed recreent, delectent, atque solentur? Imprimis supponendum duco appetitum illum non esse naturalem sed vitiosum ac deprauatum, proindeque errare circa suum obiectũ, non minus quam deprauati alii sensus in suis obie-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

ctis delinquunt. nonne lingua biliosis humoribus imbuta, amara omnia diiudicat? nonne icterici flaua omnia intuentur? nonne volontas ipsa deprauata vitiis turpitudinibusque incumbit, & vitiatus intellectus falsis atque absurdis opinionibus acquiescit? Appetitus quoque ipse propter organum, hoc est ventriculum prauis succis atque fœculentis humoribus obsessum deprauatumque res obscœnas, absurdas & insipidas pro legitimis, sapidis, succulentisque edulijs auide exposcit & affectat: sicque terra, calx & similia appetuntur sub ratione boni quamuis re vera bona non sint nisi erranti atque deprauato appetitui. Quod ad alterum attinet quo petitur cur terra, calx, carbo & similia deuorata cum non dicantur alere, perpetuo non lædant sed sæpenumero solatium delectationemque afferant; non est sine magna difficultate, quam tamẽ paucis verbis conabor explicare. Sequar autem ratiocinationem Capiuaccij, Latini Tancredi, & Augenii. Hieron. Capiuac. Practicæ lib. 3. cap. 7. dicit discrimen quod quis male affecto ventriculo appetat capones alius carbones appetat, repetendum esse à causa morborum quæ sit vel minoris vel maioris actiuitatis. Minoris est actiuitatis quotiescumque minus recedit à naturali statu nec tam pertinaciter mali succi adhærent ori ventriculi. Maioris est actiuitatis dum magis recedit à naturali statu & præterea altius inhærent succi ori ventriculi. Itaque succi qua sunt præter naturam in ventriculo sunt causa appetitus contrarii: sed quatenus sunt exiguæ actiuitatis sunt causa appetitus contrarii sed boni: At si succi illi præter naturam sint insignis actiuitatis, erunt causa appetitus contrarii nõ boni id est non alimentaris, sed medicinalis. Ratio est quia prauus succus potius à medicamento quã ab alimento corrigitur: verbi gratia calx est efficacior ad absumendum matiriam impactam quam

panis bis coctus; vrina etiam magis strenue absumit succum vitiosumquam aqua, nam alimentum magis à corpore patitur quam agat, medicamentum magis agit quam patiatur Latinus Tancredus lib.3. de fame & siti cap. 4. vestigia Capiuaccii premens scribit humorem illum prauum impactum ventriculo quia alendo corpori aptus non est, pariter ea expetere quæ inepta sunt nutritioni sed sunt medicamina magnæ efficacitatis: carbones enim calx, terra & alia eiuscemodi succum vitiosum destruunt, sunt quippe sicca, & detergentia, idcirco absumunt, corriguntque detestandam materiam. Horatius Augenius tomo primo epistol. medicinal. lib.3. pag. 427. docet eos qui rebus illis absurdis non læduntur vti illis rebus non velut alimentis sed velut medicamentis morbo oppositis. Ex quibus omnibus tandem colligimus non esse validum argumentum ad probandam è terra nutritionem si ex Hippocr. & Gal. producantur nonnulli qui terram appetant, & comedant: primo enim naturalis non est sed morbosus & deprauatus ille appetitus; deinde comestio illa non est vt alimenti sed velut medicamenti vt ex clarissimis viris satis dilucide probatum arbitror. Tandem igitur concludo terram elementarem nec animalibus brutis nec ipsi homini alimentum esse.

Concluditur terram non alere.

Cæterum ex rebus quæ toto orbe continentur adstruximus nec accidentia nec simplicia corpora in censu alimentorum esse reponenda: restat igitur vt mista corpora vim nutriendi possideant. At mistorum cum duo sint genera inanimata & animata examinandum insuper est vtrum mista inanimata, edulia homini esse possint. Ad inanimata autem mista reuoco omnia mista imperfecta quæ μετεώρα nomine designantur, & perfecta mista quæ metallica sunt & fossilia, vt succi metallares & lapides omnis generis. Porro si probauero perfecta mixta inanima nutrire hominem non posse, puto quoque &

An mista inanima nutriant.

eadem opera me ſatis probaturum miſta imperfe-
cta minime etiam nutritura. Ad hoc autem conſti-
tuendum nonnulla pro fundamento ſupponenda
ſunt, ex quibus deinde certa elicietur concluſio.
Primum ſuppoſitum petitur ex parte alimẽti quod
quidẽ debet eſſe primo amicũ familiareque corpori
alendo, ſecundo coctile & ſuparabile, tertio humi-
dum, pingue & aëreum, quarto ſapidum, quinto
eiuſdem rationis cum iis quibus corpus alendum
conſtat. Secundum ſuppoſitum eſt à parte corporis
alendi: cuius quidem proprium eſt vt quo delica-
tius, præſtantiuſque exiſtit, eo delicatiori præſtan-
tiorique cibo alatur, & quantũ fieri poteſt, maxime
ſimili & conformi. His iactis fundamentis, primò
nemo ignorat omnia metallica terreaque corpora
nullam familiaritatem cum corpore humano poſ-
ſidere, ſunt enim ea omnia deſiccantia atque vt
plurimum frigida; ergo aduerſantur principiis vi-
tæ quæ in calido & humido conſiſtit Secundo lo-
co incoctilia ſunt atque inſuperabilia à calore no-
ſtro natiuo; eorum enim conſiſtentia tam firma eſt,
dura, tenax, & fixa vt nonniſi vehementiſſimo igne
diſſolui poſſint, mirum ergo non eſt ſi à calore no-
ſtro qui mitis & benignus eſt coqui & ſuperari non
poſſint. Tertio tantum abeſt vt ſubſtantiam ha-
beant humidam, pinguem & aëream vt vice verſa
ſiccam & aridam hæc obtineant: Siccitas autem il-
la terrea miſta & coniuncta vt plurimum eſt, cum
pauco humido aqueo ſicque nullam alimenti con-
ditionem retinet; interdum tamen cum humido
quodam viſcoſo ac tenaci colligata eſt, cuius gratia
alere credi poſſet attamen humidum illud adeo te-
nax eſt vt benigno calore diſſolui non queat, quia
longa diuturnaque coctione partiumque tenuiſſi-
marum & benigniſſimarũ firma euaporatione coa-
luit; ſicut videmus accidere in tophis aut tumorib.
ſcirrhoſis qui rerũ calidiorum admotione & ap-
plicatione ſic interdum obdureſcunt & coaleſcunt,

1. Fundamẽtum.

Alimẽti cõditiones.

2. Fundam.

Metalla vitæ aduerſa.

Metalla incoctilia.

Metalla ſicca & arida.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

vt nullis malacticis medicamentis, nullis emollientibus resolui queant. quarto nullum terreum metallicũque corpus sapidum est siue perse sumatur, siue assatione, elixatione, frixioneue apparetur. potest quidem aliquod alimentum verum, per se sumptum nihil aut etiam malè sapere, sed si apparatum fuerit aut coctum, gratum iucundumque saporem acquirit. Idcirco dedit natura gustum animalibus animalem, naturalem vero plantis vt nihil quod sibi saperet, attingerent. Quod dico plantas gustum naturalem habere nemo turbari debet, nam si duas plantas diuersæ naturæ aliquo loco posueris, ambæ nihil attrahent nisi quod illis sapidum est, vbi quædam earum nihil quod sapiat inuenerit, tum nihil suget amplius, nutrieturque ad tempus suo succo, donec tandem tabescat & exarescat. Id obseruatur in alliis & violis, quorum illa violarum vicinia grauius fœtent, hæ aliorum præsentia suauius redolent. Vnde hoc? quia violæ & allia sibi sapidum & conueniens alimentum alliciendo, defœcant & repurgant alimẽtum vicini sui. Nemo autem ignorat quo quid alitur puriùs eo fœlicius valere, & actiones suas edere: hinc est quod allia quia purius aluntur, melius valeant hoc est grauius fœteant ad quod destinata sunt: violæ vero suauius oleant quæ est earum naturalis dispositio. Quæris autem qua ratione vicinæ hæ plantæ alimentum sibi purius reddant? respondeo quia minus excrementosum faciunt. Eo in loco si solæ violæ aut allia succrescerent, traherent quidem succum sibi conuenientem & sapidum, sed fieri non posset quin succus ille secum raperet aliquid minus amicum ac familiare violis aut allijs: At vbi duæ ille plantæ eodem loco crescunt earumque singulæ conueniens alimentum trahunt, quia natura contrariæ sunt, contrarium idcirco alimentum

Metalla insipida.

Datur gustus in plantis.

Cur violæ allij vicinia suauiores

trahentes, faciunt ideo vt alimentum vicinæ minus alieni succi & excrementitij retineat, quo autem excrementosum minus est alimentum, continuo purius, validius, iucundiusque euadit, vnde vigor, & salubritas. Postremo metallica eiusdem rationis non sunt cum iis quibus corpus constat, nec proximo genere conueniunt, quod tamen est necessarium: propterea quod nutrimentum oporteat conuerti in corporis nutriendi substantiam. Conueniunt quidem metalla & hominis corpus genere remoto, quia sunt corpora perfectè mixta, at differunt proximo, quia metalla sunt mixta inanimata, corpus hominis mixtum est animatum. Scio Cardani & aliorum quorumdam eam fuisse sententiam vt metalla crederent animata: sed quod videam eos ab omnibus deseri philophis & experientiam communem reclamare propterea in ea oppugnanda sententia minime immorari necesse est. Vrget magis quæ ex dictis educitur ratiocinatio: siquidem verum est ea tantum esse alimenta quæ proximo genere conueniunt, alimenta oportet omnia animata esse, nihil enim nutritur quod animatum non sit: atqui vt detur hominem ali brutis, bruta plantis quæ animatæ sunt, sic negari non potest plantas ali succo terræ qui minime animatus est: non ergo perpetuæ veritatis est axioma, alimentũ & alitũ proximo genere debere conuenire cum succus terræ inanimatus non cõueniat cum plantis quæ animatæ sunt. Huic difficultati enodandæ confugiendum est ad suppositum nostrum secundum, quo adstruximus, eo præstantius ac nobilius esse alimentum quo id quod nutritur excellentius nobiliusque est. Ab hac suppositione habemus primo terrea corpora & metallica, alimenta non esse hominis, cum homo nobilissimus sit omnium viuentium metalla inferiorem gradum obtineant quam plantæ & brutæ ani-

Metalla vt conueniant cũ homine.

Obiectio grauis.

Solutio.

mantes: secundo colligitur brutas animantes conuenientius esse nutrimentum hominis quam plantas quia plantæ inferiores sunt animantibus brutis. Tertio constat inde ex animantibus brutis eas optimum esse cibum hominis quæ magis homini temperamento affines sunt & conformes sic *suilla caro* teste Gal. lib. 3. de aliment. *omnium ciborum potentissime alit*, quod carnis humanæ similitudinem maximam possideat. *Suillæ carnis* inquit Gal. loco citato cap. 1. *similitudinem cum humana ex eo poteris intelligere quod quidam carnes humanas pro suillis, sine vlla in gustu vel olfactu suspicione comederunt, id enim ab improbis hospitibus & aliis quibusdam factum fuisse iam compertum est.* Quarto inde quoque deducimus ex plãtarum partibus eas magis hominem nutrire

Nota.

que magis excoctæ fuerunt, sic fructus magis nutriunt quam radices quia secundam quamdam coctionem adeptæ sunt: semina & grana adhuc magis quam fructus nutriunt, quia tertia quadam coctione sunt ematurata. Denique quemadmodum ex ea suppositione colligimus proprium conueniensque alimentum hominis esse brutas animantes ac præterea plantas quæ animatæ sunt & conueniunt cum eo in genere proximo viuentium quorum nutritio propria est: deinde vero brutarum animantium nutrimentum proximum esse plantas: sic fatemur succum terræ alimoniam esse propriam plantarum. Sed succorum terræ duo sunt genera alii enim sunt fœcundi,

Terra dúplex.

humentes, spiritibus turgidi, rerum seminibus referti atque vt ita dicam in proxima potentia vt sint animati: alii vero sunt steriles, aridi, ieiuni, rigentes, ac vt ita dicam emortui. his non aluntur plantæ, quia potentiam nullam habent ad vitam, illis maxime delectantur atque reficiuntur, quod conformitatem maximam seu as-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

finitatem cum plantis habeant sintque in proxima potentia ad vitam. Quod confirmatur ex principe Philosophorum Aristot. lib. 2. de anima text. 46. Scribit enim eo loci, *Quoniam nihil alitur quod vitæ particeps non sit & animatũ, idcirco alimentũ dicitur ad animatum esse & non ex accidenti*: id est, *quia corpus alendum tale est per vitam & animam, ideo alimentum habitudinem & relationem habet ad corpus illud quatenus animatum est & viuum, non quatenus est corpus; ergo relatio illa alimenti cum sit per se non per accidens, erit secundũ esse non secundum dici: quod si ita est omne alimentum erit animatæ rei vel pars vel fructus vel id simile, eoque maxime quod tale nutrimentum materiam obtineat aptam induere immediate formam & animam eius quod alitur, in cuius substantiam commutari eiusque formæ subiici per nutritionem ipsum oporteat*, sic enim Aristotelem explicauit Fortun. Licetus cap. 10. lib. 2. laudati operis. Posset hic examinari grauis difficultas de *auro potabili* Chymistarum quo sustentari vita ad multos dies creditur, sed nolim obuia quæque quasi ex occasione arripere, legatur Thomas Erastus disputatione de auro potabili, Licetus libro quarto prædicti operis capite quinto, Deffennius aduersus Georg. Fedronem & alii quos breuitatis causa omitto. Concludo corpora mista inanimata siue perfecta sint siue imperfecta homini nullatenus esse posse alimenta, tum propter rationes à me adductas, tum ptopter multas alias quas attulerunt Licetus libro citato capite tertio & Hieronymus Dandinus in libro secundo de anima comment. 53. digressione 75.

Aristotelis expositus locus.

Definiuimus tandem sola mista animata homini edulia esse: iam ergo facilis erit alimenti distributio & diuisio vt ordine de vnoquoque edulio disputetur. Alimentum igitur hominis vel à plantis, vel ab animalibus desumitur:

A plantis, herbis, fruticibus, arboribus, quæ vel totæ vel ſecundum quaſdam partes in cibum veniunt: animalia ſunt terreſtria, volatilia, aut Aquatilia quæ etiam ſecundum ſe tota, aut ſecundum quaſdam partes ſuas aut ſecundum excrementa in edulium aſſumuntur.

Porro vt ab herbis exordiamur, aliæ ſunt fruges, aliæ legumina, aliæ hortenſes. Ad fruges pertinet triticum ex quo Panis componitur de quo cum Salernitanis hoc capite nobis eſt agendum. Cerealium enim ſeu frugum alimentum penes panem maximè attenditur, licet alia quoque fruges mandentur. Nam & frumentum, & hordeum, & oriza, & milium interdum cum aqua coquuntur, interdum cum lacte, imo farina ex illis frugibus aliquādo coquitur in pulticulam, ſed commodior earum præparatio & vtilior eſt in Panem.

Tritici laus.

Triticum vero cūm dico intelligo excellentiſſimum illud reginæ naturæ templum atque habitaculum vegetabile balſamumque pretioſum, quod ab ignis figura pyramidali aut pari cum eo vtilitate πυρὸς græcis denominatur. Eius autem nomine generaliter *omne frumentum ſignificatur quod ex ſpicis tritum ac trituratione repurgatum eſt*, ex Dodon. in hiſtor. frumentorum cap. primo. In iure etiam ciuili triticum videtur quam ſæpiſſimè pro toto frumenti genere vſurpatum l. triticum. ff. de verborum oblig. vbi Accurſius generale nomen eſſe dicit omnium quæ in area teruntur, quod cōfirmat Stephan. Forcatulus tractatu de alimentis c. 6. Eſt autem Triticum apud Colum. lib. 2. ca. 6. trium generum. Primum genus durum ſolidumque atque rutilo colore non ſolum extrinſecus, ſed interius etiam ſplendens *Robus* appellatur pondere & nitore præſtans. Alterum mollius eſt lenius interiori medulla laxius, candidumque, quod veteres *Siliginem* vocauerunt. Tertium genus τρίμηνος

Significatio.

Diuiſio ſeu ſpecies.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

πυρὸς καὶ σιτανίας dicitur Latinis *trimeſtre triticum ac ſetanium*, Gallis *Martium* quod martio menſe ſeratur, Ex omnibus vero laudatiſſimum habetur cui prædenſa confertaque eſt vndique ſubſtantia ſic vt dentibus uix queat confringi, colore autem ſubflauo eſt obſeruant tamen noſtri Piſtores ex candido tritico panem lautiorem fieri quam ex rufo, ſed leuiorem & qui minus alat. Dioſcorides triticum laudat recens, perfectè maturum & colore luteum, deinde trimeſtre è cuius farina paratum panem leuiorem cibum præbere & qui facile in membra digeratur aſſerit lib. 2. cap. 78. Porro quod Columella *Trimeſtre* vocat triticum, id Plinius *trimenon*, Pollux ἐπέτειως, Cicer. *Hornotinum*, Dioſcorides τριμηνιαῖον καὶ σιτάνιον appellauit quæ vox trimeſtre quoque ſignificat. σῆτες enim (vt notat Cornarius emblem. 74. in lib. 2. Dioſcorid.) deſignat ἐν τῷ δὲ τῷ ἔτει. Dotes autem σῆτες dicunt vnde, σιτάνιος πυρὸς quem apud Hippocratem Galenus exponit in gloſſis, τὸν ἐκ τοῦ ἐνεστηκότος ἔτους, τοῦτ᾽ ἔστι τὸν κατὰ τὸ ἔαρ ἐσπαρμένον. Adeout *ſetanium* triticum *hornum* dici queat, cum vere ſeminatum, æſtate metatur. Matheolus comment. in cap. 78. libr. 1. Dioſcorid. triticum optimum cenſet quod eſt *fractu contumax, denſum, graue, colore aureum, lucidum, læue, trium menſium, maturum, mundumpinguique terra ortum*. Improbatur fractu facile, rarum intus ſubinane & laxum. Si quis de colore quærat flauum magis laudatur, cum ab eo triticum Græcis πυρὸς dicatur quaſi πυῤῥὸς & Latinis *Robus* ab eodem colore flauo quem veteres *Rubeum* prima ſyllaba producta & *Robeū* appellabant, quemadmodum ex Seruio probat Dalechamp. libro quarto hiſtor. plant. cap. 1. licet autem tres ſolum tritici differentias attulerimus plures tamen exiſtunt aliæ, ſeu ex loco ſeu ex viribus, ſeu ex forma, ſeu ex aliis circunſtantiis deprompta

quarum meminit post Theophastrum Matheol. & Dalechampius locis citatis.

Triciti partes.

Cæterum tritici integri partes tres potissimum *arista*, *gluma*, & *granum*. *Arista*, seu *spica* velut acus tenuis eminet è gluma apicis instar, dicta *arista* quod prima arescat, & à spe vocata *Spica*. *Gluma* folliculus est grani à glubendo quod eo folliculo deglubitur granum, quod propriè triticum est. Tritum & comminutum triticum *farina confusanea* dicitur; cuius partes tenuiores ac puriores generali nomine *farina creta* vocantur crassiores ac impuriores *Furfur*. In priore parte quod purissimum, mollissimum, tenuissimum & ab omnibus furfuribus exactissimè repurgatum *Flos* & *Siligo* translato à candidiore tritico nomine nuncupatur, Græcis πάλιγυις κὴ ἄλευρον λεπτὸν; quod autem nec omnino purum ac tenuè nec penitus crassum ac impurum resident *Similago* & *Simila* vulgo Græcis σεμίδαλις vocatur, quæ tenuis est quædam farinæ pars siligine seu flore impurior, cum ex ea non omnes excussi sint furfures sed crassiores tantum repurgati, vno verbo medium quoddam genus videtur esse inter florem & farinam confusaneam.

Farinæ partes.

Iam autem *Furfures* seu crassiores farinæ partes sunt vel reliquiæ floris seu siliginis excussæ *Pollen* Corn. Celso dictæ, vel reliquiæ Similaginis quas prisci *Canicas*, Græci πίτυρα, Palladius *creturam*, plerique *vtriculos* & *exta tritici* nominant sicuti relatum est à Dodonæo in historia frumentorum.

Panis ethymologia.

Hæc fuerunt necessario præmittenda ad panis optimi notas ac differentias constituendas quæ ex genere tritici desumuntur. *Panem* qui dicit dicit lautissimam aquæ, fermenti, & farinæ mixturam suauissimumque hominum edulium, qui

quia vno gentium consensu in vsum & esum admittitur ἀπὸ τοῦ παντὸς nominatus est: *Panis*, inquit Isidorus libro vigesimo Ethym. *dictus quod cum omni cibo apponatur, vel quod omne animal eum appetat.* Becmanus appellatum vult quod *Instar omnis alimenti & maximè necessarij existat.* Nonnulli ob *alimenti copiam* quam præbet sic vocatum crediderunt apud Athen. libro tertio Deipnos. Nam Messapii καὶ τὴν πλησμονὴν πανίαν vocabant καὶ πάνια τὰ πλήσματα, ἀπὸ τῆς πανίας vero deductus πανὸς Panem designans & denominans. Græci philosophi à perfectione, Pani ἄρτου nomen dederunt, est enim inter omnes figuras circularis perfectissima, & absolutissima, vt ait Asclepiades apud Athen. libro vndecimo, rem eleganter exposuit Aristophanis Scholiastes in Pluto ad scenam quintam act. 2. ἄρτος δὲ, inquit, παρὰ τὸ αἴρειν, προσφέρειν, ὅθεν καὶ προσάρματα αἱ τροφαὶ διὰ τὸ τοῦ σχήματος ἄρτιον, ὅ ἐστὶ τέλειον. οἱ γὰρ ἄρτοι κυκλοτερεῖς εἰσὶν εἰς ὁμοίωσιν τῆς τοῦ παντὸς σφαιροειδείας, ἢ καὶ ἄρτοι λέγονται, οἱονεὶ ἄρτιοι, διὰ τὸ τοῦ σχήματος ἄρτιον, ἤγουν τέλειον, quod repetitur & ab Eustatio in libr. Iliad. 2. & ab auctore magni Ethymologici in voce ἄρτος. Quod ergo rotunda figura panis fieret idcirco dictus ἄρτος Græcis & Panis Latinis, πᾶν enim vniuersum seu mundum designat quem esse rotundum nemo nescit.

Sed his omissis expendamus qui panis omnium laudatissimus existat quosque vsus homini afferre soleat. Differentiæ panis desumuntur vel ex materia è qua paratur, vel ex eius præparatione. Materia aut pro necessitate est, aut pro condimento. Materia necessaria est *triticum* in farinam comminutum, *fermentum*, *Sal*, & *Aqua*. Cum dixerimus quatuor esse in *farina confusanea* partes, necesse est vt totidem genera panis *(Panis differentiæ.)* *(A farina)*

existant. Ex flore farinæ quæ *Siligo* dicitur paratur Panis *Siligineus* ac σιλιγνίτης, ex *ſimilagine* quæ poſt florem purior eſt farinæ pars *Similaceus* ſeu σεμιδαλίτης conficitur: ex *polline* quæ pars furfuris minus impura & craſſa eſt *Cibarius* coquitur, *ater gregarius* ac *ſordidus* Græcis ῥυπαρός. ex *furfure* fit *Furfuraceus*, *Caninaceus* Pacuuio, Feſto *Aceroſus* καὶ πιτυρίας: denique ex *Farina confuſanea* conſtat Panis *Domeſticus* αὐτόπυρος, συγκομιστὸς, ἀλευρίτης ξεροπυρίτης, πύρινος, καὶ ἐγερύτης, quem nonnulli *Cibarium* vocant.

A Fermẽto.

iam vero ratione *Fermenti* alius cum fermento dictus ζυμίτης & *Fermentatus* alius ſine fermento ἄζυμος vocatus & à Nicandro δάερτος.

A Sale.

A Sale alter dicitur *Salitus* qui cum ſale eſt, alter *Non ſalitus* qui ſine ſale paratur.

Ab Aqua

Ab Aqua nulla panis differentia, licet magnum habeat in pane momentum, nam à laudabili aqua panis lautior ſuauior, & laudabilior euadit. Sic apud Pariſinos cum idẽ ſit genus tritici ex quo Piſtores vrbis & Piſtores pagi Gonetii (qui aliquot duntaxat milliaribus ab vrbe diſtat) panem conficiunt, ſuauior ſemper eſt & ſalubrior *Gonetianus* panis quam *Pariſinus* non alia ratione quam propter aquas quæ Gonetii meliores ſunt & ſalubriores, Similiter aqua ſi frigidior fuerit, aut paulo calidior bonitatẽ panis imminuere poteſt, proinde ſemper cauendũ eſt vt moderatè calida exiſtat tam in diſſoluendo fermento, quam in ſubagitatione. At vero materia panis condimento apta varia eſt, varias idcirco Panis differentias atque ſpecies conſtituens. Nam à Butyro *Butyratum* panem, à Caſeo *Caſeatum*, à Croco *Crocatum*, à Saccharo *Saccharatum* ab ouis *Ouatum* denominat, quas ſpecies reuocare ſoleo ad Placentarum genera quibus peculiarem diſputationem deſignamus.

Porro præparatio panis ſpectatur ante coctionem, in ipſa coctione, & poſt coctionem

Ante coctionem mistio & subagitatio conside-rari debent. In mistione fermenti & salis adsit modus quem gustu deprehendes, ex quo *Sapidus* dici potest Panis aut bene mistus, vel Insuauis ac male mistus. Subagitatio nec nimia esse debet, nec pauca sed moderata, moderata tamen est plurima, plurimum enim subagitari debet panis optimus, à qua præparatione Panis vocari solet bene vel male subactus aut subagitatus. Coctio pro ratione loci in quo peragitur Panem denominat, locus est *Furnus* aut *Focus*, ab illo *Furnarius* panis, ab hoc *Focarius* nomen sumpsit. Prior ille duplex est *Clibanites* seu *testuaceus* in testis seu furnis portatilibus; & ἰπνίτης in maiori furno coctus. Posterioris multiplex est differentia prima ἐσχαρίτης super craticulam tostus, secunda ἐπαντράκης super cineres calidos excoctus, tertia ἐγκρυφίας seu ἔγκριπτος *Subcineritius* qui cineribus obductus coquitur. Denique post coctionem variæ denominationes Pani tribuuntur: Alius enim est *Coctus* alius *Incoctus*, Coctus vel semel vel bis. *Biscoctus* vocatur διπυρίτης ἢ δίεφτος, cuius duplex est differentia prior est Siligineus ex tritico puriore confectus, posterior Sordidus & Nauticus ex impuriore, quidam vero *Recens* est aut *vetus*, Recens rursum *calidus* seu *tepens* vel *refrigeratus*. Nonnulli quoque dicuntur *Magni*, *parui*, *Spongiosi*, *Solidi*, *Leues*, *ponderosi*, & sic de cæteris. Iam vero cuiusnam sunt facultatis singulæ illæ Panis species? *Siligineus* purissimum corpori tribuit alimentum atque plurimum viresque auget: cui proximè accedit *Similaceus*; *Cibarius* & *Ater* minus quidem alit, sed magis per ventrem descendit ob admistos furfures quibus vis inest detergendi. Idcirco memini virum doctissimum *Pet. Milon* Archiatrum Henrici Magni

Mistio Panis.

Subagitatio.

Coctio.

Panis facultates

Regis Christianissimi in ientaculo atrum semper panem assumpsisse lubricandæ aluo. *Furfuraceus*, minimè omnium nutrit sed maximè omnium per aluum secedit. αὐτόπυρος satis optimè quidem nutrit, citoque aluum petit, sed nutrit minus quam Siligineus & Similaceus; magis vero quam Ater & furfuraceus; nec tam cito secedit quam duo isti postremi, at citius quàm priores duo. *Fermentatus* leuior est & coctioni distributionique aptior quam *aζymus*, aut *acriζymus* qu δύσπεπτοι sunt, ventriculum grauant, venasque obstruunt, sed magis Azymus quam actizymus in quo aliquid inest fermenti sed minus quam oporteat. *Salitus* salubrior, iucundior, leuior non salito qui difficilioris coctionis habetur. Insalubres autem sunt omnes qui præter salem aut fermentum, caseum, butyrum, vel quod simile admittunt; euadunt enim δύσπεπτοι, ventriculo graues, generandisque obstructionibus opportuni. *Sapidus* panis insipido præferendus maximè cum ex modulo mistionis suauitas illa exurgit. Male *subagitatus* panis obstruit, inflat, onerat. *Clibanites* εὔπεπτος omniumque optimus est quod vt ait Galen. 1. de alim. facult. cap. de tritico *per totum seipsum æqualiter coctus sit*, Quo loco obseruabis ex Mercuriali libro primo var. lect. cap. 12. errare eos qui credunt eum panem in maioribus furnis, Ipnitem verò in minoribus coqui solitum: ac proinde eum panem magis similem fuisse pani nostro biscocto, quam nostro vulgari. Erat enim Clibanus vt scribit Cassiodorus in psal. 20. *coquendis panibus ænei vasculi deducta rotunditas quæ sub ardentibus flammis ardet intrinsecus*: quem Cato lib. de r.r capite 74. testum visus est appellare. Quod autem Clibanus maior furnus esse

non possit, colligimus ex Aristoph. In Acharnensibus vbi Dicæopolis legatum irridet qui boues è clibano integros in conuiuio appositos iactabat, quod tamen à ratione alienum non fuisset penitus, si furnis nostris maiores fuissent clibani. *Furnarius* panis præcedente paulo deterior est quia in profundo non similiter assatur. Tostus super craticulam, cineres calidos, aut foci pauimentum, prauus vt qui inaqualiter se habeat, exusta namque superficie partes intimæ crudæ relinquuntur. *Subcineritius* omnium deterrimus quod cineres prauitatem illi aliquam aspergant, *Biscoctus* vim habet desiccandi & cum siligineus est, minus omnium excrementi relinquit. *Recentes calidi* siticulosi sunt, flatusque pariunt atque suffocationes: *Recentes frigidi* salubriter atque iucundè esitantur: biduani triduanique neque gustatu grati sunt, neque vtiliter eduntur, quod præ siccitate concoquantur ægrius, minusque nutriant. *vetus* panis durus & mucidus situmque recipiens humorem melancholicum generat, aluum adstringit, ægreque conficitur. *Magnus* panis & maximæ molis valde nutrit, quod ignis eius humidum non excoxerit, grauitatem tamen affert ventriculo & flatus excitat quod æqualiter coctus non sit vndecumque. In *paruo* & minori ignis violentia crustam iusto maiorem vndique inducit, proinde sanguinis assati materia est & siccitatis causa: *Mediocris* itaque *magnitudinis* panis magis laudandus. *Spongiosus* & *leuis* *solido* & *graui* præstantior nam & leuiter alit, & obstructiones in visceribus minimè creat. Ex his colligimus panem siligineum ex tritico maturo non admodum recenti Panis optimus.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

vetusto, solo pingui enato, tineis, puluere, lolii semine, nigella aut pruina minime vitiato, non imbre madido, aut ex asseruatione fœtido confectum, benè pertritum, fermentatum, salitum, coctum, omnium esse vt lautissimum sic saluberrimum. Primo enim non parum interest quo solo triticum prouenerit considerare macrone an pingui, humido ac vliginoso, an sicco ac perflato: nam planè vitia soli secum triticum refert ex quo redditur aridum nimis aut tenue, vuidum aut pingui nimis humore densatum, corticee furfurisque parte plurima, farinæ exigua constans. Sic ex commentariis decurionum Parisiensum colligimus quatuor generibus tritici vt electissimis ac probatissimis vti Parisienses ad Panificium, quæ ex agris quatuor vrbi vicinis asportata sint *Belsico*, *Francico*, *Bryæo*, & *Namterreo*, *blé de Beauce*, *de France*, *de Brye*, & *de Nanterre*.

Solũ tritici considerãdũ.

Secundum obseruandum ne triticum quamuis laudabile statim ex area ad molam mittatur, sed aliquo tempore asseruari debet in loco sano minime fœtido aut humenti, sed alto & perflato vt excrementius humor exsiccetur: cum recens ex area molitur plusculum farinæ reddit sed excrementitiæ; cum diutius asseruatur siccam farinam & modicam exhibet: ipsum præterea repurgabis rebus inutilibus vt puluere, loligine, nigella & aliis quæ vitiosum alimentum generare possunt. Sic mundatum tum demum molæ committitur, sed molarum haud parua sunt discrimina, penes duritiem, soliditatem & colorem: probantur ex durissima lapidum materia, nam *molliores & teneriores*, vt ait Bruyerinus de re cibaria libro sexto capite secundo *atteruntur eroduntur, semperque relinquunt aliquos calculos versando ac rotando qui farinæ confusi ac misti gratiam & salubritatem panificio adimunt*, *& plerumque den-*

Triticum recens.

Molarũ discrimina.

tibus admodum noxii sentiuntur, cibisque ex ea confectis commendationem detrahunt. Laudantur quoque ex solidis lapidibus: circa Tholosam fiunt molæ ex saxo arenaceo rubro candidis maculis distincto in quo ranæ rubræ, quas Græci πυριφρλωυς vocant generantur: *quo circa id genus saxa omnia* (si credimus Guillandino comment. in Plinium) *priusquam molas ex eis faciant, perfringunt quod ni fecerint. ranæ vbi cum molæ versantur concaluerint inflari solent, & disruptis molis frumenta veneno inficere*, Hactenus Guilland. Color quoque necessarius in molis quo fit vt molis candidis triticum comminuant, nigris fruges minutas frangant. Præterea videndum qua vi impellan molæ, nam pistrinorum aliæ viuis aquis agitantur, aliæ per rotas pensiles vi æolica hoc est ventorum flatu versantur: dicuntur autem farinæ Aeolicorum pistrinorum deteriores farinis aquatalium pisttinorum, credo quod vniformis est ac pene semper æqualis agitatio molarum per aquam, inæqualis valde per ventos qui modo validius modo lenius spirant, itaque pistura tritici per aquam æqualis, æqualitatem partium in farina parit, inæqualis per ventum, & inæqualitatem & diuersitatem maximam. tertio è molendina farina cribris transmittenda est, à quibus differentias præcipuas panificii desumimus, prout scilicet spissioribus minutioribusque foraminibus aut rarioribus ac patentioribus incernicula constant. Sic alia dici possunt *Siligmaria* quæ siliginem ex farina subducunt, alia *Similaginaria* quibus similigo cernitur, alia *Pollinaria* & sic de cæteris. Quarto notandum farinæ, modum fermenti addendum esse ante subagitationem. Est autem fermentum sic dictum quod feruendo crescat Græci ζύμωμα καὶ ζύμλω vocant, quod nihil aliud est quam farina subacta ad pultis modum decocta,

Pistrinorum genera.

Incernicula varia.

Fermētū

& relicta donec acescat; eiuscemodi fermentum optimum est sine additione, quod nonnulli faciunt, aceti, succi acerbi, omphacii &c. sicque seruari potest in decimum quintum diem, vltra si protrahatur corrumpitur. Pridie itaque quam panis fiat aqua feruenti diluunt versantque cum farina fermentum quod hyeme multa veste tegunt, & velant ne vis euanescat. Eius opera pasta fermentescens excrescit & turget, & glutinositatem atque crassitiem nimiam deponit, sicque attenuatis partibus glutinosis quædam aereæ inducuntur, à quibus leuis rarusque ac spongiosus redditur panis. Galen. primo de aliment. panem qui fermento omnino caret nemini prorsus esse accommodum scribit. Celsus tamen libro secundo capite vigesimo quarto panem sine fermento posuit inter res stomacho idoneas, & cap. 25. fermentatum panem inter res stomacho alienas, rursum cap. 28. panem fermentatum dixit facilè intus corrumpi, non fermantatum difficile. En vt Galeno Celsus videtur contrarius: vtrumque tamen possumus consiliare, si dixerimus Galenum locutum fuisse de pane velut alimento, Celsum de pane velut medicamento. proinde Celsus ἐυςόμαχον vocat panem ἄζυμον, quia vt ipse innuit cap. 30. sequenti, adstringentis est facultatis, scimus autem ex Gal. adstringentia ἐυςόμαχα esse cum sint roborantia pari modo Galen. libro secundo de alimentis cap. de rubi fructibus βατίνα monuit, licet admodum adstringentia, capiti & stomacho nocere si sine lotione sumantur, quia, vt dixerat capite de sycaminis aliud est alimentorum aliud medicamentorum facultates exponere. Quod autem de medicamentis eo capite egerit Celsus ex eo patet quod illic acida posuerit inter ἐυςόμαχα,

Celsi locus difficilis explicatus.

cap. vero 21. eadem acida posuerit inter res mali succi quo loco nemo dubitabit eum de alimentis agere de quibus solis dicitur aliquid esse boni vel mali succi. Similiter cum cap. vigesim. quinto alienũ stomacho dixit panem fermẽtatum, locutus est de eo velut medicamento, quia certissimum est ea remedia quæ rara sunt & spongiosa, qualis est panis fermentatus, laxare robur ventriculi, proinde stomacho esse aliena; idcirco eo capite lac & omnem caseum aliena fecit stomacho, quæ boni succi esse dixerat capite vigesimo. Idem de cæteris est dicendum & concludendum cum Celso capite vigesimo quinto *non quicquid boni succi est, protinus stomacho conuenire, neque quicquid stomacho conuenit, protinus boni succi esse*, quia multa bona sunt vt *medicamenta* quæ vt *alimenta*, mala existunt. Ex quo sequitur Celsum Galeno nullo modo esse aduersum quod omnes tamen hactenus sunt arbitrati. Est ergo fermentum in pane vtilissimum, si ea quidem quantitate ponatur quæ nec excedat nec deficiat. consulo tamen vt potius in excessu peccetur, præsertim, si ex trimestri tritico aut recenti panis paretur, quia in illis plus semper glutinositatis deprehenditur. Nihil autem mali aliud ex fermenti excessu accidit quam minor alimonia ob nimiam raritatem, raritas enim & laxitas nimia addita pani facit vt minus alat, & vt alimentum citius dissipetur: at vbi in defectu fermenti peccatur, grauissimæ noxæ contingunt, cruditas, tardus descensus, meatuum prope omnium infarctus vnde morbi tandem grauissimi.

Quinto animaduertendum est, cum fermento totam farinam multum diuque subagitandam esse ac versandam cum multa aqua tepenti optima,

& salis eximii momento, sicque versatam pastam tribus horis veste tegendam priusquam secta & diuisa in fragmenta & in orbes modicos tornata clibano aut furno coquenda exponatur. Subagitatio in omnem partem crebra sit, assidua, & exacta quo fermenti, salis, & aquæ vires quoquouersum insinuentur, sic fiet vt disrupto glutino & viscidítate euicta panis bene solutilis reddatur, neque ori vel stomacho repugnet: cum versatio exacta non est, post cocturam panis, reperiuntur partes etiamnum farinaceæ; Interdum aliæ nimium salitæ, aliæ insipidæ prorsus restant. Iuuat autem subagitationem *Aqua* quæ cum copiosa est pastam auget, quia eius beneficio minus densata, sed spongiosa magis ac leuior euadit, ex qua fit panis maxime omnium coctu facilis quamuis exiguum, corpori alimētum, parumque firmum ac permanens suggerat. Aqua minus iusto si admisceatur massam reddit solidiorem, duriorem, grauiorem, ex qua facti panes alimenti plus exibent ipsumq; durabilius sed cōcoctu magis difficile. Cum vero frigidior aqua infunditur vitium exurgit quod rustici Parisienses vocant *Laqueux* quæ est aquosa concretio ac velut congelatio micam panis obsidens. Salis interim moderata aspersio vtilis imo necessaria tum quod gratiam palato addat & ventriculo acceptiorem reddat panem, tum quia nimium humorem exsiccet, sicque panem & coctioni & distributioni aptiorē efficiat; eius exuberantia plus iusto siccescit panis ac durescit, retorridumque in corporibus sanguinem cumulat. Detestandus eorum est error qui loco salis aqua marina panem subigunt, nam inde morborum ilias exoritur. Puniendi quoque pistores qui vt panis grauior fiat, salem detrahunt, norunt enim salis admistione leuiorem panem fieri, cuius rei causam postea dabimus. In summum *salinus* panis non salito iucundior est ac salubrior;

Subagitationis ratio.

Aquæ modus.

Salis moderatio.

quamobrem laudare non possum *Lutetianum* panem qui sine sale paratur, dicique non potest quam morborum multitudinem ciuibus accersat. Crediderim calculorum generationem quibus obnoxij sunt Parisienses hanc præcipuam habere causam: Veram enim esse Galeni sententiam arbitror lib. 1. de alim. cap. de Pane loto asserentis *cibos omnes boni succi & multi alimenti eos qui ipsis assidue vtuntur, lædere, obstructiones in hepate parere & in renibus calculos gignere, Cum enim,* inquit, *humor crudus lentorem assumpsit & transitus per renes quibusdam natura sunt angusti ibi quod crassissimum est ac maxime lentum diutius moratum πῶρον, id est, tophum prompte gignit.* Nemo autem est qui ignoret panem Parisiensem vulgarem vt boni est succi, sic multum nutrire, succumque alibilem suggerere diu perdurantem maxime cum magna copia ingeratur: exinde quoque cõtingit vt plenitudine Parisiẽses laborent ac πολυαιμία, quæ coerceri nullo aptiori remedio potest quam phlebotomia frequenti, quod obseruare debent ij qui Parisiensibus Medicis iniurii eos αἱματοπότας vocant propter sanguinis detractionẽ quam frequẽquenter præscribunt. Vltimo considerandum vt exacte Panis coquatur, quod fiet si furnus rite incaluerit, & panis moderatæ fuerit molis. Incalescat furnus lignis siccis & sanis non cariosis, putribus, fumidis aut grauem odorem habentibus; Incalescat autem moderate non tenuiter, non supra modum. Ex imbecilli coctione vitium Pani accedit contumacitatis cuiusdam in ore ac tenacitatis, sic vt commodè mandì non possit, sed palato hæreat & visciditate quadam os oblinat eiuscemodi Panem Galli vocant, *Pain gras-cuit*, quasi dicas crasse coctum. Fit id interdum Pistorum auaritia dum pondus in pane quærunt. Certum enim est minus coctos ponderosiores esse ob humoris copiam intus manentem. Vitium huic contrarium

Calculus morbus familiaris Parisiensib.

Parisiẽs. plenitudine laborant.

Coctionis modus.

est tostio ex immodico ignis calore non alienum tantum humorem ac superuacaneum absumente, sed & natiuum succulentum & alibilem, probandus ergo moderatus furni calor cuius beneficio sensim per totos seipsos æquabiliter panes coquuntur maxime si neque prægrandes fuerint, neque minores. Atque hæc de pane laudatissimo cognoscendo dicta sufficiant; omnia quidem scrupulosius & minutius exequuti sumus sed in re talis momenti & in alimento tam communi & necessario leuissimæ obseruationes magnum pondus habent.

Aliæ panis species.

Non ignoro alia panificii genera recenseri, singulisque vrbibus ac prouinciis sua esse ac propria; sed quæ diximus omnium norma esse possunt ad quam proprietates & temperamenta cuiusque panis examinari debent. Solum panem triticeum intelleximus non ex hordeo, secali, milio, aliisue cerealibus confectum. Non est vero quod longius diuagemur in exquirendis hordei & secalis speciebus, virtutibusq; earum inuestigãdis. Breuiter dicamus *Hordeaceos* panes triticeis multo minus alere: qui tamen ex præstantissimo hordeo conficiuntur minus à triticeis absunt, qui vero ex laxo & leui panibus furfaraceis respondent: magis vero refrigerant quam triticei ac detergent, vt idcirco alienum non sit interdum tritico hordeum admiscere, plura lege apud Bruierinum de re cibaria libro quinto capite octauo. *Secalini* panes ad aluum emolliendam primo cibo sumpti prosunt, sunt tamen atri & ponderosi qui mandendo lentorem dentibus repræsentant, & stomacho ingratissimi sunt, quod grauitatem insignem afferant, otiosis præsertim, difficillime conficiantur, obstructiones viscerum pariant, in renibus calculos gignant, mali succi, crassi, lenti & melancholici existant. Cæteros panes ex aliis cerealibus paratos non moror quod vitiosum succum producant.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

Cæterum quæ dicta sunt de pane, de toto & integro pane intelligenda veniunt, non de eius partibus sigillatim sumptis, quæ diuersas penitus facultates obtinent. Partes autem panis duæ sunt μύελος καὶ θρύμμα *Medulla* & *Crusta*, *Medulla* seu μεσαίτατον τοῦ ἄρτου mollior est pars, candidior, humidior crustis vndique obducta ad quam præsertim pertinent omnes illæ virtutes à nobis de panibus enunciatæ. *Crusta* vero est duplex superior quam Græci ἀττάραγον vocant, Latini *Hettam* licet proprie hetta seu hecta & ἀττάραγος non sit ipsa crusta superior, sed φλύκταιναι pustulæ quæ vi ignis in illa crusta erumpunt ac efflorescunt quas nonnulli ψύχας appellant. vt notat Hesych. in lex. Crusta inferior proprium nomen non habet, denominari tamen potest à pustulis quæ in ea quoque protuberant, quas Græci nominant ἰψυθίας. Crustæ proprium est desiccare, humiditates superfluas absorbere, calorem acuere: si retorrida sit humorem generabit adustum & atrabilarium quod colligi potest ex Gal. comm. 104. in libr. quart. de victu acutorum exemplo carnium quæ ob assationem ambustæ tum ad succi bonitatem tum ad concoctionem sunt inhabiles, choleramque pariunt propter eam quæ eis accidit acrimoniam. Quo nomine *choleræ* non intelligendus est humor biliosus quem vulgo cholericum vocant, non Ira quam nostrates appellant choleram, sed cholera morbus sine febre (vt ait Gal.) acutissimus & periculosissimus Non ea tamen est crustæ malitia vt morbum illum producere dicatur, nisi ex exustione nigra fuerit vetus ac mucescens, & multa copia ingesta.

Panis partes.

Hetta quid.

Crustæ facultas.

Pro coronide huius prolixæ animaduersionis nonnulla de pane problemata proponemus ac dissoluemus.

Proble-mata de Pane.

Primum est cùm glande primos homines vi-

xisse perhibeantur vnde Panis in vsum primò venit? Certum est barbaras quasdam gentes ante cultum glande vsas esse; ac inter cæteras Arcadas quos Plutarc glandiphagos non ineptè idcirco vocauit, hinc Oraculum.

Glande satu multa obsistet tibi plurimus Arcas.

Quod videre potes apud Aelian. de var. histor. lib. 3. cap. 39. & Pausan. lib. 8. Sed omnium gentium primus hic cibus non fuit: Appii enim & Tirynthii pyra, Athenienses ficus, Mæotici milium & lotometram, Medi Amygdala, Ichthyophagi pisces, locustas Aethiopes, Indi arundinum fructus, Getuli ferinam carnem, Chelonophagi testudines, Persæ cardamum, palmulas Cormani, alii alia pro cibis panis loco primum habuerunt vt ex Aeliano, Strabone, Solino, Herodoto, Mela, Philostrato, Diodoro Siculo, Plinio, Arriano collegit Alex. ab Alexand. lib. 3. genial. dier. cap. 11 & eius commentator And. Tiraquellus. Attamen vt verum fatear, hi omnes cibi pane multò posteriores sunt ac recentiores. Ex libris quippe Moysis Hebræorum legislatoris qui rerum omnium origines cõplectuntur, constat Panem cibum esse vetustissimum ac, vt ita dicam, à fructibus primum. fructus quippe arborum Adamo alimoniam præbuere in terrestri paradiso degenti. vbi vero loco illo exclusus est ob trangessum Dei præceptum, coactus fuit terram colere & arare, vno verbo agriculturam exercere, panemque in cibum præparare sicque commutatus est victus Adami ex fructibus arborum sponte ortis in victum ex herbis agrorum magna diligentia excultorum. *Nam ante peccatum non fuisset opus homini terram colere ad percipiendos fructus degendæ vitæ necessarios, cum Paradisi terra in qua versatus fuisset homo per se fertilissima, quæcunque ad hominis victum pertinuissent: sponte naturæ suppeditasset largissime: at eo solo exterminatus homo ex multis*

Panis primum alimẽtũ.

ac diuersis terris plerũque sterilibus aut ægre fructus optatos ferentibus alimenta sibi petere coactus fuit ait elegãter Perer. in cap. 3. Genes. quo loco imperauit Deus Adamo vt *In sudore vultus sui vesceretur pane*: Hunc autem Sudorem Abon Ezra refert ad eos labores quibus Sudor maximè excitatur vt est ventilatio, commolitio, subactio farinæ, pinsio, coctio vnde colligere est tum Adamo supplicium & industriam datam panis conficiendi. Ab eo tempore ad diluuium usque panis vsus nusquam intermissus cum non defuerint nec Agricolæ nec frumenta. Sed diluuio propagata hominum gente & in diuersas orbis partes disseminata, plurimis populis panis defuit, tum ob agrorum sterilitatem qui tritici generandis inepti erant, *Nec enim omnis fert omnia Tellus*: tum propter desidiam aut ignorantiam incolarum, qui terram colere aut nescirent aut detrectarent, ex quo contigit vt aliud alimentũ magis obuium quidam eorum vsurparent pro cõmoditate soli & terrarum quas incolebant. Sed glandium nullus vsquam esus fuit apud Hebræos, sed solius Panis cuius etiam quærendi gratia *A*brahami Nepotes relicta patria in Aegyptum descenderunt. Prout autẽ frequens Instituí inter gẽtes cœpit cõmercium sic vsus panis ad omnes peruenit, illique attributa fuit Panis inuentio qui vsum illum primus docuisset, sicque multi habiti sunt Panis Inuentores quia vnus non potuit ad diuersas gentes illius vsum deferre. Proinde Diodorus Siculus libro primo Isidi panis inuentionem tribuit apud Aegyptios, Pausanias in Arcadicis Arcadi Triptolemi filio apud Arcadas, Plinius libr. 7. cap. 56. Cereri apud Atticos, Italos, & Siculos, Iustinus Triptolemo apud Eleusinos, Macrobius & Eutropius Saturno apud Latinos, Trogus Habidi Hispaniæ Regi apud Hispanos, alij Pani, alij aliis prout obseruare est in historicorum le-

Panis inuentores

ctione. Sed origo prima ab Hebræis, Hebræi à Noaco, Noacus, à Maioribus qui ante diluuiũ fuerunt, hi tandem ab Adamo & Caino qui primi omniũ nascente mundo & Agriculturam excoluerunt & panificium excogitauerunt. Quo loco reprehendendus est Possidonius philosophus qui Sapientẽ in pistrinum vsque deduxit & philosophiam panificii inuentricem finxit. Philosophus, inquit, *rerum naturam imitatus panem cœpit facere. Receptas in os fruges concurrens inter se duritia dentium frangit, & quicquid excidit ad eosdem dentes lingua refertur: tunc vero saliua miscetur vt facilius per fauces lubricas transeat. Cum peruenit in ventrem aquiliculi feruore concoquitur, tunc demum corpori accedit. Hoc philosophus aliquis secutus exemplar, lapidem asperum aspero imposuit ad similitudinem dentium, quorum pars immobilis motus alterius expectat. Deinde vtriusque attritu grana franguntur & sæpius reteruntur, donec ad minutiam frequenter trita redigantur. Tunc farinam aqua sparsit & assidua tractatione perdomuit, finxitque panem quem primo cinis calidus & feruens testa percoxit, deinde furni paulatim reperti & alia genera quorum feruor seruiret arbitrio.* Hæc Possidonius apud Senecam epist. 90. qui philosophiæ tribuit quod fuit tribuendum Deo, quiquidem scientiarum & artium omnium atque adeo agriculturæ ac Panifici notitiam gratuita liberalitate Adamo infudit quemadmodum docet D. Thom. 1. parte quæstio. 94. artic. tertio & quæstio. 101. articulo primo.

Panis inuentio apud Græcos.

Secundo problemate quæritur quo tempore, ex qua materia, & à quibus Panis confici solitus est apud Græcos & Latinos? Athenienses dicũtur vsũ panis accepisse à Triptolemo sub Erichtheo rege quod incidit in annum mundi. 2528. regnante apud Hebræos Moyse. Romani vero Pistores per annos fere sexcentos vsque ad Persicum

bellum nullos habuere teste Plin, lib. 18. cap. 11. pulteque non pane victitabant: notatque Festus Pompeius cocum & pistorem eumdem fuisse. Materia autem ex qua Panes facti sunt primo apud Græcos Hordeum fuit nam Dionys. Halicarnass. lib. 2. scribit putasse Græcos hordeum fuisse *Frugem vetustissimam*, quod innuit quoque Plinius libro octauo capite septimo, & Theocriti interpres ad Idyll. 7. velut explicat diffusius Marsil. Cagnatus libro primo variarum obser. cap. 28. At Romani ex farre primum panem confecerunt Ouid. 6 Fast. Materia Panis.

Sola prius furni torrebant farra coloni.

Tradit Plinius ex verrio libro 18. capite septimo farre tantum è frumento populum Romanum trecentis annis vsum, quod idcirco *vetustissimum fru. ctum* vocabant teste Halicarnass. loco laudato: Porro cum veteribus Romanis molarum nullus vsus foret, sed fruges igne tostas in pilas conie. ctas pinserent, inde dicti *Pistores* & *Pisones* qui & idem *Coci* erant quibus cura fuit parandi panificii: sed mox eam sollicitudinem mulieres suscepere, exemplo credo aliarum nationum apud quas mulieres etiam Regiæ pistrices erant, vt obseruare est apud Herodotum lib. 8.

III. Cur in pane rei alimentariæ summam natura posuit? an quia panis merum est alimentum, cibi cæteri alimentum medicamentosum certe Gal. 6. de tuend. valet. panem tanquam simplicissimum alimentum laudat, & Aphrodis. probl. 66. libri secundi panem omnium ciborum maxime nutrire censet. an quia cum frequentissimè edatur nullum vnquam fastidium parit sicut cæteri etiam delicatissimi cibi: Hoc autem cum naturæ nostræ familiarissimum esse demonstrat: etenim non nisi à temperatissima causa vniuersalissimus eiusmodi effectus prouenire

re potest, idcirco Gal. 7. de vsu partium cap. 8. *naturæ nostræ familiarißimum* illum constituit & laudatissimum facere succum docuit lib. 3. de alimentorum facultatibus An quia cibi nomine apud Catonem li. de re rust. panis significatur, quodque Græci σιτίον & σῖτον genere neutro cibum vocant σῖτος vero genere masculino frumentum quasi σιτίον dictum sit quoniam illius materia est σῖτος. An quia triplex homini alimentum suppeditat spirituosum, liquidum & solidum? Nemo ignorat Democritum solo panis odore vitam per triduum protraxisse, quod etiam de Demetrio Cydonio narrat Athen. secundo Deipnos. sua itaque spirituosa & odorabili substantia spirituosum est alimentum panis. Instar quoque potus cum iusculo sumptus sitim sedat: solidus solidum nutrimentum præbet vt annotauit Zuingerus ad lib. Hippoc. περὶ τροφῆς Aph. 32. An quia panis nomine omne genus cibi sacræ litteræ comprehendunt? Id certè admonuit D. Hieronym. exponens votum Iacob cap. 28 Genes. conceptum, quo quidem à Deo expostulabat *Panem ad vescendum & vestimentum ad induendum.* Verum panis ille triplex erat si credimus Ruperto in eum locum *panis* scilicet *vitæ æternæ* de quo dicit Dominus *Si quis manducauerit ex hoc pane viuet in æternum.* Panis *intelligentiæ* de quo dictum est, *Non in solo pane viuit homo sed in omni verbo quod procedit de ore* Dei,& panis *vitalis* confirmans hominem quẽ solus ipse producit de rore cœli & de pinguedine terræ. Ex his omnibus de pane licet cõcludere quod Gal de cera: hanc enim quod aliis medicamentis misceretur *materiam* appellauit *midicamentosam*; Nos quod panis *omnibus modis alat*, *omnibus alimentis* misceatur, *omnium gentium* sit cibus, *summam rei alimentariæ* contineat, denique quod sit *Panis* iure eum appellare possumus *materiam alimentosam.*

IV. Cur panis tam conformis est naturæ humanæ? An vt ait Francisc. Georg. venet. sect. 7. tomi sexti probl. probl. 246. quia *temperatissimus est cibus. An quia est cibus iouius hauriēs vim à Ioue qui semper iuuat. Nobis autem propitius est Iupiter ob fontem pietatis & bonitatis diuinæ cui directe ipse subest vt secretiores Theologi docent, Hinc Christus voluit præbere nobis cibum cœlestē corporis sui bu panis specie tanquam perfectissimum alimentum & super omnes cibos humanæ vitæ accommodatissimum.* An quia ambo panis & homo eiusdem sunt orignis? homo enim ex terra eductus velut Rex & Imperator viuentium, Triticum ex terra genitum velut vegetabilium omnium princeps nec melius luxuriat vllibi, quam vbi oleto humano, aut humanis cadaueribus agri pinguescunt.

V. Cur Plautus in Curculione dixit ventris stabilimenta esse panem & carnem bubulam? an quia ad robur confert, sic scriptum est primo Reg. cap. 28 *Et robur non erat in eo quia non comederat panem tota illa die.* An per panem intellexit azymum, aut acriazymum quibus Messores & Athletæ vtuntur vt robur sibi cōcilient diuque nutriantur, est enim ille panis vt solidus sic vbi confectus est solidum nutrimentum præbens. An quia panis siccus comestus serosas ventriculi superfluitates ebibit quibus sæpesæpius languet & laxatur. Sane Iul. Capitolinus auctor est Antoninum Pium Cæsarem senem iam ac silicernium manē solo pane sicco robur virium sustentasse.

VI. Estne comedendi panis certa quantitas definienda? Ita est nam panis multum probeque nutrientis quantitas minor esse debet: calor ventriculi quo maior est vt hyeme eo panis copiam maiorem expetit: corpori superfluis humoribu carenti & vehemēti exercitatione vtenti copiosior panis conuenit: denique maiori quantitate edi Panis edendi quātitas.

debet cum alimentis quæ minus nutriunt vt sunt fructus, herbæ & pisces, quam cum carnibus πολυτρόφοις. Porro obseruat Marsil. Cagnat. libro primo de sanit. tuend. capite decim. oct. apud veteres vulgare demensum panis quod pro diurno cibario viritim dabatur fuisse *Chœnicem* seu quantũ Chœnice capiebatur. fuit autem Chœnix genus mensuræ quã Hebræi Homer vel Komor vocabãt: eam Pollux libro quarto & decimo Onomast. tres cotylas habuisse refert, fuisseque cibum diurnum addit Angelocrator doctrina de ponderibus sicut Romanis sextarium castrensem. Hinc prouerbium *super Chœnicem ne sedeas* dicitur in eos qui in diem viuunt nulla cura futuri. Credidit Budæus libro quinto de asse Chœnicem fuisse duorum sextariorum, sextarium vero duodecim cyathorum, cyathum vnciarum duarum, sic vt in chœnice vnciæ quadraginta octo fuerint ex quibus Athenis quatuor magni panes conficiebantur, octo vero parui ex Interprete Aristoph. in vespis. Cibus igitur diurnus & vulgaris quatuor panes fuere, quorum singuli ex farinæ tritici libra vel libræ sextantibus quinque conflabantur. Notandum tamen est eos qui libras panis quatuor singulis diebus absumebant & pauco obsonio vsos, & magna exercitatione. Apud Parisienses primarius panis & candidus est vnciarum duodecim, secundarius quatuor librarum. Sũt autem multi qui tres panes candidos singulis diebus edant, nullus qui possit vno die secundarium panem conficere, quia solo pane nemo contentus viuit, sed vna carnes assumit, adeout mirum non sit si nostris temporibus tantùm panis quantum olim, non absumatur.

Panis diurnus.

Panis Parisiensis pondus.

VII. Cur Hippocrates repletionem panis pessimam dixit? Nusquam diuini Senis ea fuit sententia, nec quid simile in eius monimentis reperi-

est. præterea nullus est eius rei insignis auctor, nisi forsan producatur Auicenna fen 3. primi Doct. 2. cap. 7. ad finem vbi scripsit hæc verba. *amplius scire debes quod impedimentum panis cum non digeritur est multum. Sed carnis impedimentum cum non digeritur est minus hoc.* quo loco Iacob. de partibus ait repletionem panis esse malam *quia stomacho diu iniacet grauans ipsum plurimum & opprimit pectoralia; quod si descenderit tandem de stomacho non bene digestus oppilabit hepar & meseraicas. at Carnes,* inquit, *minori nocumento sunt quia plus proportionantur humano corpori & minus premunt pectoralia: & si transeant indigestæ ad hepar & miseraicas minus stabiles & magis curabiles opilationes inducent quam panis trahentibus membris auidius succum carnis propter similitudinem quam succum panis.* Repletio panis mala.

VIII. Estne ergo repletio panis pessima obidque vituperandusne est panis? imo vero licet panis repletio pessima sit, id tamen potius ei laudi esse debet quam vitio, primo quia hoc ex copia alimoniæ quam firmam & durabilem suggerit Panis, aduenit, sic vt vsu illius nimio sanguinis exuberantia distendantur venæ, totum corpus maiorem in molem assurgat, meatus obfarciantur, ac perspiratio impediatur, quod quidem ex bona & laudabili causa periculosus est ac damnosus effectus. Secundo quia quæcunque optima sunt si propter copiam corrumpantur eorum corruptela multo est deterior quam eorum quæ minus bona sunt quemadmodum Baptist. Syluatic. controuers. 6. & Vincen. Alsarius libro septimo de morbis lectione quadrages. sext. referunt ex Hippocr. libr. περὶ παθῶν. Cum ergo hoc panis vitium sit excessus bonitatis non malitiæ, nequaquam inde Panis vituperandus venit. Audiendum potius censerem Ichthiophagi illius apud Herodot. libro tertio de Historia.

Pane censuram. Is cum sciscitatus esset quibusnam rebus vesceretur Rex Cambyses, & quodnam longissimum tẽpus vitæ Persis esset; audiissetque vesci Regem pane, cuius totam historiam acceperat. nec Persas vltra octoginta annos viuere; tandem pronuntiauit *Nihil se mirari si stercore vescentes Persæ paucis viuerent annis*, οὐδὲν θαυμάζειν εἰ σιτεόμενοι κόπρον, ἔτεα ὀλίγα ζώουσι. alludebat autem ad fimum & oletum quo stercorari agri solent vt fœcundiores reddantur, ex quo interdum non leue tritico vitium adnascitur vtentibus perniciosum.

Nutritio panis & carnis quæ melior.

IX. Estne nutritio panis an carnis melior? respondet Petrus Hispanus comment. in lib. Isaaci „diætar. particul. panem magis vel melius nu„trire accidentaliter, quod tardè conuertatur & „multum immoretur: carnem vero magis nutrire „naturaliter, quia citius digeritur & citius dissol„uitur à membris. vel dicendum est quod caro „magis nutrit naturaliter & accidentaliter; natu„raliter quia magis & citius conuertitur in sub„stantiam membrorum, accidentaliter quia tar„dius separatur à membris, & hoc patet quia na„tura magis allicit nutrimentum carnis quam pa„nis, & sicut plus allicit etiam tardius sinit abire, „& ita plus moratur in membris & sic plus nutrit „accidentaliter. Quod si dicatur in pane esse cibũ „& potum aquam scilicet & farinam: dicendum „quod verum est, sed illa humiditas est aquosa „vnde non nutrit, carnis autem humiditas aerea „calida & humida cuius ratione nutrit.

Repletio carnis leuior.

X. Cur repletio carnis minus nocet quam repletio panis? an ob rationem à Iacobo de Partibus allatam & problemate septimo propositam. an eius rei repletio minus timenda est quæ minus nutrit tardiusque conuertitur in substantiam membrorum, ex quo leuior argui potest panis repletio. Anne dicendum est eius rei tantum repletionem

minus esse timendam quæ minus nutrit ratione tenuitatis substantiæ non ratione impuritatis, quo sensu asserendum panem minus nutrire ratione impuritatis ac viscositatis suæ, eius idcirco repletionem magis timendam. vide Petr. Hispan.

XI. Cur magis nutrit siligineus panis & candidus, quam ater & furfuraceus? an quia candor ex medulla tritici, nigrities ex cortice: nutrit autem triticum non cortice sed medulla. an quia albus magis attrahitur ad membra ob conformitatem naturæ quæ in colore consistit, ater vero conformitatem illam non habet propter furfures qui frigidi & sicci sunt. an quia albus diutius immoratur in membris cum natura sit magis auida in eius retentione. Nec dicendum est atrum magis nutrire quod crassarum sit partium sicut dicitur caro bouina magis nutrire quam caro pulli: nam ratio hæc locum habet in rebus eiusdem generis iisdem obseruatis conditionibus: at panis ater non nutrit ratione fufuris, sed medullæ quam parciorem habet quam candidus. De albo & atro pane.

XII. Cur in Scotia optimus omnium panis esse dicitur? an quia terra leuis est idcirco quod producit triticum leue: an quia singulis regionibus, aliquid singulare & eximium innascitur ratione soli & cœli: An quia triticum Scoticū minus terræ retinet propter terræ leuitatem & raritatem quemadmodum Theophrastus dixit libro quarto de causis plantarum cap. 10. trimestre triticum leuius esse, quasi minus terræ retineret propter temporis breuitatem à semente ad messem? an quia gelido solo nascitur & diuturnis niuibus operto, sicut idem Theophrast. refert de Pontico tritico quod κουφότατον καὶ σκληρότατον vocat *facillimū & durissimum* tum ob solum leue tum ob gelu & niuem cuius commoda recenset Scaliger comm. in Panis optimus in Scotia.

Niuis effecta.

libro secundo Theoph. de caus. plant cap. 2. *Nix*, inquit, *postquam incubuit duo facit, dum manet* ἀναζυμοῖ *fermentat locum ipsum itaque etiam cruda terra dicitur inepta. Intus igitur calorem concludens quem deprehendit coquit aruum. Deinde cum soluitur & marcescit sensim subit. Adderet niuem fimi vicem gerere. omnino enim ex niue fit aliquid lutosum Ad hæc ita censeo, niuem multum concepti aeris continere, tota namque spuma est. Omnis autem aer principium cuiuspiam pinguitudinis est. Nix vero ita gelat tellurem, vt non compilet, sed potius dissipet. Sub niuibus enim solum non solidum stipatumue, sed solutum inuenimus.* Hæc Scalig,

Panis solut corrũpitur.

XIII Cur panis sine alio cibo sumptus in ventriculo corrumpitur & acescit, quoue in ventriculo minus ? an quia substantiam admodum lentam & pituitæ proximam producit : an quia acor fermenti caloris vehementia acidum humorem inuehit qui pituitæ sapor est : An hoc tantum contingit in pituitosis stomachis aut prauo humore oppletis quorum calor debilis temperamentum panis ad calorem inclinans & aliquo pacto biliosum superare nequit vnde corruptio & aciditas. Certum enim est bilioso stomacho homines hoc non pati cum panem conficiant teste Gal. lib. secundo de temperamen cap. 6. propter siccum & igneum ventriculi calorem; idipsum confirmat Auicen. fen. 3. Doct. 2. cap. 7 dum ait eos qui igneo sunt stomacho validos & difficiles coctu cibos digerere subtiles vero & coctu faciles corrumpere vide Aphrodis. probl. 17. libri secundi.

Panis calidus sitẽ excitat.

XIV. Cur panis calidus frigido humidior sitim excitat ? an quia plus humoris quidem habet aerei, sed non aquei cuius proprium est sitim sedare; an quia humorem habet aqueum actu & potentia calidum, proindeque vim deficcandi habentem.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

anquia porositate sua ac raritate succos ventriculi ebibit & exsugit.

XV. Cur panis calefactus frigido suauior? an quia calore blando dilatatur & attrahitur foras humor intestinus & è centro circumquaque diffunditur; mediocriter autem humida sapidiora siccis: an quia calore gustus acumen excitatur, frigore infringitur quo fit vt meatibus linguæ per calorem patefactis ac veluti reseratis dulcedo panis altius subeat; an quia calor viscosum panis humorem eliciens facit vt aliquo pacto ori & linguæ adhæreat, diutiusque in partibus gustus retineatur: consentaneum autem rationi est vt aliquid dulcius ac suauius sentiatur quo diutius gustatur, aut in ore detinetur. Calidus panis suauior frigido.

XVI. Cur panes calidi frigidis nigriores apparent? An quia calidis vberior inest humor qui quidem causa est nigroris, poros opplendo, sicut ignis causa est albedinis partes rarefaciendo. An quia calidi effumant exhalationesque emittunt à quibus pori obstruuntur quæ obscuritatis est causa. Calidus frigido nigrior.

XVII. An veteres calido pane vsi? Sic videtur Hieronym. Mercurial. libro sexto variarum lect. cap. 5. & prælectionibus Bononiensib. in lib. Hippoc. de rat. vict. in acutis ob auctoritates & rationes quas cumulauit.

XVIII. Cur panis parum tritus & subactus & panis multum tritus facile franguntur? An quia parum tritus partes habet male vnitas ac inuicem colligatas vnde diuisio atque solutio facilis: an quia hic multum humiditatis continet, humida autem facilè diffluunt: an quia panis multum subactus siccior primò fit agitatione, deinde coctione siccissimus, vnde humoris inopia eum contingit facili negotio solui atque frangi.

XIX. Cur panes frigidi humectati & madefacti si se tangunt non cohærent, calidi autem cohærent? causas repete ex Arist. Probl. 6. sect. 21. & ex Pet. Aponensi in commentario.

XX. Cur Hebræi pane azymo vsi? fermentone semper abstinuerunt? quod ad postremum attinet Cornel. Tacitus historiar. lib. 5. existimat eos à tẽpore cladis & famis hierosolymitanæ omni fermentato pane abstinuisse. *Longam*, inquit, *olim famen crebris adhuc ieiuniis fatentur & raptarum frugum argumentum panis Iudaicus, nullo fermento detinetur.* Falsa tamen ea opinio est ab ignoratione rerum Hebraicarum nata: & sane, vt ait Lipsius in comment. eius libri, *Strabo, Plutarchus, Democritus apud Suidam multo maiora deliria delirarunt contra hãc gentem & libros sacros.* Equidem verum est Hebræos pane azymo vsos certis diebus religionis ergo, sed non ad victum quotidianum. Legimus Exodi 12. ob Angeli & Iudæorum ex Ægypto trãsitum præceptum fuisse à Deo vt incipiente quarta decima die mensis primi à vespera Iudæi comederent panem sine fermento ad vesperam vsque diei vigesimæ primæ. *Septem dies*, ait Dominus, *fermentum non inuenietur in domibus vestris. Omnis qui comederit fermentatum peribit anima illa ex congregatione Israel. In omni habitaculo vestro comedetis azyma*: ex quo factum est vt Hebræi festum illud vocarent azymorum. Sed cur potius pane azymo vsi quam fermentato? an quia festinati cibatus erat symbolum, siquidem eodem loco scriptum est Iudæos ex Ægypto fugientes coxisse farinam in subcineritios azymos: non enim fermentata fuit quod eiecti ab Ægyptijs non potuerint expectare, neque pulmẽtum sibi facere ad viam. Fermentatio autem lenta & morosa res est & à festinantibus aliena. An quia panis azymus sincerior puriorque habitus est & adhibitus in sacris tam apud Iudæos quam Ethni-

Institutio panis azymi.

Iudæi cur pane azymo vsi.

eos D. Paul. 1. Corinth. 5. *azyma* vocat *sinceritatis fermentum* vero *malitiæ*, & Christus iussit vt discipuli cauerent *à fermento Pharisæorum*. Plutarchus in quæst. Roman. quæst. 109. Flamini Diali non licuisse fermentum tangere obseruat. aitque *fermentum cum ipsum natum est ex corruptione tum farinam cui admiscetur corrumpit vt languidior fiat & inefficax omninoque fermentatio putrefactionis speciem gerit, quæ si modum excedat plane aridam reddit & perdit farinam*. Gal. ipse 1. de facult. alim. azymum festis vsurpatum docet. *Porro*, inquit, *qui fermento omnino caret, nemini prorsus est accõmodus. Quod si casei aliquid insuper addatur vt rustici apud nos festis diebus solent apparare, eosque panes ipsi vocant* ἀζύμυς, &c. An quia epulis celebritates exhilarari debent, at azymus panis dulciarius est inter πέμματα seu bellaria enumeratus à Græcis quemadmodũ demõstrat. Lang. epist. 56. l. 1 de aliis significationibus panis azymi ac mysteriis videndi Philo Iudæ. lib de cong. quær. erud. gratia. & libro de sacrificijs Abelis & Caini, Pererius in cap. 12. Exodi. & Francis. Georg. Venet. harmon. mundi Cantic. 2, toni 3 cap. 20.

XXI. Cur panis azymus venerem excitat? hæc enim fuit sententia Didymi libro 2. Geop. cap 31. πάντηγὸ οἱ ἄρτοι οἱ ἄνευ ζύμης γινόμενοι ἐνεργητικώτατοί εἰσι πρὸς τὰ ἀφροδίσια. *In vniuersum*, inquit, *panes absque fermento facti efficacissimi sunt ad venerem*: An quia viscositas frumenti & crassities in flatum vertitur: an quia multum nutrit præsertim corpora valida & robusta: an quia πνευματώδης existit à tritici spiritibus qui inter se fortiter vniti non dissipantur nisi in secunda coctione quæ fit in corpore: an quia succum melancholicum generat, melancholici autem libidinosi. Azymus panis venerem excitat.

XXII. Cur Rhases lib. 1. Aphoris. Aphoris. 46. existimauit eos qui panem azymum comedũt corda parua & hepata habere? an rationem habuit Pane azymo vtentes corda parua habent.

prauæ nutritionis quam affert, ex praua autem nutritione attenuatio partium & marcor hepatis & cordis tabem adferens: an per cor & iecur intelligendus est sanguis venosus & arteriosus qui in illis partibus elaborantur, quorum exigua generatur quantitas in debilibus corporibus quæ pane azymo nutriuntur? an per corda parua pusillanimitas audienda est eorum qui eo pane vescuntur: sunt enim illi melancholici quia melancholicum succum, crassum scilicet & frigidum sanguinem panis ille adauget: an vero iecur paruum dixit lienis comparatione, quod lien infarctu humoris melancholici intumescat in hominibus pane azymo vtentibus? Notum autem est vulgare illud, partes omnes tabescere, vbi lien semel luxuriat.

XXIII. Cur Aegyptij sacerdotes pane salito olim abstinebant? an quod vt ait Plutarch. sympos. lib. 5. Probl. 10. sal fugiebant ceu *delicatissimum obsonium* ac *condimentorum iucundissimum*: an propter castitatis studium cui contrarius est sal vt pote qui caloris vi libidinem proritet: an quia Sacrosanctus & diuinus sal existimabatur quem idcirco in prophanos verebantur deducere vsus.

XXIV. Cur salitus panis minus ponderat quam non salitus cum salis adiectio ad pondus facere aliquid videatur? an quia sal depopulatur atque desiccat omnem humorem qui à calore solet putrescere: humoris autem absumptio leuitatem inducit; hinc fit vt panes pridie facti leuiores sint quam cum essent calidi: an vero quia sal sua adstrictione poros & meatus panis externos occludens extraneam humiditatem aditu & ingressu repellit, ex quo & leuior panis redditur & integrior minusque ad corruptionem aptus.

XXV. Quomodo vero pondus pani additur? triplicem modum proponit. Ioa. Baptist. Porta lib.

4. magiæ natural. cap. 19. primus est cum res additæ frumento pani pondus addunt quemadmodum creta inter Puteolos & Neapolim in colle Leucogæo inuenta. Secundus est cum res quædam siccæ glutinosæque natura, refractum elemẽtum in panis substantiam conspissant, Impediuntque, ne inter versandum, cribrandum, subagitandum, tenuior ac leuior farina euolet, talis est oriza & milium. Tertius modus est per fermentum quod velut tritici anima vegetat, crescit vt viuens; rationem eius fermenti lege apud eundem.

Creta addita pani.

XXVI. Cur Panes Perdiccæ Macedonum Regis dum mercenarius esset Regis Lebæorum in duplũ crescebant. Herodot. in vrania historiam recitat, ac scribit vxorem illius Regis sua manu cibaria coxisse, retulisseque ad Regẽ Perdiccæ mercenarij panem dum coqueretur in duplam molem quam esset excrescere solitum; idque semper cõtingere; an vero prodigium fuit ac signum regiæ potestatis quam adepturus erat Perdiccas: an vero ipse Perdiccas nonnihil fermenti suis panibus addebat regina inscia ac ignorante: an loco aquæ lacte pastam subagitabat à quo panis intumesceret.

XXVII. Cur panis albissimus lumbricos gignit? an quia dulcedine multa particeps est, abstergendi vero facultate caret quia furfuribus caret: dulcia autem quæ minime detergent apta sunt generandis lumbricis: an quia magna quantitate sumitur, ex copia vero cibi nimia cruditas, ex cruditate putredo, ex putredine vermis: an quia diu cunctando in ventre propter furfurum absentiam putrescit. Hoc loco non possum non reprehendere Sanctor. à Sanctorio meth. vitandorum errorum lib. quinto cap. vndecim qui vt probet lumbricos nasci ex pane albissimo nititur auctorit. Gal. comm. 7. in libr. sext epid. tex. sept. cum eo loco Gal. de albissimo pane non sit locutus sed de Impuro atque atro,

Sanctorij error.

hæc ſunt verba Gal. ex interpret. Baptiſt. Raſarii cum Græco exemplari deſtituar quod cum aliis Gal. operibus impreſſum non eſt. *Generantur feræ* (id eſt Lambrici) inquit, *à crudo ſucco vel à pane vel leguminibus, vel ab oleribus: Ipſæ vero & tormina & morſus faciunt, Quocirca ſi quis pane impuro & cum leguminibus facto vtatur, cumque frequens cruditas male habeat & edat ea in quibus ſit aliqua corruptela: is lumbricos in ventre habet ſine dubio vel generabit.* Hactenus Gal. apud quem panis impurus idem eſt atque candidus Sanctorio.

XXVIII. Cur ater panis tenebras inducit? an quia impurum fœculentumque ſanguinem gignit à quo ſpirituum impuritas: an quia exiguum alimentum ſupeditat & parciſſimum ſanguinem à quo ſpirituum inopia; an hoc tantum ſcurriliter & paraſiticè dictum à Philoxeno Cythereio qui cum in cœna quadam atriorem inferri panem animaduertiſſet, *Ne multum*, inquit, *appoſueris ne tenebras forte inducas.* Zuinger. volum. 9. theat. vitæ humanæ lib. 2. pag. 2239.

XXIX. Quæro quid ſit Panis lotus quaue ratione lauatur? lege Mercurial. lib. 6. Varia. lect. cap. 17. Siluaticum controuerſ. 6. & Ioan. Baptiſt. Theodoſium epiſt. 7. interim lotum panem differe ab Aquatico Plinii diſces, lotus enim non eſt nouum genus panis aut noua præparationis ratio ante ſed poſt cocturam: Sed Aquaticus is dicitur qui multa aqua elaboratus ante coctionem leuis & ſpongioſus reddebatur.

Lotus panis. Aquaticus panis

XXX. Cur panis aqua aut vino madens efficacius ſitim tollit quam ſi duo illi liquores ſeorſim aut coniunctim ebiberentur? nonne propter moram quam trahit panis in ventriculo, vt enim aliquid ſiti aduerſetur in ventriculi orificio ſuperiori aliquantiſper inhæreat neceſſe eſt, quod panis ſuo lentore melius præſtat quam aqua aut vinum

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

num quæ leuiter idem orificium irrigant celerem eorum transitum.

XXXI. Cur Panis vino intinctus citius inebriat quàm vinum potum? an quia vt ait Pet. Hisp. in Isaac. lib. diæt. comment. panis solas partes vini vinosas ebibit, aquosas relinquit, an propter moram longiorem panis in ventriculo quam vini cito elabentis; quare diutius panis effumat è stomacho ad cerebrum quam, vinum ipsum.

XXXII. Cur Panis aqua madidus febricitanti datus ei restituit appetitum vt scribit Auicen. fen 12.3. tract. 2. cap. septimo? an quia sua mora stomachi imflammationem ardoremque delet, qui cibi appetentiã prosternebat? ratione quippe aquæ subducit ichores biliosos aut reprimit vapores malignos stomachum ferientes & appetitum deiiciẽtes: an ratione, solius aquæ quam βορρὸν vocauit Hippocr. 6. epid. sect. 4. an quia sanguinem in ventris tunicis contentum modicè cogit & constringit; quæ autem id præstant appetentiam augere & procreare possunt vt exponit Gal. comm. in locum Hippocr. prædictum.

XXXIII, Quamobrem vino cum pane febricitantibus oblato febris per calorem vini non intenditur, sed minor esse incipit? rationem reddit Alex. Aphrod. problem. 66. libr. 2. quam ibi lege.

XXXIV. Cur qui Panis frustum grandiusculum deuorarunt iis singultus superuenit? causam repete ex eodem Aphrod. problem. 47. libro primo.

XXXV. Quis erat Panis Doricus quo nutritum Herculem narrat Theocrit. Idyllio 31. his verbis.

Δεῖπνον ´τε κρέατ᾽ ὀπτὰ, καὶ ἐν κανέῳ μέγας ἄρτος
Δωρικὸς ἀσφαλέως κε φυτοσκάφον ἄνδρ᾽ ἐκορέσσαι.

In prandio carnes assæ pro cibo sunt & magnus è cani-

T

ſtro panis Doricus qui probe ſatiare poſſet ruſticum foſſo-rem? an idem eſt atque ἀκάθαρτος καὶ εὐτελὴς ſordidus & vilis vt exponit Apollonij interpres; quique ſimilis eſſe poſſit Cilicio pani quem apud Athenæ. lib 3. cap. 27. Plato. Comicus vocat. μέγαλον καὶ ῥυπαρὸν magnum & ſordidum: an Doricus Theocrito eſt qui Ariſtophani in Luſiſtrata ἄρτος νεανίας appellatur, id eſt, καρτερὸς καὶ μέγας ſolidus & magnus adeo vt ſaturare valeat νεανίαν καὶ ἄνδρα φυτοσκάφον Iuuenili robore conſtantem virum & robuſtum quemuis foſſorem. Si quis autem cur eiuſcemodi panis Doricus à Poëta dicatur interroget, reſpondebo id factum vel quod Dores alloquendo vulgarem panem deſignaret quo vtebantur vel quod muſicæ doricæ rationem haberet cuius modus ex Athen. lib 14. erat ἀνδρώδης, μεγαλοπρεπὴς καὶ σφοδρὸς, ſeuerus, maieſtate plenus ac vehemens, quaſi innuat poëta Herculem non fuiſſe delicatulè ſed viriliter enutritum.

XXXVI. Quis dicebatur panis Popanus? quis gradilis? quis ſpeuſtitius? Scholiaſtes Ariſtophan, in θεσμοφοριαζ. τὸ πόπανον ſic deſcribit. πόπανον λέγεται πλακούντιόν τι πλατὺ καὶ λεπτὸν καὶ περιφερές. τούτοις γὰρ τοῖς ποπάνοις καὶ πλακουντίοις ἔθος εἶχον αἱ γυναῖκες θεσμοφοριάζουσαι ταῖς θεαῖς προσφέρειν τοῦ εὐπραγεῖν καὶ εὐτυχεῖν, *placentula eſt*, inquit, *lata tenuis rotunda quam mulieres Cereris feſtum celebrantes ſolebant offerre*: eam idcirco inter ἀναθήματα recenſuit Pollux onomaſt. lib. 1. cap 1 quæ vt Fauorinus Camertes in lexico obſeruauit alio nomine ab Atticis dicitur φθοῖς. Idem Fauorin. τὸ πόπανον deducit vel ἐκ τοῦ πέττω ſeu πέπτω vel παρὰ τὸ πόπος ὅ ἐστι θεὸς καὶ ἄναξ, ἵνα ᾖ πόπανον, ὡς καὶ προσερρέθη, τὸ τῶν πόπω ἄνακτι θυόμενον. Alij popanos panes deriuant à Popa ſeu Popax qui in veter gloſſ. immolator καὶ θύτης exponitur id eſt is qui victimas ad aram alligabat ferie-batque & ſeceſpita iugulabat: ſed eædem gloſſæ po-

pã interpretantur πλακοῦν καὶ πόπανον, vnde popinæ, popinones, & popani panes: Persius saty 6. popam videtur vsurpasse pro pingui quia eiuscemodi erant popæ ministri, vel certe pro guloso quales sæpe sæpius erant eius farinæ homines, qui vt ait Turneb. aduersar. lib. 29. cap. 7. *Se hostiarum visceribus benè curabant.*

Quoad panem Gradilem, putauit Turneb. aduers. lib 26. cap 34 eum fuisse qui in gradili templo Genii publici viritim diuidebatur, de quo quidem templo Marcellini testimonium producit lib. 23. hanc tamen viri doctissimi sententiam reprehendit Francisc. Iuretus notis ad lib. 1. Prudentii contra Symmachum, scribitque panes gradiles dictos quia diuidebantur populo cura præfecti vrbi & præfecti annonæ è gradibus qui in vnaqua que regione vrbis Romæ erant ad pistrina: quatuor autem luculenta testimonia de iis panibus referuntur, primum est Prudentii libr. 1 in Symmach. — Panis Gradilis

Et quem panis alit gradibus dispensus ab altis,

Alterum est eiusdem Prudentii lib. 2.

Quæ regio gradibus vacuis ieiunia diræ
Sustinet? aut quæ ianiculo mola nota quiescit?

Tertium est Cassiodori Variar. lib. 9. epist. 5. *Hæc igitur vota damnantes præsentes dreximus portitores vt siue in gradu siue in aliis locis frumentorum condita potuerint inuenire, &c.* Postremum habetur libr. 14. Cod. Theodos. tit. 17. de annonis ciuicis & pane gradili. Consulatur Cuiacius ad tit. de conditis in public. horr. lib. 10. Cod.

Cæterũ panis Speusticius à festinatione dicitur, ἀπὸ τοῦ σπεύδειν quod accelerare est. Huius mẽtionẽ & præparationẽ videtur Cato cap. 74 de re rust. docuisse, loco enim depstici legẽdũ puto Speustitii quid enim panis depsticus? depsere est subigendo manibus aliquid molle & tenerum reddere: nonne omnis panis subagitatione mollis & — Speusticius panis.

tener euadit? nonne omnis panis depsiticus est, id est subactus, tritus, subagitatus? Illic ergo Cato modum docet citissimè præparandi panem, *Manus, inquit, mortariumque bene lauato, farinam in mortarium indito, aquæ paulatim addito, subigitoque pulchrè*, Nihil hic noui in præparatione nisi propter festinationem, nam non apponitur fermentum, aqua non calefit, post subagitationē nulla mora interiecta pasta igni comittitur. qui locus reuocat mihi in memoriam cap. 12. Exod. vbi Israëlitæ Aegyptum deserentes sine fermento coxerunt farinam in subcineritios panes. Ex hoc patet speustitium panem eundem esse cum Azymo.

Cur panis mucescit.

XXXVII. Quamobrem panis mucescit? an propter siccitatem nam vetustissimus tantum panis situm trahit, quo vero vetustior est panis eo siccior ac durior, adeout idem pani accidat atque Senibus hominibus qui ob siccitatem longis annis contractam marcescunt ac moriuntur; quod igitur est tabes ex senio in hominibus id mucor est & situs in panibus vetustis. an potius ob humiditatem externam ac superfluam quæ vel ex loco ducitur vel ex ambienti: humor autem ille superfluus cum à calore panis debili conseruari atque contineri nequeat, corrumpitur, & partes quas imbuit simul corrumpit, quod ex eo manifestum est, quoniam partes molliores panis & partes vacuæ ac inanes primæ omnium mucescant, quod in iis maior humiditas asseruetur. Accedit quod in loco clauso ac minime perspirabili, atque in valde humenti citius situs contrahatur. In summū situs putrefactionis species est, iisdem ergo de causis panis mucescet quibus alia corpora solent putrescere.

Panis in lapidem.

XXXVIII. Cur si vetustate humescit ac mu-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

cescit Panis mutari tamen in lapidem potest? non desunt lapidosi panis exempla: Fabius Verricosus apud Senec. secundo de benef. panem lapidosum, hoc est, vt ait Lipsius, in lapidem duratum comparabat cum beneficio acerbo hominis duri & crudelis. Ioa. Crassotus comment. ad lib. 4. meteor. narrat nostro æuo panem cum incluso pisce per cocto cum terra diu fuisset obtectus, postea deprehensum esse lapideum. Asseruantur in Musæo Calceolariano Veronēsi duo panes lapidosi vnus miliaceus, alter ex secali qui adeo veros & germanos panes referunt vt vulgus ignarum facilè deciperent. vnde illa mutatio? an panis terra obrutus succum lapidescentem imbibit, à quo postea induratur in lapidem: an hoc vehementi frigore terræ contingit à quo panis velut congelatur. An virtutem seminalem terræ tribuemus aut lapidi qua formam suæ similem in materiam dispositam imprimit. An in peculiarem terræ illius naturam qua panis obruebatur, rationem eius effectus coniiciemus, quæ omnia in lapides conuertere potest sicut Vincent. nat. hist. lib. 8. cap. 5. tradit lapidem lunæ suspensum ex arbore fœtificare, aut quemadmodum Arist. lib. de mirabil. cap. 42. refert in Mylo insula terram excauatam rursum concrescere ac generari. An forsan nonquam panis ille verus fuit sed lusit natura in imagine, eadem ratione qua videmus alios lapides rerum diuersarum simulachra referentes, quæ nonquam alia sub forma extiterunt cuius rei causæ repetendæ sunt ex Fortunio Liceto opere de spontan. viuentium ortu.

An frangendus panis.

XXXIX. Cur cauet Pythagoras ne frangatur Panis? An, vt ait Georg. Venet. probl. 468. sect. 5. tomi quinti, *significat non esse frangendam amicitiam. Panis enim ex multis granis in vnum collectus vnionem*

amicorum designat, hinc fomentum illud celeberrimum vitalis cibi nobis à Christo cœlitus administrati sub specie panis datum est vt indicaretur teste Augustino amicitia, coniunctio & vnio quæ esse debet in suscipientibus ipsum, An in rebus omnibus agnouit harmoniam quam non frangendam esse iubebat ne virtus rerum simul dissolueretur. Certe Diog Laer in eius vita scripsit eum opinatum esse *omnia per harmoniam constare.* An id dixit propter metempsychosin & transmigrationem animarum non in animalia solum sed in viuentia etiam: cum itaque in triticum admitti posset anima atque in panem vsque migrare, species illi crudelitatis videbatur, fractione vti minime ad edendum necessaria: Panis tamen vsum non prohibuit, quia ad vitam necessarius, nec mandi dentibus vetuit, quia dissolutione illa anima panis ore recepta migrabat in nobilius corpus, nempe in corpus edentis.

XL. Cur apud Græcos & Macedonas sponsus & sponsa nuptiarum die panem gladio diuisum gustare cogebantur? an vt discerent fugiendas esse rixas & contentionem quæ amicitiam inter sponsos dissoluere nata est, sicut gladius panem in se vnitum discindere potest: an eo more ostendebatur, inquit Curtius libr. octau. *parco & parabili victu coniunctos fide & opibus contentos esse debere.*

XLI. Quid Panis per somnium edi visus significat? an defectum nutrimenti, vt vult Hippocrat libr. de Insomniis simulque animi tristitiam. Nam *cogitatio ducitur naturæ fine, vbi igitur egemus cibo eius imago in appetitu excitatur: quia vero cibo indigemus idcirco tristamur, quoniam in pauco humido pauci spiritus, in paucis spiritibus animus demissior,* inquit Scalig. in comment. an significat in ægris aut gulosis hominibus præteriti diei memoriam,

ægri enim perpetuo cibum respirant quo sanitas recuperetur, gulosi desixam semper habent mentem in cibos quos vnicè diligunt. Hinc Theocritus in Idyllio vigesim. quint. sub persona piscatoris dixit,

——— καὶ γδ ἐν ὕπνοις
Πᾶσα κύων ἄρτως μαντέυεται, ἴχτυα, κ' ἀγῶν.

Id est, *in somniis omnis canis panes somniat & ego pisces*. Sane quæ cupimus somniamus atque idipsum quod fatigauit vigilantes, pene semper se ingerit dormientibus, ex quo eleganter cecinit Claudian.

Omnia quæ sensu voluuntur vota diurno
Pectore sopito reddit amica quies,
Venator defessa thoro cum membra reponit,
Mens tamen ad Syluas & sua lustra redit
Iudicibus lites, aurigæ somnia currus,
Vanaque nocturnis meta cauetur aquis.

Cæteras panis significationes ex somnio apud Artemidorum & Synesium positas lector curiosus videre poterit apud Cardanum libro primo de somniis cap. quadragesimo quarto. Iam enim tempus est vt somniis nostris modum imponamus & finem huic prolixæ animaduersioni sed necessariæ propter dignitatem & excellentiam panis cui hactenus, quod viderim, nemo Doctorum peculiare opus dicauit cum de vino & aqua qui scripserint infinitus penè sit numerus. Nota.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

DE VIPA ET OFFA.

CAPVT XVIII.

BIs duo Vipa facit mundat dentes, dat acutum.
Viſum, quod minus eſt implens, minuens quod abundat,
„ Ingeniũq; acuit: replet minuit ſimul offa.

Vipa, HIc quatuor recenſentur commoda Vipæ: Primo dentes mundat. Panis enim vino imbutus diutius circa dentes moratur, atque eam ob cauſam facilius etiam fœculentam materiam ipſis adhærentem abſtergit ac conſumit: quam vinum per ſe ſumptum. Deinde viſum acuit: malos enim fumos, qui è ventriculo cerebrum petunt, ſuaque permiſtione ſpiritus viſiuos obſcurant, reprimit: adeoque materias prauas ſtomacho inhærentes concoquit, incidit & deorſum pellit. Tertio cruda concoquit: quia os ventriculi leni quadam adſtrictione claudens concoctoriam facultatem roborat, plurimumque alimenti corporibus exhibet. Quarto vero vitioſorum humorum multitudinem minuit: eos enim concoquit, incidit, exiccat, & deorſum expellit: idque maxime, ſi panis aſſatus prius, aut ſuper prunis exiccatus fuerit. Quin eodem modo etiam ſuperflue concocta ad συμμετρίαν reuocat. Porro de Vipa quam Gallice *souppe au vin* vocant, Hermolaus Barbar. cap 65. libr. 5 corollarij in Dioſcoridem ita ſcribit: Erat veteribus ientaculum, buccea ex vino, quod genus Barbari à vi-

no & pane Vipam vocant. De eo Athenæus libro 1. Deinopſ. ſic ait: πρωινὸν ἔμβρωμα, ὃ ἡμεῖς ἀκρατισμὸν καλοῦμεν, διὰ τὸ ἐν ἀκράτῳ βρέχειν, καὶ προσίεσθαι ψωμοὺς, id eſt, matutinum edulium ſiue ientaculum, quod nos ἀκρατισμὸν vocamus, propterea quod panis buccellæ mero tingantur. Lege de eodem Plutarchum in Sympoſ.

ANIMADVERSIO.

De pane ſicco qui vel cum obſonio vel ſine obſonio edi ſolet actum eſt capite præcedēti: Nunc vero diſputatio eſt de pane madenti ſeu vino tincto, ſeu iuſculo, ſeu aliquo alio liquore fuerit. Panis vino imbutus dicitur Vipa barbaro nomine à vino & pane deducto quam ad dentes detergendos, acuendum viſum, & ingenium nobis proponunt Salernitani. At panis iuſculo ſeu brodio tinctus offa vocatur quam aiunt & replere corpus per nutritionem, & minuere per excrementorum abſumptionem. Eſt ergo Vipa nihil aliud quam panis buccea ſeu bolus puro vino madida quam in veterū ientaculo præſumptam monuit Athen. 1. Deipnoſ. cap 9. & Plut. lib 8. Sympoſ. probl 6. Quæſtio autem eſt num eas habeat dotes Vipa quas illi Salernitani tribuunt. Nam vt docet Andreas Baccius lib. 1. de natur. vinorum hiſt cap 18. *Vinum ſic auide imbibitum à ieiuno ſtomacho in hepar diffuſum, præter id quod calorem in eo excitat igneum & qui comburit ſanguinem redditque humores febribus idoneos: verum etiam acres illi vapores coaceruati paulatim in cerebrum conuulſiones, deliria, epilepſiam, & apoplexiam inferunt, & praterea omnium morborum fiunt communes cauſæ.* Quam quidem ſententiam deprompſit ex Gal. comm. 2. in lib. 2. aphoriſ.

Vipa vnde dicta.

Vini noxæ.

quo loco Gal. ait vinum meracum ante cibariorum esum liberaliter haustum calamitates illas inferre. verum Galenus & de vino locutus est meraciori & de eius liberaliore potatione, & ipse Baccius de vino potenti sermonem habet; adeout inde nihil concludi possit contra Salernitanos qui de Vipa quidem verba faciunt, sed ea quæ generoso & potenti admodum vino non sit imbuta Tale vero alimentum quidni iis polleat dotibus quas illi Salernitani assignant. præsertim in pituitosis & frigidiori temperamento hominibus & per constitutionem aëris frigidiorem? quod enim ad dentium munditiem attinet, certum est, ea quæ liquidiora sunt non tam cito hæsura dentium intermediis quam crassa & viscosa: præterea cum è capite ichores multi in dentes decidāt à quibus reddūtur & impuri & nigri; ea quæ gingiuis robur addere nata sunt, dentibus mundandis mirum in modum erunt vtilia: at & beneficio vini liquidior fit panis ac minns viscidus seu inhærens; & ea virtute qua pollet, est enim vinum, vt ait Simeon Sethi οἶνος ὑποςύφων ἠρέμα *substringens placidè*, gingiuas firmat & fluxionis impetum cohibet. Quod autem Vipa visum acuat manifestum est idque duobus præsertim nominibus, quod minus est supplēdo, & quod abundat minuendo. Duo sunt maximè quæ oculorum aciem infringunt paucitas spirituum, & vaporum copia, Vipa quia est πολύτροφον alimentum tam panis quam vini ratione spirituum materiam suggerit, sicque exinanitos spiritus cito reficit. At vero quia caliditas tenuitasque partium vino inest idcirco crassos vapores dissipat intercipitque fumosas exhalationes quæ è stomacho ad oculos feruntur vbi producūnt eam speciem ἀμβλυωπίας καὶ ἀμαυρώσεως quæ per sympathiam ex metastasi causæ morbificæ generatur. Duos illos modos acuendi visus tetigerunt Salernitani secundo

Vipæ doles.

versu, quod miror ab interpretibus obseruatum non fuisse. Tertius effectus Vipæ qui principio tertii versus à nobis ex manuscript. nostro additi continetur Acumen est ingenii quod à Vipa procuratur, depuratione & defœcatione spirituum animalium. Dum enim moram trahit longiorem in ventriculo, blandos vapores in cerebrum immittit, qui cerebri varios anfractus penetrando in eiusque ventriculos meando, frigidiuscula si quæ sint excrementa atque pituitosa placidè excalefaciunt, calefacta digerunt, digesta depurant sicque rectificant & recreant spiritus animales operationesque intellectus perficiunt. Verum quia hæc effecta potius pertinent ad vinum quam ad panem idcirco plura non addam donec ad caput de vino peruentum sit.

Cætera pertinent ad Offam quam glossæ veteres μάζαν interpretantur. Plurimum tamen differunt inter se veterum Maza & Offa nostra. Erat enim μάζα vel ex hordeo panis, vel, vt Erotiano placuit, farina quæuis cum oxymelite, posca, mulsa, aut aqua mixta sic vt parum à pulte dissentiret. At Offa nostra panis est assulatim sectus & calenti iusculo aspersus. Offam quoque veteres vocabant massam esçæ in modum pultis redactam; Sed nostra est iussulenta quæ pro ratione iusculi quo madescit varias facultates assumit. Etenim si iuscula sint butyrata, si oleata, si adipata, hoc est cum butyro, oleo, aut aliqua pinguedine cocta, si cum carnibus præparata, si herbis & oleribus saporata, dubio procul nonnihil virtutis retinebit eius rei cum qua iusculum paratũ fuit. Offæ genus est *panata* infriatus scilicet panis minutatim ac frustatim fressus atque in ius seu decoctum opimarum carnium coniectus, quo cum interdum commiscetur minutal, reparandis viribus aptissi-

Offa.

Offæ vires.

Panata.

mum pulmentum. Est & aliud genus nouum & suauissimum quod Bisquam vocant, In plurimo iure armi vitullini panis immergitur & incoquitur, iusculum ex decocto columbarum, cristarum gallinacearum, ac testiculorum, palati bouilli frustulatim concisi, vuarum corinthiacarum, cariophyllorum & similium admiscetur, fitque ex arte *Offa*, & scitissima & nutritioni aptissima. Porro offarum genera admodum nutriunt præsertim iusculis carnium madentia. Nam vt ait Celsus lib. 2. *tum res eadem magis alit iurulenta quam assa, magis assa quam frixa.* Enimuero si id censetur magis nutrire quod plus alibilis succi continet, certè Offa multo magis nutriet quàm succus panis, cum præter nutritium panis succum, alibilem quoque substantiã iusculi contineat. Non sine ratione igitur Offa corpus replere dicitur cum πολύτροφος sit ac plurimi nutrimenti particeps. Quomodo autem corpus minuere perhibetur si ita repleat? an augendo bonos humores dicitur minuere vitiosos? an de Offa id subintelligẽdum est quæ aquâ frigidâ simpliciter imbuta est quæque propriè *Panis lotus* nominatur? is enim admodum tenuiter nutrit, quemadmodum ait Cornel. Cels. lib. 2, cap. 18. ob idq; corporis substantiam minuit, Nam teste Gal. com. in lib. 1. Aphoris. Hipp. quæ multum alunt corpus implent & impinguant, quæ mediocriter nutriunto corpus in eodem statu conseruant, at quæ tenuiter & leuiter alunt corpus, imminuunt & attenuant.

DE PISIS ET FABIS.

CAP. XIX.

PIsum laudandum nunc sumpsimus ac reprobandum.
Est inflatiuum cum pellibus, atque nociuum,
Pellibus ablatis sunt bona pisa satis.
„ Manducare fabam caueas, parit illa podagram.

INquisitione dignũ videtur, quod de pisis hoc loco traditur, nẽpe ipsa laudem mereri quandoque, nonnunquam vero & vituperium. Vbi scire ante omnia conuenit, pisa duas habere facultates, adstrictoriam nimirum & purgatoriam: quarum hæc certè in ipsorum velut carne est, illa vero in corticibus. Laudantur igitur quæ adempto cortice manduntur, culpantur quæ non decorticata ingeruntur. Priore enim modo sumpta, vt in diætis vniuersalibus Isaacus id ipsum confirmat, ventrem subducunt: altero vero magis condensant & adstringunt, plurimumque flatulenti spiritus pariunt, ita vt pugna quædam ac tormina in intestinis excitentur, purgatoria quidem facultate succum excernere volente, adstrictoria vero retinente: hincque intus affligitur natura, ab vtroque horum diuexata. Porro si pisa cortice spoliata mandantur, tunc purgatoriæ actioni maximè conferunt. Quod de Pisis hic dicitur, idem de omnibus ferme leguminibus, puta fabis, lentibus, phaseolis, & si qua sunt similia, præcipue tamen cor- Pisa.

ticem habentibus craſsiorem, vt de fabis & ciceribus nigris intelligendum eſt. Hac namque ratione legumina omnia, quemadmodum lib. 4. de vict. rat. in morb. acut. aphor. 93. Hippocrates atteſtatur, flatuoſa ſunt, & cruda, & cocta, & fricta, & macerata, & viridia. Cortex præterea in omnibus peiorem generat ſuccum, quàm quæ ipſorum velut caro eſt. In ipſorum genere reperiuntur quædam alba & rotunda, cortice tenui, leui ac fragili, quæ tametſi vna cum corticibus innoxiè mandi queant, præſtat tamen vt decorticentur. Legumina viridia adhuc & nondum exacte matura valde tenuem habent corticem, ac minus ipſis diſcrimen ineſt, quo ad corticem ſaltem & carnem attinet, faciliuſque concoquuntur; quare ea nonnulli ſanis corporibus, quam matura atque exiccata magis conuenire arbitrati ſunt; quod tamen à veritate alienum videtur. Nam ea admodum eſſe excrementitiæ ſubſtãtiæ & corruptioni magis obnoxiæ conſtat quo fit vt à ſanis non vſque quaque citra noxam ſumi queant, Hoc tamen negari non poteſt, quod matura & exiccata cum ab extimis corticibus purgata fuerint, ad victus ſalubris rationem, quam recentia non decorticata accõmodatiora ſint: & è diuerſo viridia, quam exiccata cortice non ſpoliata. Porro cum omnium leguminum ſubſtantia inflet, concoctioni renitatur, craſſiq. & praui ſucci alimentum in corpus diffundat; meritò à victus ſalubris ratione excluditur. Brodium tamen ſiue iuſculum eorum, eo quod flatum cum omni & alimenti & concoctionis prauitate deponat, ventrem ſubducat, vrinam cieat, venarũ atq. viſcerum obſtructiones amoliatur, adeoque ad vaſorum etiam, quæ colatoria vulgo vocantur, nempe hepatis, renum & veſicæ emundationem ſit efficaciſſimum, non parum commoditatis in victus ſalubris ratione habere dignoſcitur. Cuius

proinde vſum ieiuniorum tempore, quando craſſis atque obſtruentibus vtimur cibis, frequentiorem eſſe conuenit. Multiplex porro ac varius hominibus leguminum vſus eſſe ſolet. Nonnulli enim cum Salſis carnibus eſitant: quem modum Galenus lib. 1. cap. 25, de alimen. facultat. non probat. Nam hæ quoque ſanguinem craſſiorem & melancholicum magis generant. Quapropter non eſt his copioſius vtendum, & maxime ſi cui corpus ſit aut melācholicum, aut craſſo vel prauo ſucco abundet. Peſſimè autem coqui diuitibus legumina ſapa apparant: quandoquidem legumina haudquaquam incraſſantium miſtionem poſtulant, ſed humidiorem potius, & quæ ipſorum craſſitiem incidant. Quibus vero ſapa commiſcetur, iecoris obſtructiones ſolent gignere, viſceriſque huius ac lienis inflammationes inaugent, niſi melle addito meliora fiant. Perſpicuum autem eſt, quod & ſcirrhoſos viſceris vtriuſq. affectus ſapa exacerbat: Vt autem legumina eſui accomodatiora fiant, magis nutriant, & craſſum prauumque ſuccum amittant, in hunc fere modum coquenda veniunt: Sub noctem in aquam feruentem infundantur, ac primo quidem in manibus diutulè confricentur, vt à cortice ſeparentur, deinde per totam noctem in eadem macerentur, ſequenti vero die duabus vel tribus ebullitionibus in eodem liquore, dum tertia quartave aquæ portio abſumatur, percoquantur. Aquam autem adhibere oportet leuiſſimam, ceu pluuialem. Nam & hac citius coquuntur & molliora euadent, & concoctioni minus faceſſent negocij. Ius decocti colo tandem tranſfundendum, & ad vſus reſeruandum. De quo vbi & quantum cumque libuerit, accipiendum, cúmque cinnamomo denuo & croco temperandum ad lentum ignem. Hoc enim pacto terream

Piſorum coctio.

naturam magna ex parte deponet. Nonnulli duas partes zinziberis, vnam piperis, aliquantum etiam cymini adiiciunt, quo facilius secedat: ad extremum aliquid aceti vinive, & butyri admiscent, atque vnica iterum ebullitione coquunt, spumam interea diligenter auferentes. Quod quidem in principio refectionis potissimum sumendum, illud postremo minime prætereundum, quod brodium siue iusculum cicerum & pisorum alborum multo sit præstantius & humanæ naturæ accommodatius, quemadmodum & tota eorum substantia.

ANIMADVERSIO.

Erealibus herbis succedunt legumina seu legumenta quæ quod non secentur sed vellendo legantur id nomen sortita sunt. Recensentur quidem inter cerealia sed inter ea ex quibus panis non paratur Sic enim Galen. definiuit lib. 1. de aliment. facult. ὄσπρια, inquit, καλοῦσιν ἐκεῖνα τῶν δημητρίων σπερμάτων ἐξ ὧν ἄρτος οὐ γίνεται *Legumina appellant ea cerealia semina ex quibus non fit panis.* Dicuntur vero ὄσπρια ἀπὸ τοῦ σπείρω quod est sero & semino cuius perfect. med. ἔσπορα hinc σπόριον καὶ καθ' ὑπερβιβασμὸν ὄσπριον. Græci ad mentem Latinorum legumina χεδροπὰ vocant quasi χειριδροπὰ manu lecta & sine falce vt explicat Nicandri Scholiastes ad hos versus theriacorum.

χειροδρόποι δ' ἵνα φῶτες ἄτερ δρεπάνοιο λέγοντες,
ὄσπρια χεδροπά τ' ἄλλα μεσοχλόου ἐντὸς ἀρούρης.

Quos sic vertit doctissimus Gorræus,

Agricolam si quando manu cerealia carpit
Semina, & è terra sine falce legumina vellit.

χειροδρόποι, inquit Scholiast. οἱ γοῦν οἱ ταῖς χερσὶ δρέποντες,

δρέπσντες ἢ γυν θερίζοντες ἄνευ δρεπάνυ, dicuntur χειρο-δρόποι, *vel qui manu legunt vel qui metunt sine falce*, hæc semina soleo ego appellare, *Cerealium succedanea*, quod in vsu hominum cibario cerealibus succedant & ab eis secundas obtineant partes, cum plerumq; vicem panis suppleant excocta & in vsus multiplices ciborum conuertantur ieiuniorum præsertim tempore, quo vix vllus eis carere potest.

Porro leguminum differentias ad duo summa capita soleo reuocare ad *Siliquosa* & *Capitata* Siliquosa tam ratione siliquarum in quib. nascuntur quam seminum maiora sunt vel minora, inter maiora enumerantur Pisa, Fabæ, Lupini, Phaseoli Cicera, Cicerculæ, Lentes, Arace. Inter minora habentur Eruum, Aphaca vicia, fœnumgræcum, Erysimum, sesamus, lolium. Ad ea quæ capitata sunt & in siliquis nonnascuntur pertinent papauer satiuum, linum cannabis, Orminum, vitex &c. de quorum omnium facult. agit Galen lib. 1. citato de aliment facult. Cæterum legumina omnia assertore Hippoc. lib. 4. de ratione victus in acutis part. 92 φυσώδεα sunt καὶ ὠμὰ καὶ πεφρυγμένα ἢ βεβρεγμένα ἢ χλωρὰ *flatulenta*, inquam, *sunt & cruda & cocta, & frixa, macerata, & viridia*; hanc enim lectionem puto retinendam expungendo particulam ἥκιστα, vt monuit Gal. in comment. Natura ergo leguminum est vt sint flatulenta quacumq; ratione sumantur cruda, & cocta, recentia, sicca, præparata non præparata, propter nimirum substantiam eorum terrenam, crudam, crassam, & excrementitiam quam calor natiuus venticuli antequam digerat. in flatum vertit. quemadmodum ante hac á nobis obseruatum est. Hanc Hippocrat. sententiam confirmauit Gal. in comment. his verbis, ἐμπίπλησι τὴν κοιλίαν πάντα τὰ ὄσπρια καὶ δυσπεπτότατά ἐστι: *ventrem implent legumina omnia coctuque difficilima sunt*. Huic vitio

Legumi-num spe-cies.

Legumi-num fa-cultas.

alterum succedit generatio pituitosi humoris crassi & fœculenti quem qui vescuntur leguminibus toto corpore cumulant, vnde crurum potissimum imbecillitas contingit. Cuius quidem sententiæ auctor est Hippocrat. tum lib. 2. Epidem. sect. 4. part 11. tum lib. 4 sect, 4. part 13 quibus locis obseruat. *In Aeno per famem aßiduo leguminum vsu tam viros quam fœminas cruribus non constasse* sed imbecillitate laborasse. *Nimirum cum terrestria duraque omnia propemodum sint legumina* vt ait Iacob. Steue in comment *crassos humores terreosque cum quadam acrimonia ac flatu accumulant qui sensim suo pondere deorsum ad crura ferantur, quo fit vt quemadmodum Aristot. problem. 5. sect. 1. dicebat quibus per famem crura tabescunt non aliam ob causam id accidit quam quod nullum planè capiant nutrimentum aut sane exiguum ex cibis qui suapte natura parum nutriunt cuiusmodi legumina omnia sunt.* Imbecillitas ergo crurum in Aeno accidebat tum ob crassum succum in crura paulatim subsidentem, tum ob paucitatem laudabilis succi & alibilis illuc affluentis, tum denique ob neruos crurum crassis humoribus occupatos ac pene resolutos. Atque hæc quidem communia sunt leguminum vitia, quibus alia magis, minus alia laborant: singula autem ἰδίας μοχθηρίας vt loquitur Hippocrat. suas habent nocendi artes & lædendi ingenia quæ in singulorum historia recensentur.

Quod autem dixi æquè noxia non esse legumina omnia id peculiari obseruatione dignum habetur. Certe cruda legumina deteriora sunt coctis; inter cocta, frixa & exassata elixis minus flatulenta, Sicca vero magis quam viridia; Diu macerata aquis meliora non maceratis. Fresa autem & decorticata integris benigniora; Condita rebus aromaticis, attenuantibus, flatumque discutientibus potiora habentur. Denique si absque aliis ciba

riis ac pane multa copia edantur & frequenter omnium deterrima. Præceptum est Gal. & Hippocrat. quarto de acut. leguminibus vtendum non esse nisi cum cibariis hoc est cum pane triticeo vt eo artificio malignitas leguminum panis bonitate castigetur.

Hæc erant meo iudicio de leguminibus in vniuersum definienda priusquam de singulis disputaretur. Inter hæc vero imprimis occurrit Pisum quod Græci πίσσον vel πισὸν quasi πτισὸν vocant παρὰ τὸ πτίσαι quod est καθαίρειν, ac si quis dicat legumen è siliqua purgatum, aut purgandi vim habens quæ facultas piso tribuitur Fauorinus tamen pisum dici vult quod magna copia in Pisa Elidis vrbe succrescat ὅτι ἐν πίσᾳ τῆς ἤλιδος κατακόρως φύσαι. Pisum.

Differentia Pisi multiplex à magnitudine, colore, figura, regione, maturatione, coctione. A magnitudine alia magna sunt, alia parua. Magna nonnulli Romana vocant, alii ramulatia quod pedamento gaudeant vbi viridia sunt rotunda, vbi resiccata angulosa, colore alias candido alias sordido. Parua Græci ὤχρους vocant, vt placet Dodonæo qui Eruilia cum pisis minoribus confundit, hæc autem maioribus deteriora sunt maximè cum maiora hortensia sunt & exculta. A colore pisum aliud viride, aliud album, aliud ruffum siue cinereum, aliud coeruleum quod rarius existit, aliud rubrum & Americanum sed candida & viridia aliis præstant. A figura quoddam est rotundum, quoddam angulosum. A maturatione aliud cito aliud tardè perficitur ac maturescit: à coctione aliud ad primam vel alteram ebullionem coquitur estque bonitatis eximiæ, aliud vero vel difficulter coquitur, vel ebullitione indurescit quod omnium est deterrimum; Græci autem legumina coctibilia hoc est quæ coctura fiunt teneriora ac molliora τέραμνα hoc est ἁπαλὰ καὶ ἕψανα; dura vero & co- Differentia pisorum.

ctioni inhabilia ἀτέραμνα id est δυσέψανα, de quā leguminum affectione egit Theophr. lib. 4. de causis plant. cap. 13. Vsus pisorum maxime spectatur in iusculis. æstate quidem & cum adhuc viridia sunt ac tenera; vel simul cū folliculis iusculo admiscentur, tumq; dicuntur λεπτολοβὰ, vel siliquis extricata. Hyeme autem & post maturitatem non comeduntur nisi exclusis folliculis, cortice per longam ebullitionem amoto. Pridie enim quam iusculum paretur, macerantur pisa in aqua tepenti vt plurimum fluuiatili (obseruatum enim est puteanâ aqua pisa coctioni reddi contumacia) tum diutissime coquuntur nouam aquam affundendo donec cortex sponte secedat: Mox decoctum illud percolatur & leuiter exprimitur, colatura nominatur *Depurata* gallice, *la puree*: quæ tandem cum butyro, sale, radice petroselini alijsque herbis coquitur in iusculum pauco affuso croco admodum suaue & colore aureum. Extra iusculum eduntur quoq; pisa viridia quidem ac recentia execocta cum butyro, & pauca satureia, serpillo aut thymo, vel etiam cum multa lactuca cocta & concisa: sicca vero frixa modo cum cepe, modo cū thymo, modo cum solo butyro aut oleo. Iam vsus inualuit vt quouis anni tempore in conuiuiorum lautiorū intermidijs dapidibus quæ inter secundas & vltimas mensas apponuntur, integra pisa & λεπτολοβὰ exhibeantur, æstate enim artificiosè recondūtur & cōseruātur à coquis nō minus quam cæteri fructus: iucundissimum est eduliū pisum cum carne porci salita, præsertim quæ cum vertebris coctū quod Galli vocant *Pois au lard*.

Pisorum facultas.

Quod ad temperamentū & facultatem Pisi attinet cū Gal. lib. 1. de alim. facult. dixerit pisum substantia tota cū fabis quamdam habere similitudinem, fatendum est pisum tēperamento esse frigido & sicco in primo ordine, idq; cū exsiccatū est, nā

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

viride & recens humidum existit. Auctor tamen thesauri sanitatis pisa humida & calida constituit ac bilem flauam augentia qua auctoritate innixus nescio cum Galen. contrarium senserit, Oribasium habuerit repugnantem, Dioscoridem fautorem proferre nequiuerit cum de pisis nihil scribat, Hyppocratis denique testimonio gloriari non possit qui de primis qualitatibus pisorũ non egit. Subscribam potius Balthasari Pisanello libr. de potulent. & esculent. facultatib. Pisa gradu primo frigida constituenti & humida temperatè esse dicenti ac propterea calidis temporibus iuuenibus & cholericis conuenire. De aliis autem facultatibus Pisorum non conuenit inter Hippocratem & Galenum. Nam Hippocrates lib. 2. de diæta Pisa scribit inflare quidem minus quam fabas sed per aluum magis secedere οἱ πισσοὶ inquit, φυσῶσι μὲν ἧσσον, διαχωρέουσι δὲ μᾶλλον. At Galenus lib. 1. de alimentorum facultat. cap. de pisis, notat his duabus rebus à fabis pisa discrepare, tum quod non æquè ac fabæ sint flatulenta (atque in hoc conuenit cũ Hippocrate Gal.) tum etiam quod detergendi facultatem non habeant, ideoque segnius quàm illæ per aluum secedant διὰ τοῦτο inquit, βραδυπορώτεροι τῶν κυάμων κατὰ γαστέρα εἰσίν, quod etiamnum repetit cap. 7. libri de cibis boni & mali succi. Certè non est dubium, Galen. hîc ab Hippocrate dissentire sed an à veritate discrepet, non ita cuique obuium est. Ex recentioribus enim nonnulli vt sunt nostri Interpretes, Ruellius, auctor Thesauri sanitatis, Pisanellus, alij pisorum decoctorum cremorem aluum ciere volunt, quo factum est vt purgationis die tribus horis à sumpto carthartico decoctum pisorum exhiberetur proluendæ aluo obseruante Fuschio in paradoxis: Multi vero vt Dalechampius, Fuschius, Matheolus secuti Galenum

Hippocratis & Galeni dissensus

hanc facultatem eis denegant; sed meo quidem iudicio perperam. Constat enim experientia decoctum pisorum aluum ciere, quippe cum multi qui aluo sunt adstricta quadragesimali ieiuniorum tempore quo frequenter iusculis pisorum vtuntur fluidam habeant aluum, quotidieque deiiciant excrementa minus dura quam alio tempore cum pisis abstinent. Ergone Galenus deceptus est? Ergone ab Hippocratis doctrina deflexit? minimè: Hippocrates enim pisi decoctum considerauit, Galenus substantiam. Decoctum pisi haustum magis laxat quam decoctum fabæ: ratio est quia faba magis quidem deterget, sed detersionem illam habet non in superficie sed imis profundisque partibus ac idcirco difficulter & ægrè eximitur quauis ebullitione facultas illa ῥυπτική: præterea fabæ duriorem solidiorem contumaciorem habent substantiam proinde magis fermentatam ægriusque dissipabilem: At Pisa vim detergēdi habent in superficie, substantiam præterea minus compactam magis vero laxam καὶ χαῦνον vt loquitur Paul. Aegin. lib. primo capite 79 proinde vis detersoria leui ebullitione separari potest à pisis, & migrare in eorum decoctum, vnde fluida fit aluus sumpto eo decocto potius quam fabaceo, vt voluit Hippocrates verum quia Gal. esum pisorum & fabarum intelligebat secundum totam substantiam vt ipse loquitur non penes decoctum ideo contrarium protulit nec iniuria: nam decoctione pisorum vis detergendi in superficie posita abit in decoctum, remanent ergo pisa ea vi priuata: At fabæ quia eam in profundo sitam habent, idcirco penè totam ac integram post ebullitionē conseruant; Hinc tandem contingit vt fabæ secundum substantiam assumptæ magis detergeant quā pisa, & ex consequenti non ita tardè secedant. Est itaque vtraque sententia Hippocratis & Galeni

Conciliatur Hippocrati Galenus.

verissima adhibito hoc diorismo quem miror neminem Medicorum qui contradictionem illam obseruarunt hactenus olfecisse quod tamen necessarium erat ad determinandam pisorum facultatem inter medicos controuersam.

Ad Pisorum naturam accedunt *Cicera* græcis ἐρέβινθοι Gallis *Pois ciches* appellati. Quidam autem cicer deductum volunt à voce Hebraica Kiccar, cicar qua circularis seu orbicularis aliqua portio designatur, quasi Cicer ob formam circularem atque rotundam id nominis sortitum sit. Eius duas species constituit Matheol ad lib. 2. Dioscorid satiuum & syluestre: Illud trium est generum candidum, seu columbinum, rubeum seu venereum & nigrum seu arietinum. candidum, inter omnia dulcedine præstat, rubeum ad excitandam venerem aptius est, nigrum præ cæteris vrinam ciet. Syluestris, tres quoque differentias facit Bauhinus ex varietate folliculorum desumptas quas vt minus necessarias prætermittimus. Cicer. Species.

Vsus Cicerum vt pisorum est, non ita tamen frequens nec suauis esu, medicamentis opportunior, Temperamentum, vt ait Simon Sethi, θερμόν ἐστι καὶ ὑγρὸν κατὰ τὴν πρώτην ἀπόστασιν calidum est & humidum excessu primo; substantiæ particeps est partim salsæ partim dulcis: inflationes excitat non minus quam faba sed valentiùs nutrit, venerem quoque stimulat & semen auget cuius gratia admissariis equis olim exhibitum obseruat Galenus. Vim præterea habet abstergendi potentem, adeout nigra cicera contractos in renibus calculos euidenter frangant atque comminuant. Aëtius lib. 1. cicer dicit esse ὄσπριον φυσῶδες, τρόφιμον, εὐκοίλιον, οὐρητικὸν, γάλακτος καὶ σπέρματος καὶ καταμηνίων ἀγωγὸν *legumen flatuosum, alimentosum, ventri commodum, vrinam ciens, lac & semen generans mensesque ducens*, facultatis insuper attrahentis, discutientis Vsus.

incidentis ac extergentis δυνάμεος ἐπισπαστικῆς, διαφορητικῆς, τμητικῆς, ῥυπτικῆς. Simeon Sethi cicer ait διὰ τοῦ ἁλυκώδους ὁμοῦ *partibus ſuis ſalſuginoſis* ventrem ſtimulare διὰ δὲ τῆς γλυκείας ποιότητος *ſua vero dulcedine*, vrinas prouocare.

Gyraldi error.

Miror autem Lilium Gyraldum Simeonis Interpretem ſcripſiſſe nigrum cicer contra venena valere, cum nemo veterum id obſeruarit, nec tale quid in græco Simeonis reperiatur: hæc ſunt Simeonis verba οἱ δὲ μέλανες φαρμάκου τόπον ἔχουσι διὰ τὴν ἐνέργειαν διουρητικώτατοι γὰρ εἰσι, καὶ τῶν ἐν τοῖς νεφροῖς καὶ τῇ κύστῃ λίθων θρυπτικοί, hæc ſic vertit Gyraldus *Nigrum vero cicer medicamenti vim habet aduerſus venena & maxime lotium cit, & frangit calculos renum & veſicæ.* Deceptus eſt vocabulo φαρμάκου quod credidit poſitum pro veneno; Nec animaduertit mentem Simeonis eſſe deſcribere tantum alimenta inter quæ repoſuit cicer. Sed cum ſciret cicer alimentum eſſe admodum medicamentoſum idcirco ſubiunxit. Nigra cicera propter virtutem alterandi maximam non tantum alimenti ſed medicamenti quoque locum obtinere, cum potentiſſimum ſit diureticum, & lithothrypticum medicamentum. Addit Simeon cicer rubrum calidius eſſe albo & craſſiorem generare humorem: Nigrum vero cum faba ſumptum σώματος εὐεξίαν καὶ λιποσαρκίαν inducere Porro notandus eſt alius error Gyraldi in fine illius capitis vbi verba hæc Simeonis οἱ δὲ χλωροὶ ἐρέβινθοι φυσώδεις εἰσὶ καὶ δύσπεπτοι, τινὲς δὲ φασιν, ὡς καὶ εὐχροίας τυγχάνουσι περιποιητικοί, ſic vertit, *viride vero cicer inflat, difficulter cōcoquitur, malūque, vt quidā aiunt, colorē facit:* εὐχροιαν περιποιεῖν eſtne malum colorē facere an potius bonum colorem commendare, fouere, tueri? Certe ſi Gyraldus legiſſet Dioſcorid. lib 2. cap. de ciceribus obſeruaſſet ea ipſa verba quibus vtitur Simeon apud Dioſcorid. eſſe, ſic enim loquitur ἐρέβινθος ὁ ἥμερος, εὐκοίλιος, οὐρητικός, πνευμάτων γεννητι-

Alius error Gyraldi

Amabo.

κὸς, εὐχροίας περιποιητικὸς, &c. *Cicer satiuum aluo idoneum est, vrinam ciet, inflationem parit, colorem commendat, &c.* quod quidem animaduertisse oportuit, ne Medecinæ studiosi interpretibus fidem tantam adhibeant vt græca exemplaria negligant consulere. Et vero à Dioscoride & Simeone non dissentit Isaac lib. diætarum particul. cap. de cicere cum scribat eos qui cicere vtuntur *pulchræ cutis fieri, quod dilatata & extensa caro lucescat & clarificetur.* Quæ postrema verba sedulo obseruanda sunt vt intelligamus an εὐχροια illa & εὐεξία corporis ex bonitate succi alibilis qui est in cicere oriatur an aliunde. Equidem Isaac eam εὐεξίαν καὶ λιποσαρκίαν non refert ad bonitatem succi alibilis, imo potius ad flatum quem excitat toto corpore cicer: *Nutrimentum* ciceris inquit Isaac *quam fabarum maius est non tamen bonum sed ad digerendum durum ventositatem & inflationem faciens, in tantum vt carnem inflet & dilatet, & in ea idem faciat quod acetum in sicco luto aut fermentum in pasta vnde qui eo vtuntur pulchræ cutis fiunt, dilatata enim & extensa caro lucescit & clarificatur.* Quod apud Athenæ. lib. 2. deipn. cap. 14. Diocles significauerat ἐρεβίνθους vocans ζυμωτικοὺς τῆς σαρκὸς hoc est esu cicerum veluti fermento quodam motem carnis turgescere.

Ex his quæ dicta sunt nonnullæ occurrunt dubitationes diluendæ circa cicerum naturam, prima est de eorum temperamento quod diximus esse calidum humidum. Est enim in oppositum sententia Auicennæ libr. secund. tract. secund. cap. 132. existimantis cicer calidum esse & siccum in primo gradu, cui non repugnat Gal. libro sexto simplicium scribens *calidum esse & modicè siccum cicer satiuum, syluestre vero tanto calidius & siccius quanto acrius & amarius.* Est autem apud Gal. norma & index temperamenti calidi & sicci amaror, qui cum in ciceribus reperiatur demonstrat ideo ea sicci Dubitationes.

esse & calidi temperamenti. His obiectionibus respondemus duplicem esse in ciceribus substantiam duplici qualitate perfusam vt ex Simeone Sethi protulimus, prior extima & superficiaria salsedine prædita est, ac vt ita dicam nitrositate ἀλμὴν vocat Theoph cap. 6. lib. 8. histor. plantar. posterior est intima profunda atque vt barbari loquuntur centralis, dulcedinis particeps à qua vim humectandi habet modicè atque calefaciendi; quemadmodum vim siccandi obtinet à priori illa per quam solum vrere dicitur, & à Plinio libro decimo octauo capite duo decimo & à Tremellio apud Columell. lib. 2. de re rust. cap. 14. *Tremellius*, inquit, *obesse maximé ait solo virus ciceris & lini, alterum quia sit salsa, alterum quia sit feruidæ naturæ*. Auicenna igitur superficiariæ illius qualitatis rationem habens siccum cicer dixit, alii ratione dulcedinis intimæ ac plurimæ humidum, Quod ad Gal. spectat versio latina Theodorici Gerardi siccum cicer ponit, at exemplar Græcum Gal. & Venetian. & Basiliense ὑγρὸν habet, seu humidum

Altera difficultas.

Altera dubitatio est de veneris stimulo cur scilicet. venerem excitent cicera: respondet Isaac tribus maximè nominibus ratione *Caloris*, *Nutrimenti*, & *Flatus*, Inde occasionem arripit Pet. Hispanus sciscitandi vtrum cicer his qualitatibus præditũ magis excitet venerem, quam caro & vinum: Negat vero Hispanus, licet enim cicer plures causas contineat excitandæ veneris non tamẽ æquè potentes ac caro & vinum, quia quod materiã spermaticam copiosiorẽ producant, inferiora nõ sunt, ad venerẽ irritandam ipsis ciceribus. Admittit tamen in ægris & in quibus appetitus veneris languet cicera potentiora esse, & vt ipse loquitur *in viâ Medecinæ*, at non ita in sanis & *in via diatæ*.

Tertia difficultas.

Tertia dubitatio petitur ex Simeone & Isaaco qui cum diureticum, fateantur Cicer, monent tamen vlceribus renum

& vesicæ ipsum esse admodum noxium. Vnde hoc? an quia salsugine sua mordicat exulceratas partes doloremque parit: an quia secum rapit in renes vna cum materia vrinæ sordes multas, humoresque biliosos à quibus vlcera sordidiora fiunt, & ipsi meatus obfarciuntur vnde inflammatio & vrinæ suppressio interdum contingit. Addo pro ἐπιμέτρῳ A Salernitanis & à Villanouano pisa & cicera confundi quemadmodum fecit etiam Isaac ex obseruatione Petri Hispani. Restat pars capitis ex manuscript. nostro addita de *Fabis* examinanda discutiendaque. Ergo quod Latini *Fabam* vel à falisca voce haba vel a Græca φάγειν dicunt Græci nominant κύαμον παρὰ τὸ κύειν αἷμα vt ait Eustathius. Etenim si quis, obseruante Luciano in vitarum auctione, elixam fabam certis lunæ diebus deponat sanguinem fecerit αἷμα ποιῆσαι: vocantur & fabæ φάβα καὶ φαβάτα & à rusticis ἔτνος. Cæteras ethymologias & verbi κυάμω significationes non moror, cum ad naturam fabæ intelligendam nihil faciant. Satius erit fabam constituere duplicem Aegyptiam & Græcam, Aegyptia nobis minus vt cognita sic vtilis, Græca quæ & nostras est, vel est satiua vel Syluestris, Prior duplex maior & minor de quibus videndi Botanici.

De faba.

Vide Stuckiũ lib. 2. antiq.

Inter legumina *maximus honor faba*, inquit Plin, libr. decim, octau. cap. 12. quippe ex qua *tentatus sit panis*, frumentaceis misceri fabaceam farinam apud quosdam populos vt solidior panis fiat, etiam hodie mos inualuit. frequentius eius decoctum vsurpatur aut manditur, frixa apud rusticos & pauperes solùm, cum à ditiorum mensis hodiè expungatur, nisi forsan æstiuo tempore cum recens est adhuc & viridis, tum enim decorticata & cum oleribus ac butyro cocta aut frixa suauissimè editur, Sicca interdum

Fabæ vsus in cibis.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

exassatur à rusticis, sed minimo profectu: licet enim minus flatulenta reddatur assatione, non faciliùs coquitur aut aluo secedit, sed tardius ac segnius. Est ergo elixa faba assatâ potior quamuis Isaac contrarium senserit; Est quoque viridis minus noxia quam sicca quia magis aluum lubricat ac humectat, nutrit tamen minus.

Faba virens ac recens temperamento est frigido & humido, resiccata sicco: Dioscorides tamẽ medio ait esse temperamento inter calidum & frigidum, cui sententiæ consentire Gal. Paulum Aeg & Aetiũ contendit Ian. Cornarius lib. 7. dolabeliarum in Paulum Aeginetam ad quem locum lectorem remitto. Hippocrates 2. de diæta eam alere, sistereque aluum ac inflare scribit, inflare quidem quod impediat meatus ne superueniens aliud alimentum suscipiant, sistere vero aluum quũ totam alimenti fæcem habeat. Galenus 1. de alim. facult. in faba flatulentum cibum agnoscit etiamsi coctus diutissimè fuerit ac quouis modo paratus: lib. vero 7. simpl. carnem fabæ detergentis esse facultatis monet, corticem adstringentis; quamobrem sine cortice ingesta ventrem non cunctanter permeat. Dioscorid. lib. 2. *inflationem excitare* ait fabam *ægrè concoqui, tumultuosa somnia facere, tussi conferre, & carnem generare*. Oribasius synop. lib. 1. eam veneri commendat, Actuarius lib. de Spiritib. cap. 5. eius vsu interdicit ob crassum sanguinem & flatum non dissimilem quem creat. Simeon Sethi notat nonnullos arbitrari fabas mali esse succi quod *bestiolas quasdam gignant quæ omnino ex putredine ac sordibus quibusdam humescentibus nascantur. Accedit ad hoc quod fabas tradunt non solum mentem perturbare, sed & aciem ingenij hebetare eorum qui diutius in locis vbi plurimæ proueniunt, versantur: ea videlicet causa quoniam mali vapores & fere pestilentes ex his redduntur, qui quaquauersum aërem inficiunt & corrumpunt, qui continenter il-*

Fabæ tẽperamẽtum.

Facultates fabæ.

latus cerebri temperaturam ſubuertit, qua ſubuerſæ infectaque rationalis facultas ac vis hebetatur. hæc ille.

Cæterum quærit Pet. Hiſpanus cur cortex fabarum adſtringat, cortex vero tritici, vt dictum eſt, detergeat & laxet. reſpōdet autem id fieri propter corticis fabacei duritiem atq; craſſitiem, quæ impedit ne calor cœleſtis imprimat in eum caliditatem atque raritatem vnde vis oritur deterſoria.

Animaduerſione dignum eſt quod fabæ intro ſumptæ venerem ſtimulent, admotæ vero puerorum inguinibus, compeſcant; aſſumptæ flatu & nutrimento libidinis ſtimulos exacuunt, admotæ vero & frigiditate ſua & obſtructione pororum, non ſinunt materiam ſpermaticam in membra genitalia deſcendere. Hac etiam de cauſa appoſitæ locis vbi ſuccreſcunt pili, faciunt vt illi ſubtiliores atque tenuiores naſcantur; conſtrictione enim pororum ſubtilior euadit pilus. Inter fabarum vtilitates, Plinius, Dioſcorid. & Gal. recenſent facultatem iuuādi pectus & pulmones, quod intelligendum eſt de fabis freſis & excorticatis quibus vis ineſt detergendi. Quem profecto vſum dum commemorat Lælius Biſciola, tomo 2. horarum ſubſeciu. lib. 16. cap. 17. ad finem grauiſſimum errorem commiſit in Paul. Æginetam quem ſibi contradicere aſſeruit. affirmat enim Paulū Æginet. lib 3. cap. 28. de raucedinis cura inter alia remedia propoſuiſſe fabas cum ſuis corticibus elixas, à quod certè Aeginetæ verbis omnino repugnat, verba Aegin. hæc ſunt ὑγρότητος δὲ καταληφθείσης ἐν τοῖς μορίοις ἐπὶ τὰ ῥυπτικώτερα ἔρχεσθαι, οἷον ἐστι κυάμινον ἔτνος, &c. id eſt *humiditate vero in partibus relicta, ad ea quæ magis extergunt deueniendum eſt, velut eſt puls fabacea*: vel Biſciola per ἔτνος corticem fabæ intellexit, quod non crediderim adeo ſupina eſt ignorantia. vel ex aliorum relatione tranſcripſit inconſulto Aegineta quod factu credibile, cum hodie maxima ſcriben-

Fabæ venerem ſtimulāt & extīgunt.

Error Biſciolæ.

tium pars ex aliis transcribant. Quid autem per κυάμινον ἔτνος voluerit Paulus, satis accurratè expressit Cornarius in versione eius loci; interpretatur enim, *fabam fresam elixatam*, seu pulmentarium ex fabis fresis & deglubitis confectum; sic enim definit ἔτνος Gal lib. περὶ εὐχυμ. καὶ κακοχυ. cap. 5. τὸ ἐκ τῶν ἑψηθέντων ὀσπρίων τε καὶ χεδρόπων σκευαζόμενον *quod ex decorticatis & fresis leguminibus paratur*. Nominatim vero Gal. com in part. 18. lib. 1. de vict. rat. in acut, ἔτνος κυάμινον *pultem fabaceam* recenset & comparat cum ptissana, pulticula, seu cremore hordei prout cibus est non potus.

Esus fabæ interdictus. Cæterum Salernitani cum esum fabarum prohibeant mihi reuocant in memoriam symbolum Pythagoræ quo κυάμων ἀπέχεσθαι id est *à fabis abstinendum esse* iubet. Multæ autem & grauissimæ rationes à multis adductæ sunt huius præcepti Pythagorici, quas in vnum veluti fascem colligere non pigebit. Marc. quidem Tull lib. 1. de diuinat. 1. Ratio. hanc causam produxit. *Iubet igitur Plato sic ad somnum proficisci corporibus affectis vt nihil sit quod errorem animis perturbationemque afferat: ex quo etiam Pythagoreis interdictum putatur ne faba vescerentur quæ res inflationem magnam habet. Is cibus tranquillitatem mentis quærentibus constat esse contrarius.* Et certe hæc ratio à veritate prorsus aliena non est, cum ex Dioscoride constet fabam grauia somnia inducere, & vt aiunt Psellus & Simeon Sethi, *turbulenta & non vera* ὀνείρους ταραχώδεις καὶ οὐκ ἀληθεῖς, tum ob flatulentam eius materiam tum ob κακοχυμίαν. Cuius quoque sententiæ fuit Plinius scribens *fabam hebetare sensus existimatam, & insomnia facere*, Non-2. Ratio. nulli vero opinati sunt voluisse Pythagoram hoc præcepto à rei veneriæ prolunio discipulos submouere, allusione facta ad testiculos quos græci non minus quam fabas κυάμους vocant, quod sint τοῦ κύειν αἴτιοι hoc est *pariendi auctores* vel εἰς τὸ κύειν

θειν) id est *ferendo vtero valentes*, quamobrem græci ἀπὸ τοῦ κυάμου κυαμίζειν dixerunt quod est puellarum ætate maturiorum, cum virum appetunt, vt notat Ascen. ad cap. 11. lib. 4. Agellii, ex Scholiast. Aristophanis. Diogen. præterea Laert. in vita Pythag. ex Arist. lib. de fabis obseruat fabas pudendis similes esse vel inferni ianuis, etenim vt ait Lucian. in uitarum auctione si *fabam adhuc viridem exuas, videbis eam omnino virilibus membris similem naturam habere*, quod etiam Bapt. Porta lib. 3. Phytognom. cap. quadragesim. quart. præclarè demonstrauit. Igitur quod faba τῷ παντὶ γονῇ εἴη ab iis abstinendum censuerat Pythagoras. Non est tamen prætermittendum Laertium dixisse fabas esse infœcundas, ob idque putasse nonnullos vsum fabarum interdictum à Pythagora propter sterilitatem, cuius, cum infœcundæ sint, symbolum existunt. Equidem cum ex omniũ pene sententia tùm ratione flatulenti spiritus quùm alimoniæ quam fabæ subministrant corpori, venerem excitare dicantur; ac præterea ex earum characterismo fœcunditatẽ promouere: suspicari non possum quomodo & à Pythagora existimatæ & à Laertio vocatæ sint ἄγονατοι. Dicam tamen quod in mentem venit; Primum est aliquid inesse fabis ac præsertim earum putaminibus quod fœcunditati obest. Apollonius Dyscolus Alexandrinus lib. historiæ cõm. ca. 46. refert ex Theophrast. lib. 5. de causis plãt. ca. 21. *putamina fabarum radicibus arborũ apposita, fructus siccare & corrumpere, Sed & gallinas domesticas, si crebro ea edant steriles fieri*. An vero arbores enecant exsugendo succum terræ quo aluntur plantæ, an obstruendo atque constipando tum terram ipsam, tũ plantarum radices; an duritia sua ac siccitate plãtarum fibras emaciando? quod ad sterilitatem gallinarum attinet puto eam à fabarum putaminibus induci tum earum siccitate, tum crassitie à quibus

3. Ratio.

An fabæ infœcundæ.

redduntur δύσπεπτα & pauci nutrimenti. Alterum quod inquisitione nostra dignum est in eo consistit vtrum quemadmodum fabarum putamina plãtas & gallinas steriles reddunt, sic fabræ ipsæ homini sterilitatem inferant. Equidem multum interest an quis de viro hoc pronuntiet, vel de fœmina. Aliter enim excitatur venus in muliere quam in viro, aliudque est excitare ad venerẽ & aliud fœcũditatem promouere. Conueniunt omnes ob flatulentam fabæ substantiam venerẽ stimulari in hominibus quod penis distendatur & flatu turgescat; sed propterea nec seminis augetur copia, nec semen ipsum calidius aut spiritu genitali turgidius redditur, proinde nec fœcundius euadit. Excitant ergo venerem fabæ in viris & virgam intendunt, sed fœcunditatem non iuuant. Melancholici omnes quia flatibus pleni idcirco sunt libidinosi, sed parum fœcundi, quia flatus coitus quidem vnam cõditionem præstat virgæ erectionem, sed copiosi seminis ejaculationem eiusque fœcundi, quæ præcipua est fœcunditatis causa, ne minimum quidem promouet. Flatus autem in fœmellis non ita potest excitare venerem atque in viris, quia libidinis desideriũ in fœminis non exurgit ab extensione aut erectione alicuius partis, sed potius ex attritu atque fricatione, quamobrem fabæ non ita forsan in libidinem fœmellas irritabunt atque viros, quod propter partium diuersitatem alia sit coeundi cupiditas in viris quam in mulieribus. Itaque facile assentior fabas sterilitatis causam esse posse in mulieribus, tum quia frigiditate sua temperamentum mulierum adaugent, tum quia crassitie venas mulierum angustas obstruunt ac infarciunt, quo fit vt materia seminis sanguis & spiritus exigua quantitate ad membra genitalia confluat. Præterea duæ aliæ sunt rationes quæ fabas sterilitatis inducendæ damnare possunt. Altera est

Nota. (beside "minibus quod penis distendatur")

Nota. (beside "viros, quod propter partium diuersitatem")

sensuum

sensuum hebetatio ac torpor quem fabæ accersunt, seu ille contingat ex crassitie ac impuritate sanguinis a flatulentis crassisque earum fumis excitata, seu ex spirituum animalium fœculentia, atque pigritia, quam ijdem fumi prouocant. Altera est frequentia veneris quam flatu suadent. Qui enim flatulentis spiritibus turgent ex virgæ tensione coitum semper appetunt, quem si frequenter celebrent, sane periculum est ne sterilescant ex dissipatione spiritus genitalis & seminis fœcundi quod admodum exiguum habent: fit ergo vt ex accidenti fiant fabæ sterilitatis causæ. Et hæc de fabarum sterilitate cuius gratia non existimo Pythagoram earum vsum prohibuisse, sed potius ob libidinem quam irritant. Nec enim ab hac sententia repugnat mens eorũ qui esum fabarũ interdictum putant, non tam fabarũ quam ouorum gratia à quibus abstinuisse Pythagoram monet Laertius, quod in eis foret ἡ τῶν ζώων κύησις *animalium foetura*. Et profecto Aristoxenus musicus Aristotelis auditor in libro quem de Pythagora reliquit, *nullo sæpius legumento Pythagoram dicit vsum quam fabis quoniam is cibus & subduceret sensim aluum & leuigaret*, sed qui Pythagoram ouis dixerit vsum nemo existit.

4ª ratio.

Ouis abstinet Pythagor.

Cæterum cum multæ aliæ causæ huius præcepti Pythagorici enumerentur quæ nec ad Physicam nec ad medicinam pertineant, silentio eas inuoluere mihi consilium est, præsertim cum repeti possint ex Agellio libr. 4. cap. 11. Philippo Beroaldo in symbol. Pythagor. expositione, Stuckio antiquit. conuiuial. lib. 2. & 3. & lib. de Sacrificijs gentilib. Lilio Gyraldo syntagmat. 17. hist. deorũ Erasmo centuria prim. prouerb. chiliad. 1. alijsq; nõ paucis. Satius erit causam perstringere cur earũ esum Salernitani prohibeant: ea vero est metus podagræ ob crassos viscidosq; humores quos in

5ª ratio.

corpore generati bene autem dixere *podagram*, non *chiragram*, quia supra monuimus ex Hippoc. in epidem., eos qui in æno leguminibus per famem vsi essent, pedum imbecillitate laborasse: crassorum enim eduliorum proprium est deorsum ferri, sicut crassorum humorum ac terrenorum καταῤῥοπεῖν. Quamobrem Arist. lib. 3, de Hist. animal cap. penultimo fabas largius datas ouibus, capris, bubus, capellis obseruat lac copiosũ generare *faciũt enim*, inquit, *vt vbera demittuntur* ποιεῖν γὰρ καθίεναι τὸ ὖθαρ.

Priusquam huic animaduersioni finem imponã, duo examinabo, primum est quid voluerit Lucianus in vitarũ auctione cũ dixit, *elixam fabam si deponas certis noctibus sanguinẽ feceris*, ἑψὴν θέντα δὲ, ἢν ἐπαφῇς ἐς τὴν σελήνην αἴνῃ νυξὶ μεμετρημένῃσιν αἷμα ποιήσεις.

Locus Luciani difficilis expositus

Alterum est quid velit prouerbium gallicum, *florent fabæ*, cuius meminit Gilbert. Cognatus. Quod ad primum attinet interpres Luciani Martin. Bolerus quid hæc sibi verba velint non satis expressit idcirco credo accuratius hoc modo illustrari posse. *Elixam fabam si emittas seu exponas ad lunam certis aliquot noctibus*, (sic enim dimensas noctes explico quasi certum noctium numerum dimetiri oporteret vt sanguis è fabis fieret) *sanguinem feceris*. In quo quidem duo examinanda veniunt, primum de luna, alterum de sanguine. Equidem Pythagoram

Pythagoras magus.

superstitionibus magicis fuisse addictum qui eius vitam legerit, facile sibi persuadebit, illudque ipsum & auctoritatib. & exemplis dudum probauit Iacob. Boissardus tractatu posthumo de diuinatione in Pythagora. Hanc ob rem mirum non est si lunæ & astrorum superstitiosus obseruator plãtis multas virtutes vanas & ridiculas tribuerit. Imo vero vt supra vulgum sapere videretur nonnullas herbas inuexit quæ Physicis omnibus ac medicis nomine & facultate ignotæ erant qualis sunt hæ à Plinio enumeratæ Coracesia, Callicia,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

Menais, Corinthas, Aproxis: quarum quidem cognitionem hauserat vel ex Aegyptiis ac Babiloniis vel ex libro Mercurii Trismegisti continente *triginta sex sacras horoscoporum herbas*, cuius meminit Gal in proœmio lib. 6. de simplic. medicam. facultatibus. eiusmodi autem erant Pythagoricæ & Aegyptiacæ obseruationes, vt colligendæ essent herbæ vel præparandæ sub signo, Astro, vel Planeta cui dicatæ erant atque consecratæ; Et quia in signo tres erant decuriæ, quibus singulis singuli decani præsidebant, idcirco herbæ signorũ colligebantur sub decano decuriæ ad quam pertinebant hincque vocabantur *herbæ decanorum*, vt videre est apud Gal citato proœmio, quod nemo ante me obseruauit, idque copiosius epist. quadam ad Carolum Bouuart Doctorem Medicum Parisiensem virum vt in lectione Hipp. & Gal versatissimum atq; in omni scientiarum genere eminentissimum, sic in medicina facienda exercitatissimũ. Herbæ vero planetarũ planetæ sui nomen retinebant, quo factũ est vt herbas fecerint *Saturninas, Iouiales, Martias, Solares, Mercuriales, Venereas, Lunares*, de quibus egit Albertus magnus. Apuleius, Cornel. Agrippa, & Bapt. Porta. Enimuero fabam Pythag. illius vanitatis studiosus inter lunares reposuit herbas, cuius idcirco eliciendis facultatibus lunæ status obseruandus esset; mirum ergo non est si lunæ exponeret fabam ad effectus magicos consequendos, quemadmodum Democritus apud Plinium lib. 24. cap. 17. Arianidem colligi iubet cum Sol in leone est. Ex eo vero colligimus fabam Lunarem herbam fuisse, *quod sola frugum*, vt ait Plinius cap. 12. lib. 18. *etiam exesa repletur crescente luna.* Deinde scimus ex phytognomicorum doctrina eas plantas quæ candidis sunt floribus aut versicoloribus lunares esse, tum quod Lunæ sydus albo vel argenteo colore splendescat, tum

Herbæ planetariæ.

Decanorum herbæ.

Faba lunaris herba.

quod luna colore varietur ad ætates suas. Ad adam & rationem tertiam ex eius effectis depromptam, noxam intelligo quam cerebro (quod lunæ subiectum est) inferre supra obseruauimus. Quod ad sanguinem spectat quam ex faba elixa lunæ exposita elici dixit Lucianus, præstigium fuit Pythagoræ magicum, qui hæc ipsa & similia facere solitus erat. Cælius Rhodig. lib. 9. cap. 23. Pythagoram id ridiculum factitasse scribit, *vt quæ collibuisset sanguine perscriberet in speculo moxque litteris ad lunam orbis pleni obuersis stanti à tergo, vt in luna exaratas disco, commonstraret* huiusmodi præstigium. Suidas in voce θετταλὴ γυνὴ vocat πύταγον, παίγνιον διὰ κατόπτρυ. Sed fortasse non hoc magicum fuit, sed physicum Pythagoræ artificium, quod è fabis sanguini similem liquorem extraheret. Etenim si rei rusticæ cultores mangonio possint mala, pyra, citria, albas ficus rubore sanguineo inficere, si pluuias interdum obseruamus sanguineas, si succi terræ succrescant sanguineo colore saturati, quidni Pythagoras ex alicuius rei additione rubicundas effecisset fabas, vt ea industria conceptã diuinitatis suæ opinionem apud suos cõseruaret simul & augeret? Et vero si essentiales quasdam proprietates atque substantiales cum Chymicis liceat admittere, crediderim ex interna fabarum substantia educi posse artificio chymico substantiam quamdam rubicundam, ac sanguini persimilem quæ sit velut fabarum elixir & fabalis spiritus balsamũ: cũ enim apud chymicos per similia omnis actio procedat, effectus vero fabarnm ad sistendum sanguinis fluorem comparatus sit, necesse est vt sistendi sanguinis actio fiat per substantiã fabarum sanguini quodãmodo similem. Et de hoc fortasse interioris substantiæ colore intelligendus est locus Helenij Acronis comment. ad satyr. 6. Horatij lib. 2. serm. *Pythagorus*, inquit, *legumen omne*

negauerat comedendum, præcipue fabam veluti parentem voluerat, nam colorem eius dicebat veluti humano sanguine infectum. Quod autem fabæ ſanguinem ſiſtāt, non Paracelſiſtæ duntaxat ſed Medicinæ Hippocraticæ ſectatores prodiderunt. Dioſcorides lib. 2. cap. 93. ſcribit *coctam fabam cum poſca, & vua cum cortice in cibo acceptam dyſenterias & alui profluuia cohibere.* Addit *fabam decorticatam in duas partes diuiſam qua parte ex natura coaluit ad ſanguinis ab hirudinibus eruptiones imponi, ipſaſque cohibere ſi ſecundum ſemiſectam partem apponatur.*

Tranſeo ad prouerbium gallicum *florent fabæ* quo ſignificatur florentibus fabis nonnullos inſanire, & præſertim fœminas. Vbi ergo quempiam inſanientem vident vt occaſionem præripiāt quærendi cur inſaniat, Galli dicunt *florent fabæ* quaſi velint ſtultitiæ obnoxios homines, tum maximè in amentiam incidere cum fabæ in flores erumpunt. Fundamentum huius prouerbii deſumptum eſt ex effectu fabarum quas ex Simeone Sethi & aliis diximus ſubuertere rationalis facultatis arcē ſenſuſque hebetare. Sed vt hoc efficiant neceſſe eſt vt maligni earum vapores hauriantur, aut aër iis vaporibus infectus. At cum eorum magna pars qui in furias aguntur, longè à fabis diſtet, idcirco huius ſymptomatis cauſa minimè ad fabarum flores poteſt pertinere, ſed ad aliud quippiā quod cōmunis ſit cauſa tam inſanientium, quam florētium fabarum. Nolim cum Aſtrologis, Martis & Mercurii accuſare aſpectus, aut configurationes Solis & Lunæ in ſecundo, ſexto, octauo, aut duodecimo ab horoſcopo loco in mediū proferre, quid enim iſta ad fabas? Sed Solem accuſo ad nos propius accedentem & vernam tempeſtatem afferentem, quo quidem tempore & cū genitalis aruorum ſpiritus ac viuificus terræ calor flores fabarum trudit, & natiuus hominum calor humorum orgaſmum

Prouerbium de fabis.

Cur vero quidam inſaniāt.

ſuſcitat atque commouet; vnde tandem ij qui imbecillo ſunt cerebro & ad inſaniam propenſi natura exiſtunt, inſaniæ exacerbationes patiuntur, fit enim tunc temporis quædam humorum velut ebullitio non minus quàm in ſuccis ac in muſto, ob aquoſa, cruda vel putreſcentia excrementa. Cum enim naturales rerũ omnium ſucci, tria excrementorum genera contineãt terreſtre, quod in vino fæci reſpondet, aëreum quod flori vini, aquoſum & crudum quod aquoſæ vini ſubſtantiæ ſimile eſt; ipſum eſt quod calore ferueſcens in humoribus & ſuccis ebullitionem facit: præterita hyeme collecti in humoribus aquoſi & crudi illi ſucci ſuperueniente vere & calore increſcente turgeſcunt, ac veluti ebulliunt. Ignea ergo humorum pars velut ſubtilior ac tenuior ad cerebrum viam affectat, in quo cum natura debile eſt & infirmum, inſaniam accendit. Quod autem eo tempore quo humores in corpore luxuriant, exacerbatio inſaniæ contingat probari poteſt ex Anglorum conſuetudine cuius meminit Bodinus lib. 5. theatri naturæ. *Cur*, inquit, *Britanni furioſos quartadecima Luna verberibus cædunt? Id maximè ad ædes Nazareas Londini fieri conſueuit, cuius rei cauſam cum à cuſtodibus exquirerem intellexi furorem iſta ratione coërceri, id vero luna decima quarta faciunt quia tunc maximè ſanguis ac ſpiritus efferueſcit.* verum de hoc fabarum prouerbio conſulendus eſt Leuin. Lemnius li. 2. de naturæ miraculis cap. 9.

Humorũ ebullitio.

Angli quo tempore inſaniant.

Multa præterea de fabis & præſertim de Aegyptia adduci in medium poſſent, ſed earum hiſtoriam vniuerſam hic nõ damus; fabam Aegyptiam Colocaſiam multi crediderunt Arum eſſe Aegyptium, ſed eos reprehẽdit Fabius Columna in parte altera minus cognitarum ſtirpium cap. 10. fabã Catharticam deſcribit Balduin. Ronſſæus epiſt. medicinali 28. & Nicol. Monardus hiſt ſimpl. me-

dicam. cap. 49. fabæ quoque arborescentis memi- nit Clusius exotic. lib. 3. ca. 6. fabæ suillæ, & inuersæ historia habetur apud Botanicos.

Concludo cum partibus omnibus fabæ, *Siliqua* fabarum sunt *folliculi*; *fabalia* earum sunt purgamenta: Nigrum quod in faba summa visitur *Hilum*: faba cum cortice vocatur *Solida* vel *Integra*, decorticata appellatur *Fresa*, fabæ farina est *Lomentum*: faba elixa cum suis corticibus *Conchis* nuncupatur, sine corticibus ἔτνος, farinæ faba elixata λέκυθος, diuisa & semisecta faba ἡμιτόμιος. Fabæ partes.

DE OLERIBVS IN GENERE.

CAP. XX.

„ IVs olerum cicerumque bonum,
„ substantia praua.

ANIMADVERSIO.

HVnc versum ex manuscrip. nostro addimus quo præcipiunt nobis Salernitani vt iusculis & decoctionibus olerum vtamur ab eorum vero substantia abstineamus. Est autem *Olus* omnis herba satiua quæ in vsu cibario est, vnde *ab alendo* olus deducit Isidorus originum lib. 17. cap. penultimo, placuit tamen Varroni lib. 4. de lingua latina ab *olla* deriuare quod cruda olera in olla coquerentur. Iosephus Scaliger olus ab *oleo* dictum putat quod est cresco, translatæ enim in ortum herbæ ex agrestibus cultæ fiunt. Græci olus vocant Olus quid.

λάχανον vel ἐκ τοῦ λαχαίνειν quod est fodere, oportet enim λαχαίνεσθαι ἢ σκάπτεσθαι τὴν γῆν ἐπὶ φυτεύσει αὐτοῦ, vel παρὰ τὸ λάχειαν γίνεσθαι τὴν γῆν θρυπτομένην; vel denique παρὰ τὸ σφόδρα χαίνειν αὐτὴν σκαπτομένην vt habetur in magno Ethymologico

Olerum vsus in cibis.

Magnus quidem olerum est vsus & si credimus Plinio abusus quoque, cum in eis luxuria fecerit huiuscemodi discrimina, vt ex illis quædam plebi pauperibusque nascantur, alia plebis mensæ non capiant, sed solis diuitibus apponantur. Recte autem obseruat Iul. Alexandrinus salub. lib. 9. cap. 1. *olera, oleraceaque & hortensem vbertatem fructusque arborum diuersi omnia generis & conditionis nempe & paucissimi alimenti, & probi rectique, mali autem & medicamentosi multi malitiaque & vitiosissimi succi plurimi:* Adeout destinata potius olera sint medicamentis, quam alimentis. Exiguam enim habent facultatem nutriendi, plurimam alterandi, hoc est vel refrigerandi, vel calefaciendi, vel desiccandi, vel humectandi, vel duratam molliendi aluum, aut emollitã nimis durandi, vel demum quacunque ratione corpus nostrum adiuuandi. Sane Gal. lib. de aliment. facultat plantas omnes definit *præter quam quod exiguum corpori præbent alimentum, succum etiam prauum generare, & ex iis plurimas noxam stomacho adferre.* In qua sententia fuit Diphilus apud Athen. lib 2. Deipnosoph. citra exceptionem enim olera omnia nihil alere scripsit, attenuare præterea, prauum succũ gignere, innatare vẽtriculo, difficulter digeri Δίφιλος δὲ κοινῶς φησὶν εἶναι πάντα τὰ λάχανα ἄτροφα, καὶ λεπτυντικά, καὶ κακόχυλα, ἔτι τε ἐπιπολαστικὰ καὶ δυσοικονόμητα. In quo quidem errare Diphilum voluit Dalechampius in notis ad Athen. quod olera omnia dixerit *attenuare*, cũ frigida & humida non attenuẽt Sed credidit Dalechãp. attenuare referendũ esse ad humores, cũ referendum sit ad corpora,

Notatur Dalechamp.

certum enim eſt ea corpora quæ ἀτροφίᾳ laborant, qualia ſunt quæ ἀτρόφοις & κακοχύλοις oleribus veſcuntur, fieri in dies λεπτοσαρκότερα & extenuata vt ſapienter monet Caſaubon. ad illum locum.

Cum igitur olera tam praui ſint nutrimenti ſapienter à Salernitanis cautum fuit ſolo eorum iuſculo ac decocto vtendum eſſe, & abſtinendum ab eorum ſubſtantia quæ vel porraceam bilem in vẽtriculo, vel crudum, excrementiumque ſanguinem cumulat, melancholicum ac terrenum, interdum acrem, tenuem vel aquoſum, vnde contumaciſſimæ obſtructiones, cachexia, atrophia, morbi longi ac diuturni exoriuntur. Eorum vero decoctum vt parum nutrit, ſic vim maximam medicamenti habet ſeu refrigerando ſeu humectando ſeu alio quouis modo contemperando.

Porro in vſum veniunt olera pene ſecundum omnes ſuas partes, alia quidem ſecundum *radicem*, vt paſtinaca, rapum, carum, allia, cæpa, raphanus, quibus addi poſſunt fungi & boleti radixque chryſanthemi tuberoſi indici: alia *caule & folio* placent vt lactuca, portulaca, acetoſa, atriplex, ſpinacia &c. nonnulla *cymis* delectant vt fœniculum, anethum: quædam *germinibus* vt aſparagus, lupulus; *floribus* etiam non pauca vt roſa, viola, bugloſſa, braſſica crocus. Alia *carne ac fructu* vt cynara, fraga, cappares Eduntur autem olera vel cruda vel cocta. Cruda ſi per ſe ſola ingerantur omnino praua, ac maligna præſertim ſi agreſtia ſint & minimè exculta. Olim vero apparabantur cum muria & aceto ſicque in totum annum ſeruabantur prouocandæ appetentiæ gratia ex Gal. lib. 2. de aliment. His hodierna die ſuccedunt noſtra Acetaria ſale oleo, & aceto condita, interdum ſaccharo, quibus olerum craſſities ac frigiditas caſtigetur. In acetariis magnum gulæ irritamentum, Imo luxuries præſertim apud Italos, & Romanos Principes qui *credentiariis*

Olera vt edantur,

Acetaria

suis eam ministerii prouinciam munusque committunt, acetaria conficiendi. Hyeme & æstate eduntur, æstiuo tamen tempore minus noxia sunt ob refrigerandi corporis necessitatem. Nonnunquam etiam cocta manduntur vel cum butyro sale & aceto, vel in iure carnium quo modo minus malefica. In summum pessima sunt cruda & solitaria: minus condita, multo etiam minus cocta, omnium minimè noxia, decocta cum carnibus abiecto magmate, & hæc vniuersim dicta sufficiant de oleribus sequentia capita nonnulla olera sigillatim exponent.

Cæterum de Ciceribus nihil hic addo cum de iis capite de leguminibus actum sit.

DE HERBARVM RADIcibus, folijs, floribus, seminibus. ac primum de Buglosso.

CAPVT XXI.

„ Vinum potatum quo sit macerata buglossa,
„ Mœrorem cerebri dicunt auferre periti,
„ Fertur conuiuas decoctio reddere lætos.

ANIMADVERSIO.

Quod innuimus supra, olera non tam alimenti quam medicamenti rationem habere, id maximè intelligendum est de sequentibus herbis

quarum meminere Salernitani. Paucæ enim ex iis sunt quæ sint edules quibusve pro alimento vtamur, pro medicamento vero frequenter. Ac inter eas paucæ admodum refrigerantes reperiuntur, quod existimarēt Salernitani calidas herbas & calefacientia medicamenta maiorem familiaritatem habere cum calore nostro natiuo quam refrigerātia vt alicubi Gal obseruauit. Quas autem herbas confusim & sine ordine Salernitani descripserunt, eas ordine certo digessimus nō quidem ita exacto vt primo de radicibus, mox de foliis, deinde floribus, ac demum de seminibus agatur: sed primarum qualitatum, quibus vigent, rationem eam habuimus, vt imprimis. Calefacientes omnes ac humectantes exposuerimus, deinde calefacientes & desiccantes; tertio loco refrigerantes ac humectantes: & tandem refrigerantes simul & desiccantes, & eas quidem primis locis quæ in primo sunt ordine calefacientium vel refrigerantium, secundis quæ in secundo, & sic de cæteris. Mihi si agendum fuisset de omnibus oleribus vel Galeni methodum secutus essem vel exactiorem quamdam rationem inuestigassem: hic quia pauca sunt prædicto ordine contentus fui. Est vero primum hoc caput de buglosso ex manuscript. additum cuius meminisse videtur Bruyerinus cap. 16 lib 8. de re cibaria *Tantum*, inquit, *buglosso veteres tribuisse reperio, quod in vinum coniecta potantibus animi hilaritatem voluptaemque auget*: licet hoc intelligi quoque possit de Dioscoride ex cuius cap. 123. lib. 4. hæc doctrina desumpta est. Hic autē primo occurit difficultas de buglosso, quonā scilicet nomine veteribus appellaretur, & qua hodie donetur appellatione: nec enim cōuenit inter botanicos quomodo à nobis appelletur ea herba quæ à similitudine linguæ bubulæ βούγλωσσον ἢ βούγλωσσος græcis dicta est. Potior tamē eorū pars & sanior *buglossū* veterū cre-

Ordo huius partis.

De buglosso.

Nomen.

dit esse eã herbã quã hodie *Boraginem* vocamus appellatione forsan deducta à Lucanis qui eam Coraginem nuncupabant vt obseruatum habetur apud Apuleium lib. de medicaminib. herbarum cap.41. Et sane qui descriptionem Buglossi apud Dioscoridem & Auicennam contulerit cum boragine nostra eamdem plantam esse deprehẽdet. Est enim vt *buglossum* Dioscoridis sic *borago* nostra foliis verbasco similibus nigrioribus tamen & asperioribus, quæ in terram inclinant & bubulas linguas tum forma tum asperitate imitantur. Contrà *buglossum* nostrum vulgare folia habet oblonga echio similia non ita lata vt bubulas referant linguas; deinde minus in terram vergunt, quin potius surgunt è toto fermè cespite sursum tendentia, nec aliqua ex parte verbascum referentia. Alias rationes omitto quæ fusius exponuntur à Mathiolo, Dalechampio, & aliis Phitoptris: est ergo hoc caput intelligendum de *boragine* nostra, sequens vero de *buglossa* vulgo dicta.

Species. Differentiæ buglossi Bauhino multiplices aliud enim est satiuum, aliud syluestre, satiuum aliud latifolium hocque vel vulgatum cœruleo, albo, roseo flore, vel peregrinum quod vel semper virente folio vel luteo flore, & aliud angustifolium quod sinuato est folio vel non sinuato hocque maius & minus At syluestre maius & minus est, hocque duplex latifolium, & angusti folium.

Temperies. Temperamentum buglossi Gal lib 6. simplicium humidum calidumque est idque primo statim excessu, vrinam proritare & sitim sedare voluit Simeon; aluum vero mouere expertus est Symphorianus Campegius ex obseruatione Bruyerini, ex eius enim frequentiore & copiosiore vsu in alui profluuium aliquando incidit. Mirum vero alicui videri potest quod diuriticum sit cum humidum & calidum existat; sed in eo duplicem substantiam

detersoriam scilicet, quæ ex asperitate foliorum deprehendi potest; alia vero est intima ac profunda; viscosa scilicet & humida cui vis inest emolliendi: alimentum autem eam herbam suppeditare inter cæteras à lactuca optimum plurimi existimāt propter temperamentum quod affine habet cum temperamento humano. Sed præcipua laus in exhilarando consistit, tristitiam submouendo, cordis affectus depellendo Nam, vt aiunt Salernitani, vel macerata in vino vel decocta ex aqua gaudium & lætitiam creditur afferre, melancholicos morbos auertere, animi deliquiis subuenire, vno verbo, exhilarare ac mœrorem discutere. Vetus ea persuasio est à Trojani belli temporibus ad nostra vsque sæcula propagata. Eam enim describi ab Homero Odyss. δ, & Nepenthes nomine designari credidit antiquitas. Narrat Homerus Helenam conuiuis suis vinum exhibuisse in quod pharmacum miscerat, & iniecerat.

Buglossum exhilorat.

Nepenthes Homericū.

Νηπενθές τ' ἄχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων
Ὃς τὸ καταβρόξειεν ἐπὴν κρητῆρι μιγείη
οὔκ ἂν ἐφημέριός γε βάλοι κατὰ δάκρυ παρειῶν,

Hoc est, *medicamentum absque dolore & ira malorum obliuionem inducens, quod qui deglutierit postquam cratero mixtum est, non vtique tota die profundere poterit lacrymas à palpebris.* Hoc vero pharmacum datum fuisse Helenæ à Polydamna Ægyptia Theonis vxore posteà Homerus obseruat, fuisseque plantam aliquam significauit, subdens fertilem terram Aegypti plurima pharmaca salubria producere ac proferre. Ac sane Plutarch sympos. lib. 1. quæst. 1. buglossum fuisse eam plantam, talemque à veteribus habitam innuit, licet illud ἀλληγορικῶς paulo post interpretetur: In quam quoque sententiam iuit Macrobius saturnal. lib. 7. cap. 1. Sed Cœlius Rhodiginus lib. 19. cap. 3. & Ioan. Spondanus comm. in Homerum minimè allego-

riam fuisse probant, sed verum pharmacum ac ipsum quidem vt probabile videtur, buglossum, quod vsu buglossi *sanguis clarior fiat, expurgatiorque porro & cor confoueatur à quo mox & hepar: id autem sic affectũ laudabilem sanguinem producit, vnde cooritur lætitia.* Equidem non desunt grauissimorum virorum auctoritates quæ vim illam buglosso tribuant. In ea fuit sententia Dioscorid. lib. 4. cap. 123. Galenus lib. 7. simplicium, Plinius lib. 25. cap. 8. Paul Aeginet. lib. 7. & Apuleius Plat. de medicaminibus herbarum cap. 41. quam ob causam Plinio herba illa dicta est εὐφρόσυνον ab *efficienda voluptate.* Cæterum quemadmodum Rhetores auctore Antiphonte apud Plutarch. in eius vita τῆς ἀλυπίας τέχνην artem qua mœrore & luctu oppressos verbis leuarent excogitasse dicuntur; sic Medici depellendo mœrori medicamenta inuenere quæ πιστὰ iuxta Aeschylũ, quasi ποτὰ vel πότιμα quod ebiberẽtur vocata sunt. An vero Borrago eiuscemodi sit quæ vel vino macerata, vel ex aqua decocta, vel quacunque ratione tam secundum flores ac folia, quàm secundum radices assumpta lætitiam pariat, mœroremque fuget, inuestigatione indignum non videtur. Omnes enim vno ore id pronuntiant, melancholis affectibus præscribunt, flores eius inter cardiaca constituunt, certa ratione cordi amicos volunt, denique nullis cordi morbis non opitulari censent: Et tamen nemo quem viderim extitit, qui explicaret qua buglossa ratione hos omnes præstaret effectus. Licet autem hæc quæstio therapeutica potius sit quam diætetica, ne quid tamẽ necessarium prætermisisse videar, quid de ea sentiam breuiter expono. Imprimis ex Galen. lib. 5 simplicium supponendum est inueniri quædam medicamenta quæ *certis partibus præcipue & maxime prosint* ab inexplicabili temperamenti proprietate; sed *ea non ita esse propria illis* partibus quin aliis quoque mẽbris pro-

Exhilarantia medicamenta.

Medicamenta partibus destinata.

sint quãuis non ita manifeste nec propriè. Ab hoc effectu medicamenta alia dicta sunt cephalica, hepatica, splenica, ophthalmica, stomachica quæ peculiari quodam modo caput hepar, lienem, oculos, stomachũ iuuarent. Ac profecto potior medicorum pars ab occulta proprietate, formali ratione, ac vt loquuntur, à tota substantia proficisci hunc effectum volunt, nec alias inquirendas esse causas pari ratione atque nõ expetimus causas cur à magnete ferrum trahatur. Quãcobrem facultates istæ nulla ratione, aut epilogismo, sed experientia sola deprehenduntur. Alii tamen emunctæ naris medici secuti Gal. lib. 13 meth. med. cap 17, ratiocinatione deprehẽdi has vires docẽt sumpta nimirum indicatione à parte pro cuius variis conditionibus, fortiora vel blandiora, validiora vel mitiora remedia conuenire definiunt, *Similia*, inquit Gal. *genere medicamenta ambo viscera iecur & lien postulant. Cæterum tanto valentiora lienis quanto crassiore vtitur alimento. Scribo igitur laborantibus ipsis conuenientia nutrimenta sint genere quidem eadem sed maioris minorisque ratione differentia. Quale ergo est iecori medicamentum absynthium, tale est lieni capparis cortex, quale rursus iecori est eupatorium, tale est lieni scolopendrium. Itaque & si capparis ex oxymelite edatur, vtilis sane est vtique visceri, cæterum nec ipsa pari modo nec similiter mistum habens oxymeli. Nam & ipsa copiosior est ex minus diluto oxymelite lieni erit vtilior.* Hæc Gal. ex quo inferimus virtutem qua medicamenta & alimẽta partẽ aliquam iuuant nõ esse occultã & à tota substãtia; sed manifestã & à manifestis qualitatibus repetendã. Etenim si validiora deobstruentia, dissecantia & attenuãtia cũ nonnulla adstrictione lieni familiaria facit, minus valida iecori; certũ est eũ nõ tã qualitatũ occultarũ quã manifestarũ rationẽ habuisse. Et re vera quoniã per alterationes multas quas in corpore subeunt medicamẽta, vis eorũ paulatim infringitur

ac imminuitur, adeo vt quod, exē. gratia, in iecore præstare possunt non possint efficere in liene: eupatorium seu agrimonia, quum & propter tenuitatem partium, extergendi ac incidendi facultatem citra manifestum calorem, & propter modicam adstrictionem iecori familiaris, sit agrimonia, inquam, eas omnes vires explicare potest in iecore, vltra iecur & in liene præsertim non potest nisi quam tenuissimè, quia *agens omne naturalè* vt aiunt philosophi *agendo defatigatur*, & in fine mollius agit ob patientis resistentiam & reactionem. Scolopendrium vero, quia & paulo vehementius adstringit, & potentius multò deterget cum calore paulo maiore quam sit in eupatorio; idcirco vires eas seruat incolumes ad lienem vsque ex quo ei dicitur amicum. At vero si incidendum, attenuandumque esset cerebrum, scolopendrio non vteremur quod eius vires infringi necesse sit, priusquam in cerebrum agat. Itaque vsurpamus betonicam quæ & calidior est, & cum adstrictione incidendi facultatem eximiam habet. Et hæc de medicamentis à parte denominatis, quæ pro fundamento supposuimus.

Roborantia medicamenta.

Sed insuper obseruandum est partes maximè iuuari medicamentis quæ vulgo *Roborantia* dicuntur, quæ quidem nonnulli penitus Adstringentia esse volunt, nec alterius facultatis. *Roborare* enim definiunt, *moderata adstrictione tonum membri seu partis alicuius conseruare*. Hæc licet vulgo accepta, vsuque longo vsurpata, viris tamen doctissimis ac solertissimis probata esse non possunt. Etenim si medicamenta illa Galeno τονωτικὰ seu potius τονικὰ dicta fuere quæ tonum partibus reddunt, possuntque vt loquitur ipsemet Gal. ῥώσαι, 1. *robur afferre* quæcumque aliqua ratione parti robur addent eique tonum restituent, ea omnia erunt roborantia. Quæ quidem doctrina desumpta est ex

Gal.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

Gal, lib. de optima secta cap. 5. vbi reprehendit methodicos Themisonis & Thessali sectatores quod firmitatem corporibus conciliari autumarent sola adstrictoria ratione, cum concilietur iis quæ membrorũ vires augent, faciuntque vt partes liberè & facile proprios vsus consequantur actionesque suas conuenienter exerceant. Ergo cum partis robur in eo consistat, vt ea rectè operetur, vsusque proprios obtineat facilè, expeditè, sine molestia, certum est robur à sanitate optima partis, seu quod idem est, ab eius natiua constitutione ac conformatione non differre. Cum vero pars quæpiam, ægre difficulter, tardè, aut cum molestia actiones suas exercet seu naturales sint seu vitales, seu animales, imbecilla dicitur, debilis ac minimè robusta, Sic qui robusto sunt stomacho cito, atque perfectè cibos digerunt & in chylum laudabilem vertunt: qui imbecillo tardè, imperfectè ac difficulter coquunt vitiosumque chylum generant. Idem de cæteris dicendum. Quo posito vel meridiana luce clarius illuscescit, ea medicamenta roborantia dici quæ quocumque modo robustam partem hoc est sanam, vigentem, valẽtem, optimèque operantem efficiunt, seu id fiat adstringendo, seu laxando, seu refrigerando, seu calefaciendo, seu spiritus dissipatos restituendo, seu denique imbecillitatis causam quãcũque remouendo, Nec sane roborantium materia, aut differentiæ multiplices dignosci possunt, nisi quot sint causæ imbecillitatis virium sciatur. Eas autem omnes Gal. com. in lib. 2. Hippoc. de rat. victus in morbis acut. tex. 47. enumerauit, ipsasq; in tabellam redegit Henric Smet. miscellan. lib. 1. ep. 3. & 4. in qua de roborantibus ex doctrina Erasti copiosè disserit.

His præiactis velut disputationis totius fundamentis non arbitramur a tota substantia cordi

cordi buglossum amicum esse & familiare, sed à qualitatibus suis manifestis; nec per adstrictionem robur cordi afferre, sed per aliam facultatem, nec deniq; omnibus modis, quibus lætitia in corpore conciliatur, gaudium afferre, sed tantum aliquot. Nemo enim nescit quædam præsidia lætitiam afferre augendo spirituum substantiam, vt vinum; alia depurando spirituum turbulentiam, vt aromatica: alia refrigerando spirituum æstum, ac feruorem, vt succus limonum; alia spirituum effluxum prohibẽdo, vt aqua frigida: alia spiritus sopitos ac terrore languentes excitando exsuscitando, vt suaueolentia omnia; alia sanguinem arteriosum & venosũ superflua humiditate, atque ichorosa expurgando, vt detergentia, incidentia, sudores & vrinas mouentia; alia cordis siccam intemperiem ac frigidam emendando, vt calida humida; alia crassiorem ac terrestem sanguinem diluendo, vt humectantia; alia alijs modis, vt legere est apud Auicen. cap. 9. tract. 1 de virtutib. cordis. Porrò Buglossum lætitiam affert oppugnando succum melancholicum qui cum frigidus sit & siccus emendari nullo alio remedio potest quàm calido & humido quale est buglossum; deinde cum tristitiæ proprium sit, vt ait Auicen. cap. 6. prædicti operis, calorem naturalem debilitare, atque in toto corpore spiritus atque adeo humores cogere ac inspissare, quæ affinia sunt calori natiuo, quæque diluendi ac detergendi vim habent, & calorem natiuum augere poterunt, & inspissatos spiritus diluere. Atqui buglossum qua calidum & humidum est, affine est & amicum calori nostro natiuo qui calidus quoque & humidus est; iisdem quoque qualitatibus vim habet diluendi, discutiendi, leuiter incidendi: qua vero asperum est, hoc est detergens blandè defœcat, mundat, & expurgat, imo quia diureticũ, coactos humores soluit, & quod serosius est atque

aquosius per vrinas depellit. Quod si quis obiiciat facultatem istam cardiacam buglossi, non tantum ab illis causis enumeratis proficisci, sed ab altioribus cæcis nempe & occultis: nam vt negari non potest eam herbam cordis affectibus frigidioribus prodesse calore suo, sic inficiari nemo debet abstrusis & occultis viribus cordi calido & quouis modo affecto prodesse, cum buglossum in calidis, frigidisque cordis morbis, & in affectu melancholico, tam à succo nigro frigido, quàm à bile atra calida inducto quotidie præscribatur sine delectu à Medicis pene omnibus. Cui obiectioni primum respondeo prudentes & rationales Medicos maximum habere delectum medicamentorum in curandis cordis affectibus, nec semper & vbique buglossnm præscribere: alia enim remedia conueniunt intemperiei frigidæ, alia calidæ: rursum humidæ alia, alia siccæ, vt videre est apud eos, qui de curandis morbis scripsere. Deinde addo propter moderatum buglossi temperamentum nostræ naturæ familiare, fieri vt in omnibus morbis conueniat non tam causas morbificas oppugnãdo, quam natiuum calorem fouendo, & excitando nullo noxæ periculo ob æqualis temperamenti moderationem. Porro macerata vino buglossus potentius exhilarat, & causas mœroris auffert tam ratione sui quam vini, cuius inuentor Lyæus quasi soluens curas ac mœrorem discutiens à veteribus denominatus fuit. Nec diffiteor virtutes buglossi intendi maceratione vini potius quam alterius liquoris, sunt enim nonnulla quæ his potius quam illis consentiant, sicut diximus fontana aut fluuiatili aqua coqui facilè legumina, puteali indurari & minimè percoqui, plena sunt exemplis omnia ab his ergo supersedeo.

Obiectio.

Solutio.

Buglossi vires vino intenduntur.

Nomina buglossi.

Vltimo loco restat quærendum cur Prophetæ apud Dioscoridem & Apuleium buglossum vocarunt γόνον αἰλύρου filium seu genituram felis. An hoc propter herbæ excellentiam dictum est quæ apud Aegyptios non minoris fuit dignitatis quam felis? Scimus autem ex Strab. lib. 17. felem pro deo habitam apud Aegyptios. Nam *quadam animalia sunt*, inquit Strabo, quæ *Aegyptij vniuersi colunt quemadmodum ex terrestribus tria bouem, canem, felem, ex aquatilibus duo lepidotum piscem, & oxyrynchum.* An vero à magis sic appellatum buglossum propter similes vires buglosso & excrementis felis à sagis tributas? obseruatum ex eodem Dioscoride & Apuleio decoctum radicis borraginis quũ tres thyrsos seminis emittit tertianis opitulari, quæ autem quatuor thyrsos habet, quartanis febribus mederi, quæ medẽdi ratio plane superstitiosa est & magica, proinde ex textu Dioscoridis à viris prudẽtissimis expũcta. Scribit vero Plinius lib. 28. cap. 10. *Iubere magos vt excrementa felis cum digito bubonis quartanis febribus adalligentur, & ne recedant, retineãtur ad septenum circuitum*, quod etiãnumcõmemoratur à Sexto Philosopho cap. 18. lib. de medicina animaliũ. Annõ quoque hæc magica & superstitiosa curatio? Sed fortasse innuere voluerãt magi hoc est naturæ mystæ quãdam esse inter hanc herbã & feles amicitiã, qualẽ nouimus esse felibus affectum erga radicẽ valerianæ quã ælurõ seu æluriõ vocari posse monet Gesnerus lib. 1. de quadrupedibus aut herbã gattæ vt vult Syluatic. in pandectis: vel erga nepetã quã vulgus herbariorũ catti herbã, cattariã seu gattariã nominat cuius odore magnã feles capiũt voluptatẽ, esuque eius gaudẽt, quo solo cõcipere dicuntur. Non ausim à præstantia seminis felis hanc nominis rationem deductam, licet enim sciam vulgo dici felem Zibethi certo anni tempore incalescere, & ita venere exstimulari

Felem Aegypt. colunt.

Semen Zibethi odoratũ.

vt se ipsum corrumpat, liquoremque illum odoratum & pretiosum ceu genitale excrementum emittat; tamen quia non ignoro ignotum veteribus fuisse felem zibethi, idcirco coniecturam illam nominis asperno; nec insuper eiusmodi est momenti vt in eius inuestigatione laboris multum impendere debeamus.

DE BORRAGINE

CAP. XXII.

» DIcit Borrago gaudia semper
» ago.
» Cardiacos auffert, Borrago
» gaudia confert.

ANIMADVERSIO.

PRæcedenti capite probauimus *Buglossum* Græcorum vulgarem esse nostram *boraginem*. Iam vero dicimus boraginem de qua hic agunt Salernitani esse buglossum nostram vulgarem. Nõ conueniunt autem botanici quo nomine buglossa nostra à veteribus fuerit donata. Ludouicus Anguillara sectione 14. in lib 1 simpl. non aliam esse à Lycopsi monuit, cui subscribit Dodonæus stirpiũ pemptadis 5. lib. 1. cap. 10 Alii echium volunt, alii Cirsium; omnes tamen conueniunt boraginem vulgarem à vulgari buglossa, viribus & facultate non dissentire. Proinde quod dictum est antea de

Nomen boraginis.

boragine id nunc de buglossa subintelligendum, Vnum superest examinandum, videlicet quid per *Cardiacos* hic Salernitani intelligant, paulo enim est obscurioris significationis hoc vocabulum. Eius tamen omnes sensus tam à græcis quam à latinis Medicis acceptos & vsurpatos sic enucleauit doctissimus Mercurial. Variarum lect. lib. 6. cap. 1. vt nemini scrupulus hærere possit. Eius itaque insistens vestigiis credo hic non Cardiacos græcorum sed latinorum audiendos esse, eos nimirum qui in syncopem delabuntur, qui corde laborant, qui præ mœrore animo deficiunt, quos eadem ratione iuuat buglossa vulgaris, ac vulgaris borago. Vide præcedens caput ne bis coctam crambem apponere cogar, de boragine nonnulla obseruatu digna habet Petrus Hispanus comment. in librum diætarum particularium Isaaci, quem consulere non pigeat.

DE MALVA.

CAPVT XXIII.

Dixerunt Maluam veteres, quod molliat aluum,
Huius radices rasæ soluunt tibi fæces.
Vuluam mouerunt, & fluxum sæpe dederunt.

Hic agitur de facultatibus Maluæ. Et primo quidem versu, qui ex lib. 2. capite 36. Æmilij Macri huc adscitus est, veteribus Latinis Malua

ab emollienda aluo dictam esse traditur. Cuius sane rei testis etiam M. Varro, qui Maluam, quasi moluam quod aluum molliat, dictam esse contendit, quippe quæ clysteribus infusa vel in cibo accepto ventrem facile moueat. Quinetiam Græcis μαλάχη ab emollienda aluo nomen traxit. Siquidem ipsis μαλάττειν mollire significat. Antiqui enim ea in acetariis cum lactuca ad subducendam aluum vtebantur. Vnde Martialis lib. 10. Epigrammatωn:

Exoneraturas ventrem mihi villica maluas
Attulit, & varias quas habet hortus, opes.

Et alibi:

Vtere lactucis & mollibus vtere maluis.

Cæterum hoc olus facile subducitur, non modo propter humiditatem, verumetiam propter genuinam viscositatem, & potissimum quando quis cum oleo & garo copiosam ipsam sumpserit. Atque ob id inter quatuor etiam emollientia, quorum decocto in clysteribus ad induratarum fæcum eductionem passim vtimur, primum locum sibi vendicauit. Porro duplex malua est. Vna quidem floribus sanguineis, altera vero candidis, & in hac quam illa maior emolliendi vis inest.

Secundo deinde versu innuitur, radices Maluæ rasas fæcibus educendis esse accommodas & maxime quidem, si inde, perinde atque è radicibus Mercurialis, βάλανοι id est, glandes siue suppositoria fiant

Tertio demum versu, Maluam menses ciere dicitur, quod & ipsum sane ob manifestam humectandi facultatem ac genuinum lentorem præstat. In sessione namque vterum emollit, ita vt venena eius ab acri sanguine promptius fundantur. Quinetiam menses prouocare certo se experimento didicisse Platearius adserit. Folia Maluæ

trita cum foliis salicis omnibus emplastris commodiora sunt. Nam & inflammari non sinunt, & sanguinem sistunt, & recens vulnus cicatrice includunt. Sed & luxatis ac contusis medentur. phalangiorum quoque & reptilium plagas curant folia eiusdem, si cepas & porrum triueris, eisque miscueris, ac imposueris. Siquis vero syluestris Maluæ succo cum oleo illinatur, à vespis & apibus non pungetur: sed & qui punctus iam est, succo opem sentit: & folia Maluæ contusa & imposita similiter percussum ab illis sanant. Similiter autem curat Malua illita lichenas, & occulta fœminarum vitia. Succus vero eius auribus instillatus dolorem aurium sedat. Cum melle acceptum thoracem pulmonémque iuuat, & raucam vocem lenit, hepaticos sanat, & comitiali morbo apprehensos resipiscere facit. Eodem modo & nephriticis, & ischiaticis auxiliatur. At vero decoctum ipsius potatum difficultatem emittendi vrinam emendat, lapides conterit, somnum conciliat, facilémque partum præstat. Prodest etiam erosionibus vesicæ & intestinorum vuluæ sedisque, clystere infusum. Malua illita inflammationes lenit, eaque quæ indurata sunt emollit. Plura Dioscorides lib. 2. cap. 106. Plini. lib. 20 cap. 21. Gal. lib. 7. de simpl. medicament. facult. cap. 95. & lib. 1. de aliment. facult. cap. 42. Constantinus Cæsar lib. 21. de agricult. cap. 12, & Simeon Sethi in syntag.

ANIMADVERSIO.

Licet Salernitani toti sint in recensendis Maluæ facultatibus medicamentosis, non est tamen existimandum hic eos de Malua agere velut de puro medicamento, cum curam susceperint

describendorum alimentorum. Fuisse ergo eam in cibum vsurpatam testatur Hesiodus lib. ἔργ. καὶ ἡμερ. Malua in cibis.

Νήπιοι οὐδ' ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ πάντος,
οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ.

Id est, *Stulti neque sciunt quanto plus dimidium sit toto, neque quam magnum in Malua & Asphodelo bonum.* Huiuscemodi bonum exponit Hesiodi commentator Tzetzes his verbis οὐδὲ γινώσκουσιν ὅσον μέγα ὄφελος ἐν μαλάχῃ καὶ ἀσφοδέλῳ εὐτελέσι λαχάνοις ὑπάρχει *Ignorant quam magnum auxilium & commoditas existat in frugalibus oleribus Malua & Asphodelo.* Certe Diphilus Siphnius apud Athenæ. 2. Deipnos. Maluam esse εὔχυλον *boni succi, arteriam lenire, acres in corporis superficie succos educere, renum & vesicæ irritationibus prodesse, excerni facile, & mediocriter alere* prodidit cuius sententiæ videtur fuisse Horat. Epodon ode 2, salubres Maluas vocans & contra attagenem ionicum iucundiores. Galenus quoque lib. 2. de aliment. facult. eam voluit mediocriter nutrire *sucumque præbere crassum & lentum si quidem conferatur cum Succo lactucæ & beta: huius enim tenuium est partium tergendique facultate præditus, illius autem inter vtrumque est veluti medius.* Nihil autem Maluam magis commendat quàm medicamentum illud ἄδιψον καὶ ἄλιμον hoc est *sitim famemque sedans* cui vtilissimè iniectam Maluam notauit Hermippus Callimachius apud Athenæ. eam vero compositionem fuisse ex Asphodelo & Malua ostendit Proclus comment. in Hesiodum ex auctoritate Herodoti & Plat. in legibus. at Tzetzes aliam affert descriptionē simulq; eius pharmaci quo veteres pro cibo & potu vtebãtur, cõmoditatē & vsū

σκίλλης inquit τὸν ὄγκον, καὶ μαλάχης τοὺς κλάδους,
Τεμὼν ἐν ὅλμῳ συγκεράσας καὶ μέλι.
Καὶ σπῶν τι βραχὺ πρὸς τροφὴν τῶν τμήματων,
οὐκ ἂν πτοηθῇς τοῦ λιμοῦ τὸ πυρφόρον,
εἰ συγκεράσαις ἀκριβῶς καὶ πρὸς τέχνην.

Hoc est *Scillæ cepam, & maluæ surculos atque germina contundens in mortario mel admiscebis, cuius minimam portionem si pro cibo sumas, famis ignita missilia haud est quod timeas si modo exactè & ex arte omnia mista fuerint.* Aliam alimi compositionem habet ex Plutarcho Io. Langius epist. 28. lib. 2. apud quem plura lege. Quæ autem esui aptior fuerit ex omnibus maluis non constat inter auctores. Satiuam quam Græci ἀγρίαν μαλάχην seu vt loquũtur Attici μολόχην vocant, Dioscorides χερσαίαν quod in inculta & inelaborata terra succrescat, alii ἄκοπον hoc est doloris mitigatiuam, satiuæ quæ & hortensis & κηπευτὴ & à nonnullis rosa vltramarina & rosa hyemalis dicitur præferunt, inter quos est Diphilus apud Athenæum & Dodonæus in stirpium historia. At Dioscorides & Galenus satiuam syluestri anteponunt meo quidem iudicio sapientissimè, quemadmodum enim ex cichoriis & lactucis domesticæ suauiores sunt syluestribus sic & ex maluis satiua esui longe aptior agresti. Decoquuntur autem maluæ folia quibus lubrica redditur aluus vnde Cicero 7. epist. epist. ad Gallũ scribit se à malua deceptũ, quoniã eius esus alui profusionẽ concitasset; quo pertinẽt duo illa loca Martialis à Cõmentaribus allata. Nõnulli cymas & cauliculos asparagorũ more ex oleo & aceto prima mẽsa vorãt. Maluæ tamẽ cibum auersatus est Pythagoras apud Laertium vbi inter eius symbola hoc habetur μολόχην ἐπιφύτευε, μὴ ἔσθιε δέ *Maluam sere ne tamen edas* cuius symboli rationẽ non satis expressisse videtur Brassicanus, prætermisit Beroaldus. Ego vel id dictum fuisse à Pythagora existimo propter maluæ dignitatem, vel propter effectus eius nonnullos instituto Pythagoræ alienos. Scribit Ælianus lib. 4. de varia hist. cap. 7. Pythagoram ἱερώτατον εἶναι τὸ τῆς μαλάχης φύλλον *sanctissimum esse folium maluæ* dixisse, cuius radicem adoratam fuisse in maximis periculis notat Lucianus lib. 2. verarum historia-

Ex maluis quæ melior.

Malua abstinuit Pythag.

rum, innuitque ſermone aduerſus indoctum, ada-
natam à Muſis. Sed præterea tanti facta eſt à vete-
ribus malua vt *Omnimorbiam* appellarent, *quod eius
ſucci cyathus dimidius quotidie hauſtus, ab omni morbo
ſentientem tueatur* ex Plinio cap. 21. lib. 20. Deinde
colligere licet ex eodem Pythagora eam inter do-
naria atque ornamenta fanorum repoſitam, nam
apud Dioſcoridem maluam ἄνθεμα vocauit quaſi
ἀνάθεμα ſeu ἀνάθημα quod eſt delubrorum orna-
mentum, parietibus columnis aut lacunaribus tẽ-
pli ſuſpendi ſolitum: cui appellationi vicina eſt Zo
roaſtris vox qua maluam denominauit; Eſt autem
illa διάδεσμα quod eſt ridimiculum ſeu corona cu-
ius vſum credibile eſt habuiſſe maluam in Idolis
coronandis propterquem fortaſſe adorata eſt, non
minus quam ipſum idolum. Denique inter digni-
tates maluæ hoc poſtremum non eſt quod dicatur
Oſiriaca quaſi Oſiridi ſacra, vt exponit Humelber-
gius in Apul. Nam & ἡλιοτρόπος exiſtit quoniã eius
folia cũ ſole circumagũtur ex obſeruatione Theo- Cur malua Soliſequa.
ph. lib. 2 de cauſ. plantarum cap. 36. Non quod cũ
Ægyptiis credamus maluam occulta iungi neceſ-
ſitudine cum Oſiride aut Sole cui hymnos ipſa cõ-
cinit: aut velimus cum Proclo in libro de ſacrificiis
plauſum ab ea fieri in aëre adeo ſuauem vt ſi à no-
bis audiri poſſet, harmoniã & concentũ admirabi-
lẽ auribus perciperemus. Sed malumus cum Theo-
phraſto & cum Marcello Donato cõm. in Dioſc.
cap. de malua cauſã repetere ex multa maluæ hu-
miditate quæ dum vi & calore ſolis exugitur qua
parte ſol agit in eam procliue folium inclinat non
aliter quam quæ in vulnus cadunt: vel putamus cũ
Iulio Sirenio lib. 3. de fato cap. 46. cauernoſum
maluæ caudicem ſpiritumque intro concluſum
*Qui illac verſus, qua Sol mouetur; alteretur, calefiat, ra-
reſcatque, alteratus autem ac rarefactus per corticis mea-
tulos, à ſole (ita dixerim) rapiatur, atque trahatur
naturali lumine radiorum. Lumen certe illius naturæ*

est, vt si reflectatur calorem generet. Truncum illum propterea, in quo ijdem spiritus continentur, & à quo tenuissimi propter calorem expirant, ad eam orbis partem ad quam fertur sol, secum ita affecti illi & expirantes inclinant. Rationi nempe congruum est, vt ea parte inclinetur surculus, qua iam iam inclusus spiritus calidus & tenuis factus expirat & euanescit. Sed nec fortasse absurdum erit existimare Pythagoram non ducendam Maluam in esus & alimenta, quod sacris eius ceremoniis ac mysteriis hoc est magicis superstitionibus & curationibus inseruiret. *Mirum*, inquit Plinius, *aquam radice Maluæ addita addensari sub diuo atque lactescere.* Mirum etiam *adalligatam in lana nigra* potius quam alba *mammarum vitijs occurrere*: Mirum denique *tres radices* potius quam duas aut quatuor *iuxta adalligatas tenesmo & dysentericis vtilissimè infundi.* Hæc multos in stuporem adducere possent nisi vi magica & Pythagorica vanitate effici in memoriam reuocarent. Atque huiuscemodi sunt rationes ex dignitate Maluæ deductæ quibus induci potuit Pythagoras vt esum Maluæ prohiberet. Quæ sequuntur desumptæ sunt ex effectu Maluarum Pythagoræ præceptis repugnanti. Ea est stimulatio & irritatio ad venerem cuius vsum dicitur Pythagoras perpetuo prohibuisse. Atqui tradit Xenocrates *semen vnicaulis Maluæ aspersum genitali fœminarum auiditatē augere ad infinitum.* Quin & semen tritum *adalligant brachio genitale non continētium.* Imo vero quod detersus est credidit Olympias Thebana abortiuas esse cum adipe anseris.

Temperies maluæ an calida vel frigida.

His de esu & vsu maluæ pauca de eius temperamento adiungo in quo assignando Medici dissentiunt. Simeon Sethi frigidum & humidum constituit primo gradu, Isaac lib. diætarū particularium frigidum in primo, humidum in secundo, aitque Gal. maluam facere mediam inter frigidum & humidum: Isaaco assentitur Pet. Hispanus. in comm.

tenaturque probare minimè calidam maluam. Alij vero inter quos est Gal. & Oribasius calidæ & humidæ naturæ esse volunt: quibus quoque fauere videntur Paul Aeginet. & Aetius qui illi vim digerendi ac leuiter discutiendi attribunt; atqui docet Galen. vim illam caliditati esse iunctam; vim quoque pepticam concedunt hoc est maturandi inflammationibus idoneam; sed & vis illa à calore & humore est omne enim pepticum conforme naturæ humanæ. Ratiocinatio Galeni probantis maluam calidam huiuscemodi habetur lib 2. de alim. *Porro succo Maluæ lentor quidam inest quod lactuca non inest, à refrigerandoque abest perspicue, id quod etiam antequam edas intelliges si vtrumque olus vicißim calido cuipiam affectui cataplasmatis modo applicueris. Senties enim in hoc cataplasmate lactucam quidem manifeste refrigerare, Maluam autem calorem quemdam habere moderatum ac tepidum.* Quibus verbis nihil esse potest illustrius. His conciliandis auctoribus vnum est quod apponam; iam aliquoties à me propositum: scilicet alios loqui de Malua velut de medicamento, alios de eadem velut alimento: vt medicamentum modicè calida est & humida vt proposito Galeni exemplo patet, & virtute Maluæ tam peptica quàm discutienti. Vt alimentum frigida est & humida quia humiditate sua aquosa sanguinem aquosum & serosum & continuo etiam frigidum gignit Huic distinctioni proponendæ lucem mihi prætulit Paul. Aegineta qui de malua duobus diuersis locis egit, primo quidem lib 1. de re medica cap. 7. de alimentis ex oleribus vbi maluam dicit frigefacere, licet non manifestè; altero vero libro 7. cap. 3. de facultatib. medicamentorum simpliciũ vbi eam moderatè discutere ac mollire astruit: quod argumentum est, duplici consideratione maluam teneri medicamenti & alimenti. Nullus vero mirari debet gemino illo respectu duplicem tribui

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

maluæ facultatem: nam & vino id accidit quod vt medicamentum ſiccare corpus dicitur, vt alimentum humectare ob copiam ſanguinis quam gignit. Cæterum maluæ differentias omnes non explico repetantur ex botanicis ac præcipuè Bauhino: Interim moneamus cum Caſaubono cap. 18 lib. 2 in Athen. maluæ ſemen Phaniam vocare σπερματικὸν τύπον, Dioſcoridem τὸν καρπὸν fructum, Heſychiū & alios placentam, quod orbiculus ille pectinatim ſit inciſus vt ſolent incidi placentarum crepidines. Subiungamus quoque appellationis maluæ rationem ex Bapt Porta deductam phytognom. lib. 4. cap. 19. Apud Dioſcoridem notatum eſt maluam à quibuſdam αἰγὸς σπλῆνα hoc eſt capræ ſplenem vocari ab aliis οὖρον μυός vrinam ſeu caudam muris. Baptiſt. Porta maluæ folia cum liene ſimilitudinem habere aſſerit, & eaſdem facultates poſſidere quas habet capræ lien; hinc nominis ratio. Cauda autem muris dicta eſt ob eius ſurculos tenuiores ac exiliores qui referre aliquo pacto poſſunt muris caudam. Sed ſileo tædet enim me harum ineptiarum.

Semen maluæ

Nomina

DE RAPIS.

CAP. XXIV.

RApa iuuat ſtomachum, nouit producere ventum,
Prouocat vrinam, præſtatque in dente ruinam.
Si male cocta datur tibi torſio ſic generatur.

HIc tres comprimis raporum recenſentur proprietates: Ac primum quidem quod ſto-

machum Iuuent. Secundum quod flatus gignant Tertium quod vrinam prouocent. Quæ sanè omnia de iis intelligi debent quæ bellè & perspicuè cum pinguibus carnibus percoquuntur. Ea enim iucundiora ac gratiora stomacho fiunt. Satis tum nutriunt, tum impinguant, sed humentem ac fluxam carnem creant flatus & genitale semen generant veneremque stimulant, vrinam prouocant, fauces leniunt, atque thoracem ac visum præterea (vt Anenzoar in lib. de Conseruanda sanitate & tract. 8. cap. 21. lib. 1. Theysir, & Auerroes lib. 5. ca. 41. collect. testantur) peculiari quapiam proprietate roborant. Fertur etiam quod fibræ illorum siue caudæ, aluum fortiter moueant: Atque hinc sane vulgati excogitati sunt versiculi:

Radix rapa bona est, comedenti dat tria dona,
Visum clarificat, ventrem mollit, bene bombit.

Secundo, deinde loco duo eorundem referuntur incommoda. Nam & dentes lædunt, & torsiones siue tormina iu ventre suscitant. Atque his quidem malis cruda maxime obnoxia sunt. Primum enim non ægre modo dentibus franguntur, verumetiam minus iusto in ventriculo conficiuntur, quo fit vt & ipsa corrumpantur, & fætidos præterea halitus dentibus suggerant, acciditque duplici ita nomine dentes offendi, commanducatione nimirum & halitu. Deinde vero ad istum modum liberalius ingesta concoctu sunt difficiliora, ac flatulenta magis, stomachoque noxia Nonnunquam autem & ventrem mordicant: Quorum posterius etiam vulgato nobis indicatur versiculo.

Ventum sæpe rapis, si tu vis viuere rapis.

Crebrior raporum vsus crassum humorem generat, & obstructiones iecoris parit. Ventrem nec sistunt nec mouent. Inter radices tamen omnes quæ quidem edendo sunt, rapæ corporis nutritioni vel maximè conueniunt, idque ex saporis

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

iucunditate facile deprehenditur. Ea enim eduliorum omnium natura est, vt amara, & quæ linguam contrahunt, minus: dulcia vero magis alant. Rapa autem cum aliis radicibus dulciora sunt minusque linguam contrahunt, maius etiam aliis præstare alimentum magisque victus salubris rationi conuenire consentaneum est. Sanguinem tamen crassiorem & melancholicum generãt, cum minus iusto in ventriculo ob concoctoriæ facultatis imbecillitatem conficiuntur. Coctionem autem diuturniorem postulant, eaque sunt laudatissima quæ primæ ebullitionis aqua segregata & abiecta bis percoquuntur. Cruda ob prædictas paulo ante causas nullo modo edenda sunt. Cymæ raporum decoctæ manduntur, & vrinam cient. Rapum muria conditum, vel cum aceto & sale sumptum, minus quidem alimenti sufficit, sed multo magis appetentiam recreat. Huius semen tritum & magna copia haustum Venerem suscitat. Fertur, quod si quis hoc ipsum semen cum calamintha & Lemnia terra commixtum sumat, eo die neque veneno neque morsu venenati animalis lædi. Appensum inguinum morbis peculiari quapiam proprietate medetur. Plura Dioscorides libro 2. capite 99. Plin. li. 18. cap. 13. Galenus lib. 2. de alim. facult. c. 62. & lib. 6. de simpl. med. facult. cap. 98. & Simeon Sethi in Syntag.

ANIMADVERSIO.

De radicib. plãtarum.

CVm hic radicum primum exemplum habeamus, secuti Galenum nonnulla vniuersim de eduliis quæ ex radicibus sumuntur delibanda sunt nobis. Ac certè imprimis grauis occurrit quæstio

ex

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

ex mente Mnesithei exorta, an scilicet inter omnes plantarũ partes, sint radices deteriores. Existimabat autem Mnesitheus opere de alimentis radices omnes concoctu esse difficiles, turbamq; inferre. Cum enim radices attractum è terra alimẽtum reliquis plantarum partibus distribuant, accidit vt humorem plurimum in seipsis colligant, eumque crudum, cum fieri nequeat vt ipsum radices coquant, quod vltimã perfectionem & coctionem in singulis partibus expectet. Quæ ratiocinatio Mnesithei aliena licet à ratione non videatur, probari tamen non potuit Galeno lib. 2. de aliment. facult. nec Iulio Alexandrino com. in eum Gal. locum & lib. 9. de sanit. tuend. ca. 2. eam enim variis argumentis oppugnant, ostenduntque in plantis nonnullis perfectiores esse radices, magisque elaboratas quam aliæ sint partes. Et profecto si magna licet componere paruis nemo sanæ mentis animalium ventriculnm multis crudis incoctisque humoribus magis redundare pronuntiabit, quod cæteris partibus cibos apparet & concinnet; si enim excessus non sit (qui nonquam accidit in plantis, quæ naturali tantum appetitu fruuntur,) optime receptas dapes coquit coctasque excludit velut superuacuas virtute sua expultrice, quæ nec inferior est attractrici, nec retentrici. Scimus autem quod animantibus est venter id plantis esse radicem; vt propterea deterior non sit censenda radix, sicut conditio ventriculi peior non habetur. Diffiteri tamen nullo modo velim coctu omnes contumaces esse radices succi crassi & terrestris, ac vt plurimũ excrementosi non ob rationem à Mnesitheo allatam, sed propter contactum terræ, prohibitã transpirationẽ, aëris luminisque solaris priuationem; imbrium humectationem, situm grauemq;

Radix instar ventriculi.

Nota.

terræ minimè ventilatæ odorem, vnde inficiuntur
ac imbuuntur.

Raparũ Nomen. Porrò inter radices habentur Rapa dicta Varoni
quasi ruapa quod à terra ruerent, vel secundum Isi-
dorum à rapiendo, id est comprehendendo, cum
enim rudice amplissima sunt manu facilè com-
prehendi possunt. Malo tamen cum Iosepho Sca-
ligero à Græco vocabulo ῥάπυς ῥάφυς deducere
quo vsos fuisse Speusippum & Glaucum refert A-
then. 9. Deipnosoph. Sed & Galenus notat 2. de
alimentis Rapia vulgari appellatione designare
agrestem raphanum. οὕτω τε καὶ τὰ τῶν ῥαφανίδων καὶ
τὰ τῶν καλουμένων ἐπιχωρίῳ φωνῇ παρ' ἡμῖν ῥαπιῶν. ἔστι δὲ
ὡς ἄν τις εἴποι, ῥαφανὶς ἀγρία. Propriè tamen Græ-
ci Rapum vocant γογγυλίδα ἀπὸ τοῦ γογγύλου, quod
est στρογγύλον quasi orbiculatum dicas, aut in ro-
tunditatem circumactum. Vocat quoque Galenus
Rapum βουνιάδα ἀπὸ τοῦ βουνοῦ qui verrucosum locum
collibus & tumulis exasperatum significat. Ab ea-
dem mente, Apollas apud Athen. rapa à Lace-
dæmoniis γαστέρας hoc est ventres dici tradidit
quod in modum ventris tumeant licet Nicander eo
nomine à Bœotis Brassicas intelligi voluerit, di-
xeritque rapas vocari Zeceltidas forsan ἀπὸ τῶν ζελ-
κίων, hoc est ab oleribus sic ab hesychio di-

Differentiæ. ctis. Raporum vero plures enumerantur diffe-
rentiæ quas omnes persecutus est diligenter
Bauhinus ad librum secundum Dioscoridis. Præ-
cipuæ differentiæ sunt in ἥμερον καὶ ἄγριον *in satiuum
& agreste*, in ἄρρεν καὶ θήλειαν in *masculum & fœmi-
nam*, in *rotundum & latum* Rotundum masculum
est, latum fœmina vtrumque autem vel satiuum
vel agreste. Galenus vero rapas & napos confun-
dit γογγυλίδας & βουνιάδας, quia, opinor, Napi in
raporum genere videntur esse & raphano ac Ra-
po similes, vt forma sic temperamento. Raporum
vero temperamentum ordine secundo calidum

est primo gradu humidum, cuius rei causa profert Pet. Hispanus comment. ad Isaac. *Quia*, inquit, *mediante radice ordinatur ad hominem, sicut quædam planta mediante suo fructu: vnde debet esse magna & multum attrahere de nutrimento, & omnia attractio fit calido, ideo est calida: est quoque humida, quia multum attrahit de humido aquoso.*

Vsus raporum in victu & medicina. esitasse quosdam rapas testatur Plinius Iunior cap. 33. de viris Illustribus exemplo Curii Dentati qui ex vase fictili apud Florum rapas comedere solitus erat. Romulum quoque rapis victitasse, & iisdem etiamnum in cœlo pasci post Senecam in apocolocyntosi scripsit Martial. libro 23. epig. 16. — Vsus in cibis.

Hæc tibi brumali gaudentia frigore rapa
Quæ damus in cœlo Romulus esse solet.

Euphorio Comicus testis est Coquum Nicomedis Bithiniæ Regis apuam cupientis cum longius à mari distaret pisciculum illum imitatus apposuisse rapas apuis persimiles, quod Apicio tribuit Suidas. Raporum non parua gloria quod vnum dicatur in templo Apollinis Delphis dicatum è plumbo, beta vna ex argento, raphanus ex auro ordine quasi dignitatis in cibis. Carius emptum fama est rapum à Ludouico XI. Galliarum Rege, oblatam enim à Conone homine rustico rapam apud quẽ auidè eo cibo vesci solitus erat, mille aureis emendã duxit & inter pretiosam suppellectilem collocandam. Ex rapis autem præsertim edulis radix, & folia & caulis abiici solita, licet nonnunquam penuria melioris cibarii ipsa quoque esitata narret Gall. 2. de alimentis: Cymas etiam eius mandi decoctas auctor Dioscorides, Imo & homini *non minor rapaciorum suis horis grati quam Cymarum*, inquit Plinius, vbi per rapacia vel cauliculos vel raporum folia nonnulli exponunt. Minimum nutrire idem Galenus

voluit, eodem lib. cap. de rapis, multum plus cæteris nutrire censuit Isaac, quo modo id intelligendum? respondet Pet. Hispanus *rapam loquendo materialiter minus nutrire borragine & lactuca: sed accidentaliter plus, quia tardius conuertitur in substantiam membrorum & diutius immoratur in membris.* Addit *comparari rapum cum herbis quæ nutriunt per radicē non per folia, sicque minus nutrire quam folia herbarum sed magis quam aliæ radices.* Hæc tamen postrema distinctio nodum non soluit, quia expresse dicit Galeni textus latinus Martino Gregorio interprete, *si aquæ incoquatur nullam plantarum congenerum minus nutrire.* Sed omnis difficultas tolletur per ipsum Galenum cuius verba græca vbi produxero difficile non erit iudicare primo grauissimos errores commissos ab interpretibus, contra mentem ipsam Auctorum, deinde Galenum & Isaacum non dissentire: verba Galeni ex exemplari Venetiano & Basiliensi sic se habent, ἡ δὲ ἐν αὐτῇ περιεχομένη ῥίζα πρὶν μὲν ἑψηθῆναι, σκληρὰ καὶ ἄβρωτος ὑπάρχει, δι' ὕδατος δ' ἑψηθεῖσα θαυμάσαι, μ' ἂν εἴ τινος τῶν ὁμογενῶν φυτῶν, ἔλαττον τρέφει, id est, *radix vero quæ terra cōtinetur priusquam coquatur dura est & minime esculenta, cocta vero ex aqua cum fuerit, mirarer si minus nutriret, quam vlla alia ex congeneribus plantis,* an vt perbelle cum Isaaci expositione ab Hispano facta Galenus consentit: & ipsi Galeno Oribasius collectan. medicinal. lib. 2. cap. 18.. *Si,* inquit, *rapæ minus quam vlla alia planta quæ sit eiusdem generis nutrirent vtique mirarer.* Et certe Paul. Aeginet lib. 1. de re med. ca. 76. Galen. non est aduersus scribens βουνιάδα τε καὶ γογγύλην προσαγορευομένην δισεφθον ἐσθιομένην τρόφιμον οὐχ ἧττον τῶν ἄλλων φυτῶν. *bis coctum rapum in cibo acceptum non minus quam alias plātas nutrire.* Quod confirmauit Simeon Sethi his verbis τρόφιμα δὲ εἰσιν ἱκανῶς καὶ διουρητικὰ, καὶ φυσώδη, καὶ σπέρματος γεννητικά, *Rapa*, inquit, *abunde nutriunt, vrinas provocant, flatum excitant, semen gene-*

Difficultas soluta.

Error Martini Gregorii

Versio Galeni emendata.

...rant. Sed argumentum multi nutrimenti est quod ... nonnullis gentibus primus sit & solus à pane & ... vino cibus. *A vino atque messe tertius hic transpadanis fructus*, ait Plinius capite decimo tertio libro 18. Omnium tamen raporum non æqualis gloria. Cra... tes commendat rapa è Cephisso Bœotiæ fluuio, Diocles è Magnesia, Athenæus Thebana, Clem. Alexand. lib. 2 pædag. Mantinica quo loco errorem Danielis Heinsii Interpretis & Herueti castigatoris notabis qui γογγύλω μαντινικώ vertit bolum Mantinicum nullo sensu, cum vertere debuisset rapum Mantinicum quod etiam laudatur à Cœlio Rhodigino lib. 9 cap 12. & lib 28. cap. 7. Certe Diocles prope Magnesiam rapa gigni inusitatæ magnitudinis docet γλυκεῖα κ̉ εὐστόμαχα *dulcia & vtilia stomacho*. vidit Plinius quadraginta libras excedentia; Iul. Alexandrinus in Bohemia ad Marcomanos plantæ genus raparum facie obseruauit radice hominis proceritatē non æquans solum, sed interdum superans. Nunc Sabaudis ac Lemouicis palma tribuitur, vt olim apud Romanos Nursinis quæ ob id à Martiali ep. 20. lib. 13. pilæ Nursinæ vocantur.

Error Heinsij.

Hos (Napos) Amiternus ager fœlicib. educat hortis,
Nursinas poteris parcius esse pilas.

Dum autem in bonitatem & magnitudinem raporum incidimus non abs re erit quærere cum Petro Hispano cur ita magna crescant; quæue meliora tempore hyeme an æstate. Ad primum quod attinet tres eius rei causas affert Hispanus; Prima est attractiuæ facultatis fortitudo expulsiuam diminuens: cum ergo valeant attrahendo radices raporum non multum expellunt in folia. Secunda est gratia finis quia ordinantur ad hominem mediante radice; Tertia est ex philosopho qui dicit naturam quod addit in vna dimensione, diminuere in altera vnde quod addit in longitudinem, diminuit in grossitiem. *Hinc videmus*,

Rapa cur crescunt.

inquit, *Nobiles præsertim Sabaudos habere tibias longas & graciles, rusticos vero tibias grossas & breues.* Quod ad alterum spectat hyeme meliora credit tum quia gelu ratione suæ frigiditatis substantiā eorū dilatat & remollit eā que magis reddit aptā digestioni: tum quia frigus virtutem eorum attractiuam debilitat, & calorem intus natiuum auget, sicque perfectius digerit. Quæ doctrina ex priscis auctoribus deducta est. *Frigore*, inquit Plinius, *dulciora fieri rapa existimantur, & grandiora tepore in folia exeunt.* Nicander lib. 2. Georg.

Καὶ τὰς μὲν καύκοσον ἀποβλωθάσας βορέησι
Μεσοφιλέας χειμῶνι, καὶ ἐν κούροισιν ἀεργοῖς

Hoc est *rapas collige boreæ frigoribus iam domitas, hyemi gratas, famulisque tum domi otiosis.*

Porro non vno apparatu Rapa esitata sunt, sed diuerso, interdum enim cum aceto & sale, assumpta fuerunt irritandæ appetentiæ: Interdum cum aceto & sinapi; alias cum musto, & vuis passis vt videre licet apud Columell. lib 12. & Athen. lib. 4. *picta quoque fuisse coloribus præter suum sex aliis, purpureo quoque* notat Plinius, *neque aliud in cibis tingi decuisse.* Assatione præterea parata manduntur; frequenter autem in aqua decocta; idque vtilius.

Cæterum vsus in Medicina non est quod exequar, sunt enim ab omnibus pene Medicis & descripti & exarati. Si quis Naporum vtilitatem in cibis videre cupiat legat Bruyerinum lib. 4. de re cibaria cap. 4. vbi diffusè Naporum historia explicatur, si quis enim omnia exequi velit amplo is volumine indigeat. Deinde hîc de rapis non de napis quæstio est:

DE CAVLE.

CAP. XXV.

HVs caulis ſoluit cuius ſubſtantia ſtringit,
Vtraque quando datur, venter laxare paratur.

HIc agitur de caulibus: per quos nihil iam aliud intelligendum, quam vulgare illud olus, quod κράμβη Græcis, Latinis vero Braſſica dicitur, atque hoc vel ex Martiali diſcere licet, qui xeniorum libro eos caules per nitratam aquam virides conſeruari ait:

Ne tibi pallentes moueant faſtidia caules.
Nitrata viridis braßica fiat aqua.

Recenſentur autem hoc loco tres ipſorum facultates. Quarum prima quidem eſt, decoctum eorum, & maximè primæ ebullitionis, ventris ſoluendi vim obtinere. In foliis námque & exterioribus partibus nitroſa quædam & abſterſoria ineſt qualitas, quam ſane, cum debiliter admodum inhæreat, modica elixatio in aquam facile deponit, eique potentiam adiicit purgatoriam, atque hinc adeo fit, vt ius primæ decoctionis aluum excellentius, quam ſecundæ deiiciat. Nitroſa enim illa & abſterſoria qualitas exquiſitò per primam ſegregatur, atque in aquam deponitur. Secunda eſt, corpus ipſum ſiue ſubſtantiam com-

muni ſiccantium ratione ventrem ſiſtere magis, quam ad deiiciendum incitare, quia purgatoria potentia per decoctionem auſertur, & relinquitur ſubſtantia terrea ſicca, quæ ſumpta ventrem adſtringit, idque multo magis, ſi nõ bis duntaxat, ſed ter aut quater aquam effuderis. Nam quanto exquiſitus in aquam ſuccum ſuum depoſuerit, tãto & illi quidem maiorem purgandi vim adiiciet, & reliquam ſui ſubſtantiã, quæ velut oleris ipſius caro eſt, reſtringentem efficiet. Eadem eſt ratio in beta atque adeo in omnibus ferme, quibus ſapor aut acris aut nitroſus, aut ſalſus ineſt. Quippe & lenticula ipſa tametſi ſatis magnam adſtringẽdi potentiam guſtu refert: tamen eiuſmodi quid ſortita eſt. Nam & huius decoctum ventris ſoluendi vim obtinet. Verum hic ſuccus, etiam ſi deguſtes, perſpicuam miſturam repræſentat, tanquã ſi nitroſo auſterum quid commiſceas. Sed & conchularum maris cæterorumque fere oſtreorum ſuccus plane tum ſalſus eſt, tum ventrem ſoluendi vim obtinet: quamuis eorum caro ventrem reprimat. Tertia eſt, vtrunque, nempe decoctum atque ſubſtantiam ſimul ventris ſubductionem efficere: cum enim vires ſuas ita retineant, abſtergere etiam & inteſtina ad expulſionem irritare conſentaneum eſt. Lege hac de re plura apud Galenum, libro 3. de ſimplic. medicam. facultat. capite 14. & lib. 1. c. 3. & 25. & libro 2. cap. 44. de aliment. facultat. Proditum quoque eſt, Braſſicam naturali quadam facultate vino aduerſari, & curare temulentiam: Vnde quærit Ariſtoteles, 3. Sectio problemat. 17. Quid eſt cur braſſica ſedet crapulam. Nonnulli reſpondent hoc euenire ſolitum, quod ex vſu eius fumi eleuentur admodum craſſi, qui, cum vini vapores incraſſent, ad cerebrum aſcendere etiam prohibent. Ariſtoteles tamen aliam adſignat cauſam, nempe quod quic-

Braſſica temulentiam curat.

quid humores vinoſos vndique & omni ea corporis parte ad ſe in aluum trahit, & corpus refrigerat, tollat crapulam. Braſſica autem eſt huiuſmodi. Ergo braſſica curat crapulam. Minor probatur, quia per ſuccum eius humores, qui vinoſi crudique tenentur, è toto corpore detrahuntur. Ipſa vero ſubſtantia frigida, ſtyptica ac terrea, ſupra in ventriculo remanẽs corpus refrigerat, quo fit vt tenues humores ad veſicam labantur. Cum igitur humor vtrinque educatur, corpúſque refrigeretur, rectè per conſequens à crapula liberatur. Euenit ad hæc vt cum humores deorſum ad ſe trahunt atque excernũt, flatum etiam ſecum deducant, qui, ſi per vinum liceat, in caput ſe efferens grauitatem creat & crapulam: ſin autem deorſum ſe vertit, corpuſque ob cauſam prædictam refrigeratum eſt, dolor crapulæ omnis tollitur. Quin & ipſa Braſſicæ folia, quemadmodum libro 2. de compoſit. medicam. local. cap. 5. Galenus atteſtatur, calida macerata capitique circumpoſita ac obligata naturaliter ebrietati reſiſtunt. Porro Braſſica, quæ edendo eſt, calfacit & ſiccat primo exceſſu: prauum & melancholicum ſuccum procreat. Aeſtiua tamen peior eſt quam hyberna. Oculorum aciem hebetat, vnde Græcis κράμβη dicta cenſetur, quaſi κορράμβλη, quod pupillas oculorum, quas illi κόρας vocant, obtundat hebetétque ſomnum per contraria inſomnia interturbat, ſtomacho incommoda eſt parúmque nutrit, at ſi cum pingui carne coquatur, plurimum noxæ atque vitii amittit. Vrinam ac menſes ciet, & lumbricos interficit. Succus eius cum melle ſumptus magnifice defectiones vocis iuuat, & ſi vulneribus imponatur, ea glutinat, doloſa malignaque vlcera & induratas inflammationes ſanat. Plura Dioſcorides libro ſecundo, cap. 18. Plinius libro vigeſimo, capite nono: Galenus lo-

cis ſupra citatis : Simeon Sethi in Syntagmate: Rhazes libro tertio, capite decimo octauo ad Almanſorem, & Auicenna 2. Canon. capite centeſimo quadrageſimo ſecundo.

ANIMADVERSIO.

BRaſſica olus eſt cuius medicina populum Romanum ſexcentis annis tantum vſum iactitant, cuiuſque ſolo vſu Varronem familiam ſuam à peſtilentia tutam præſtitiſſe aiunt, cui nunc principatus eſt hortorum. Dictam *Braßicam*

Braſſicæ Nomen.

vult Varro quaſi *paßicam* quod ex ſcapo minutatim præſiccetur, & paſſa fiat, Feſtus à præſecando vocatam putat. Heſychius braſſicam Italicè βεράσκην vel vt placet Ioſ. Scalig. βερσίκην appellatam innuit, fortaſſe ἀπὸ τοῦ βεράπτειν quod eſt ἐσθίειν edere τῷ στόματι ἕλκειν ore trahere ἢ στενάζειν id eſt ingemiſcere alluſione facta ad lacrymas Lycurgi è quibus progenitam braſſicam narrat Neſtor in Alexicepo apud Conſtantin. Cæſarem lib. 12. Geoponic. ca. 17. Inueni & appellari Caules necnon priuatum olus veteribus Latinis. Græci autem κράμβην dicunt & atticè κοράμβην quaſi ἀμβλύνουσαν τὰς κόρας *oculos hebetantem*, vel κοράμβλην διὰ τὸ τὰς κόρας βλάπτειν *quod oculis noceat*, aut certè κοράμβη denominata ἢ τῷ κόρῳ ἀναβαίνουσα *quod crapulæ & ebrietati reſiſtat* ὅθεν καὶ πρῶτον ἐν τοῖς συμποσίοις δίδοται, καὶ παρὰ ἀμπέλῳ οὐ φύεται Inquit auctor Ethymol. vt poſtea obſeruabimus. Eſt autem Braſſica

temperamentum.

vt quibuſdam Græcis videtur calida & ſicca primo ordine, vel vt placet aliis frigida & ſicca. Hipocrates quidem lib. 2. de diæta, *Braßicam calefacere, aluum mouere, & biliosa ducere ſcribit*, κράμβη,

inquit, θερμαίνει, καὶ διαχωρέει, καὶ τὰ χολώδεα ἄγει. libro quoque de affectionibus acrimoniam illi tribuit quæ nunquam à calore ſemota reperitur. Galenus, Paulus, Oribaſius ſiccare quidem eam aiunt, ſed de eius calore aut frigiditate expreſſis verbis non loquuntur: colligi tamen facilè poteſt eos calidam braſſicam ſtatuiſſe. Galenus enim lib. 7. de ſimpl. medicam. facultatib cum dicat braſſicam agreſtem quodammodo calidiorem ſicciorémque eſſe quam ſit domeſtica, Innuere videtur calidum eſſe domeſticam, ſed minus quam ſit agreſtis, *ceu*, inquit, *accidit ſecundum vtramque hanc facultatem in herbis domeſticis & ſylueſtribus:* deinde vim illi tribuit acrem & eius combuſtis cineribus cauſticam ſiue adurentem, vt ex eo liquido conſtet caliditate quadam braſſicam dotatam eſſe. Eam ipſam ſententiam ac pene Galeni verba habet Oribaſius collectaneorum l. 15. & Aetius tetrab. 1. ſem. 1. At Oribaſius Euporiſton lib. 1. cap. 18. braſſicam collocauit inter alimenta attenuantia, quæ omnia vel odorata, vel acria, vel perſpicue calida dicit. Denique Auicenna familiæ Arabum Princeps lib. 2. tractat. 2. cap. 143. braſſicam conſtituit calidam in primo in ſecundo gradu ſiccam; cui non refragatur Serapio tractatu ſecundo de ſimplicibus ex plantis calidæ & ſiccæ complexionis in primo exceſſu. Verum inter eos qui frigidam braſſicam ſtatuunt primus eſt Ariſtot. probl. 17. ſect. 3. quo loco ait obſiſtere ebrietati braſſicam quod *ipſa frigida ſit* αὕτη δὲ ἐστι ψυχρά. Præceptoris doctrinam ſecutus eſt Auerroes 5. collectan cap. 41. & ab illo Iſaac in diætis particularibus qui ambo frigidam & ſiccã crambem conſtituunt. In eadem mente fuit quoque inter Græcos Actuarius lib. 7. medend. cap 2 qui hederæ braſſicæue ſuccum inter refrigerantia ac reprimentia collocat. Verba Actuarii græca ex

manuſcripto noſtro codice egregio ſane & elegāti apponam, εἰ δὲ καὶ μετὰ πέψιν ἀλγείειν τοῖς ἐμψύχουσι χρῆσθαι καὶ ἀποκρουστικοῖς κατὰ τῆς κεφαλῆς, οἷον τὸ ῥόδινον καθ' αὑτὸ καὶ σὺν ὄξει, ἢ μετὰ χυλοῦ κισσοῦ ἢ κράμβης, id eſt, *ſi vero poſt coctionem doluerit caput vtendum refrigerantibus & repercutientibus capiti appoſitis quale eſt roſaceum per ſe & cum aceto, vel cum ſucco hederæ aut braßicæ*; quæ omnia pene iiſdem verbis repetuntur apud Trallianum lib. 1. cap. 10. Ex hac diſſentientium Medicorum enumeratione, quid de ea difficultate ſentiendum ſatis non conſtat cum auctoritate & numero alii aliis nō cedant. Ex recentioribus Iul. Guaſtauinus, & Ludo. Septalius com. ad probl. 17. Ariſt. ſect. 2. difficultatem iſtam viderunt, ſed diſſoluerunt minime. Poſterior tamen leuem caliditatem ſuperficiariam agnoſcit in braſſica quæ prima coctione euaneſcit, quod reliquum eſt, frigidum cum Ariſtotele credit. Qui dioriſmus ex Conciliatore comm. in prædictam probl. & ex Pet. Hiſpano deſumptus eſt comm. in Iſaac vbi hæc iſtc habet. *Nota quod in caule eſt duplex ſubſtantia quædam ſuperficialis calida & ſicca & iſta cito reſoluitur in prima aqua, & etiam per ablutionem; vnde lotus non maturat apoſtemata, & per iſtam viam eſt calida & ſicca & principaliùs competit in via medicinæ: quædam eſt complexio centralis frigida & ſicca, & per iſtam principaliùs competit in via cibi & diætæ.* Ego vero agnoſco quidem cum Gal. lib. 3 de ſimpl. cap. 15. duplicem in braſſica vt ſubſtantiam ſic qualitatem, aliam quidem ſucculentam, ac liquidam tenuemque quæ calida eſt, alteram vero ſolidam craſſam ac terreſtrem quæ frigida ſit. Ac illa quidem non tantum ſuperficiaria eſt (vt viris doctis placuit) ſed diffuſa, & per ſuperficiem & per centrum quo fit vt prima ebullitione tota illa ſubſtantia non extrahatur, ſed ſecunda, tertia, quartaue; *Si totam braßicam*, inquit

An braſſica calida vél frigida.

Gal. *concoquas, primamque eius aquam in quam succum deposuit effundas, iterumque eam alteri aquæ iniicias, rursumque concocta effundas & ipsam, succum quidem purgare offendes, brassicam vero ventrem adstringere, multoque magis si non bis duntaxat, sed ter aut quater aquam effuderis. Nam quanto exquisitiùs in aquam succum suum deposuerit, tanto & illi quidem maiorem purgandi vim adiiciet, & reliquam sui substantiam, quæ velut oleris ipsius caro est restringentem efficiet.* Hæc ille, ex quo parum inter se dissentire auctores quiuis deprehendet; obseruandum interim brassicam sine vlla præparatione consideratam cum Hippocrate calidam potius quam cum Auerroe frigidam definiendam. Ex brassicæ effectu alia grauis exurgit controuersia inter Hippocratem & Galenum. Ille enim lib. περὶ παθῶν scribit brassicam acrimoniam quandam habere ad secessum, *simulq; boni esse succi.* κράμβη δὲ ἔχει τινὰ δριμύτητα ἐς τὸ διαχωρέειν, καὶ ἅμα εὔχυμος. At Galenus & cum eo cæteri Medici *succum non bonum habere*, vt lactucam monuit l. 2. de alimentis & 1. de differẽtiis febriũ cap. 4. sed *prauum & graueolentem*, μοχθηρὸν καὶ δυσώδη adeo vt comm. 1. in 3. epidem. part. 14. ab exhalatione brassicæ, carei & buxi circunstantem aërem prauum reddi notauerit. Equidem Palladius Hippocrat. commentator annotatione ad part. 40. sect. 2. lib. 6. epidem brassicam vt cibum semper damnari, quippe quæ malum succum pariat, audacter pronunciauit, qui aliter dixerit extat nemo. Non ignoro quid Nicolaus Rorarius contradict. septima in medium protulerit ad explicandum Hippocratem: dici quoque posset tempore Hippocratis tali in commendatione fuisse brassicam, vt id ex vulgi mente proferre non dubitaret. Nicander enim in Georgicis notat Priscos brassicam *inter olera vatem* μάντιν λαχάνοισι vocauisse. Sic Menander ἱερὰν siue *sacram* vocauit, ado-

Brassicæ effectus.

rari ſolitam addidit Hipponactes in Iambis; ac per eam ipſam multos iuraſſe, Ananius Teleclides, & Eupolis memoriæ prodiderunt quod iuſiurandum ionicum fuit, qua dialecto ſcripſiſſe Hippocratem conſtat Ex hac braſſicæ gloria factum eſt vt Pythagoras, Chryſippus, & Dieuches priuatim volumina braſſicæ dicauerint: eratque Athenienſibus recepta conſuetudo vt puerperis braſſica pararetur velut *idoneum medicamentum nutriendo corpori* ἀντιφάρμακον εἰς τροφήν. A qua mente Cato de re ruſt. cap. 156 *braßicam omnibus oleribus antiſtare voluit*, mirifice concoquere, aluum bonam facere, eiuſque lotium ad omnes res ſalubre eſſe. Imo vero lib. 12. Geoponic. cap. 17. obſeruatum eſt eam *alimentum corpori abundè præbere, adeout pueri braßica veſcentes citius augeſcunt*, τρόφιμος δὲ ἐστιν ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε αὐξεσθαι τὰ παιδία ταχύτερον κράμβην ἐσθίοντα, hæc inquam omnia pluraue alia licet afferri poſſint ad Hippocratis ſententiam emolliendam; fruſtra tamen adduci credo, cum alia mens fuerit Hippocratis & alio modo legenda eius verba, loco enim εὔχυμος reſtituendum εὐκοίλιος quæ vox braſſicam *aluo commodam* eſſe deſignat: quod epitheton illi tribuit Dioſcorides lib. 2. κράμβη, inquit, ἡ ἥμερος, εὐκοίλιος Id ipſum dixit Cato de re ruſt. his verbis. *Id benefaciet, & male nihil ſinet in corpore conſiſtere & aluum bonam faciet.* Plinius dixit *vtilem ſtomacho* mea quidem ſententia malè cum κακοστόμαχος vocetur Dioſcoridi, ſatius fuiſſet vtilem ventri ſcribere. Egregium vero exemplum iuuandi vētris attulit Hippocrates de braſſica lib. 6. epid. ſect. 2. part. 24. Quidam enim æger cum adhuc difficulter ſpiraret, ſeptimo die braſſicam edens aluo commota & euacuatis iis quæ circa abdomē erant difficultatem ſpirandi amiſit, quod aliud non eſt quam εὐκοίλιον eſſe: his ita de temperamento & ſubſta-

Hippocrat. emendatus.

Plinius correctus.

tia braſſicæ diſcuſſis, ſuccurrit vt de eius ſpeciebus ac differentiis variiſque in medicina vſibus aliquid adiiceretur. Verum iſta vt ab hoc loco aliena ad botanicos relegamus: addimus vero braſſicam edi vel crudam vel coctam; Crudam olim eſitatam tradit Cato, quo modo vigilias ſedare, & imaginationes impedire dictum eſt, 12. Geoponic. credo quod acriores ſanguinis fumos non tã frigiditate ſua cogit ac cohibet quam caliditate diſcutit ac digerit. Nobis cruda non venit in vſum: vertex ſeu cimæ braſſicæ cypriæ ſeu floridæ, & eius interior medulla bellariorum loco apponuntur, & à nonnullis ſuauiſſimè eduntur cum ſale & pipere. Cocta autem vel vna cum iuſculo ſeu decocto aſſumitur, vel ſine decocto, vel ſine ea decoctum: optimum eſt eius decoctum primum quia ventris ſolutiuum, bonum quoque decoctum cum braſſica ſumptum ſed ſine decocto ſumpta braſſica, mala eſt praui ſucci, atrabilarii atque obſtruentis. Braſſicæ caulis durior improbatur, mollior ac tenerior eſui eſt ſed minus ſuauis: folia prima & antiqua duriora ac ſicciora: teneriora vero & quæ Græci κυήματα Latini Cymata & Cymas vocant ſapidiora ſunt & ſalubriora. Eſt autem propriè κύημα fœtus animalium, at hic trãſlatione facta ſignificat cauliculos delicatiores tenerioreſque quos appetente vere in prima florum germinatione & in ſumma ſtirpe hoc olus profert diſcretis verum clauſis adhuc florum calicibus, in quibus floris primum mox ſeminis fœtus clauditur. ὅτι τὸ κύημα, inquit Theoph καὶ ἐν ᾧ τὸ ἄνθος ἢ καὶ ὁ καρπὸς *Cyma dicitur in quo aut ſemen aut fructus exiſtit.* plura vide apud Marcell Donatum comm. in Dioſcor. probantur autem braſſicæ cum carnibus coctæ quibus earum frangitur malitia: ſed & nonnullæ carnes ſapidiores ſunt coctæ cum braſſica vt perdices & co-

κύημα quid.

lumbæ. Temulentiam auertere brassicas nemo non loquitur; frustra sim si omnia quæ apud Plinium, auctores rei rust. Athen. Aristot. Petr. Aponen. Septal. Guastaunum Pictorium Iul. Alexand Brassauol. & alios quam plures extant congerere voluerim. de acrepalis (sic Dioscorides vocat ea quæ ebrietati resistunt) plura alibi.

DE CHÆREFOLIO.

CAP. XXVI.

Mac. lib. 1.c.12.

APpositum cancris tritum cum
melle medetur,
Cum vino potum lateris sedare dolorem
Sæpe solet, tritam si nectis desuper herbam,
Sæpe solet vomitum, ventremque tenere solutum.

Cancer.

ENumerantur hoc in loco tres facultates chærefolii. *Prima*, quod tritum & cum melle appositum cancrum curet. Est autem Cancer tumor durus melancholicus, inæqualis, rotundus, venosus, id est, venas habens in circuitu turgidas & exaltatas liuescens siue fuscus, & colore magis quam inflammationes nigricans, calidus, sed non adeo, vt inflammationes, subito accrescens, ægros maxime fatigans, & perpetuo fere dolore

dolore affligens: Græce καρκίνος & καρκίνωμα dicitur. Hanc autem appellationem huic morbo indiderunt, tam Græci quam Latini à cancro aquatico animali, quoniam circa hunc implentur & intenduntur venæ, cancrorum pedibus, à glomere illo corporis descendentibus, persimiles. Nonnulli vero inde sic nuncuparunt, quod difficillime ab his partibus quas obsederit euellatur, quemadmodum cancer aquaticum animal. Hic enim loco, quem semel apprehenderit, pertinaciter hæret. Adde quod hic tumor cancri animalis colorem repræsentat, nempe subnigrum. Plura de hoc Paulus li 4. c. 26. & Ioannes Tagaultius li. 1. c. 15. chirurg. Instit.

Secunda, quod cum vino potum lateris dolorem sedet. Tormina quoque ventris mitigat. Crassas enim inflationes, vnde dolores isti proueniunt discutit. Prætererea stomachi atque aliorum etiam viscerunm flatus dissipat, obstructionesque tollit, ad quæ quidem omnia vinum quoque per se sumptum singulare est. Tormina

Tertia, qnod vomitus aluique profluuia sistat. Calefaciendi enim & exsiccandi vi materiam eorum discutit atque consumit, & maxime quidem, si à frigido & pituitoso succo oriantur. Vrinam & menses ciet, lateris, renum ac vesicæ dolores tollit, cum melicrato exhibitum. Porro Chærefolium, de quo hoc loco agitur, nulla alia herba est quam quæ vulgo nostrati *Carfueil* appellatur. Cæterum medicamenta quæ hic de chærefolio produntur, neque apud Plinium, neq; apud vllum aliquem autorem Græcum reperiuntur, sed ex Plinio illo recentiore, qui longe post Galeni tempora extitit, omnia transcripta sunt. Nam is hæc verba de ipso tradit: Chærephyllon canceratis medetur, lateris dolores ex vino mitigat. Quidam illud oleo incoctum ἀκόποις ad soluendam frigoris Vomitus li. 4. c. 57. de re med.

inutiam miscuerunt. Ex aqua mulsa pituitā resol[...] uit. Ex aceto lumbricos & tineas perimit, vrinam [...] ciet, menstrua pellit. Tritum cum cera & axungi[...] vetere parotidas discutit. Lege doctissimi viri Ian[...] Cornarii annotationes in c.22.lib.1. Mac. Ad hæc [...] succus, siue stillatitius chærefolii liquor, potus cū [...] carbonibus tiliæ & lapide ex cancrorum capitibus [...] exempto sanguinem ob casum, percussionem, ve[...] contusionem in grumos concretum certo experi- mento dissoluit, & renum calculos frangit.

ANIMADVERSIO.

Cerefolii nomen.

Olus familiare & notū nobis quod vulgo cærefolium vocatur, aut veteribus ignotum fuit ac inusitatum, aut quo nomine ipsum designarent nondum satis apud Botanicos perspectum atque cognitū. Græci quidem suum habuere Καιρέφυλλον vt vox ipsa sonat, sed qui ex græcis ea vsus sit hactenus neminem legi. Columella & Plinius frequenter eam vsurparunt. Ille quidem lib. 10. in horto & l.11.ca 3. quibus locis olus esse hortulanū, satiuum, atq; esui aptum satis designat, nihil aliud tamen de illo peculiare profert, quam quod sit *breue* quodque seri debeat eodem modo atque atriplex, papauer, & anethum quæ omnia nostro Cerefolio congrua sunt. Plinius vero cærephylli meminit l.19 c.8 vbi quoque ipsum inter olera connumerat, ac præterea à græcis pæderota vocari addit. Sic autem denominatū est illud olus vel quod multis foliis gaudeat, est enim foliosum: vel quod gaudium atque hilaritatem excitet. Ab illo græco nomine Cerefolium vere barbarum deductum est amphibia, vt ita dicam, vox, ex græca & latina coa-

escens, quæ compositionis ratio apud probatos autores penitus inusitata. Eo tamen vocabulo vsi sunt latini auctores nonnulli notæ melioris, Palladius, Apuleius, Macer, ille in f bruar o tit. 24 hic c. 27. de herbarum viribus, Apuleius c. 104 de medicaminibus herbarum, vbi obseruat vocari à græcis pæderota, ab aliis boopes, à nonnullis arctophyllon, à Latinis Cerefolium. Certum autē est ab omnibus illius viris designatum & significatum nostrum Cerefolium, cum ipsum inter olera recēseant, sationem à nostro non dissimilem prodant, folio paruo & angusto depingāt sed à quibus græcis medicis descriptum fuerit Cerefolium, non assignant. Proinde mirum nō est si recentiores Phylologi inter se digladientur de nomine græco hoc plus significante. Ruellius enim & Manardus ac ipse Fuschius Gingidium Galeni & Dioscoridis esse volunt; Ian. Cornarius vel Gingidium vel scandicem, Ludouicus Anguillara Apium montanum, alii Myrrhim, alii Acanthi genus, omnes vt opinor perperam quemadmodum ex collatione earum herbarum cum Cerefolio patere potest qua de re & Mathiolus, & Dalechampius & Dodonæus egerunt. Si quis autem expostulet cur *pæderos* Græcis Cerefolium vocatum sit, dicam quod mihi videtur verisimile, hoc est propter fucum naturalem quo vultum & genas dicitur tingere. Existimatur enim in vsu sumptum vel crudum in acetariis, vel coctum in iusculis puriorem reddere sanguinem & defæcatiorem; à puro sanguine εὐχροια elegantia coloris in vultu efflorescentis, qui vel inuitos in amorem trahit; venustas autem illa in adolescentibus, ad παιδεραστίαν ducit, aut inuitat. Certe meminit Alexis apud Atheneum lib. 13. deipnos. fuci cuiusdam quo meretrices vtebantur quem παιδέρωτα vocat, de quo Dalechamp. & Gorræus. Vsus.

Cæterum non est quod explicando huic capiti diutius immoremur, cum desumptum sit totum ex Macro poeta cap. 27. nulla voce immutata ex pluribus tamen versibus quatuor isti selecti sunt. lege ergo Macri commentatores Ianum Cornarium, Georgium Pictorium, & Gaillel. Gueroaldum. Paucis autem verbis Montagnana facultates & dotes Cerefolii explicauit consilio 15. 16. & 73. dixit enim *calidum esse & siccum in principio secundi gradus, subtiliatiuum, diureticum, confortatiuum, aperitiuum, stomachale hepaticum.*

Non possum autem silentio prætermittere nugacissimas facultates quas Leonardus Turneisserus Cherefolio tribuit lib. suo magico de historia pltaārum c. 28. prætcrquam quod enim duducit nomen illud ineptissime à Cerere & folio quasi herba vel folium Cereris dicatur; & à Græco Κύρνηκαὶφύλλον quod etiam Cereris folium significat; tam multa alia de constellatione, signatura, mistione, efficacia Paracelsica animali, substantiali, elementali, proprietate corporali, materiali, complexionali, naturali inclinatione magica spiritali, cælesti & miraculosa adducit non sine superstitione, vt mirum fuerit ei homini tantum otii superfuisse, vt hæc scriberet, tantum insaniæ adfuisse vt hæc meditaretur. Qui insanientem hominem ridere voluerit eius librum consulat, nec enim tot nugis has animaduersiones aspergere nobis consilium est.

DE PASTINACA.

CAPVT XXVII.

Vod pastum tribuat est Pastinaca vocata.
Attamen illa parum nutrit quia non subacuta.
Confortat coitũ, nõ est ad mẽstrua muta.

ANIMADVERSIO.

PRimus versus huius capituli penultimus est ca. 37. apud Macrum quo quidem Ethymon *Pastinacæ* continetur. dicta enim est à *pascendo* seu quod sponte in agris nascatur, seu quod eam sæpissime plebs *depascatur*. Turnebus tamen aduersar. l. 8. cap. 23. Pastinacam piscem nomen inuenisse dicit, *quod telum quasi pastinum habeat* Pastinacam autem herbam, *quod pastinum referat & tanquam habeat*, forsan vero deducta est à *pastino* quod Palladius accipit pro *terra pastinatione renouata*, quia in ea terra solent pastinacæ seri. Eam Græci σαφυλῖνον ἥμερον vocant ad differentiam ἀγρίυ seu agrestis & incultæ: nomen traxit ex eo quod non absimilis sit à *scapo radicis Bryoniæ*, quæ vocatur σάφυλος. Porro cum multiplices sint pastinacæ differentiæ nec inter se conueniant medi-

Pastinacæ nomen.

Differentiæ.

ci in assignandis propriis generibus factum est vt contrarios ac inter se repugnantes habeamus eos, in describendis pastinacæ facultatibus, σαφυλῖνον enim Theophrastus δαῦκον nominat, Galenus δαῦκον σαφυλῖνον composita dictione, Isaacus *Bauciam* seu *Elaphoboscum* Nonnulli penes colorem in radice distingunt, aliam enim faciunt *candidæ* radicis aliam *Luteæ*, aliam *rubræ ac sanguineæ* Placet rescindendæ omnis ambiguitatis gratia Dodonæi doctrinam sequi historiæ stirpium pemptadis 5. l. 3. c. 8 9 & 10 Is ergo Pastinacā diuidit in satiuā & syluestrem: Satinæ duo genera constituit tenui folium ac latifolium Tenuifolium duplex alterum radice *lutea* quod Galli vocant, *pastenade Iaune*, alterum radice *saturato rubore nigricanti* quod vulgo *Carotam* vocāt. At latifolium vnius est generis cui radix *cādida* est Syluestris pastinaca duplex quoq. existit tenuifolia quæ pro dauco habenda est radice *albida* vulgo *Pastenade sauuage*, & latifolia quæ ἐλαφόβοσκον est Dioscoridis, licet nonnulli eam ad Panacis speciē, alii ad brācam leoninam, pleriq. ad Bauciā (quæ autore Iacobo Mālio in luminari maiore pastinaca est Diosc.) reuocari posse cōtēdāt.

Vsus in cibis.

His ita cōstitutis conciliemus dissentientes medicorū sentētias. hinc enim pugnat Diphilus apud Atheneum l. 8 & Artemidorus onirocriticō l. 1. c. 69 ille σαφυλῖνον vocat ἱκανῶς θρεπτικὸν καὶ εὐςόμαχον μέσως *satis nutrientem & mediocriter stomachum iuuantem*, hic pastinacam recenset inter τρόφιμα hoc est ea quæ probe nutriunt. Ad hæc Dodonæus addit alimentum conferre amplius quam rapam idque etiam paulo crassius non tamen vitiosum aut reprobum. Ex alia vero parte Paul. Aegin. lib. 1. de re med c. 76. scribit pastinacæ radices minus quam rapam nutrire, idem asserit Oribasius collectan. l. 2 cap 23. assentitur Simeon Sethi δαυκία τῶν γογγυλίων ὀλιγοτεροφώτερα constituens quibus non re

pugnat Isaacus & eius cōmentator Hispanus; quorum quidem omnium sententiam secuti sūt nostri Salernitani qui parum nutrire pastinacam volunt. Equidē manifesta est in his viris contradictio nisi dixerimus hos postremos locutos fuisse partim de pastinaca tenuifolia satiua, partim de agresti tenuifolia: Illos vero de pastinaca satiua latifolia. Paulus & Oribasius de satiua tenuifolia rubra radice intelligendi quæ ex obseruatione Dodonæi alimentum non multum præbet, ferecque editur, non cum carnibus cocta vnde potest eius malitia emēdari, sed fere cū oleo, sale & aceto in acetariis. Simeon autem Isaacus & Salernitani verba facere de pastinaca agresti quam diximus Daucū esse, seu Bauciam, ex quo etiā Simon vocauit δαυκίον Isaacus Bauciam Quod si quis obtrudat impossibile esse vt pastinaca edulis praui sit alimenti cum tēperate calida sit, & nonnihil humida: respondeo cum Hispano id repetendum non ex parte cōplexionis, seu temperamenti: sed ex parte compositionis seu consistentiæ. Quo modo vero ea quæ temperata sint in qualitatibus, consistentia praua esse possint altioris est philosophiæ & contēplationis, quod opportuno loco exponemus. Porro antequā ex differentiis pastinacæ exeā notandus est error insignis apud Paul. Æginetam qui librariorū potius ignorantia quam Cornarii interpretis vitio irrepsit. Legūtur enim in versione latina Aeginetæ cū Medicæ artis principibus ab Hērico Stephano impressi hæc verba lib. nimirū septimo pag 641. in voce σταφυλῖνος *At syluestris pastinaca ad omnia debilior satiua est*. quæ sententia repugnat textui græco & ipsi veritati: huiusmodi est textus græcus in exemplari veneto & basiliano constans, ὁ δὲ ἄγριος ἰσχυρότερος εἰς ἅπαντα τῆ ἡμέρα Syluestris vero valentior est ad omnia quam satiua. Quæ lectio consentit Galeno, & Aetio: sic

Conciliantur Auctores

Obiectio

Solutio.

Paulus emendatus,

Gal. lib 6. ſimpl. loquitur de dauco, ὁ δὲ ἄγριος ἧττον ἐδώδιμος τοῦ ἡμέρου, σφοδρότερος δ' ἐν πᾶσιν: ὁ δὲ ἥμερος ἐδώδιμος μὲν ἀσθενέστερος δέ. *Agreſtis Daucus domeſtico minus eſt eſui idoneus, ſed in omnibus valentior; at domeſticus eſui aptus ſed imbecillior.* Ac rurſum lib. 8 σταφιλῖνος ὁ μὲν ἥμερος ἀσθενέστερος, ὁ δὲ ἄγριος ἰσχυρότερος εἰς ἅπαντα. Quæ ipſiſſima Galeni verba repetuntur ab Ætio lib. I. in voce δαῦκος & in voce σταφυλῖνος. Atque hæc dicta ſufficiant ad intelligēdos duos priores capituli iſtius verſus: vnum tamen eſt quod ſatis non intelligo cur ſcilicet dicant Salernitani parum nutrire paſtinacam *quod non ſit ſubacuta.* Num forſan intelligunt eam non eſſe tenuium partiū, ſed craſſarum & terrenarum quarum opera fit vt diu in ventre hæreat, nec ad iecur feratur ſanguinis officinam? An inſipidam ſignificant eius ſubſtantiam qua torpet appetitus; hinc apparari ſolet illa cum aceto vt appetentiam excitet, atque vt tenuitate aceti diſtribuatur per venas meſaraicas ad iecur. Quod ad poſtremum carmen attinet, illud paſtinacæ complectitur facultates quas illi omnes vno ore attribuunt. Dioſcorides ait συνουσίαν παρορμᾶν, Gelenus τὶ ἀφροδισιαστικὸν obtinere, καὶ τι παροξυντικόν & vt loquitur Diphilus διεγερτικὸν πρὸς ἀφροδίσια. hinc factum eſt, vt à nonnullis φίλτρον appellata ſit. Certe Orpheus apud Plinium libri vigeſimi capite quinto amatorium ei ineſſe dixit, *quoniam venerem ſtimulari hoc cibo ſit certum.* Et verò cum duo genera ſint præſidiorum quæ venerem excitare creduntur, alia quidem intro ſumpta, alia foris admota & impoſita; paſtinaca ad priora pertinet, nam & ratione nutrimenti, & ratione temperamenti calidi, & ratione partium flatulentarum venerem accendit; addunt Phytognomonici excitandæ veneri aptam paſtinacam, quod *æſtate creſcat, & vberi ſemine* turgeat: at medica-

Venerem excitantia præſidia.

menta foris imposita ἐντατικὰ vocantur ἀπὸ τῆς ἐντάσεως quod tentiginem viriliũ excitent, vel dicũtur secũdum Africanum in Astrosophistis στυσίδαι ab arrectionis facultate παρὰ τὸ στύειν. de quibus videre potes Eustathium ad Iliad. ς. & Iunium Adrian. animaduers. lib. 4 cap 13

Non obmittendum est à Dioscoride & Apuleio pastinacam alio nomine vocari κέρας καὶ κόμην cornu & comam. Ac certe cornu vocatur, vel quia radice velut cornu terram findat, vel quia radice formam & longitudinem cornu imitetur, vel quia ferrata & capillata non solum radice sed vmbella existit; κέρας enim, vt testatur Plutarchus, libello an terrestribus aut aquatilibus maior prudentia, significat apud priscos Græcos τρίχα id est capillum vnde κείρεσθαι tondere, κουρὰ tonsura & apud Archilocum poëtam κειροπλάστης, id est, ὁ περὶ κόμην καλλωπιστὴς qui in ornanda coma occupatur, quod mihi videtur verisimile, nam vocatur quoque κόμη quasi dicas comatam ac *capillatam instar fœniculi*, inquit Apul.

Alia nomina pastinacæ.

κέρας quid

DE ABSINTHIO.

CAP. XXVIII.

Nausea non poterit quemquam vexare marina
Antea commistam vino qui sumpserit istam.
" Cõfortat neruos & causas pectoris omnes
" Serpentes nidore fugat, bibitũq; venenũ,
" Auris depellit sonitũ cum felle bouino.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

Cum plerisque necessitas incidat nauigio per mare proficiscendi, hic etiam remedia quædam aduersus nauseas & vomitiones, quibus premi solent, qui nauium insueti primum iam nauigare incipiunt, enumerare placuit. Nempe, si diuites illi fuerint, vt per dies aliquot antequam nauem conscendant, vinum suum aqua marina temperent: si pauperes, aquam marinam absque mistione bibant. Sic enim fiet, vt nauseas citra vllum negotium euitent: Nam vinum & præcipue aquosum, quod Paulo Aeginetæ οἰνάριον Græce dicitur, stomacho vomitionibus turbato maxime conuenit. Aqua vero marina, salsa & adstrictoria sua vi os ventriculi claudens, vomitiones præcidit atque impedit, porro vomitionibus primum iam oborientibus, nec facile, nec vtiliter resistitur; vt quæ omnino magna ex parte præsidio esse soleant contra magnas & vehementes ægritudines, nimirum elephantiasin, aquam intercutẽ, apoplexiam, & stomachi tum frigiditatem, tum inflationem. Siquidem ab his non solum præseruant, sed easdem etiam iam obortas vel curant, vel certe leuant. At si diutius crebriusque vrgeant, adeo vt nauigantes vehementer debilitentur, comestione stypticorum & acidorum fructuum, cuiusmodi sunt mala cydonia, mala Mariana hoc est, vt interpretatur Iacobus Syluius, poma syluestria, vt vero Ianus Cornarius, poma arantia & nostra orbicularia, & curtipendula poma, quæ Epyroticis malis respondere putantur, vulgo Capenduta siue *Pommes de Capendus* Gallice vocantur, & punica siue granata acida, restringenda sunt. Hæc enim os ventriculi corroborant & humorem sursum repentem deorsum reuellunt, ac inferne per ventrem euacuant, fluentemque stomachum sistunt. Quin & ipse stomachus ab hisce roboratus fructibus humores ad se vndarũ

Oribas. l. 5. c. 3. Synops. ad Eustachium.

exagitatione confluentes reprimit. Apii quoque ſemen torrefactum ac in vino potum confert. Abſinthium quoque tam in cibo quam in potu ſumptum nauſeas tollit. Panis item aſſatus ſi ex vino aquoſo & odoro maceratus ingeratur, prodeſt. In ſumma tota victus ratio, tum ex acidis & ventriculum roborantibus, tum vapores etiam ſiue fumos ad caput aſcendere prohibentibus, cōſtituenda eſt; in quorum numero & lenticulis comprimis in aceto vel ſucco vuæ acerbæ incoctæ reponendæ ſunt. Plura Paulus Aegineta lib. 1. cap. 56. & Auicen. 3. 1. doctrin. 5 cap. 7. Vapores ſtomachi prohibētia.

ANIMADVERSIO.

IN exponēdo hoc capite grauiter omnes cōmētatores hallucinati ſunt, illud enim intelligendum propoſuerunt de aqua marina potāda cū vino aduerſus nauſeā eorū qui ſe primum mari cōmittunt; cum explicandum eſſet de Abſinthio, & eius facultatibus. Nam vt taceā meos codices manuſcript. qui titulum de abſinthio circumferunt: omni exceptione maior eſt Macri autoritas ex cuius cap 3 de abſinthio omnia capituli huius præcepta deſumpta ſunt: imo vero duo priores verſus & vltimus ad verbum ex eo deſcripti fuerunt vix mutata litterula. obſeruatum autē à nobis eſt nonnullos verſus ex Macro deprōpſiſſe Salernitanos Medicos cuius forſan exemplum & ſcribendi caracterem imitati ſunt in hoc opere elaborando. Non diffiteor ad nauſeam marinam euitandam hoc caput inſertum: cum *eius principis* ratio habebatur, qui ſe frequēter mari committeret, cuius tamē odorē ſine nauſea, faſtidio ac vomitu forſan error cōmentatorum.

ferre non poterat. Sed persuaderi non possum aquam marinam pro remedio illi esse præscriptā, tum quia à nullo auctore eius præsidii mētio fiat, tum quia nauseam potius ob eius grauem odorem excitare possit, stomachi phlogosin suscitare, sitimque accendere. vt vt sit, intelligendum hoc caput de absinthio mea est sententia. Est vero absinthium Græcis & Latinis dictum, ἀπὸ τοῦ ἅψεσθαι hoc est à *contrectando* per antiphrasim quod nullū animal ob eximiam hanc amaritudinem herbā attingat aut depascatur. Simili modo à comicis quibusdam ἀπίνθιον quasi ἄπινον denominatum ὃ οὐκ ἄν τις πίῃ διὰ πικρότητα *quid bibi non poßit propter amarorē.* Ego absinthum dictam puto ab priuatiua, & æa voce ψίνθος quam hesychius τέρψιν hoc est *delectationem & oblectationem* significare dicit, quasi ἄψινθος sit sine delectatione, siue quod gustu non delectet. Quid si etiam dixerimus vocatam ἀψίνθιον ἀπὸ τοῦ ἅπτεσθαι quod est *gustare* & esitare? quod nimirū ea herba gustari & edi debeat, propter eius insignes dotes, hinc quoque factum vt *eius sapor in vinis olim transferretur, & propinaretur quadrigæ victori* apud Plinium, diceretur que Dioscoridi appetentiam vel intermortuam excitare. A nonnullis alio nomine vocatur βαθύπικρον ἢ βαρύπικρον *à grauitate amaritudinis* totum herbæ corpus persundentis. Genus absinthii varium, adeout Ioa. Bauhinus caput magnū quod libri instar esse potest in lucē emiserit de plantis absinthii nomē habētibus Caspar vero vigenti differentias in Phytopinace recensuerit, cōmendatur tamen *Ponticum, Romanū, vulgare, Santonicum & marinum. Pontici*, non à sapore pontico hoc est stiptico & adstringenti vt quidam volunt denominatum fuit, sed à Ponto regione proximisque illi Cappadocia & Tauro monte vbi præstātissimum nascitur. *Romanū* nonnulli appellatū putāt, quod antiquis Romæ ruinis copiosissime prouenirēt, alii quod in sacris Roma.

Absinthii nomen.

Differentiæ.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

ceremoniis vſurparetur, & victoribus quadrigarum propinaretur; ſed ridicule. Ea enim appellatio defluxit à barbaris Arabum Interpretibus qui Abſinthium *Rumi* & *Rom* apud Arabes inuenientes putarunt illis vocibus Romanum abſinthium deſignari, nec intellexerunt his vocabulis deſignari Græcum ſeu Ponticum. Equidem Arabes & etiamnum hodie Turci per *Rumes*, *Rumeca* & *Rumelia* Græciam totam, Aſiam minorem & Armeniam, quarum incolæ græco fere omnes idiomate vtuntur; ac pro operculo capitis, *Tiaris* ſeu *Turbantibus*; ſignificant ac deſignant; per *frangi* vero omnes Occidentales regiones intelligunt quarum incolæ & comati omnes & pileati exiſtunt. Vbi ergo Arabes dicunt abſinthium *Rumi* ſeu *Rom* vertendum eſt *græcum* aut *ponticum* quod optimum habeatur in regionibus *Rumi* hoc eſt *Græcis & Aſiaticis*; id licet obſcurè tamen diffusè expoſitum lege apud Claudium Rochardũ tractatu de abſinthiis. Porro *vulgare* abſinthium dicitur non diſtincta quædam ſpecies ac particularis, ſed reſpectu eorũ apud quos naſcitur, & in vſu eſt, ſic quia ponticum abſinthium in vſu fuit apud Dioſcoridem & Græcos Medicos ideo eis Ponticum vulgare vocatum fuit; apud nos quia vſitatum Santonicum, idcirco ipſum nobis vulgare eſt: vulgare enim dici ſolet id quod inuentu & vſu facile exiſtit. At *Santonicum*, quicquid alii aliter ſentiant, a Santonica regione ſeu Galliæ ciuitate appellationem ſumpſit: velus *marinum* â mari in quo aut eius finitimis locis luxuriat præcipuè vero in Taphoſiri Ægypti regione: Illic enim & optimæ notæ eſt & magno in honore habetur cum eius ramum Iſiaci ſacerdotes pro oliuæ ramo præferre ſolẽne quondã habuerint obſeruante Dioſc. l.3.c.24.& Plinio l.27.c.8.

Error Arabum interpretum.

Expoſitis abſinthii differentiis eius temperiem, facultateſque explicemus. Nonnulli calidum in

Temperamentũ

primo gradu ſiccum in ſecundo, alii vero calidum in ſecundo in tertio ſiccum conſtituunt. Galenus ſexto ſimplicium excalfacere pariter & extergere, roborare & deſiccare dicit, qualitatemque poſſidere adſtrictoriam, amaram & acrem ſimul. ponticum autem abſinthium gratum eſt & amicum ſtomacho, marinum vero inimicum: proinde Theophraſt. lib. 9 hiſt. plant. cap. 18 & Plinius lib 27. cap.

Vſus in Cibis.

7. pontico abſinthio *pecora pingueſcere & ob id ſine felle reperiri docuerũt neque aliud præſtantius eſſe cuius medulla ſit dulcis.* Rem tamen alimentariam auxiſſe abſinthium non credo: ſi quæ ex eo vtilitas quam agnoſco maximam, petitur, qua medicamentum eſt. Nam licet pro præmio honorifice potandum daretur victori quadrigarum in latinarum feriis velut ad ſanitatem conſeruandam; quamuis etiam ſapor eius in vina transferatur nec familiarius vllum ſit quã abſinthites: attamen hæc medicamenti ſemper non alimenti rationem obtinuiſſe nemo neſcit. Quapropter non eſt quod diutius in recenſendis eius omnibus facultatibus medicamentoſis quæ extra penſum noſtrum ſunt, inſiſtamus; aliunde repetantur niſi eæ quæ perſtringuntur à Salernitanis, & à nobis ſuſceptæ commentationis gratia, ſtrictim annotantur.

Vſus Medicus.

Prior vſus abſinthij eſt in ſedanda ac prohibenda marina nauſea, faſtidia dico illa ac vomitus crebros quibus obnoxii ſunt ii qui mari ſeſe committunt, nec ſunt illi aſſueti. Equidem admiratione

Mare nauſeam excitat.

non caret maris hic effectus, qui ſiue manifeſtam ſiue occultam cauſam habeat, quotidiana experientia fidem facit paucos admodum eſſe homines qui viſo mari & luſtrato ſtatim nanſeã ac vomitũ non incurrant. Primus Hipocrates aphoriſ. 14. ſect. 4. cum effectum mari agnouit, δηλοῖ δὲ καὶ ἡ ναυτιλίη ſeu vt nonnulli legunt, ναυτίη ὅτι κίνησις τὰ σώματα ταράσσει, Nam inquit *nauigatio ſeu*

nausea indicat motione turbari. Paulus quoque Aegineta vomitionibus premi nauigantes meminit cap. 56. lib. 1. Diocles etiam apud Oribasium Synops. lib. 5. cap. 33 Aetius tetrabl. 1. sermonis 3. cap. 6. Celsus cap 3 lib. 1. Auicen. fen 3. 1. doctri. 2 cap. 3 Rhases lib. 6. ad almansorem cap. 14. & qui non alii? Causam eius effectus retulit Hippocrates in motũ & omnes fere Neoterici eum secuti: Auicena fen 3. 1. doctri. 5. cap. 8. ait *viatori in mari plerumque accidere vertiginem, & reuolui cum ea & commoueri in eo nauseam & vomitum, ob agitationem vehementem humorum & spirituum ex motu nauigationis*, Inquit Iacob. de partib. in comment. at cum varius sit motus antrorsum, retrorsum, dextrorsum, sinistrorsum, sursum deorsum, ac in gyrum factus, probabilis videtur Didaci à Mẽdosa sententia apud Christoph. à Vvega comm. in aphoris. 14. sect. 4. qua vult motum ante & retro, dextrorsum & sinistrorsum vomitum non prouocare, sed eum quo corpora sursum feruntur moxque deorsum præcipitantur, aut etiam in gyrum circunferuntur, quod accidit nauigantibus qui quidem, — Causa nauseæ prima.

Nunc summo in fluctu pendent, nunc vnda dehiscens
Terram inter fluctus aperit.

Quo motu inæqualior vllus esse nequit præsertim vbi maximis tempestatibus & fluctibus mare cõmouetur. Obseruat Oribas. colect. lib. 8. cap. 6. eos quos ad vomitum prouocare volumus collocandos in lecto pensili inæquali *vt motus nauigationi similis efficiatur*. Alii autem causam istius vomitionis in odorem maris virosũ ac grauem reiiciũt. Cuius sententiæ fuisse videtur Diocles apud eundem Oribas. cap. 33. lib. 5 Synops. & Paul. Aegineta lib. 1. cap. 56. qui aduersus graues nauium odores vel mala cydonia vel thymum vel pulegium naribus admouenda suadent. Sanè experiẽtia constat quotidiana grauis esse maria odoris — Secunda causa.

ac vt plurimum abdominandi crassa terrestri ac impura scatere aura, halitibus fœdis ac pestilentibus vt plurimum infici, qua forsan ratione Plato maritima loca fugienda esse monebat, & profitebatur Homerus, Odyss. θ. *non prius aliud mari esse ad hominem debilitandum etiamsi valde fortis esset.*

οὐ γὰρ ἔγωγέ τι φημὶ κακώτερον ἄλλο θαλάσσης,

Ἄνδρά τε συγχεῦαι, εἰ καὶ μάλα καρτερὸς εἴη.

Tertia causa

Plutarchus vero quæst. naturali 11. tetro huic odori aliud adiungit σωμαίτιον pauorem scilicet atque timorem nec enim sine metu periculi degunt nauigantes si non præsentis, saltem futuri. Quam causam eleganter exaggerauit Aetius loco citato his verbis *verum gestatio per pelagus vehementissima est & mutationes plurimas ac maximas facit, nimirum cum anima mixtos affectus habeat ex tristitia & spe, timoreque ac periculo, modo gaudentibus & latis modo in agone existentibus nauigantibus.* Quam rationem attulit quoque Auicen. fen 3.1. docti. 2. cap. 3. & luculenter exposuit Iacob. de partibus quem consulere potes necnon doctissimum Mercurial. ad Aphoris. 14. sect. 4. his omnibus rationibus alia superaddi arcana causa potest tam admirabilis effectus; qualitatem intelligo καθαρτικὴν ac purgatoriam qua non secus quam à se immunda omnia ac morticina excutit & foras protrudit mare; sic in animalibus in eo nauigantibus sustinere nequit corruptorum humorum copiam quin statim vomitu excludat: Imo vero eius fluxus seu exundatio nauseæ instar est ac vomitus, quo se exonerare quærit superfluo aquarum crudarum aceruo quæ ex riuis, fluminibus, fontibus, imbribus, niuibus in ipsum confluunt. His enim crudis serosisque liquoribus affusis & commistis aquæ marinæ calore & spiritibus turgenti fit primò perturbatio dein ebullitio totius massæ; sicut fieri solet in musto & in omphaciorum succo; ebullitionem sequitur motus,

Quarta causa & nostra.

Mori vis purgãdi inest.

Fluxus marini causa noua.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

motus, quem segregatio partium aliĕnarum à propriis, crudarum à coctis, frigidarum à calidis, tenuium à crassis excipit, & beneficio segregationis atque separationis superfluarum rerum reiectio ac veluti euomitio foras facta: & hæc est quam vocamus exundationem græci πλημμύριδα. hoc peracto reciprocatur mare, in suum recurrit alueũ; æstus ille nauseabundi maris sedatur, sed non ad longum tempus; quod enim nouæ semper aquæ crudæ in ipsum confluant, quodque perpetuo mare aquis se illis expurgare contendat, idcirco denuo æstuat, & eius exundatio in continuum orbem recurrit, atque reuoluitur. Nec meo iudicio alia est marini æstus causa quam aliàs Deo dante si per otium & vitam licuerit fusius explicabimus; crebrisque experimentis illustrabimus demonstraturi hanc in omni mari causam veram esse ac perpetuam; cæteras vero rationes ab aliis philosophis adductas multis difficultatibus inuolui, & aliqua semper exceptione teneri. Sed redeo à diuerticulo isto in viam, & causam marinæ nauseæ affero repetendam ab ipsa vi maris purgatrice qua idipsum in nauigantibus efficit, quod in seipso, nimirum superfluorum humorum euacuationem. Equidem nonnulli obseruant in nauibus non esse hominum cadauera retinenda propter tempestates quæ inde excitari dicuntur; addunt quoque Mumias ex Aegypto effossas, vbi mari deuehũtur mare iritare & procellis perturbare, nempe quod tolerare non possit mare corruptionem vllam aut putredinem aduersus quam vi cathartica à præpotenti Deo donatum fuit. Ego vero sæpe sæpius miratus eram cur rustici nostri ac mulierculæ in vuarum immaturarum atque acerbarum expresso succo salis quantitatem aliquam commiscerent, licet id aduersus putredinem factum causarentur: sed in animum non poteram inducere meum succum illum

Nota.

Sal mistus omphacio.

post ebullitionem atque purgationẽ putrere posse quod vinum quoque post ebullitionem non putreret. Tãdem cognita hac maris facultate purgatrice, prudenter à rusticis misceri salem illi succo animaduerti, vt pote cuius beneficio exigui aliàs caloris, multi vero aquosi seri succus iste incalescat, efferuescat, ebulliat, & exactius omni cruditate expurgetur, vnde vigor sine corruptione diuturnus. Eandem ob causam existimo olim obseruante Plutarcho 10. quæstione naturali marinam aquam vino affusam, aut loco marinæ aquæ gypsum; sed generosum illud nõ credo fuisse viuũ, at tenue, aquosum, acidulũ: cum enim huiuscemodi vinũ multas partes aquosas, atque crudas obtineret, paucas vero vinosas, exacta non poterat fieri ebullitio atq; expurgatio nisi addita marina aqua cuius erat proprium calorem augere ac irritare, ebullitionem procurare atque quod omnium maximum est serosa superflua atque phlegmatica expurgare. Igitur si id efficiat aqua marina in vino, quidni in corporibus humanis præstabit? profecto cum è peregrinatione mea Polonica per mare Balthicum, Noruegicũ, Scoticum & Anglicũ in Gallias redirem anno domini 1612. nautæ nonnulli per iocum aquam marinam fatuo cuidam famulo bibẽdam exhibuerunt, ex qua in alui profluuium incidit: quam virtutẽ memini tributam fuisse marinæ aquæ à Paulo Aegineta lib. 7. de re med. cuius verba libenter adducam ne quis me auctoritate veterum destitutum dicat, θαλάσσιον ὕδωρ δριμὺ ϗ θερμαντικὸν μετρίως ϗ ξηραντικόν ἐστι, ϗ κακοστόμαχον μὲν πινόμενον; κοιλίας δὲ ταρακτικὸν ϗ φλεγμάτων ἀγωγὸν, θερμὸν δὲ καταντλούμενον, ἐπισπᾶται ϗ διαφορεῖ. *Aqua marina*, inquit, *acris calfactoria mediocriter desiccans, & pota stomacho quidem contraria est, ventrem autem turbat, pituitamque educit; si calida superfundatur extrahit & discutit.* Quæ do-

aqua marina purgat.

ctrina desumpta est ex ipso Dioscoride libro quinto capite decimo quinto, vbi quoque θαλλάσιον ὕδωρ vocat κοιλίας ταρακτικὸν ἄγον πλέγμα καὶ vt habent nonnulli codices χολὴν addit eam iniici, πρὸς τὰ κενώματα ad euacuandum & exinaniendum, darique insuper vel per se vel cum oxycrato πρὸς κάθαρσιν ad *purgandum*; consulatur Plinius lib 31. cap. 6. Porro aduersum nauseam & vomitum quem dicimus & agnoscimus à mari excitari præsidium maximum est in vino absinthio soporato atque medicato: nam & vinum εὐστόμαχον est & absinthium virtute sua adstrictoria stomacho robur conciliat: præceptum tamen est Auicen. non esse sedandum eiuscemodi vomitum, donec pituitosus humor & biliosus exclusus sit. Si quis autem per commistum vino absinthium, absinthites vinum intelligere voluerit, non me habebit refragantem, easdem enim illi dotes tribuunt & Medici & rei rusticæ auctores omnes qui eius parandi modum docuerunt.

Nauseæ remedia.

Altera vtilitas absinthii est ad neruos, & ad pectus, ad neruos quidem quia discutit, siccat, adstringit, roborat: imbecillitas enim neruorum fere ab humiditate superflua, & à serosa illuuie illabente secundum tenues & porosas neruorum partes, vnde relaxatio & vt loquuntur mollities neruorum. Sed in vniuersum quæ debeant esse medicamenta *neruualia* exposuit fusissime Gal. lib. 3. de compos. medicam. per genera. Quod ad pectus attinet, quia detergentis est facultatis absinthium, ideo pectus iuuat occupatum crassis viscosisque humoribus maxime si cum iride sumatur, vt docet Plinius & Macer.

Vsus absinthij.

Tertio narratur absinthium nidore serpentem fugare, & aduersus venena prodesse, at serpẽtis nomen hic improprie vsurpatur pro insectis videlicet, vt sunt culices pediculi, cimices & id

Serpẽtis significatio.

generis alia, Plinius enim & Macer odore ſuo culices fugare obſeruant. Quod autem ſerpens interdum transferatur ad hæc inſecta ſignificanda colligi poteſt ex Plinio & Apuleio qui pediculos ſerpentes appellauere vbi ſcribunt Pherecydem Syrum Pythagoræ præceptorem ſerpentibus periiſſe, quem tamen conſtat pediculis eſſe enecatū. Venena autem quæ expugnat Abſinthium ſunt fungi, venenatus chamæleontis ſuccus quem Plinius viſcum vocat, circuta, muris aranei & draconis marini morſus, necnon ſcorpionum ictus. Succo abſinthii ex aceto epoto Serotinū virum centenarium euaſiſſe cum eſſet à fungis tentatus meminit Apuleius cap. 100. de abſinthio. Non eſt vero quod fungos, aut alia à me enumerata, venena eſſe probem cum id luculenter demonſtratum fuerit à Dioſcoride, Galeno, Plinio, & inter recētiores à Sante Ardoyno, Ferdinando Ponzetto, & Petro de Abano opere proprio de venenis vbi quoque alexipharmaca eorum venenorum recenſentur, vt & apud Henricum Abra de curandis venenis.

Poſtremo aurium tinnitum curat abſinthium cum bouis felle miſtum, diſcutiunt enim illa duo digerunt, inflationes remouent, flatuumque materiam omnino diſſipant ac euacuant, ſed de ὠτικοῖς medicamentis conſulendi medici.

DE ABROTONO.

CAP. XXIX.

" ABrotono crudo ſtomachi purgabi-
" tur humor.

ANIMADVERSIO.

Est & nostro è manuscripto adscitus hic versiculus quo vnica Abrotoni facultas exprimitur, breuiter certe sed consulto factũ à Salernitanis cũ herba illa ex alimentorũ censu expungenda sit, imo vero noxia admodum existat stomacho puro & mũdo. Hinc est quod Græci ἀβρότονον quasi ἄβροτον hoc est inhumanũ aut potius velut ἄβρωτον dixerunt quod est cibo inutile esse, ab vsu cibario alienum, minimeque gustandum. Nicandri tamen Scholiastes dictum mauult διὰ τὸ πρὸς ὄψιν ἁβρὸν καὶ ἄπαλον φαίνεσθαι, ἄλλως τε καὶ διὰ τὸ δυσπνοῦν εἶναι, id est *quod conspectu tenerum molle & delicatum appareat, aut quod grauem acrémve & difficilem halitum spiret.* Plurimas alias appellationes sortitum est quas recenset Dioscorides & ex parte explicat Marcell. Virgilius ad cap. 27. lib. 3. Dioscorid.

Abrotoni nomen.

Eius vero facultates medicas inter cæteros copiosissimè & doctissimè exponit Galenus cap. 2. li. 6. de simplicum med. facultatibus vbi inter alia κακοστόμαχον esse ait noxium & inimicum ventriculo: quod intelligendum est si ventriculus purus & mũdus ab omni illuuie fuerit, etenim si restagnet prauis, crudisque humoribus, potest illi prodesse abrotonum, incidendo, attenuãdo, extergendo, expurgandoque vitiosos illos succos, quibus ventriculi tunicæ imbibuntur. Imo potentissime enecat vermes qui in intestinis succrescunt quique interdum ad ventriculum viam affectant, multo enim amarius est quam sit absinthium. Differentias eius nihil moror, aliasue dotes cum instituti non sint

Facultates.

nostri, sed eorum qui medicamentorum simplicium historias conscribunt.

DE SICLA.

CAP. XXX.

„ SICLA parum nutrit, ventrem con-
„ stipat & vrget,

ANIMADVERSIO.

Sicla est Beta.

QVod genus oleris intelligendum veniat per *Siclam* non est in procinctu explicare nam & *Beta* audiri potest & *Blitum*. Etenim apud Isaacum lib. diætar particularium Sicla vulgo Blita appellatur ex voce ni fallor *Blitum* quod Galli *Bletam* vocant. Cum tamen recordor vulgus Medicorum omnem *betam* quam græci τεῦτλον vocant *Siclam* nuncupare quasi *Siculam* quod cognomen à veteribus græcis illi tributum est; apud me statuo Siclæ nomine *betam* potius hic nostram, quam nostram *blitam* designari, vocatū autem τεῦτλον seu τεύτλιον καὶ σεῦτλον ἀπὸ τοῦ σεύεσθαι quod est impelli ac moueri, erumpens enim è terra hoc olus incrementum capessit pene arboris neque vlli hortensium latitudo foliorum maior. Latini Betam dicunt à figura β. quam dum semine turget referre videtur, quemadmodum monuit Columella in suo horto his carminibus.

Nomine tum graio seu littera proxima primæ
Pangitur in cera docti mucrone magistri,
Sic & humo pingui ferratæ cuspidis ictu
Deprimitur folio viridis, pede candida Beta.

Est autem Betæ (quàm Galli bete, iotte, & poree vocant) duplex genus candidum & nigrum, Candidum εὐχυλώτερον sed ὀλιγοσπερμότερον melioris est succi quam nigrum & paucioris seminis, Siculumque appellatum est. vnde sicula beta & detractione vnius literulæ *Sicla*. Dodonæus tria genera constituit *candidum*, *subnigrum*, & *rubrum* seu Romanum. Eudemus libr. de oleribus quatuor, σπαστὸν, καυλωτὸν, λευκὸν καὶ πάνδημον *sessile*, *in caulem erectum*, *candidum*, & *vulgare* quod quidem colore fuscum est. Dubitari vero potestan aliud sit satiuum aliud syluestre. Quod enim nullum sit agreste docet Galenus 2. de aliment. facultatibus. *Nulla*, inquit, *beta est agrestis nisi quis lapathon ita nominare velit*. At vero proprium est agrestium vt post cultum formam, faciem, saporem atque omnino indolem satiuarum stirpium induat; quod cum nondum obseruauerimus in lapatho exculto, occasionem præbet concludendi cum Galeno nullam betam dari agrestem. Contra Galenum tamen reclamat Plato in Timæo qui satiuas omnes stirpes olim fuisse feras & agrestes credidit, ac idcirco nullam esse satiuam quæ non haberet syluestrem congenerem. Et certe Plinius libr. vigesim. cap. octau. betam syluestrem agnoscit quam & *limonium* & *neuroides* vocat vulgo *Pyrola* dicitur, quam herbam describit Dioscorid. libr. quart. cap. decim. quart. Plinio assentitur Diocles Carystius libro primo de tuenda valetud. qui elixari scribit hæc agrestria τεῦτλον, μαλάχην, λάπαθον *betam*, *maluam*, *lapathum*. ex quo duo contra Galenum elicimitur, primum dari agrestrem betam; alterum, betam illam agrestem non esse lapathum.

Differentiæ.

Dubitatio.

Betæ temperamentum calidum eſt & ſiccum in primo gradu ex auctorit. Actuarii, Simeonis, Iſaaci, Arnaldi villanouani, frigidum vero & humidum ex mente quorundam Neotericorum qui forſan Oribaſium ſecuti ſunt lib 2. Synopſ cap. 9. vbi betam recenſet inter ea quæ ſunt in ſecundo gradu refrigerantium. Græci autem Medici Dioſcorid. Gal. Paulus de primis betæ qualitatibus mentionem non fecerunt, colligere tamen licet ex facultatibus ſecundis eam calidam & ſiccam ſtatuiſſe. Ad hoc autem vt diſſentientes Medici inter ſe conueniant 1. expendenda eſt betæ ſubſtantia quæ ex contrariis facultatibus conſtare creditur, ſuccus eum eius θερμὸς καὶ διψώδης καὶ γαστρὸς ἀγωγὸς calidus, Siticuloſus & aluum ſubducens, corpus vero παχυμερὲς καὶ φυσῶδες, καὶ δύσπεπτον καὶ ψυχρὸν καὶ γαστρὸς σφεκτικὸν inquit Simeon id eſt *craſſum flatulentum, concoctu difficile frigidum, & aluum indurans exiſtit*, 2. eius ſumendi ratio obſeruanda venit, prout ſcilicet vel cocta vel cruda editur. Cruda quia nitroſam habet facultatem ideo calida & ſicca dicenda: cocta quia vim illam nitroſam deponit, efficitur contrariæ qualitatis frigidæ ſcilicet & humidæ. Id docuit Galenus 8. ſimplic. & poſt Gal. Oribaſius lib 2. de virtute ſimpl. necnon Aetius tetrabib. 1. ſerm. 1. hi enim iiſdem verbis ſcribunt coctam betam τὸ μὲν νιτρῶδές τε καὶ δριμὺ πᾶν ἀποτίθεσθαι γίγνεται δ' ἀφλεγμάντου δυνάμεως id eſt *quicquid nitroſum eſt & acre deponere, fit enim facultatis aphlegmantæ* hoc eſt extinguendis inflammationibus aduerſæ. Ex his colligas licet eos qui calidam betam fecerunt de cruda intelligendos qualis in hortis ſuccreſcit; qui vero frigidam dixerunt de cocta interpretandos qualis edi ſolet Equidem certiſſimum eſt poſt coctionem fatuam reddi betam & inſulſam quod eleganter ſignificauit Martialis lemmate 13. lib. 13.

Beta cruda calida, cocta frigida

Vt sapiant fatua fabrorum prandia Betæ
O quam sæpe petet vina piperque coquus.

Adeo enim insipida sunt vt sine vino & pipere vel sine sinapi, vel sine garo, vel sine aceto omnino non delectent. hanc ob rem Augustus Cæsar apud Suetonium festiuè dicebat *Betizare* pro languere ac vapidè sese habere; Et Cynicus Deogenes per *Betas* insulsos & fatuos intellexit, quamuis nonnulli cynædos & molles interpretētur; consule Cæl. Rhodiginum lib. 15. cap. 11. & Erasmum in Chiliadibus prouerbio Betizare. Cæterum Betam pauci esse nutrimenti & si copiosius ingeratur stomacho molesti censent Diosc. & Galenus. Actuarius lib. 2. de spiritus animalis nutrit. cap. 6. Brassicam bonitate longè antecellere dicit, neque enim melancholicum humorem, sicut Brassica procreat. Betæ vero radices ὑπερύθρους τε καὶ ἐρυθρὰς subrubras & rubras valentius addit nutrire sanguinemque gignere longe quam folia crassiorem: Illud insuper obtinere quod flatum pariant cum facilè alioqui per alluum descendant, vnde fit vt aliquando ipsæ in vsum adhibeantur. Quæ postrema verba ideo adiunxi primo vt monerem in græco exemplari loco αὐτοῖς αὐταῖς reponendum cum referatur πρὸς τὰς ῥίζας; secundo vt intelligeremus apud veteres frequentiorem fuisse vsum foliorum betæ quam radicum quas vocabant σευτλόριζα ex obseruatione Simeonis Sethi. Meminit Galenus cuiusdam edulii ex beta & lente concinnati τευτλοφακῶν Græci dicunt, quod quidem Heraclides Tarentinus non sanis modo verum etiam ægrotantibus exhibebat. Est enim edulium medium ex pugnantibus compositum in quo beta minus subsidet, lens magis subducitur libro primo de alimentis capite 18. Vt ergo varius fuit præparandæ betæ modus

apud priscos de quo agit Apicius cap. 9. lib. 3. sic apud nos multifariam concinnatur; editur enim & in iusculis & in acetariis, quibus per rotulas tenues ammiscetur. & in placentis, & in minutalibus: initio conuiuiorum apponuntur placentæ, quas *tortas* vocant ex oleribus concinnatæ, quibus Germani adiiciunt veterem caseum, butyrum & aromata. Elixi præterea betæ cauliculi rubri etiamnum hodie saccharo condiuntur, redduntúrque suauissimi saporis nec vltimum locum inter bellaria consequuntur. Omnes vero Medici fatentur betam absque suo decocto assumptam ventrem sistere atque constringere, cum suo decocto ingestam aluum laxare, sicut dictum de brassica, quo sensu caput nostrum intelligendum est vbi betæ duplex illa facultas stringēdi & laxādi tributa est. Non est vero omittendum Cornariū apud Paul. Aeginetam l. 1. cap. 74. posuisse betam *obturare hepar & lienem*, quod in exemplari græco Venetiano legisset hæc verba ἐμφράττει δὲ τὰ καθ' ἧπαρ τὲ καὶ σπλῆνα cum legendum esset ἐκφράττει *deobstruit, aperit*, scribit enim Aëtius lib. 1. τεῦτλον ἐπιτηδειότερον εἶναι μαλάχης. εἰς τὰς καθ' ἧπαρ ἐμφράξεις *betam præstantiorem esse quam sit malua ad hepatis infarctus* καὶ τοῖς ὑποσπλήνοις ἀγαθὸν γίνεσθαι φάρμακον *optimumque præsidium esse lienosis*, quod ex Aëtio transcripsit Simeon Sethi apud quem tamen pro ὑπὸ σπλῆνα substituendum est ὑποσπλήνοις. Tanti vero olim facta est beta vt religio esset appositam non degustare, hanc ob rem forte locum in delphico templo habuit ex argento efficta, vt superius monuimus Mirum etiam eam vini saporem restituere quem brassica corruperit, & vicissim brassicam bonitatem vini reparare quam beta destruxerit. An hoc inter naturæ arcana reponendum? docti viderint. Arbitror demersam in vinum brassicā aut betam nitrositatem suam deponere per ablu-

Cornarii error.

Simeon correctus.

tionem illam ex quo ſapor vini turbatur; quod ſi denuo vel braſſica vel beta vino demergatur, ebibunt partes vini nitroſitate infectas, vt pote quæ propter tenuitatem partium ac leuitatem ſuperiorem dolii partem petant, iis ablatis vini ſapor restituitur. Nonne videmus vinum aquæ commiſtum ſeparari ab aqua beneficio panis calentis, qui partes tenuiores ac leuiores hoc eſt vinoſas ebibit & ſecum rapit? Concludo vbi monuero Platinam lib 7. de tuenda valetudine inter *Blitum* & *Bletam* differentiam eam conſtituere, vt *blitum* nigram betam nominet, *bletam* vero albam quam medii eſſe dicit temperamenti, ardores præterea æſtatis releuare, faſtidio languidos ad cibum reuocare & nutrientes fœminas plurimo lacte implere.

DE SCABIOSA.

CAP. XXXI.

„ VRbanus per ſe neſcit pretium
„ ſcabioſæ
„ Confortat pectus quod de=
„ primit ægra ſenectus
„ Lenit pulmonem, tollit laterumque do-
„ lorem.
„ Vino potatur virus ſic euacuatur.

ANIMADVERSIO.

Scabiosæ nomen.

SCabiosa inter eas herbas locum habet, quæ apud Græcos aut Arabes Medicos non reperitur. Sic autem dictam volunt vel à *scabio* herbæ habitu vel quod *scabiei* medeatur, in quo admirari subit eam facultatem hoc capite non fuisse expressam, nisi dixerimus omissam esse, quoniam ex ipso herbæ nomine deprehenditur. Non est autem quod quis cum Manardo & Math. Syluatico *stœbem* Dioscoridis eam esse credat aut *Phleon* plinii cum id refutatum fuerit, & à Brassauola, & ab Amato Lusitano, & ab Aloysio Mundella cæterisque Botanicis. Refert Anguillara *Hiosirin* plinii à nonnullis græcis pro scabiosa habitam quod tamen ipse non probat. Dubitatur etiamnum eadem sit cum *Psora* herba cuius meminit Aetius; conueniunt equidem nomine, vtrum autem inter se diffideant explicatu non est facile cum Psoræ descriptionem Aetius non dederit. Nonnulli existimant eam esse plantam quæ à Constantino lib. 2. practicæ cap. 36. vocatur *Alcanfangeth* quæ valet scabiosis cum aceto pistata. Vt vt sit herba est nobis nota in cibum minime veniens sed medicamentis expetita, adeout etiam aduersus pestem singulare credatur esse præsidium.

Temperies.

Est autem temperamento calido & sicco in secundo gradu, vt testatur eius insignis amaror, excalfacit proinde, siccat, extenuat, abstergit. Hos autem versus Brassauolus refert in examine simplicium Vrbani Pontif. Maximi tem-

pore compositos, prorsusque ineptos esse, quod facile admitto ea ratione descriptos quam adducit, est autem huiusmodi.

Vrbanus per se nescit pretium scabiosa
Nam purgat pectus quod comprimit agra senectus
Purgat pulmonem, laterisque simul regionem
Rumpit apostemata, lenit virtute probata
Emplastrata foris rumpit anthracem tribus horis
Intus potatur & sic vnus euacuatur.

Porro ex Brassauoli verbis qui Vrbani pontificis Max. temporibus compositos illos versus narrat, coniectura nostra roboratur, de tempore, quo schola hæc edita fuit à Salernitanis. Vixit enim Vrbanus 2. pontif. max. circa annnum 1099. Isque auctor fuit Belli sancti è quo rediēs Robertus Normanniæ dux Salernitanos Medicos consuluit de fistula brachii, quod occasionem dedit Salernitanis componendi huius libelli. Cæterum nemo diffitetur magnam vim scabiosæ esse aduersus Thoracis affectus præsertim seniles. Cum enim Senum thoracicæ partes frigidis humoribus crassis & viscidis obsideantur: præsidiis calefacientibus, incidentibus, attenuantibus, detergentibus qualis est scabiosa admodum iuuantur. Est & illi lenitiua quædam virtus qua exasperatæ senum partes ob tussim assiduam læuigantur ac mitigantur, vt idcirco duabus rationibus senibus conueniat ratione organi quod lenit, & ratione materiæ quam attenuat, & ad expectorationē promouet. Præterea Scabiosa pleuriticis auxiliatur maturando ac digerendo materiā morbificam & sputum promouendo. Denique epota veneno narratur aduersari præsertim pestilenti & contagioso cuius creditur esse Alexipharmacum. Marsil. Ficinus in epid. cap. 6. eius rei rationem visus

Quo tēpore opus hoc scriptū.

Vsus mēdicorū.

est assignare. *Scabiosæ*, inquit, *aqua in his omnibus, quæ sanis simul & infirmis administrantur admirabilis est, eo quod humiditates exorbet venenosas:* Certe commendatur ab Antonio Guainerio de peste different. 2. cap. 3. tractat. 2. Michaele Sauonarola, Pamphilo Florembeno Antonio Schnebergero, Antonio Suraceno & infinitis aliis. Non prætermittendum scabiosam flores proferre, quibus defluentibus capitulum remittit rotundis ocellis refertum raro naturæ artificio, atque idcirco oculorum albugines aufferre.

DE CHELIDONIA.

CAPVT XXXII.

CAecatis pullis hæc lumina mater hirundo,
(Plinius vt scripsit) quamuis sint eruta reddit.

NOtatu dignum est, quod hic ex Plinio de chelidonia refertur, nempe ipsam pullis hirundinum visum restituere. Locus est lib. 25. ca. 8. vbi sic scriptum reliquit: Animalia quoq; inuenere herbas, imprimisque chelidoniam. Hac enim hirundines oculis pullorum in nido restituunt visum, vt quidam volunt etiam erutis oculis. Meminit eiusdem etiam lib. 8. c. 27 his verbis: Chelidoniam visui saluberrimam hirundines monstrauere,

Macer li. 2. cap. 10.

vexatis pullorum oculis illa medentes. Hoc nomē vt l 2 c.165. Dioscorides testatur, sibi videtur vendicasse, quod aduentu hirundinum exoriatur, & discessu emarcescat. Sunt qui narrant hirundines excæcatis pullis, admota herba visum restituere, inquit idem. Hinc cognitum est succum eius, hominum oculis quoque mederi, vtique in quibus crassum quiddam in pupilla colligitur, digestione atque discussione indigens. Hinc igitur edocti medici chelidoniam omnibus fere oculorū remediis pro visus claritate admiscere solent. herba est nota, crocei succi, cuius inuentionem hirundinibus ob id quoque attribuunt, quod pulli earum sæpius quam vlli aliarum auium in cæcitatem incidant. Hirundinum enim stercus chelidoniæ oppositum præstat: excæcat namque, si calidum in oculos decidat, & præcipue matrum. Quod etiam sacræ testantur literæ: nam Tobiæ 2 seniorem illum hoc stercore excæcatum fuisse legitur. Cor. Cel. l.6 c.6. fabulam putat, per patentes oculos herba restitui, qui per se sanescant. Chelidonii tertii est ordinis absoluti iam: idque tum in calfaciendo, tum in siccando. Attrahit igitur, discutit & consumit Radix trita & in vino decocta caput columellamq; frigidorum humorum à capite descendentium multitudine laxatam, ac linguæ radici atque faucibus incumbentem expurgat: si exurgentem inde fumum infundibulo adhibito æger admittat, & vinum deinde gargarizet. Cum aniso & vino albo pota medetur regio morbo, & vlceribus quæ serpunt: imposita cum vino aut manducata, dentium dolorem sedat. Plura Galenus lib. 8. cap. 171. de simpl. med facult.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

ANIMADVERSIO.

Chelidonii nomen.

NEmo nescit χελιδόνιον quam χελιδονίαν βοτάνην Oppianus vocat ab hirundine denominatum esse, non tam quia, vt voluit Dioscorides, hirundinum aduentu ex terra prodit stirps illa aut floret, discessu marcessit: quàm quod hirūdines ea herba vtantur ad visionem restituēdam pullis suis excæcatis. Latini Græcos imitati *hirundinariam* vocāt, officinæ *Chelidoniam*, Chymistæ *Cœli donum* ob quam nominis præstantiam ex ea herba quintam quandam essentiam fieri prædicant non modo ad vanas illas metallorum transmutationes accommodatam, sed ad tuendam etiam hominum sanitatem morbosque plurimos profligandos vtilissimam; eius extracti descriptionem tibi exhibet Andreas Libauius cap. 24. Alchymiæ pharmaceuticæ de extractis emergentibus, & Ioseph Quercetanus (lib. 1. Pharmacop. cap. 25. vbi præter infinitas dotes illi assignatas *vniuersale præsidium* esse dictitat. Hanc forsan persuasionem induerunt Chymici quod inter vetera nomina Chelidonii obseruarent denominatam, *Pæoniam*, *Crateam*, *Aubium*, *glaucium*, *Pandioniam radicem*, *Philomedium*, *Othonion* & *Othonam*, quasi illa vocabula nonnihil dignitatis & præstantiæ illi adiicerent. Sed non ita se habet, dici enim potuit παιονία ab eius inuentore Pæone, aut à similitudine quam cum pæonia habere dicit Marcellus. κραταιὰ autem vocata est, vel quod firmiter per multa crocea capillamenta, vt loquitur Dioscorides radicata est

vel

vel quia acrimonia, geniculis, semine, aut alio quouis modo *Crataogono* similis sit, quam herbam Theophrast. lib. 9. hist. plant. cap. 19. κράταιογον vocat. Quid sit autem ἀύβιον seu ἀύβιον plane nescio nisi positum dixerim pro voce *fabium*, qua Romani Chelidonium designabant quasi *fodium* à fodiẽdo, quod fodi terra debeat si illæsis fibris & radiculis euellere chelidonium velimus. At γλαύκιον appellatum est ob eius folia è cæsio seu dilutẽ coeruleo colore virescentia quæ à Dioscoride nominantur ὑπόγλαυκα vel à similitudine quod habet succus Chelidonii cum succo cuiusdam herbæ quem describit Dioscorides lib 3. cap. 84. vocatque γλαύκιον de quo consulendus est Matheolus, denique Pandionium & Philomeliũ (sic enim legendum non Philomedium) nuncupatum fuit à Pandione Atheniensium Rege, qui Pater fuit Prochnes quam fabulantur in hirundinem mutatam, & Philomela Prochnes sorore porro Othonnam Chelidoniæ maioris succum esse aiunt, proinde non est mirum si eo nomine designetur tota planta, & si eius historiam post Chelidoniam Dioscorides attulerit.

Est autem Chelidonium in duplici differentia maius & minus quod scrophularia minor à nonnullis appellatur. Maius (de quo hic est sermo) euidenter calefacit, desiccat, & ordine quidẽ tertio atque vna valide extergit, quam ob virtutem ad visum acuendum vtile est, præsertim eius succus qui abstergit & discutit crassa, quæ circa pupillam oculi hærent aciem obtundentia, & quidem vt est apud Dioscoridem in æreo vase cum melle decoctus Inde crediderunt veteres eius herbæ applicatione cæcatis hirundinum pullis visũm restitui, quod tamen falsum esse Corn. Celsus adstruxit l. 6. c. 6 obseruãs, *aciem hirundinum extrinsecus læsam interposito tempore in antiquum statum*

Differentiæ.

Tẽperies

An visũ restitu at pullis hirundinum.

redire, *vnde etiam locus fabulæ factus est*, *aut per parentes, aut id herba chelidonia restitui cum per se sanescat*. Id ipsum confirmauit Arist. l. 6. de historia animalium c 5. *Si quis*, inquit, *pullis hirundinum iunioribus oculos pupugerit*, *conualescere* animaduertet, *atque iterum visum recipere*. Sed rationem addidit lib 4. de general. animal. c. 6. his verbis. *Aues etiam nonnullæ imperfectos & cæcos pariũt pullos, videlicet quæ cum paruæ corpore sint, multos progenerant vt cornix, pica, passer hirundo: & paucipari generis quæ copiam alimenti parere vna cum prole non solent vt palumbes, turtur, columba. Quamobrem si quis hirundinum nouellarum adhuc oculos præpungat, rursum incolumes redduntur. Cum enim fiunt, non facti iam corrumpuntur, itaque denuo oriuntur ac pullulant. Omnino hæc praueniunt generationem perfectam ob alendi inopiam, Generant vero imperfectos quoniam perfectionem præueniunt.* Hæc ille ad quem locũ subiungit Philoponus idcirco conualescere hirũdinem oculos διότι ἔτι γίνονται ἀλλὰ οὐ γεγόνασι, *quoniam etiamnum fiunt nec adhuc perfecti sunt*: τὸ γὰρ γινόμενον κἂν ἐκκοπῇ ἢ ἐκκεντισθῇ πάλιν φύει διὰ τὴν ὁρμὴν, καὶ κίνησιν, ἣν ἔχει ἔτι ἀπὸ τοῦ δὲ εἰς τόδε, *quod autem*, inquit, *fit etiamsi rescindatur vel perfodiatur, rursum renascitur propter impetum seu inclinationem ac motum quem habet etiamnum ab hoc*, hoc est *ab esse imperfecto, ad illud*, id est ad esse perfectum, vt loquuntur Scholastici. Sed velim vt docti verba Aristotelis expendant, quæ attulimus ex 6. de historia animalium, vt intelligatur quibus præsertim pullis hirundinum hoc contingat. Cum enim eo in loco philosophus moneat ex auibus carniuoris solam hirundinem bis in anno nidificare & pullos excludere, statimque addat, τῶν νεοττῶν νέων ὄντων confossis oculis conualescere, nobis colligendum relinquit id potius de pullis secundò exclusis quam de prioribus esse concipiendum. Et certo pueri secundæ exclusionis multo imperfectiores

De quibus pullis edus Arist.

eduntur quam pulli primæ; quia maior adest inopia pabuli, & generationis materia parcior ac imbecillior. Quod ideo moneo, quia aliàs confodi acicula pullorum hirundinis oculos, qui nunquam conualuerunt; vel quia forsan primæ erant exclusionis pulli, quos proinde perfectiores habuere oculos par fuit, vel (quod verisimilius est) quoniam altius ad humorem vsque crystallinum stimulos adegeram, quo effuso nunquam visio reparatur. Certum enim est semel effuso eo humore nunquam regenerari, cum sit pars similaris & spermatica: quidquid ergo Aristoteles dixit de oculis hirundinum confossis id intelligendum penes aqueum humorem, non penes crystallinum; effusus enim & deperditus semel aqueus humor potest regenerari non solum in hirundine & aliis auibus, sed in omnibus animalibus, atque etiam in ipso homine quemadmodum probat l. 5 de oculi fabrica c. 36 Iul. Casserus Placentinus ex auctoritate Galeni qui lib. 1. de symptom. causis cap. 2. exemplum affert pueri qui cum stylo in pupillæ oculo ita fuisset compunctus vt vniuersus aqueus humor effluxisset, visum tamen recuperauit aliquandiu post collecto & regenerato humore aqueo. Itaque non est credendum pullis hirundinum oculos effossos restitui beneficio chelidonii: nec enim illi vis illa inest; potest quidem caliditate & acrimonia sua attrahere humorem quendam aqueum ac serosũ qui multus & toto capite & totis oculis redundat, quo collecto dici potest eum vel eundẽ vsũ præstare atq; prior aqueus pertusione effusus, vel implere locũ aquei sicque oculũ velut integrũ ac de nouo restitutum exhibere. Plura hic quam voluimus de hirundinum pullis congessimus quæ tamen πάρεργα dici non debent cum huius tantum virtutis Chelidonii Salernitani meminerint post

Nota.

Aqueus humor oculi regeneratur.

Vis Chelidonii.

Macrum ex cuius cap. 62. duos illos versus transcripserunt. Porro nonnulli existimant facultatem illam non herbæ Chelidonio tribuendam, sed lapillo pretioso eiusdem nominis, aut alteri herbæ prorsus incognitæ. Sic enim scribit Aelian. l. 3. de animal. c. 25. *huius herba homines quamuis compotes fieri summo cupiant opere nonquam tamen in hac parte eorum studio satisfactum est.*

DE HYSSOPO.

CAP. XXXIII.

Hyssopus purgans herba est é pectore phlegma,
Ad pulmonis opus cum melle coquenda iugata.
Vultibus eximium fertur præstare colorem

Hic agitur de hyssopi viribus: quod quidem
Mac. l. 1. c. 5. desiccat & excalfacit ordine tertio, sed & tenuium est partium. Pituitam manifesto experimento expurgat, facitque ad pituitosos tum cerebri, tum neruorum affectus: quod non modo mũdet, sed roboret quoque. Quin & pectus & pulmonem detergit, præsertim senibus, quorum pectora lenta crassaque pituita referta sunt: quo fit, vt decoctum cum ficis, aqua, melle, & ruta, potumque peripneumonicis, diuturnæ tussi, suspitiosis, à capite in subiectas partes distillationibus, & orthopnoicis auxilietur. Ascarides reliquosque interaneorum vermes pari modo sumptum enecat. Idem facit, si cum melle delinga-

tur, nitri tamen addito momento. Decoctum ex aceto mulſo epotum, craſſum humorem per aluum extrahit. ad ſubducendam aluum cum ficis viridibus detritis manditur, vehementiuſque addita iri, nauſturtio aut irione, deiicit. Meſues exhibet cum iure aut manna miſtum, vel cum melle aut vuis paſſis purgatis, vel ſcilla coctum. Cutis in corpore colorem floridum efficit Lieni & aquæ inter cutem cum fico nitroque emplaſtri modo imponitur. Inflammationibus quoque ex vino illinitur. Cum feruente aqua impoſitum ſugillata diſcutit. In anginis cum ficuum decocto optimè gargarizatur. Decoctum cum aceto dentium dolorem collutione ſedat: hyſſopi vſus inflationes auricularũ præſertim vaporis ſufſitu diſcutit. Cibi appetentiam inuitat, viſum acuit, menſes & Vrinam ciet, & febrium horrores excutit, vinum decoctionis eius vterum à ſuperfluitatibus purgat & abſtergit Plura Dioſcorides l. 3. c 27. Auicen. 2. Cano. c. 365. & Meſues l. 2. ſect 1. c. 18. de med. ſimpl. purgantibus.

ANIMADVERSIO.

DOctrina huius capitis & materia deſumpta eſt ex Macro cap 25. cuius etiam verſus vltimus exſcriptus eſt. Hyſſopus autem ſeu ὕσσωπος Græcis deducta eſt ἀπὸ τοῦ ὕω ὕσω quod eſt *fundo, perfundo*, & ὢψ ὠπὸς id eſt *aſpectus, vultus, facies* quaſi ſit χεύμενος ἐπὶ τῆς ὦπα *quod vultui affundatur, aut aſpergatur*. Quibus verbis duo eius inſignes vſus perſtringuntur, alter eſt in rebus ſacris ad expiationem, alter in medicis ad ἰυχεσιαν conciliandam. Cap. 12. exodi faſciculo hyſſopi

Hyſſopi nomen.

Vſus in ſacris.

tingitur ſanguine agni limen & poſtes ne primo-geniti Hebræorum vna cum primogenitis Ægyptiorum exterminarentur. Cap. 14 Leuitici leproſi mundantur poſt aſperſionem factam per lignũ cedrinum, retortum coccinum & hyſſopum. Cap. 19 Numerorum purificatio quoque perficitur per hyſſopum, hinc Dauidis votum illud pſalm. 50. ῥαντιεῖς με ὑσσώπῳ καὶ καθαρισθήσομαι, πλυνεῖς με καὶ ὑπὲρ χιόνα λευκανθήσομαι, de quo videndus Genebrardus comm. in eum pſalmum. Quod ad vſum medicum attinet hyſſopus coſmeticæ inſeruit fuco parando, cuti mundandæ, & conciliando colori, quod ante Salernitanos & Macrum inſinuauerāt Plinius & Dioſcorides qui ait eam περιποιεῖν εὐχροίαν *colorem eximium fouere*. Cum vero hyſſopus tam vulgaris eſſet notionis apud veteres vt eius effigiẽ exhibere nobis dedignati ſint, factum inde eſt vt nobis ignota remanſerit Nec enim plane conuenit inter rei herbariæ ſtudioſos, quæ nam illa fuerit herba, numue cum noſtra vulgari & hortenſi cõuertatur Inter cæteros qui huic diſquiſitioni plurimum ſtudii contulerũt Fabius eſt Columna c. 14. lib. de minus cognitis ſtirpibus vbi concludit vulgatem noſtram nõ eſſe veterum hyſſopum. Miror tamen diligentiſſimum illum ſcriptorem Leu. Lẽnii ſententiã non improbaſſe qui c. 36. explicationis parabolarũ quæ in bibliis ex arboribus & herbis deſumuntur, credidit hyſſopum poſitam fuiſſe pro Adiantho ſeu ruta muraria l. 3. Reg. c. 4. quod illic dicatur Salomonem locutũ fuiſſe *de lignis quæ erant in Libano à cedro vſq; ad hyſſopũ quæ egreditur per parietem* καὶ ἐλάλησε περὶ τῶν ξύλων ἀπὸ τῆς κέδρου τῆς ἐν τῷ λιβάνῳ καὶ ἕως τῆς ὑσσώπου τῆς ἐκπορευομένης διὰ τοῦ τοίχου, quaſi nulla alia herba præter Adianthum ex muris hoc eſt petroſis & ſaxoſis locis oriretur, hæc enim loca per διὰ τοῦ τοίχου intelligenda duco, niſi quis legere velit τάχου quo vocabulo deſignabitur Salomonem habuiſſe cognitionem ce-

Vſus in medicina.

Error Leuini Lemnii.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

dri hoc est arboris excelsissimæ & tardissimè excrescenti necnon hyssopi, id est herbæ humilis & citissimè ac velocissimè nascentis. Sed nec illa emendatio mihi arridet, cum à lectione vulgari recedat, quam immutare, inuertere, imminuere pro piaculo est de hac hyssopo egit Baronius, & in Baronium Casaubonus quem potes consulere.

Porro vel ex vna coniectura adducor, vt credam nostram hyssopum aliam esse ab hyssopo veterum, quod suam veteres inter olera minimè posuerint, nostra vero non infimo inter ea loco collocetur. Studiosissimè enim colitur in nostris hortis ob eximium eius odorem ac saporem non ingratum, sic vt iuscula nostra aut condimenta non minus sapida efficiat quam salubria. Exigui tamen est nutrimenti ob insignem eius amaritudinem propter quam deprehenditur esse calida ordine tertio. Nihilominus reperio duo eius genera Oribasium constituisse montanum & hortense primamque bonitatis classem obtinuisse Cilicium, quod ad salis Theriacalis compositionem ammiscet auctor libri de Theriaca ad Pisonē. vini hyssopitis meminit Constātinus l. 8 de re rust. c. 14 quod καθαίρει θώρακα, πέψιν ποιεῖ, μαλάσσει κοιλίαν, pectus purgat, coctionem iuuat, ventrem emollit. Maxime vero commendatur hyssopus ab omnibus ad pulmonis vitia ubi scilicet eius bronchia multo & glutinoso infarcta sunt humore, eximia enim substantiæ suæ tenuitate incidit, & attenuat crassum illud phlegma & ἀνακάθαρσιν promouet, si præsertim cum melle mista sit. Cæteras eius dotes medicas prætermitto, spiritales repetantur ex dicto loco fabri Columnæ. Certe non sine mysterio fuit, quod Christo morieti acetū oblatum sit pro potu cum circumposita hyssopo, licet viri docti non conueniant in eorū verborum expositione. Alij enim hyssopum pro arundine aut

Hyss. p. nostra alia à veterum hyssopo.

Vis in alimētis.

vimine acceptam dicunt, cui spongia aceto plena imponeretur, & extolleretur ad os vsque Christi crucifixi: Camerarius vult impositam pilo, quod erat romanæ militiæ peculiare telum ὕσσον Græcis dictum, proindeque legendum suadet non ὑσσώπῳ περιθέντες sed ὑσσῷ περιθέντες. alii vt Nonus poeta acetum voluit esse hyssopo mistum temperatum atque vt loquitur κεκερασμένον. Theophilactus additam quoque ait hyssopum ὡς δηλητηριῶδες seu venenatum quid atque morriferum. alii velut aliquid amarum, felleum; insuaue in opprobrium: Cæteri denique spongiam seu calicem aceto felleque mistum asserunt cinctum & coronatum fuisse hyssopo per summam contumeliam atque ludibrium, quemadmodum Christi caput antea corona spinea circumdatum fuerat. plura habet Stuchius lib. 3. conuiuial. antiq. cap. 13.

DE MENTHA.

CAP X.XXIV.

Mentitur Mentha, si sit depellere lenta
Ventris lumbricos, stomachi vermésque nociuos.

Mentham eo nomine non esse dignandam, nisi alui etiam lumbricos & stomachi vermes enecandi atque expellendi facultatem obtineat, hoc loco adseritur. Amarum enim quiddam in se habet & acerbum: & amaro quidem non secus at-

que absinthium lumbricos interficit: acerbitate vero, si cum oxycrato bibatur recentes sanguinis reiectiones reprimit. Exhibendum autem decoctum eius, velut absinthii quoque, & non substantia. Est enim, vt si qua alia herba, tenuium partium gustu acri & facultate calida, ex tertio nimirum ordine excalfacientium & secũdo siccantium. Quare vt medicamento potius, quam alimento ipsa vtimur. Hépar enim frigidum & ventriculum iuuat, corroborat & stomachum, & concoctionẽ facit. sedat quoque singultum, & vomitum phlegmaticum atque sanguineum. Prodest quoque ad cordis morsus, & appetitionem suscitat. Mediocriter item ad Venerem excitat: id omnibus accidit, quæ humiditatem semicoctam & flatuosam continent, Apetit & iecinoris ac splenis obstructiones. Verum ea vesci ad satietatem non oportet: quoniam sanguinem extenuat & serosum facit; & ipsum inflammabilem permutat, deinde efficit vt sanguis, qui maximè est tenuium partium, discutiatur, & crassus ac melancholicus relinquatur; atque idcirco oportet biliosos ab ea abstinere. Contrita cum sale, & morsui rabiosi canis imposita, medicamentum fit salubre. Arida vero trita & post cibum sumpta ad concoctionem facit, & lienosos iuuat. Cum vino pota, difficulter parienti succurrit. Ferunt etiam quod mansa lippienti imposita fiat remedium, quodque eius decoctum absorptum confestim sanguinem é faucibus eiicientes sanet. Coire lac densarique in caseum non patitur, si folia potionibus lactis immergantur: In summa stomacho vtilis est, & in condimentis peculiarem gratiam habet. Huius semen ventrem purgat, & pulmonem lædit. Plura Dioscorides lib. 3. c. 34. Plinius lib, 20. cap. 14. Galenus lib. 6. de simpl. med, faculta c. 136. Simeon Sethi in Syntagm. & Auicenna 2. Canonum, c. 459.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

ANIMADVERSIO.

Nomen Menthæ. QVam herbam ob fragrantiam & odoris suauitatem ἡδύοσμον Græci quondam dixerunt, nunc μίνθην vocant & latini mutata litterula MENTHAM, licet Perottus in Cornucopia à mente dictã putet quoniam *eius herbæ odore mens hoc est animus excitatur, sicut sapore ciborum auiditas.* Docet Oppianus l. 3. de piscatione μίνθην denominatã esse à nympha eiusdem nominis Cocyti filia quæ quod se illustrioré genere & forma præstantiorem præ Proserpina iactitaret à Cerere in herbam commutata est, quod perstrinxit Ouid in Metamorph.

———*an tibi quondam*
Fœmineos artus in olentes vertere Menthas
Persephonæ licuit?

& annotauit Strabo lib 8. geog. ob id mutatam asserens Mintham à Proserpina quod Plutonis esset pellex. Auctor Ethymologici magni narrat mœstam Cererem cum vidisset hanc herbam execratam esse atque sterilem reddidisse. Est illa genere duplex satiua seu hortensis quæ μίνθη seu ἡδύοσμος & agrestis quæ ἄγριος ἡδύοσμος Latinis Mentastrum dicitur: vult tamen Plutar. sympos. l. 8. prob. 9. μίνθην esse degenerem ἡδύοσμον, seu vitium esse ἡδυόσμου quemadmodum lolium vitium est tritici, Acetum vini, in quibus euidentes contingunt qualitatum mutationes quæ diminuendo elanguescunt, contentione vehementiores fiunt. Genera.

Galenus temperamento ait esse calido gradu tertio, gustu præterea acri, tenuique, si qua alia herba, substantia, ordine vero secundo tantum siccat, ob eam quæ ex cultu habet humiditatem semicoctam ac flatuosam, habet etiam quiddã ama- Temperies.

rum in se & acerbum ex quo diuersas ac pene contrarias facultates easque eximias dicitur obtinere. Neque vero audiendus est autor Geoponicorum siue is Cassianus Bassus siue Florentinus, siue Cõstantinus Cæsar, seu quiuis alius fuerit, qui l. 12. de re rust. ca. 24. Mentham ait esse ἀχρήσιμον hoc est *inutilem* quæ vulneribus etiã adhibita sanari ipsa vix sinit Sed fortean opinionem illam ebiberat ex male intellecto Oppiani loco supra adducto vbi Mentha vocatur, ποίη οὐτιδανὴ id est *herba nihili*, nõ tam quia nullius sit vsus quam quia, vt ait Scholiastes μικρὰ, est *parua & pusilla*. Prima eius vtilitas est in cibis, quibus pro condimẽto multifariã existit, nec enim multi est nutrimenti, peculiarem habet gratiam in acetariis tenella nõ adultior quia prædura *odoris suauitate delectat animum, & sapore auiditatem excitat in cibis*, inquit Plin. non rusticorum tantum sed etiam delicatiorum. Nonnulli eam ex oleo frigunt, & cum pane edunt, alii panem tostum oleo intinctum mentha aspergunt. Sed vt monet Simeon Sethi, ea vesci non oportet ad satietatem quoniam λεπτύνει τὸ αἷμα καὶ ὀῤῥῶδες ἐργάζεται, καὶ ἀλλοιοῖ τοῦτο εἰς ξανθὴν χολήν. *sanguinem extenuat, serosumque facit, ipsumque in flauam bilem conuertit*: præterea tenuiorem sanguinem discutit ac consumit, crassiorem & melancholicum relinquit, atque idcirco oportet qui flauabile tentantur, ab ea abstinere. Dos eius maxima in corroboratione partiũ omnium ac præsertim ventriculi sua stipticitate. cuiũs fastidia & singultum à pituitoso humore inductum sedat Quod autem Salernitani dictitant eam vermes depellere & enecare, id Dioscorides asseruit l. 3. c. 34. aliique omnes qui de eius facultatibus egerũt, est enim cõmuni experientia cõprobatũ amara omnia lũbricis inimica Sed præter amarorẽ illud etiã obtinet, vt pituitã detergat, & cõsumat quæ lũbricorũ solet esse generationis materia

Vsus in cibis.

Porro inter alias facultates veneris excitandæ vim alii menthæ tribuunt, denegant alii. Hippocrates lib. 2. de diæta scribit eam *semen genitale colliquefacere, arrectionem prohibere, & corpus debile facere.* Plinius lib. 20. cap 14. ait *resistere generationi* cohibendo genitalia densari. ἀνεπιτήδειον εἶναι περὶ τὰ ἀφροδίσια *ineptam rebus venereis* facit auctor rei rust. li. & c. supra adductis. Quod fortasse innuere visus est Ethymologici auctor dũ obseruat eam ἄκαρπον hoc est *sterilem* à Cerere factam esse. Omnium autem euidentissime id Aristoteles adstruxit problem 2. sect. 10. Quærit enim cur in prouerbio sit mentham belli tempore, nec edendam neque serendam, respondet vero illud fieri quia mentha refrigerare corpora possit vt constat corruptione seminis genitalis quam inducit. Aristoteli subscribunt Magninus, & Arnaldus Villanouanus. Attamen contrariam tuentur opinionem Dioscorides, Galenus, Aetius, Simeon, Auicenna & plurimi alii qui mentham venerem stimulare & excitare perhibent ob humiditatem semicoctam & flatuosam quam habet; quod certe rationi consentaneum videtur & experientiæ quæ vt ait Auicen. fen. 20. 3. tractat. 1. cap. 21. ostendit mentham in secundis mensis sumptam *confortare membra spermatis valde, & fortitudinem facere super sperma vnde forte fit coeundi desiderium.* Ad hanc itaque difficultatem dissoluendam, dicendum est menthã vsurpari interius vel exterius; exterius admota mentha & genitalibus membris mulierum apposita ante coitum, conceptum adimit, quia cohibet semina densari & coire non minus quam impedit lac densari in caseum, vt est apud Dioscoridem & Plinium. Interius autẽ assumpta vel exigua ac mediocri quantitate editur, vel nimia copia aut quam oporteat frequẽtius: prior ille vsus tantum abest, vt veneri noceat, quin è cõtra excitandæ veneri ac-

Difficultatis solutio.

commodatus est & eo sensu audiendi sunt qui ἀφροδίσια ἐρετίζειν mentham dicunt. Posterior esus veneri noxius est ac de eo locutus est Hippocrates, aliique subintelligendi qui ineptam veneri mentham voluere: verba Hippocratis adducam qui rationem propositionis suæ complectuntur. Mētham, inquit, πολλάκις ἐσθίῃ τὶς, τὸν σπόρον αὐτοῦ τήκει ὥστε ῥέειν, καὶ ἐντείνειν κωλύει, καὶ τὸ σῶμα ἀσθενὲς ποιέει id est Mētha *si quis sæpe comedat semen genitale colliquefacit vt diffluat, & arrigere prohibet & corpus imbecillum reddit.* Causa ergo corruptionis seminis non est frigiditas menthæ vt falso sensit Aristoteles, sed eius caliditas nimia quæ ob frequentem eius esum potenter agit in sanguinem ac in semen genitale quod fundit ac liquat, quodque coire cogitur prohibet; Imo vero ita extenuat ac serosum reddit vt etiam sponte exeat ac diffluat, atque hoc est quod insinuauit Martialis lib. 10. epig. 48. dum mentham salacem quidem vocat sed destupratricem.

In quibus est lactuca sedens & sessile porrum,
Et destrupratrix Mentha, sed herba salax.

Quasi innuat vim quidem excitandæ veneris inesse menthæ, sed tamen seminis profluuium spontaneum excitare vbi videlicet eam in vsu frequentiori aliquis habet quæ omnia textu illo Hippocratis continentur. Secundum hunc sensum interpretandi sunt quicunque mentham vel ἐπιδαγὴν vel frugiperdam, vel seminis corruptricem, vel veneri ineptam dicunt. Quomodo vero intelligendus sit Aristoteles frigiditatem menthæ tribuens, vide expositum apud Petrum Aponensem in comment. illius problematis & in Conciliatoris different. 149. vbi agitatur quæstio vtrum mentha sit calida vel frigida. Iacobus Ferrandus opusculo de erotico affectu cap. 30. apud Aristotelem non legendum esse καταψύχειν hoc est *refrigerare* docet, sed

καταΤήκειν quod est liquefacere, quæ lectio ingeniosa magis est quam vera de mentæ vsu in capiendis piscibus Oppianus, de abusu in magicis Cælius Rhodiginus consulendus erit.

DE MARATHRO.

CAPVT XXXV.

„ BIs duo dat Marathrum febres
„ fugat atque venenum,
„ Expurgat stomachum lumen
„ quoque reddit acutum,
„ Vrinare facit, ventris flatusque repellit,
Semen fœniculi pellit spiracula culi.

HOc in loco traditur, semen fœniculi, quod μάραθον Græce dicitur, flatus dissipare atque expellere, idque maxime ratione caliditatis. Nam vt libro septimo de simpl. medic. facult. cap. 97. Galenus memoriæ prodidit, tam valenter excalfacit, vt ex tertio ordine excalfacientium censeri promereatur: desiccat vero non æque, sed ipsum quispiam in hoc primi esse ordinis posuerit. Proinde lac procreat: quod si admodum desiccaret, non sane efficeret. Suffusis eadem ratione auxiliatur, vrinas mensesque ciet. Ex esu præterea seminis fœniculi manant & alia quædam commoda. In febribus enim nauseam & stomachi feruorem ex aqua frigida potum sedat, stomachum purgat, oculorum aciem reficit & cum vino decoctum virulentorum vermium ictus sanat. Contrariæ radices & cum melle illitæ morsibus canum meden-

tur. Quæ quidem omnia à nonnullis memoriæ iuuandæ gratia hisce versibus inclusa sunt.

Bis duo dat marathrum febres fugat atque venenum,
Et purgat stomachum, lumen quoque reddit acutum.

Transcripta autem eà sunt, partim ex Dioscoride libro tertio cap. 71. partim vero ex Auicenna lib. 2 Cano. c. 281. Quo sane loco inter alia refert Auicenna, etiam Democritum existimasse, serpentes & vermes venenatos recentis fœniculi semine pastos senectam exuere, oculorumque aciem succo eius reficere veris initio, vbi latebris relictis in apricum prodierint. Vnde intellectum est, hominum quoque caliginem præcipue eo releuari Plura hac de re Nicander sub exordium Theriacon. Plin. libro 8. c. 27. & libro 19. c. 91. & lib. 30 c. 23. Macer. lib 1. c. 16. & Mesues c. 1. de ægritudinibus oculorum. Attamen quum concoctioni aliquantulum renitatur, & exiguum prauique succi alimentum corporibus exhibeat, non vt alimento, sed vt medicamento potius fœniculo vtendum est. Proinde aliis interim cibis ipsum vice condimenti, & vt eorum prauitatem corrigat, adhibemus. Quemadmodum enim petroselinum nonnunquam cum lactucis, vt earum humiditas & frigiditas contemperetur, sic etiam cum cucurbitis interdum aut rapis, vt prauitas eorum minuatur, fœniculum decoquere simul & mandere consueuimus.

ANIMADVERSIO.

TRes priores versus quia erant in manuscript. Codice huc adscripsimus quibus quartum assuimus quod ad marathrum pertineret, vt ita ex

Vis nominis. duobus capitibus vnum efficeretur. Est vero μάραθρον dictū ἀπὸ τοῦ μαραίνεσθαι quod est marcescere, quoniam eius emarcidi & arentis plurimus sit vsus ad condituras. Actuarius & Simeon μάλαθρον vocant forsan à vocabulo μάλα quod est validè & ἄθρον siue ἀθρὸν id est densum ac stipatum, quod stipatam ac densam admodum habeat comam seu vmbellam, ramosque multos ac densos. Latini fœniculum dicunt, quod satum magno cum fœnore semen reddat, vel quod ad instar fœni in hyemes arefactum & marcidum reponatur. Inter eius species maximè commendatur satiuum vulgare admodum frequens. & dulce non perinde olim

Differentiæ. frequens, vt pote cum eius semen è Syria vel Græcia deferretur Pharmacopeis & Coquis valde expetitum. Nunc tamen in hortis passim seritur & excolitur etiā ex semine vulgaris fœniculi quod inuolutum ficus pulpæ mutatur in dulce ingenioso sed facili mangonio. Vulgare temperamento

Tempeties. est calido ad gradum vsque tertium, sicco vero ordine tantum primo, gustu acri cum leuiuscula quadam amaritudine. odore iucundo, substantiæ tenuitate. Dulce non ita calidum nec acre, Paulo quam vulgare humidius, fragrantia odoris non

Vsus in cibis. dissimili. Prudenter ab Auicenna factum puto quod praui nutrimenti fœniculum dixerit, condimenti suauissimi ac vtilissimi. Eius vsus apud nos frequens, recens coma & nuper enata acetariis additur, radix iusculis ægrotantium admiscetur, semen tum virescens tum maturum & siccum ad commendandum oris halitum ore detinetur, coquendis piscibus interdum adhibetur, vt dum torreantur craticula succum non perdant, & iucundiores fiant Biscocto pani & nautico & siligineo inditur saporis gratia & flatus coercendi ergo, Seplasiæ & Salgamari totam interdum plantam saccharo condiunt, aliàs semen tantum incrustant

musco

musco etiam addito. Crudum semen rustici, pyris, pomisque coctis aspergunt non inutili obsonio. Quin *& panis crustis subditur*, *& condimentis prope omnibus inseritur.* Inquit Plinius cap 23. lib. 20. Notat Cæl. Rhodiginus lib. 6. cap. 12. fœniculum potius recensendum inter σύμφυλα quam φαρμακώδη hoc est *inter ea quæ in vsu sunt quotidiano quam inter ea quæ medicamenta*, *existunt*, Dicuntur enim σύμφυλα quæ domestica sunt, quibusque domi quotidie aut sæpius vtimur quales sunt fruges aliquæ & ex horto olera omnia & ex Syluestribus nonnulla vt satis diffusè exponit Marcell. Virgilius ad Dioscorid lib. 3. cap. 1 Nihilominus tamen inter φαρμακώδη non vltimum locum fœniculum occupat. Primo enim aduersus febres singulare habetur præsidium, earum enim nauseas, teste Dioscoride & ardores stomachi lenit cum frigida aqua potum. Cardanus lib. 2. de tuend. sanct. c. 48. fœniculi radices coctas sub cineribus cum oleo, aceto & sale mandi à Principibus ægris in acetariis monet aduersus febres, obstructiones enim aperiunt, sudorem vrinamque prouocant, flatus discutiunt, sed & febribus maxime quæ cum typo sunt, auxiliatur. Secundo fœniculum præsentaneum dicitur esse venenorum alexipharmacum. Nam scorpionũ & serpentium ictibus semine in vino poto medetur, rabidorum canum morsus concisa radice & ex melle emplastri modo imposita sanat, atque vt recentiores nonnulli obseruãt præ cæteris contra Mercurium, Cerussam, Arsenicum, & Auripigmentum egregie opitulatur. Petudius qui ophiaca scripsit, & Miction qui rhizotomumena aduersus serpentes nihil efficacius putauere, fœniculo syluestri. Nicander in Theriacis scorpionum ictibus commendat, alii omnibus venenis quo fit, vt eius semen Theriacæ adhibeatur Non obmittendum quosdam existimare in fœniculo latere naturam

Vsus in medicina.

naturam veneni cuiuſdam tenuiſſimi & acerrimi propter quod aliis venenis naturali quadam antipathia ſeu diſcordia repugnet. Tertio expugnare ſtomachum narratur fœniculum blanda deſiccatione, adſtrictione, deterſione, proinde nauſeas ſedare ipſum dixit Dioſc. non eas quas mare excitat, ſed morboſas & febriles. Admonet tamē Marcellus Virgil. nauſeas proprie dici tantum de iis quæ nauigantibus accidunt, impropriè autem ad alias referri; deinde ſignificare primario vomēdi inanes conatus, ſecundario vero ipſas vomitiones, conſule virum diligentem ad Dioſc. lib. 3. cap. 75. Quarto oculis perhibetur admodum conuenire, quod homini præſidium demonſtraſſe ſerpentem narrat Plinius lib 8. c. 28. & lib. 20. c. 23. *fœniculum* inquit, *nobilitauere ſerpentes, guſtatu vt diximus ſenectam exuendo oculorumque aciem ſucco eius reficiendo, vnde intellectum eſt hominum quoque caliginem præcipue eo leuari.* Eam ob rem arbitrantur nonnulli fœniculum eam eſſe herbam, quam Chaldæi idiomate gentilitio Bramhainach vocant Græc. ἀμβρυωπαχὺ hoc eſt *oculos hebetes iuuantem.* Scholiaſt. Nicandri ad Theriaca idem quod Plinius obſeruauit τὰ ἕρπετα, inquit, παραυτίκα ἐξίοντα ἐκ τῶν φωλεῶν ὁρμᾷ ἐπὶ τὴν μάραθον, διὰ τὸ ἀμβλυωπεῖν ἧς ἀποτρώγοντα, ὀξυδερκέστερα γίνεται καὶ ὀξυοπτίστερα, id eſt *ſerpentes illico ac è latebris exeunt, feſtinant ad fœniculum caliginis diſcutiendæ gratia, vbi vero ipſum decerpſerunt, fiunt acutißimi & acerrimi viſus*: mouere vrinas obſeruatur, quæcumque enim deſiccant & calefaciant, quæq; tenuium ſunt partium, aperiunt & attenuant, ea vrinas prouocant quemadmodum oſtendit Galenus lib. ſimplicium. Denique fœniculum & maxime eius ſemen flatus diſſipat, & pellit, proinde inter *carminatiua* collocatur. Dicuntur autem carminatiua quæ flatus diſcutiunt, barbaro nec ſatis cognito nomine: Renodæus libro primo

Nauſea.

Carminatiua.

de mater. medica ca. 32. vel à Græco κερματίζω id est discerpo & in minutas partes diuido, vel à *carmino*, quod est pecto, vel à *Cumino* quasi *cuminatiua*, dici potius debeant quam carminatiua, vocabulum illud deriuatum putat, *quod nihil sit eorũ quæ flatus discutiunt, quod viribus eximiis cuminum æquet.* Auctor de virtutibus cordis (quem Cardanus lib. 1 contrad. tract 3 contrad. 16. credit esse filium vi-regi non Auicennã) carminatiua appellat *frangitiua ventositatis* quibus inesse vult *caliditatem subtilẽ complentem defectum caliditatis debilis dissoluere nequientis ventosam humiditatem in quam agit*; Græci διαφορητικὰ τῶν πνευμάτων vocant & singulari nomine ἄφυσα φάρμακα, apud Alex. Trallian. l. 10. c. 1 seu ἄφυσα apud Gal. 8. meth c. 5. Aetium l. 10. cap 21. Pauli Aeginetam lib. 3. cap. 41. & Actuarium lib. 5 meth. med. cap. 2. Aretæus autem libro primo de curatione acutorum cap. 2. & lib. 2. cap. 5. φυσέων ἀγωγὰ Celsus lib. 2. cap. 26. *inflationes leuantia* nuncupauit. Mirum autem videri potest quod Dioscorides, Auicenna, Simeon, Galenus, Paulus, Oribasius, Aetius in describenda fœniculi historia facultatis istius dissipandi flatus omnino non meminerint; cum præcipuam hanc recẽtiores medici laudem illi assignent, locumque tribuant inter semina calida vulgo dicta *communia*, quod communẽ habeant operationem adeout indifferenter possit poni vnum pro altero vt scribũt Monachi in censur. antidotar. Mesuæi distinct. 5. c. 120. An dicendũ cum nonnullis fœniculo illam non inesse facultatem: tantumque abesse vt sit ἄφυσον quin potius φυσῶδες existat? Sane ab esu fœniculi statim subsequuntur, vel ructus flatulẽti vel crepitus; hoc animaduertentes medici, existimarunt eius ope pelli eos flatus, proindeque flatulentis omnibus rebus, ac præsertim medicaminibus torminosis velut correctiuum & ca-

fœniculũ esse statuendũ.

castigatiuum admiscuerunt. Sed fortasse alienum à ratione non fuisset, pensitatius examinare, num illi flatus fœniculi vitio excitarentur: ob indigestam quandam crudamque humiditatem qua perfusum est, quæ caloris natiui beneficio calefit, attenuatur, discinditur, expellitur, si pauca quantitate ingestum fuerit fœniculum: nam maiori copia assumptum sic distendit interdum vētriculum, & totum abdomen flatu replet, vt discindi aliquatenus se sentiat, quod multis accidere obseruaui, præsertim qui viride adhuc & crudum fœniculum comederant. quapropter non ita laudare possum eos qui fœniculum cum senna admiscent, sedandis torminibus: tantum enim abest vt ventos & dolores amoliatur, quin è contra auget, & irritat sua caliditate, & flatulentia, dumque ructus è ventriculo excitat grauem medicamenti odorem, & qualis sennæ inest, abominandum tam frequenter & acriter repræsentat, vt ad vomendum cogat. Qui frigida & humectantia velut correctiua sennæ adiungent, experientur minus molestam, longeque blandiorem purgationem quam si fœniculnm adiunxerint. Sed hæc omittamus velut ad Theurapeticam pertinentia.

DE PVLEGIO.

CAP. XXXVI.

Macer l. 2. cap. 4.

CVm vino nigram choleram potata repellit.
Appositam veterem dicunt sedare podagram.

DVo hoc in loco Pulegii recensentur effectus. prior quidem quod atram bilem cum vino expurget, cuius rei testis etiam est Dioscorides lib. 3. cap. 32. Atram, inquiens, bilem per aluum exigit.

Alter vero quod peculiari proprietate quadam antiquam curet podagram. Crassos enim viscosos-que humores vnde podagra generari plurimum solet, vehementer calfacit, concoquit, extenuat & amolitur. In tertio namque ordine calidum & siccum esse statuitur, quapropter podagris etiam per se subuenit impositum vsque dum rubescat locus. Vi pollere corroborandi ex bona fragrantia eius satis liquet. aperit quoque attrahit & consumit ratione tum essentiæ, tum qualitatum. Potum menstrua, secundas ac partus eiicit, pulmonis vitia ex melle & aloe potum extrahit conuulsis auxiliatur, capitis dolores impositum leuat. Quin & olfactu capita tueri contra frigorum æstusque iniuriam & à siti traditur. Nauseas stomachique erosiones ex posca permulcet. Bibitur in vino vtilissime contra serpentium morsus, defectos animo recreat cum aceto naribus obiectum. Siccatum præterea crematumque & in puluere tritum gingiuas confirmat. Illitum cum pollenta inflammationes omnes sedat. Cũ cerato vermes extinguit, lienosis cum sale vtiliter illinitur. Decoctum eius ablutas prurigines mitigat: & eadem vtilitate insidentibus fœminis prodest, inflationes durities, & muliebrium locorum conuersiones corrigens. Plura Dioscorides loco citato, Plinius lib. 20. cap. 14. Gal. lib. 6. cap. 93. de simpl. medicam. facult. & Simeon Sethi in syntagmate.

ANIMADVERSIO.

HOc olus medici *Pulegium*, Tullius 2. de diuinat. *Pulegium*, Martialis lib. 12. epigr. 32. *Puleum*, Isidorus originum lib. 15. *poleium* vocat deriuatione, vt habet Plinius cap. 14. lib 20. sumpta ex eo quod *flos recentis incensus pulices necet odore*, vel quod multis *vsibus polleat* ad vitam. Græcis dictum est γλήχων ϰ βλήχων seu quod, vt ait Dioscorides & Plinius, *gustatum à pecore caprisque balatum concitet*; seu quod vt Apuleio visum est cap. 91 de virtut. herbarum, *balantum animalium floris sui tempore pascuosa* sit herba; seu denique velut monuit Pena, quod *pulmonibus pituitam crassam, farctamque extundat*. Ea autem vulgaris est cognitionis herba tantæ vtilitatis ac virtutis vt inter alias appellationes παντάγαθȣ denominationem sortita sit quasi *omnibonam* dixeris & ad omnia efficacem. Eius genera duo satiuum & agrestre, mas, & fœmina hæc flore purpureo, ille candido vnde quoque λευκάνθȣ hoc est *albiflorii* nomen sumpsit, καὶ καλλιόψεος quod forma sit conspicienda hoc est candida, λεῦχος enim apud græcos idem ac διαφανής, ϰ λαμπρὸς καὶ ἐυσυνόπτος, ϰ ἐυειδής ex magno ethymologico. Cum vero inter obsoletas appellationes Pulegii legeretur Calisopsis seu Gallosopsis nullo sensu emendandum duxi Calliopsis apta admodum significatione, quod miror nõ animaduertisse Marcellum Virgilium. Vulgatum pulegium hodie Regium nominatur Gallis *poulliot royal* vel ob præstantiam, vel ob antiquum vsum in texendis ex eo coronis quæ sunt regiæ dignitatis ornamenta. *Dignior*, ait Plin. lib. cit. *è pulegio co-*

Pulegii nomen.

Diosc. emẽdatus.

rona vertigini quam ἐρεσις, cubiculis nostris pronuntiata est, nam & capitis dolores imposita creditur leuare. Vatũ autem eam coronam fuisse scripsit Platina l. 3. de tuenda valetud. cap. de pulegio. Obseruauit quoq; Carol. Paschalius lib. 1. coronarum cap. 4. ex Florentino lib. 6. de re rust. cap. 14. coronam ex pulegio, aut calamintha, aut origano, ad colla vasorũ circumpositam fuisse, ne mustum superfunderetur & vt ipse loquitur μὴ ὑπερχεῖσθαι praeterea mos fuit asseruare pulegium in carnariis ad multos annos in coronæ circulum nexum, quod notauit Plinius lib 18. cap. 26. & lib. 19. cap. 8. significauit Martial. adducto epigram. vbi *pulei coronam quadrimam* vocat, quod quatuor annorum esset: huiuscemodi pulegium in tectis ac carnariis ad fumum suspensum, Ian. Cornarius emblem. 31. ad Diosc. monet ab Aetio vocari tum παλαιὸν hoc est *vetus & inueteratum*, tum γλήχωνα περισινὴν id est *pulegium de superiore anno*: quod autem fumo non est exsiccatum, ἄκαπνον.

Temperies pulegii omnium sententia calida est ad tertium vsque gradum sicca quoque vehementer, consistentia vero tenuis, sic vt potenter incidat & extenuet, acris quoque & subamara vt probat Gal. 6. simplic. Docet Auerroes compositum esse pulegium ex ignea substantia cum aliquantula terrestri parte adusta. Eius vsus frequens olim ad condimenta; apud Bœotos præsertim, si credimus Aristophani in Acharnensium fabula, actu 4. in quo Bœotus se inter merces habere dicit, *quicquid boni Bœoti simpliciter habent, storeas, pulegium, origanum vesbasculum, Anates, Phalarides, regulos, monedulas, colymbos, attagenas.* Temperies.

Δι. τί φέρεις, Βοι. ὅσ' ἐς' ἀν ἀγαθὰ Βοιωτοῖς ἁπλῶς.
Ορίγανον, γλαχὼ, ψιάθους, θρυαλλίδας,
Τρoχίλους, κολύμβους.

Meminit Columella lib. 12. de re rust cap. vltimo moreti oxypori seu oxygari in cuius compositionem puleium viride, aut etiam aridum ingrederetur. Potum quoque ex aqua fuisse frequenter post pomorum nimium vsum tetigit Aristophanes in Irene. Petit enim Trygæus à Mercurio *Censen*, inquit, *male esse tu mihi Rex Mercuri ex Opora congressu?* Mercur. respondet *Nequaquam; potionem pulegii si sumpseris*, vbi quidem allusio est ad vocabulum Opora quo horni fructus & scortum designantur Quærit de scorto Trygæus, respondet de fructibus Mercurius, innuitque ex esu fructuum nullum damnum sequuturum si super bibatur ex aqua Pulegium, hanc lucem obscurissimo loco prætendit Scholiastes his verbis οἱ πολλὴν ὀπώραν ἐσθίοντες ἐὰν κυκεῶνα βληχωνίαν πίωσιν οὐ βλάπτονται, βρέχοντες οὖν γλήχωνα ἐπιπίνουσι, τοὺς γὰρ ὑπὸ τῆς Ὀπώρας βαρυνομένους ἰᾶσθαί φασιν εἰ ἀποβρέξαντες γλήχωνα εἰς ὕδωρ πίοιεν ἰᾶσθαι γὰρ οὕτω τοὺς καρδιῶν πόνους, *qui multos fructus comedunt si potionem ex pulegio bibant, non læduntur, macerantes igitur pulegium superbibunt. Dicunt enim eos qui ex vsu fructuum premi se sentiunt, conualescere si maceratum pulegium ex aqua biberint: quippe cum eo potu stomachi dolores sanentur.* vix vero cum pulte pulegium conuenire ostendit ille Sapiens apud Laertium, qui dissidentibus & seditionem mouentibus ciuibus suis in pulpitum progressus nihil omnino loquutus, verũ pultem in medium afferens pulegio aspersam identidem ramulo commiscuit, & è concione exiuit: quid autem hoc commẽto significaret ille, exponunt Marcellus Virg. ad Dioscoridem, & Musa Brassauol in examine simplicium. Quamuis autem Galenus l. 3. de temperam. pulegium nutrimentum simul & medicamentum esse affirmet, testeturque Isidorus apud Indos pipere pretiosius existimatum, tamen vt verum fatear tenuissimi est

aut etiam nullius alimenti. Certe apud nos hodie admodũ parcus est pulegii in cibis vsus ac fortasse propter eximiam eius caliditatem & siccitatem noxius; proinde Francis. de Verulamio in historia vitæ & mortis cauendum præcipit à Satureia, Origano, Pulegio & omnibus *quæ ad palatum acria sunt, & incensiua. Illa enim*, inquit, *præstant spiritibus calorem non fabrilem, sed prædatorium*: conciliandæ fragantiæ cibis fatuis & insipidis eius momentum aspergi potest thymi loco serpilli, aut saluiæ pari fructu.

Porro Salernitani duos hic illi effectus tribuunt quos ex Macro vna cum primo huius capituli versu desumpserunt: primus est nigræ cholerae euacuatio, alter podagricorum dolorum sedatio. Quod ad primum attinet cum Macro & Salernitanis consentit Dioscorides qui pulegium ἄγειν κατὰ κοιλίαν μέλανα *nigra per aluum ducere* scripsit non vlla aliqua cœlesti facultate ac substantiali quam occultam vocant, sed manifesta ob acrimoniam scilicet cuius supra meminimus. Brassauolus lib. de medicinis purgantibus pulegii periculum se fecisse narrat, tum in minutali exhibitum, tum ex nitro ac cinnamomo, tum etiam decoctum ex aceto & sale gemmeo, ex quo educta sint quædam omnino nigra quibus & pituita & ichores aliqui admisti fuerint: sed ægrè non egregie educere admittit, multoque imbecillius quam origanum. Vix autẽ crediderim initio podagræ appositum pulegium sedare dolores, cum excalefaciat, attrahatque potentissime in partem affectã, quod omnes præstant phoenigmi: in declinatione vtilissime admoueri potest, tum ad discutiendas humoris impacti reliquias, tum ad robur parti conciliandum: hocque sensu intelligendus est locus Dioscoridis scribentis illitum cũ polẽta pulegium inflammationem omnem lenire,

& podagricis per se propesse impositum dum rubescat locus: maturare ipsum atque coquere, discutere ac digere ipsemet Dioscorides admonuit quibus modis inflammationi auxiliari potest.

Non obmittendum Pulegium brumalem esse herbam, quemadmodum nonnullæ sunt solstitiales quæ solstitii die florescunt: *floret enim ipso brumali die suspensa in tectis arentis herba pulegij* ait Plinius lib. 2. cap. 41. & lib 19 c. 8. post Ciceronē primo de diuinatione. Quamuis autem Brassauolus falsum id esse suo experimento prodat, hoc tamen non esse impossibile, qui eius stirpis indolem nouerit, facili negotio concedet. Narrat Valerius Cordus ad cap. 30. Dioscoridis lib. 1. *tantam & tam miram esse huic plantæ germinandi facilitatem, vt etiam minutim concisa, sataque proueniat ac germinet.* Est ergo illi tam potens humidū primigenium, tam efficax, tamque validum, vt exigua mole satum terræ blando complexu adiutum pullulet. Huius itaque humidi tenacis ac pinguis beneficio, integrum ac vegetum diu perseuerat pulegium, tardissimeque arescit senescitue nisi exteriori superficie, quō demum fit vt hyemali tempore circa brumam frigus ambiens calorem pulegii quo humidum illud pingue perfunditur, cogens ac interius pellens ipsum aliqua tenus augeat, promoueat, agitet; hic tum otiosus esse cum non possit, facit id ad quod natum est, trudit foras aliquid flori simile, hinc miraculum, de quo legendus etiam Aristoteles problem. 2 sect. 20. qui parum dissimilia à nostris protulit. Expertitum olim fuisse in magicis ritibus testatur nomen πανταγαθȣ̃ quo ipsum Magi appellabāt, necnon Plinius & Apuleius, qui nonnullos eius effectus Magicos proferunt. *Pulegium* inquit Plinius libro vigesimo sexto capite nono, *Ieiunans qui legerit, si post se alliget inguinis dolores prohibet*

aut sedat cœptos. Apuleius scribit eum qui *pulegii ramulos tres lana inuolutos odorabit ante accessionem tertianæ* liberatum iri, quod ex Xenocrate desumptũ fuit apud Plin l 20. c. 14. Ob suauitatem & eius herbæ fragrantiã pulegium à Cicerone l. 16. epist. 23. ad Tyrõ. pro sermonis suauitate vsurpatur. *Cras* inquit, *expecto Leptam: etenim ad cuius rutam pulegio mihi tui sermonis vtendum est*, vide Turnebum aduers. lib. 8. cap 5.

DE RVTA.

CAPVT XXXVII.

Nobilis est ruta quia lumina reddit acuta
Auxilio rutæ vir lippe videbis acute
Cruda comesta recens oculos caligine purgat
Ruta viris minuit Venerem, mulieribus addit.
Ruta facit castum, dat lumen, & ingerit astum.
Cocta & ruta facit de pulicibus loca tuta.

Macer l. 1 cap. 12.

al. *rutæ*.

Quatuor hic recensentur facultates Rutæ: Ac primo quidem, quod acutam reddat videndi aciem: commanducata enim, vt testis est Dioscorides lib. 3. c. 44. & post eum Auicenna 2. Canon cap. 578. opitulatur oculis, qui hebe-

tudinem ſenſere. Præſtat idem & ſuccus eius cum ſucco fœniculi & melle inunctus. De hoc nonnihil quoque alias.

Secunda quod coeundi deſiderium in viris minuat, augeat vero in mulieribus. Nam quum ex tertio ſit ordine excalfacientium & ſiccantium, flatus ſtrenue diſcutit aboletque, & ſic ſemen virile, quod tenue admodum & aerum eſt, reſiccat ac prorſum ne eſſe quidem permittit. Ex quo ſane Veneris appetitum in viris cohibet: Sed in mulieribus ſemen aquoſum & frigidum calefacit. incidit & extenuat: quare eas ad coitum magis incitat.

Tertia, quod aſtutiam ſiue calliditatem, id eſt, apprehenſionem & medii alicuius in ſubtili cauſa facilem inuentionem vſurpantibus conciliet. Calfactione enim ac reſiccatione extenuantur & acuuntur ſpiritus, fouetur & illuſtratur ingenium.

Quarta, quod decoctum ipſius, ſi domus ea reſpergatur, pulices depellat. Eos enim, vt vno ore Medici teſtantur, acrimonia ſua necat, & graui odore fugat. Pamphilus apud Conſtantinum Cæſarem, libro 13 cap. 15. de Agricultura, longe plura aduerſus pulicum moleſtias remedia enumerat. Scrobem, inquit, facito, & rhododaphnas contuſas in ipſum mittito, ſicque omnes concurrent. Abſinthum aut cucumeris ſylueſtris radix aqua marina rigata ac reſperſa, pulices necant. Diſperdit autem penitus Melanthium, aqua maceratum ac reſperſum: aut conizæ coctæ decoctum irroratum. Diſperdit eoſdem ſimiliter ſemen ſinapeos & Rhododaphnes, ambo feruefacta, & in domo reſperſa. Calcem viuam cribrato, & poſtquam locum verreris, inſpergito, indeque necabuntur. Idem continget ex amurca pauimentis aſſiduo irroratis, Cyminum item

Pulices fugantia & necātia.

Aetius l. 13 c 45.

ſylueſtre tritum ac aqua mixtum, & ſeminis cucumeris ſylueſtris drachmæ decem tritæ & in aquam demiſſæ, indeque domo reſperſa, pulices crepare faciunt. Item chamelææ radix, & populi nigræ folia tuſa, & aqua macerata, & tribulus ex aqua cocta. Pulices etiam muria acris reſperſa & aqua marina enecant. Quod ſi in media domo quis peluim deponat, & circulum machæra penitus ferrea circumſcribat, & reliquam domum, præterquam locum circumſcriptum, cremore ſtaphis agriæ aut lauri foliorum tuſorum conſpergat, aut etiam muria aut aqua marina cocta, omnes pulices in peluim congregabit. Fictile quoque vas defoſſum, ita vt labra æqualia pauimento habeat & adipe taurino oblitum omnes pulices in ſeſe congregabit, etiam eos qui adhuc in paleis deliteſcunt. Sub lecto paruulum ſcrobem facito, & in ipſum ſanguinem caprinum mittito, congregabit eo pulices & ex aliis veſtibus ad ſe illiciet ac vocabit. Cæterum ex amphimallis & denſiſſimis tapetibus, in quibus plurimi pulices deliteſcunt, eximi ac euocari poſſunt, ſi ſic in vrna aut dolia ipſe ſanguis caprinus deponatur. Hactenus ille. Auicenna 6. 4. Tract. 3. cap. 11. de fugatione pulicum hoc amplius addit: Quando inquit, domus colocynthidos infuſione aſpergitur, ſaliunt pulices & fugiunt, & ſimiliter ex decocto rubi. Referunt quidam, quod ſi lignum adipe erinacei oblinatur, eo pulices ſtatim omnes concurrent. Fugantur quoque ſuffitu ſulphuris. Eſt etiamnum herba quædam vulgaris notitiæ Arabice dicta Chichuanu, id eſt, herba pulicum, quæ in ciuitate Chairi puluerizata in lecto circa dormientes ponitur, & ex odore illius inebriantur ſtupidique fiunt pulices, & non lædunt. Porro nihil æque diſperdit pulices, ac graueolentia, velut ruta, mentha, mentaſtrum, & lupulus, præcipue tamen fimus

& vrina equi. Enecat & pulices ſeminis rapi decoctum inſperſum Quin & taurini cornu ſuffitu pulices fugari perhibentur. Fama eſt, inquit Dioſcorides lib 4 c 60 ſi pſyllium virens domum importetur, non ſine re in ea pulices gigni. Poſtremo vero nihil tam accommodum eſt comprehendendis pulicibus, quam lecto impoſita recens & candidiſſima lanugo xylina. In ea namque congregati facillime capiuntur. Plura Rhazes lib. 8. c. 8. ad Almanſorem.

ANIMADVERSIO.

RVtam denominatam vult Iſidorus quod ſit feruentiſſima vel à græco nomine ῥυτὴ quo Iolaus antiquiſſimus Græcorum ſcripter in Peloponneſiacis ſuis rutam deſignabat, ſic vt à Peloponneſiorum ῥυτὴ, latinum *ruta* deductum ſit, quam vocem reperire licet apud Nicandrum in alexipharmacis & Theriacis, eiuſque Scholiaſtem; necnon etiam apud Dioſcorid. lib. 3. cap. 47. vbi vocari â nonnullis πήγανον, ab aliis ῥυτὴ dicitur. Ethymon πηγάνου eleganter expreſſit Plutarchus lib. 3. ſympoſ quæſt 2. φασὶ δὲ καὶ τὸ πήγανον ἀπὸ τῆς δυνάμεως ὠνομάσθαι. πήγνυσι γὰρ ξηρότητι διὰ θερμότητα τὸ σπέρμα, καὶ ὅλως πολέμιόν ἐστι ταῖς κυούσαις. *Rutam*, inquit, *à facultate nomen accepiſſe tradunt. ſiccitate enim quam vi caloris poſsidet, ſemen cogit atque coagulat, penituſque vterum gerentibus inimica eſt* Duûm eſt ruta generum ſatiua ſeu hortenſis, & ſylueſtris ſeu montana ſatiuæ formâ ſimili, ſed acriori ſubſtantia, & odore vehementiori, adeoque etiam periculoſo vt interdum vaporem olfacientis vultui afflet, aut tangentis manum inurat, qua ſi faciem attigeris eryſipelas aut ſcabies excitetur. Hortenſis

Rutæ nomen.

Genera.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

multo mitior est ac temperatior, cum illa gradu quarto calida & sicca sit, hæc secundo aut tertio. Optima & probatissima euadit ruta si secundum Theophrastum libro quinto de causis plant. c. & Plutarch. lib. quinto sympos. quæst. 9. seratur in ficu, vel si solum vt Dioscorides, Plinius, & Palladius referunt, iuxta ficum plantetur. Huius rei causam refert Theophrastus in ficum quæ & lacteo suo succo & calore suo rutæ alimoniam temperat. Plutarchus vult aut dulcedine ficus restingui virosam rutæ qualitatem, vel rutæ acrimoniam à ficu vna cum alimento subtrahi. Aristoteles vero problem. 18. sect. 20. rutam inseri in ficum voluit, vt pulcherrima & optima proueniret: quod rutæ radix fomento teporeque indigeat; at ficus calida est fumum quoq; multum emittit; ex quo concludit duplici modo rutam à ficu iuuari, prima ratione coloris, altera ratione humiditatis. Deniq. Anton Saracenus scholijs ad Dioscoridem causam eius effectus regerit in amicitiam mutuam rutæ & ficus quæ sit ἄῤῥητος & inexplicabilis. Attamẽ meo iudicio huius rei ratio non ita abstrusa est & occulta vt Saraceno videtur: hoc enim accidit quod ficus pro alimonia succũ trahat è terra multiplicẽ, partim acerbum, partim acrem, partim dulcem, partim quoque salsum, constat enim ficus partibus diuersis diuerso succo gaudentibus: arbos ipsa salsedine quadam ac etiam acrimonia prædita est, folia & nouellæ ficus acerbitatis cuiusdam participes sunt; fructus dulcissimi existunt: sugunt ergo radices arboris è terra succos nutriendis his variis partibus familiares & aptos: ex quo tandem sequitur vt vicina ficui ruta alimentum suum trahat magis depuratum defœcatumque quo dum affatim fruitur, altior ac lætior exurgit, addo etiam suauior atque esui aptior quod alimentũ suum omni excremento destitutũ

Temperies.

Opinio nostra.

melius excoquat. conficiat ac elaboret: Insuauitas enim & saporis & odoris à male coctis, indigestis crudisque ac inæqualiter elaboratis partibus suauitas vero ab edomitis omnibus superfluitatibus æquabiliter excoctis succis, vniuersisque partibus eximiè & perbellè confectis ac elaboratis Certum autem est melius confici & elaborari pura quam impura, defœcata quàm fœculenta, sincera, quàm confusanea.

Quo sit ruta temperamẽto.

Diximus autem hortensem rutam calidam esse & siccã vel secundo vel tertio gradu nec enim inter se Medici conueniunt, Galenus octauo simplic. Paul. lib. 7. Oribasius lib 1. synops Aetius lib. 1. Simeon in syntagm. calidam & siccam rutam dicunt ad tertium vsque gradum; Nonnulli vero ad secundum tantum vsque. Hanc difficultatem soluit ex Auicenna Michael Sauonarola tract. 2. ca. 6. de reb. non naturalib. Ait enim *recentem ac viridem rutam secundo excessu tantum calidam, resiccatam vero & antiquam excessu tertio.*

Vsus in cibis.

Vsus rutæ in cibis Priscis familiaris seu ad visum acuendum seu ad fascinum amoliendum præsumerent. Antiqui pictores ad aciem oculorum rutam sæpius edebant obseruante Plinio, & Simeone. Theopompus Chius lib. 38. suæ historiæ narrat Heracleotas esu rutæ sibi cauisse à Clearcho Tyranno qui plurimos veneno per insidias è medio sustulerat; præsidio enim rutæ nihil læduntur vel qui aconitum biberint ait Athenæ. Deipnos. lib. 3. & Stephanus in vrbib. Præterea Erasmus centuria 4 chil 4. obseruat ex Aristotele sumpturos olim cibum prius edisse rutam ceu remedium aduersus facinum: Locus autẽ Aristot. est problem 34. sect. 20. quo quæret cur ruta fascinationis remedium esse dicatur. Quod autem ad nutrimentum à ruta suppeditatum attinet Gal. lib. de attenuante victus rat. cap. 5. rutæ semen ex iis alimentis dicit esse quæ adeo sunt fortia vt

nihil

nihil à fortissimis medicamentis dissideant. Michael Sauanarola scribit se non ponere remotionē nocumenti à ruta iuducti, *quia*, inquit, *non inuenio nocumentum manifestum in ea saltem dum accipitur in via cibi*. Cardanus lib. 2. de sanit. tuenda cap. 34. satiuam rutam non adeo gusti ingratam profitetur, cum eam inter alias herbas acetarium componentes vniuersa Italia misceat. Addit vero se oleo & sale solam eam libentissime comedere solitum, gustuique gratissimam fuisse, licet eam deprehenderet amaram, adstringentis saporis & subacris: vt vt sit auctoritas peculiaris apud antiquos ei fuit Inuenio mustū *rutatum* populo datum à Cornelio Cethego in Consulatu collegæ Quinti Flaminii comitiis peractis. Meminit & vini rutati Plinius & auctor rei rust. lib. 7. ca. 12. Vnum autem est quod rutæ vsum sequatur, sudorum fœditas & cuius rationem inquirit Aristoteles problē. 33. sect. 20. & problem. 13. sect. 2. & Theophrastus libello de sudoribus: putat Aristoteles id accidere propter odoris grauitatem quæ est in ruta, quæcunque autem talia sunt: humoribus sordidis hoc est excrementitiis & serosis quæ sudoris materia sunt, admixta, fœdum communicare odorem possunt. Quis autem crediderit rutam furtiuam prouenire felicius, sicut apes furtiuas pessime; nec expedire ferro eam tangi? quis putauerit circunscriptam auro & argento, & ebore infraque talum alligatam profluuium mulieris sistere? Nemo sane nisi qui superstitiosis herbarum virtutibus nimium credulus existit.

κακωδία

Sudor fœdus à ruta.

In præcipuis autem medicaminibus ruta est, ait Plinius, sed eius vniuersas facultates & effectus non inquiro: sufficiat eos quorum meminere Salernitani breuissime perstrinxisse primus est visum acuere, & oculorum morbis auxiliari: ad quem vsum commendatur & cibo potuue sumpta, & ex

Facultates rutæ.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

terius admota. Cum pane vel nasturatio ingestam fuisse propter visum Plinius retulit cap. 13. lib. 20. Multi vero succo eius cum melle Attico inuncti discusserunt caligiuem, vel cum lacte mulie-bris puerum enixæ. Existimauit tamen Pithagoras oculis noxiam esse, putauitque Rhases oculos è sua sede dimouere, quod intelligendum est de eius esu nimio à quo incalescunt ita humores & spiritus vt acerrimam periculosamque oculorum inflammationem inuehant: at moderato eius vsu inciduntur. attenuanturque crassi & viscidi humores in ventriculo restagnantes dissipanturque fumi oculorum caliginis causæ.

Alter rutæ effectus est continentia quam in viris excitare dicitur, cum enim calidissima sit acris feruentisque naturæ semen genitale exsiccat, deurit & cogit, vnde illi nomen: id autem efficit maxime in viris biliosis & calidioris temperamenti; nam venerem excitare potest in frigidioribus naturis, quibus semen aquosius est & serosius velut in pituitosis & mulieribus, quæ calidis medicamentis iuuantur, quæque solent ex philosopho auidius coitum æstate quam hyeme appetere. Deinde cum propensio in venerem excitetur à flatibus, certum est rutam cum sit ἄφυσος propter calorem & siccitatem eximiam qua pollet, eiuscemodi propensioni esse aduersam.

Addo demum rutæ vim quandam esse ναρκωτικὴν sic vt grauissimos dolores & capitis, & ventris, & dentium leniat ac sopiat; nec obstat quod amara sit & subacris, cum opium ipsum narcoticum amarum quoque sit & subacre: at proprium est narcoticorum vt venerem extinguant stupore spiritibus inducto.

Tertius effectus est astutia seu calliditas quam græci πανουργίαν vocant, quæ nihil aliud est quam

dexteritas ingenii ad quidlibet agendum, tam enim in bonam, quam in malam partem sumitur hoc vocabulum quamuis vsus obtinuerit vt pro deteriori parte accipiatur. Longioris porro est otii examen huius propositionis quo modo scilicet medicamenta agant in animum, quaue ratione possint vel mentis operationes perficere, aut interturbare, vel mores hominũ fingere & immutare. Qui opus Galeni an animi mores sequantur corporis temperiem intellexerit, is facile ex illa difficultate sese expediet, nec interpretatione nostra indigebit. Tanti tamen rutam non facio vt ingenio natura rudes & stupidos, acutos & vafros efficere eam posse credam cum hoc prorsus impossibile sit: sed cum occupatum est multis fumis ac vaporibus cerebrum, cum crassis viscidisque humoribus oppletum est à quibus operationes intellectus vel interturbãtur, vel segnius exercentur; tum vsu rutæ, quæ incidit & attenuat crassos humores, vaporesque omnes resoluit, libertas operationum mentis promouetur, cerebro vigor restituitur, spiritibusque animalibus puritas redditur, vnde πανουργία. Inesse autẽ rutæ vim cerebri depurandi auctoritate multorum cõprobatur Dioscorides capitis doloribus subuenire, comitialibusque auxiliari prodidit: Ad crapulæ grauedines decoqui folia poturis & in cibo vel crudam vel coctam conditamue prodesse narrauit Plin. comitialibusque exhiberi. Rutã contritã naribus & ori epilepticorum impositam, liberare ægros ac etiam perfectè sanare obseruat Michael Sauanorola tract. 6. cap. 1. de ægritudinibus capitis subditque hoc præsidium pro *secreto* tenendum, quod tamen omnibus propalandũ sit ac releuãdum, quoniam talia subticere videtur peccatum in spiritũ sanctum. Ex quibus verbis discent Chymistæ, Agyrtæ, Circulatores, Circumforanei,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

Arcanorum transcriptores, & quicumque se remedia secreta & arcana habere profitebuntur, pessimè agere non solum quia vt plurimum falsa pro veris inepta pro sinceris, vana pro certis præsidiis venditant. sed etiam quia quæcumque illa sint tandem, subticent & ægris, & Medicis dogmaticis, qui pro suspectis semper remedia illa ἄλογα aut ab ἀλόγοις hominibus suppeditata habent.

Postremum effectum cum fusius in commentario expositus sit, pluribus non explico. Satius erit defensionem Hippocratis suscipere aduersus Lilium Bisciolam lib. 18. horarum subsec. tom. 1. c. 16. quo loco *male sensisse Hippocratem* dicit quod rutam asseruerit lib. 2. de diæta mouere Vrinam, cum Dioscorides ad reprimendam vrinæ incontinentiam semen rutæ in puluerem tritum præscripserit. Primo enim non vnius Hyppocratis fuit illa assertio, sed Galeni, Pauli, Oribasii, Aetii, Auicennæ, Auerrois, omnium denique medicorum quorum singulas auctoritates afferre tædiosū nimis esset; contentus ero vno vel ipsius Dioscoridis testimonio qui ab Hippocratis mente non deflexit, scripsit enim cap. de ruta, ἀμφότερα δὲ καυστικὰ, θερμαντικὰ, ἑλκωτικὰ, οὐρητικὰ, ἐμμήνων ἀγωγὰ *vtramque rutam* satiuam & syluestrem, *feruentis esse naturæ, calefacere, exulcerare vrinas & menses ciere,* quæ verba ab Hippocrate non dissentire Diosco-ridem ostendunt. Deinde vero aduertere debebat Bisciola inter se contraria non esse, mouere vrinas, & vrinæ incontinentiam aufferre, sed mouere & supprimere vrinas esse inuicem aduersa: potest enim aliquod medicamentum simul & semel mouere vrinas & vrinæ incontinentiam aufferre, sed non potest simul & semel mouere & supprimere vrinas, licet quædam habeamus præsidia vt rheum barbarum quod simul & semel aluum moueat & adstringat. Hoc vt intelligat Bisciola,

Hippocrates defensus

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

cogitatione repetat omnia pene medicamenta diuersis & contrariis partibus constare, ac continuo etiam diuersis, contrariisque facultatibus pollere, quod longiori expositione non indiget: deinde reuocet in mentem vrinæ incontinentiam posse esse simul cum profluuio vrinæ copioso, quod cernere licet in diabete quo in affectu magna copia egeritur vrina, nec vlla ratione ab ægro retineri potest. Sic ἐνουρητικοὶ Græcis dicuntur, qui sæpe mingunt vitio vesicæ resolutæ, quo fit vt præter voluntatem diu noctuque vrinas fundant. Nonnulli stragulas nocte permingunt, vt senes propter siccitatem & pueri propter laxitatem & mollitiem; in quibus nemo negauerit vrinæ incontinentiam adesse His positis erit ne absurdum dicere semen rutæ mouere vrinam, & vrinæ incontinentiam aufferre? Minime gentium. In pueris exempli gratia qui propter laxitatem & mollitiem partiũ ἐνουροῦσι vt loquitur Dioscorides, nonne rutæ semen frixum propter vim desiccandi & modicè adstringendi exhiberi consulto potest laxitati & mollitiei partium emendandæ? In resoluta quoque ob frigus vesica nonne idem semen ob facultatem calefaciendi tuto præscribi potest ad vrinæ incontinentiam, simulque ad vrinæ profluuium cuius aliqua suppressio fiebat ob resolutam vesicæ attractricem? Sed nimius ero si omnia exempla, atque rationes congerere voluerim, sufficiant hæc ad tuendam atque sustinendam Hippocratis auctoritatem ac dignitatem, quem Imperator Iustinianus *diuinum* vocauit, quique Macrobii elogio, *nec fallere nec falli vnquam potuit.* De ruta prodigiosæ magnitudinis quæ à nulla ficu vel celsitudine vel magnitudine vincebatur legendus Iosephus lib. 7. de bello Iudaico cap. 25.

DE SALVIA.

CAPVT XXXVIII.

CVr moriatur homo cui Saluia
crescit in horto?
Contra vim mortis non est medicamen in hortis.
Saluia confortat neruos manuumque tremorem,
Tollit, & eius ope febris acuta fugit.
Saluia, castoreumque, lauendula, primula veris
Nastutt. Athanas. hæc sanant paralytica membra
Saluia saluatrix naturæ conciliatrix.

PEr magnam esse vtilitatem Saluiæ hoc loco traditur. Ac primo quidem versu per modum dubii quæritur qui fiat vt homo moriatur cui Saluia crescit in horto? Ad quod ita respõdetur secũdo versu: quauquam medicina in hortis reperiatur, quæ corporis putrefactioni resistat humiditatemque custodiat naturalem, ne citius quam par esset, dissipetur, nulla tamen inuenitur, quæ moriendi necessitatem è medio tollat. Et hoc est, quod Auicenna 31 cap. singulari ait. Ars quidem sanitatis tuendæ nos à morte securos non facit, neque corpus à foris incidentibus nocumentis

munit, neque vnumquodque corpus ad vltimam vitæ longitudinem, quæ est secundum hominem absolute perducit. Sed de duabus rebus securitatem præbet: putrefactionem enim penitus excludit, & humiditatem defendit naturalem, ne iusto citius resoluatur. Gal. l. 1. c 17. de sanit. tuend.

Secundo loco tres referuntur Saluiæ effectus: ac primo quidem quod neruos roboret. Siquidem manifeste calfacit, & leniter adstringit, humorum igitur copiam, qua nerui impediti relaxabantur, exiccat, refrigeratosque recalfacit. Deinde quod manuum tremorem tollat. Nam quicquid neruos roborat ac excalfacit, tremorem etiam tollit. Tremor enim ex neruorum imbecillitate & frigiditate potissimum accidit. Atque hanc sane ob causam senes nonnulli & anus decrepitæ cibis ac potibus suis folia Saluiæ imponere solent. Tertio, quod acutam remoueat febrem: cuius hanc adsignaueris causam, nempe quod humores exiccat, adeoque putrefactionem, quam acuta febris magna ex parte comitatur, impediat. Porro saluia temperamento est euidenter excalfaciente & exiccante, atque eam ob rem per se in victus salubris rationem non temere vsurpanda. Attamen cum neruos excellenter roboret, dupliciter ea homines in sanitatis tutela vti consueuerunt. Aut enim inde parant ἐμβάμματα id est, intinctus, quemadmodum ostendimus supra capite 22. appetentiam ita reuocantes ei, cui ventriculus crudis, inconcoctis ac prauis humoribus refertus fuerit. Aut vinum ex ea etiam conficiunt, Saluiatum ipsis appellatum, quod in mensæ principio potissimum expetitur. Hoc cum sibi qualitatem quandam à Saluia calidam simul ac adstringentem, aromaticamque & exiccantem adsciscat, tremulis, paralyticis, & epilepticis mire conferre putandum est: præsertim si post purgationem Manuũ tremor.

epoto medicamento modice sumatur. Quin & ventriculum, cerebrum, neruos ac reliquas quoque corporis partes præ humiditate laxas exiccat ac roborat, idque per hyemen maximè. Valet contra renum, vesicæ & laterum dolores, reiectiones sanguinis, tussim, rupta & vulsa. Difficili vrinæ auxiliatur, & suppressos menses proritat, sed immoderatius: quo circa grauidis non nisi cũ timore exhibendum est, quippe quod partus facile enecet, & abortus faciat. Vaporosum est admodum, faciléque caput ferit, & cito inebriat: quare caput debile habentibns, quibusque plurimum molestiæ catarrhus exhibet, ab ipso in roborando ventriculo cauendum est: ne dum vni parti auxilium quærunt, reliquas offendant Imo vero nec alias immoderatius eo vtendum est, neque ad depellendam sitim, neque ad deferendum permiscendum ve cibum: quod vniuersum ita cibum ad extremam plane caliditatem ac siccitatem perduceret. Primum enim per se calidum & siccum est vinum, deinde verò & Saluia sat strenue excalfacit, desiccátque & tenuium est partium: quare quod inde fit vinũ, ad immodicam haud dubie caliditatem ac siccitatem inclinabit, atq. ob id sanitatis tutelæ minus conueniet: vt quod ingestum cibum permutare atque ante perfectam concoctionem è ventriculo ac hepate ad cerebrum facile & neruos deferre, obstructionemque omnis putredinis matrem, in humano corpore excitare valeat. Plura de hoc Magninus c. 21. part. 3. Regiminis sanitatis, & Ioan. Michael Sauonorola, in maiori pract. 2. cap. 4. Rubri. 15. Duplex porro Saluia passim in hortis spectatur: Vna magnis latis & asperis foliis. Altera vero foliis minoribus, contractioribus & læuioribus. Græci, quod ipsa herba retorrida semper & exuca appareat, communi vtramque appellatione nuncuparunt

Theophrastus lib. 6. c. 2. hist. plant.

ἐλελισφακον quod quaſi in tabem, vel ſiderationem redacta videatur.

Tertio loco ſex enumerantur medicamenta ſimplicia παραλύσει curandæ accommodatiſſima nempe Saluia. Caſtorium, Lauendula, Primula veris, Naſturtium & Athanaſia Hæc namque omnia proprietate quadam membra paralytica curant ac ſanant. De Saluia quidem ex modis dictis ſatis conſtat, quippe quæ genuina caliditate & ſiccitate ſua pituitoſum humorem, quo nerui obſtructi reſoluebantur, facile conſumat, adeoque neruis ipſis robur addat. Caſtorium calefacit, ſiccatque cum extenuandi viribus eximiis quibus præter alias actiones, etiam neruorum, qui ex copia humorum male habent, affectibus nempe tremori, ſtupori, conuulſioni & paralyſi congruit, & refrigeratos facile recalfacit, & extrinſecus applicatum, & potui datum: idque ita, vt nullam aliam offendat particulam; etiamſi mediocriter febris affligat, quemadmodum in veternis & cataphoris: ſed & menſibus retentis proficit, & ſecundas expellit. Iuuat etiam, ſi quis ſuffitum eius in prunis impoſiti inſpiratione hauriat, maxime affectus in pulmone aut capite conſiſtentes. Frigidæ quoque ſurditati, & auribus ob craſſos flatulentoſque ſpiritus dolentibus præclare opitulatur, ad lentis magnitudinem cum oleo nardino infuſum. Oleum præterea caſtorii non minus contra frigidos neruorum & iuncturarum affectus omnes valet, quam Caſtorium ipſum, præſertim ſi poſt materiæ euacuationem applicetur: reſiduum enim conſumit, neruos roborat, paralyſi, conuulſioni, ac tetano medetur, & acerrimos rigores, & frigora febrium, ſi ſpina dorſi eo liniatur ſedat. Porro Caſtorium teſticulus eſt animalis ancipitis vitæ, quod κάστωρ à Græcis à Latinis Fiber appellatur. De quo Dioſcorides

Saluia.

Caſtoriũ

libro 3. cap. 21. Plinius libro 8. cap 30. & libro 32. cap. 33. Galenus lib. 11. cap. 11. de simp. med. facult. Aetius lib. 2. c 177. Paulus libro 7 & Auicenna 2. Can. cap. 125. Lauendula excalefacit & exsiccat ordine secundo completo, vel tertio inchoante viribus à nardo Celtica non longe recedentibus. Confert omnibus cerebri ægritudinibus à frigido prouenientibus, conuulsis, resolutisque auxiliatur: ventriculum roborat, & iecur ab infarctu liberat: quin & obstructos lienes iuuat: vterum calefacit & menses & secundas educit. Primula veris calida est & sicca, neruos roborat conuulsioni, tremori, apoplexiæ, paralysi, cæterisque neruorum atque articulorum vitiis frigidis & humidis auxiliatur: atque inde arthritica etiam à nonnullis & herba paralysis appellatur. Primula veris autem dicitur, quod scilicet Vere inchoante mox erumpat. Per Nasturtium Sisymbrium aquaticum hic intelligitur, quod riguis gaudet & in fontium riuis discurrentibus comite Sio nascitur, foliis primo exortu rotundis, quum vero adoleuerint erucæ modo dissectis, odore ac sapore satiuo nasturtio proximis, atque ob id καρδαμίνη à nonnullis, id est nasturtium, nominatur. Ea herba cum sicca est, tertii est ordinis excalefacientium & desiccantium: cum humida & viridis, secundi: crassos & pituitosos humores extenuat, incidit, & resoluit: qua ratione neruos à phlegmate purgat, paralysisque causam aufert. Atque hic sane præcipiunt medici, vt in quadragenaria illa Ecclesiæ abstinentia, propter phlegmaticos cibos, qui per id tempus mandi solent, Nasturtia quoque subinde exhibeantur. Athanasia tanacetum etiam vocatur. Ea parthenii species quædam existit, purgandique phlegmatis facultate prædita est, neruos caliditate sua exsiccat. Siue foris imposita, siue intro in corpus assumpta

Lauendula. Primula veris. Nasturtium.

lumbricos & materiam vnde illi generantur ex ventrepellit. Plurimum igitur Galli primis sanctũ post Pascha diebus Athanasia cum ouis frixa ad phlegmatis per ieiunium quadragenarium ex esu piscium collecti eductionem vtuntur, ne scilicet inde lumbrici in corporibus aptis ac præparatis generentur. Recentiores etiam vtuntur ad ventriculi & alui flatus discutiendos: item ad frangendos renum calculos & ad ciendam vrinam. Vltimo tandem versu traditur, Saluiam sic dici, quod ad multa sit salutaris, præcipuè ad fœcunditatem.

ANIMADVERSIO.

PRiores duo huius capituli versus nobis occasionem præbent inquirendi, num dari possint quædam alimenta vel medicamenta quæ non tantum retardare mortem, sed etiam omnino prohibere possint: secundo vero an inter præsidia illa numerari debeat Saluia. Quod ad primum attinet, nonnulli reperti sunt qui immortalitatem homini conciliari posse crederent ope quorundã medicamentorum, sed & tam rara esse & occulta, vt mirum non sit si vix vnus aut alter eorum beneficio vti potuerit. Etenim si ea est naturæ in hominem beneficientia, vt quædam produxerit corpori humano aduersus externas omnes iniurias, & aduersus telorum & gladiorũ aciem muniendo atque conseruãdo: nõne liberalis quoq; & munifica, est in elargiẽdis præsidiis quæ idẽ corpus ab internis iniuriis, mutationibusque tueantur? Nemo autem est qui nesciat apud Homerum, & Ouidiũ, Achillem, & Cycnum inuulnerabiles fuisse, non (vt volunt) deorũ falsorũ ope sed medicamentorũ quorundã

An immortalitas dari possit.

beneficio. Tithonum quoque memorant auroræ succo perfusum immortalitatem consecutũ fuisse. Glaucus vero Piscator esu cuiusdam herbæ cuius attactu pisces reuixerant, in Deum mutatus est, hoc est immortalis est factus. Hesiodus deos suos Ambrosiæ & nectaris vsu morti obuoxios non reddi prodidit, insigni quidem mendacio, quo tamen voluere veteres designare in arcanis naturæ atque Thesauris esse pretiosa quædam medicamenta, quibus si quis vteretur non mortem solum retardare, sed vitare etiã omnino posset. Ac ne solis poetarum fabulis duci nos quis suspicetur, proferre in medium possum Chymistarum quorundam opinionem qui non tantum vitam prorogare suis extractis iactitant, sed mortuos artificio chymico ad vitam reuocare posse audacter gloriantur, adeo vt eorum nonnulli reperti sint, qui vt iuuenescerent se frustratim per ministros suos discerpi ac dilaniari, vitreo vase includi, equino fimo per quadraginta dies obrui, cum nonnullis medicamentis imperauerint, quemadmodum de quodam Marchione Hispano à quibusdam commemoratur. Ioan. Ernestus Burgrauius in Achille suo panoplo rediuiuo eiuscemodi armorum fabricationem commentus est, quæ nulla vi penetrari possint, sed equitem præstent inuulnerabilem; talemque insuper & potionem & alimoniam equo bellico præparat, vt multos dies sine cibo transigat, plurima milliaria vno die indefesso cursu absoluat. Trigaltius in historia Chinensium apud eos inualuisse hanc opinionem narrat, vt artem esse profiteantur, qua se immortales præstare valeant: proinde nonnulli apud eos diligenter eam artem excolunt, suamque industriam accommodant Principibus viris vt eos immunes à morte efficiant. Et vero cum vita quadraginta annorum, & centum annorũ

vita inter se tantum distinguantur secundum magis & minus; ac Medicina suppeditet homini artificium producendæ vitæ ad annos vsque quadraginta; certissimum est eam posse quædam quoque præsidia subministrare vitæ ad annos centum protrahendæ: Quod si possit ad centum annos, poterit ad ducentos, Imo ad mille, & plus vltra, cum differentia illa non sit nisi secundum magis & minus. Præterea syncope & apoplexia non distingui videntur à morte, nisi solo tempore, est enim syncope mors momentanea, mors vero syncope diuturna: at habentur præsidia prohibendæ syncopes, & cum incidit, remouendæ; erunt igitur etiam remedia impediendæ mortis, atque tollendæ. Denique Auerroes primo de ortu & interitu comm. 38. scribit Alex. Aphrodisiensem existimasse in corpore humano quamdam esse materiæ partem non existentem in continuo fluxu sed eodem statu permanentem: quod ex vulneribus inflictis in puerili ætate colligere est, quæ ad interitum & vltra perseuerant. Ea ergo materia si eodem semper modo foueatur, si conuenienti præsidio semper recreetur vitam incolumem semper præstabit & immunem à morte, quæ Ioa. Grammatici quoque fuit sententia, vt explicat Nicolaus Cigninius quæstione Theologica vtrum Adam esset immortalis. Sed ne in cumulandis & rationibus & exemplis veterum ac recentiorum longior fiam; dico compendio arborem vitæ quæ in medio Paradisi voluptatis à Deo plantata est eam habuisse virtutem non supernaturalem ac miraculosam, sed naturalem ac Physicam, non solum ante sed etiam post Adami peccatum tribuendi ac largiendi immortalitatem iis qui eius fructus comedissent, immortalitatem dico non simplicem aut absolutam, sed conditionalem ac limitatam; adeo vt arbos illa posset, exempli gratia ad mille annos vitam incolumem pro

Arbor vitæ.

trahere, post quos vita defecisset nisi de nouo degustata fuisset, tum enim adhuc ad mille annos vita conseruabatur & sic deinceps vnde non sequutura fuisset mors nisi quis ab eius arboris esu abstinuisset. Quæ certè doctrina nõ est omnium Theologorum sed saniorum atque probatissimorum. Barcephas enim lib. de Paradiso Terrestri cap. 20. & Eugubinus in Cosmopœia eam arborem volunt symbolum tantum fuisse immortalitatis. Rupertus, S. Irenæus, Hilarius, Chrysostomus, Epiphanius, & inter recentiores Bellarminus gustatam semel arborem absolutam immortalitatem concedere censuerunt. Sed D. Thomas 1 parte, quæst. 97. art. 4 aliter definiuit, dixit enim semel sumptam arborem præseruare tantum potuisse ad determinatum quoddam tempus quo finito vel moriendum erat, vel denuo de illa arbore sumendum; ac præterea non potuisse prohibere mortem quæ ab extrinseco puta ab ictu, casu, gladio adueniret, sed eam tantum quæ ab intrinseco accederet, quæ nostra fuit propositio, quam insuper tenuere D. August. lib. 14 de Ciuit. Dei cap. 26. Lyranus, Caietanus, Lombardus, Tostatus, Gregorius de Valentia, & alij. Quod autem vis illa esset naturalis, non supernaturalis, quod etiam ante & post Adami lapsum vigeret, ita luculenter expositum fuit ex variis Theologorum auctoritatibus à Peretio lib. 3. in Genesim, & nouissimè à Thoma Maluenda opere de paradiso voluptatis vt facem quæram meridie accendere, si aliquid velim viris diligentissimis superaddere. Quare amplius nihil addo præter hoc argumentum. Si lignum vitæ vim habuit naturalem concedendi Immortalitatem, asserendum est in rerum natura posse dari aliquod præsidium aduersus mortem: Atqui verissimum est lignum illud vim illam habuisse; verissimum ergo quoque est dari posse in reum natura præsidium

aliquod aduersus mortem Vbi autem fit illud præsidium & vnde desumi possit an ex lapidibus, plātis vel animalibus nemini notum est; si quod nonnulli asserunt veritati non repugnat, quod est lignum vitæ esse in rerum natura, & quidem vel Thuiam, vel Musam arborem, certum ex ea arbore repetendum. Enimuero hæc sunt quæ adduci solent ad probandum dari posse aliquod medicamentum morti deuitandæ: quæ tamen ad examen reuocata, ita vana sunt & Inania vt auctores pudere debeat tam futilis argumenrationis. Quod enim attinet ad ea quæ ex poëtis proferuntur, sese vel ipsa destruunt cum inuulnerabiles illos viros tandem occisos fateantur, cæteros vero alios pro diis falso habitos, Interiisse constet. Chymistarum autem artificia illa, delirantium somnia sunt, Imo vero detestanda deliria cum se ipsos non solum ludibrio sed infami letho exponant è quo nemo adhuc rediuiuus illuxit. Ernesti Achilles πάνοπλος vere est πανικὸς lymphaticus & nugarum plenus, cum omnia vanis superstitionibus & obseruationibus magicis aspersa sint. Quod apud nos Chymistæ pollicentur, id apud Chinenses immortalitatis illi artifices turpi & infami successu, cum nemo eorum qui artem immortalitatis profitentur alios vitæ diuturnitate excedat. Miror autem prioris argumenti artificium qui à minori concludit ad maius, cum è contra à maiori ad minus arguere deberet. Non est enim necessarium vt quis viuat ad mille annos, quod ad sexaginta viuere possit, cum nec necessarium sit vt quis in ventriculo conficiat centum panes, quod vnum aut alterum conficiat, quia à minori virtute ad maiorem nonquam valuit consequentia Alterum argumentū validius non est, supponit enim syncopem esse mortē cū sit potius mortis imago; A syncope liberamur quia nō datur separatio animæ à corpore, à morte nemo

redit quia facta est illa separatio Falso attribui Alexandro Aphrodis. opinionem illam ex Auerroe allatam pluribus ostendit Cigninius eamque variis rationibus oppugnat & expugnat citato opere. Plus difficultatis videtur inesse in exemplo de arbore vitæ adducto, id enim totum verum fatemur, & extitisse olim illud præsidium libenter admittimus cum Adam in statu innocentiæ creatus fuit: in quo si perseuerasset, vsu eius arboris munitus fuisset aduersus omnia senectutis tædia donec ad meliorem vitam fuisset assumptus At post lapsum visum est Deo hoc illi præsidium adimere, ne cogeretur in perpetua miseria & huius vitæ calamitate permanere: ideo vnà cum paradiso terrestri arbos illa è medio sublata est. quæ sola suæ speciei fuit nec amplius in rerum natura existit. Vnde concludere licet cum Salernitanis nullum iam extare cõtra vim mortis præsidium, de his consule prædictos auctores ac Martinum Delrio disquisi. Magic. lib. 2 quæst 23.

Saluiæ vires & nomen.

Venio ad alteram propositionem cui non erit difficile satisfacere, definita & explicata priori. Minimè enim dubitandum est *Saluia* non inesse vim aduersus mortem cum nullum extare tale præsidium in rerum natura constituerimus. Et quidem ante Salernitanos nemo tam impense Saluiã laudauit, nec vnde tanta illi accesserit gloria, augurari possum, nisi eius nominis habitam fuisse à Salernitanis rationem concedamus: quod colligi potest ex vltimo versu vbi eam *Saluatricem* quasi à *Saluando* dicta sit, appellarunt: Humelbergius enim comment, ad Apuleium sic vocatam innuit à Saluando vel quod oculorum claritati, & visui prosit, vel quod cordi auxilietur. Vnde quoque ab aliis appellatam *Corsaluium* dixit. Agrippa apud Aetium eam *sacram herbam* vocat, quod prægnantibus mulieribus cum fluidæ & laxæ sunt, sit salutaris.

Continet

Continet enim conceptum, vitalemque reddit, si succi eius heminam cum modico sale quarto postquam à viri concubitu abstinuerit die mulier potauerit, deinde viro misceatur, proculdubio concipiet. Aiunt etiam in quodam Aegypti loco post sæuas pestilentias, ab his qui supersunt ad eum bibendum succum mulieres cogi, plurimosque inde produci fœtus, quam ob causam inducti fortasse sunt Salernitani ad eam *Naturæ conciliatricem* denominandam. Nihilominus alii non à *saluando* sed à *saliuando* Saluiam deducunt, quod ore contenta *saliuam* moueat, alii vero à *Sale*, tum quod loco salis ad ciborum conseruationem esse potest, tum quod eius vsus in salsamentis optimis habetur. Græcis ἐλελίσφακος dicta quod retorrida semper, exucca & ob syderationem emarcida videatur, est enim ἐλελίζειν contrahere, inflectere, & σφάκος seu σφάκελος syderatio, malum in plantis. Pena mauult sic vocatam à medēdis sphacelo emoriētibus partibus quibus propter benignitatem temperamenti calorem natiuum reuocat. Ab Apuleio cognominatur etiam *Becion*, & *Crosmis*, Becion quidem vel à candore foliorum quem habet cum tussilagine similem, vel quod tussiētibus auxilietur: Crosmis vero quasi crassos à fimbriatis foliis & exoletæ attritæque vestis modo asperis. Duo eius genera à Theophrasto recensentur satiuum vnum quod ἐλελίσφακον vocat, alterum agreste quod σφάκελον, nos aliam agnoscimus maiorem gallis *grande sauge* aliam minorem seu nobilem vulgò *sauge franche & sauge menue*, quæ σφάκελος est Theophrasti. Genera Saluiæ.

Temperamento est euidenter calido sicco hoc est gradu secundo licet Auicennas ex auctoritate Damasceni ad tertium vsque gradum calidam cōstituat, quod intelligendum arbitror de antiqua & admodum resiccata Saluia. Est præterea odoraga, amara, gustu leuiter subastringenti, roborat, in- Temperamentum.

cidit, menses & vrinas prouocat, quodque admiratione dignum est stupefacit. Scribit enim Plin. l. 21. c. 16 eam pastinacæ marinæ ictus sanare, *torporem obducendo percusso* loco, sed & imposita cum vulnerum sanguinem cohibeat, pruritusque testium sedet decocta in vino, ac suffita menses immoderate fluentes & omne muliebre profluuium compescat, signum est torporis cuiusdam inducendi facultatem illi inesse.

Vsus in cibis. Frequens eius est in cibis vsus non tam vt alimenti quam vt condimenti vicem gerat. Eius interdum momentũ iusculis condiendis immittitur, hyemis maxime tẽpore cum olerum penuria est. Dicitur autem peculiare esse bubularum carnium condimentum, ea enim dum assantur, primò perfodiuntur, mox assatæ cum ea siccata, trita, aceto cocta eduntur, puto vt succus earum carniũ atrabilarius incalescat, durioresque fibræ attenuentur. Audio enim adiungi eã assatis alaudis qua vtilitate plane nescio. Sunt qui singulis diebus ieiuno stomacho eius aliquot folia mandunt, vel vinum quo macerata sit hauriunt, roborando stomacho, defæcando sanguini, cerebro expurgando. In quo tamẽ duo obseruanda veniunt, 1. vt ante esum sedulo lauetur, propter serpentium & præcipuè buffonum venenatam saliuam, quam in eam despuunt, dũ sub eius vmbra qua mirum in modum gaudent, stabulantur Ambros. Pareus l. 20. c. 24. historiam affert duorum mercatorum qui quod Saluiã è proximo horto lectam in vinum mersissent, subita morte correpti sunt, *subterraneum foramen ad Saluiæ radicem inuentum totum buffonibus differum, qui instillata aqua tepida illecti fidem fecerunt, venenum à se in plantam illã & saliua & vrina illatum fuisse.* Alterum est ex consilio Sauonarolæ desumptum tractatu 2. cap. 4. de reb. non naturalibus, is monet vt caueant sibi qui catarrhum patiuntur ab impositione Saluiæ in vi-

ro, propterea quod velociter inebriet vnde maius nocumentum sequi potest, quam iuuamentum.

Tantæ vero est dignitatis in re medica Saluia vt Nicander in Theriacis ἀλθήεντα ἐλελίσφακον vocauerit hoc est, vt exponit Scholiastes, τὸν εἰς ὑγείαν λαμβανόμενον ὅ ἐστι θεραπευτικὸν, *medicam, & sanitati raparandæ accommodatam herbam* Inter cæteros autem vsus commendatur à Salernitanis aduersus paralysim & manuum tremorem. Certe in capitis affectionibus à frigida materia originem ducentibus admodum valet, adeout non pauci obseruãte Cardano 2. de sanit. tuenda c 33. vertigine aut hemicrania, aut epilepsia, aut paralysi laborantes ex continuo saluiæ vsu præseruati, imo & curati fuerunt, ante cibũ à quatuor ad sex folia recẽtia ac tenera comedẽtes, & alii eius decocto vinũ diluẽtes sanitatem recuperarunt. Cætera prætermitto tum quod ad Therapeuticam pertineant, tum quia copiose à commentatoribus explicata. Est quidem edule Nasturtium, sed de eo infra: quod Tanacetũ frixis ouis immisceri dicatur, non probo propter amarissimum & ingratissimũ eius herbæ saporẽ.

DE NASTVRTIO.

CAP. XXXIX.

ILlius succus crines retinere fluentes Mac. l. 1. c. 11.
Illitus adseritur dentisque leuare dolorem.
Lichenas succus purgat cum melle perunctus.

HIc agitur de hortis familiari herba Nasturtio, quod κάρδαμον Græci vocant quasi καρήδαμον, quod caput tentet ac domet, Et referuntur tres ipsius facultates.

Prima, quod succus eius siue stillatitius liquor, capiti illitus, aut potus etiam capillorum defluuia sistat, præsertim si ex densatis infarctisq; meatibus orta fuerint. Crassos enim & pituitosos humores calefacit, incidit, & extenuat.

Secunda, quod dentium curet dolorem, præcipue si à frigida materia prouenerit, eam enim Nasturtium discutit.

Tertia, quod succus eius cum melle illitus lichenas, id est, impetigines, siue squamas cuti adhærentes, abstergat. Nascuntur eæ ex phlegmate potissimum salso, Sed Nasturtium intus assumptum omne phlegma pellit & expurgat: & mel quoque insigniter abstergit. Nasturtii semen adurentis seu causticæ facultatis particeps est, sicut sinapi. Proinde coxendicis & capitis dolores, atque adeo quicquid aliud rubrificationem postulat, eo perinde atque synapi excalefiunt. Miscetur quoque remediis quæ exhibentur asthmaticis, quippe quod crassos succos valenter incidere valeat, velut & sinapi: nam per omnia ei simile est. Stomacho aduersatur, aluum turbat, ventris lumbricos pellit, lienem imminuit, partus exanimat, menses ciet, & Venerem stimulat. Illitum cum melle lienem extenuat, fauos expurgat, Serpentium venenis potum resistit, atque eos suffitu fugat. Carbunculos ad supputationem perducit & rumpit Coxendicibus cum polenta commodè ex aceto illinitur tumores inflammationesque discutit Furunculos cum muria illitum ad suppurationem ducit. Vomitum flauæ bilis citat, eandemque per inferna seducit. Tradunt nonnulli Nasturtium vim vigoremque animi suscitare, ac proin-

de eos qui ipſum eſitauerint ingenio ac mente promptiores fieri. Lege Plinium libro 19.cap. 8. Eraſmi Chiliades in Prouerbio; ἴσθοις κάρδαμον. Porro & herba arefacta ſimilem ſemini vim poſſidet, humida vero & viridis propter aqueæ humiditatis admiſtionem multo ſemine inferior eſt, adeoque tunc mordacitas eius moderata eſt, vt cum pane ea vti liceat, ceu obſonio: plura Dioſcorides lib.2.c.14. Plinius lib 20.c.13. Gal.lib.7 c. 8.de ſimpl. medicam. facultat. Simeon Sethi in ſyntagm.& Auicen.2.canon.cap.509.

ANIMADVERSIO.

Notiſſima plebi herba *Naſturtium* à narium tormento dicta, quod inſtar ſynapi acrimoniæ vehementia, os nareſque vellicet. Inde quoque Græcum nomen κάρδαμον, qui enim aliquid acrius comedunt nares rugare ſeu conniuendo contrahere aſſolent. Quæque trahunt acri vultus Naſturtia morſu, inquit Virgilius in moreto, hinc deductum volunt παρὰ τὸ κόρας μύειν quod pupillas coeuntibus oculorum palpebris abſcondat, vnde καρδαμύττειν *conniuere*. Alii malunt κάρδαμον vocatum quaſi καρήδαμον hoc eſt κάρη δάμνον quod *caput tentet ac domet*. Cæteri denique ἀπὸ τῆς καρδίας deriuant, eſt enim & vtile cordi & animi torporem exacuens, cuius ſedes ex peripateticorum ſententia fuit cor: quod vero animum exacuat, teſtatur prouerbium ἐσθιε κάρδαμα *ede Naſturtium* in eos dictum, qui ignaui, hebetes & ſtupidi exiſtunt, quaſi eſu cardami vigor animi ſuſcitetur, Gallis dicitur *Creßon Alenois* Nomen.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

quia perenni ſobole, mediis etiam brumæ rigoribus creſcit, tũ quia alit & in vſus cibarios venit.

Tempe-ries.

Naſturtii ſatiuij (quid enim alias differentias recenſeam?) temperamentum admodum calidum eſt & ſiccum, proinde nonnulli ipſum quarto gradu reponunt, alii tertio quod veriſimilius eſt, aliàs commode edi non poſſet, etiam cum pane quo cũ datur pro obſonio, quod audiendum de humida ac viridi herba, quæ propter aqueæ humiditatis admiſtionem, acrimoniæ eſt leuioris, incidentis præterea eſt facultatis, acris ſubſtantiæ, ſtomacho aduerſæ, aluumque perturbantis: menſes quoque ciere dicitur, & vt notatum eſt, ὀξύτερον τὴν διάνοιαν ἐμποιεῖν, *mentem exacuere*. Scholiaſtes Nicandri eius virtutes ſic exponit κάρδαμον, δριμὺ, καὶ πληκτικὸν καὶ πυρῶδες, δὼ λειχῆνας ἀποσμήχει, λέπρας ἐκτρίβει, ἄνθρακας ῥήσσει, ἔμμηνα κατάγει, πρὸς συνουσίαν ἐπάγει, τὸ νεῦρον τῇ θερμότητι κινοῦσα, *Naſturtium*, inquit, *acre, mordax, igneum propterea lichenas exterit, lepras abradit, anthraces rumpit, menſes mouet, ad coitum inuitat, virile membrum calore ſuo excitans.* Quæ poſtrema verba expendi ſedulo debent, quod vis illa excitandi venerem in controuerſiam adducatur.

An exci-tet vene-rem.

Plin. enim lib. 20. c. 13 Naſturtium venerem inhibere ſcripſit, cui aſſentitur Florentinus geoponic. l. 12. c. 27. cardamum συνουσίας ἐφεκτικὸν vocans, hoc eſt veneris *compeſcendæ vim habens.* Adde quod ab Ariſtophane in θεσμοφοριαζ. vrinæ ſtillicidiũ dicitur inuehere: ait Cliſthenes ad Socratem. Multum quidem tempus mingis tu, reſpõdet Socrates, profecto ô miſer στραγγουρίω γὰρ ἐχτὲς ἔφαγον κάρδαμα. *vrinæ enim ſtillicidium patior, heri comedi Naſturtia,* ad quem locum Scholiaſtes ait ἐπισχετικὰ καὶ ἐφεκτικὰ οὔρων τὰ κάρδαμα καὶ πτυσμάτων *Naſturtia ſupprimere & cohibere vrinas & ſputa.* Quapropter fama eſt Perſas Naſturtio vſos quod apud ipſos turpe eſſet ex Xenophonte libro primo de Cyri

institut. palam mingere & mungere, & spuere, quæ signa sunt κακεξίας quæque emendari melius non possunt quam Nasturtii esu; οὐδὲν δὲ βέλτιον ἐστιν ἴαμα πρὸς τὸ ἀπείγειν ταύτην τὴν ἀμετρίαν ὑρήσεως πτυσμάτων καὶ ἀπομυγμάτων ἢ τὸ κάρδαμον. Denique apud eundem Comicum in nebulis vis Nasturtio tribuitur attrahendi succum vicinarum stirpium, earumque alimentum ita subtrahēdi, vt emarcescant penitus & emoriantur, quod ex his scholiastæ verbis deprehendes. κάρδαμα δὲ τῶν περὶ αὐτὰ φυομένον λαχάνων τὴν δύναμιν ἐπισπᾶται καὶ πᾶν τὸ ἐν ἐκείνοις ὑγρὸν ἐπισπώμενον αἴτιον τοῦ ξηραίνεσθαι καθίστασθαι. Atqui quæ tam potenter attrahunt, quæque adeo desiccant veneri inepta sunt, erit igitur Nasturtium prouocandæ veneri prorsus ineptum. Attamen Dioscorides libro secundo capite quadragesimo primo Simeon Sethi Nicandri vt dictum est scholiastes, Auicenna. Serapio, & plerique alii ἀφροδισιαστικὸν pronuntiant cum simile sit facultate & erucæ & sinapi, quod certe veritati maxime congruum est, cum idipsum experientia quotidiana confirmet. Quid ergo respōdendum Plinio? dicendum veram esse sententiam Plinii si sæpe & frequenter aut multa copia ingeratur, ac præserrim si vetus ac siccatum valde fuerit Nasturtium, suo enim tunc feruore, insignique siccitate semen genitale absumit & desiccat, quemadmodum eleganter insinuauit Macer de Nasturtio his versibns vere philosophicis.

Dicunt feruentes quod habent Nasturtia vires
Et siccas, hac re venerem ceu ruta coercet
Siccando semen, fuerit si sumpta frequenter.

Ergo si rarus sit eius vsus, si viridis & humens assumatur modica quantitate dubio procul venerem irritabit suo calore, acrimonia, & flatulenta humiditate.

Vsus in cibis.

Ad vsum quod attinet in cibis: frequens ille fuit apud Persas & Spartanos: Et quidem Persarum pueri ad magistrum euntes ferebant domo panes in cibos, Nasturtium vero pro obsonio; quo etiam victu vtebantur Ephœbi licet paulo copiosiore. Ex quo quidem id consequebantur vt parcius meierent, spuerent & mungerent, sicut dictum est, ob Nasturtii caliditatem & siccitatem absumentis & discutientis superfluas corporis humiditates. Inde etiam Ammia. Marcellinus notauit Persarum cadauera ob victus parsimoniam durescere stipitum more, nec in saniem liquari; nostra vero mox cæsa tabescere ac putrescere, vt mortui nullius facies post quatriduum agnoscatur. Apud nos vero editur in acetariis vel conditum sale & aceto, vel aliis oleribus admistum, præsertim lactucis quarum frigiditatem emendat, sic autem apparatum suauissimi est saporis, sed exigui admodum nutrimenti Esse enim κακοστόμαχον asseruit Dioscorides & difficilis coctionis, quod ex ructibus colligit quos longo ab esu interuallo suscitat. Dolorem quoque capitis afferre, succi esse praui, in cibo insignem concitare calorem Aetius & Aegineta prodiderunt vnde mirari subit cur ὀξύτερον διάνοιαν ἐμποιεῖν circunferatur, nisi id præstet in pituitosis qui crassis viscidisque humoribus oppletum habent & caput & ventriculum. Inter Nasturtia laudat Dioscorides Babylonicum, Milesium Antiphanes apud Athenæum Nicāder Medicum, per quod eius Scholiastes audiri vult οὐ βαβυλώνιον, ἀλλὰ τὸ περσικὸν, Plin. vero Arabicū quod miræ sit amplitudinis. Commendant autem Nasturtium Salernitani ad defluuium capillorum, dolores dentium, & impetiginū curationem. Cum autem defluuii capillorum variæ sint causæ, eam rescindit quæ à crassis, pituitosis, frigidisque humoribus ortum ducit, eos calefa-

Vsus in re medica.

ciendo, incidendo, extenuando, abstergendo & absumendo, quibus etiam nominibus cõuenit odontalgiæ, & impetiginibus consule Galenum lib. κατὰ τόπους καὶ κατὰ γένη, cæterosque plantarum historiographos.

DE ENVLA CAMPANA.

CAPVT XL.

ENula Campana reddit præcordia sana, Mac. lib. I. c. 20.
Cum succo rutæ succus si sumitur eius,
Affirmant ruptis quod prosit potio talis.

HIc duæ referuntur facultates herbæ, quam ἑλένιον Græci vocant, Latini Helenium & Inulã Barbari Enulam officinæ Enulàm campanã.

Prima, quod curet ac roboret præcordia: quo nomine iam exta in homine intelligenda veniunt, nempe os ventriculi, membra spiritus, & quæcunque cordi propinquiora sunt. Et hoc sane radice potissimnm efficit. Ea enim calida & sicca atque odorata est, cum excrementitia humiditate: quapropter in eclegmatis cum melle temperata crassos ac lentos humores pectori pulmonique infarctos educit tussi orthopnœæq; prodest. Omnis iræ dolorisque obliuionem inducit, cor exhilarat ac roborat. Ex ea vinum etiam conficitur, quod νεκταρίτης Græcis dicitur Hoc contra stomachi & pectoris vitia & cordis exhumiditate & Vinum Enulatum.

frigiditate imbecillitatem efficax est, excrementa in venis sanguini permista per menses ac vrinas expellit.

Secunda, quod succus eius cum rutæ succo permistus herniosis, hoc est, ruptis, quibus intestina in scrotum deuoluuntur admodum opituletur, & maxime quidem si herniosi ex flatuũ multitudine euenerint: eos enim rutæ atque Helenii succus discutit. Radix præterea Helenii stomacho prauis succis referto vtilis est in passo condita, obstructionesque iecoris atque lienis tollit. Trita potaque ad cruentas execrationes singularis est & serpentium morsibus medetur. Ruptis ac conuulsis omnibus confert. Folia eius ex vino cocta vtiliter illinuntur frigidis ac diuturnis partium affectibus, euiusmodi sunt nonnullæ coxarum passiones, ἰσχιάδας vocant. & exiguæ assiduæque articulorum quorundam præ humiditate procidentiæ ac luxationes. Plura Dioscorides l. 1. c. 17 Galenus l. 6. 114. de simpl. med. facult. & Auicenna 2. Canon. c. 240.

ANIMADVERSIO.

An Helenium Venenatum.

MIrum est quod de hac planta à Salernitanis narratur, cum à Galeno inter venenata reposita sit. Scribit enim lib. de Theriaca ad Pison. cap. 10. si modo is liber Galeno adscribi dignus videatur, Dacos & Dalmatas *Helenium* telorum suorum cuspidibus aspergere, quod quidem illico ac contingit vulneratorum sanguinē, interimere potest, quamuis comestum Innocuum sit, nullumque incommodum ipsis afferat, Addit insuper idem au-

tor ceruos his telis confossos si statim à venatoribus comedantur, innoxios esse, sin minus venenatos & lethales serpente tractu temporis à vulnere per totum corpus tabo. Qui hanc Helenio nocendi potestatem tribuerit ab illo auctore alius nõ est præter Paul. Aeginetam Galeni epitomatorem qui l.6 c.88 de Helen. hæc tradit superiorib. cõformia φασὶ δὲ, inquit, τοὺς Δάκας καὶ τοὺς Δαλμάτας περιπλάσσειν ταῖς ἀκίσι τὸ Ἑλένειον τε καὶ νῖνον καλούμενον, καὶ οὕτως ὀξυλλῆσαι μὲν τῷ αἵματι τῶν τιτρωσκομένων ἀνερεῖν, ἐσθιόμενον δὲ ὑπ' αὐτῶν ἀβλαβὲς εἶναι καὶ μηδὲν κακὸν δρᾷν id est, *aiunt Dalmatas cuspidibus Helenium & Ninum dictu oblinere, idque vbi sanguini vulneratorum obuenerit hominem occidere, comestum vero ipsis innocuum esse & nihil mali efficere.* Quem locum sic legendum credidit Delechampius vt pro ἑλένειον καὶ νῖνον ἐλλέβορον τε καὶ ἀκονιτὸν substitueretur. *Cum*, inquit, *Helleboro albo adhuc Hispani vtantur ad eam rem propterea id vocantes sagittariorum herbam yerua del balestriero.* Attamen eiuscemodi viri ingeniosissimi lectio vera nullomodo esse potest, tum quia constans est lectio ἑλενίου καὶ νίνου apud Galenum & Paulum; tum etiam quod non obseruatum sit comestum vnquam elleborum fuisse, sed per modum medicamenti magna tantum cautione assumptum: tum denique quia non legimus elleborum à quoquam vocatum Aconitum: at ex autore lib. de Theriaca & ex Aegineta constat ἑλένιον & νῖνον synonyma esse, illud quidem græcorum proprium istud vero indigenarum hoc est eorum apud quos hæc planta nascitur.

Dalechampii error.

Quamobrem retinendam esse priscam lectionem existimo, dicendumque Helenium illud de quo auctor lib. de Theriaca & Paul. Aegineta loquuntur à vulgari herbariorum distinctam esse plantam; ac fortasse eandem cum illa quam

Aristoteles, siue quis alius lib 1. de plantis cap. 27. vocat βελένιον, quæque si in Perside nascatur δηλητηριώδης existit, si in Ægyptum transferatur edulis est. Hanc autem esse Perseam arborem multis cōiecturis adducor vt credam; primo enim veterū omnium sententia est Dioscoridis, Plinii, Columellæ, Scholiastæ Nicandri Perseam arborem venenatam esse in Perside, in Aegyptum vero translatam edulem esse ac salutarē: deinde fieri potuit vt propter venenatam eius qualitatem Persæ tela sua venatoria ea oblinerent quā ob causam βελένιον denominata est ἀπὸ τοῦ βέλεως à vulnere vel à sagitta, à vulnere quidem, quia vulnera ab ea inflicta lethalia erant, à sagitta vero quod eius maximus vsus ad sagittas inficiendas pertineret, ex quo forsan duo illa Galeni & Aeginetæ loca emendari possent, si pro Helenio βελένιον substitueretur eadem cum Aristotele lectione. præterea certum est ex Diodoro Siculo libro primo biblioth. Perseam primo ex Aethiopia in Persidem translatam deuictis à Cambyse Æthiopibus, à Persis vero missam in Ægyptū quod ea perituros multos existimarēt vt refert ex Rholo Democriteo Nicandri Scholiastes, idcirco arbos ea quod in signum victoriæ ab Æthiopia in Persidem translata sit vocari potuit non νῖνον vt legitur apud Galenum & Æginetam, sed νῖκον victrix herba ac triumphalis. Quod si coniectura nostra de βελενίῳ pro ἑλενίῳ minus probabilis videtur, erit forsan probabilior ea quæ pro ἑλενείῳ ἐλεινὸν reponendū suadebit, quasi stirpē dixerimus miserabilem. Est enim primo vt obseruatum est apud Aethiopas & Persas venenata & cū cruciatu primum genita; dein vero pœnarum causa à Regibus Persidos in Ægyptum delata, vt eius vsu multi interirent, quod potentissimum est miserabilis ac detestandæ arboris argumentum. Enimuero licet isti de Persea στοχασμοὶ aliqua proba

bilitate non careant, non ita tamen mihi arrident, vt propterea velim asserere Helenium illud Galeni & Aeginetæ de Persea intelligendum: Imo vero vel helenium esse duco Aegyptium cuius meminit apud Dioscoridem Crateuas, vel vulgare nostrum quod ex Helenæ lacrymis Canopi Amyclæi nauium gubernatoris ab hæmorrhoide serpente demorsi exitium deflentis natum & denominatum tradunt, quod frequens esse in illis regionibus præter cæteros significat Fauorinus in lexico Helenium definiens βοτάνην τὴν ἐν Αλεξανδρίᾳ γενομένην *herbam Alexandriæ nascentem* quæ vrbs ab ostio Nili Canopico non longè distat, Denominatio autem τοῦ νίνου vel barbara est, quales solent esse pleræqne vel si ariolari licet corrupta á voce νεῖκος, quæ rixam & iurgium significat ad quod solent propensi esse qui helenium ederint. Non abs re erit locum afferre ex Ptolemæi Hephæstionis lib. 4. nouæ ad variam eruditionem historiæ qui extat apud Photium biblioth pag. 247. περὶ τῆς Ελενείου βοτάνης, ἣ ἐν Ρόδῳ φύεται: ὅτι τὸ ἀπὸ τῆς Ελένης ἐπωνομάσθη. παρὰ γὰρ τὴν δρῦν ὤφθη φυεῖσα, ἀφ᾽ ἧς ἑαυτὴν ἀπῆγξεν Ελένη καὶ ὡς οἱ φαγόντες αὐτῆς πάντως εἰς ἔριν καθίστανται. *Narrat* inquit, *De helenio herba, quæ in Rhodo nascitur, ab helena nomen hanc sumpsisse visam enim ad eamdem nasci quercum, ex qua se helena strangularit, quin & eam qui ederint ad rixam omnino concitari.* Quod autem dicat Galenus mixtum sanguini vulneratorum animalium helenium lethale esse, fidem fortasse non excedit, cum multa intus sumpta, salutaria sint, quæ exterius admota sanguinique affusa cum fuerint, solent esse venena *venenum serpentis*, inquit Celsus lib. 5. cap. 27. *vt quedam etiam venatoria venena quibus Galli præcipue vtuntur, non gustu sed in vulnere nocent. Ideoque colubra ipsa tuto estur, ictus eius occidit, & si stupente ea (quod per quædam medicamenta circulatores faciunt)*

in os digitum quis indidit, neque percuſſus eſt, nulla in ea ſaliua noxa eſt. Celſo adſentitur Plinius lib. 29. cap. 4. his verbis de veneno aſpidis ſcribens, *Sed & venenum earum ſi ſanguinem attingit aut recens vulnus, ſtatim interimit, inueteratum vicus tardius: de cætero potum quantalibet copia non nocet, non eſt tabifica vis. Itaque occiſa morſu earum animalia cibis innoxia ſunt.* Nonne tuto & impunè ſinapi & piper eduntur, quæ cuti affricta rubores veſicaſque excitant? hinc factum eſt vt nonnuli duo genera venenorum conſtituerint, alia externa foris nocentia tantum, quæ ſatis accommodato vocabulo à Gallis *Venins* vocantur; alia introaſſumpta & deuorata, quæ ab iiſdem dicuntur *Poiſons*. Cæterum locus ille Celſi occaſionem nobis præbet ſciſcitandi quæ eſſent illa venena venatoria quibus Galli vterentur: Plinius li. 27. c. 11. *Limeum* eſſe herbam ait, qua ſagittas ſuas in venatu tingebant medicamento, quod venenum ceruarium dicebatur: Libro vero 25 cap. 5. *album* eſſe dixerat *belleborum*: Ariſtoteles autem lib. de mirabilibus auſcultationibus *Xenicum* cuius antipharmacum eſſet folium κορέκιον: verior autem eſt eorum opinio qui eos vſos *helenio* ſeu βελενίῳ aſſeruerunt nomine deducto à Bele ſeu Beleno qui priſco Druydarum idiomate Apollinem ſignificat cui dicatæ erant ſagittæ; dicebatur ergo illa herba vel ſagittalis, vel Apollinaris ſed cuius ſpeciei eſſet nondum à Doctis definitum, mihi vero prorſus ignotum, quo fit vt omiſſa hac meditatione prolixius iam à me inſtituta, ad Helenij noſtratis hiſtoriam me conuertam.

Quæ ergo à vulgo herbariorum Enula Campana appellata eſt eam à Græcis ἑλένιον ſeu ἑλένειον dictam monuimus, nomine ab helena illa formoſa & famoſa muliere deducto, vel quod ex eius lacrymis enatam fingant ex ethymologio, vel quod iuxta eam plantam ſtrangulata ſit, ex Hephæſtione,

Nomen helenij

vel quod ab ea plantata sit aduersus serpentium venenum ex Æliano lib 9. capite vigesim. prim. & Eust. in 4. Odyss. Malunt tamen alij denominatam ab insula helena in qua laudatissimum nasci helenium tradit Plinius lib. 21. cap. 10. Latini inulam Campanam dicunt vel quod in Campania optima produceretur, vel quod mediis in campis cresceret. Dioscorides addit à Romanis *Terminalium* dictam fuisse forsan quod firma non minus esset radice quam Deus ipse Terminus quem nulli deorum cedere voluisse narrant Romanorum historiæ. Differentiæ Helenij duplices sunt, vulgare scilicet Helenium, & Aegyptium : vulgare denuo duplex satiuum & agreste. Quibus autem notis inter se distinguantur, examinandum Botanicis relinquo, qui ex Plinio libro decimo nono, ac vigesimo capite quinto, necnon ex libro vigesimo primo capite decimo & vigesimo primo plurimas notas iis quas Dioscorides, Theophrastus & Galenus attulerunt dissimiles seligere poterunt. Geneta.

Præstat Helenij vulgaris temperamentum in medium proferre & vsus in re cibaria maximos ad Salernitanorum sententiam confirmandam explicare. Tẽperies Esse vero temperamenti non primo statim occursu calfacientis, siccantisque non exactè ob humorem excrementium scripsit Galenus; radix odorata illi est, subacris, amara, tenuitate partium pollens qua vrinas, menses, hydropicorum aquas mouere circunfertur. Eam herbam per se sumptam vt stomacho inimcissimam agnouit Plinius libro decimo nono capite quinto, sed cum dulcibus mista est, saluberrimam. *Pluribus*, inquit, *modis austeritate victa gratiam inuenit, Namque & in pollinem tunditur arida, liquidoq; dulci temperatur, & decocta posca aut asseruata, vel macerata pluribus modis & tunc mista defruto, aut subacta melle vuisue paßis aut pinguibus cariotis. Alio rursus modo cotoneis malis*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

vel cibis, aut prunis, aliquando pipere aut thymo varia-ta, defectus præcipuè stomachi excitat, illustrata maximè Iulia Augustæ quotidiano cibo. Ab ea dulcedine *nectaris radix* à nonnullis cognominata est quæ vt insuper obseruat idem Plinius lib. 21. cap. 21. *fauere creditur formæ cutem mulierum in facie reliquoque corpore nutrire incorruptam, præterea vsu eius quandam gratiam iis veneremque conciliari.* Attribuunt & hilaritatis effectum eidem potæ in vino, *eamque quem habuerit nepenthes illud prædicatum ab Homero, quo tristitia omnis aboleatur.* Quibus verbis Plinius non

Vsus. significat helenium fuisse pharmacum quod Helena apud Homer. 4. odyss. in vinum coniecit, sed docet ipsum, effectum eumdem habere quem habuerit illud Helenes pharmacum quod supra buglossum esse astruximus. hos vero effectus conciliandæ formæ, augendæ gratiæ, prouocandæ hilaritatis, abigendæ tristitiæ, stimulandæ appetentiæ quomodo præstabit nisi sana reddēdo præcordia quibus valentibus humores & spiritus toto corpore luxuriant, lasciuiunt, ac exultant, languentibus vero & ægris deprimuntur & exarescunt?

Oribasii error. Quod autem supra dixi radicem helenij, amaram esse, tractum ex Oribasio qui pro ὑπόδριμύν legisse videtur apud Dioscoridem ὑπόπικρον cum veri simile non sit prætermissum à Dioscor. non leuem amarorem helenii qui ab auctoribus aliis omnibus huic radici vel gustu iudice tribuitur ex obseruatione Sarraceni ad cap. 27 lib. 1. Dioscoridis. Silentio præterea non inuoluam alium qui in vulgatis Dioscoridis codicibus serpsit errorem, cum ex eo emendato loco verum helenii ethymon elici possit, legitur apud Dioscoridem nasci hele-

Diosco. emendatus. nium ἐν ἀνίκμοις τόποις id est locis minimè vliginosis, cum legi debeat ἐνίκμοις maximè vliginosis. Præterquam quod enim omnibus compertum est talibus locis helenium delectari; certum est Sera-

pionem

pionem humentibus locis nasci Heleniũ ex Dioscoride scripsisse: necnon etiam Vincentius speculi naturalis lib. 10. cap. 66. *Montuosis*, inquit, *& vmbrosis nascitur locis & in humidis & in hortis.* Ex quo forsan non male asseremus dictum Helenium quod ἐν ἕλει hoc est *in palude* nascatur, video enim à veteribus Helenæ illius græcæ proprium nomen Echo fuisse, quod aliorum illa vocẽ imitari egregie posset, sed postea Helenam appellatam quod eam Leda ἐν ἕλει *in palude* edidisset. Cæterum Galenus lib. 8. de composit. medicam. secundum locos cap. 7. meminit, alicuius antidoti ad hepaticos & arquato laborantes quam *Nectaream* vocat ab Helenio quod recipit; Dioscorides quoque l. 5. c. 44. modum conficiendi *Nectarites vinum* ex Helenio tradit, quasi ea herba ob singulares effectus cum fictitio illo deorum nectare sit comparanda; sane eam *nectarium* illud esse volunt à Mercurio inuentum & Vlyssi traditum, cuius prædulcis cremor hilaritatem facit Hippocratis testimonio apud Hermol. Barbarum in Corollario cap. 28. sed de Helenio satis: plura vide apud eundem Barbarum, Matheolum, Marcellum, Cornarium comment. in l. 8. de compos. medicam. secundũ locos, Ruelliũ, Bisciolã horarum subseciuarũ t. 2. l. 1. c. 17.

DE CÆPIS.

CAP. XLI.

De cæpis Medici non consentire videntur,
Fellitis non esse bonas ait ipse Galenus.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

Phlegmaticis vero multum putat esse salubres.
Non modicum sanas Asclepius asserit illas,
Præsertim stomacho pulchrumque creare colorem,
Contritis cæpis loca denudata capillis
Sæpe fricans, cæpitis poteris reparare decorem.

AGitur hoc in loco de Cæpis: Ac primo quidem dicitur, medicis de natura earum nondum satis constare. Nam ipsorum quidem phlegmaticis ex vsu esse tradunt, quidam vero minime. Galenus libro secundo de aliment facult. cap. 71. cholericis admodum nocere, phlegmaticis vero prodesse, his attestatur verbis: Abstinendum ab assiduo vsu omnium acriũ, ceu cæparum, porri, & alii, & potissimum cum is qui ipsis vescitur, natura fuerit biliosus. Solis enim qui vel succum pituitosum vel crudum & crassum ac lentum aceruarint, cibi eiusmodi sunt accommodati. Siquidem cæpæ, vt Galeno libro septimo de simpl. medic. facult. cap. 58. placet, in quarto calfaciunt excessu. Quo fit vt calidis, quales cholerici cum primis existunt, vehementer officiant. Rhazæ vero lib. 3. ad Almansorem cap. 18. superfluos humores & phlegma in stomacho generãt. Quod de illis maxime intelligendum, quæ crudæ manduntur. Earum namque essentia crassarum est paruum, & mali succi. Porro per fellitos, quemadmodum Cornarius noster in cap. 7. lib. 1. Macri diserte admodum monuit, biliosos hoc loco accipere oportet, id est, τὰς χολώδεις, sicut phlegmaticos, pituitosos. Deinde vero cæpas phlegmaticis multum prodesse traditur. Corpus enim calefaciunt,

humoresque crassos ac glutinosos in ipso coaceruatos concoquunt, attenuant, incidunt, ac detergunt. Quin eadem etiam ratione stomacho frigidis, crassis, ac glutinosis humoribus grauato vtiles sunt, & ad validum colorem, veluti testis est apud Plinium lib. 20. c. 5. Asclepiades proficiunt. Neque enim fieri potest, vt viuidus ac floridus sit faciei color, vbi ventriculus crudo, pituitoso ac prauo succo refertus fuerit. Tertio demum loco adseritur, contritarum ceparum succo pilos siue crines locis glabris ac denudatis restitui, si eo sæpius perfricentur: & maxime quidem, si ex densatis infarctisque meatibus & materiæ sub cute detentæ corruptela, glabrities euenerit. Cepæ enim caliditate sua meatus aperiunt, materiamque prauam sub cute detentam non solum digerunt ac resoluunt, sed meliorem etiam in locum eius substituunt. Quapropter alopeciæ succo earum conuenientissime perfricantur. Celerius enim, vt Dioscorides libro 2. capite 137. Galenus loco paulo ante citato, & Alexander Trallianus libro 1. cap. 2. testantur, quam Alcyonium pilos euocat. Vnde infertur tandem capitis decorem, quem Q. Serenus capitis honorem vocat, eo reparari. Capitis porro decor, capilli sunt. Cepæ præterea semen genitale gignunt, & Venerem stimulant, vrinam cient, appetentiam ante alios cibos sumptæ excitant: sed largiore cibo capitis dolores faciunt, sitim mouent, fastidium pariunt, ruborem faciei inducunt, saliuam multam generant, & rationem, vt aliqui ferunt, lædunt. Succus illarum cum melle illitus, oculorum hebetudinibus, argemis, nubeculis, & incipientibus suffusionibus auxiliatur. Quin etiam canis morsibus idem cum aceto, ruta, & melle illitus confert: quare hi quoque duo versus à quibusdam hic additi sunt.

Appositas perhibent morsus curare caninos
Si trita cum melle prius fuerint & aceto.

plura de his capite de lethalium venenorum remediis.

ANIMADVERSIO.

INter bulbosas plantas & capitatas quas græci γέλγας, ἀγλιτας καὶ ἀγλίδια latini *capitula, bulbos, nucleos & spicas*, vocant primum dignitatis locum obtinent *Cape Alia* & *Porrum* de quibus sequẽtibus capitulis disputatio à nobis instituetur. Prius tamen meminisse debemus quos hic bulbos vocamus de omnibus iis plantis intelligendos esse tum quæ ex multis capitulis cohærentibus coagmentatæ sunt, tum quæ rotundæ suis membranis tunicantur: nec nomen illud ad quandam specialẽ stirpem accommodandum esse, quemadmodum à veteribus præstitum fuit: habuerunt enim Prisci illi genus plantæ quod *Bulbos* specialiter vocabant quos nobis esse ignotos certissimum est, quorum in cibis vsum descripsit Gal. l. 2. de aliment. facultatibus c. 66. Diosc. l. 2. c. 565. Theoph. l. 7. de historia plant. c. 13 & Martialis in Xeniis qui stimulandæ ueneri eos idoneos insinuat.

Quid bulbus.

Cum sit anus coniux, cum sint tibi mortua membra
Nil aliud bulbis quam satur esse potes.

Verum sicut genus illud plantæ ad vllam eorum bulborum speciem qui hodie in vsu sunt, reuocari nequit, sic eius virtus & facultas ad nostrorum bulborum facultates aptissimè accommodari potest, vt enim bulbi veterum substantiæ erant crassioris & lentæ, facultatis amaræ & insigniter austeræ, fla-

bulborũ vires.

rus venereā & cibi appetentiam excitantis, ſucci non boni,ſed craſſioris: ita & bulborū noſtrorum maior pars quibus etiam acre plurimum ammiſtū ineſt,ſed in quo differunt & conueniant ex ſingulorum hiſtoria commodius obſeruabitur.

Eſt ergo *Cepe* ſeu *Cepa* à capitis magnitudine aut ſimilitudine, vel quod in caput creſcat denominata latinis,quemadmodum græcis κέϱμμυον vel παϱὰ τὸ κεϱμμύειν τῶν ἐσθιόντων *quod oculos comedentium feriat ac mordicet*,ita vt lacrymas exprimat & conniuere cogat ex Ariſtot. ſententia probl. 22, ſect. 20. vel παϱὰ τὸ χρῶω ϗ ὄμμα *ex oculorum offenſione ac laſione* quam affert. Galli Cepam vocant *vn Oignon* quaſi *vnionem* dixeris,quo nomine appellatā fuiſſe eam cepam quæ non fruticat,neque habet ſoboles adhærerentes ſcribit Columella l. 12. c. 10. ſic vt *oignon* dictum ſit quaſi *vnion* ſonantibus n.& i. velut ign.cuius pronuntiationis rudimenta etiamnū extant apud Hiſpanos quibus ſic notata littera g̃ ſonat perinde ac ign. Porro hæ omnes ethymologiæ formam ac proprietates nonnullas ceparum perbelle explicant. Nam & caput figura ſua orbiculari æmulantur,& nonnunquā magnitudine ſua caput exæquant,quod in pleriſque accidit, quæ in agro Aurel.*afferta vnionaria* dicto & in Belgio ad D. Altomari oriuntur: deinde quod vnæ & ſingulæ non plures ſuccreſcant *vniones* appellatæ ſunt,quod intelligendum de *capitatis* quæ deponuntur, non de *ſectilibus* quæ ſeruntur, præterea certiſſimum eſt cepas lacrymas excitare,cuius rei rationē protulit Ariſtot.loco adducto quærit enim cur cepe & obiecta oculis & comeſta lacrymas moueat cum origanum aut naſturtium quod cepe ipſa acrius eſt id non efficiat, reſpondet ergo ea lacrymas excitare quæ mordicāt,ſimul humida exiſtunt, ac etiā lenta eiuſcemodi enim ſubeuntia ac irreptantia ſuum ob entorem atque tenuitatem dolorem mouent, ac

Cæpe nomen.

Proprietates.

Cur lachrymas eliciat.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

proinde humorem tabificant. Talis vero est cepa vt in se humidum vaporosum contineat, deinde candidum subtile ac mordicans; & demum viscosum nonnihil, quod non inuenire est in Nasturtio licet cepa ipsa acrius existat: volo tamen te obseruare Aristot. hoc loco de iis tantum loqui quæ cõtactu potentiali, non actuali ac corporali & vt loquuntur Græci quæ δυνάμει non ἐνεργείᾳ lacrymas mouent. Nisi enim ita intelligeretur ignorãtiæ argui posset, cum certissimum sit inditum, atque admotum oculis Nasturtiũ lacrymas excitare quod commune est cum aliis omnibus quæ tertio ordine calefaciunt & desiccant; imo vero quo potentius aliquid calefacit & desiccat, eo citius oculis impositum lacrymas mouet: est enim illud substãtiæ mordacis ac lancinantis, ex quo primùm calor mox dolor, dein humoris expressio excitatur. At eiuscemodi calida & sicca si dũtaxat non immitterentur oculis sed exhiberentur tantùm & obiicerentur, id non efficerent: tum quia destituta visco so humore adhærere non possunt oculis ad actionem suam promouendam, requirunt ergo illa cõtactum corporalem seu inhærentiã actualem quæ viscositatis rationem expleat: quod quidem non necessarium est in cepa quæ quod humida sit vaporem de se dimittit in aerẽ, quod viscida & tenax aerem vapore suo imbutum & ad oculos delatum sic agglutinat oculis & affigit, vt otium habeat, calefaciendi, mordendi, pungendi & præmendo exprimẽdi liquorem oculorum. Deniq; proprietas cepæ ethymo significata, est oculorum læsio atque offensio, qui tamen effectus absque controuersia non est cum grauissimos habeamus auctores qui oculis cepam prodesse dixerũt. Inter quos primus est Hippocrat. qui l. 2. de diæt. κρόμμυον τῇ ὄψει ἀγαθὸν *cepam oculis commodam* pronuntiauit. Ab eo Dioscorides l. 2. c. 181. Galenus 7 de simpl. Plin. l. 20. c.

An oculis noceat.

5. eam caligine mederi dixerũt, vnus Sotion apud Constant. l. 12 de re rust. c 31. ἀμβλυωπίαν ποιεῖν τὸ κρόμμυον asseruit hoc est *caliginem afferre*, non vero vt male vertit Cornarius *ad visum obtusum facere*. Est enim cepa re vera oculis inimica & capiti infesta ob vapores ac fumos quos suscitat & ad caput emittit. Est præterea praui succi crassioris ac flatulenti, vt idcirco mirum non sit si eius esu largiore offendantur oculi & caput. Esu dixi, quia non assumpta sed admota oculis eos iuuare potest: quẽadmodum Hippocrat. Galenus & alii obseruarunt. Sic enim cum Sotione eos conciliari posse existimo, si de illius esu Sotio, si de applicatione alii audiantur. Plin. certe clarissimis verbis rem complexus est scribens *olfactu ipso & delacrimatione caligini mederi cepam magis vero succi inunctione*, quod & Diosc & Galenus annotarunt. Quod vero Sotio de esu ceparum intelligatur patet ex eius verbis quæ ex nostra emendatione sic legi debent ἀμβλυωπίαν δὲ ποιεῖ τὸ κρόμμυον διδόμενον, ὀπτὸν δὲ βῆχα θεραπεύειν δύναται, id est, *cepa vero exhibita caliginem oculorum parit, assata tamen tussim curare potest*, quo loco διδόμενον opponitur διαχριομένῳ de quo ante egerat sicut apud nos *assumptum admoto*, sed de his abunde.

Cornarii error.

Auctor geopon. correctus

Differẽtias ceparum qui voluerit omnes exequi longa disputatione indigeat cũ aliæ à colore, à magnitudine aliæ, aliæ ab acrimonia, teneritudine, satione, mãgonio, aliæ à figura, solo, regioneue repetantur. Nobis non tantum otii suppetit, nec video quid inde luminis huic capiti accedat, si omnia ceparum genera veteribus nota recenseam. Contenti simus sola earum enumeratione quarum vsus est hodiernus. Has in triplici præsertim obseruo esse differentia. aliæ enim maiores sunt solo bulbo commendatæ quæ simpliciter vniones

Genera ceparum

vocantur: aliæ minores sunt vna radice multiplices quas *Ascalonias* siue *Ascalonitides*, *Megarẽses*, *Palæstinas*, seu *Setaneos bulbos* cum latinis vocare possumus, cum Gallis *des Eschalottes*, seruatis prisci nominis Aschalonias vestigiis. Tertiæ *sectiles* dicuntur quod sæpius resecentur, Græcis γήθυα Gallis, *Ciboules, Siboules, ciues, & ciuons*, quarum folia vna cum bulbulis expetuntur frequenter in acetariis.

Tempe-ramentũ Cæparum temperies in quarto ordine est excalfacientium siccitatis autem est non exquisitæ, tum quia nonnulla humiditate turgent, tum quia flatulentæ existunt, crassarum insuper sunt partium crudarum & lentarum, quibus tamen facultas inest tenuandi, incidẽdi, ac venerem exstimulandi. Acres vero omnes cepæ sunt, quamuis aliæ aliis minus. Magnæ seu capitatæ acriores ascaloniis, hæ sectilibus, crudæ coctis, recentibus ac virentibus siccæ, albæ, fuluis, fuluæ rubentibus præsertim in Hetruria, vt obseruauit Matheolus aduersus Dioscoridem quiflauas candidis acriores adstruxit.

Mira ceparum commendatio & gloria cum Vsus in cibis. Aegyptiis quondam nefas fuerit porrum & cepe dentibus attingere.

Porrum & cepe nefas violare ac frangere morsu
O sanctas gentes quibus hæc nascuntur in hortis.
Numina! ait Iuuenalis satyr. 15.

Ab illo enim falso cultu quo pro Deo cepam prosecuti sunt Pelusiotæ Luciano in Ioue Tragœdo & Plinio l. 19. c. 6. testibus, ea sacerdotibus Aegyptiis superstitio fuit vt crederent à cepa abstinendum, quia eius esus neque castimoniam exercentibus commodus erat, neque dies festos celebrantibus: Illis quidẽ quod sitim crearet, his quod lacrymas eliceret, ac præterea etiam quod sola hæc ex plãtis Luna decrescente vigere & augescere soleret ex Plutarcho opusculo de Iside & Osiride, & ex Cælio

Calcagnino de rebus Aegyptiacis. Contra quod Aegyptij senserint mandi copiosissime cepam visũ est Sotioni apud Constant. loco citato, cum iis qui singulis diebus cepas teneriores selectas ieiuni cũ melle comederint, integrã valetudinem polliceatur. Et profecto Diosc. l 2 cepas appetentiam cibi excitare dixit, aluo commodas esse, & expurgare, sed excitare sitim atque nauseam parere. Quibus verbis induci aliquis posset ad sciscitandum quomodo appetẽtiam cibi excitare valeant, cũ nauseã parere soleant. Cui responsum nolim cum Ruellio atque Hermolao Barbaro ὄρεξιν illam seu appetentiam non de cibi sed de veneris cupiditate audiendam. Hactenus enim nemo est qui ὄρεξιν ad venerea traduxerit, sed ad ciborum appetentiam quod apprime cognouit Poëta latinus eo vsus vocabulo in hũc sensum *rabidam*, inquit, *facturus orexin*. Satius itaque est cum Cornario respondere prius illud de moderato, posterius de nimio ceparum esu accipiendum. Tam enim certum est gulæ stupidæ irritamentum esse cepam, parce sumptã, quam verissimum eandem largius ingestam ἀσώδη esse hoc est, *fastidium ac nauseam facere*. Porro cum ἀσώδεις ægri dupliciter fiant, primo scilicet cum vires à corpore ita grauantur, vt nullam decubitus formã facile ferat æger, sed anxie se iactet & commoueat; secundo cum os ventriculi à vitiosis humoribus ita commordetur vt nausea & fastidium ciborum sequatur, de priori illa anxietate non est accipiendus ille ceparum effectus sed de posteriori, qui proculdubio sequitur vel acrimoniam ceparũ vellicantium os ventriculi, vel earundem copiam ventriculum ipsum grauantium, vel deniq; halitũ & flatum qui ab eisdem excitatur, & ori ipsi offertur non sine tædio vt optime prodidit Plin. l. 19. ca. 6 hinc Suidas vocabulum κρομμυοξυρεγμίας ἀντὶ τῆς ἀπεψίας pro cruditate positum obseruat ex eo

Anxietas

quod acer fœtidus & ingratus ſit ructus eorum qui cepas comederant: quin & γύλιος hoc eſt *pera militaris* δυσώδης dicta fuit, hoc eſt *maleolens* propter geſtationem ceparum in ea repoſitarum; cepas enim ad bellum ferre ſolebant milites, ac inter cibos caſtrenſes enumeratæ ſunt à Socrate in Xenophontis ſympoſio, vtpote quæ bellatorum vires exacuerent. Imo vero à fœtore ceparum prouerbium fluxit κρόμμυον ὄζειν *cepam olere* ad eos detortum, qui ſordidi, illoti, & illiberales exiſtunt. Probulus apud Ariſtophanem in Liſiſtrata vetutæ cuidam dicit, *volo te o vetula oſculari*, κρόμμυον τ' ἄρ' οὐκ ἔδη *cepam enim non edis*, ac proinde malum odorē ore non ſpiras. Quocirca non abſurdum eſſet ad

Dioſcor. correctus

ſententiam Dioſcoridis illuſtrandam loco ἀσώδη, δύσωδη ſubſtituere, clara enim ſententia & à contradictione penitus aliena. Vt vt ſit tamen certum eſt & delitiis habitam cepam, & ſalubritati non ineptam: docuit Aſclepiades ſalubrem eam adeo vt de ea dictum ſit σῶος γενήσῃ κρόμμυον λαβών *ſanus eris ſi cepe tantùm ſumpſeris*. Quædam autem gentes cepis delectātur: Vaſcones, Aruerni, Belgæ, Angli totaque Ruſticorum natio earum condimento mire capiuntur. Quidam etiam gallinaceos pullos, perdiceſque ex embammate cepato mandunt: alii crudis delectantur; multi ſub cineribns coctas ex oleo acetoue eſitant, frigunt plerique, decoquunt nonnulli, terunt, exprimunt, torrent, minutim cædunt, miſcent, miris denique modis conficiunt. Adiiciuntur ſalutariter leguminibus, piſcibus craſſis, flatulentiſque eduliis, diſcutiunt enim flatus & craſſum crudumque ſuccum qui ab his gignitur diſſipant. Sed modus adſit oportet & delectus.

Nec maiori copia ingerantur, nec ſine coctione. Interdicantur vero bilioſis naturis, vētriculo calidioribus, imbecilloque cerebro prædi-

ctis. Ab illis studiosi literarum abstineant quum αὐτοῦ τοῦ λογιστικοῦ βλαπτικοὶ hoc est mentis & rationis perturbatrices prohibeantur. Traditum à Mnesitheo medico apud Plut. 26. quæst. causarũ naturalium eum qui ab initio inflammationis pulmonum cepas cõcupierat ex morbo seruatum, qui vero ficus optarat interiisse, præterea quod appetitus ipse temperamenta, temperamenta vero affectiones sequantur. Notum Biantis apophtegma apud Suidam qui Alyattæ Regi per nuntium missum denuncianti, vt quamprimum ad se veniret, respondit ad hunc modum ἐγὼ Ἀλυάττῃ κελεύω κρόμμυα ἐσθίειν quibus verbis rusticitatem homini exprobrabat, ceparum vero inutilem vsum præter lacrymas excitandi virtutem designabat, in quo tamen errasse Biantem ex dictis notũ Multa alia de cepis habent Aristot. sectione 20. problem. Mizaldus l. 2. de secret. hortorum & campo 2. Alexi Kepi Petrus Hispanus com in Isaacũ. Cæl. Rhodiginus & Botanici omnes ex quibus multa adduci possunt ad probãdos omnes effectus qui in hoc capitulo ex Macro poëta transcripta enumerantur: nobis quæ ad rem alimentariam pertinerent sufficit perstrinxisse.

DE PORRO.

CAP. XLII.

REddit fœcũdas mãsum persæpe puellas Mac. l. 1. c. 6.
Manantemque potest naris retinere cruorem
Vngas si nares intus medicamine tali

QVo hoc in loco porri referuntur proprietates ac prior quidem quod imprægnandi facilitatem vtentibus mulieribus pariat atque ne abortiãt grauidæ prohibeat. Quod sane magni etiam Hippocratis autoritate Plin. l. 20 c 6 in hunc modum scribens confirmat. Hippocrates de morbis mulier. l. 1 & 2. & alibi sæpius sine alia mistura dari iubet, vuluasque contractas aperire putat, fœcunditatem etiam fœminarum hoc cibo augeri. Idque non in cibo tantum siue potu, sed illitum quoq; & foris admotum præstat. Ponitur enim in aceto & marina aqua eius coma, decoctoque illi insidẽtium fœminarum præclusi duratique loci vtiliter fouentur, folia quoque porri muliebres locos, qui nimio humore madescentes fœtũ haud continere valent, egregie purgant. Item ex abortu profluuia sistit, poto succo cum lacte mulierum.

Altera quod sanguinẽ è naribus erumpentem sistat, & maxime quidem succus eius cum aceto addito thure aut eiusdem manna, vel galla aut mentha. Idem quoque sanguinem reiicientibus cum gallæ aut thuris farina vel acacia auxilio est. Quin etiam potæ seminis drachmæ duæ cũ paribus myrthi baccis veteres sanguinis ex pectore reiectiones sanant. Acrimoniã enim quandam habet porrum, & adstringendi aliquam vim, sed semen acrius est; plura infra cap. de antidotis venenorum.

ANIMADVERSIO.

Nomen. AFfine cepis est *Porrum*, adeo vt demptis tunicarum inuolucris capitulum eius interius *Cor* vocatum cepam perbelle referat, foliis aliàs floribus, caule & semine non multum dissimile à

calore Græci nomen illi dederunt πράσον quasi πράσιον siue πράσινον hoc est *viride* vocantes, Latini vero vel quod *porrò eat* & longè lateque propagetur, vel quod callorum ossium capitis ferruminatorum concretionem æmuletur denominarunt. dicitur & à Iurisconsulto Scæuola l. 58. ff de vsufruct *porrina* eodem Ethymo. Genera eius nonnullis duo *capitatum* , & *sectiuum* , aliis quatuor additis ampeloprasso, seu Syluestri, & primario seu exili quod Itali purisellum hoc est intactum nominant. Vt cepa sic porrum acri virtute donatum est proinde corpus calefacit, attenuat, crassos in eo humores incidit: est vero calidum & siccum gradu tertio, flatulentum, κακοστόμαχον, difficilis digestionis, succi praui, κεφαλαλγὴς, menti & oculis tenebras offundens. Non possum idcirco probare eius vsum in cibis frequentem, licet nonnulli eo vsos saluberrimè se profiteantur, Thadæus Florentinus magni nominis Medicus ante cibum cum sale ipsum præsumebat expurgando à crassis viscosisq; humoribus stomacho, prouocandæ appetentiæ, aluoque soluendæ. Illi quoque auctoritatem dedit Nero mandens ipsum ex oleo statis mensium diebus ad conciliandam vocis præstantiam dum pro ea certaret cum Phonasco, per quod tempus nihil aliud ac ne panem quidem sumebat, vt prodidit Plinius lib. 19. cap. 6. Sic & perdices narrat Aristoteles porro vesci canoræ vocis gratia. locus Aristotelis habetur problem. 39. sect. 11. vbi quærit cur porrum conferat πρὸς εὐφωνίαν *ad bonam claramque vocem* etiam in perdicibus: duasque subiungit eius rei rationes vim leniendi & expurgandi instrumenta vocalia: quæ medendi ratio ipsi Galeno probatur lib. 6. κατὰ τόπους cap. 1. quo loco Phonascos docet cum contendendo oblæserint vocem, frequenti aquæ tepentis balneo vti ad leniendas & humectandas partes resiccatas

Genera.

Temperies.

atque exasperatis. Sed cum inde humiditas multa relinquatur ob quam impossibile est claram vocē ab eis proferri; tum reliquū est *vt transeant* (ait Gal.) *ad omnia ex melle cocta, & ad fabam fressam elixatam, & ptisanam ac braßicam & porrum probe coctum*, quæ omnia detergendi atque expurgādi facultatē possident. Cū autē Galenus lib. 2. de alimētorū facult. cap. 71. cæpā, allium & porrū cruda nullū corpori alimentū dare, cocta bis terue omnino paucissimū tradiderit: cū Dioscorides & Simeō Sethi κακόχυμον ϗ κοϛόμαχον porrum vocauerint: Cum Sotio apud Constant. lib. 12. cap. 29. comestum porrum visum offuscare & stomacho iniquū esse scripserit. Mirari subit quomodo idem Sotio sui oblitus in fine illius capitis porrum nō minus nutrire quam carnes, his verbis asseruerit τοῖς πρασοῖς τακηροῖς πάνυ χρῆσθαι προσήκει, τρέφει γὰρ οὐχ ἧττον κρεῶν *porris*, inquit, *valae flaccidis & vietis vtendum est, non minus enim quam carnes nutriunt*, quo quæso quid esse absurdius potest quid à mente omnium medicorum alienius, quid verbis Sotionis paulo ante adductis repugnās magis, quid denique ipsi veritati pugnantius potest excogitari? Cum vero tam supini erroris Sotionē accusare non possim, qui in cæteris porri facultatibus explicandis diligentissimum & doctissimum sese ostenderit, mihi venit in mētem corrupti græci codicis, & loci illius deprauati. Quamobrē duplici coniectura ad eum locum restituendum vsus sum, quarum prior mihi non facit satis, alteram verissimam esse quouis pignore contenderem. Imprimis ergo loco τακηροῖς, ταρίχοις vel ταριχηροῖς substitui potest quæ verba corpus aliquod sale vel muria conditum designant. Certum autem est ex Gal. loco citato cæpas & porra aceto condita in totum annum reponi, fieriq; hoc modo in cibo præstantiora ac minus habere vitiosi succi: ex quo sententia hæc ex verbis Sotionis intelligitur bonum esse

Auctor rei rust. emendatus.

vti porris conditis, quod minus non nutriant quam carnes ipſorum ſcilicet porrorum recentes ac vireſcentes Sed verus erit ſenſus ſi κρεῶν commutes in καινῶν, erit enim & perfecta ſententia & veritati apprimè conſona: *Conuenit*, inquit, *vti porris vietis ac flaccidis, cum non minus nutriant quam recentia ac viridia*, opponitur enim καινὸς vetuſtati; & illud γὰρ oſtendit poſteriora priorum eſſe conſequentia. Licet vero porrum alimenti ſit vitioſi, mandi tamen ſolet à ruſticis crudum coctúve. Editur enim ex ſale pani affrictum ad emolliendam atri panis ingratitudinem. Suauius ſalubriuſque euadit decoctum cum carnibus ſicut gallinarum, caponum, veruecum, adiecto croco Bilioſis tamen, calidioribus naturis, quibuſque infirma ſunt capita perpetuo vitandum, cum bilem porraceam in ventriculo generet, grauiaque ac tumultuoſa faciat inſomnia. venerem ipſum ſtimulare atque accendere, omnium eſt conſenſus ac naturæ ipſius decretum quæ porrum adeo ſcroto ſimile effecit vt prouerbio abierit πρέσου φύλλῳ τὸ τῶν ἐρώτων δέδεται βαλάντιον *marſupium amorum ſeu cupidinum vinctum eſſe porri folio*, quod de iis dicitur qui luxurioſe viuunt venereiſque voluptatibus totos ſe dedunt. Commendatur etiam à Salernitanis & à Macro ad fœcunditatem mulieribus conciliandam; quod præſtare ſolet ſua deterſione: cum enim ſterilitas vt plurimum in mulieribus accidat ex mucoſis, viſcoſiſque humoribus vterum obſidentibus quorum vitio fit vt ſemen maris nec retineatur nec ad actionem promoueatur: ſua acrimonia & detergendi virtute porrum ita expurgat illuuiem illam, vt purus reſtitet vterus; & ad retinendum amplexandumque ſemen validiſſimus. De medicamentis ſanguinem cohibentibus, eorumque variis differentiis conſulendi Therapeutici.

DE VRTICA.

CAP. XLIII.

Mac. lib. 2.c 2.

AEgris dat ſomnum, vomitum quoque tollit,& vſum.
Illius ſemen colicis cum melle medetur.
Et tuſſim veterem curat,ſi ſæpe bibatur.
Frigus pulmonis pellit, ventriſque tumorem.
Omnibus & morbis ea ſubuenit articulorum.

Somnus.] HIc ſeptem recenſentur facultates Vrticæ. Ac prima quidem, quod ſomnum ægrotantibus accerſat. Craſſos namque & pituitoſos humores, quibus natura grauata ſomno deſtituebatur, extenuat,incidit,& priuatim expurgat.

Vomitus Secunda, quod vomitum, ſimulque vſum eius tollat. Lentam enim & frigidam materiam,qua ſtomachum imbuente, nauſea ac vomitus plurimum ſuboriri ſolent,incidit,exſiccat & diſſoluit.

Colica. Tertia,quod Colicis medeatur doloribus: nam præterquam quod craſſum pituitoſumque humorem incidit & extenuat, craſſos quoque & flatulentos ſpiritus, qui exitum non habentes colicos excitant cruciatus,diſcutit & expellit.

Tuſſis. Quarta, quod veterem curet tuſſim. Craſſos enim viſcoſoſque humores è pectore pulmoneque educit;

educit: qua ratione orthopnœæ quoque & lateris doloribus prodest, & maxime quidem semen eius cum melle delinctum, quemadmodum 2. Canon. cap. 725 in eum propemodum scribens Auicenna attestatur: Quando cum ptisana siue aqua hordei decocta bibitur, vitia pectoris extrahit, & folia eius cum aqua hordei decocta thoracem à lentis crassisque humoribus expurgat: sed semen cum melle delinctum ad omnia efficacius est.

Quinta, quod frigora pulmonis pellat: humores namque frigidos ac pituitosos caliditate sua incidens simul & extenuans ex pectore pulmoneque educit.

Sexta, quod ventris tumorem discutiat atque sedet: Crassos enim ac flatulentos spiritus, quibus uenter distentus in tumorem attollebatur, dissipat atque resoluit.

Septima, quod omnibus articulorum doloribus, arthriditi nimirum, ischiadi, & podagræ subueniat: præcipue quidem, si prouenerint à lenta, crassa ac frigida materia, eam enim vrtica calefacit, incidit & extenuat. Ad hæc vrtica flatuosum etiam quiddam obtinet, quo & Venerem extimulat, & maxime vbi cum passo aut musto semen eius bibitur. Eodem modo potum, & vuluæ ora patefacit, vrinam ciet, renumque doloribus medetur Ventrem modice subducit, ipsa duntaxat abstersione ac veluti titillatione, non purgatione, crudum ac pituitosum humorem educens. Ducit fœminis præterea menses foliorũ vrticæ decoctum, & addita exigua myrtha potum. Cauendum tamen ne linguam œsophagumque lædat, nimium enim exurit: quod commode quidem fieri poterit, si post sumptionem eius parum olei rosacei absorbeatur Est autem vrtica cum semine suo calida in principio tertii, sicca

Podagræ.

vero in ſecundo, licet ſemen minore paulo, quam
herba ipſa, ſiccitate participet. Plura Dioſcorides
libro quarto capite ſeptuageſimo nono, Plinius l.
22 ca 13. Galenus l. 6 de ſimpl. med. facult. cap. 13.
Paulus lib. 7. Rhazes l. 3. ad Almanſorem, c. 22. &
Auicenna loco citato.

ANIMADVERSIO.

EX omnibus plantis *vrtica* notiſſima eſt cũ nõ
modo interdiu, ſed etiam noctu in tenebris
ſolo tactu ab omnibus facillime cognoſcatur.
Eius enim lanugo ſine vllis quod mireris, ſpinarũ
aculeis noxia, & tactu tantum leui pruritum puſtu-
laſque aduſto ſimiles excitat. Eam latini ab *vrendi*
effectu vrticam denominarunt, Græci non diſſi-
mili ratione modo κνίδην modo ἀκαλύφην. κνίδη
enim ἀπὸ τοῦ κνίζειν quod *pungere ac vellicare eſt* de-
ductum: ἀκαλύφη vero κατ' εὐφημισμὸν τῆς ἀντιφρά-
σεως vt loquitur Athenæus libro tertio hoc eſt
bono omine per antiphraſim dicta eſt, vt pote quæ
tactu nec ſuauis nec mollis, ſed iniucunda & aſpe-
ra ſit, vel quod *iniucundo ſit tactu* ὅτι ὁ καλὸν αὐ-
τῆς ἅπτεσθαι, vel denique quod ἀπολῆσα τὴν ἀφὴν,
quod *tactus ſenſum corrumpat*. Suidas tamen
hanc ait eſſe inter τὴν κνίδην καὶ τὴν ἀκαλύφην dif-
ferentiam vt κνίδη de vrtica dicatur, quam-
diu tenera eſt, ac vt ita dicam infans & virgo;
cum vero habet *matres*, ipſas ſeminis ſphæras
ἀκαλύφης nomen ſumit: & ex hac obſeruatione
occaſionem ſumit explicandi locum difficilli-
mum qui habetur apud Ariſtophanem in Lyſi-
ſtrata in choro mulierum quem perſtrinxit Athe-
næus, & perperam expoluit Dalechampius, tu

apud Suidam quære in voce τῆϑη & apud Eustach. in Odyss pag. 1485.

Siccam & calidam vrticam omnes quidem assentiuntur, sed quo gradu non consentiunt. Alii eum vt Auicenna in principio ordinis tertii calefacientium, in secundo desiccantium constituunt, alii in secundo ordine intenso calidorum, & in medio secundi exsiccantium; alii denique in tertio ordine tam desiccantium quam excalfacientium eam collocant; quod veritati consentaneum videtur, cum manifesto & mordicet & vrat. Mirari tamen subit Galenum quod l. 6. simpl. sciebat vrticam, *non tantum habere caliditati vts iam mordicet*; nec inter *vehementer calefacientia* reponendam vel hoc argumento tum quod crassos viscososque humores ex pectore pulmoneque educat, tum quod in partibus quas contigerit, pruritum excitet. An dicendum in vrtica considerari superficiem lanuginosam, ac præterea interiorem substantiam; ac ratione quidem illius substãtiæ non vrere, ratione vero lanuginis mordicare? Ex quo Auerroes quinto collectionum errare ait eos qui vrticam igneã esse ob suæ punctionis acumem credunt, quoniam pars illa ignea superficiaria sit, quæ per frictionem & præsertim per lotionem remoueatur. An asserendum potius duo ex Galeno l. 5. simpl. c. 15 vrentiũ medicamentorum esse genera, alterum quidem non vehementer calidum, & tenuis substantiæ: alterum vehementer calidum, & substantiæ crassæ. Illud carnem eliquat leui cum morsu & dolore, sed crustam non efficit: hoc vero erodit, exedit, excruciat: atque ex hoc postremo genere non est vrtica, sed ex priori, quia vt obseruat Galenus *tenuium est partium* quarum proprium est vt facile penetrent; quod autem facile penetrat, id non præstat violenter, quo fit vt minor dolor adsit, & leuior naturæ alteratio.

Vrentia medicamenta.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

Vſus in cibis. Condidit laudes vrticæ Phanias phyſicus vtiliſſimam cibis coctam inueteratamque profeſſus. Incipiens quidē ipſa naſci vere nō ingrato multis etiam religioſo in cibo veteribus fuit ad pellendos totius anni morbos. Noſtris quoque ſæculis tenera adhuc ac pullulans in acetariis adhibetur, & cū aliis herbis quadrageſimali tempore frixa editur. Radix cocta cum carnibus eas teneriores facere creditur, quo fit vt venatores, aucupes, piſcatores piſces, quadrupedes, & aues recens captas vrticæ foliis inuoluant, vt minus & tardius corrumpantur. Sunt qui ex iure pinguium carnium coctam vrticā ſumant ad ſubducendam aluum. Tanti eam fecit Hieronymus Tragus vir in deſcribendis plātis diligētiſſimus vt ab ea herbarium ſuum auſpicatus ſit, ſeu quod vſum & in cibis & in medicamentis maximum eam præſtare plantam crederet, ſeu quod eam pro ſigillo à maioribus ſuis accepiſſet ex obſeruatione Melchioris Adami in eius vita. Attamen pauci eſſe nutrimenti & omnino exigui prodidit Ægineta, Diphilus Siphnius aluo ducendæ commodam duxit, non tam purgādo, quam abſtergendo, ac titillando: Iuuare quoque ſtomachum voluit, & lotium prouocare. Inter nutrientes herbas nominauit Horatius epiſtol. libro primo, cui etiam ſtimulandæ veneris facultas inſit, hinc *ſi quadrupes fœtum non admittat vrtica naturam fricandam monſtrant.* Mirum autem eſt vrticam extima ſuperficie calefacere & vrere, interno ſucco febriles cordis æſtus mulcere: Cumque leui tactu pruritum excitet, oleo ſuo quod in Ægypto extrahitur, remedio eſt. Præterea vrtica cum eſſe inuiſius nil poſſit, & ipſo appulſu puſtulas externo in corpore attollat; mandi tamen ſolet innoxie & ſine prurìtu ventriculo admitti. Nota. Eſt quippe nonnullorum ea indoles vt exterius admota lædant, interius aſſumpta nequaquam, & vice verſa

alia quæ ingesta vlcerant, apposita non lædant, prioris generis est synapi, vrtica, allium, cepe: posterioris cerussa & centaurea. An illorum causam dicemus esse quod medicamenti agere proprium sit alimenti vero pati: quæ vero introsumuntur per modum alimenti se habere quod multis alterationibus à sua natura recedant, & ad naturam corporis assumentis proprius accedant: quæ autem admouentur, medicamenti rationem induere? An statuendum copia pituitosi humoris in stomacho restagnantis reprimi & refringi eorum medicamentorum acrimoniam, quod in cuts non contingit: an potius dicendum recipi illa in ventriculi cauis admiscerique aliis alimentis, sed ventriculi substantiam non attingere, sicut admota cutim tangunt? at omnis actio per contactum. Denique asserendum ne est assumpta diu non morari in vno loco; nec firmiter adhærescere ventriculo sicut admota exterius diu firmiterque affixa cuti hærent: omne autem agens requirere tempus debitum ad suam operationem? Quod ad cerussam & centauream attinet, exterius admota leniunt, introsumpta vlcerant; quia cum sint crassarum omnino partium valido calore indigent vt attenuentur, & ad actum promoueantur: talis autem calor non existit in cute quin ibi debilior est, sed reperitur in ventriculo, vbi potentius micat, vide Petrum Hispanum comment. in diætas particulares Isaaci, Pet. Aponensem comment. ad problema 22. sect. 20. Fabium Columnam minus cognitarum stirpium parte altera cap 19. & animaduersionem nostram de Helenio cui ista luminis ad instar esse poterunt. Cætera repetantur ex comment.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

DE SILERE MONTANO.

CVPVT XLIV.

» Siler montanum non sit tibi sumere vanum,
» Dat lumen clarum, quamuis gustu sit amarum.
» Lumbricosque necat, digestiuamque reportat.

ANIMADVERSIO.

QVamuis maior herbariorum pars *Siler* montanum idem cum Seseli Massiliensi faciat, malo tamen hic cum Dodonæo longe diuersum à Seseli credere, & idem planè cum Ligustico cõstituere: quod dotes hic descriptæ magis propriæ sint *Ligustici* quam *Seseleos* quam herbã non lego in ciborum vsum aduocatam fuisse, sicut Ligusticum fuit. Est vero λιγυστικὸν seu vt placet Galeno λιβυστικὸν à Liguria vbi nascitur plurimumque crescit, denominatũ, in Apennino scilicet Alpibus contermino. Incolarum nonnulli πανάκειαν seu πάνακες vocant, quod & radice & caule Panaci Heraclio dissimile non sit, iisdem vero facultatibus

Nomen.

præditum. Primò vnius generis fuit nimirum ſylueſtre, poſtea autem ſeri in hortis cœpit, & ſtudioſe coli, ne ex India longinquiſque locis repetendum eſſet, quod ſapore piperis obſonia & pulmentaria eorum temporum commendaret. Eius enim ſemine pro pipere vbique vſa eſt antiqua & ruſtica plebs, ſed in ſylueſtri vis maior, in ſatiuo, guſtus ſuauior. Temperie aiunt eſſe calida & ſicca ordine tertio, ſapore acri, odore aromatico. Vſus in cibis ad oxypora ſic dicta quod aceto condita ad intinctus ſeruarentur, quemadmodum ſcribit Columella vltimo cap. lib. vltimi. Radice ſemen eſt efficacius vtpote ſiccius, calidius atque acrius. Adulteratum quondam fuiſſe ſemine aliquo ſimili quod amaritudine in guſtu deprehenderetur, prodidit Dioſcorides. Quod etiamnum hodie fieri à Liguribus fœniculi admiſtione narrat Braſſauolus in examine ſimplicium medicamentorum, vbi quoque hodie pro pipere in condimenta venire aduertit, ſeſeque conditum ferculum libiſtico ſatis gratum Gennæ comediſſe, vt vero ori gratum eſt, ſic ſtomacho amicum concoctionem adiuuando, tumores & eius inflationes diſcutiendo, vermes enecando. Ex eo vero quod vrinas moueat, & ſeroſam ſanguinis illuuem repurget, tum etiam ob eius fragrantiam ſpiritibus reficiendis, reparandiſque opportunam oculis gratiſſimum prohibetur.

Temperies.

Vſus.

Vulgus herbariorum hodierna die pro ſileri montano ſeſeli Maſſilienſe vſurpant vt & officinæ noſtræ. Eſt enim *Siler* nomine affine vocabulo *Sil* ſiue *Sile* quod alio nomine Seſeli appellatur, herba cuius radice vel ſemine olim vna condiebantur, quæ antemeridiano tempore loco ientaculi hauriebant. Vnde *Silatum* veteres dixere, pro eo quod nunc vocamus ientaculum.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

DE SPINACIIS.

CAP. XLV.

„ DE cholera læso spinachia conuenit ori.
„ Et stomachis calidis huius valet esus amari.

ANIMADVERSIO.

EX oleribus hoc vnum frigidum à Salernitanis perstringitur, quod illi Mauritanorum doctrinam sectantes calidorum vsum magis quam frigidorum probarent. Deinde vero ita passim ab omnibus cognosci & vsurpari lactucam, portulacam, cichorium, atriplicem, oxalydem pro comperto habebant, vt superfluum ducerent vulgaria illa annotare atque describere. Sed & fortasse Villanouanus ea ipsa prætermisit quod alias de iis egisset, nec commendando operi multum ea profutura iudicaret. Est autem *Spinatia, Spinachia, & Spinaceum-olus*, herba veteribus incognita sic dicte ab insigni seminis spiculorum nota, quod tam glabræ aut mollis herbæ semen in spinas occalescat: vel potius quod spiculatis velut sit foliis ob varias eorum incisuras

Nomen.

atque deaticulationes. Græci recentes σπινάκιον vocant, ſeu potius σπανάχιον vel à raritate quod raro ea herba medici vtantur, vel ab *Hiſpania*, forte quod inde primum duxerit originem ad cæteras tandem nationes tranſlatum, ex quo factum eſt, vt Mauritani & Arabes ipſum Hiſpanach, id eſt, Hiſpanicum olus appellarint. σπινακίου meminit auctor Anonymus de vulpe & lupo his verbis.

Καὶ φόρτουέ με λάχανα, σέλινα, καὶ αὐτίδια
Σπινάκια, καὶ μαρούλια, ῥάπανα, καὶ κρεμμύδια.

Onera me, inquit, *oleribus*, *apio*, *autidio*, *Spinacio*, *marulio*, *raphano*, & *cepa*, quæ omnia partim vulgaris ſunt notitiæ, partim obſcuræ: nec enim proprie quid ſit autidium, & marulium ſatis perſpectum: & autidium quidem plane ignoro niſi fungum quis interpretari velit quaſi αὐτίκιον ab αὐτίκα extemplo, è veſtigio, continuo ſignificans quod fungorum proprium eſt, qui vna nocte confeſtim erumpunt: μαρούλιον autem ſeu vt vult Meurſius in gloſſario Græcobarbaro μαιούλιον *edulii genus eſt tota quidem æſtate ſed menſe potiſsimum maio confici ſolitum*, cuius meminit Ethymologi auctor, Suidas, Heſychius & auctor Geoponicorum libro duodecimo capite primo, ſed Ethymologicus, Suidas & Heſychius μαιούλιον vocãt, auctor Geoponico. μαρούλιν Simeon Sethi in ſyntagmate μαρούλλιον quod idem eſſe cum θριδακίνη ſiue lactuca innuit. Spinacio- Genera. rum duo genera ſunt ſatiuum & ſylueſtre. Satiui item duo mas & fœmina, ille ſemen fert, hæc floret quidem ſed ſeminis infœcunda ſterileſcit. humidum hoc olus planè, ac frigidum ordine fere ſecundo, humidius tamen & aquoſius paulo quam frigidius, ſapore omni expers eſt, cito Tẽperies deſcendit & aluum emollit, à qua emolliendi vi à nonnullis *Seutlomalache* quaſi *maluaceam betam*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

dicas, denominata fuit ab aliis *seutlolapathum* quod mediæ sit inter betam & rumicem naturæ. Isaac in diætis particularibus ventrem humectare eam herbam, stomachoque meliorem quam atriplices scripsit; quia scilicet minus humida est & minus vnctuosa: at humiditate, vnctuositateque nimia stomachus languet ac laxatur, siccitate roboratur. Quia tamen multum humida est, idcirco flatus colligit, & vomitiones concitat, nisi excrementitius humor abiiciatur. Quod vt fiat citra aquam coqui debet cum sponte magnam vim humoris inter coquendum ex se effundat. Proinde dicitur ius alienum aspernari proprio contenta; qui coquit cum aqua natiuum, & genitalem illius succum corrumpit, ac temere inebriat. Ieiuniis quadragesimalibus frequens eius vsus esse solet, vel frixa cum butyro aut oleo, sale &
Vsus. omphacio, ac etiam piperis momento, vel in olla cum pineis vuis corinthiacis butyro ac sale cocta. Editur quoque in acetariis cruda enata recens prius scilicet quam latiora ei subnata fuerint folia. De cætero alimenti est exigui, flatulenti ac nauseabundi, nisi aromate aliquo condiatur. Quod autem dicitur conuenire *ori læso de cholera*, tractum ex Isaaco qui eam gulæ à sanguine ac flaua bile dolenti mederi admonuit, quem vsum agnoscit quoque Mathiolus coctam eam lenire exasperatas fauces asserens, cuius quoque rei gratia eius bibitur iusculum conditum oleo amygdalino dulci aut butyro Sunt qui aquam ex hac planta vitreis organis eliciunt, & ad ciendos sudores plurimùm valere prædicant.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

DE SALICE.

CAP. XLVI.

AVribus infusus vermes succus necat eius.
Cortex verrucas in aceto cocta resoluit. Macer l. 2. c. 16. & 36.
Huius flos sumptus in aqua frigescere cogit
Instinctus veneris cunctos, acres, stimulantes. Idem l. 4. c. 11.
Et sic desiccat vt nulla creatio fiat.

TRia hoc loco de salice traduntur. *Primum* quod succus eius auribus instillatus vermes interficiat, & maxime quidem si is sit ex foliis & cortice expressus. Amarum enim quiddam in se habet & acerbum. Idem quoque cum rosaceo in calice punici calfactus, aurium doloribus & sanici medetur.

Secundum quod cortex eius in aceto decoctus verrucas pellat. Hanc rem Dioscorides libro primo capite 115. sic tradidit. Corticis cinis admisso aceto maceratus, illitu clauos & callos tollit. Est enim vis eius admodum desiccatoria, sed ita tamen vt morsu abstineat: habet vero etiam quandam adstrictionem. Auicenna capite 541. secund. Canon. eundem effectum portulacæ quoque tribuit: Ex ea, inquiens, fricantur verrucæ

& eradicat eas non qualitate, ſed naturali quadam facultate.

Tertium, quod flos ſalicis conceptus prohibeat. & hoc certe ob vim deſiccatoriam & aſtrictionem. Hoc ipſum autem ἀσυλληψίαν ἐργάζεσθαι Dioſcorides dixit, hoc eſt, facere vt mulier non concipiat. Non autem ſolum mulierum conceptus prohibet ſalicis ſemen, ſiue fructus, ſiue flos velut hic appellatur, ſed etiam inſtinctus Veneris omnes hebetat ac reſiccat, etiã in viris, vt generare nequeãt. Atque hoc ipſum Democritus quoque apud Conſtantinum Cæſarem libro 11. c. 14. tradit his verbis: Qui fructus ſalicis appellatur, pabulo pecorum admixtus, ipſa pinguefacit. Tritus autem & in potu acceptus ab homine ſteriles facit: ex quo & Homerus ὀδυσσ κ. ait.

Μακεραί τ' αἴγειροί τ' καὶ ἰτέαι ὠλεσίκαρποι.

Id eſt:

Et grandi populi & ſalices fructum perimentes.

Verum Theophraſtus lib 3 c. 2. de hiſtoria plãtarum, & Plinius l. 16. c. 16. vocem ὀλεσίκαρπος non ſic accipiunt dictam ab Homero, vt ſignificet fructuum ac ſeminum humanorum perditionem, ſed ipſius arboris. Plinii verba hæc ſunt. Ocyſſime autem ſalix amittit ſemen, antequam omnino maturitatem ſentiat, ob id dicta ab Homero frugiperda, ſecutaque ætas ſcelere ſuo interpreta eſt ſententiam, quando ſemen ſalicis mulieri ſterilitatis medicamentum eſſe conſtat. Hæc fere Ianus Cornarius in cap 11. lib. 4. Macri. Didymus antiquiſſimus Homeri interpres ita ex Theophraſto de ſalice refert: ὁ καρπὸς τῆς ἰτέας πινόμενος ἀφανίζει τὴν γονὴν τῶν ἀνθρώπων. Id eſt: Fructus ſalicis potus genituras hominum demolitur. Plura de ſalice Galenus libro 9. de ſimpl. med facult, cap. 155 & Auicenna 2. Canon. c. 326. & 686.

ANIMADVERSIO.

Propter affinitatem temperamenti superiori oleri subiungimus salicem arbusculam quam Græci ἰτέα vocant παρὰ τὸ ἰέναι eadem ratione qua Latini *Salicem* appellant, quod nimirum ea celeritate crescat vt Salire videatur, quamuis nonnulli malint Latinam *Salicem* à Sale deducere, quod sit gustu non solum amara sed aliquatenus salsa, quod tamen nusquam probaretur Cardano qui lib 8. de subtilitate nullam plantam salsam esse adstruxit, contra quod sensit Theophrast lib. 6. de causis plantarum cap. 14. & Scaliger exercitatione in Cardan. 104. art. 18. exemplo *Salicorni Salsolæ* seu *Sodæ* quam Arabes *Sal Chali* vocant. Salicis differentiæ multiplices partim à colore partim ab vsu desumptæ. Ex corticis colore prima species nominatur alba, quæ arborescens est & *perticalis*; secunda platyphyllos siue leucophlœos hoc est *latifolia & candido cortice*: tertia purpurea & μελανόφλοιος hoc est *cortice nigro* amicta: quarta Phœnicea seu Phœnicophlœos cuius cortex *palmularum colorē* refert; quinta omnium breuissima *helice*. Sexta Elæagnus *cortice luteo*: septima Amerina quæ duorum est generum *rubens* quam Galli *franc osier* vocant, & nigricans quam οἶσον dicunt vnde Galli vocabulum suum *osier* deduxerunt: octaua denique est *marina*. Hîc autem loquimur partim de *perticali* partim de *Amerina* quarum folia refrigerandi facultatem obtinent, & cum nonnulla adstrictione citra morsum desiccandi. Cortices similem facultatem habent, succus flore erumpente collectus extergentis est

Genera.

Temperies.

virtutis tenuiumque partiũ, cuius colligendi modũ docet Dioscor lib.1, cap 117. & Plinius lib 24. ca. 9.

Porro nullus salicis vsus extitit in cibis, cum ne quidem arborum aliarum folia condiendis iusculis aut alterandis expetantur. Maior commendatio in aspergendo eius foliis pauimento æstate media, aut per febres acutissimas, vel in parando pedum tibiarumque lauacro ad corporis refrigerium & somni conciliationem. Coronarum ex Amerina salice mentio est apud Athenæum lib 15. Deipnos. quâ redimitum totos decem menses Megisthen refert ex Anacreonte, siue quod ad manum & in propinquo esset copiosa salix, siue propter auctoritatem Samiorum qui vt fugientem Iunonis imaginem retinerent, factis ex salice Amerina vinculis dicuntur circumuoluisse: de ea corona narratur Hephæstion libellum composuisse, multaque præclara de ea annotasse Menodotus Samius opere de iis quæ præclara Sami visuntur. Ab hoc vsu factum puto vt Apollonius Rhodius lib 4 salicem appellauerit *sacrum stipitem* ἱερὸν στύπος, Tenarus apud Athen. ἀγρεστικὸν στεφάνωμα *rusticorum coronamentum*, Nicænetus ἀρχαῖον Καρῶν στέφος Quam autem ob causam coronæ eiuscemodi adiuuentæ fuerint videndum apud Paschasium lib.1. de coron. ca. 14.

an Salix sterilis.

Porro cum satis copiosè salicis facultates in cõmentario commemoratæ sint, non est quod pluribus exponantur. Quæramus vtrum salix sterilis sit semenque ferat, nam hoc à veteribus in disputationem vocatum fuisse animaduerto Theophrastus modo sterilem modo fœcundam constituit. Sterilẽ facit καὶ ἄκαρπον l. 3. de hist. plant cap. 6 fœcundam vero καὶ κάρπον ἔχοντα eodem lib. cap 1. 2 & 13. verum Bapt Porta contra antiquorum opinionem plantas omnes ac proinde salicem semine donatas esse luculenter demonstrauit lib. 6 phytognom ca. 2. addiditque salicem ad maturitatem solitam esse

proferre ſemen in Creta inſula ipſo deſcenſu iouis *ſpeluncæ tororum; ligneum, magnitudine ciceris.* Alibi tamen certum eſt ocisſimè amittere ſemen ante quã omnino maturitatem ſentiat, qua de cauſa Homero dicta eſt ὠλεσίκαρπος *frugiperda, & seminiperda,* Theophraſto ἀτελής & *imperfecta*, non quidem ratione generationis, ſed vſus; ita enim perficitur eius fructus vt cibus homini eſſe non poſſit, generationi autem idoneus eſſe poſſit, vt probat idem Theophraſt. lib 3. de hiſt plant. cap. 1.

Notabis autem apud Dioſcorid. in nothis plantarum appellationibus *viticem* ſeu agnum caſtum vocari *ſalicem amerinam*, quam ſeruandæ caſtitati commodam tradit, ob idque ea pro ſtrato vſas eſſe mulieres in Theſmophoriis caſtitatem cuſtodientes. Quo tamen ſit illa temperamento, vix conſtat; cum Dioſcorides calidam dicat, Galenus frigidam: Hanc controuerſiam habes expoſitam à Cornario emblemate 114. in Dioſcoridem, & à Sarraceno ſcholiis ad caput 135. lib. 1. Dioſcoridis.

DE FLORIBVS AC primum de Viola purpurea.

CAP. XLVII.

GRapula diſcutitur, capitis dolor, atque grauedo,
Purpuream violam dicunt curare caducos.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

HIc tres referuntur effectus nigræ purpureæve violæ. Primus, quod crapulam siue ebrietatẽ dispellat ac sedet. Cuius sane rei duæ adferri solent rationes. Vna quidem, quod temperatum, suauem & cerebrum confortantem spiret odorem: cerebrum vero roboratum ac validum ebrietas non tam facile, quam imbecillum, tentet. Altera, quod cerebrum refrigeret, & fumis validis recipiendis ineptum reddat, adeoque vini vaporem infringat, & sic ebrietatem dissoluat. Secunda, quod κεφαλαλγίαν, id est, capitis dolorem discutiat: & hoc quidem, si à causa calida, nempe à flaua bile, ortum habuerit, hanc enim purgat, & ab ea calorem extinguit. Horum effectuum meminit Plinius lib. 21. cap. 19. vbi de violæ viribus differit, his verbis: Violæ purpureæ crapulam & grauedines capitis impositis coronis olfactuve discutiunt. Meminit etiam Simeon Sethi in Syntagmate: Violæ, inquiens, dolores capitis, qui fiunt à flaua bile, sopiunt, potæ & odoratæ. Tertius, quod curet caducos, id est, comitiali morbo correptos, à symptomate accidenti ac casu. Hoc habetur apud Dioscoridem lib. 4. cap. 105. Cæterum is non simpliciter hoc de purpurea Viola tradit, sed de parte ea, quæ in flore purpurea existit, vel purpurascit. Sic enim scribit: φασὶ δὲ τὸ πορφυρίζον τῦ ἄνθυς μεθ᾽ ὕδατος ποθὲν, συνάγχικοῖς βοηθεῖν, καὶ ἐπιληψίαις ταῖς ἐπὶ παίδων: id est: Dicunt id, quod in flore purpureum est, cum aqua potum, anginis & comitialibus puerorum morbis auxiliari. Videtur itaque accipiendum esse de altero flore, qui in medio Violæ instar capillamentorum inest. Sunt enim quidam flores, dicit Theophrastus libro 1. capite 21. de historia plantarum διανθεῖς, id est, duplicis floris, qui alterum florem in medio habent, velut rosa & lilium, & viola nigra. Lege doctissimas Iani Cornarij annotationes in caput 29. libri primi

Macri

Macri. Quinetiam Plinius loco iam citato id ipsum sic tradidit: Id quod purpureum est ex iis comitialibus medetur, maxime pueris, in aqua potum. Eiusque rei hæc adsignari potest ratio, quod cerebrum violæ fragrantia roboret, ita vt à prauis nocumentis minimum lædatur, & sic in epilepsiam non facile incidat. De violis plura Galenus libro sexto capite centesimo quinquagesimo de simpl. medic. facult. Rhases l.3. ad Almansor. 21. Auicenna 2. Cano c.726. & Mesues l.2. sect. 1. c.11. de simp. purg.

ANIMADVERSIO.

GRatissima florum amœnitas est, cum nusquã natura se æque atque in eorum inenarrabili varietate iactet. *Nulli potest*, inquit Plinius capite primo libro vigesimo primo *facilius esse loqui, quam rerum naturæ pingere, lasciuienti præsertim & in magno gaudio fertilitatis tam varie ludenti.* Tantus vero honor fuit floribus vt cum præstantissimum aliquid explicare volumus sui *florem generis* appellemus: ex quo fonte Plinius *purpuræ florem* Rigaltius ad Artemidorum ex Plinio *Ignis florem*, Plautus *florem Bacchi* Cicero *florem pigmentorum* dixit. Quod autem in cœlis sunt *sydera* idipsum in hortis sunt *flores*, quos ideo Columella lib.10. r.r. *hortenses terrestresque stellas* vocat Chæremon apud Athen. lib. 13. modo ἔαρος modo λειμώνων τέκνα hoc est *veris & pratorum filios*, Æschylus *terræ natos* γαίας τέκνα, alij ἐνιαυτοῦ παῖδας *filios anni*, Plinius *plantarum gaudia & partus* Apuleius *primum naturæ fœtum qui est proprius Gratiæ* De floribus.

fœtum qui est proprius Gratiæ ridentis, fruteti germinantis, vitis gemmantis, segetis viridantis. Hortos commendat nobilissimamque anni tempestatem atque temperatissimam florum varietas, quæ tanta est, & diuersa, tam florida & picta, tam odora & fragrans, tam suauis & iucunda, vt illic natura suam explicare maiestatem omnino videatur. Maior, potiorque futura erat florum gloria nisi suis morerentur horis, & in ipso ortu expirarent. Inuenti tamen homines sunt qui tam breuem voluptatem, tam momentaneum veris honorem immenso pretio æstimarunt. Priscis sæculis multus honos rosis, violis, liliis, narcissis, hyacinthis, croco, meliloto, amaraco, qui nostris temporibus vilescunt, & præ Tulipis hæmærocallidibus, coronis imperialibus, fritillariis, martagonis, anemonis despiciuntur, quorum quidem nec veteres nouere gratiam, nec nos fragrantiam, viresque agnoscimus. Licet autem *Tulipæ* vno breuique tempore floreant, licet vno flore ac pediculo emicent, licet ipso odore sint graues; tanti tamen vna colorum diuersitas, picturaque foliorum tenuibus descripta filamentis penditur, vt qui vnam *Tulipam* quingentis & sexcentis, imo vero mille libellis emere velit reperiatur licitator. Has Natura delitias homini quidem parauit ad *voluptatem* sed ad *vtilitatem* magis. Quondam flores coronarum fuere ornamenta, quarum tam multiplex varietas fuit, tam diuersa componendi ratio, vsus tam varius vt materiæ fuerint multorum voluminum quæ de coronis tractarent. Vix vllum fuit olim sine floribus conuiuium, his pauimenta instrata, lectuli compositi, farcta puluinaria, oppleta reticula, conflata serta, fercula aspersa; nullæ sine illis nuptiæ, nulla sacrificia, nulla funera, nulli ludi, nulli triumphi, nullæ publicæ lætitiæ.

Florum vsus.

Hæc autem quam inania ſunt oblectamenta ſi ab vtilitate & ſalubritate quam hominibus tribuunt ſeiungantur? Equidem breue nobis allaturi erant flores gaudium, ni medicina ſalutis & vitæ præſidia in illis deprehendiſſet & ad varias remediorum miſturas ſalutareſque cōpoſitiones eos conuertiſſet. Iam nulla ſine floribus antidotus, nulla potio, nullum conditum, olea, emplaſtra, vnguēta, cataplaſmata, fomenta floribus non vacant, adeout iam magnum afferant Medicinæ adiumentum: Tranſeunt quoque Ipſi in cibum & condiendis iuſculis accommodantur, vt non ſolum ad reſtituendam, ſed etiam ad conſeruandam ſanitatem dicantur nati. Quod in ſequentibus obſeruabimus quorum gratia hæc vniuerſim de floribus præfari licuit.

Inter flores autem inprimis occurrit viola prænuntia, & præmonſtratrix omnium pulchritudinum veris. ἴον dictam volunt à Græcis vel παρὰ τὸ ἴεναι ταχὺ ex eo quod ſtatim ſurgit aut apparet, vel ab Ioniis quibuſdam Nymphis quæ vt refert Nicander in Georg. florem eum Ioui primum dedere muneri, vel denique ab Io puella qua cum Iupiter concubuit, quamque mutauit in iuuencam ne à Iunone deprehenderetur. Fortunam vero puellæ flos ipſe coloribus ſuis oſtendit, ἐρυθραίνεται μὲν γὰρ ὥσπερ παρθένος. πορφύρεται δὲ οἷα βοῦς. καὶ λευκαίνεται, δηλοῦν τὴν εἰς ἄστρα τῆς κόρης μεταβολὴν *rubeſcit enim vt virgo, purpureſcit vt bucula, albeſcit in argumentum quod puella fuerit in aſtra conuerſa*, ex Leontio c. 23. li. 11. de re ruſt. Latini violam ὑποκοριστικῶς (ait Scalig.) ab ἴον deducūt, ſeu vt vult Perottus à *violendo* ſeu quod nec *violata*, nec *violanda* ſit Alii violam quaſi *vitulam* dictam volunt, propterea quod hunc florē poetæ fabulentur in pabulum. Iûs puellæ in iuuencam conuerſæ, à terra effuſum. Violarum multiplices exiſtunt differentiæ, quarum aliæ à

colore , aliæ à floribus à magnitudine aliæ , & cultu, desumuntur. Color in violis vel vnus vel varius, vnius coloris triplex viola, *alba* quam leucoion vocant cui vita longissima trimatu est, *Lutea* & aspectu similis auro , *purpurea* seu nigra. A vario colore nomen sumpsit viola bicolor aruensis, flammea minor dicta, & viola tricolor seu septicolor quam nonnulli *florem Trinitatis* appellant. A flore alia denominata est simplex , alia multiplex cuius flos numerosis foliolis ac pene infinitis constat. Est & viola arborescens , seu fruticosa,est satiua, syluestris, hortensis , aruensis , de quibus nobis agendum non est cum solius purpureæ Salernitani meminerint. Interim obseruandum ex multiplici violarum differentia à coloribus sumpta , loca nonnulla auctorum classicorum illustrari posse, quæ vel obscura vel inter se pugnantia videri possunt. Sic Virgilius Pallentes violas vocat , ecl 2. at eclog. 10. nigras ; Horatius aurigi-nosum colorem qui proprius est amatorum , tinctum viola scribit ;

Nec tinctus viola pallor amantium

lib. 3. carm. ode 10. Oppianus autem ἁλιευτ. lib. 10. νεφέλην ἰοειδέα sumit pro nube fœta imbri quasi dicas violæ similem , per colorem scilicet qui ita purpurascit vt nigredini sit affinis. Lucianus in imaginibus *violaceas* veneri palpebras assignat quas scimus nigras fuisse. Pindarus & Theognis Musas appellant ἰοπλοκάμους *vialaceo capillitio* quod nemo nigrum fuisse dixerit, vtpote à pulchritudine alienum. Nisi forsan violæ nomen ad omnia venusta , ac formosa significanda traductum quis velit quod luculenter demonstrat Carolus Paschalius coronarum libro tertio capite quarto.

Redeo ad violam purpuream quam Theophrast. ἴον μέλαν καὶ μελάνιον Dioscorides ἴον πορφυροῦν

Claudianus fuscam, Virgilius nigram, alii amethystinam siue Ianthinam, cæteri Martiam violam vocant, quod mense Martio ineunte vere florescat. Inter nothas eius appellationes δασοπόδιον numeratur vel à lepore dictum qui eo flore & herba delectatur, vel à multitudine foliorum quibus flos coalescit: πριαπήϊον quoque vel à figura floris vel quod Priapi statuæ pro custodia hortorum positæ eo flore coronarentur; Κυβέλιον præterea à Cybele Dea cui violæ primo vere erumpentes pro primitiis offerebantur, denique *Muraria* quod apud muros & sepes hortorum nascatur.

Temperies violarum ex Oribasio & Mesuæo frigida & humida est primo gradu, ex Simeone Sethi ordine primo frigida, humida secundo, ex Brassauolo denique frigida in prima parte secundi gradus in tertia vero eiusdem gradus humida: quamuis autem oleum violaceum frigidius videri possit rosaceo, attamen magis refrigerat rosaceum quod in eo tenues quædam sint partes quæ illud penetrare faciunt, ex quo fit vt violaceum superficie tenus refrigeret, rosaceum etiam in profundo ex obseruat. eiusdem Brassauol. comm. in lib. Hippocrat. de vict. acut. Galenus 6. de simpl. aqueam substantiam violis tribuit, Mesuæus vim quandam narcoticam dolores calidos sedandi & inflammationes omnes extinguendi, quam ob causam reprehensus fuit à Manardo Mesuæus, quasi narcotica viola esse non possit, cum primo tantum ordine ab illo frigida statuatur. sed Mesuæi defensio suscepta est à Brassauola in examine simplic. quam legere potes. Præterea à Mesuæo vis purgandi violæ tributa fuit, vbi scilicet humiditate siccando resoluta, caliditas prius obruta emicat, & ab ea sapor amarus, fitque trahendo purgatrix. Sed pace tanti viri dixerim in

Tempe-ries.

Viola an Nortica.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

reſiccatis violis, nec calore[illegible] arorem, nec purgandi facultatem depræ[illegible]. Imo vero ſi quæ eius purgandi vis ma[illegible]us humiditate eſt, quæ leniendo ac lubricando aluum laxat: dum ergo recens eſt parari ſolet ſyrupus ex multis infuſionibus qui blandè aluum puerorum ſubducit: hoc tamen vitio laborat quod pondere ſuo ac nimia humiditate ventriculo noxius ſit, præterea niſi diu multumque coquatur, breui corrumpitur tempore, & aceſcit. Nec audiendus eſt Amatus Luſitanus enarrat 213. in Dioſcoridem, & alii qui arbitrantur ſolutiuum hunc ſyrupum non minorum eſſe virium, quam ſyrupus roſarum ſolutiuus: longe enim multo imbecillior eſt cum ſyrupus roſarum etiam poſt duos annos purget, recens autem ad inſtar ſcammoniatorum aluum turbet, quapropter à recenti eo abſtinendum eſt, niſi vbi vehementer purgare volumus. At ſyrupus violarum ſolutiuus recens tantum blandè expurgat, inueteratus modicarum eſt virium. Longe vero potentius ſemen violæ album rotundum, milii æmulum quam flos aluum mouet, intritum enim & ex vino albo potum inſtar rhei bilem flauam è ventriculo exturbat. Licet autem vſus ſachari & Iulepi roſacei, quos Simeon Sethi ἰοσάκχαρο καὶ ἰοζούλαπον vocat, πρὸς τὰς τοῦ θώρακος τε καὶ πνεύμονος ἀῤῥωστίας hoc eſt ad pulmonis & pectoris vitia, præſertimque pleuritidem commendetur: attamen Aloyſius Mundella epiſt. 32. non adeo tutum agnoſcit, *non quidem*, vt ait, *propter adſtringendi vllam vim, ſed propter obſtructionem quæ ex violarum temperamento frigido oritur, quo excreatus impeditur ac retardatur.*

Si quis autem interroget an facultas violis inſit nutriendi, dicam vel nullam vel exiguam illis adeſſe: ac ſanè non obſeruo in eum vſum vſurpatum fuiſſe à veteribus; apud nos vero non-

Error Amati.

Vſus in cibis.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

nulli folia herbæ violariæ alui ducendæ cauſa coquunt in iuſculis, manduntque: nonnulli flores ipſos acetariis interponunt, non tam ob alimoniam, quam odoris fragrantiam qui mitiſſimus eſt ac ſuauiſſimus. Rem autem medicam admodum locupletant cum in officinis mel, ſaccharum, tragemata, conſeruæ, condita, ſyrupus, aqua, oleum, pulueres, acetum, è violis præparentur. Eſt enim maximi vſus ad inflammationes omnes compeſcendas, incendium febrile extinguendum, dolores capitis ſopiendos, ſomnum inducendum, ſitim ſedendam, & ad ea quorum poſt Macrum Salernitani, & eorum commentatores in hoc capite meminerunt. Plura vide apud Mizaldum in Horto area 4. Braſſauol in exam. ſimplic. Paſchalium lib. 3. coronarum, & Guill. Stuckium lib 3 antiquit. conuiuial. cap. 16. vbi violacearum coronarum ex Plutarcho meminit Platone, & Ariſtophane, quæ huc commodiſſime transferri poſſent, niſi breuitati conſulendum ducerem.

DE SAMBVCI FLORIBVS.

CAP. XLVIII.

» SAmbuci flores, ſambuco ſunt
» meliores.
» Nam Sambucus olet, flos
» redolere ſolet.

ANIMADVERSIO.

SAmbuci meminerunt Salernitani post Macrum cap.3.lib.3. quam plantam Græci ἀκτὴν vocant, ex eo quod soleat in oris & septimentis hortorum succrescere, est enim ἀκτὴ *ora & littus* latini Sambucum dicunt à *Sambuca* musico instrumento quod alii pectida vocant, alii Magadin. Sambuci duo genera, alterum in arborem assurgens, humilius alterum. Illud triplici differentia continetur, est enim vel *vulgare* vel *sylvestre* seu montanum, vel *aquaticum* siue palustre. Aquaticum sambucum nonnulli ex Theophrasto θεχύπαλον appellant, Galli *obier* syluestris πυγὸς Theophrasti esse creditur à Trago *Ceruina* sambucus dicta quod à Ceruis summopere expetatur, vulgaris ἀκτῆς nomen sibi vendicat, quemadmodum humilis sambucos χαμαιακτῆς, Latini *Ebulum* nominant. Nec vero Medici consentiunt in eius temperamento assignando, Dioscorides enim vt apud Marcellum legitur ebulum & sambucum facultatem habere ξηραντικὴν, ψυκτικὴν καὶ ὑδραγωγὸν scribit, exiccantem nimirum, refrigerantem, & aquas aluo detrahentem, addit præterea folia recentia inflammationes mitigare, quamuis nonnulli pro φλεγμονάς, φρένας legat sic vt sensus sit sambucum lenire ac mitigare præcordia, vi sua scilicet cathartica & expurgatoria. Dioscoridi subscribit Actuarius qui lib. 5. meth. med. cap. 8. sambucum & ebulum refrigerandi aquamque educendi vi præditas esse cæterum stomacho aduersari prodidit. A cuius mente non recedit Plinius lib. 24. cap.

Genera.

Temperies controuersa.

8. scribens *sambucum refrigerare inflammationem maxime recentis ambusti.* Hanc vim illi inesse credidit etiam Fabius Columna parte altera minus cognitatum stirpium, obseruat enim cap. 19. bulbum ranunculi Leptophylli à se gustatum tantam acrimoniam palato attulisse, vt grauioris mali periculum fuisset, *nisi*, inquit, *foliorum esu sapius iterato Sambuci, & ebuli vsus esset sic vim acrimonia extinguens.* Quibus verbis significat vim refrigerandi sambuco & ebulo inesse. Accedit ad hoc auctoritas Oribasij qui lib. 7. medic. collect. notat *vtramque actam pituitosos humores & hydropicos per inferiores partes expurgare: earumque facultates non esse calidas quales plerisque aliis purgantibus insunt, sed frigidiores.* Huic sententiæ è directo pugnat Arabum & recentiorum auctoritas, ratio & experientia; Auicenna enim secundo Canone cap. 619. & Serapio cap. 84. sambucum & ebulum ad tertium vsque gradum calefacere & exsiccare produnt, quibus consentit Villanouanus libello de aquis laxatiuis cap. 3. obseruans *earum plantarum decoctum purgare vehementer phlegma & aquas, sed non exhibendum æstate esse, quod nimis calidum sit*, sapor acris quo præditæ sunt hæ stirpes calidas probat acrimonia enim à calore, nullusque est qui ex applicatione ebuli & sambuci ad corpus, caliditatem non percipiat, vt inde colligi possit eas calefaciendi virtute donatas. Quæ posterior Arabum doctrina anteponenda est Græcorum opinioni qui falso frigidam sambucum sunt arbitrati: qua ratione innixi non satis animaduerto.

Sambuci cortices, folia, prima germina, fructus & semen, gummi, flores omnia in vsum veniunt medicum: soli flores rem augent cibariam. Interior mediusque cortex aquas & pituitam expurgat, modo per superiora, modo per Vsus.

inferiora, per superiora quidem si cortex ille versus superiora trahatur, per inferiora vero, si trahatur versus inferiora ex obseruatione Villanouani meo quidem iudicio vana & ridicula. foliorum facultates recenset Dioscorides. Prima germina cocta & asparagi modo assumpta ventrem commouent. Semen in puluerem redactũ & drachmæ põdere exhibitum aluum ciet, & humores aquosos detrahit, sed quam cætera mitius Gummi adstringendi & resiccandi vim obtinet. Flores autem frixis in sartagine ouis asperguntur non ingrato sapore *Quinetiam consuetudo inualuit addere eos flores cadis in quibus reponitur acetum, quo retundi vim illam omnium dematricem aliqua ex parte putant. Sambucatum dicunt, quemadmodum piperatum, cui additur piper* ex Bruyerino lib 8 c 46. Cum autem odoris suauitas floribus Sambuci insit, foliis vero fœtor quidam teter, mirum non est si Salernitanis magis probentur flores quàm folia. Amica enim spiritibus, cerebo, & cordi suauitas odoris, graueolentia vero inimica & hostilis. Spiritus quippe vt purissimi, sic rebus purissimis, ac defœcatissimis delectantur, impuras auersantur & incoctas, at εὐωδία ex coctione, puritate & elaboratione partium, κακωδία ex impuritate & cruditate, Tantus autem est Sambuci odor vt frequenter naribus receptus ruborem totius faciei excitet, *sodam* hoc est capitis dolorem inducat, & iam factum atque à pituita inductum sedet, ac denique hæmorrhagiam per nares prouocet.

Multa de sambuci ligno adducta à Plinio & Theophrasto prætermitto; sileoque sanguineas eius baccas tingendis olim deorum simulachris vsurpatas, omina olim desumpta & præsagia futuræ vindemiæ, agrorum fertilitatis, rerumque similium de quibus agit Marcell. Virgil. ad cap. 168. lib. 4. Dioscorid. Notabis porro cum Aui-

cen. Sambucum albam calidiorem citrina, & citrinam purpurea: quodque ad flores attinet ad venenatos morſus valere, quod ſint vmbellati, referantque apicem Pauonis & cornua nonnullarum ſerpentum, vt ceraſtæ & baſilici, quemadmodum obſeruat Porta in Phytogno.

DE CROCO.

CAP. XLIX.

Confortare crocus narratur læti-
ficando.
Et partes laxas firmare, hepar
reparando.

HIc agitur de proprietatibus quibuſdam Croci. Ac primo quidem corpus roborare dicitur, eique lætabundam quandam conciliare alacritatem iucunditatemve, præcipue ſi quis eo modice vtatur. Immoderatius enim ſumptus, pondere nimirum trium drachmarum, lethalis eſt.

Deinde vero membra defecta, id eſt, debilia ac proſtrata reficere, inque vigorem ſuum reſtituere traditur. Superat enim in eo calfaciens & qualitas & facultas, vt tota eius eſſentia ſecundi ſit ordinis excalfacientium, & primi exiccantium: proinde concoquendi, maturandi, emolliendi aperiendi, & diſcutiendi vim quandam habet, adiuuante ſcilicet paucula quadam adſtrictione. Cor non parum exhilarat, ipſumque adeo ac ſimul etiam hepar atq; alias corporis partes, ob inſidentem nimirum adſtrictionem ita coroborat

vt non facile dissolui queant, obstructionesque tollit. Quinetiam stomachum moderato calore suo firmat, eiusque tum coquendi, tum distribuendi facultatem adiuuat. Immodice tamen illo vtendum non est: quippe qui ita nauseam facile moueat, & cibi inappetentiam, Græci ἀνορεξίαν vocant, efficiat: si quidem aciditatem in ventriculo extinguit, quæ præsertim appetentiam excitat. Siccando mediocriter dispositionibus pectoris phthisicis auxiliatur, putredines corrigit, anhelitũ felicem reddit, eiusque instrumenta corroborat. Nam si vsus ipsius mediocris fuerit, facilem respirationem & amabilem coloris bonitatem facit, sin vero citra modum, pallorem inducit, cerebrum infestat, capitis dolorem commouet, sensus obtenebrat, & oculos hebetat. Vino impositus vehementer inebriat, adeoque exhilarat, vt insaniam maxime alacrem & lætabundam pariat. Si quis vero ex passo biberit, crapulam non sentiet. Additur in potiones, quæ interaneorum causa temperantur, pituitosa vitia & lethargica sanat. Somnum conciliat, Venerem stimulat, menses & vrinam ciet. Mulieribus difficulter parientibus in potum duarum drachmarum pondere exhibitus, partum accelerat. Illitus cum humano lacte visum abstergit, & oculorum fluxiones cohibet. Aurium remediis vtilissimus est. Vergentes ad ignem sacrum inflammationes inunctus lenit. Vuluæ sedisque cataptasmatibus vtiliter inditur. Plura Dioscorides libro 1. cap. 25. Plin. l. 21. c. 20. Galenus l. 7. de simpl. med. facult. c. 75. Simeon Sethi in Syntagmate, Serapion c. 173. simpl. & Auicenna l. 2. Cano. cap. 129.

ANIMADVERSIO.

CRoci appellatione non solùm tota cum radice herba intelligitur, verumetiam ipsa tantum Nomen floris stamina propter excellentiam quo sensu à Croci. Salernitanis caput istud inscriptum fuit. A græcis ὁ Κρόκος ἢ τὸ Κρόκον vocatur sicut à Latinis Crocus & Crocum. Quod nomen deductum est vel iuxta Buxtorfium ab Hebræo *Carcum & crocom* vel iuxta Callimachi Scholiastem παρὰ τὸ θάλλεσθαι ἐν κρύει seu vt loquitur Ethym auctor παρὰ τὸ κίειν καὶ ἀναβλαστάνειν ἐν τῷ κρύει, quod *virescat & floreat in frigore*, vel vt Galeno placet fabularumq; scriptoribus à *Croco Adolescente* qui inter ludendum, disco à Mercurio occisus in florem sui nominis mutatus fuit. Alii malunt ἀπὸ τῆς Κρόκης deriuare quæ vox *filum, villum, tomentumve* significat, cuiusmodi sunt Croci flaua flammeaque stamina seu villi. Galli *Saffran* vocant nomine deducto ab Arabico *Zahafaran & Zafaran*; sunt qui *Castorem, cynomorphum*, & *herculis sanguinem* à Magis dictum velint non satis cognita ratione.

Genera Croci duo satiuum & syluestre, quamquam alij plures à regione eius species enumerent Genera. Coryceũ scilicet, Lycium, Aeolium, Cyrenaicum, & Siculum Centuripinum, addo Narbonense quo nullum hodie multis Magnatibus vectigal maius, Garcias ab Horto lib.1. hist. aromat. cap. 39.&42. meminit *Croci Indici* quo vtuntur ad tingendos condiendosque cibos, quemque ab *Auicenna* can. 2. cap, 166. dictum *Carcuma* siue *Carcumani*, scribit; vocari quoque ab *Arabibus Curcum* & à

Turcis *Saroth* monet Christophorus à Costa capite 30. libri aromatum: ex quo apparet decipi eos qui *Curcuma* Arabum putant esse vel *Rubeam*, vel *Chelidonium*, cum Crocum designet, antidotumque credunt *diacurcuma* aliam esse ab antidoto διὰ κρόκου, cum corruptum sit ex Græco, non minus quam *Carcomagma* Auicennæ ex Græco κροκόμαγμα quemadmodum Auonymus, sed doctissimus auctor notauit commentariis ad cap 39. lib. 1. de historia arom. scripta à Garcia.

Temperamentum.

Est autem Crocus calidus ordine secundo siccus primo, parum ac mediocriter adstringens, atque, vt inquit Galenus 6. simplic. concoquens & maturans. Serapio cap. 173. simplicium ex Galeno calidum in ordine tertio collocat manifesto errore; apud Auicen, idem error irrepsit, ponitur enim calidus esse primo gradu, siccus secundo contrario à Galeno sensu. Dioscorides vim illi coquendi, emolliendi, atque substringendi tribuit, Simeon Sethi vim aperiendi & discutiendi.

Vsus in cibis.

Non credo iis qui existimant crocum iusculis addi tantum *ad coloris elegantiam*, non ad commoditatē: nec Thessalo affirmanti *bonitate odoris solum commendari*. Nam Dioscorides ait misceri eum vtiliter iusculis, εὐχροιαν conciliare, arcere crapulam potum cum passo, vrinam ciere, veneremque stimulare. Simeon addit εὐστόμαχον esse, concoctionem ciborum iuuare, ὠφέλιμον τοῖς σπλάγχνοις visceribus vtilem (sic enim verto non intestinis cum Lilio Gregorio,) denique moderata quantitate sumptum pituitosos affectus ac lethargicos sanare difficilem respirationem tollere: nimia vero copia assumptum pallorem, & capitis dolorem inuehere & cibi appetentiam aufferre. Narrat cōmistū iusculis Horat. sat. 4 lib. 2. sermonum, condimentis variis adiectum Apicius memorat, nosque passim eo vtimur ad condienda iuscula è pisis

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

parata, & ad pultes ex frumento, milio, hordeo aliiſque ſimilibus deaurandas.

Mirum autem nullum veterum perſtrinxiſſe primum croci effectum quem afferunt Salernitani, vim ſcilicet excitandi lætitiam: quod ego præſtare crediderim, tum propter ſuauitatem odoris cuius proprium eſt ſpiritus recreare ac reficere: tū propter vim eius diureticam defœcando ſanguinem illuuie ſua ſeroſa, tum denique propter rarefaciendi virtutem inſpiſſatos ſpiritus coactoſque humores diſrarando. hoc autem vt efficiat moderata quantitate aſſumi debet, aliàs riſum prouocaret lethalem ac vere Sardonium, & vt loquitur Auicenna excitaret *roona*, id eſt riſum ſine cauſa. Scribit enim Simeon Sethi eius tria hexagia ſeu vt alii volunt tres drachmas riſum excitare θανάτε πρόξενον *mortis prænuntium & hoſpitem.* vidit Iul. Alexandrinus mulierem prænobilem Tridenti eliciēdorum menſtruorum cauſa iuſto plus croco vſam horarum circiter trium ſpatio immodico riſu cōcuſſam ſine vllis conuulſionis ſignis: quod quidem addit, quia nonnulli arbitrati ſunt croco caninam conuulſionem induci: quod certe crediderim vbi adeo effuſus eſt riſus vt mortem afferat; ex violenta enim atque continua buccarum retractione quæ in riſu contingit, muſculus crotaphita neruique ipſi motorii incaleſcunt, mouentur, contrahuntur, exareſcunt, demumque conuelluntur, omnis autem conuulſio à ſiccitate lethalis ex Hippocrate: vnde vero talis à croco riſus irritetur, an à qualitatibus manifeſtis, an ab occultis, fateor me nondum apud quemquam legiſſe quod mihi ſatisfaceret. Credunt quidem omnes effundi & diſſipari omnes ſpiritus eo effrœnato gaudio & riſu, ſed qua ratione riſus ille excitetur nemo exponit Dioſcorides ſimpliciter θανάσιμον dixit crocum ad tres drachmas ex aqua potum: Scalig. exercit. 32 art. 2. maleficium croci regerit in ſecundas

eius qualitates, quæ ſunt, *aperire & laxare viam ſpiritibus ita vt abeant*: ſed hoc minime eſt proferre cur riſum moueat crocus. Franc. Valleſius controuerſ. lib. 5. cap. 9. eius rei cauſam reuocat ad calefactionem ſepti tranſuerſi à qua agitatur interius innatum calidum ſic vt non poſſit facultas ſeptum continere: idem enim tum accidit diaphragmati ac ſi læſum eſſet, certum autem eſt ex Ariſtotele 3. de partib. animal. cap. 10. ictu traiecta præcordia in præliis, riſum attuliſſe διὰ τὴν ἐκ τῆς πληγῆς γινομένην θερμότητα *ob calorem quẽ mouet vulnus.* Affert quoque hiſtoriam Tychonis Hippocrates 5. & 7. epidem. qui ex vulnere diaphragmatis in riſum tumultuoſum effuſus fuit. In Sileni hiſtoria ſect. 3. lib. epidem. ab Hippocrate relata obſeruatum eſt Silenum grauiter laborantem tertio die in riſum erupiſſe, *nec potuiſſe ſe continere*, de quo quidem riſu præternaturali multa eleganter Mecurialis comment. in eum locum, & Marius Zuccarus obſeruationibus in libros epidem. diſputarunt; quæ ad riſum à Croco inductum aliquatenus transferri poſſunt; non ita tamen vt difficultatis nodum exoluant. Moſes Iſraelita aph. 59. ſect. 6 tantum abeſt vt reddi poſſe rationem dicat riſus iſtius præternaturalis, quin contra probat ex Galeni mente ne quidem cauſam aſſignari poſſe riſus qui ex titillatione alarum, aut ex auditu iocorum commouetur; quod etiam abſurdum non videtur valeriolæ lib. 3. enarrat medicinal. enarrat 9. vbi naturam riſus exponit fuſiſſime, & Ciceroni ſecundo de oratore. Quamuis autem in tantis tenebris me nullum lumen habere profitear, attamen nemo ſuccenſere mihi debet, ſi ad illuſtrandam hanc difficultatem in medium nonnihil produxero,

Opinio noſtra.

Imprimis ergo exiſtimo riſum à croco inductum improprie riſum dici, cum non inducatur à

caufis

causis risus naturalibus, hoc est à motu animi ex re iucunda concitato, neque à corporis obsequio animi voluntatem sequentis. Certum quippe est risum naturalem excitari in animo ex re iucunda commoto, & commouente continuo organa corporis, quod si organa prius moueantur, quam animus vel velit, vel iubeat, deesse primam naturalis risus cōditionem necessarium est. Inuertitur enim ordo naturæ Ex quo quidem fundamento colligimus risum phreneticorum & stultorum risum esse proprie dictum, quod sequatur imperium animi ex obiecto iucundo gaudentis, in eo tamen naturalis non est, quod obiectum illud non sit verè iucundum, sed apparenter tantum; credit quippe animus delirantium se obseruare aliquod obiectum iucundum reale, quod tantum tamen est phantasticum: colligimus insuper risum iratorum & simulantium improprie risum dici, cum in tali risu (quem Sardonium vocant) organa tantum commoueantur risum efficientia, non animus.

Secundo loco arbitror risum à croco motum potius esse conuulsiuum quam risum: sic par est & æquum credere, risum excitatum à vulnere diaphragmatis conuulsionem esse, qualem membranosarum neruosarumque partium læsio profert, quæ quidem conuulsio sæpenumero in modum ac formam risus contingit Ita plerosque obseruaui quibus extractus fuerat calculus è vesica, aut amputatus testiculus, primis diebus ridibundos apparere, facto oris rictu, demum dentes paulatim constringi, impediri deglutitionem, aboleri postea, os firmiter claudi & retrahi, ac denique conuulsos obire. Causa eius rei sympathia est partium neruosarum cum cerebro: intemperies quippe calida & sicca impressa neruis ac membranis communicatur neruorum principio, altiusque ei infigitur: ex eo fit vt musculus crotaphita neruco tendine prædi-

tus, pericranio inuolutus, multis neruorũ ramulis perfusus, quorum 1. est à secundo neruorũ pari, 2. à tertio, 3 à quinto; ex eo, inquam, contingit vt crotaphita musculus ob viciniam cerebri maximãque per insignes illos neruos communionem retrahatur versus sua principia, & rictum oris risus instar efformet. Accedit ad hoc communio massetẽrum cum cerebro & musculo crotaphita: Tertiũ enim neruorum par duos ramos emittens, alium ad musculum temporalem distribuit, alterum in multos ramulos diuisum per labrum superius dissẽminat, per musculũ quoq. massetera, & per musculos buccæ, vnde maior risus similitudo emergit? quia massater vna cum crotaphita conuellitur, atque hæc est causa cur qui diaphragma vulneratum habent, ridere videantur. Ambo enim nerui diaphragmatici à spinali medulla inter quartã & quintam colli vertebrã enati, & iuxta cẽtrum diaphragmatis inserti: Neruuli præterea alii à costali & stomachico prodeuntes illi adiũcti, possunt communicare cerebro, dein crotaphitæ musculo intemperiem atq; labem ex vulnere impressam diaphragmati, vnde conuulsio risus æmula. His ita delibatis asserimus quidem risum à Croco effectum, cõuulsiuum esse motum, sed à diaphragmate non pẽdere, sicut voluit Valesius; imo potius à ventriculo & eius orificio, cuius nerui, croci calore, siccitate, digerendi atque discutiendi facultate, eiusdemque terrena substantia exsiccati, arefacti, excalefacti vitium cerebro communicant, crotaphitæque musculo, vnde risus conuulsiuus & lethalis. Adiuuat hanc labem virtus καρηβαρική croco tributa, per quam dicitur à Simeone Sethi *capitis dolorem* inducere, à Cicerone 3. de orat. *acerrimæ* esse *suauitatis*, à Plinio lib. 21. cap. 20. *caput mouere & somnum facere*, à Galeno 2. lib. de compos. medic. κατ. τοπ. *tentare caput & capitis grauitatem* inferre.

Denique calamitatem hanc non parum promouet vis rarefaciendi spiritus atque commouendi croco existens, cuius opera fit vt spiritus accurrentes in subsidium laborantium neruorum, coire non possint nec robur eis afferre: agitantur enim continuo à croco disgregantur ac velut cispelluntur : non recreati igitur nerui calore spirituum influente, natiuo priuantur, hostilemque coguntur admittere qualitatem, aqua motus ille conuulsiuus Eandē vim excitandi similē risum habere narratur genus illud ranunculi à Diosc. commemoratum in insula Sardinia crescens, herba præterea Gelotophyllis à Plin descripta, morsus quoq; cuiusdam Aranei flumen Alactoniū accolentis ex Strabone, ictus Tarātolæ & Iarcotellæ ex zenodoto, & Epiphanio Ferdinando qui luculentum tractatum de Tarentola historiis suis medicis inseruit. Atq; hæc dicta sufficiāt de gaudio & risu qui à croco excitari dicitur. Restat ostendēdum croco vim inesse roborādi seu confortandi partes omnes præsertim nutritias atque genitales. Ac certe iam dictum fuit ex Simeone eum ἔυστομαχον esse. ϗ περὶ τὴν τῶν τροφῶν πέψιν συνεργεῖν *ciborum coctionem iuuare, bonumque colorem parere*, Franciscus de Verulamio in historia vitæ & mortis vsum croci quotidianum ad prolongationem vitæ conferre ait, maioresque nostros nobis fuisse viuaciores quod apud eos crocus magno in vsu esset in placentis, iusculis ac similibus. Addit hybernos viuaces esse admodum quod vtantur linteis & indusiis croceatis; cum *Crocus ex omnibus quæ nouimus ad cutem & confortationem carnis optimus sit, tum quod notabiliter adstringat, tum quod habeat insuper oleositatem & calorem subtilem sine vlla acrimonia.* Insuper obseruat quendam Anglum quod Croci saccum circa stomachum gestaret bene ex mari habuisse, ac ne vllam quidem nauseam percepisse, cum antea *ex mari grauissime ægrotare solitus esset.*

Scaliger excit. 246. art. 5. Scotos narrat aduersus pediculos indusia croco tingere, ob vim eius insectis, venenatisque bestiolis infestam, ex quo factũ crediderim vt crocodili conspecto croco fugiant: solent enim hoc artificio qui in Ægypto mel colligunt, sese armare aduersus Crocodilos, quemadmodum refert auctor Ethymologici. In summum Isaac Arabs in diæt. particul. crocum notat *confortare stomachum, hepatis oppilationem aperire, anhelosos iuuare, vrinam & menstrua prouocare, & membra debilia omnia confortare*: Quod ad genitales partes attinet, eum certum est venerem stimulare. Adnotatum est à Plutarcho in Isocrate eum pronum fuisse in venerem forte quod κρόκῳ διάβρεχον ἔχει τὸ προσκεφάλαιον *haberet puluinare croco madidum*. Numerat Aristophanes in nubibus inter ea quæ seruiunt luxui muliebri *vnguentum crocum & oscula columbatim facta* μύρον, κρόκον, καταγλωττίσματα. Inter flores quos terra effudit Ioui & Iunoni dum mutuis amplexibus fruerentur, fuit crocus apud Homerum Iliad. ζ. & ex Martiano Capella crocum solitum spargi lecto nuptiali colligitur. Bapt. Porta ideo stimulandæ veneris virtutem croco tribuit, quod radice testiculos imitetur, ideoque ad pulchros filios generandos valere, quod florem habeat spectandæ venustatis.

Vis roborandi inest Croco.

Si quis vero sciscitetur, vnde vis ista roborandi singula membra croco accedat, dicam quod pluribus forsan ridiculum & absurdum videbitur, non tam ab eius calore aut suauitate odoris, quam ab eius *vi narcotica* proficisci. Sic enim appello eam facultatem qua somnum prouocare, ebrietatem arcere, pedum dolores sopire, mentem tentare, crapulam hebetare, circumfertur. Eiusceemodi enim est natura narcoticorum, vt non solum consopiant, stupefaciantque sed etiam dementent, ferociam excitent, ad ve

Narcotica.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

nerem prouocent, vigoremque animi & corporis accendant. Meminit Scaliger exercit. 175. herbæ Amfiam quam papauer album esse credit, cuius esu certum est venerem exstimulari. Vtuntur Turcæ alio herbæ genere cuius puluis moderata copia assumptus vigorem animo & corpori addit, largius sumptus mentem mouet & turbat. Apud Indos radix Betel ore recepta & mansa corpus recreat, lassitudinem discutit, ad coitum inuitat. Coca tabaco ammixta (quod Hyosciami genus esse videtur) ebrietatem mentisque alienationem concitat. Nonne styrax calefaciens, emolliens, coquens, vim narcoticorum habet ex Gal. com. 5. ad partic. 13. lib. 6. epidem quod liberalius haustus instar narcoticorum dementare, atque adeo interficere possit. Cicuta dementiam ad. uocat, & corporis circumgyrationem, & conuulsionem, mortemque ipsam etiam sine sopore ex Scaligero exercit. 152. Solanum quia maniam seu furori similem insaniam parit *Manicum* vocatur. Hyosciamus altercationes mouet hinc nomen illi *Altercum* fuit. Quid plura commemorem? his & similibus narcoticis roborandi facultas inest per condensationem spirituum, atque congregationem; quo plures autem in aliqua parte congregati sunt spiritus, eo vis maior ac potentior, quemadmodum Verulamio demonstrauit in historia vitæ & mortis. Hac ergo virtute narcotica præditus crocus partibus singulis robur addit spissando & cogendo spiritus, eorumque virtutem vniendo: & fortasse nonnulli admittent ab eadem vi narcotica induci motum illum conuulsiuum risus æmulum, de quo supra, cum alia narcotica conuulsionem pariant. Longe plura de croco ex probatis auctoribus adduci possent, & quod olim per gradus Theatri spargeretur, & quod in immensam altitudinem latentibus fistulis expri-

meretur, & fragranti nimbo spectatores ludorum irroraret; & quod Eumenidum Cererisque coronamentum esset; & quod ex sanie hepatis Promethei è terra productus sit; & quod χρυσαυγὴς à Sophocle, à Triphiodoro χρύσειος, ξάνθιος à Thocrito ἡδὺς à Callimacho, spica Cilissa ab Ouidio & Propertio vocatus fuerit non sine longo contentionũ inter Criticos fune, consule Scaligerum notis ad Propertium, Petrum victorium variarum lection. l.14.c.8. Scholiastem Sophoclis ad Oedip. Colon. Scholiastem Apollonii Rhodii ad l.2. Senec. ep. 90. Lipsium de amphitheatro c.16. Paschalium de coron. l.3. Amatum Lusit. enarrat. ad c.25. l.1. Diosc. & Ardoynum de venenis lib.3. cap. 42.

DE HERBARVM SEMInibus ac primo de sinapi.

CAP. I.

Est modicum granum, siccum calidumque Sinapi.
Dat lacrhymas purgatque caput, tollitque venenum.

DVo hoc in loco potissimum aguntur. Primo namque perpusillum illud granum, quod σίναπι aut νάπυ Græci, Latini vero Sinapi vocant, ad calefaciendum desiccandumque efficax esse traditur; & hoc quidem Galeno lib. 7 c.5. de simpl medic. facultat teste, in quarto gradu. Deinde vero tres eidem adsignantur facultates.

Prima, quod lachrymas eliciat: excellenti enim caliditate sua humiditates, quæ in cerebro sunt, attenuat, incidit, liquefacit & dissoluit: illis itaque fluentibus simul etiam lachrymæ prosiliunt.

Secunda, quod caput purget: commanducatum enim pituitas capitis per os ducit & purgat. Quin etiam tritum, naribusque admotum, sternutamenta ciet, quibus meatuum obstructiones tolluntur, & cerebri vitia expelluntur: eaque ratione comitialibus & apoplecticis mirifice succurrit.

Tertia quod venenum tollat: suffitum namque ac incensum serpentes fugat ad eorundem quoque & scorpionum ictus cum aceto tritum magna vtilitate illinitur, fungorumpue venena discutit. Ad hæc lienis etiam affectibus ex humiditate & flatu procreatis confert Item quartanis morbis, qui ex adusta pituita contracti sunt, præterea & podagris à pituita factis. Officit vero visui, & calido capiti, ac iecori. Concoctionem & distributionem ciborum crassarum partium adiuuat. Minuit quæ in ventriculo sunt humiditates Illitum lepris eas in melius mutat. Linguas etiam humiditate grauatas siccat. Si cum melle sumatur, tusses resoluit. Cum calicis vero ischiadicis illitum & lienosis, vtile est: trahit enim, quæ intus sunt ad corporis superficiem. Plura Dioscorides libro secundo capite centesimo quadragesimo Plinius l. 30.c, 22. & Simeon Sethi in Syntagmate.

ANIMADVERSIO.

FLoribus herbarum succedit semen in quo spes propagationis renouationisq; posita est.

Nonnulli eleganter ſtirpis *epitomen* vocant, in qua maieſtatem naturæ lucere volunt, anguſto loco ac velut puncto totius plantæ ornamenta deſcribentis. Iam vero tanta ſeminum diuerſitas eſt vt qui ea penitus explicarit inuentus ſit nemo, alia molli vel pingui, alia lapidoſo, firmo, ſolido, alia orbiculato, anguloſo, triquetro, acuminato, perforato corpore conſtant, magno naturæ & medicinæ miraculo quæ ad hominis vſum & ſanitatem tantam potuit pompam explicare. Plerique credũt nihil intereſſe ſiue ſemen dicas, ſiue fructum, quos reprehendit Gal. 2. de aliment. facult. cap. 1. hic autem de ſeminibus agimus quæ veſca ſunt, quorum natura ad ſuccius ſemper & calidius, quam herbæ ipſæ propenſa eſt ex Galeno cap. 5. lib. de attenuante victus ratione. Inter ſemina iſta Salernitani primo *Sinapi* deſcribunt quod tribus à Græcis nominibus deſignatur. σίνηπι, σίναπυ, καὶ νάπυ Athenæus libro nono deipn. σίνηπυ dictum vult ὅτι σίνεται τὰς ὦπας τῇ ὀδμῇ *quod olfactu lædat oculos*: σίνος enim τὸ βλάβος. νάπυ autem vel κατὰ στέρησιν τῆ ἡμίϐ διὰ τὴν δριμύτητα deductum eſt hoc eſt *à priuatione ſuauitatis ob eius acrimoniam*, vel quia φύσεος ἐστερηται quaſi νείφυ dicas *quod ſit ſine natura*, eſt enim adeo puſillum vt carere natura videatur. Galli *Mouſtardam* nominant, quia cum muſto acre ſinapis ſemen ad intinctus conteri ſolet.

Species ſinapis tres conſtituit ex Plin. Macheolus, fuſchius duas, quinque Dalechampius, recentiores nonnulli ſeptem, potior ſepties de qua hic ſermo eſt *hortenſis*, cæteris maior, nigra caulo hirſuto & ramoſo ſiliquas habens rotundas & hirſutas plenas ſemine, vel in rufo nigreſcente, vel pallente & candido. Galenus 8. ſimplicium *calfacere ſinapi & ſiccare ordine quarto*, dixit idque media eius parte ex Simeone, quamuis ex Neotericis non-

nulli contra rationem & experientiam primo tantum gradu excalfacere, & secundo desiccare affirment in quos inuehitur Brassauol. in examine simplicium.

Præcipuam nobilitatem inter condimenta sinapi tenet in embamma siue intinctum paratũ, quod *Sinapium* siue *Sinapismus* dicitur, quamuis postremum istud à medicis alio sensu vsurpetur. Parandi ratio apud varios varia, potior est ex musto quo per vindemias mulieres sinapi maceratum & tusum diluunt ac temperant addito interdum saccharo ad emolliendam eius seminis acrimoniam, interdum adiecto pauco cinamomo, zinzibere & cariophyllis, interdum adhibitis pyris & cydoniis vel vuis passis quibus *scelerata* vis retunditur & mitigatur. in Italia *ferrariense* sinapium præcæteris collaudari solet, cum prius *vercellense* palmam ferret, in Gallia *Diuionense* & *Andegauense* commendantur ob suauitatem incredibilem. Nullum præsentius condimentum irritandæ gulæ; sed vsurpari debet hyeme potius quam æstate propter æstum. Sumptum moderate incidit & deterget, dissoluitque humiditates quæ in capite & stomacho existunt. Confert etiam morbis lienis qui ab humiditate & flatu excitantur. Conuenit quoque tenuante diæta vtentibus, frigidisque viscerum affectionibus & inde obortis cibi fastidiis. Nonnulli profecto putant bubulam carnem insuauem esse sine condimento sinapi, quod sic dictum volunt quasi σὺν ἄπι *cum boue*, ac si quis diceret cum boue semper coniunctum esse debere eiuscemodi obsonium. Vsus in cibis.

Porro vitio non caret si immodicus eius adfuerit esus nam odore suo acri nares feriens sternutamentum confestim excitat, & sensim vellicans lacrymas elicit, imo si quis citra aliud obsonium mandere tentauerit rosionem protinus & mole-

ſtiam palato ac ventriculo ſentiret. *Pythagoras principatum habere ex his quorum ſublime vis feratur, iudicauit, quoniam non aliud magis in nares & cerebrum penetret.* Officere vero viſui & capiti calido innuit Simeon Sethi concitatis illuc turbulentis exhalationibus. Paulus Æegineta libro primo capite ſeptuageſimo quarto *agre concoqui, ſtomacho incommodum, ac mali ſucci eſſe* voluit. *Pituitam educere, quæ in ventriculo ſunt diſijcere, aluum madefacere, & flatus excernere,* expertus eſt Actuarius libro primo de curat morborum acut. cap. 2. Iras concitare prouerbium ex Artemidoro deſumptum oſtendit ἴσθμὸν τὸ νάπυ ἔπινεν Iſthmum ſinapi bibit. Eſt autem *Iſthmus* interſeptum narium & oris gulæque interſepimentum quod irritari, eſu ſinapi dictum eſt & corrugari ira. Ariſtophanes in equitibus cum Cleonem ira percitum rugoſa caperataque fronte, truci aſpectu, vultuque furibundo demonſtrare vellet dixit.

Κἄβλεψε νάπυ, καὶ τὰ μέτωπ' ἀνέσπασεν

Sinapi conſpexit, & frontem contraxit. Plautus in Pſeudolo, *Sceleratum* vocat, in Truculento *triſte. Si ecaſtor hic homo ſinapi victitet, non cenſeam tam eſſe triſtem poſſe.* Id enim efficere eſum ſinapis aiunt ex eo quod lachrymas moueat cecinit Ennius.

Nec triſte quæritat ſinapi neque mæſtum cepe.

Si quis ſcire voluerit cur ſinapi admotum cuti vlceret, deuoratum non vlceret legat probl. 30. lib. 1. Alex. Aphrodiſ. ex ſinapi fit *Sinapiſmus* cuius vſus frequens in morbis, & nouiſſime in venenatis omnibus & peſtilentibus apud Italos præſertim à quibus magnæ de hac re controuerſiæ excitatæ ſunt. Sed dignum notatu quod inquirit Caſſius problem. 62. ſinapiſmum videlicet ex aqua paratum validius ruborem excitare quam

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

tritum ex aceto, quod tamen aduersatur iis qui propter acetum solum putant sinapismum ruborem efficere, tu repete eius rei rationes apud eundem Cassium.

DE ANISO.

CAP. LI.

Emendat visum stomachum confortat Anisum
Copia dulcoris Aniso sit melioris

DVæ hic referuntur vtilitates Anisi. Primo nãque visum emendat, & maxime quidem foris impositum. Atque hinc sane apud Plin. l. 20. cap. 17. naturalis hist. epiphoris oculorum è vino radicem eius tusam ab Iolla imponi solitam legimus. Ipsum cum croco pari modo & vino, & pertritum cum polenta ad magnas fluxiones, extrahendaque si qua in oculos inciderint.

Secundo deinde loco stomachum roborare dicitur, quod profecto de semine eius potissimum intelligendum est. Illud namque vt lib. de simpl. med. facult. cap. 44. Galenus asserit, maxime vtile est acre & subamarum, vt prope ad vrentium accedat caliditatem. Est autem & in siccando tertii ordinis, sicut & in calefaciendo. Stomachum igitur calefacit, & qui in ipso sunt humores crassos ac frigidos lentosque attenuat, incidit liquidosque & expulsioni accommodos red-

dit. Inflationes quoque, quæ ab iisdem proficiscuntur, discutit. Atque hinc adeo fit vt stomachus tum repurgetur, tum exsiccetur, & onere quo grauatus fuit, deposito roboretur. Quinetiam visui eadem ratione conferre existimandum est: quippe cui nihil æque noceat, atque stomachi impuritas. Hinc enim impuri, fœtidi, atque turbulenti fumi ad oculos sublati noxam spiritibus visiuis inuehunt. Melius ad hoc semper recens, *alenum*, non furfurosum, dulcedine & odore præstans. Præter has vtilitates & aliæ quam plurimæ à Dioscoride libro tertio capite quinquagesimo quinto à Plinio loco paulo ante citato, Serapione cap. 242 & Auicenna lib. 2. Can. cap. 1. recensentur. Oris enim halitum iucundiorem facit, doloris leuamentum præstat, vrinam ciet, discutiendi vim habet, aquam quæ subiit cutem dissipat, potum sitim ex salsis humoribus contractam extinguit, animalium venenis aduersatur, valet ad inflationes. Aluum & alba fœminarum profluuia tostum sistit, lac ad mammas elicit. Venerem stimulat. Dyspnœas à pituita profectas tostum purgat, cum melle sumptum melius. Vetustis & antiquis ex frigore hepaticis affectibus prodest; iecoris, lienis, renum, vteri ac reliquorum etiam viscerum obstructiones tollit. Vias enim ab humoribus crassis, frigidis ac lentis præclusas & obsessas aperit. Atque ob id febribus quoque opitulatur antiquis. Dolores capitis leuat, suffitum naribus: cum rosaceo tritum instillatumque fractis auribus medetur.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

ANIMADVERSIO.

VVlgaris est cognitioni *Anisi* semen quod Græci & ἀνίσον quasi ἀνίκητον vocauere quoniam *appetentiam cibi præstaret, &* ἄνησον ὅτι ἀνίνσι τὰς ἐμπνευματώσεις quod *flatus discutiat.* Nonnulli fœniculum Romanum & cyminum dulce appellant, licet Romani fœniculo nostro non destituantur. Eius differẽtias à regionibus dessumptas non moror; vnum obseruo sedulo in lectione Auicennæ animaduertendum, perperam illum Anisum statuere ex Galeno calidum secundò ordine siccum tertio, & ex Dioscoride calidum & siccum in tertio: primo enim Dioscorides gradum nõ apponit, Galenus vero 6. simplic. & eius epitomator Paulus & in desiccando & in calefaciendo tertij esse ordinis scripserunt, quod sane facili negotio deprehenditur ex eius acrimonia & amaritudine accedendo prope ad vrentium calididitatem. Est tamen illi nonnulla dulcedo quæ acrimoniam retundit caloremque temperat à qua vis illi inest nutriendi vt notat idem Auicen. lib. 3. fen. 13. tract. 5. cap. 13. cum autem Auisum nostrum gustu suaue sit, nec ita os inflammet, aut amaro sapore repleat, crediderim nostrum non ita esse calidum sicut voluit Galenus, proindeque differre ab Aniso Galeni quod vel erat Sirium, vel penitus vetustum; obseruamus enim vetustum Auisum amarescere, minusque reddi suaue

Genus.

Temperamentũ

Auicennæ error.

Fuisse autem olim in præcipuis condimentis testes sunt Dioscorides & Plinius: & *inter pauca laudatum à Pythagora siue crudum, siue coctum, item*

Vsus in cibis.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

viride aridum omnibus quæ condiuntur quæque intinguntur desideratur. Panis etiam crustis inferioribus subditum. Oris halitum commendat, fœtoremque tollit: vultum iuniorem præstat depurando scilicet ac defœcando sanguinem obstructionesq; remouendo. Multa habet Plinius l. 20 cap. 17. quæ huc transferre non licet, Nostris sæculis & à rusticis & à Magnatibus Anisum expetitur: Rustici suas placentas eo condiunt, & sacchari loco vtuntur vel pipere, eo etiam poma pyraque cocta aspergunt. Incrustatur saccharo pro diuitibus quo vtũtur ad suauitatem odoris conciliandam, ventos pellendos, ventriculum roborandum adiicimus etiam pani Biscoto non inutiliter. Porro Salernitani potius commendant Anisum dulce quàm acre, hoc enim calidius est, illud mitius ac benignius soletque eiuscemodi Anisum vocari ab Actuario γλυκάνισον.

DE ANETHO ATQVE Coriandro.

CAPVT LII.

„ ANethum ventos prohibet, minuitque tumores,
„ Ventres repletos prauis facit esse minores;
„ Confortat stomachum ventum remo-
„ uet coriandrum.

ANIMADVERSIO.

HOc caput ex manuſcript. addimus ne quis Anethum & Coriandrum deſidetaret Eſt vero anethum dictum à græco ἄνηθον quaſi ἀνίκητον, ac ſi *aliis omnibus medicamentis præcelleret*; malunt nõnulli deductum ab ἀνηθεῖν quod *ad coitionem veneream laceſſat*. Illi tanta olim dignitas vt flos omnis Græcis ἀνήθινος diceretur ἀπὸ τῦ ἄνω τείνεσθαι ex Rhodigino lib. 27. cap. 26. ei locus fuit in coronamentis frequentiſſimus ex quo vocatus à Moſco *florens cripſuſque flos* ἰυθαλὲς ὅλον ἄνηθον, à Virgilio beneolens.

Narciſſum & florem bene olentis anethi.

Eclog. 2. tale coronamentum adhibitum in cpnuiuiis notat Gal. 6. ſimplic. ac præterea Theocritus εἰδ. ζ.

Temperamento autem eſt excalefaciente in fine ſecundi gradus aut principio tertij, & deſiccante ordine primo deficiente aut ſecundo incipiente ex eodem Galeno. Auicenna vult excalfacere anethũ inter ſecundum & tertium gradum, exſicare inter primum & ſecundum. Placet Iſaaco vt deſiccet in medio ſecundi gradus. Conciliari poſſe credit hos viros Sauanarola, ſi dixerimus Auicenna locutum de viridi & humido quod ſicco mitius eſt, Galenũ de ſicco quod eſt magis in vſu. Vnum magis me vrget videlicet ipſa Galeni auctoritas ipſi Galeno opposita, ſcribit enim libr. terti. ſimpl. cap. 13. *Anethum & fœnigræcum calida eſſe primo gradu tantum* cui ad ſtipulatur Auerroes 5. collectaneorũ: Huic auctoritati reſpondendum duco lib. illo 3 ſimpl loqui Galenum de anethi herba, libro vero ſexto de eius ſemine quod conſtat calidius eſſe herba; quodlibet enim ſemen ex Galeno tertio de attenu,

victus ratione cap. 5 & ſiccius & tenuans magis, proinde etiam calidius. Dici etiam poteſt ibi Galenum verba facere de herba illa recenti, nam libro quinto ſimpl. cap. 21. herbam anethi & fœniculi recentem & humidam ait eſſe medicamentum ſimul & nutrimentum, ſiccam vero pluſquam oporteat & excalfacere & deſiccare. Porro Auicenna Galeni eſt aduerſus in eo quod ſcribat vſtulatum anethum ordine tantum ſecundo deſiccare, cum ex Galeno deſiccet in tertio, adeo vt inueterata præputii vlcera probè circatrice obducat, quod etiam probatur Iſaaco. Nullus autem eſt qui illi flatus diſſipandi facultatem denegarit, eſt enim ſubtilium partium, virtutis calefacientis, digerentis, crudos & incoctos humores concoquentis. Tormina & inflationes finire monet Dioſcorides libro tertio capite ſexageſimo, flatus qui in ventre fiunt diſcutere & laborantia corpora ex immodico labore curare addit Simeon Sethi. Quod autem dicitur *minuere tumores* tractum ex Gal. qui ſcribit 6. ſimpl. anethum eſſe ἀπέπτον, καὶ ὠμῶν ὄγκων πεπτικὸν crudorum tumorum maturatiuum: quod notandum eſt aduerſus interpretationem vulgarem quæ loco *tumorum humorum* habet: mentem Galeni aſſecutus eſt Iſaac *ventoſitatem, inflationem & tumorem diſſoluendi vim* anetho tribuens, in qua quoque ſententia fuit Auicenna anethum vocans *apoſtematum maturatiuum*, Simeon Sethi ait quibuſdam viſum anethum εὐστόμαχον eſſe aliis κακοστόμαχον: prioreſque illos rationem habuiſſe eius caliditatis & facultatis diſcutientis flatus, humiditatemque ſuperfluam concoquentis: poſteriores vero rationem habuiſſe eius ſubſtantiæ *craſſæ concoctu difficilis, & nauſeoſæ*, παχυμερῆς, δυσπέπτου καὶ ναυτιώδους: profecto Plinius libro vigeſimo capite octauo anethum dixit *ructus mouere*, Auicenna ex Galeno retulit *nocere ſtomacho & in ſemine eius eſſe*

vomitationem

vomitionem, quod tamen non memini legisse apud Galenum: imo vero dolorem sedare, somnum conciliare, concoquere, lacque generare professus est. Cuius postremi effectus cum mentio facta sit, iuuat inquirere, an & quomodo Anethum lactis copiam producat: huic quæstioni satisfacit Isaaci commentator Petr. Hisp docetque lilia lac augmentare & generare *materialiter* vt faciunt cibi optimi, alia *excitatiuè* vt est continua attractio mammillarum quæ excitãdo dolorem fluxionem inuitat, alia *pungendo mammas* sic fricatio mammillarum cum vrtica lac aduocat: alia *adiuuandò penetrationem sanguinis ad mammas*, qualia sunt calida & sicca præsidia necnon diuretica, alia denique *dissipando flatus crassos* transitum & meatum à mammis ad vterum opplentes ac infarcientes, impedientesque ac sanguis menstruus ab vtero feratur ad mammas, atque his duobus postremis modis concludit Anethum lac generare, quibus tertium addit Galenus 3 simpl. cap. 21. nempe *nutriendi facultatem*. Verum vt ad priorem quæstionem reuertar nemo præter Auicennam dixit Anethum vomitum prouocare: omnes autem affirmant ipsum sedare singultum cuius rei causam repete ex eodem Hispano: ipse etiam Dioscorides dixit ipsum ex alto surgentes vomitiones sistere, & singultus lenire, quæ quã ratione cum Auicenna conueniant non video, nisi dixerimus per ἐπιπολάιους ἐμέτους intelligendos esse leues vomitiones & à leui causa incitatas puta à pauco flatu qui facile consumi ab Anetho potest, sicut dissipari potest ille flatus qui singultus inducit.

Cæterum duo insuper effectus Anetho tribuuntur qui sine difficultate non sunt alter est an *venerē excitet aut extinguat*, alter an *somnum conciliet*, ac inter narcotica constituendum sit. Quod ad primum attinet iam monuimus dictum ipsum quod

quod ad venerem inuitet; deinde inter obseletas appellationes nominatur κυνοκεφάλυ ϗ ἑρμῦ γόνος *Cynocephali & Mercurii genitura* non sine mysterio. denique Galenus 5. simpl docet ea quæ lac generant, semini quoque producendo dicata esse, admittunt autem lac generare anethum, fateantur ergo necesse est semen quoque augere, proindeque veneris stimulandæ obtinere facultatem: verum Dioscorides *semen extinguere*, Plinius *genituram hebetare*, Auicenna *semen intersecare asserunt*, hac de causa quod ea quæ vehementer desiccant, quæque flatus discutiunt veneri prorsus inepta existant. Hanc difficultatem duobus verbis dissoluit Dioscorides scribens *genituram extinguere anethum continue potum*, quasi innuat moderatum & parciorem eius vsum veneri prodesse, immoderatum & continuum aduersari ob vim eius desiccandi eximiam, maxime cum non est recens & humidum, sed siccum & vetustum.

Ad secundum quod spectat Galenus uim inducendi somnum illi tribuit 6. simpl. admisceri acopis dictitat lib. κατ. τόπ, ὑπνοποιὸν agnoscit
Annarcoticũ. Simeon, somnum conciliare fatentur Isaac & Auicenna: qua quæso virtute, narcoticane? non crediderim, sed vbi datur intemperatis hominibus torsiones & dolores à multo flatu per ventrem oberrante patientibus, flatus dispellit, submouet & consumit; sedatis doloribus somnus obrepit, hinc vis ὑπνοτικὴ: quod si exhiberetur temperatis hominibus non dubium quin somnum turbaret potius quam conciliaret.

Venio ad Coriandrum quod Græci κόριον ἢ κυ-
Coriandri nomen. ρίανον Latini *Corion & Corianum*, officinæ *Coriandrum* dixerunt, denominatione sumpta vel à Cimicibus quos folia & caules eius olent, vel ἀπὸ
Genus. τῦ κόρην ἀβλωύειν quod *pupillas oculorum hebetet*. Grauis quæstio inter veteres an plures fuerint Cori

differentiæ: negauit enim Plinius libri 20. ca. 20. Coriandrum inter syluestria inueniri: at interpres Nicandri in Alexipharmacis syluestre Coriandrum describit, cui veneni maleficium inesse ait. Recentiores plura genera inuenerunt, & nominatim Dalechampius syluestre proponit à Myconio Medico Barcinonensi ad se transmissum. Sed leuior illa difficultas videtur, si conferatur cum ea quæ à Galeno mouetur aduersus Dioscoridem penes Coriandri temperamentum: frigidum asserit Dioscorides, Hippocrates & Galenus calidum: Auicenna pro Dioscoride, pro Galeno alii iure decertant: hanc autem controuersiam, quoniam à plerisque examinata est fusissimè non expono: vide Matheolum, Amatum Lusitanum, Antonium Sarracenum, & Ioan. Leonicerum commentariis ad Dioscoridem, Auicennam l. 2. cap. 2. cap. 149. & eius commentatores Mongium & Costæum, Nicolaum Rorarium contradictione 16. Cardanum tractatus terrii contradict. item 16. Valesium lib 9. controuers. cap 7. & alios passim. Temperies.

Vsus eius optimus censetur, stomacho enim bonum est, & salubre, cibos tandiu in stomacho retinet donec probe concoquantur, oris habitum commendat, in quem vsum à seplasiariis saccharo incrustatur, additur in condimenta, vermes necat, venerem excitat: largius tamen sumptum duas insignes noxas afferre creditur, dementiam videlicet & mortem. Mentem mouere docet Dioscorides cap. 57. lib. 3. Isaac confirmat, & Simeon Sethi, quapropter nunquam eius vsum probare potuit Cardanus aduersus Epilepsiam li. 1. contrad. tract. 3. c. 17. quamuis ab Auicenna commendetur. Lethalem quoque illi esse vim ac venenatam asserit idem Diosc. lib. 6. c. 9 & post Diosc. Paul & Aet. Petrus Aponensis de remediis venenorum cap. 3. idem illi maleficium tribuit, quod oppugnari pos- Vsus in cibis.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

sit, & à Theriaca & à vincetoxico ad drachmas duas dato: sed plura repeti possunt ex Santo Ardoyno libro tertio de venenis cap. 60. Iam enim ab herbis ad arbores nobis progrediendum est, in quibus exponendis diutius forsan quam deberemus immorati sumus, non lōgius tamen digressi, quam rei dignitas ac vtilitas postulabat. Imposterum tamen animaduersiones nostras breuiores futuras monemus, quod videam opus hoc nimiam in molem excrescere, & enchiridii excedere magnitudinem.

DE FRVCTIBVS arborum.

CAP. LIII.

AVtumni fructus caueas ne sint tibi luctus:
De mensa sume quantumuis tempore brumæ.

ANIMADVERSIO.

DVos istos versus huc transferendos censuimus ex cap. 10. huius sectionis quod ad explicandam generalem fructuum naturam plurimū

conferrent. Fructus vocabulum hic non vsurpo pro quocunque stirpium fœtu, sed pro eo solo quem arbores aut frutices ferunt. Recte enim Galenus alios ex herba, alios ex arbore fructus produci docuit 2. de alim. facult cap. 2 At nos fructibus herbarum omissis de quibus Salernitani nihil tradidere, ad arbores accedimus; quorum differẽtias & species alii alias constituunt. Prima differentia esse potest syluestrium & domesticorum: verum syluestrium quid attinet meminisse cum edendo non sint? solos ergo domesticos perstringamus vescos illos & ad nutriendum corpus humanum accommodatos. Hos autem ad mentem Salernitanorum diuidimus in fugaces *seu æstiuos* quos Græci ὡραίους vocant, & in *serotinos* seu *autumnales* qui à Græcis ὀπώρα dicuntur. Nomine tamen τῶν ὡραίων Galenus 2. de alim facult cap 2. non tantum intelligit eos fructus qui circa *horam* id est *circa mediam æstatem* nascuntur. sed eos qui ad reponendum & conseruandum non sunt Idonei. Itidem per ὀπώρα certum est non tantum designari autumnales hyemalesque fructus, sed eos etiam qui exteriorem corticem molliorem habent quique opponuntur ex Arist. l. 8. de hist. animal. c. 28. τοῖς ἀκροδρύοις hoc est τοῖς ἔξωθεν κέλυφος ἔχουσι *ligno so putamine tectis.* Nos vero secuti Platonem, Galenum, Theophrastum, Plutarchum, Athenæũ. ὡραίους ὀπώραις; præcoces, tardis, fugaces serotinis, veruos & æstiuos, autumnalibus & hybernis, opponimus: ex quorum omnium genere alii molliores sunt, alii duriores. Molliores vel nucleum habent, vt cerasa, pruna, vel carent nucleo vt poma pyra. In duriorum genere sunt nuces & amygdalæ. Ex his omnibus qui à Salernitanis commemorantur, perstringentur à nobis suo quique ordine productionis atque maturationis. Prius tamen nonnulla de fructuum vsu, ac temperamento

Fructuũ differentiæ.

delibanda sunt, quo nostra disputatio illustrior euadat.

Colores fructuũ.

Imprimis vero mirari subit, cur flores vnius eiusdemque arboris natiuum & originarium colorem nonquam mutant. mutãt autẽ fructus: quidã arbitrantur id in floribus accidere propter velocem humoris consumptionem quæ nõ sustineat vlteriorem, nec lõgiorem concoctionem. In fructibus autem humiditas copiosior est, proinde diuturnior & longior longiorisque coctionis capax, hinc fit vt in longa ista concoctione demutẽtur colores. Est enim color in fructibus coctionis maturationisque argumentũ, sic vt primus color viridis omnimodã fructuum cruditatem designans, primo in herbaceum trãseat, quo prima concoctio denotatur, mox abeat in nigrum, vt in oliuis, in flauum vt in Persicis, in nigricanlem vt pyris, in fuscum vt in sorbis, in rubeum, croceũ, variũ, vt in pomis & prunis. Distingũtur tamen inter se colores fructuũ eiusdem arboris, quia succi inest diuersitas & potestas multiplex. *Quemadmodũ* enim vt ait Scaliger in L. I. Theop. de causis plantarũ c. II. *potestatem habet arbos generandi corticem, frondes, ramos, fructus medullas tegmina, pulpas, semina: sic varias fructuum formas edere posse non absurdum.* Accedit ad hoc ventotũ afflatus, & sydetum, solis præsertim aspectus: venti enim prout humiditatem exhauriunt, aut affundunt, ita colorem fructuum moderantur: prout etiam solis aspectus tepidior est aut ardentior, prout longo vel breui tempore, cito vel tarde fructus recreat aut exurit, ita fructuum temperat colorem.

Sapores fructuũ.

Iam vero quam multiplices saporum differentiæ in fructibus percipiuntur, dulcis, suauis, pinguis, amari austeri, acris, acuti, acerbi: acidi, salsi, quorũ, tamen omnium initium est in austero ac pontico à quo per varios maturationis & coctionis gradus fit ad alios saporesmutatio. Quod enim omne

fructus generentur ex dominio humiditatis terrenæ, quæ saporis est austeri, fit inde vt fructus sui initio referant istum saporem, quemadmodum fusius expositũ habetur à Petr. Hisp. com. in lectionem 13 diætar. vniuers. Isaaci. Euicta autem & excocta hac prima acerbitate si fructus humore subtili & aquoso turgeat, exilique calore præditus sit fit saporis aquei & retusi: si autem humore fuerit inter crassum & tenuem moderato, exilique etiam calore, fit saporis paulo acutioris: At vero dulcis euadit cum moderato est & calore & consistentia. Vnctuosus cum excedit aliquantulum calor & cõsistentia est subtilis & aërea: Salsus cũ calor emicat, & consistentia adest parum terrena: Amarus cum multum excedit calor in consistentia crassa & terrena, acer, vbi calor adest igneus, cum substãtia siccissima. Quæ omnia intelligi & repeti facile possũt ex doctrina de saporibus, de quibus apud omnes philosophos, & plerosque Medicos locupletissimè disputatur. Eleganter autẽ Plin. l. 15. c. 28. fructuum succos enumerat, *pyro vinosum, oliuæ pinguem, vuis dulcem, aquosum prunis, sanguineum moris candidũ vuis albis, lacteũ ficis, spumeum persicis, & si odorẽ spectes, malis acutum, persicis dilutum, citreis acerrimum* tribuens. (Succi fructuũ.) (Odores.)

Cæterum vsus fructuũ duplex alter arbori, alter humano generi cõparatus. Vtilis fructus arbori ad propagationem ex semine, quod dictũ volo de iis fructibus, tum quæ simul semina sunt, tũ qui inclusa gerũt semina. Hinc Theophr. duas maturationis species agnoscit in fructibus, *vnam* cum fructus solus est maturus, *aliã* cum semẽ quoq; maturũ est & perfectũ, quorum illa respicit hominẽ hanc arborẽ. Vtilis vero homini est fructus, vel *ob cibum*, vel *propter medicinam*. Nullus autẽ ignorat in vsum medicũ venire fructus & ab eis salutares peti medicinas, *cũ ne syluæ quidẽ horridiorq. naturæ facies medicinis careat*, inquit Plinius præfat. in lib. 16. natural. (Vsus.)

histor. *At* nobis inquirenda vna venit alimonia quæ ex esu fructuum percipitur, quæ quidem talis est vt ad irritandam gulam potius voluptatemque palato conciliandam, quam ad salubritatem, optimamque nutritionem homini afferendam cõparata est. Galenus enim cap. 8 lib de cibis boni & mali succi docet, *omnes fere fructus quos arbores ferunt malo succo esse* exceptis castaneis, *exiguum alimentum contribuere, crudesque succos aggenerare.* Quod si quis existat qui explorare velit quomodo singulæ fructuum species inter se differant: madefacere primo debet quam assumat: nam quicumque fructus mersi elixiue aqua intumescunt, veteremque protinus siccitatem duritiemque deponunt, vt molliores & humidiores, sic meliores habentur, qui vero minime tument, pristinamque duritiem retinent, deteriores censentur, quæ experiendi ratio Galeni patri fuit familiaris vt idem Galenus notat cap. 5. eiusdem libri. *Ad* hoc tamen vt certum iudicium de fructuum vsu atque vtilitate feratur, nonnulla capita nobis sunt proponenda. *Primum* est maturos fructus immaturis præstantiores minusque noxios esse: maturitate enim quicquid inflationes facit, abiiciunt, & superfluam humiditatem deponunt ex Gal cap. 16. quamuis immaturi celerius subducantur ex 2. de alim. facult cap. 2. *Secundum* est vitiosos haberi fructus qui nullo temporis spatio non admodum intumescant, aqua mersi, bonos vero qui illico in tumorem crescunt, nam & facilius coqui possunt, & ad bonos humores gignendos sunt apti ex eodem Gal. cap. 5. *Tertium* est eos esse humidos sine vlla siccitate qui non reponuntur: ex his vero minus esse noxios qui ventrem lubricant, deteriores autem qui tarde permeant & consistentia sunt duri ex eodem auct. lib. de attenuante vict. rat. cap. 10. *Quartum* est ex iis qui reponuntur

aptiores esse & meliores qui molliores sunt: peiores vero qui duriores ex eodem loco. *Quintum* est humidos fructus tenue, humidumque ex se distributum alimentum corpori præbere, celeriter corpus totum permeare, facile per cutim & vrinas excerni ac in summum pauci esse alimenti: solidos vero & dēsos alimentum copiosius corpori apponere, tardius peruadere maxime cum succum in seipsis habent crassum, aut lentum aut adstringentem ex ipsomet Gal. 2. de alimenr. facult. cap. 2 & 7.

His ita summatim delibatis quærendum est cur Salernitani autumnalium fructuum esum noxium afferant, nisi media hyeme fuit Cui quæstioni respondemus tacite institui comparationem inter fugaces & serotinos, seu æstiuos & autumnales, quorum illi vt habet Galenus cap. 2. lib. 2 de aliment. facultat. primo humectandi vim habent dein etiam refrigerandi, præterea aluum lubricandi: hi vero cum sint duriores aluum adstringunt, ægrius conficiuntur, proindeque dum corrumpuntur, grauiorem noxam inferunt. Deinde vero cum fugaces oriantur, media æstate vrgente solis æstu perfectam maturitatem assequuntur, autumnales vero cum declinante sole per inconstantem tempestatem calidam modo, modo frigidam siccam interdum, assiduis interdum imbribus humentem producantur, vt plurimum inæqualiter maturi sunt, superfluaque humiditate pleni, ex quo fit vt varia morborum genera inferant febres malignas, diarrhœas, dysēterias, febres quartanas, rheumatismos hæmorrhoidas & id genus alia; venas enim replentes superfluo & incocto succo ventriculum quoque & intestina sero illo tenui & frigido altiùs subeuntes cacochymiam pariunt, & partes imbecilliores efficiunt vnde morborum occasio. Quod si eiuscemodi fructus ad brumam vsq;

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

seruati reponantur partem malitiæ deponunt maximam, facta euaporatione humiditatis aquosæ & superfluæ. Calor enim interior coquit, mitigat, temperat, & excludit, quod tenuius est & serosum, sicque maturat & perficit, hinc deprehendimus rugatos fructus, vt mitiores ac benigniores, sic meliores ac salubriores. Et hæc dicta generatim sufficiant.

DE CERASIS.

CAP. LVI.

SI cerasum comedas tibi confert grandia dona
Expurgat stomachum, nucleus lapidem tibi tollit,
Hinc melior toto corpore sanguis inest.

TRia ex cerasorum esu commoda hoc loco recensentur. Ac *primum* quidem quod stomachum expurgent, idque de illis potissimum intelligendum, quæ vna cum nucleis manduntur. Ad eum namque modum [vt nonnullis placet] Ingesta abstergent, & emundant.

Secundum quod nuclei eorum, cum inde expressus succus siue lac sumitur, peculiari quadam proprietate lapidem non in renibus tantum, sed in vesica quoque frangant & expellant.

Tertium vero, quod quæ ipsorum velut caro est, optimum generet sanguinem, corroboret & impinguet. Et hoc certe experientia testatur & demonstrat ratio. Siquidem in passeribus, qui cerasis plurimum delectantur, eo ipso tempore quo hæc matura sunt, iecuscula non paulo maiora quam alias reperiuntur. Vnde hepar frequentiore cerasorum vsu augeri ac roborari certo colligitur. Sed hic notandum, quod duplicia sint cerasa, crassa nimirum & parua: ac crassa rursus duplicia, nempe dulcia & pontica siue acerba. Dulcia omnia & parua insalubriora sunt, facile corrumpuntur, & lumbricos in corpore generant. Crassa pontica quoque duplicia inueniuntur. Quædem enim pediculo constant longiore, bacca etiamnum cæteris crassiore, gustu acerbo & admodum acido, colore perpetuo rufescente, nec vnquam in atrum vergente: Italis verle dicuntur. Hæc tenera adeo & fragilia sunt, vt nisi sub arbore sua comedantur, facile gestatu collidantur & marcescant. Quare non nisi recentia, atq; in principio tātum mensæ sumenda sunt. Abstergēdi stomachi & ciendæ appetentiæ vi prædita sunt. Alia denique crassa nigra, & maxime omnium pontica sunt, quæ in compluribus Italiæ locis Marasche vulgo noncupantur, à sapore sic dicta, quod non iniucundi amaroris tantillum resipiant. Ea summo post alios cibos loco edenda sunt, ita vt os ventriculi ponticitate sua claudant: quo clauso concoctio & melius & citius peragitur. Galenus faciens cerasorum omnis generis mentionem, lib. 7. simpl. medic. capite 19. scribit in hunc modum: Cerasus arbor fructus fert non paris adstrictionis in omnibus particulatim plantis participem. Nam & in harum, sicut etiam malorum granatorum & malorum, quibusdam austera qualitas, in quibusdam vero dulcis, in nonnullis autem

acida exuperat. Quinetiam ipsorum dulcium quæ nondum cocta sunt, ac natura quædam admodum sunt acerba, quædam similiter moris acida. Sed in moris immaturis acida qualitas acerbam exuperat, in cerasis non semper. Ergo quæ dulciora sunt, magis quæ intestinis sunt subducunt, sed minus grata stomacho sunt. Contra austera Quæcunque vero acida sunt, ea pituitosis excrementosisque stomachis sunt apta. Si quidem austeris magis desiccant, & nonnihil etiam incidunt. Porro ipsius arboris gummi communem omni viscosis & mordacitatis expertibus medicaminibus facultatem obtinet quæ & ad arterias exasperatas accommoda est. Proprie autem, siquidem, quod quidam subscribunt, verum est, calculis vexatos adiuuat. Nam sic illi tenuium partium inesset facultas quædam. Hæc ille. Plura Dioscorides libro primo capite centesimo vigesimo sexto, Plinius libro decimo quinto capite vigesimo quinto, & Simeon Sethi in Syntagmat.

ANIMADVERSIO.

C*Erasus* prima colono annuam gratiam refert, cuius fructus κεράσια dicuntur à Cerasonte ponti oppido, vnde post deuictos Mithridatem & Tigranem à Lucullo in Italiam deuecti sunt. Crediderim tamen, potius à *Cerasis* vrbem, quibus fœcunda erat, quam ab vrbe *Cerasa* denominata esse, cum ante Luculli victoriam mentio Cerasiorum facta sit à Dephilo Siphnio apud Athenæum prisco auctore sæculo Lysimachi viuente. Nomen ergo illud deductum ἀπὸ τοῦ κέρατος vel à coma

quam opacam habet, vel à *ramis* excrescentibus qui nulli arbori longiores sunt, validiores aut plures, est autem ramus in arbore idem quod cornu in capite. Cerasorum differentias à regione, aut à colore desumptas non exequor cum ex Dalechampio repeti possint. Sapor nonnullas induxit scitu dignas cum inde eorum temperamenta deprehendantur. Sunt enim *dulcia, austera*, & *acida*, quorum *dulcia* ventrem molliunt & citissime dilabuntur stomacho tamen minus vtilia sunt quod putridos gignant humores: Narrantur manè roscida adhuc deuorata, adeo leuare aluum vt pedes podagrici morbo liberentur. *Austera* quia adstringentia ideo ευστόμαχα. *Acida* pituitosos & viscidos stomachi humores incidunt, ipsum confirmant, sitim sedant, & appetentiam excitant. Inest certe cerasis vinosus succus admodum palato gratus, qui etiam Diphilo teste optimum alimentum præbere sed tenue potest. In vniuersum Cerasa & frigida & humida esse, calidis & siccis ventriculis ac temperatis prodesse, ventremque subducere prodidit Simeon Sethi Porro quod dicunt Salernitani nucleum lapidem tollere id non intelligendum de integro nucleo deuorato, sed de carne eo inclusa quæ quod amara sit digerendi vi prædita est, & deobstruendi venas & renes, eoque modo potest materiam lapidis renibus hærentem incidere ac summouere, sed factum calculum non potest deturbare. De Cerasis videantur Galenus, Auicenna, Bruyerinus libro vndecimo de re cibaria, Benedictus Curtius libro vigesimo tertio hortorum Dalechampius, & alii.

DE PRVNIS.

CAP. LV.

FRigida sunt, laxant, multum prosunt tibi pruna.

DVæ prunorum facultates hic referuntur. Ac prior quidem quod corpus mediocriter refrigerent. Dulces enim, quemadmodum lib. 2. de medicamen. simplic. purgantibus bened. cap. 19. à Mesue scribitur, calido frigido sunt temperata, aut paulo frigidiora, humida ordine secundo, μέσα, id est dulcacida frigida principio secũdi. Omnia tamen refrigerant. Quare Lusitani, qui calidam incolunt regionem, carniũ suarum cocturæ pruna plerumque immiscent, & potissimum Damascena, posterior vero quod aluum moueant, & hoc Galenus quidem lib. 2. de alimen. facult. c. 31. ita scribens confirmat. Corpori, inquit, ex hoc fructu minimũ alimenti accedit: vtilis tamen est iis, quibus propositum est, vẽtrem mediocriter humectare ac refrigerare. Ipsum enim cum humiditatis, tum lentoris sui gratia subducit. Quod certe de maturis intelligendum: cruda enim, quemadmodum Auicenna testatur, non parum adstrictionis præ se ferunt. Et quamquam posterior hæc prunorum facultas, non secus atque prior etiam, Damascenis fere attribuatur, Armenis tamen potius adscribenda erit, vt quæ Auicenna & Mesue testibus, præter cætera magis alterent, largiusque soluant. Vsui vero maxime sunt matura, immatura minus, optima autem inter ipsa & humanæ naturæ conuenientissima, sunt

oblonga, carne cum dura, tum exigua, ſiccitate nonnulla participantia. cortice exteriore tenui, ſapore non prorſus dulcia, ſed μίσα id eſt dulcacida, qualia Damaſcena cumprimis habentur. Hæc enim mediocriter humectant ac refrigerant. Multa porro & varia prunorum genera reperiuntur, non omnium tamen vſus approbatur. In hoc genere ſunt aggreſtia quædam parua, dura acerbaque, & cibo iniucunda, Galeno ἀγριοκακκύμηλα vulgo pruneola ſiue prunula nominantur. Horum fructus, inquit Galenus l. 7. de ſimpl medic. facult. capite 35. euidenter adſtrictorius eſt, ventremque ſiſtit. Quo fit vt aquam nonnulli ventri ſiſtendo accommodatiſſimam inde eliciant. Cæterum pruna quæ ventris ſubducendi gratia ſumuntur, in aqua frigida, prius quam ingerantur, aliquandiu præmaceranda ſunt. Ita namque præparata magis tum humectant, tum refrigerant, adeoque ad appetentiam, quæ collapſa fuerit, excitandam, & ad flauam præterea bilem, quæ in ventre habetur detergendam ac ſubducendam accommodatiora fiunt. Quare bilioſis etiam non ſolum febribus, ſed aliis quoque morbis ſalubria redduntur. Pruna recentia atque humida ſiccis valentius quidem alterant; ſed excrementitium magis & peioris ſucci corpori præbent alimentum. Sicca vero non ſolum ad nutritionem accommodatiora ſunt, verum magis etiam corroborant. Quod de prunis hoc loco diximus, idem de ceraſis quoque aliquo modo intelligi poteſt: ſed horum humiditas, quam illorum ſubtilior ac minus lenta eſt, quo fit vt minus etiam alant. De prunis Dioſcorides lib. 1. cap. 134. Galenus & Meſues locis paulo ante citatis, & Auicenna lib. 2. Canonum cap. 539.

ANIMADVERSIO.

PRuna Græci κοκκύμηλα vocant vel ob figuram quam similem *Cocco Cnidio* habent, vel quod inter poma *celeriter ac velociter* maturescant, est enim κόκκυ idem quod ταχύ. Latini *prunum* dicunt aut ab *vnitate*, aut à græco προύμνον quod Galenus lib. 7. simplic. apud Asianos *syluestrem prunum* significare docet: probabile autem est fructum hunc ex Asia Romam esse delatum post Catonis ætatem qui suo tempore iam conquerebatur Asiaticas delitias Romam importari: res ergo ipsa & nomen ex Asia defluxit, variæ prunorum species vulgo notæ: Temperies & facultas magis obscura. Auicenna enim frigida pruna facit in principio secundi gradus, humida in fine tertij, alii frigida tantum in principio primi gradus, humida in fine constituunt: quod postremum profecto intelligendum est de iis prunis quæ solidiori sunt carne & duriori; primum vero illud de iis quæ carne sunt molliori & liquidiori. Similiter in assignanda earũ virtute dissidet Galenus à Dioscoride, hic enim cap. 142 lib. 1. Damascena pruna desiccata vult aluũ cohibere, Galenus 7 simplic asserit laxare: conueniunt inter se si dixerimus per se aluum mouere, per accidens coercere quatenus scilicet ob eorum dulcedinem ac suauitatem auide expetuntur & retinentur à partibus nutritiis proindeque etiam dicuntur à Dioscoride εὐστόμαχα cum paulo ante dixisset pruna minime videlicet siccata κακοστόμαχα. Semper autem memoriæ mandandum est in describendis prunorum & aliorum fr u ctuum facultatibus

ibus distinguendum esse inter maturos & immaturos, inter dulces, austeros, & acidos. Immaturi enim magis semper adstringunt, acidi magis stomacho grati, dulces copiosius alimentum præbēt. Quem vero succum corpori præbeant pruna explicatum habetur à Galeno 2. de aliment. facult. cap. 31 & cap. 7. libri de attenuante victus ratione cætera non repeto.

DE PYRIS.

CAP. LVI.

ADDE pyro potum nux est medicina veneno:
Fert pyra nostra pyrus sine vino sunt pyra virus.
Si pyra sunt virus sit maledicta pyrus.
Dum coquis antidotum pyra sunt, sed cruda venenum.
Cruda grauant stomachum, releuant sed cocta grauatum
Post pyra da potum, post pomum vade cacatum.

HIc docetur imprimis, vt super pyrorum esum vinum bibatur, idque tum vetus tum odoratum: atque eius quidē rei ratio reddita est supra cap. 7. Pyra enim sanguinem seroso replent succo, inflationesque ac colicos cruciatus suscitant. Vinum ergo cum calefaciat, tenuet, flatus discutiat,

& serosam redundantiam consumat, super ipsis conuenientissime bibitur. Deinde Nucem veneno medicinam esse traditur, de quo copiose supra, c.14. Secundo ac tertio versu dicitur pyra, absque vino commansa esse virus, hoc est, nocere humanæ naturæ, cuius ratio iam reddita est. Ne quis interim simpliciter, vt de illis quæ excessu qualitatum elementorum, quarum mistione constant, aut propria qualitate, siue forma [vt vocant] occulta venena esse noscuntur, ita de pyris quoque suspicetur. Si enim commansa perniciem subinde vel noxam aliquam inferrent, ac proinde arbor ea ferens merito detestabilis esset, adeoque ob id ipsum exscindenda, atque in ignem coniicienda. Quarto versu innuitur, pyra recentia & cruda esse venenum, id est, nocere humanæ naturæ. Nam extra hoc quod sanguinem seroso atque ebulliente replent succo, inflationes & colicos cruciatus excitant, phlegmata etiam ac scabiem generant. Cocta vero contra ἀντίδοτον, id est, remedium præstant, perinde atque illa paulo ante præstare diximus, quæ cum vino manderentur. Atque hæc sane vltimo post alios cibos loco sumenda potissimum sunt: ita namque excrementorum subductionem adiuuant. Quinto versu docetur, crudorum pyrorum esum grauem esse stomacho. Ipsum enim non à concoctionis tantum opere distrahit, sed flatibus etiam distendit. Cocta vero è contrario grauatum stomachum leuant & reficiunt, inque suum pristinum vigorem restituunt. Vltimo tandem versu hoc in primis præcipitur, vt vinum super pyrorum esu bibatur: cuius quidem ratio iam reddita est. Deinde, vt à pomorum esu aluus subducatur: quam rem Galenus lib. 2.c. 21. de aliment. facult. sic scribens confirmat: Poma acida cum succum crassum in ventre inuenerint, ipsum incidunt,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

ac deorsum subducunt, ob idque deiectiones humectant. Quod si ventrem purum inuenerint, ipsum magis sistunt. Porro succus dulcis cum sine acrimonia & crassitie, hoc est, solus plane fuerit, celerius, quantum in ipso est, distribuitur. Quod si acrimoniam aut crassitiem habuerit, citius subducitur. Eadem habet Oribasius lib. 4. Synopseos ad Eustathium filium cap 69 & Auicenna 2. Cano. cap 569. Quinetiam hæc adsignari potest ratio, nempe quod poma flatum in ventriculo excitent, flatus vero per anum deinde facile emittantur.

ANIMADVERSIO.

PRuctum quem Latini à pyramidali figura pyrum vocant, Græci appellant ἄπιον, ὄγχνην καὶ ἀχεράδα, quorum primum illud dictum vel ὅτι πρῶτον ἐν Ἀπίᾳ γέγονεν *quod pyrum in Apia Peloponnesi regione ortum primo sit*, vel παρὰ τὸ ἐν διψηροῖς τόποις φύεσθαι *quod in locis siccis nascatur*, vel διὰ τὴν ποιότητα τοῦ χυλοῦ αὐτῆς *ab eius succi qualitate*. ὄγχνην vero deducunt παρὰ τὸ ἄγχειν *à suffocando* quod acerbitate sua vehementer adstringat. Plutarchus in quæsti. græca 51 obseruat Argiuorum pueros quibusdam festis βαλλαχεράδας seipsos appellare, quod primi ex agris in planitiē ab Inacho deducti pyris syluestribus victitarint: quodque tum primum ἀχράδες in Peloponneso visæ essent, quæ dicebatur ἄπιος, hinc factū esse vt ἀχράς dicta quoq sit ἄπιος. Et profecto illa regio nō tā ab Apide Phoronæi filiō ἄπιος dicta est, vt vult auctor Ethymol quam διὰ τὸ Nomen.

ἐπιδαψιλεύειν ἐν αὐτῇ τὸ φυτὸν, *quod multæ in ea regione pyri arbores naſcerentur.*

Pyrorum multa genera recenſent Dalechampius lib.3 hiſt. plant. cap. 7. & Bened. Curtius Hortorum lib.23.cap.14.necnon Bruyerinus li. 11. ca.18. ſed pleraque omiſerunt cum nemo poſſit ſingula enumerare. De temperamento nihil certi definiendum prius quam de ſapore conuenerit: Auſtera enim & acerba dubio procul frigida & ſicca; dulcia vero & ſuccoſa, moderate calida & humida, veniunt autem & in cibum & in potum: In cibum quidem variis modis parata, cocta, cruda, elixata, toſta, ſaccharo, vino, cinnamomo, aniſo, fœniculo, butyroue condita, exſiccata, conciſa, incruſtata, mille denique modis apparata. Potus vero ex eorum ſucco concinnatur, quod *Pyraceum* vocant, qui tamen tantæ non eſt gratiæ, aut vtilitatis quam potus ex pomis. Eleganter Galenus facultates pyrorum explicat lib. 6. ſimplicium, & libro ſecundo de aliment. facult. cap. 24. vt de his plura dicere neceſſarium non ſit.

Genus.

Temperies.

Vſum in cibis.

Primus autem capituli verſus ſic intelligi debet, quemadmodum nux ſeſe habet ad venenum, ita & vini potus ad cruda pyra, Sed nux veneno aſſumpto remedium eſt, ergo & vini potus pyris eſitatis. Quod vero pyra ſine vino ſumpta venenum ſint, nemo hactenus affirmauit, niſi venenum latius vſurpemus pro quacumque noxa: certum enim eſt jeiunos eſitata pyra lædere: eorum vſum etiam valentibus oneroſum eſſe, quo pertinere poteſt vulpis odium in pyra, quæ numquam pro cibo attingit niſi difficulter & in fame, vnde adagium hoc fluxit tractum ex Plauto in Muſtellaria,

An pyra venenũ.

Tam facile vinces, quam pyrum vulpes comeſt.

Quod quidem in eos dici ſolet, qui rem perdifficilem aggrediuntur. Certum præterea eſt deuorata quædam pyra ſtrangulare homines, tanta

est enim saporis gratia, vt mandendi finis non sit. Grauiditatem impedire portatam à muliere pyri radicem prodidit Albertus Magnus; etiam pyris eandem uim inesse, si iuxta vel supra se mulier habeat; alii tradunt latentia in parturientis lecto pyra, aut illuc transportata partum iuuare. Sed & nonnulla pyra tanta acerbitate displicent, vt deuorari nequeant, strangulare vero videantur, vnde *strangulonea* dicta. Hæ & similes noxæ fecerunt, vt pro venenatis pyra habita sint, ni cocta prius fuerint, aut vini potu castigata. Merum tamen vinum superbibendum esse non consulerem, quod in venas malignum & incoctum pyrorum succum deducat, crudumque sanguinem efficiat. Obseruatum quippe fuit vini haustu ab esu pomorum & pyrorum intolerabiles cruciatus, & dolores ventris secutos: testisque est Rodolph. Goclenius tractatu de vita prærogan da cap. 11. ab esu pyrorum quemdam cereuisiæ potu periisse. Hic tamen nonnulli diorismi afferri possunt & debent ex eis repetendi, qui quæstionem hanc medicam agitauerunt. *An post crudum merum.*

DE PERSICIS, RAcemis, & Passulis.

CAP. LVII.

PErsica cum musto vobis datur ordine iusto
Sumere, sic est mos nucibus sociando racemos,

Passa nocet spleni, tussi valet, est bona reni.
" Vtilitas vuæ sine granis & sine pelle
" Dat sedare sitim iecoris, cholerǽque calorem.

DVo præcepta imprimis hoc loco traduntur. Ac primum quidem vt mustum cum persicis bibatur, aut sane persica simul cum musto exhibeantur. Mustum namque calefacit admodum, ebullitionemque in corpore efficit: sed persica ebullitionem hanc atque excalefactionem frigiditate sua cohibent & moderantur. Contra verò persicis, cum vehementius refrigerent, merito adhibetur mustum, quippe quod frigiditatem eorum, ne ventriculo noxam inferant, calore suo facile mitiget ac temperet. de persicis supra cap. 7.

Secundum vero, vt vuarum racemi cum nucibus edantur: quod de aridis potissimum & antiquis nucibus intelligendum est. Virides etenim ac humidæ per se salubres censentur: antiquæ vero & aridæ excellenter siccant, adeoque ob oleosam suam qualitatem prompte in corporibus accenduntur. Iure igitur vuarum racemi cum ipsis mandendi veniunt, vt qui exsiccationi atque inflammationi humiditate sua resistant. De nucibus copiose supra.

Tertio deinde versu traditur, passulas siue vuas passas lieni officere. Ipsum enim communi ratione dulcium omnium obstruunt atque lædunt. Hinc Galenus in libro de attenuante diæta cap 9. in hunc modum scriptum reliquit: Vuæ passæ si non sint adstringentes, lieni quidem & hepati tumentibus non conueniunt: thoraci tamen ac

pulmonis affectibus conducant. Renibus etiam conferunt, quippe quos lauant & abstergunt, vrinamque cient. Renes namque multa ad ipsos deriuata humiditate mundantur. Sed de his quoque supra.

ANIMADVERSIO.

Non esse *Persicam* arborem eandem cum *Persea* quicquid Columella, Nicandri interpres aliive plurimi censuerunt, Plinius, Galenus, Aetius, Aegineta existimarunt qui diuersis capitibus de *Persica* arbore, & de *persea* egere, *Persicam* arborem μηλέαν περσικὴν vocantes, *Perseam* vero περσαίαν. variis autem nominibus, apud diuersos vocatam *Persicam* reperio, nam & μηλέα περσικὴ à regione vnde primo aducta est, & ῥοδακηνὴ vel vt placet Suidæ ῥοδακινέα ab insula Rhodo in quam à Perside translata fuit, & δωρακινὸν seu δοράκιον appellata fuit non satis nota origine: forsan vero ἀπὸ τοῦ δώρου sic dicta est à magnitudine, quod palmum vel æquarent, vel implerent eius fructus: duracina tamen Persica definit Plinius libro decimo quinto capite vigesimo octauo, quorum corpus ligno adhæret, auellique nequit, quod nostris *Presis* & *Myrecotonis* accidit, quamuis alii à solidiori compactiori, duriorique eorum carne deducta malint. Enimuero placet Iano Cornario libro secundo commentariorum medicorum capite secundo, & in Dolabella ad cap. 81. lib. 1. Pauli Aeginetæ loco δωρακινὸν, ῥοδάκινον vbique substituendũ esse, & apud Plin atq; Columellam pro *Duracenis*, *Rhodacena* legendũ, existimatq.

Nomen.

Duracinum quid sit.

errorem eſſe alicui ſemidocto imputandum, *qui non intellecta, nec alicubi lecta Rhodacenorum appellatione in eam ſuſpitionem venit duracina legi debere ob oſſium videlicet duritiam.* Quæ quidem opinio Mathiolo non arridet, nec Dalechampio exiſtimantibus nullum errorem ſubeſſe, vel in Plinio, vel in Æegineta. Ac certe vt de illa difficultate ſenſum meum aperiam, credibile eſt perſicam arborem à Græcis primo vocatam fuiſſe μηλέαν περσικὴν ſeu περσέαν quod pro vna eadẽque arbore vtraq. ſumeretur; dein vero à Rhodo inſula vbi ad florẽ tãtum perueniebat ῥοδακήνην, tandem vero ſequentibus ſæculis barbaro nomine à Latino deducto δωρακινὸν. Priori appellatione vſi ſunt ſunt Galenus, Paulus, Ætius Oribaſius: qui vt dictum eſt diuerſis capitibus περὶ μηλέας περσικῆς καὶ περὶ τῆς περσέας egerunt. Perſeam autem pro perſica arbore vſurparunt Dioſcorides l. 1. Nicander in Alexipharm. Plutarchus tractatu de Iſide & Oſiride, & inter Latinos Collumella in horto. At vero ῥοδακήνης appellatio nec ita priſca, nec ita frequens, reperitur tamen apud Scholiaſtem Nicãdri in Theriacis, Suidam in dictionario, Simeonem Sethi in ſyntagmate, Ætium lib. 13. cap. 118. Nicolaum Myrepſum ſect. 3. c. 95. & Pſellum 11. de victus ratione cap. de iis, quæ ventrem citant. Quãuis autem nonnulli ſic dictam contendãt vel à roſeo rubroque colore, vel à roſarum odore, veriſimilibus tamẽ eſt ab inſula Rhodo potius ſic vocatam æſtimare, quod Plinius lib. 15. cap. 13. notet *à Perſide ſero in Rhodum tranſlatam proindeque à Catone non commemoratam.* Reſtat poſtrema appellatio quæ explicari commode nequit, niſi intellectis Perſicæ arboris differentiis. Quatuor vero Perſicorum genera conſtituit Palladius in Nouembri tit. 7. *Perſica*, *Armenia*, ſeu *Armeniaca*, *Præcoqua*, & *Duracina*. *Perſica* proprie ea ſunt, quæ hodie apud nos id nominis retinent. *Armeniaca* erant

olim ex Persicis minima, vt docet Dioscorides, eademque penitus cum *præcoquis*, sic opinor à Romanis dictis quod citius quam vera Persica maturescerent τὰ δὲ μικρότερα, inquit Dioscorides lib. 1. cap de pomis καλούμενα δὲ ἀρμενιακὰ ῥωμαϊστὶ δὲ πραικόκια, *quæ in genere persicorum minora sunt & Armeniaca dicuntur, à Romanis vocantur præcoqua*: quibus quidem ex verbis colligere licet *Armeniaca à præcoquis* minimè distincta fuisse, sed vsu tandem venisse vt *Armeniaca* desierint esse persica pomorumque illud genus constituerint quæ nos vocamus *abricoqua*, gallico nomine à Latino deducto, vel à Græco βερίκοκκα quo vsus est Simeon Sethi in syntagm. Nec opinior *Armeniaca* seu *præcoqua* à Persicis defecisse melius demonstrari potest quam ex Ægineta & Martiali, hic enim lib. 13. epigram. 46 sic habet.

Vilia maternis fueramus præcoqua ramis,
Nunc in adoptiuis persica cara sumus.

Ille vero lib. 1 cap. 81. πραικόκκιά τε καὶ δωρακία, καὶ ἀρμένια κρείττονα τῶν περσικῶν, *præcoqua, doracia, & armenia*, poma meliora esse persicis asserint, manifesto *præcocia à Persicis*, seiungens, quo loco quæri potest quid Paulus per δωρακία intelligat: Cornarius legendum ῥοδάκινα, Mathiolus in cap. 131. lib 1. Dioscoridis speciem esse armeniaci pomi distinctam à præcocio & armenio arbitratur, vterque meo iudicio perperam, ῥοδάκινα enim nemo legerit cum non esse distincta à persicis, sed ipsamet esse persica ipse fateatur Cornarius, quod si ita est, quomodo Paulus dixisset Persica meliora esse Persicis? fane nescio. Quod etiam δωρακία species sint armeniacorum pomorum nemo hactenus præter Matheolum, idque sine auctoritate vel ratione protulit. Itaq. vel retinendum esse δωρακία vel ῥοδάκινα emendandum duco, ipsaque omnino eadem esse cum præcocis

Cornarius & Matheolus improbantur.

maioribus quæ in molem per insitionem accre-scentes, distinguuntur specie ab Armeniis quæ quod sponte gignantur exigua sunt & parua. Nomen autem *Doraciorum* seu *Duracinorum* sumpserunt, ex insitione seu vt rectius loquar ex insoliatione arboris *armeniaca* quæ fiebat in alia arbore crassi corticis ac proinde durioris ligni seu solidioris, parumque medullosi. Florentinus enim libro decimo geopon. cap 75 tres insitionis modos constituit ἐμφυλλισμὸν, ἐγκεντρισμὸν καὶ ἐνοφθαλμισμὸν *insoliationem*, *insitionem* proprie dictam, & *inoculationem*, quarum quidem *infoliatio* fiat in arboribus crassi corticis *insitio* vero in arboribus tenuis corticis intra medullam humiditatem habentibus. Fructus ergo arborum in arboribus crassi corticis insitarum vt solidiores erant ac duriores sic crassiores, ex quo factum fuit, vt fructus omnes ex insitione & cultura maiores facti, *Duracini* à Latinis vocarentur, sic Plinio *Duracina* vua dicta est capite primo libro decimo quarto, quod crassior collo esset, visusque est Columella capite quadragesimo tertio libro duodecimo, *ollares* vuas & *bumastos* cum Duracinis confudisse: sic *Duracina* appellata Cerasa quæ maiora. Atque ex hac obseruatione primo colligitur apud Aeginetam δοράκινα armeniaca eadem esse cum præcocis maioribus, Armenia autem simpliciter dicta eadem cum præcocis minoribus, sicque duas tantum illic dari Armeniacorum malorum differentias non tres, vt placuit Mathiolo. Secundo arguitur inde *Duracina* persica, proprie esse quæ ex insitione maiora euaserunt, seu quæ ex arboribus insitis progignuntur: quapropter Martialis ea vocat *Adoptiua*, quibus apud Romanos gratiæ & pretii palma fuit, *cum singula poma trecentis nummis venderentur*; hoc est septua-

Duracinorum origo.

ginta quinque aſſibus ſi credimus Budæo lb. de aſſe, propter quod etiam immenſum pretium ab eodem Martiali *cara* dicta fuere. Atque hoc nomine vſi ſunt in deſignandis pomis perſicis apud Latinos Columella & Plinius, apud Græcos Paulus Conſtantinus Cæſar Geoponicorum libro decimo,& Gloſſ. Græcolatinæ in quibus tamen loco δορἀσιγον δοράκινον eſt legendum.

Glossæ emendatæ.

Verum præter has appellationes perſicis tributas, alias etiam nonnullas ſortita ſunt, Nam apud Athæneum libro tertio dicuntur περσικὰ κοκκύμηλα *pruna perſica*, ὀξύμαλα quoque & κἀδρια cumque proprie in pomorum ſint cenſu, locum tamen obtinuere inter nuces. Nam Macrobius Saturnali. libro ſecundo capite decimo quarto et Plauto & Suenio viro longe doctiſſimo *perſicum malum nucem molluſcam* vocari ait ſcilicet quod cæteris omnibus nucibus mollior ſit

Quod ad temperamentum perſicorum attinet, ea quidam in tertio gradu refrigerantium humectantiumque poſuerunt, alii in primo alii in ſecundo, *quod melius eſt factum*, inquit Simeon: quæ poſtrema ſententia eſt Pauli lib 7. minus tamen frigida cenſeri debent ob tacitum amarorem quo ipſa non minus quam arbos, prædita ſunt: propter quem ſaporem, minimum quoque nutrire ipſa par eſt. cum omne quod nutrit, ratione ſuæ dulcedinis nutriat. Gal de aliment. facult. cap 19 facile corrumpi eorum ſuccum prauumque & malignum eſſe aſſeuerat, addit Aegineta libro primo capite decimo octauo, mali *eſſe ſucci*, *aceſcere*, *facile corrumpi*, *deterioraque haberi præcoquis & Armeniacis*. Plura alia adducit Simeon in eorum opprobrium,cui reluctari videtur Dioſcorides perſica faciens εὐστόμαχα καὶ εὐκοίλια *ſtomacho & aluo accommodata*; Diphilo

Temperamentum perſicorum.

Siphnio μέσως εὔχυλα καὶ θρεπτικώτερα τῶν μήλων *succi mediocriter boni & plusquam mala nutrientis habentur.* Plinio libro decimo quinto capite duodecimo dicuntur. *Innocua & expetita* ægris. Manifesta in his auctoribus pugna, quam duplici responsione tolli posse existimo: prima est eos qui stomacho commoda dixere Persica habuisse rationem potius odoris quam succi: tanta enim odoris est illis suauitas, vt cardiacis subueniant, orisque fœtorem vitio stomachi factum emendent. Vidisse se Iul. Alexandrinus narrat lib. 10. salub. esu Persicorum sedatum fuisse continuum vomitum ex maris iactatione excitatum. Secunda responsio est eos qui boni succi dixerunt Persica locutos non fuisse absolutè, sed relatè tantum ad olera ex obseruatione Petri Hispani comment. ad caput Isaaci de Persicis. Notandum præterea est noxam Persicorum augeri, si post alios cibos sumantur, minui vero si ante cibos ingerantur, maxime ab iis qui frigido non sunt stomacho, sed æstuanti & feruido. In his enim ciborum appetentiam excitant, & feruorem extingunt. Non debent autem assumi, nisi matura continuo vinum superbibendo. Quamuis autem Salernitani mustum bibendum consulant, mihi tamen magis probatur cum Isaaco & Simeone vetus vinum odoriferum, quod per se tota sic ebibant, vt ab eo superentur, ea enim ratione succi noxa retunditur: quod si ipsa viuum superent periculum est ne in venas vini beneficio citius deducta celerius grauiusque lædant. Proinde Simeon Sethi sedulo prohibet, ne post esum Persicorum aqua bibatur, vel cibaria acria superingerantur, quod serosum sanguinem pariant, febresque putridas gignant, longas & quæ difficulter soluantur. Vulgus Gallicum arbitratur nucleum Persici noxam eam aufferre, quam pulpa infert, nec iniuria sane cum inciden-

Contradictio diluitur.

di, detergendi, aperiendi, calefaciendi, siccandique facultate polleat. Sed vt dictum est vino generoso nihil præstantius vnde vulgare istud carmen per mensas iactari solitum,

Petre quid est pesca ? cum vino nobilis esca.

Cæterum egregium præceptum tradit de esu Persicorum Actuarius lib. de spirit. animal. nutrit. c. 6. his verbis. *Solent*, inquit, *persica nisi facilé aluum subierint in corruptelam abire, & cum humoribus vna immutari, quoscumque tandem offenderint. Quamobrem quibus ægre per aluum descendunt, consuluerim ego iis omnino, vt ne ea quidem attingant, nisi quis tẽperamenti propri tate corpus affirmet, libenter alimenta huiuscemodi admittere.* Hæc ille, plura non addo cum repeti possint ex Plutarcho lib de Iside, Athenæo, Dioscoride, Plinio, Simeone, Bruyerino Iul. Alexandrino, Curtio, Hispano, &c Porro multa hic disputari possent de vuis & de nucibus quarum meminere Salernitani, sed quis vuarum omnes differentias breui commentario perstringeret, quæ non nisi iusto volumine explicari possũt? Dodonæus historiam vitis & vini vno libro conscripsit, Iacobus Horstius opusculum de vite vinifera eiusque partibus edidit, Andreas Bacchius libris de naturali vinorum historia de vuis tam multa protulit, vt superfluum sit post tantos viros aliquid de vuis annotare. Interea notandum non propter vuas, edendas esse nuces cum earum succus prauus & malignus quicquam addere bono vuarum succo non possit, sed propter nuces assumendos esse racemos ad edomandam earum maliciam, iuuandam coctionem ac distributionem earum, ac denique retundendam noxam quam stomacho inferre creduntur. Plura inferius.

DE MORIS.

CAP. LVIII.

„ MOra sitim tollunt, recreant cum
„ faucibus vuam.

ANIMADVERSIO.

NOn ausim silentio prætermittere: *Mora* quorum arborem parens meus principis Alensoni Caroli noni Christianissimi Regis fratris medicus quondam ordinarius inter sua insignia gestabat in argumentum prudentiæ quæ necessaria est iis, qui se Regum principumque famulitio addicunt. Est enim *Morus* arborum sapientissima licet fatuæ & stolidæ nomen à Græcis per antiphrasim adepta sit, quod nimirum.

Parens autoris medicus.

Exacto nonquam nisi frigore germinet arbos
Vrbanarum arborum omnium, inquit Plinius, *nouissima floret Morus serotino germinatu se prodens, nec nisi exacto frigore. Sed cum cœpit, in tantum vniuersa germinatio erumpit, vt vna nocte peragat, etiam cum strepitu.* Est autem dictum Morum à Græco μόρον quod nonnulli ἀπὸ τῆς μωρίας per antiphrasin, deducunt, ergo ἀπὸ τοῦ μόρου, τὸ βοῦον designantis quod *arboris flores ex villosa congerie* constent; alii malunt, dictum ἀπὸ τοῦ μόρου quod Cypriorum lingua ὀξὺ

significat, sunt enim mori folia in summo acuminata radix, cuspidata.

Differentiæ Mororum duæ, alba in cibo minus nobilia & expetita, nigra quibus plurima inest gratia. Alborum arbos frequens seritur propter folia, quibus bombyces nutriuntur hoc est vermiculi lanam sericeam gignentes. Nigrorum planta ad vsum medicum, & ad alimoniam plantatur. Sunt autem mora matura quidem & dulcia modice refrigerantia, & humectantia multum, acerba vero & immatura frigida sicca: dulcia ex stomacho facile eiiciuntur, ventrem humectant, & vrinas prouocant: ieiuno stomacho assumpta refrigerata prius in aqua frigida sitim aufferunt, æstum & squalores ventriculi temperant, hepatisque feruorem extingunt. Existimauit Auicenna mora frigida esse & humida, Isaac calida, Rhases temperata, quas pugnantes sententias sic conciliandas docet Petr. Hispanus vt ratione suæ substantiæ sint frigida, ratione suæ citæ conuersionis temperata eo sensu quo statuit Galenus oleum esse temperatum, quod cito conuertatur pro natura rei admistæ; & denique calida esse cōparatione facta ad immatura: pari etiam modo conuenit inter eos qui mora laxare, quique aluum stringere statuunt: matura enim laxant, immatura adstringunt. Genus. Temperies.

Cæterum mora esitantibus duo præcepta sedulo obseruanda veniunt, primum est vt stomacho vacuo & mundo committantur, alias corruptioni obnoxia sunt ac putredini, Induunt facile naturam eorum quibus cōmiscentur, alterum est vt ingerātur ante alios cibos ne diu restitent in stomacho, moraque putredinem primo acquirant dein aliis impertiāt cibis Nec quemquam morari debet Horat. 2. sermonum scribens salubriter cum degere. Vsus. in cibo.

——*Nigris qui prandia moris finiet.*

Quo enim sensu verba illa accipienda sint superius admonui.

Nec prætereundus est vsus ille mororum à Salernitanis commemoratus recreandi fauces & vuam. Is autem maxime dependet ex facultate adstringenti, siccanti, & refrigeranti, quod intelligendum est vbi indicatio adest reprimendi & repercutiendi humores à capite, vel aliis partibus ad guttur affluentes, quo tempore vsurpanda sunt mora immatura & acerba. Quoties vero impacti humores & fixi digerendi & consumendi sunt, cauendum ab immaturis, ad matura autem confugiendum quæ benigno suo calore atque humiditate & sedare dolorem, & diaphoresin promouere, & duras tensasque partes emollire possunt. Cætera repetantur ex Athenæo, Mizaldo, Iul. Alexandrino, Porta, Plinio, Curtio. vnum addo in mororum commendationem & salubritatem. Refert Hegesander sua ætate intra viginti annorum tempus cum mori fructum non tulissent, tantam podagræ pestem omnes inuasisse; vt non homines tantum verum & pueri puellæque ac eunuchi & mulieres quoque eo morbo laborarint: nempe quod eo fructu ventriculum & iecur non refrigerassent, nec sanguinem suo sero purgassent, quod moris deturbari & euacuari notant Arabes.

DE FICVBVS.

CAP. LIX.

„ PEctus lenificant ficus ventremque
„ relaxant.

Seu

"Seu dantur crudæ, seu cum fuerint bene coctæ.
"Nutrit & impinguat varios curatque tumores.
Scropha, tumor, glandes eius cataplasmate cedunt
Iunge papauer ei confracta foris trahit ossa.

Hic duæ ficuum cataplasmatis modo impositarum facultates referuntur. Ac prior quidem, quod cum aqua, siue alio quopiam conuenienti liquore decoctæ humidæque impositæ scrophulas, glandes atque tumores discutiant. Per scrophulas vero, quemadmodum doctissime à Iano Cornario in c. 8. li. 1. Macri scribitur Latinis non recepto adeo vocabulo, strumæ intelliguntur. Videtur autem ex Græca voce factum esse. Sicut enim Græci χοιράδας appellant, quas nos strumas dicimus, sic visum fuit huic, qui primus scrophas appellauit eos glandularum circa collum ac guttur tumores Græcæ vocis etymon exprimere, χοιράδες enim ἀπὸ τῶν χοίρων appellatæ sunt, hoc est à porcis ac suibus: vel quod Auicenna 3. 4. tract. 2. c. 9. teste, ob edacitatem haud raro circa hoc animal reperiantur, vel quod earũ figura porcis plurimum adsimiletur. Per Glandes accipiendus hoc loco abscessus, vt Guidoni Cauliaco placet, vt cumque mollis, vnicus, mobilis & separatus à partibus circumiacentibus: in emunctoriis plerumque nascens: talis enim à glandis forma quam præ se ferre videtur, nomen claturam accepit. Lege Io. Taguitium lib. 1. institutio. chirurg. c. 13. Porro per tumores quælibet inflationes in quauis corporis parte exortæ intelligi

Ficuum facultates.

Aetius l. 15. c. 5.

possunt. His enim omnibus curandis ac maturandis ficus in aqua cum momento aceti, vt penetrationem earum adiuuet, decoquendæ sunt, donec mollescant, mox liquore per colum transfuso ficus ipse in mortario contūdendæ, ac cum eodem rursus cataplasma informandum. Cataplasma autem proprie medicamentum vocatur, quod è plantis viridibus contusis, vel iisdem ad mollitudinem vsque in aqua decoctis componitur: id quod innuitur etiam vulgato versiculo:

Tunc cataplasma facis, cum succum ponis & herbam.

Posterior vero facultas: quod cum papauere impositæ ficus fracta extrahant ossa. Quo sane loco erraticum illud papauer intelligendum est, quod in aruis passim nascitur flore rufo, & capite pollicaris vnguis magnitudine. Pueri in Scholis ἐγκαυστὸν, id est, atramentum librarium ex contritis florum foliis conficere solent. Dioscorides libro primo capite centesimo quadragesimo secundo de foliis eius priuatim testimonium præbet, quod cum ficubus cataplasmatis modo imposita ad extrahendum ossa fracta conducant. Sed adscribam ipsius verba Ἀνάγουσι δὲ ὀλυνθοι καὶ ὄστα σὺν μήκωνος ἀγρίας φύλλοις, id est, Grossi cum syluestris papaueris foliis ossa extrahunt.

Vermiculos, veneremque facit, sed cuilibet obstat.

Duo hic traduntur effectus ficuum. *Primo* namque ex largiore ipsarum vsu pediculorum multitudo prouenit: quod de iis potissimum intelligendum est, quæ, vt refert Galenus libro secundo de aliment facult. capite octauo, & post hunc Auicenna 2. Canon. capite 283. maturæ prorsus ac siccæ sunt: quandoquidem sanguinem non admodum bonum sudoremque multum gignunt. *Deinde* vero ad Venerem irritant. Excrementitia enim sunt, & inflationes pariunt, quibus vir-

erigitur, & Venereæ roborantur vires. plu-
supra.

ANIMADVERSIO.

FIcus simplicis vitæ principiũ fuit, propterea magnus eius vsus & gloria apud antiquos. Laus ficuum.
nanio ficus dictæ sũt τοῦ χρυσοῦ χρειοδεστέραι *auro meliores* Homero γλυκεραὶ καὶ ἀγλαόκαρποι. Pausaniæ ἱεραί. In conuiuiis Lacedæmoniorum quæ Phidia vocabant, singulis conuiuarum mensis ficuum aliquot minæ destinabantur: nec enim sine eo cibo edere volebant, qui ex mitioribus primus inuentus fuit. Veteres vt dulces anni dies à dulcibus auspicarentur, Calend. Ianuar. caricas & mella amicis ac propinquis elargiri solebant. Athenienses locum in quo primum repertam ficũ aiunt, *sacram ficũ* appellabant, fructum vero ἡγητήριον quoniam in ea primum inuentus sit cibus domesticus. Ex Græcis eruditissimi priuatim volumina eius laudibus dicarunt, vt propterea mirum non sit, si tam effuse Plinius in illius prædicationem decurrat. Nolim Nomē.
autem hic omnes fabulas commemorare, quæ de eius nomine circunferuntur, dictam à fœcunditate Latini auctores volunt, à Sycea ex Titanibus vno σῦκον Græci. Fici genera duo satiuum, & syluestre quod à Græcis συκῆ ἀγρία & ἐρινεὸς à Latinis *Caprificus* appellatur. Fructus quoq. duplex im- Genus.
maturus qui ὄλυνθος nobis *Grossus* dicitur & maturus qui si recẽs & viridis ficus propriè, si desiccatus ἰσχὰς seu *Carica* vocatur, pinguis etiam dicta; quod si maturitatis falsam speciem prætendat, φηλῆκες appellationem sumit, *Psytalia* est quæ neque recẽs

neque arida, *Iscadoptes* quæ sale condita ex Cratino. ficuũ fundũ attici *vmbilicum* vocant, folliculum *grumam*: grana κεγχραμίδας & *frumenta*; succum, *lac*, lacrymas sauciatæ arboris *opon* quod generaliter multi ad arborum omnium lacrymam protendunt: decoctum, *syræum & sycion*. ficuum generum ingens, tam apud Græcos, quam Latinos numerus vti in alia arbore tot reperire non sit: nam & figura & colore & magnitudine differunt, regionibus quoque & prouinciis, Auctorum denique ipsis nominibus, quæ omnia methodo & ordine digesta legi possunt apud Curtium lib. 24. hortorum. *Ficus* primo ordine calefaciunt intento, desiccant medio primi quod de *caricis* est intelligendum, nam *virides* propter admistam humiditatem facultatis sunt imbecillioris. Certe quanto longinquior est ficus à maturitate tanto minus calida est, sed crassarum magis partium, cum matura & sicca partium quandam tenuitatem obtineat. Quæ *pinguis* existit, concoquit magis, quæ gustu acrior, potentius exterget, & digerit.

Tempe-ries.

Vsum in cibis.

Olim tam recentes, quam passæ ficus panis & obsonii vicem habuerunt eoque cibo prisci Athletæ vires aluerunt, priusquam Pithagoras eos ad carnes transtulisset. Sole siccatis & sale conditis casei loco etiam vesci excogitatum. Nec iniuria profecto, cum minus quam cætera poma mali sint succi, cum ventrẽ cieant ac facile exeant, cumque fætis mundent & purgent. Medicinæ Princeps Galenus vt salubrem vitam degeret, ab omni fugaci pomo à 28 anno ad senectam vsque abstinuit exceptis exactè maturis ficubus ac vuis. Nutriunt ergo abundè, sed adstrictam & robustam non efficiunt carnem, vt panis & caro, sed mollem & laxam simulque vento ventriculum implent, nisi probe concoquantur. Compertum est vinearum & fi-

uum custodes quos Græci συκωρὺς vocant cibatu liberaliori ficuum obesiores effici, sed postea moxem illam corporis facile collabi atque detumescere. Tria autem cum in ficu reperiantur *cortex, semen, & caro* cortex quia siccus, ita coctu durissimus existit, semen coctionis expers est, sola caro it solutu facilis sic coctioni ac nutritioni accommodarior. Inter ficus vitia pediculorum generatio recensetur, quæ ideo fit, vel quia in impuris corporibus putrent ficus, vel quia subtilem sanguinem in puris corporibus producentes, faciunt vt eiusdemodi sanguis ad exteriores partes cito feratur secumque quidquid est humoris putrentis, vel pituitosi trahant, vnde postea pediculi generantur. Quod autem primò obseruant Salernitani ficus lenire pectus, id omnibus peræquè non probatur. Eas enim voci contrarias Demetrius Sceptius voluit, consuluitque vocis studiosis vt iis abstinerent exemplo Hegesinactis Alexandrini historiarum scriptoris, qui cum à principio pauper esset, Tragœdiarum optimus actor euasit, quod ficubus per octodecim annos abstinuerit: verum cum tenuandi facultate & incidendi, digerendi ac abstergendi eximia polleant, certum est earum esu εὐφωνίαν procurari: deinde vero si ea quæ renibus conueniunt, pectori quoque accomodata esse constat, cum arenulas è renibus educant ficus, vrinariosque meatus expurgent; expurgando quoque thoraci erunt idoneæ. Cætera patent ex commentario, & ex autoribus à me laudatis, legere potes aliquot problemata de ficubus apud Plutarch. in Sympos. & multa adagia apud Erasmum in Chiliadibus.

Pedibus les generant ficus.

DE MESPILIS.

CAP. LX.

MVltiplicant mictum, ventrem
dant mespila strictum.
Mespila dura placent, sed molli
sunt meliora.

al. Esicul. I. DVæ mespilorum vtilitates hoc loco recẽsentur. Vna quidem, quod mictum siue vrinam multiplicent atque augeant. Quod certe non primo & per se ac propria sui ratione efficiunt, sed ex accidenti. Fæces enim comprimendo indurant, quo fit, vt ventris humor ad vesicam distribuatur. Quinetiam ratio adsignari potest similis illi, quæ est apud Hippocratem aphoris. l. 4. Aphor. 83. Mictio noctu plurima facta paruam significat deiectionem. Quoniam, ait Philotheus, multa & magis conferta distributio facta est in iecinore, & alio deriuata est materia, ideo multæ vrinæ fluxerunt, parum autem stercoris, & è conuerso si multa stercoris deiectio fiat, pauca erit vrinarum excretio eadem de causa: nam parua distributio facta est, & ideo etiam parum vrinæ, multa autem per stercus deiectio, quoniam in ventriculo manet humidum. Altera vero, quod vẽtrem detineant: idque præstant maxime qualitatis ratione, quæ inest ipsis acerba admodum & styptica. Ex quo infertur hoc loco, mespila dura placere, quippe quæ ob adstrictionem aluo fluenti in cibo accommodatiss

Mictio nocturna.

me exhibeantur: sed mollia esse meliora, vt quæ magis nutriant, & aluum minus sistant. Illud porro neminem latere debet, omnibus huiuscemodi parce vescendum esse, non autem affluenter, vt pyris, persicis, ficubus, vuis, & similibus. Nullo enim ipsorum vt alimento, sed vt medicamento potius indigemus. Quod satis quidem colligitur ex saporis acerbitate, & duritie substantiæ, vt quæ præterquam quod tardius in arbore maturitatem consequuntur, minus etiam quam vt edi queant mollescunt. Atque hac sane de causa priusquam edantur, reponi solent donec emolliantur. Sic enim quamplurimum ex acerbitate & stypticitate amittunt, & in cibo suauiora fiunt.

ANIMADVERSIO.

Pauca de mespilis annotanda habemus cum Galeno teste l.2. de facult. aliment c. 25 non vt alimento, sed vt medicamento potiùs mespilis indigeamus. Si quis tamen eorum facultates scire velit, eas breuiter ex Simeone discat. *Mespila*, ait, *matura nonnihil caliditatis participant, immatura vero frigida sunt stupere faciunt, ventremq. sistunt*. Male autē Gyraldus vertit stupere faciunt, ϛυφῶδη enim vt habetur in Græco adstringentia seu obturantia significat. Sed vir doctus mēdum latere existimauit in Græco & loco ϛυφῶδη, ϛρυφνὰ legi debere quemadmodum apud Hippocratem, Galenum, Paulum & Ætium legitur, quæ vox *acerba*, *austera*, *dentes obtupescere facientia* designat. vtitur tamen Galenus verbo ϛύφειν in explicanda mespili natura libro secundo de aliment. facult. Isaac

Tēperies.

Gyraldi error.

diæt. particul. meſpira frigida & ſicca in primo gradu conſtituit, eaque ſi edantur ante cibum ingerenda, quod habeant vim ſtomachum roborandi vomitumque compeſcendi, quæ verba Hiſpanus ſic explicat vt debeant cum per modum medicamenti dantur, ante cibos aſſumi, cum per modum alimenti, poſt cibos quia eos faciunt deſcendere. Gratia autem in mollitie eorum eſt, aliàs edendo non ſunt. Vix autem molleſcunt in arbore ſed ſubſterni paleis ſolent. Cruda minus ſalubria cocta magis. Apponuntur autem vel ad ignem vt poma alia, vel decoquuntur in vino adiectis cinnamomo & ſaccharo, vel friguntur cum butyro recenti & ſecundis apponuntur menſis edulio ſatis ſuaui. Parantur etiam in panificium cum ſaccharo ad robur ventriculo conciliandum. Cum autem meſpila aluum conſtringant mirum eſt vrinas mouere eorum ſemina in puluerem contuſa: Certe Braſſauolus expertum ſe dicit puluere eorum ſeminum lapillos è renibus vehementer eiici, vrinas cieri, veſicæ lapidem minui: eorumque auxilio Petrum de Argenta plures quam ſexaginta è renibus lapides minxiſſe, & Andreæ Rhodo adeo lapides renum comminutos, vt in puluerem redacti ſine dolore exirent.

Braſſauolo nõ fiden dũ.

Perſuadere cupit credat Iudæus Apella
Non ego

Qui Hippocratis & Galeni doctrina imbutus, & in Pariſienſi ſchola inſtitutus, frequentique experientia rerum magiſtra inſtructus nullum eſſe medicamentum comminuendis renum veſicæque calculis cognoui, quos etiam adeo duros ſolidoſque interdum deprehendi, vt inſtrumenta ferrea lithotomorum, vel frangere ſoleant vel hebetare. Quod dictum volo, tum contra eos qui arcana quædam ſeſe habere ad calculos in veſica frangendos impudenter iactitant, tum ad monendos

eos qui calculo laborant, ne eiuſcemodi impoſto- ribus fidant, eorumue medicamentis erodentibus & exedentibus: ſed tempeſtiuè perito lithotomo ſe committant, cum non ſit huic morbo præſidiũ aliud. De differentiis & ſpeciebus Meſpili conſu- lere potes Dioſcoridem lib. 1. cap. 133. Theophra- ſtum lib. 3. hiſt. plant. cap. 19. Plinium lib. 15. ca. 20. Braſſauolum com. aph. 20. lib. 2. Hippocra- tis, Mathiolum ad Dioſcoridem.

DE QVIBVSDAM AROmatis ex plantis deſumptis ac primo de Pipere.

CAP. LXI.

QVod piper eſt nigrum, non eſt diſſoluere pigrum,
Phlegmata purgabit, concoctricemque iuuabit.
Leucopiper ſtomacho prodeſt: tuſſique dolorique
Vtile, præueniet motum, febriſque rigorem.

AGitur hoc in loco de triplici genere piperis longo ſcilicet, albo, & nigro. Et fructus qui- dem, vt lib. 8. cap. 42. de ſimpl. med. fac. Galenus memoriæ prodidit, nuper admodum germinantis arboris, oblongum eſt piper maturo humidius

humiditatis eius indicium est, quod facile repositum perforetur, ac non protinus mordicet, sed post pavlo incipiat, verum plusculum duret. Fructus veluti acerbus immaturusq; album est piper, nigro quidem acrius. Nam illud iam quasi superaflatum est, & super exiccatum. Longum quidem piper, μακρὸν Græci, album λευκὸν, nigrum μελανπέπερι vocant. Sane prioribus duobus versibus tres nigri comprehenduntur proprietates.

Prima, quod in dissoluendo non sit pigrum, hoc est, crassos, glutinosos ac frigidos humores flatuososque spiritus egregie discutiat. Valenter enim tum excalfacit, tum desiccat, ordine nimirum tertio completo.

Secunda, quod phlegmata expurget: Viscidam enim pituitam: quæ in interiore corpore, nempe in thorace, pulmone & intestinis resideat, concoquendo atque extenuando dissipat, expellitque.

Tertia, quod plurimum adiumenti concoctoriæ adferat facultati. Hoc ipsum Dioscorides etiã libro 2. cap. 145. his confirmat verbis: Somnum inquiens, & appetentiam cibi conciliat, concoctionem adiuuat: vtimurque ob id eo ad intinctus. Porro ad eum vsum melius est longum: quippe quod Galeno lib. 4. cap. 10. de sanitate tuenda teste, flatuosi spiritus crassitudinem soluit, & quæ in præcordiis pigra cessant, ad ventrem depellit, & concoquendis, quæ sumpseris subuenit. Posterioribus duobus versibus quinque albi piperis referuntur vtilitates.

Prima, quod stomacho conferat: ipsum enim vt Galenus eodem, quo antea loco testatur, supra duo reliqua genera roborat.

Secunda, quod linctu potuque tussientibus opituletur: præsertim si ex frigido & crasso humore tussis euenerit: eum namque piper album calfacit, incidit, dissoluit. Pari modo & cunctis

aliis frigidis, & à puituita ortis pectoris vitiis succurrit.

Tertia, quod dolori subucuiat, idque intelligendum vel de dolore pectoris, vt iam dictum est, vel de dolore flatuoso Potum enim cum melle & recentibus lauri foliis, flatuosos spiritus & tormina discutit.

Quarta, quod præsumptum febrium accessiones, siue exacerbationes, παροξυσμοὺς Græci vocant, auertat & hoc quidem in febribus frigidis. Earum namque materiam excalfaciendo quodammodo dissipat & expellit.

ANIMADVERSIO.

ARoma materia est luxus è cuntis maxime superuacui, vbi scilicet commendando corpori non condiẽdis cibis, aut castigando aeri transfertur. Magnum tamen in odore momentum est cum transeuntes inuitet etiam aliud agẽtes Quibusdam quoque visũ fuit eo nutriri posse animalia, quã fabulam supra nos diluimus Aristotelis auctoritate. Veruntamen locum habuit inter condimenta odor, cuius solius gratia multæ plantarum partes mensas nostras exornant, idcirco dicta *Aromata* quasi suaueolentia ab ἄρι καὶ ὄζειν. Olim simplex erat sine condimento, sine salsamento, sine odoramento cibus: Nobis sine peregrino sapore non sapit Aduehimus ex Arabia, orbe nouo, & vtraque India odoratas merces ingentibus emptas pretiis, immensis periculis partas: eo scilicet consilio, vt carius grauiusque ægrotemus, & vitæ nostræ iucundo veneno insidiemur.

Noxæ aromatum.

Acute quidem vt omnia Plinius dixit *odorum fragrantiam illico expirare ac suis mori horis*, quod vtinam tam vere asseri posset de vitiis ab odoratis condimentis inductis, vt nimirum expirarent illico, nec tam acriter constanterque durarent. Vix sufficiunt tabernæ recondendis asseruandisque aromatis, vix nauigia huiuscemodi mercibus aduehendis paria sunt, & ipsa mehercule natura rerum satiandæ hominum libidini impotens rerum aromaticarum inopia videtur laborare: Has tamen terræ diuitias in luxum nobis natura non explicauit, sed nostra libido & corruptrix morum gula, quæ nisi Medicinæ salubribus præceptis frænaretur in perpetuam ægritudinem vitam nostram præcipitaret. Itaque medicina prouisum fuit ne aromatum vsus perpetuo noxius foret: sed tali administraretur moderatione vt pro remedio esset languentibus, valentibus pro alimento. Hinc enim non tantum adlubescentia cibi maior sumentibus oboritur, & ventriculo amplexandi cibi auiditas maior: sed & reparatio spirituum celerior, assumpti alimenti distributio facilior, conseruatio melior, tutior assumptio, perfectior elaboratio. Conditus enim cibus suaueolenti aliquo aromate arctius à ventriculo excipitur, tum ipse odore suo intro delatus emendata succorum malitia secum corpori alimentum præbet, non modo non facile putrescibile, sed etiam aliorum prompte putrefactionibus occurrens. Quapropter Dioscorides cum duos esse præcipuos Medicinæ scopos animaduerteret, sanitatis conseruationem, & morborum curationem *materiam medicam pertractaturus*, inquit Caspar Bauhinus, *censuit præstantius esse valetudinem conseruare quam amissam recuperare quare ab illis exorsus est. At tum nihil sit*, inquit, *quod tam valetudinem conseruet, quam spirituum calorisque natiui refectio, ea quæ cito hæc præstare queant, præponit*,

Vsus aromatum.

Huiuscemodi autem sunt Aromatica. Ex quo tamen obseruare est *Piper & Zingiber*, de quibus acturi sumus inter Aromatica à Dioscoride reposita non fuisse, sed inter oleracea & acrimoniam habentia; non quod duceret ea ex aromatum censu eliminanda, sed quod maiorem eorum in culina quam in medicina vsum obseruaret, nec sane iniuria cum teste Valerio Cordo, *hæc duo inter omnia aromata plurimum acrimoniæ & minimum aromaticitatis*, vt ipse loquitur, *habeant*. Licet autem concoctrici facultati plurimum adiumẽti adferant, & crassiora edulia reddant salubriora, quia tamen calida sunt ac subtilia, caloremque natiuum nimis excitant, primigeniumque humorem dissoluunt, eorum vsus moderatus esse debet, senibusque potius quã iuuenibus, pituitosis quam biliosis, hyemali constitutione verius quam æstiua familiaris magis. Gaudet certe insitus membris omnibus calor influenti quo foueri ac recreari possit. Is autem idoneo nutrimento immiscetur, cui deuehendo inseruiunt odorata, simulque emendanda eius prauitate à qua alias prouẽtus humorum excrementitiorum & malignorum exurgeret. Experientia quotidiana testatum habemus syncope laborantes odorum fragrantia excitari, coquosque frequenter igni assistentes, & odorem ciborum haurientes minus ægrotare, & esurire minus. Sed hæc de odoratis generatim dicta sufficiant.

Venio ad Piper quod natiuum patriæ suæ nomen non exuit: dicitur enim Græcis πέπερι & à Latinis Piper in cuius describenda historia veteres omnes hallucinati sunt Dioscorides, Theophrastus, Galenus, Philostratus in vita Thyanei Plinius, alii, necnon ex recentioribus plerique, vnus ex priscis *Arrianus* in periplo maris Erythræi mihi visus est regionem, ex qua piper olim aduehebatur, descripsisse. Ea autem est Malabarica (Piperis nomẽ.)

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

piperis & malabathri ferax ad quam nauigatum fuisse, διὰ τὸν ὄγκον καὶ τὸ πλῆθος τοῦ πεπέρεως καὶ τοῦ μαλαβάθρου, tradit idem *Arrianus*. Imo vero conuehi piper, *Cottanaricum* addit, quod diuersum non est à *Calecutiano*, sic vocato à Calecutio Malabaricæ regionis Metropoli. Decepti itaque veteres in assignando piperis loco natali quem Plinius libro duodecimo capite septimo, & Philostratus libro octauo de vita Apollonii, capite primo, Caucasi montis partem Erythræo mari obuersam esse arbitrantur: lapsi quoque in describenda arboris formâ piper ferentis, quam Iunipero Plinius, Philostratus *Agno* similem facit, cum re vera alia figura pingatur à Clusio exoticorum libro decimo capite decimo nono, Garcia ab horto lib. 1. histor. aromatum cap. 22. Christophoro à Costa cap 16. lib. aromatum, Ludouico Vartomanno lib 5 cap. 14 & lib. 6. cap. 19 Ioa Fragoso cap 12 historiæ aromatum, Auctore Anonymo Geographiæ Nubiensis septima parte secundi climatis, Lerio cap. 13. historiæ americanæ. Hallucinati præterea sunt in statuendis piperis differentiis & eius collectione. Nam Plinius *longum* piper quod Græci μακρὸν vocant credit esse siliquas piperitidis arboris tostas sole decerptasque priusquam dehiscant: *candidum* vero seu λευκὸν semen esse siliquis illis contentum sed nondum tostum solibus; *nigrum* denique seu μέλαν καὶ κοινὸν idem esse semen, tostum sole, & colore rugisque mutatum, adeout ex Plinio eiusdem arboris sit fructus triplex illud piper cum è diuersis arboribus producatur. Constat enim *longum* piper ab arbore produci quæ non plus habet similitudinis cum arboribus *candidum nigrumque* piper ferentibus quam faba cum ouo inquit, Garcias. *At* inter plantam quæ piper nigrum & eam quæ candidum parit tam exigua est differentia, vt à solis

Locus natalis.

Arboris figura.

Differentiæ.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

incolis discerni possint; solus fructus discriminat, quemadmodum apud nos vuæ maturæ vitem albas vuas ferentem & nigras. Quis autem Philostrato crederet profitenti simias piperis esse vindemiatrices easque propterea maximi ab Indis fieri, & aduersus leones defendi? Fabulam qui volet repetat ex eius loco supra citato nobis enim figmenta illa non arrident. Satius est inquirere num fabulosum sit illud, quod de ea arbore narrat Auctor citatus geographiæ. Arabicæ ex relatione hachi filii Charri, vt habet auctor notarum Arabicarum in Garciam, vel vt vertunt Gabriel Sionita, & Ioa. Hesronita Syriacarum, & Arabicarum litterarum interpretes Regij Parisienses, ex auctoritate filij Chordadebe. Is ergo prodit inclinare, & inflecti folia eius arboris super racemos dum pluit, eosq. defendere à pluuia, attolli vero & remoueri folia à racemis cessante pluuia, neque sese inclinare, nisi rursus imber deciderit. Cuius rei rationem vt reddamus notandum primo est, ex eodem Geographo, singulis foliis singulos racemos piperis protegi, sicque ramos disponi, vt inter duo folia vnus racemus constituatur: dein vero obseruandum ex Clusio quodlibet folium binas vncias latum esse & quatuor longũ, satis tamen tenue esse: habereque excurrentes quinque neruos quorum medius & crassus non minus quam ipsa planta sarmentosus sit, hoc est minimè fibrosus & solidus, sed rarus & fistulosus. Quo posito nemini mirum videri debet, si tam magna parumque firma folia fructibus imposita, adueniente pluuia fatiscant, & flectantur in racemos quibus directè superposita sunt: quodque cessante pluuia denuo erigantur recurrente scilicet & implente cauos foliorum neruos spiritu calido, soleque vna cum humore folium ipsum sursum alliciente. A qua

Collectio piperis.

Proprietas eius arboris, mira.

forſan plantæ proprietate deſumi aliqua ratio poteſt, cur piperitidem arborem à Græcis vocatam ἄγνον τά τε ἄλλα καὶ τὸν κόρυμβον τοῦ καρποῦ, hoc eſt *caſtam ac puram cum partibus aliis, tum maxime fructuum racemis* referat Philoſtratus. Cum enim racemi folio velut veſte ſemper tegantur, non video quomodo ſordidi eſſe poſſint, mirarer potius ſi non eſſent perpetuo mundi & nitidi. Atque in eo admirabilem naturæ prouidentiam, ſatis ſuſpicere non poſſum, quæ ne virtus huius aromatis in calore & eximia ſiccitate conſiſtens, humore nimio ac frigore aquarum exoleſceret, tutum & ſecurum voluit eſſe hunc fructum ab iniuriis pluuiarum, & aëris humentis vitio folioſo iſto & naturali munimento.

Cæterum piperis differentias plures non recenſeo, quam quæ à veteribus cognitæ, & in vſum quotidianum vſurpatæ ſunt, quid enim commemorarem *Canarinum*, *Aethiopicum*, *Indicum occidentale*, *caudatum*, *Capſicum* ſeu *Americanum*, *Guineum*, *Braſilianum*, *Indicum Auicennæ*, cum nobis vſui non ſint? Temperiem piperis explico, quod valenter excalefacere & deſiccare habemus ex Galeno 8. ſimplicium. Ex Arabibus nonnulli calidum & ſiccum ad quartum vſque gradum eſſe aiunt, quo fit vt quidam quærant, cur calida in quarto gradu ſicut piper, venena non ſunt quemadmodum quarti gradus frigida, curue piper veluti euphorbium deleterium non ſit, quā quæſtionem legere potes apud Petrum Hiſpanum cummētario in Iſaacum. Potior tamen eorum eſt ſententia, qui piper calidum & ſiccum ordine tertio faciunt. Nec enim Empirici audiendi ſunt, aut ſpagyrici qui piper frigidum arguunt, aquamque ab eo elici quæ tertianis febribus opituletur. Quercetanus in Diætico ait piper aromata cætera vincere ſalubritate & temperie minuſque aliis excalfaciens eſſe nedum incendens

Tēperies piperis.

Cur piper non ſit venenum.

An piper frigidum.

incendens. Quod enim acumen & acrimonia in pipere gustu deprehendatur, *proficiscitur*, inquit, *ex sale eius aronico, subtili, penetrante, attenuante, incidente & dissoluente à qua tartarea omnia & viscida ex ventriculo, aliisque partibus soluta facile deturbantur.* Addit multos hodie in præstantissimum & promptissimum tertianæ febris remedium habere oleũ quod chymica industria ex pipere elicitur: *cuius aliquot guttæ cum idoneo liquore exhibitæ tartarum in quo seminarium morbi continetur, dissoluant, ac solutum per vrinas aut sudores discutiant.* Quæ philosophandi ratio veteribus omnibus Medicis ac philosophis omnino est aduersa, apud quos nemo extitit, qui piper eximiè calidum non adstruxerit Profectò vetustissimus Medicus Philo apud Galenum l. 9. de compos. medica. secundum locos ob flammæum feruorem piper album ænigmaticè vocauit πυρῶδες ἀργεννὸν quasi *ignitum candidum*, dicas, aut *condentem flammam.* Andromachus vero senior elegiaco carmine, quo Theriacam ex viperis describit apud Galenum libro primo de antidotis idẽ piper ἀγλαΐην appellauit, non tam à *nitore* quem habet, quam ab ipso *calore* allusione scilicet facta ad Aglaïam quã Hesiodus in Theogonia scribit vulcani esse vxorem, vocans ergo Andromachus piper Aglaïam seu vxorem vulcani, tacite innuebat piper, cum igne maximum habere consortium & arcta necessitudine inuicem esse coniuncta: quod miror nec Galeno in mentem venisse, nec Cornarium subolfecisse, dum locum illum exponerent. Cum autem piper triplex sit, non satis inter omnes conuenit, quodnam genus calidius habeatur. Quod genus calidius. Dioscorides l. 2. c. 89. Theophrastus 9 hist. stirp. c. 22. & Plin. l. 12. c. 7. *nigrum* piper δριμύτερον τοῦ λευκοῦ *acrius candido* faciunt; Galenus vero 8. simplicium & lib 9. localium cap. 4. *album acrius quam nigrum* constituit, quod verissimum esse hodierna

experientia testatur. Habuit rationem gustus Galenus, alii coctionis: cum enim crederẽt album piper à nigro differre sola terrefactione per solem, arbitrati sunt tostum sole piper & omni superflua humiditate exhaustum validius candido nonnulla adhuc humiditate scatenti. In quo sane illis parcẽdum est veram piperis historiam ignorantibus. Quapropter insignem errorem apud Dioscoridẽ esse non diffiteor, dum scribit τὸ μακρὸν ἐπιτεταμένον τῇ δήξει καὶ ὑπόπικρον διὰ τὸ ἄωρον καὶ ἐπιτήδειον εἰς τὰς ἀντιδότους καὶ θηριακὰς δυνάμεις *piper longum intensa mordacitate præditum esse, & subamarum quoniam immaturum, antidotis itidem & Theriacis medicaminibus expetitum.* Quid hæc sibi volunt piper mordax esse & subamarum quod immaturum decerpatur? Paulo ante Dioscorides scripsit piper aliud τέλειον perfectum & maturum, aliud ὀμφακῶδες acerbum & immaturum, & paulo post addit nigrum acrius esse ac suauius διὰ τὸ εἶναι ὥριμον *quia maturum est*, candidum vero imbecillius quia ὀμφακίζον hoc est, *acerbum & immaturum* existit. Iam vero cum acerrimum & subamarum dicat esse piper lõgum quod sit immaturum, nemo videt Dioscoridem sibi contradicere, tum quia constat apud eum, longum piper ante maturitatem decerptum fuisse, tum quia verum est maturatione ampliore acrimoniam comparari, immaturitate acerbitatẽ. Si ergo niger piper validius est, quia maturum, longum non erit validius quia immaturum; cum maturitas & cruditas eundem effectũ non producant. Vt igitur toltatur omnis in tãto auctore cõtradictio vel sequẽdus est verus codex Lacunæ, vel reiectis aliquot verbis vulgaris emendãdus: sic vero habet Lacunæ Codex ἔστι δὲ τὸ μὲν μακρὸν, διὰ τὸ ἄβρον, ἐπιτηδειότερον εἰς τὰς ἀντιδότους id est *piper longum quod mordacitate careat accommodatius est conficiendis antidotis. &c.* Ego vero sic legendum duco ἐστὶ δὲ τὸ μὲν μα-

Dioscorides explicatus & emendatus.

ρὸν ἄωρον καὶ ἐπιτήδειον εἰς τὰς ἀντιδότους cæteris reiectis, hoc est, *longum piper immaturum est & expetitum antidotis* Non dissimulabo præterea apud eundem Dioscoridem pro εὐστομαχώτερον legi εὐστομώτερον id est ori *iucundius* pro stomacho *gratius*. ait enim nigrum piper albo suauius, acrius, stomacho gratius & aromaticum magis, in quo etiam à Galeno dissentit & ab experientia, per quam album cognoscitur nigro calidius, odoratius, stomacho iucundius. — Dioscorides emendatus.

Porro inter nigri piperis facultates vis dissoluendi à Salernitanis numeratur; quod etiam probat Simeon Sethi incidendi crassos & glutinosos humores ventositatesque ac spiritus discutiendi virtutem ei concedens. Quæ virtus tam à calore quam tenuitate partium qua piper pollet repetenda venit. Eius vero tria grana vel integra, vel per medium intersecta si deglutiantur dolores & inflationes promptissime stomachi compescunt, sic enim tutius est exhibere piper quam in puluerem redactum: cùm ea ratione exhibitum, calorem suum non exerat vltra primas venas, sed confortato stomacho & resolutis flatibus ventris in prima hac regione conquiescat, cuius rei rationem affert Alexan. Aphr. probl. 67 lib. 1. Mirum autem videri possit, cur facultatis eius purgatiuæ Salernitani non meminerint, quam Auicenna perstringit l. 2. tract. cap. de pipere, ante Auicennam Aristot. probl. 44 sect. 1 quo loco quærit, cur piper large sumptum vesicam soluat, parce deuoratum aluum, contrario modo quam scamonium, quod largè sumptum aluum, parce assumptum vesicam mouet. Eius problematis inuestigationem tam copiose & acriter susceperunt Petrus Aponensis, Iulius Guastauinus, Ludouicus Septalius commentario in illud problema, idem præterea Aponensis differentia peculiari 147. & Petrus Hispanus

Piper dissoluit.

Vsus in med.

comment ad Isaacum, vt plura adnotare tædio
sum sit; Quærit Alex. Aphrodiseus 30. problem.
1. & apud Macrobium Saturnal lib. 7. c. 8. Cecin
na Disarium percunctatur, cur piper cuti supe
positum vlcerare possit, deuoratum autem vent
non vlceret; Sciscitatur præterea idem Aphrodi
probl. 45. cur deuoratum piper singultum excite
sed cum ab illis auctoribus factum sit satis, à n
longior explicatio tradi non debet. Non obmi
tendum est vsum piperis in condimentis paulo an
te Plutarchum cœpisse. Scribit enim lib. 8. sym
pos. quæst 9. se nouisse adhuc multos ex senioro
bus qui gustare cucumerem, peponem, malu
medicum & piper non sustinerent, vtpote cum i
soliti essent cibi. Certe Athenæus lib 3 deipnos.
7. malum medicum seu citrium cepisse edi narra
memoria suorum auorum cùm ad illa vsque tem
pora nemo inter esculenta habuisset, Plinius
malo Assyria agens, *pomum ipsum*, inquit, *aliàs n
manditur.* Generalem autem & particularem p
peris historiam fusissimam & exactissimam exp
pectamus ex eo opere, quod præ manibus typ
cudendum habet Iacobus Mascardus Roman
Typographus sub titulo rerum medicarum nou
Hispaniæ, in quo omnes plantæ, animalia & m
neralia Mexicæ continentur, cuius quidem men
nit ipse Mascardus epistola præfixa parti alt
stirpium minus cognitarũ Fabii Columnæ, cui
que portionem vidit & legit Petrus la Seine par
Bedolach. sua secũda de abolendo luctu. Postremo loco n
reticebo Hebraicam vocem *Bedolach* quæ habet
2. Genes. & 11. Numer. exponi à Thoma Maluen
lib de paradiso volupt c. 44 de pipere aut de G
riophyllo nonde bdellio, aut carbunculo, vel mar
garitis velut alii exposuerunt,

DE ZINGIBERE.

CAP. LXII.

„ Zingiber ante datum morbum fugat inueteratum.
„ Postque datum mollit, ventris fastidia tollit.

ANIMADVERSIO.

Manuſcriptus codex Tullouianus hos verſus ad Zedoariam transfert & accommodat: ſed ſiue Zinziber i ſiue Zedoariæ adſcribantur, fateor me non ſatis eorum ſenſum aſſequi, nec ſcire quem morbum ab iſto aromate fugari tradant Salernitani. Nec enim inter Zeodariæ Zingiberiſue facultates tale quid ab authoribus recenſeri legi, vt propterea hic coniectura & στοχασμῷ mihi ſit vtendum ad eruendam huius capitis intelligentiam. Multa quidem hoc loco de zingiberis, Zedoriæque natalibus, ex Arabum præſertim traditionibus cumulare poſſem, ſed paucis ero contentus ad ſcriptores aromatum Indicorum lectores remittens. Eſt autem zingiber Græcis ζιγγίβερι radix exilis plantæ, cuius folia Iridi aquaticæ ſeu gladiolo Garcias aſſimilat, Acoſta lachrymæ Iobi ſeu milio ſolis, Anton. Pigafetta arundini, adeo diſ- Zingiber

ficile est crotici huius aromatis ante Dioscoridis sæcula iam visitati veram formam habere. Radix ipsa radici Iridis non absimilis, maior tamen cyperi radice, cum Ludouicus Vartoman l.5.c.14. referat, interdum erui quatuor, octo, ac interdũ etiam duodecim vnciarum pondo. Temperies varia, nam dum recens est adeo tardæ & exilis est acrimoniæ vt concisum frustulatim cum oleo sale & aceto im- immisceatur acetariis, coquaturque cum piscibus & carnibus. siccatum calidum est in tertio ordine siccum in secundo Attamen occursu primo nõ statim excalfacit vt piper, vnde verisimile est ipsum minus esse subtilium partium, si enim in tenues solueretur partes celerrime sentiretur calidum, apparet inde etiam inelaboratam & crassiorem quãdam ei inesse substantiam, nec eam siccam & terrestrem, sed humidam potius atque aqueam. Quo fit vt facile perforetur, ob excrementitiam humiditatem, ex Gal.6 simpl. Hanc corruptionem vt auertant incolæ Decembri & Ianuario mensibus legunt, siccant terraque pingui, & argillacea operiunt, vt obturatis poris ac foraminibus quibus id totum ocellatũ est, difficilius corrumpatur. Ad nos geminum aduehitur, *siccatum* & *virens* sic enim officinæ gingiber appellant recens saccharo conditum, *siccato* vtimur in condimentis, vimque habet aperiendi, cibaria concoquendi, ventrem stimulandi, ventosque discutiendi.

Temperies.

Vsus.

Quod autem dicitur fugare morbum inueteratũ id intelligendũ de eo qui excitatur à frigidis crassis viscosisq humoribus: talis enim morbus lõgus esse solet, nec potest alio remedio citius tolli quam calefacientibus, incidentibus, attenuantibus, dissoluentibus glutinosos, lentosque humores: tale autem est & zingiber & piper proinde dicitur viscerũ obstructiones reserare alimentiq per corpus distributionem omnem promouere. Bene autem

addunt Salernitani ante cibum dari debere, sic enim melius sese insinuat in tenues venas, vim suam magis explicat in crassos illos succos, potentiusque excalefacit & incidit, cum immixtum cibis de suis viribus multum remittat.

Mollire vero aluum blande ac leniter prodidit Dioscor. l 2. & post Dioscoridem Auic cui hæ a & vniuersa Arabum familia. Refert tamen te cenna asserere Alcanzi Arabem zinziber ventrem cohibere, quod sane intelligendum est de vetustiori & arefacto, cuius siccitate mirum non est aluum stringi: at recens & tenerum, multaque adhuc humiditate præditum aluum emollit & lubricat. Aut certe dicendum est cum Petr. Hisp zingiber *magna quantitate datum ventrem constringere, vel si detur ventri constipato à facibus duris: cum enim dura tantum est aluus ab humoribus viscosis, ipsam soluit incidendo ac dissoluendo tum etiam ratione suæ humiditatis lubricando, tum denique ratione suæ acrimoniæ intestina pungendo.* — An mol. l at al- uum.

Porro fastidium ventris auffert zingiber concoctricem adiuuando ac roborando, proinde recte admonuit Diosc. iam olim propotisinatis ac pulmẽtis admistum, vimque obtinere πεπτικὴν & εὐςόμαχον esse. Auicennæ digerere & conuenire frigiditati hepatis & stomachi, eiusdemque humiditatem exsiccare, ac mollitiem, præsertim quam esus fructuum induxerit. Idem habet serapio ex sententia Abem Mesuai. Narratur à Monardo saporem cibis, quibus inspergitur conciliare, concoctionem iuuare, ventriculum roborare, naturalem calorem augere, languentem ciborum appetentiam è frigida causa natam excitare, colorem denique faciei commendare. Verum tempus est, vt hic finem imponamus longæ huic de plãtis disputationi, & gradum faciamus ad animalia è quibus cibus homini depromitur maxime proprius & na- — Vires.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

turalis, de cibo ergo ex animalibus in sequentibus nobis erit agendum.

DE CIBIS EX ANImalibus desumptis, ac primo de Auibus esui aptis.

CAP. XLIII.

SVnt bona Gallina, & Capo, Turtur, Starna, Columba,
Quisquila, Phasiades, Merulæ, simul Ortygometra,
Et Perdix, Frigillus, Orix, Tremulusque Amarellus.

AGitur hoc loco de præstantia alimenti, quod ab auium genere sumitur, Enumerantur autem quatuordecim, sed ita quidem, vt inde & reliquarum iudicia facile colligas.

Gallina. *Primum*, Gallina est: quo nomine non solum gallinæ iuuenes mediocriter pingues, sed galli etiam gallinacei hoc loco intelligendi veniunt. siquidem horum omnium caro, vt copiose admodum differentia 68. Conciliator ex Haly, Auc. zoaris, Auerrhois & Mesuæ sententia probat, alimenti est inter aues optimi: quia facile in sanguinem vertitur, & parum excrementosa est. Caro autem Gallinarum est melior quam gallorũ, nisi sint castrati Nigrarum quoque, & quæ nondum pepererunt, est melior & leuior, vt gallorum qui nondum coierunt Miram in corpore obtinet

cum ipsius temperamenti, tum humorum æquandorum facultatem. Is maxime conuenit, qui vitam in otio ac quiete degunt, quique leuiori ingenio ac mente sunt. Colorem viuidum comparat, vocem clarificat, genitali semini adijcit, & cerebri substantiam auget. Iusculum eorum optima leprosis medicina est. Ad hæc gallorum cum galllinis nondum coeuntium testes deperditas in morbis vires mirifice restituunt: quam ob causam hecticis marasmo laborantibus, morborumque diuturnitate macrefactis vtiliter exhibentur. Insuper & semen prolificum suppeditant, & venereas roborant vires. Decrepitorum autem præcipue gallorum caro nitrosa & salsa cibo inepta, medicamentosa est iure suo maxime potissimum vero gallorum rufforum, qui ad motum sint alacres ad coitum ardentes, ad dimicandum fortes, obesorum ac macrorum medii: quoque vestustiores, eo magis sunt medicamentosi. Plura Mesues lib. 2. de medic. simpl. purgant. dist. 1. c. 23. Simeon Sethi in Syntagm & Auicenna 2 cap. 296.

Secunda, Capo, siue Capus: hoc nomine semimarem gallum vocant, quum fuerit castratus, sicuti à M. Varrone libro secundo capite nono, & Columella lib. 8 c. 2. de re rustica traditur. His enim in cibis gratior est, vtpote remoto Veneris vsu pinguior atque salubrioris alimenti redditus. Quare cum voluptate assumitur à ventriculo, ac facilius concoquitur. Caput.

Tertia Turtur: huius quoque caro cibis annumeranda est nulla omnino ex parte damnandis, qui neque tenues, neque crassi sunt, sed veluti in συμμετρίᾳ omnisque excessus mediocritate consistunt. De ea Galenus capite 7. libro de attenuante diæta, in hunc modum scribit: Qui non exercetur, mandendæ ei erunt modice non mo- Turtur.

do Gallinæ, sed columbæ etiam, ac turtures, tametsi turtur temperamento est sicco, & potissimum quæ in montibus degit, itaque vesci quis poterit eis innoxie: recens tamen non turtur modo non est mandenda, sed nec perdix, nec alia omnia, quæ carnem habent moderate siccam: sed vbi vnum diem ad minus suspenderis, ita demum mandas licet. Porro palumbes præterquam quod carnem habent columbis & perdicibus & turturibus duriorem, difficilem etiam ad coquendum & excrementitiam habent. Perdices vero ac turtures, neque durissimas habent carnes, neque concoctu difficiles, neque prauo succo vitiosas, sed & ipsarum durities, si mortuæ vno die asseruentur, facile vincitur, fiúntq. friabiles omnino atq. inculpatæ. Alimentum enim corpori dant laudabile, sanguinémque minime viscosum generant, & crassi ac tenuis medium. Proinde quibus salubris cibus curæ est, eos, vt arbitror, his vti conuenit. Hæc ille. Plura Galenus in libro de cibis boni & mali succi, cap. 5. & Rhazes aphor. libro 3. aph. 17.

Sturnus. *Quarta*, quorumdam opinione, Sturnus est, quem ψάρον Græci vocant: auis nigra, albis maculis distincta magnitudine Merulæ. Eius generi proprium cateruatim volare, & quodam pilæ orbe circumagi, omnibus in medium agmen tendentibus, sicuti ab Aristotele libro nono cap. 26. de historia animalium, & à Plinio libro 10. cap. 24. traditur. Galenus lib. sexto cap. 16. de sanitate tuenda, inter perdices, attagenas, merulas & turdos, quæ quidem boni succi esse ab omnibus existimantur, sturnos etiam commemorat: cum tamen à multis illaudabilis esse alimenti iudicentur: quippe qui melancholicum atque vitiosum generant succum, & cicuta, quæ venenum esse ab om-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

nibus statuitur, vescantur, vt est apud Galenum lib 1. capite 2. & lib 3. capite 17. de simpl. med. facult. Huic obiectioni Aloisius Mundella sic occurendum putat: Nempe Galenum in 6 de sanitate tuenda in calculi renum vitio sturnos tanquam tenuis alimenti approbasse, itémque palumbes & passerculos qui in turribus nidificant πυργίτας Græci vocant. Vel sturnos non ita fortasse improbi succi esse, præsertim iuuenculos, vt vulgus putat: quædam namque sunt animalia quæ adhuc in tenella ætate existentia boni sunt succi, vt vituli & hœdi: si vero annosa fiant, praui. Hæc enim, vt ait Galenus lib. 3. de alim facul cap. 1. & concoctionis & boni succi, & nutritionis laude carent. Multo autem magis Galeno credendum est, quam vulgo ita inconsulte aliquam generalem proferenti sententiam Neque etiam quod veneno pascantur, ab horum esu abstinendum est. Nonnulla enim animalia sunt, quæ licet venenis quandoque nutriantur, boni tamen sunt succi: quemadmodum de sturnis iam commemoratis constat. His enim cicuta nutrimentum est homini medicamẽtum, immo etiam venenum. Siquidem sturnorum natura cicutam in substantiam suam vertere potest, quod homo non potest. Sunt tamen quibus Starna hoc loco magis arrideat, vt per eam auis accipiatur grandiuscula, magnitudine anseris, colore cinereo, cuius caro succi sit laudabilis, præsertim iuuenculæ. Atque ita sane Rhazes libro tertio ad Almansf.cap. 10. intellexisse videtur, vbi hanc reliquo auium generi præferens, in hunc prope modum scriptum reliquit: Starnæ caro inter aues leuissima, atque his qui attenuante victus ratione delectantur, conuenientissima inuenitur Vel per Starnam auis forma & magnitudine pusillæ perdicis intelligenda est. Sic Rabbi Moses accepisse videtur, ita ad Iudæos inquiens: Pari modo nec

starnæ domino nostro conuenire putandæ sunt: quia ventrem constringunt. Sed hanc proprietatem alii ipsis perdicibus adscribunt. Nam carnes earum, sicuti à Simeone Sethi & Rhaze loco paulo ante citato, asseritur, ventrem sistunt. Quinetiam Baldachus quidam non contemnendus autor starnas mirifice commendans, tabula 15. de rebus non naturalibus, ita fere scribit: Starnæ phasianorum, ac perdicum naturæ propinquæ sunt, & secundum ordinem sese in temperamento & subtilitate habent, præstantissimæ enim sunt starnæ, mox phasiani, deinde perdices, vt quæ reliquis excellentius desiccent. Docet præterea Ioannes Michael Sauonarola, ab harum trium esu abstinendum esse, tum iis, qui quamlibet actionem fortem ac vehementem obeunt, tum sanis etiam: vt si quando morbus aliquis inciderit, habeant quod vltra consuetudinem ad edendum inuitet.

Colũba. *Quinta*, Columba, auis vulgo nota, quæ cum biliosam admodum habeat carnem, sanguinem moderato crassiorem & calidiorem necessario gignit: atque ob id febres nonnunquam facit. Quare in pastillis potius cum aceto aut omphacio & coriandro præparata, quam assa mandenda est: ita namque exuperantis caliditatis eius ad συμμετρίαν commoderationemque reducitur. Renes frigiditate dolentes iuuat, semini genitali & sanguini adiicit, sed caput atque oculos lædit. Quinetiam leporina caro, si frequentius vsurpetur, generare fertur. Non minimum vero reliquis pulli eius volucres, tum succi probitate, tum concoctionis facilitate præstant. Inuolucres enim calidam ac humidam habent carnem, atque excrementitiam, & maxime domestici. Ex columbis enim, vt Oribasius tradit l. 4. ad Eustathium c. 1. agrestes dome-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

fticis præftantiores funt, & omnino agreftia domefticis præcellunt. Electiores quoque pulli funt per Ver & Autumuum, quam per Æftatem atque Hyemem exclufi fotique. Porro antiquæ, & annofæ non folum columbæ, verum & turtures tum ob caliditatis & ficcitatis exceffum, tum vero & coctionis difficultatem vitandæ funt. Plura Simeon Sethi in Syntag. Rhazes lib 3. cap. 10. ad Almanf. Auicenna lib. 2. Canon c. 132. & Auerrohes lib. 5. Collect. cap. 32.

Sexto, Quifcula: vulgare nomen à fono fictum. Neoterici Qualeam vocant, Latinis (vt Feftus ait) dicta eft Coturnix, itidem à voce à qua multis auibus nomina indita funt, ὄρτυξ à Græcis appellatur. Caro eius, iuxta Auerrhois fententiam temperata eft, ad caliditatem tamen paulo propenfior, ac tenuis fubftantiæ optimique fucci: quare fanis, ac iis qui conualefcunt, alimentum eft ad bonam valetudinem accommodatiffimum. Verum Pfello, Ifaaco, atque aliis quibufdam non afpernandis Medicinæ fcriptoribus, Coturnix auis eft tum ad concoctionem, tu ad fucci bonitatem inhabilis, vt quæ & Veratrum comedat, & morbo comitiali corripiatur. Vnde Auicenna 2. Canon cap. 153. ab eius vfu fuadet abftinendum, quippe quæ tetanum & fpafmum inducat. Vbi notandum tamen Auicennam non ob id folum coturnicis cibum improbare, quod elleboro nutriatur, fed etiam quod talis facultas, fpafmum ac tetanum generandi, illius infit fubftantiæ. Hac ratione igitur Galli coturnices cum molli ac pingui cafeo paftillatas edere confueuerunt. Poteft etiam coturnicem intelligi alia quædam auis, perdice aliquantulum maior, genis, roftro & pedibus rubenti colore, reliqua vero pennarum facie ad leucophæum vergente, quæ Italorum vulgo Coturnix appellatur: eftque de Alpinarum volucrum genere, & in Syluestribus &

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

frigidis locis montibusque versatur, & degit, neque ab Italicis regionibus vnquam recedit. Cuius auium speciei apud veteres fuerit, nondum satis compertum habetur: sed ex gustu, & odoratu, & loci natura, in quo continue commoratur, & ex iis quibus pascitur: (nam illa grati admodum sunt odoris) boni & laudabilis esse alimenti iudicanda est, & propterea in cibis merito expetenda. Quo sane modo Rhazes etiam libro tertio capite decimo ad Athanasium coturnicem accepisse videtur, cum ei secundum post starnam bonitatis locum tribuit. De vtraque coturnice cum plurima, tum cognitu pulcherrima habet Aloisius Mundella epist. 6.

Phasianus. *Septima*, Phasianus quem à Phaside amne apud Colchos, vbi primum cognitus est, ita nuncuparunt. Hæc est decantata omnium libris auis, quam primam fere in mensis esse iudicant, propter carnis bonitatem, à qua Medicinæ professores veluti à scopo, de temperamentis ciborum iudicia auspicantur: succi enim probitate & iucunditate cæteris antecellit, neque solum ad victus salubris rationem, verum ad robur quoque conciliandum accommodatissima est. Caro enim iuuenculi ac pinguis conualescentibus, & morborum diuturnitate macrefactis optimus cibus est. Sed ob nimium atque immensum precium, Principum duntaxat atque magnatum mensis dicata est. Meminit phasiani Galenus libro tertio de aliment facultat. capite decimo octauo, Sic inquiens. Caro Phasianorum, quoad concoctionem & nutrimentum attinet, gallinis est similis, voluptate tamen in edendo superat, quin & scciore constat temperamento, vt qui in sicciore degat aere, & magis exerceatur. Lege plura de hoc apud Si-

meonem Sethi & Rhasem apho.l.3.aphor.13.

Octaua, Merula: quæ quidem auis est nigro pennarum colore, rostro rutilo, & sturni magnitudine, Κόττυφος à Græcis dicitur. Quanquam vero hæc à Galeno, Oribasio, atque Aegineta inter optimi succi alimenta connumeratur, carnem tamen, quam perdicis & attagenis, duriorem obtinet. Quare & ipsa iuuencula ac pinguis mandenda est. Turdi quoque & reliquæ id genus auiculæ montanæ omnes in hanc classem referendæ sunt. Merula.

Nona, ὀρτυγομήτρα: ea auis est turturis magnitudine, pennarum colore ne quicquam à coturnice differens: rostrum longius est & acutius crura pedesque satis etiam pro ratione corporis longos obtinet, quinetiam frugiuora est & aduena antequam coturnices haud vspiam audias neque coturnices te amplius visurus speres, vbi hæc audiri desiit. Vox mirifica est coaxantium ranarum clamori non absimilis, nisi quod subtilior multo & acutior est. Caro eius optimum gignit succum, vbi per diem suspenderis. Gilbertus Longolius in eruditissimo suo de Auibus Dialogo eandem esse putat cum κυχράμῳ. ὀρτυγομήτρα autem Græcis dicta est, quasi coturnicum matrix, quod coturnicibus per maria terrasque aduolantibus dux & rex itineris esse soleat. ab ὄρτυξ, id est, coturnix, & μήτρα id est, matrix. Plura Aristoteles lib 8. capite 12. de historia animal. Plinius libro 10. c 23. naturali histor. Solinus capite 18. & Athenæus lib. 9. deipnosophist. Ortygometra.

Decima, Perdix: huius quoque caro medii fere temperamenti est, & coctu facilis, probumque succum gignit, præsertim si non illico post occisionem, sed vnum ad minus diem suspensa comedatur. Sic enim quod durum in se conti- Perdix.

net, abiicit & friabilis redditur, quemadmodum ex Galeno paulo ante ostensum est. Sanguinem copiosum ac tenuem generat, adeoque crassiorem, si forte in corpore inuenerit, extenuat: idque alæ potissimum præstant: quæ vt in reliquo auium genere, ita in hoc quoque facilius concoquuntur. Et vno verbo optimæ quidem alæ sunt auium iuuenũ saginatarum, pessimæ vero macilentarum & antiquarum. Alimentum autem perdicum optimum est iis, qui se non exercent, & qui vitam degunt otiosam, quique imbecilliores & inualidi sunt, tum etiam attenuante victus ratione assuetis, & hydropicis, quique humido sunt ventriculo: vitiosos enim & corruptos ipsius humores consumit atque abstergit: memoriam assidue mansa corroborat, impinguat, semen auget, & ventrem stimulat, sed eundem cohibet: vnde accommodatissimum diarrhœa laborantibus fit edulium: si assa cum aceto ingeratur. Medulla cum vino præsumpta ictericos sanat. Iecur comitiali morbo correptis auxilio est. Fel quoque suffusionibus oculorum à principio mirifice prodest: facit & ad ipsorum hebetudinem. Si tempora singulis mensibus eodem felle perungantur, memoriæ confert. Plura Galenus libro 3. c.18. de alim facult. & lib. 8. c. 2. meth. med. & Simeon Sethi in Syntag.

Frigellus. *Vndecima*, Frigellus. Ea ex turdorum genere auis est, cuius Aristoteles lib. 9. cap. 20. de historia animal. tres constituit species. Vna visciuoria, quæ nisi visco & resina non vescitur, & magnitudine paulo minor quam pica est: altera pillaris, quæ sonum edit acutum, & magnitudine merulæ est: tertia, quam iliacam vocant nonnulli, minima inter has, minusque maculis distincta, de qua sane intelligenda sunt, quæ de frigello hoc loco dicuntur. Hæc vtrinque iuxta oculos, & in pectore & in ipso alæ flexu, intus & foris maculas habet la-

tiusculas

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

tiuſculas, rubras. Primum genus non niſi hyeme apud nos cernitur, aut ſi videatur, rarum eſt, Secundum per totum annum apparet, muſculoſo valde pectore, & cantus ſui gratia à multis in caueis alitur. Tertium per æſtatem apud nos nuſquam videtur, ſed vindemiæ tempore atque inſtante hyeme primum cernitur, adeoque ob id frigellus, nempe quod aduentu ſuo frigus inſtare prænunciet, nominatur In vineis potiſſimum reperitur, ac dulcium vuarum eſu ſæpius inebriatur, velociter volat: & optimi eſt ſucci, præſertim circa feſtum omnium ſanctorum. Lege Gulielmum Turnerum in libello de Auibus.

Duodecima, Otis: quæ & ipſa in cibis gratiſſima, atque optimi ſucci eſt, nempe ex ſyluestrium gallinarum genere, Perdicum ſimilis: ſed obeſitate corporiſque pondere parum ſe alis attollit: quapropter canibus ſe obnoxiam quodammodo cognoſcens ad eorum latratum extemplo proripit ſeſe latitans inter frutices. Lege Ælianum & Oppianum Gilbertus Longol, eam eſſe adſerit, quã bonoſam vulgo nuncupant: de qua Galenus li. 3. de alim. facult. cap. 19. & Athenæus l. 9. dipnoſo. Sunt tamen quibus Orex hoc loco magis placeat, vt gallina phaſiani per eam accipiatur. Alii verò gallinam aquaticam interpretantur. Siue igitur gallina ſit aquatica, ſiue phaſiani, caro eius bonum gignit ſuccum.

Decimatertia, Tremulus: quæ quidem auis eſt fuſco pennarum colore, magnitudine quam gallina minor, velociſſimi volatus, alte vociferans ac clamoſa: in cuius capite criſta plumea, ex earum auium genere, quas σεισοπυγίδας Græci vocant: caudam enim, cum pedibus incedit, aſſiduè quatit, & ob id tremulus vocatur: Semper ferè iuxta maria verſatur, ne quis paruam illam auiculam longæ caudæ, quæ codatremula vulgo, ſiue

motacilla dicitur, per tremulum hoc loco intelligendum putet. Huc etiam referri posset (si non eadem est) auis quædam cornice minor, plumis fere viridibus & nigris per totum dorsum, caput & collum, ventre albo, longa & semper erecta in capite crista plumea, alis obtusioribus, & inter volandum magnum strepitum edentibus, vnde & Vannellus à barbaris dicitur, clamosa admodum & querula: quæ aquis vermium gratia, quibus solis victitat, appropinquat, sed ipsas non ingreditur, in planis & locis circa consitis plurimum degit.

Amarellus. *Decimaquarta*, *A*marellus auis aquatica, forma perinde ac anas, sed minor, ab Aristotele libro octauo capite tertio de histor. animal. βόσκας appellatur. Illud porro nosse in vniuersum expedit, quod præstantius alimentum ab iis sumatur auibus quæ volatu magis nituntur, celeriusque volant. Et quemadmodum prædictarum auium caro concoctu facilis, & ad bonam valetudinem accommodatissima, sic è diuerso quarundam excrementitia est ac mali succi, multoque ad coquendum difficilior, atque inæqualis temperamenti, eiusmodi imprimis existit pauonum, anserum, gruum, ardearum, & quotquot oblongum habens collum ac rostrum: inque paludibus nutriuntur. Huc, quod ad succi prauitatem attinet, passeres etiam referendi sunt qui in turribus nidificant, pyrgitæ appellati, nam calidissimi sunt, & longius à temperamento recedunt, ac durius alimentum dant. Veneremque impensius stimulant. Circa electionem vero alimenti, quod ab auium genere sumitur, sciendum est, iuxta diuersas præstantioris alimenti proprietates, si eius quod nutritur sanitatem vel robur spectes, carnes varie laudari. Sic Galenus ad facilem concoctionem & subtilitatem

respiciens, bonitatis palmam perdicibus attribuit Rhazes & Isaacus ob leuitatem & subtilitatem starnam prætulerunt. Idem quoque Isaacus diuersa ductus ratione diuersarum auium carnes laudauit. Auicenna turturis carnem, quod mentis aciem atque intellectum roboret, mirifice commendat. Auium porro omnium volucrium genus paucissimum præstat alimentum, si ad genus gressilium conferatur, potissimum si ad suillum quo non aliud inuenias, quod capiosioris sit nutrimenti: volucrium tamen caro ad coquendum est facilior, quare iis qui neglecto corporis exercitio, consiliis potissimum & studiis ac contemplationi vacant, conuenientissima est, præcipue perdicis, attagenis, columbæ, galli gallinacei & gallinæ, quemadmodum libro tertio de aliment. facultat. capite decimo octauo Galenus testatur. Sanguinem enim procreat clarum atque mundum, & spirituum generationi ac mentis exercitiis, & intellectui aptissimum. Siccius namque alimentum, quale dictarum auium est, studio contemplationique intentis conuenit. Siccitas enim prudentiæ familiaris est, sicuti luculenter & perspicue docuit Galenus in libro, cui titulus. Quod animi mores corporis temperaturam sequantur cap. 5. Lege plura apud eundem libro octauo capite secundo method. medendi, & in libro de attenuante diæta cap. 6. De attagene pulcherrima quædam & scitu dignissima Gilbertus Longolius in Dialogo de Auibus prodidit.

ANIMADVERSIO DE esu carnium in genere.

CArneam seu Carnam deam vitalibus humanis præesse superstitiosa cedidit antiquitas, ab ea enim petebatur, *vt iecinora & corda, quæque sunt intrinsecus viscera salua conseruaret, ob id ei pulte fabacia & larido sacrificabatur, quod his maxime rebus vires corporis roborentur*, inquit Macrobius Saturnal lib. 1. cap. 12. Nec sane iniuria huic tanto tamque salutari numini eius rei nomen indiderũt prisci sapientes, sine qua visceribus robur eximium addi nequit: Est enim *caro* velut vitæ nostræ cardo, qua sine insalubrius deteriusque viuitur, præsertim in hoc ferreo sæculo, & in ista mundi ætate senescente, quâ.

Carnis laudes.

——————glandes atque arbuta sacra
Deficiunt sylua & victum dodona recusat.

Quaque effœta tellus & diuturno pariendi labore fatigata, paucas fruges easque deteriores nobis subministrat Primo quidem aureoque illo sæculo quod ante diluuium fuit, existimatum est à prudentissimis, sapientissimisque viris mortales ab omni carne abstinuisse, solisque arborum fructibus & frugibus terræ vitam sustinuisse longæuam ac diuturnam, vsumque carnium primum à diluuio introductum à Deo, vt atrocitatem vindictæ hoc suaui eduliorum genere emolliret.

1. Geor.

an prisci vsi carnibus.

At vetus illa ætas cui fecimus aurea nomen
Fœtibus arboreis & quas humus educat herbis
Fortunata fuit, nec polluit ora cruore.
Tunc & aues tuta mouere per aera pennas
Et lepus impauidus mediis errauit in aruis

1. Metã.

Nec sua crudelitas piscem suspenderat hamo

Hanc autem sententiam è nostris Theologis tenuere Lyranus, Carthusianus & Tostatus in caput primũ Genes. rati vsum carnium ante diluuium, nec vsurpatum, nec licitum; tum quod sufficerent homini nutriendo plantæ, inter quas & temperamentum hominis, naturalis erat eo tempore conuenientia, propter excellentem earum nutriendi vim, & firmissimam humani corporis constitutionem; tum quia deerat illa conuenientia inter corpus humanum & animalium carnes, quæ tum plenius, pinguius ac solidius alimentum dedissent homini, quam eius temperamento conueniret. Sed falsitatem eius opinionis eleganter refutauit Caietanus comm. in cap 4. Geneseos, cuius verba quod ad dirimendam hanc cõtrouersiam prosint libenter subiiciam. *Coniectura est*, inquit, *adeo fuisse tum multiplicatos homines, vt opus esset grege ouium, nulla enim scriptura testatur homines ante diluuium postquam ejecti sunt de paradiso solis terræ fructibus vixisse. Berosus namque refert homines ante diluuium etiam humanas carnes comedisse. Et pastorale officium Abelis testaturgregem ouium humanis vsibus seruisse non solum præbendo lanas & agnos sed lac & caseum. Nec obstat, diuinam scripturam differre indulgentiam vescendi carnibus post diluuium, quoniam non indulgentia, sed necessitatis explicatio fuit illa. Ante peccatum enim explicata est materia necessaria humani cibi in vegetalibus, post peccatum autem in animalibus, vnde ibi dicitur animalia data esse homini post diluuium, sicut ante data fuerant ei olera virentia. Cum quibus stat quod medio tempore scilicet post peccatum & ante diluuium, homines naturali iure vsi fuerint vescendi carnibus animalium, & ob id Abel fuit Pastor ouium. Et confirmatur quia nisi agni tunc fuissent hominibus ad esum, nulla fuisset laus Abel ex eo quod primogenitos pingues elegisset ad diui-*

num sacrificium, perinde enim fuisset Abeli pingues atque macilentos sacrificare, si non propter vsum carnium, sed propter solum pellium vsum gregem pascebat, deinde addit, *post diluuium promulgasse Deum esum carnium, non quantum ad vsum quasi prius non fuisset in vsu sed quantum ad necessitatem, quia post diluuium cœpit esus carnium esse homini necessarius, & quia tunc primum necessitas vescendi carnibus promulgabatur, propterea tunc etiam declaratus est naturalis modus vescendi carnibus non cum sanguine, id est, non vescendi crudis carnibus.* Hæc ille, ex quo tandem duas velut conclusiones eliciemus, primam errare eos qui ante diluuium vetitum fuisse esum carnium arbitrantur, cum potius iniunctum eiusceemodi esum constet ex Vatablo notula 3. in cap. 9. Genes. Iustino Martyre quæst. 119. Dominico Soto lib. 5. de iustit. & iure Franscisc. de victoria relectione de temperantia, aliisque plurimis. Alteram grauiter lapsos eos tum qui nefandum extitisse esum carnium voluerunt, tum qui alimentum deterius præbere animalia, quam plantas sibi falso persuaserunt, prioris illius sententiæ meminit. 15. metam his versibus.

Quid. *Heu quantum scelus est in viscere viscera condi.*
Congestoque auidum pinguescere corpore corpus
Alteriusque animantem animantis viuere letho.

Damnauit Romana Ecclesia Tatianos & Encratitas apud Irenæum libro primo contra hæres. cap. 32. quod adeo carnes abhorrerent, vt eas contingere pro grandi piaculo ducerent, detestata est Catharos, Manichæos, Priscilianistas, Montanistas, Albigenses, quod in simili errore versarentur, de quibus agunt Epiphanius cont. hæres. Diuus Augustinus libro tertio contra Faustum Manichæum capite trigesimo primo & capite decimo quarto libri contra Adamant. Præteolus opere proprio de hæresibus, & Galterus in Chronologia. Refert Bel-

eforestus tomo secundo Cosmog hodie etiamnum extare Negotiatores quosdam regionis Guserathæ quos *Baucanos* vocant, qui neque carnibus, neque vllis omnino rebus animatis vtantur, & quibus piaculum sit animal etiam noxium occidere, itavt noctu lichnos accendere non audeant, ne papiliones aut culices lichni flamma comburantur: pediculos prætereea ac pulices patiuntur vsque ad extremam impatientiam eorum autem minus patientes quosdam sacerdotes Eremitas conueniunt, qui eos ista lue liberant, sed ea lege, vt collecta eiuscemodi animalcula & in vasculo reposita, proprio sanguine alant. Profecto tam altis olim innixa erat radicibus superstitio illa abstinendi à carnibus, vt in examine eorum qui ad sacros ordines promouebantur, quæreretur ab eis, *si nuptias secundas non improbarent, & carnes non haberent execratas*, quin cogebantur prægustare carnes alioquin excommunicabantur, & de ordine sui clericatus deponebantur, vt habes expositum in can. 50. & 52. Apostolorum, can. 14. Carthaginensi 1. canone primo, Bracharensi primo, & refertur de consecrat. distinct. 23. cap. qui Episcop. Posteriorem sententiam de potiori alimento plantarum, quam animalium tenuere Porphyrius libro quarto de abstinentia animal. & nonnulli apud Plutarchum duabus orationibus de esu carnium, quam tamẽ nemo est, tam parum in re philosophica instructus, tamque tenuiter medicis rebus informatus, qui falsam & erroneam non ducat ratione & experientia permotus, etenim si vnumquodque rebus maxime similibus alitur & delectatur, animalium autẽ carnes similiores sint hominis naturæ quam plantæ: iis homo præsertim aletur & delectabitur: prætereea alimentũ temperate calidũ & humidũ, alimentum sapidum, alimentum minus

An carnes plãtis meliores.

excrementitium, optimum censeri debet; atque carnes animalium eiuscemodi alimētum præ stirpibus præbent, optimum ergo homini subministrant, verum hæc nos supra perstrinximus, nec hodie tanti fieri ex plantis video alimentum, vt longiorem de ea re suscipere disputationem necessarium mihi videatur.

Carnis nomen. Venio ad carnis significatum, facultatem, & delectum. *Carnis* nomine intelligimus ex Aristotele *quicquid in genere sanguineo est*, & ex Galeno *quicquid multi sanguinis est & calidum*, adeout ex hoc sensu caro tribuatur iis tantum animalibus, animaliumque partibus quæ sanguine constant. Sed cum angustior sit illa acceptio quod fibræ, venæ, medulla, lac, oua, cartilagines, carnis nomine non audiantur; hanc locupletiorem damus, *ea nem* vsurpantes pro omni eo alimento quod ex partibus omnibus, certisque animalium excrementis esui aptis depromitur, quamquam & hæc nominis vsurpatio paulo latior sit, quam ea quæ Theologis & Canonistis familiaris est, dum viuendi rationem præscribunt diebus ieiuniorum, quibus quidem iubent ab omni carne abstinendum, carnis nomine intelligentes, *esum omnium animalium sanguineorum volatilium & terrestrium, eorumque cum partium, tum excrementorum vt sunt lac, caseus, oua, & ab eo excludentes exanguia quædam animalia vt limaces, & piscium omne genus.* Nos autem, vt dixi, carnem animalium nominantes subintelligi volumus, *quodlibet alimentum ex animalibus volatilibus terrestribus, aquatilibus, sanguineis, exanguibus, perfectis, insectis, & ex animalium eorum partibus vel excrementis desumptum.* Cuius quidem carnis sic acceptæ facultas commode explicari nequit, propter varia animalium temperamenta diversãq; rerum constitutionēquibus tribuitur, nisi allata distinctione & adhibitis quibusdam diorismis, Car-

nium enim nonnullæ calidæ, humidæ aliæ, hæ plus nutriunt, illæ minus, hæ tenuiorem, illæ crassiorem succum gignunt, quædam facilius, quædam difficilius concoquuntur, cæteræ excrementi magis, vel minus relinquũt Vt ergo certi aliquid de carnibus definire vniuersim possimus has & similes circunstantias obseruabimus alias *ex parte animalium* alias *ex præparationis ratione* desumptas Ex parte animalium est *genus, mores, ætas, sexus, habitus, partium situs, pabulum, locus natalis*. Animantium genera tria cũ sint *volucria, terrestria, & Aquatilia*: *volucria* carnes habent omnium salubertimas, succique ad coquendum facillimi: Terrena vero difficilius coquuntur, magis tamen nutriunt, quia succum habent crassiorem, & diutius permanentem ex Actuario lib. 2. de specieb animal. c. 1. *Pisces* autem quia naturam elementi retinent, in quo viuunt, minus bene nutriũt, difficiliusque coquuntur, quod lõgius à natura nostra absint. Ex his vero animalibus omnibus, quæ *sanguinea* sunt calidiores carnes habent, nostræque naturæ magis amicas, quæ *exsanguia* frigidiores, coctu difficiliores, minusque naturæ nostræ conuenientes. Genus.

Ad mores pertinet *feritas & mansuetudo*. à quibus animalia *fera* dicuntur, seu *ferocia & mansueta*. Illorum carnes propter siccitatem & fibrarum duritiẽ vix edules, talis est vulpina, vrsina, leonina; Mãsuetorum caro respectu ferociũ delicatior & suauior de his tamen certi quid vix proferri potest, cum ex mansuetis nonnulla etiam duriores esuique minus aptas carnes habent cuiusmodi est Asinina Mores. ætas.

Ab ætate animalia vocantur iuniora, vetustiora, & ætate media. Iuniorũ vero præstantior est quam vetustorum, & augescentium melior quam declinantiũ. Prior tamen illa excrementitia humiditate scatet, & laxam aluum reddit, maximes sit nuper natorum; posterior hæc arida & prædura conco-

numque contumax. *At* caro eorum quæ mediocrē ætatem attigerunt longè aliis salubrior & optimi nutrimenti censeri debet. Vt enim siccioribus animalibus adolescens ætas ad temperamenti mediocritatem confert, sic humidiora quod sibi deest ad probam temperiem ab ætate florenti adsumunt. ex Gal. lib. 3 de alim. cap 2. obseruandum tamen has de ætate regulas potius intelligendas de volatilibus & terrestribus quam de piscibus, quos semper vetustos edendos esse vetus gallorum prouerbium docet, iure an iniuria postea dicetur.

Sexus. Ex sexu petitur quoque differentia carnium. Nā carnes masculorum calidiores fœmellarum carne, & meliores etiam ac suauiores si fuerint castratorum, aliàs virosum quid redolebūt, præsertim quo tempore veneris furiis agitantur. Mos itaq. est castrare mares vt cum testibus virulentiam deponāt & ocius pinguescāt, quod sanguinis portio dicata semini in carnem & adipem facessat. ob id in vrbibus Galliæ benè institutis cauetur legibus municipalibus ne animalia quædam non exsecta vt arietes & Tauri in macello veneant. *Non solum*, ait Gal. *castratarum victimarum caro suauior est, quam non castratarum, sed etiam qualitas ipsa carnium, simile quid testium qualitati præse fert graue, &/ vt ita dicam virosum ad odorem vsque similitudine porrecta.*

Notandum porro ex animalibus temperamento calidioribus & siccioribus fœmellas præsertim iuniores maribus præferendas, ex frigidioribus vero mares salubriores fœmellis.

Habitus. Per *habitum* animalium, carnes præterea variantur: Caro minus extenuatorum & macrorum siccanimis & exsicca, obesorum vero & nimis saginatorum, præhumida, nimis fastidiosa, ventriculo noxia, Moderatè ergo pinguium caro bonitate substantiæ & saporis suauitate aliis anteponenda. huc pertinet carnis durities quæ facit vt sero &

paulatim nutriat teste Gal in exposit. aph 18. lib. 2. Et quoniam habitus exercitio vel quiete comparatur, non erit quoque absurdum hic aliquid de exercitatorum animalium carne recensere, talis autem caro probatur quod careat excrementitia humiditate; Improbatur vero caro otiosorum ob succum eorum excrementitium. Denique monuit Theophrastus alba omnia animalia imbecilliora & iniucundiora esse, proinde carnes habere nutrientes minus & minus suaues.

Partium *situs* non est omnino negligendus, constat enim dextras animalium partes sinistris suauiores, palato gratiores & concoctu faciliores esse, adhuc suauissima habetur caro quæ ossa ambit, minoréque negotio conficitur, sinistra tamen melior est. Partium. Situs

Pabuli maxima habenda ratio cum inde temperies mutari contingat. Ergo caro animalium quibus alimenta propria affatim suppetũt est præstantissima, contra deterior eorum quibus alimentum proprium deest. Pabulũ

Loca denique & *regiones* plurimum faciunt ad carnium suauitatem atque salubritatem definiendam. Hîc enim delicatiores sunt quæ alibi duriores. Nonne caro veruecum Græcorum, Hispanorum & Italorum dura est, & male olens, Biturigensium, & Frãcicorum delicata & tenera ob breues & molles fibras, Neustricorum & Aruericorum, dura & sicca ab longiores & duriores fibras? optima quidem caro bubula in Gallia, sed quæ ab *A*nglicana & vngarica superetur. *S*yluestrium quoque animalium carnes sicciores sunt, & salubriores domesticorum quamuis pinguiorum carnibus, quia domestica otio plura colligunt excrementa, quæ agrestia motu & aere liberiore dissipant, neque vt plurimum naturalis est sed arte & otio parata eiuscemodi pinguedo. *A*t inter agrestia, Regio.

quæ paluſtria ſunt & aquatica loca incolunt, carnem habent humidiorem, viſcoſiorem, excrementoſam magis, & minus coctu facilem.

Atque hi ſunt dioriſmi generales carnibus diſtinguendis inſeruientes qui ex parte animalium depromuntur: alij iam ſupeſuunt ex *carnium præparatione* obſeruandi, qui nimirum earum conſeruationem, teneritudinis vel firmitatis conciliationem, cocturam denique ſpectant. *Conſeruatio carnium* ſale præſertim perficitur, hinc ſalita caro dicitur quæ quidē parcius nutrit quam inſulſa, quia exſiccando & tenuando ſanguinem acriorem & deteriorem reddit ex *A*uicen. 148. tract. 2. ſuis tamen non caret dotibus minus enim excrementitia eſt minus corruptioni obnoxia, magis vero ſuauis.

Salitura.

Nam ſapit eſca male, quæ datur abſque ſale, docet Galenus 1. de facult medicam carnes quæ ſale condiri debent: *Animalium corpora*, inquit, *quæ excrementitia carne conſtant ſalituris ſunt peridonea: excrementitias autem vocamus carnes quæ pituitoſam humiditatem in ſe conſperſam continent.* Addit *A*etius quæ ad ſalituram idonea ſunt, tenuium partium fieri & comeſta craſſos ac glutinoſos humores attenuare, cæterum vetera ſalſamenta omnia vitioſa eſſe. Docet præterea non modicam differentiam ſalſarum carnium eſſe, quas ab eo repete cap. 149. lib. ſecundo. Sunt & alii modi ſeruandis carnibus opportuni, ſed vſitati minus & minus ſalubres: alii enim vtuntur aqua vitæ, alii aceto & puluere coriandri, alii fumo, alii clauo æreo in carne defixo, alii cumino & ſcordio; Circa Cuſco Peruanæ regionis locum inter duos montes ſitum carnes integerrimæ ſeruantur, adeo vt equi mortui per quatuor menſes incorrupti perſiſtant, quod tribuendum aeri vel tenui, vel ſalſo. Gelu quoque & Borealis ventus ſeruandis carnibus

accommodati, refert enim Paul Iouius in legat. Moſcos carnes trium quatuorue menſium ediſſe, non ſale ſed gelu ſeruatas.

Porro carnes animalium præſertim volatilium & terreſtrium duriores, teneriores fieri exoptant molliores vero carnes piſcium firmiores, vt ſapidiores fiant ac iucundiores; Quæ enim in piſcibus laudatur firmitas, vituperatur in aliis animalibus præſertim ſi a durioribus & lõgioribus fibris fiat, laxitas tamen carnium & mollis quædã flacciditas vbique damnanda, cum vel a corruptela, vel ab humida ſuperfluitate ortum ducat. Ergo teneritas carnium conciliatur primò cuſtodia, diuturnitate enim tenereſcunt fibræ, dein verberatione qua eædem diuelluntur: Plutarchus ſuſpendit è ficu, nonnulli coquunt vel cum lamio, vel cũm alliis & lactucis, vel cum acetoſa, vel cum lapatho acuto; quidam aceruo tritici recondunt; cæteri dum coquuntur carnes, mouent cum coclear i è ficu. Firmiores vero fiũt Piſces ſi ex vino, aceto, ſale, aromaticis rebus, herbiſque calidioribus coquantur, & leuiter exſiccentur, de quibus omnibus conſulendi coqui, & inter Medicos Franciſcus Bonamicus lib 3. de alimento cap. 32. Cæterum *coctio* facultatem quoque carnium Immutat, nam frixæ carnes diuerſæ ſunt ab elixis, aſſæ à ſuffocatis quemadmodum capite de ciborum præparatione fuſiùs explicauimus. Et hæc dicta ſufficiant de generali carnium differentia, quæ licet de omnium animalium carnibus dici poſſint, minus tamen piſcibus conueniunt, ſed de illis & de aliis animalibus impoſterum ſpeciatim agetur.

Vt caro tenereſcat.

Coctio.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

DE AVIBVS.

Carniū diuisio.

His autem vniuersim de carnibus expensis, superest vt speciales carnium differentas proferamus. Ea autem est eiusmodi vt aliæ ex toto animalium aëreorum, terrenorum, aut aquatilium corpore, aliæ ex eorumdem animalium partibus ac excrementis depromantur. Voco *Aërea* animalia quæ alarum & volatus beneficio elata è terris & aquis per aërem feruntur, licet victum in terra aut mari quærant. Ea autem sunt *Aues* quas quidem diximus omnium animalium saluberrimas, succique esse ad coquendum facillimi, quamuis minus nutriant quam animalia terrestria, varium tamen esse solet alimentum quod præbent pro ratione, *temporis ætatis*, *victus*, *castrationis*, *loci*, *cœlique*, sub quo viuunt *Tempore* enim quo incubant, aut in venerem ruunt minus Idoneum pabulum suggerunt; nulla item vetus auis laudatur: aere libero quæ victum proprium quærunt anteponendæ ijs quæ caueis aut carcere Inclusæ impinguantur: castratione suauiores existunt minusque calidæ, palustres & aquaticæ humidiores deterioresque montanis. Sed singularum bonitas ac præstantia commodius intelligetur si sigillatim eas quæ à Salernitanis hoc capite perstringuntur breuiter examinemus, nullo alio seruato ordine, cum superuacuaneum esset post vlyssem Aldrouandum tentare, *hoc opus*, neque à nobis vlla animalium historia expectanda est cum ab eodem Aldrouando fusissimè explicata

Auium caro qualis.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

habeatur, adeovt transcribendi locum, colligendi vero nullam potestatem reliquerit. Vnum interim obseruabis ex Hippocrate libro sexto epidem. sectione quarta, textu vigesimo quarto, Videlicet per terræ squalores auium genus abundare, quod & probatum videtur Aristotel. libro octauo de hist. animal. capite decimo octauo, scribenti *auibus prodesse squalores, tum ad cæteram sanitatem, tum etiam ad partum*: cuius rei rationem duplicem affert Gal. com. ad eum locum Hippocrat. priorem, quia aues sicco constantes temperamento, sicca tempestate rectius valent: posteriorem quia aridioribus cibis vescentes & pauco potu contentæ siccitates deligunt, adde quod tum tutius & deponunt oua, & fouent, & excludunt, cum imbres interficiant & oua & pullos. Aues per siccitatē fœcundiores.

Imprimis occurrit Gallinarum genus quo nomine & mares & fœmellæ subintelliguntur. Mas quidem in cibum venit & tenellus adhuc dum pullus est, & dum senex est. Pullastri gallinacei caro si credimus Galeno, inter volucrum carnes enumerari debet, quæ mediam quandam extenuandi & incrassandi naturam habent? facile enim coquitur, laudabilem sanguinem generat, appetitum excitat, quibusconque temperamentis conuenit, præsertim si nōdum coierint aut cucurierint, sed moderatè pingues fuerint. Hos pullos Simeon Vocat ὀρνιτόπυλα vnde deductum existimo vocabulum nostrum Gallicum *poules* quo gallinas appellamus, seu potius à voce *pullus*, à qua barbarum illud nomen Græcum fluxit. Meursius tamen ὀρνιθόπυλον, καὶ ὀρνιθοπυλλίτζον, non pro pullis gallinaceis, sed pro quibusuis auium pullis, aut pro ipsis auibus vsurpat in glossario ex auctoritate Demetrii Constantinopol. in Hieracosophio. Quod de tanto viro miror, cum Idem

De Gallinis.

Carnes Gallinarum temperies.

auctor lib illo 2. à Meurſio citato capite πρὸς τὸν σπόγγον, περιςερόπυλα καὶ ὀρνιτόπυλα diſtinguat, ταῦτα ἀναμίξας, inquit, ἐξ αὐτοῦ δὸς τῷ ἱέρακι, καὶ θεραπεύσεις μετὰ περιςεροπύλου, ἢ ὀρνιθοπύλου, id eſt, *hæc omnia miſcebis, & dabis accipitri, & ſanabis cum carne pulli columbini aut gallinacei*, vt optimè vertit Pet. Gillius; nomen enim generale auium gallinaceis tribuitur more priſcorum Græcorum, apud quos nomen nullum peculiare Gallorum reperire eſt, ex quo factum eſt vt Myrtilus apud Athenæũ ſolas Gallinas ὄρνιθας καὶ ὀρνίθια appellaret. Senex autẽ Gallinaceus non editur niſi à ruſticis quod carne ſit vitioſa, ſubſalſa, dura & ingrata: ſolet tamen decoqui & ius eius exhiberi ad aluum ducendam, lauat enim, abſtergit, aperit, flatus diſſipat, prouocat, aluum ſoluit, atque melancholiam purgat ex Serapione, ex Sereno vero Sammonico.

Meurſij error.

Vetus gallus.

Febribus aut longis galli noua Iura vetuſti
Subueniunt, etiam tremulis medicantia membris.

Laudamus autem pullos bimeſtres & trimeſtres ante æquinoctium excluſos, qui enim poſt ſolſtitium naſcuntur, iuſtam non implent magnitudinẽ: At Gallinæ temperamẽto minus ſunt calido quam mares, alimentum autem præbent boni laudatique ſucci, non excrementitii, non morantis diu in progreſſu, deſcenſuque in inteſtina: alimentum autem huiuſcemodi nec multum eſt, nec multum duraturum, quippe cum ex tenui ſanguine conſtet fluxili, labilique, probantur gallinæ iuniores, quia nondum oua ediderunt, minus probantur veteres, aut incubantes. Mihi conſilium non eſt omnes hoc loco recenſere modos quibus ſaginantur Gallinæ, & quibus ad cibum coquuntur ac præparantur. *Conchillatos* pullos, *parthicos*, *oxyzomos*, *laſeratos*, *varianos*, *frontonianos*, *tractogelatos*,

ſ *rſiles*,

falerſis, leucozomos, Iſitios, Amilatos, oxyliparos, aſſos, elixos, frixos, preſſos, diſtillatos, in paſtillos, in minutalia, in gelatinam appatatos non moror; conſulantur Apitii filii, à quibus tamen Medici reſciſcere debent rationes coquendi & condiendi cibos, vt dum cõſuluntur à magnatibus de ineunda victus ratione, quos cibos vitare debeant, aut qua ratione paratos ſumere tuto & ſecure pronuntiare poſſint.

Secundo loco occurrit *Capo* ſeu *Capus*, qui & ipſe è gallinaceo genere eſt, à nonnullis gallus ſpado dictus; exſectis enim eſt teſticulis, & abſciſſa criſta, ne quid viroſi ex vſu veneris contrahat, vt galli ſolent. Hoc de eius bonitate tradidit Platina: *Omnium auium laudes,* inquit, *quantum ad obſonia pertinent, vna caro gallinacea comprehendit. Quid enim popinis afferunt reliquæ altiles, quod non vnus capus in ſe habeat, ſiue elixum, ſiue aſſum velis? Huius auis patina ſtomachum iuuat, pectus leuit, vocem ſonoram facit, corpus obeſat.* Quis vero non mirabitur Græcos copioſos & eloquentes, res cum habuerint, vocabula non habuiſſe, Nec enim Capo ſignificando deſignatam habuere vocem, quamuis apud Ariſtotelem libro nono de hiſt. animal. capite vltimo caſtrandi gallos gallinaceos ratio inſtituatur. Ab eis quidèm ad latinos caſtrationis modus defluxit, vox à latinis adinuenta, eſt vſurpata à Varrone de re ruſt. libro tertio capite nono, & libro ſecundo, capite ſeptimo, atque à Columella libro octauo cap. 1. dictuſque *Capus* videtur ἀπὸ τοῦ κάπτεσθαι, quod auidè voretur & comedatur, vel quod ab eo teſtes capiantur. Capus.

Succedit *Turtur* ex tota Columbarum familia minimus, quem Ariſtoteles τρυγόνα vocat, à ſono vocis quem græci vocant τρύζειν. De eo tradit Porphyrius libro quarto de abſtinent. animal. antiquiſſimos Ægyptios eum à menſis ſuis excluſiſſe, quod Accipitris vngues aliquãdo euadat. Ne igi- Turtur.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

igitur in eum turturem inciderent qui sacri Accipitris vngues effugisset, ab vniuerso genere abstinuerunt. Adnumeratus autem fuit à Romanis inter lautiores cibos, quod constat ex Plauto in Mustel. & Martiale multis in locis: Nicolaus Massa solitus est Turturum carnes vocare *cibum sapientum*, quod modicum tenuem succum & siccum spiritibus animalibus generandis & peragendis functionibus intellectus aptissimum generent: hinc Poëta.

Turtur honorabis domini conuiuia nostri,
Hinc melius sapies posteriore cibo
Sitcescunt, sed calda magis tua fercula prosunt:
Sic domino, vt sapiens hinc magis esse queas.
O bona auis, casta es, sanctaque dicanda Mineruæ,
Nos tamen in venerem, luxuriamque rapis.

Porro inter turtures laudantur iuniores & pinguiores qui dum assantur inuoluuntur pampinis, seniores & macri difficilis sunt coctionis, aluum adstringunt & sanguinem melancholicum creant, edi ergo debent elixi potius quam assi, hac enim ratione salubriores euadunt. Inter partes, clunes habet delicatissimas, vt patet ex Mart. lib. 3. epig. 60. & 82.

Cereus immodicis Turtur te clunibus implet,
Ponitur è canea mortua pica mihi.

Sturnus. A Turture venio ad *Sturnum*, sic enim loco *Sturnæ* legendum puto, tum quod *sturna* fœminino genere pro *sturno* non reponatur, tum quod *sturni* caro inter laudabiles ac salubres ab omnibus non constituatur. Equidem apud priscos lautiorum mensas non expleuisse *sturnos* testatur Martialis libro nono epig. 55. vbi eos inopes vocat, quod

nullius pene essent pretii ob idque pauperibus pro cibo essent. Quapropter Platina dixit *sturni quos vulgo diabolicam carnem habere dicimus omnino ab obsoniis lautorum abiiciuntur has comedat vacerra noster qui marsupio mages quam vitæ consultum vult.* Caro enim illis dura esse dicitur ventriculoque inobediens, virosum etiam quemdam odorem spirans ob cicutam quam sturni depascuntur. Scio Galenum aliter censuisse sed quemadmodum exponendus sit vide explicatum apud *Aloysium* Mundellam epistola sexta & dialogo quarto vtut sit *starnam* hîc intelligendam censemus quo nomine non significatur auis illa maior ansere quæ *starda* siue *Tarda* & *otis* appellatur; sed designatur minor illa perdix quæ est nigripes quam (vt ait Iulius Scalig.) *hetruscus autumat Starnam.* De ea audiendus Plinius libro decimo capite quadragesimo nono. *Aduenerunt*, inquit, *bellis Bebriacensibus ciuilibus in Italiam aues nouæ, quæ adhuc nomen retinent, paulo infra Columbas magnitudine Turdorum specie, sapore gratæ.* Nomen illud videtur fuisse *auis externa*, à quo corrupta vox *Starna* remansit. Cum vero in genere sit perdicum nemo dubitat de eius succi bonitate ac præstantia, dubitauerit vero aliquis cur laudatus ille cibus ab Elluchasem prohibeatur exhiberi sanis & maximè motu vtentibus? An dicendum cum Sauonarola delicatos illos cibos relinquendos conualescentibus & ægris, quippe cum Celsi consilio cauendũ sit *in secunda valetudine ne aduersæ præsidia consumantur*? an respondendum potius cibos illos quia tenuissimum cibum facileque transeuntem ac dissipabilem suggerunt magno motu vtentibus commodos non esse quod vires diu sustinere non possint, quo factum est olim vt bubulæ suillæque carnes potius quam vitulinæ aut gallinaceæ athletis præscriberentur. Starna.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

Colũba. Non est prætermittenda columba cum eam ita celebrarit Romanorũ luxus vt Plinius libro decimo capite vigesimo septimo, *multos eius amore insanüsse tradat, singulaque columbarum paria non semel mille sestertiis nummis & aliquando etiam mille & sexcentis vendita fuisse*, vocant autem Græci Columbam περιστερὰν vel παρὰ τὸ πέτεσθαι στερρῶς *à duro & laborioso volatu*, vel παρὰ τὸ περισσῶς στέργειν *à nimio amoris affectu* quo mares fœmellas suas prosequuntur, ex quo commendantur ab *A*masiis oscula columbatim facta. Quamquam autem multæ sint Columbarum differentiæ, eas tamen omnes ex Galeni auctorit. libro decimo de simpl. medicam. ad duo summa genera reuocari posse animaduerto ad κατοικίδιον καὶ νομαδικὸν hoc est *ad domesticum*, & ad *pascuum* seu *syluestre*. Porro temperies Columbis calidissima tribuitur, eas tamen auibus annumerat Gal. libro tertio de aliment. quæ facilè concoquuntur & quæ nec tenuem nec crassum succum generant. *Syluestres* præferuntur domesticis, *Iuniores* vetustioribus, *verni* autumnalibus, *autumnales* æstiuis quod eo tempore melioribus granis vescãtur. Xenophon libro primo expeditionis Cyri tradit Syros Columbas habere sacro-sanctas nefasque putare eas violare, veruntamen dubitandum nõ est quin pulli colũbarum sanis atque ægris maximè sint salutares. Florentinus Geopon. lib. 14. cap. 1. vsum eorum necessarium esse iis vult qui à morbo conualescunt. Ruffus Ephes secundo ordine auium laudabilium recenset, Aëtius quarto, nimirum post Gallinas, perdices & Turtures. Ex arcanis Ægyptiorum accepimus eos qui Columbas vtuntur pestiferis morbis non corripi, nec aliud

Nota. præter Columbam pestis tempore Regibus Ægypti in cibum oblatum fuisse. Quæ res fortasse Cardanum mouit vt laudaret cibum in peste qui ex columbarum iure & carne paratur. Ceterè Pli-

nius libro vigesimo octauo, capite quarto Columbarum carnem recens concerptam cõtra serpentes auxiliari voluit, & Sextus Empiricus columbam incisam calidamque morsui serpentium impositam venena omnia rapere & sanare docuit. Attamen memoria tenendum est continuum earum vsum improbari. Narrat Aldroandus Curtium Medicum doctissimum quod quotidie columbas esitasset vitam breuiorem reddidisse. Memorant nonnulli quemdam Cassisam nomine, quod ter vno die ex assa columba comedisset periisse Simeon Sethi prodidit *eas febrem accendere, & inflammationes procreare caput etiam & oculos lædere & si nimium vsurpentur lepram generare.* Et enim cum præferuido sint ventriculo ex Arist. 3. de partib. animal cap. septimo sanguine calido & adusto & crasso, non mirum si corpora calefaciũt & adurunt, & ad elephantiasim disponunt, vnum notari velim, cum mirum in modum delectentur Columbæ semine canabino stercus ipsæ excernunt quo si stercorentur agri, tam eximiam pretiosamque cannabim proferunt vt magnus inde quæstus comparetur. Nota.

Sequitur *Quisquila*, ab Antonio Gasio *Quaquila*, à Blondo *Qualea*, à latinis *Coturnix* à græcis ὄρτυξ dicta, quam tanto odio olim habitam commemorat Plinius vt despui soleret propter morbum comitialem quem credebatur inducere. Eam tamen nobilitauit Iudæorum natio quæ Coturnicibus à Deo missis diu in eremo vitam lautissimam sustentauit. hinc rectè cecinit Grapaldus. Coturnix.

In pretio nunc sum olim damnata Coturnix,
Vox nomen, pretium dat sapor ipse mihi.

Editur enim hodierna die Coturnix & lautissimè & salubriter si modus adsit, alias pituitosos morbos gignere opportuna est, fuit quondam Romanorum cibis damnataquod veratro vescere-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

tur & pinguesceret, quodque sola animantium præter hominem epilepsiam sentiret, Gal. comm. 5 in libro 6. epidem. in Doride, Boeotia, & Thessalia nouit plurimos ex esu coturnicum musculorum distentionibus correptos, atque idem quibusdam Athenis contigisse qui coturnicibus largius sese impleuerant Galeno subscribunt Arabum nonnulli, quibus tamen refragatur Auerroes existimans carnem coturnicis laudabilem quia sapidam. Epilepticum etiam morbum eam non excitare contra Galenum probat vlysses Aldrouandus lib. 13. ornitholog. & Goclenius de vita proroganda. Et certè non obseruamus in gallia tale quid à Coturnicum esu contingere, verisimile tamen est earum carnem excrementitiam esse, putredini obnoxiam, febri excitandæ opportunam; quo fit vt tempore pestis abstinere ab eis debeamus; vere etiam & æstate quod sint siccæ & exsuccæ melancholicis humoribus generandis aptæ. Meliores sunt Autumno quia pinguiores & succulentæ; sed earum pulli lauti & delicati sunt succumque meliorem præbent.

Nota.

Phasianus.

Maior gloria *Phasiano* quam Coturnici, forma & plumarum venustas longè præstantior cum etiam sapientissimus Solon Phasiani elegantiam ac pulchritudinem purpureis, auratisque Croesi vestibus anteposuerit *A* Phaside amne *Phasianum* dictum credibile est vnde aduectus primo fuit si credimus Martiali in Xeniis.

Argoâ primum sum transportata carinâ
Ante mihi notum nil nisi phasis erat.

Tanto olim honore habitus fuit, vt Rex Ptolomæus se nunquam phasianum degustasse, sed tanquã quoddam κειμήλιον conseruasse glorietur. Pertinax & ipse Imperator, si fides Iulio Capitolino habenda, Phasianum nunquam priuato conuiuio comedit aut alicui misit Seuero Imperatori maioribus tãtum festis positum obseruat Lãpridius.

Neque profecto raritas pretium facit, sed bonitas carnis & laudabile quod suggerit nutrimentum. Auerroes & Aponensis omni auium generi eum præferunt, alii posponunt perdicibus & Gallinis, alii medium constituunt non sine vt opinor iniuria. Etenim Vlysses Aldrouandus cæteris eum auibus anteponit tum ratione suauitatis, tum ratione exercitii, tum ratione constitutionis & temperamenti quod quidem tale est vt non patiatur, durum, fibrosum, salsum, nitrosumue euadere Phasianum sicut accidit Gallinaceis qui tales euadunt nisi tempestiuè castrentur. Phasianus autem etiam non castratus innocuus semper est gratus & acceptus, quod argumentum est eum & temperatiorem esse, & corporis constitutione elaboratissima. Quod quidem tacitè innuere visus est Martialis in Xeniis pullos gallinaceos Amico offerens cum Phasianos non posset. Laus.

Si lybicæ nobis volucres & Phasides essent
Acciperes: at nunc accipe cortis aues.

Sed sine ambage: alter Poeta id protulit.

Phasida iam vehat Argos auem, quassata retardat,
Debuerat primo discubuisse thoro:
Illa leuis stomacho est, suaues imitata tepores,
Non volet in mensas rustica turba tuas.
Vix sicca est, volucrum primi huic debentur honores,
Nec male, cum fuerit regius ante puer.

Formosissimam auem excipit inuenusta, quia nigra, *Merulam* dico quam varro, quasi *meram*, id est solam volantem dictã voluit, Isidorus antiquitus *Medulam* vocatã fuisse scribit eo quod moduletur. Ego vero *Merulam* voco quasi *merã* hoc est sincerã, est enim sincera, tota videlicet nigra, vnde Plautus *merulcum* dixit pro nigrum. Græci eã κοττυφὸν appellant non satis nota origine, fortasse ἀκύτυ quod celeriter significat; Celeriter enim illa Auis nidulatur omniumq; auium prima parit, sed eius primi Merula.

partus pereunt frigore in hyberno vt docet Aristoteles libro quinto hist. anim capite decimo tertio Memorabile est quod Gaudentius Merula libro secundo memorabilium cap. 23. de generatione auiculæ Merulæ similis in hunc modum refert. *In facie leonis, inquit, prima luna constituta saluiam contusam in vitreum vas indito & orificio hermetis sigillo obtuso in fimo caballino sepelito & intra lunarem circulum enatum Merulis simile animal reperies.* Porro laus olim in pectore merulæ posita fuit.

Et leporum auulsos & multo suauius armos
Quam si cum lumbis quis edat, tum pectore adusto
Vidimus & Merulas poni & sine clune Palumbes.

Ait Horat. lib. 2. serm. Non video iam in delitiis esse nec sane Medici multum illi bonitatis tribuunt quod vermibus & locustis vescatur, duriorem ei carnem tribuit Galenus laudatam tamen & salubrem quod intelligendum est de *merula* pingui obesa, & laqueis vel retibus capta: cauendum ab eius esu pestilentiæ tempore monet Alexand. Benedictus quia fortasse cum vermibus muscis, & araneis alatur qui ex aëre infecto ac pestilenti & generantur & viuunt, trahit ex eo cibo veneni aliquid & deleterii. Nota.

Ortygometra. Notæ omnibus auiculæ paucis omnibus cognita succedit *Ortygometra*, Aristoteli ὀρτυγόμητρα, quæ Hesychio exponitur ὄρτυξ ὑπερμεγέθης *Coturnix vaste grandis*, Est enim μητρα vox Græca in compositione magnitudinem & in suo genere principatum significans. fallitur Commentator noster dum refert ex Isidoro eam auem coturnices comitari abeuntes, esseque earum rectricem ac ducem; ait quidem Aristoteles 8. de hist animal. abire vna cum coturnicibus, lingulacam, otum, Ortygometram & Cychramum qui etiam noctu eas reuocat, sed eas deducere ac regere non scribit. Porro cum de hac aue inter auctores minime

conuenire aduertam, nec ipse eam vnquam vel degustarim, vel viderim, præterea cum eius vsum apud Gallos rarum admodum esse animaduertam nec valdè quæsitum, iudicium meum non interpono ad Aldroandum curiosos lectores remittens, qui licet pauca, verisimilia tamen de ea aue opere suo ornithologico congessit

Supra de minori perdice actum quam Galli *perdicem griseam* vocant, nunc de maiori agendum quam *rubram* appellant. Non est vero vt diffusius in eius laudes decurram, cum nemo sit qui carnis eius suauitate delectatus optimum ex ea nutrimentum accedere nostro corpori non affirmet. Infantes autem pulli maxime commendantur. Imo & iuniores perdices ac pingues, vetulæ durioris sunt carnis, difficilioris que digestionis vulgo tamen apud nostrates dicitur tredecim anni mensibus perdices bonas esse & suaues. Tradit Simeon carnem earum bene concoqui bonique succi esse, si non statim post interitum, sed post vnum aut alterum diem comedatur, quod ex Galeno desumpsit. Perdix.

Qui sequitur *frigillus* omnibus Ornithologis ignotus est, ac pene innominatus; vnus Villanouanus comment. in hunc locum auem interpretatur, *quæ vescatur vuis & inebrietur etiam, velocis volatus, sturno similis, sed melioris nutrimenti circa vineas frequens & circa festum sanctorum eligenda*. Cum autem *Turdus Iliacus* pene has omnes notas obtineat non male commentatores de *Turdo* hanc autem intelligendam censuerunt Turdus vero triplex est maior *Aristoteli* ἰξοβόρος *viscivorus* gallis Grua dictus, minor ἰλλὰς Græcis, gallis *Malvizins* vocatus, medius τρίχας seu pilaris gallis *litorna* appellatus. Minor ille à barbaris frigilli nomen videtur habuisse, quod frigore cantet, & vigeat, vel quod ingruentis frigoris sit quodammo- Frigillus est Turdus.

do internuntius. Non contemptum à veteribus video, cùm saginatum olim magna cura fuisse tradant Varro & Columella vt iucundior euaderet & suauior, adeout singuli Turdi altiles ternis denariis emptitarentur, Galenus ipse lib. de cibis boni & mali succi Turdũ laudatis annumerat cibariis: nonnulli calidiorẽ Merula Turdum faciunt, grauiusque redolentem, alii anteponunt; laudat eum Mercurialis lib 3 variarum lect. cap, 3. Athenæus Turdorum turmas atque greges in primis mensæ ferculis admissos testatur, Alexander ab Alex. oua cum Turdis & leporinis carnibus ac mellitis placentis secundæ mensæ frequentius apposita fuisse commemorat, quod obmissum nolui vt candidus inde lector deprehendat, non sine exemplo & auctoritate Salernitanos Turdum inter laudata alimenta reposuisse

Orix. Ordine venit *Orix*, quæ alia non est à *gallina Corylorum* quam Galli vocant *Gelinottam* seu *gallinã syluaticam*. Videretur autem ea ex Perdicũ esse genere nisi maior esset, longioremque caudã haberet. Mauult Bellonius eandem facere cum *Rustica Gallina* Romanorum quam Varro ait in vrbe rarã fuisse, nec fere mansuetam, similem facie non his villaticis gallinis nostris, sed Africanis aspectu & facie incõtaminata; quæ soleret in ornatibus publicis cum Psittacis & Merulis albis poni, item aliis id genus rebus inusitatis. Gesnerus cibum prorsus nobilem & ferarum auium omnium laudatissimam hanc autem prædicat, itaut principibus etiam interdum postridie quam cocta est apponatur, sola auium aut omnino animalium fortassis. Sunt qui in probitate succi Perdici eam cõparent, alii præferant, Albertus carnem foris nigram intus candidam habere obseruat, teneram vero & gratissimi saporis. Obseruabis autem hic à nonnullis non *Orix*, sed *Otis* legi quæ quidem sic

dicta videtur ab insignibus & memorandis auriū meatibus à Latinis vocatur, *Tarda quod tardo & graui volatu detenta nequaquam vt cæteræ volucres velocitate pennarum attollatur*, inquit Isidorus, qua etiā de causa à Gallis *Oustarda*, vel *Outarda* appellatur, Galenus otidum carnem mediam esse ait inter gruum carnem & anserum, minus duram scilicet quam sit gruina, duriorem vero anserina. Quamuis autem Galeno Simeon Sethi assentiatur, dissétit tamen Xenophon apud Atheneum scribēs Otidum carnes suaues esse. Iul. Alexandrinus eas sæpe sese degustasse memorat gustu, vt in aue magna non pessimo, sed nigras & duriores, itaut cōcoctu peruicaces existimari facile possint & excremētis redundantes, melancholicoque humore procreādo aptæ. Ex quo sane concludere licet, Salernitanos de auibus boni succi loquentes, non tam de Otide quam de gallina corylorum hic esse intelligendos.

Tremulū quo in genere sit auium prorsus ignoro, ex descriptione autem quæ à Villanouano profertur suspicor esse vel *gallinam aquaticam*, vel potius *Vannellum* vulgo dictum quem ad depopulandum vermes Anglos sæpe in hortis alere tradit Guillelmus Turnerus. In cibo commendari notat Gesnerus, sibique aliquando gustanti & boni saporis & alimenti probi, sed leuis ac tenuis, eius auis carnem visam esse. Tremulus.

Restat *Amarellus* auis aquatica quæ ex anatum genere est, videtur autem dicta Aristoteli βόσκας *Pasculam* vertit Scaliger anati similem auem, sed minorem quæ quod auidior sit βόσκας appellata fuit. Eam vocat Nyphus *Sartellam* à Gallis deducta voce qui eiuscemodi auem *Sarcellam* nuncupant auctore Scaligero. Quodnam vero nutrimētum afferat, dicetur in anate, iam enim tempus est, vt huic prolixo capiti finem imponamus. Amarellus.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

DE ANATE.

CAPVT LXIIII.

" O fluuialis Anas quanta dulcedine manas!
" Si mihi cauissem, si ventri fræna dedissem
" Febres quartanas non renouasset Anas.

ANIMADVERSIO.

Palmipedes. Στεγανόποδας aues vocant Græci *Palmipedes* quibus nimirum latiores dati sunt pedes ad natandum. Inter eiuscemodi aues aliæ grandiores sunt aliæ minores Inter grandiores habẽtur *Anates & Anseres* de quibus hoc & sequenti capite breuiter agimus. Vniuersim autem velut pro fundamento memoria tenendum est, aues omnes in aquis degentes carnem habere malam tetri odoris, & excrementitiam; cum enim piscibus nutriantur, cum in cœno & luto vt plurimum degant, cum pauco vtantur exercitio, cum recrementa multa colligant ob frigus aquæ cutis meatus occludens carnem habere salubrem non possunt, sed inelaboratam, difficilis coctionis, stomachoque ad-

Auis Aquaticæ bonitas.

uersam. Quod si quis inquirat vtrum aues Aquaticæ aliis auibus calidiores sint, vel frigidiores vtar distinctione cum Petro Hispano, dicamque cum Aristotele nonnullas aues inhabitare aquas propter caliditatem suam maximam, vt est coruus piscator, alias propter nimiam suam siccitatem vt cygnus, alias denique vt alimentum suum in aquis quærant vt ardea, prioresque illas dubio procul campestribus auibus calidiores esse, quo sensu audiendus est Rhazis affirmans Aquaticas aues calidiores esse, vel hoc vno signo ductus, quod sint odoris grauis & horribilis, talis autem odor caliditatem siccitatemque indicat.

Est porro *Anas* sic à nando dicta Latinis, Græcis νῆσσα seu νῆττα κατοικίδιος *domestica* seu *cicur* καὶ ἀγρίας *&* *syluestris*: carnem ea habet calidiorem omnibus carnibus auium domesticarum humidã, crassam, duram, concoctu difficilem, excrementitiam, fastidium inducentem, pestis tempore fugiendam. Attamen M. Cato Censorinus ægrotos ieiunio macerari prohibens ali iubebat oleribus & modica carne anatis, palumbi aut leporis. Colorem & vocem clarificare, flatus tollere, corpusque roborare dixit Serapio ex Aben Mesuæo necnon ipse Auicenna qui excalfacere illam carnem, & aliquando febrim inducere voluit. Laudat tamen Anatum ventres & alas, vt pote quæ meliorem & leuiorem succum contineant, quod videtur deductum ex Martialis hoc epigrammate.

Tota quidem ponatur Anas, sed pectore tantum
Et ceruice sapit, cætera redde coquo.

Sunt ergo suaues & lautæ illæ *A*natis partes maxime iunioris, sed vt innuunt Salernitani opportunæ generandis longis morbis, velut quartanis febribus, cum enim crassiorem succum & melancholicum generent, venas mesenterii atque ipsũ lienem implent, & infarciunt, vnde fœtura mor-

borum, obseruatum præterea est eo deteriores carnes anatum quo visæ sunt interdum bufones integros deuorare, relatumque à nonnullis assis vel elixis earum carnibus æstiuo tempore diutius asseruatis serpentes vermiumque colluuiem innasci. Inter cæteras eligendæ quæ libero cœlo, aquisque fluentibus fruuntur, fugiendæ quæ in vrbibus degunt, quæ sparcissimis ac fœdissimis cibariis aluntur, quæque cæno perpetuo immorantur, pulli earum sunt in delitiis, vocanturque à gallis *Hallebrani* duobus mensibus nati.

DE ANSERE.

CAP. LXV.

" AVca sitit coum mensis campis Acheloum.
" Auca petit Bacchum,
" mortua, viua lacum.

ANIMADVERSIO.

Anseres. NEfas apud Romanos quondam fuit *Anseres* violare, quod eos sacrosanctos ob capitoliū seruatum existimarent, ob idque censoribus magistratum ineuntibus præscribebatur, vt eis alimenta locarent. Tandem relicta superstitione in primarias mensarum epulas translati sunt, & eorū sagina instituta. Narrat Lampridius Alexandro Seuero anserem festis diebus appositum fuisse,

Diod. autem Sicul tum elixum, tum assum anserē quotidie Ægyptiorum mensis adhibitum cõmemorat. Attamen notissimũ est eorum carnes superfluitatum & excremẽtorũ productrices esse difficulter coqui domesticisq. cũctis auibus crassiores, calidiores, humidiores. Numerantur à Celso inter cibos valentissimæ materiæ & plurimi alimenti, & vt docet Sauanarola sũt ex iis qui febrem propter nimiã humiditatē excitant. Albertus Magnus non calidam anseris carnem, sed frigidam, siccam, durã atrabilariam & concoctu difficilem statuit, qua ratione motus nõ video, cum omnes alii medici cõtrariũ sentiant, & ipse sibi ipsi non consentiat, cum addit esse atrabilariam, hoc est bili retorridæ & ex adustione nigræ generandæ aptam. Est autē dictus *Anser* Varroni à voce quam emittit, Isidoro vero ab anathe per deriuationem, vel à similitudine, vel quod & ipse natandi peritiam habeat ab assiduitate natandi. Barbari vocãt *Ocham* nomine à Græco deducto atq. composito ex articulo masculino ὁ & voce χὴν Anserem designante, aliqui a in au diphtongum commutantes dixerũt *Aucha* quemadmodum docet Ioa. Tortellius. Inter Anseres fœmellæ maribus potiores: pulli magna sunt in gloria, verum adultiores commendantur magis, & ad saginam idonei habẽtur, farcturæque destinantur. Manditur & salita anserum caro & fumo exsiccata, quæ quia frequẽti est Iudæis in vsu ruborem vultus creditur eis conciliare. Inter cæteras partes *collum*, *ala*, & *iecur* commendantur. laudatur & *ius anserinum* non solum ad cibos, sed aduersus venena efficax. Non reticebo vnguentum ex ansere quo restitutos multos arthriticos commemorant, descriptio habetur apud Anthonium Guainerium commentariolo de ægritudibus iuncturarum cap. 18. facta Leonino carmine hoc modo. Vnguẽtum anserinum.

Anser umatur veteranus qui videatur
Mox de luu tur, vitalibus euacuetur
Intus ponant r quæ subterius numerantur.
Trit i caro tota, triti mox pelle remota
Vnctum porcinum. thus, cera, sagmen ouinum,
Pondere sint æquo sal, mel, faba, sicque siligo
Post hoc assetur, tamen assus non comedetur,
Vas supponatur sic vt liquor accipiatur.
Quo membris vnctis sic gutta soluitur omnis.
Certe hoc vnguentum præstat super omne talentum
Sic per dictamen cum scripseris hoc medicamen
Fac laus ampla Deo solito de more superno
Anseris edicto & eius medicamine scripto
Sit laus ergo Deo finito n tempore libro.

Auctor vnguẽti vocabatur Anser.

Narrantur autem anseres ab æstate in autumnũ morbo conflictari æque ac corui. Improbantur oua cum tamen dicantur à Simeone Sethi proprietate quadam peculiari εὐφυΐαν hoc est *ingenii præstantiam*, præstare iis qui cum fonte filiarum tauri, id est, *cum melle & cum butyro* assidue esitauerint.

Porro quod aiunt Salernitani Anserem in mensis *sitire Coum, in campis Acheloum*, mortuumque expetere *bacchum*, viuum vero *lacum*; significant anseres dum viuunt aquis, fluminibus, laculusque delectari, dum comeduntur vero & à nobis esitantur, postulare vinum generosum quale erat Coum, vt nimirum vini beneficio coctio carnis anserinæ duræ promoueatur, eius crassities attenuetur, humiditas contemperetur malitia frangatur; distributio iuuetur. Hildegardis lib. 4. Physices parte secunda cap. 8 de apparendo ad esum ansere sic habet. *Si quis, inquit, anserem comedere vult, eum per tres aut per duos dies valde esurire permittat, & deinde frumento nutriatur. Et post quam occiditur ad ignem assetur, & saluia & aliæ bonæ herbæ ei imponantur, vt succus earum ipsum pertranseat & etiam*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

vino aut aceto cum flabello semper aspergatur, vt sagimē eius effluat: & qui sanus est hoc modo eum assatum comedat, sed qui infirmus est modice ex eo comedat, coctus autem in aqua ad esum hominis malus est. Hæc illa.

DE CARNIBVS ANImalium terrenorum & quadrupedum, ac primo de porco & oue.

CAP. LXVI.

Est caro porcina abs vino tibi peior ouina
Si tribuis vina, est hæc & cibus & medicina
„ Carnes porcinæ cum cepis sunt medicinæ.

PRiore versu carnis porcinæ instituitur cum ouilla comparatio nēpe quod porcina absq. vino sumpta, quam ouilla peior habeatur. Porro quod praua sit ouilla, Galenus lib. 3. de aliment. facult. c. 1. his confirmat verbis. Agni carnem habēt humidissimam ac pituitosam, ouium vero excrementosis est ac succi deterioris Hac ipsa tamen suilla quæ bonum alioqui succum generat, peior esse, si absque vino edatur hoc loco asseritur. Idque non aliam certè ob causam nisi quod & ipsa

pituitosam habeat substantiam, quæ quidem vino corrigitur, & ad συμμετρίαν perducitur. Altero deinde versu innuitur eandem cum vino sumptam, supra quam quod valentissime nutrit, facultatem etiam habere ceu medicamenti, vt quæ humectando corpus inalteret. Id quotidie porcellis assis potissimum atque apris pulcherrimè apparatis intelligendum est. Cæterum carnes porcinæ quæ sale condiuntur, ac Sole deinde vel fumo exsiccantur, quemadmodum apud nos in annum reponendæ à rusticis ac plebeiis hominibus apparantur, ouillis nihilo meliores censendæ sunt, siue cum vino, siue absque vino mandantur. Quare de assatis porcellorum carnibus, siue aprugnis hoc ipsum quod hic traditur, eo videlicet quo diximus modo, accipiendum est.

ANIMADVERSIO.

Terrestrium animalium carnes supra monuimus magis quidem ac potentius alere, quam auium carnes, sed minus probum succum ac laudabilem suppeditare, meliorem tamen quã pisces. Quærit autem Petr. Hispanus an volatilia calidiora sint ambulantibus, respondetq. terrestria animalia calidiora esse viuifico calore, cuius quidem beneficio maiora euadũt quam volatilia, minus vero calida calore elementari ad mistum cõcurrente, & post mortem in eo remanente, qua ratione corpora auium ad nutrimentũ concurrunt.

An quadrupedũ caro calidior.

Porrò hic agitur de carne suilla & ouilla, de quibus multa in medium afferri possent, nisi recordarer longam disputationem à commentatoribus institutam fuisse de suilla superius ad

caput nimirum quartum huius sectionis, quo loco demonstratum fuit ex Galeno suillam carnem humanæ carni admodum similem, homini nutriendo valde accommodatam, ac cæteris etiam carnibus anteponendam Quod cum ita statutum sit, non alienum erit à ratione inuestigare. Primo cur suilla caro præ aliis bene nutriat, cum hoc animal semper in cœno & sordibus nutriatur. Secundò cur hoc capite suilla caro improbetur, nisi vinum superbibatur. Priori difficultati satisfacit Simeon Sethi his verbis, *nisi*, inquit, *bene temperatum foret suis corpus nunquam malum nutrimentum in bonam carnem verteret, sed quemadmodum homines, qui corpore benè temperato sunt & sano, rebus mali succi & praui alimenti non multum læduntur, quod paulatim vegeta illorum natura quod noxium est in bonum succum vertat: sic & sues faciunt malum illud nutrimentum in bonum succum conuertentes.* Alteri difficultati sic respondeo; hoc capite non de suilla, sed de porcina carne tractari. Quænam autem sit differentia inter suillam carnem & porcinam aperuit Isaac particula quarta lib. diæt. particul. quo loco pro ætatis varietate diuersum assignat suillis carnibus temperamentum: Aut enim illæ sunt *lactentium porcorum*, aut *adolescentium*, aut *iuuenum*, aut *decrepitorum*, *lactentes porci*, quos δέλφακας καὶ λακτ3υδοπȣ́λȣς vocat Sethi humidiores sunt superfluitatum abundantes seu vt loquitur idem Sethi περιττωματικοὶ, succi minimè boni, sed conuertibiles in malos humores & in putredinē præcipuè si inuenerint stomachū refertū malis humoribus, cæterum humidis naturis omnino pessimi. *Adolescentes* porci meliores sunt, beneque nutriunt. Iuuenes cæteris præstant, maxime castrati, quos *Maiales* vocamus: *decrepiti* autem à Græcis χοῖροι dicti pessimi existunt.

Suilla an bona

Porcina caro varia.

ſunt enim frigidi, duram habentes carnem li-
gneam & inſipidam, quæ poteſt & melancholicos morbos,& diuturnas febres excitare. Hoc ergo capite non agitur de ſuilla carne, quæ videtur de porcis adoleſcentibus & iuuenibus, ſed de porcina quæ eſt *lactentiũ* vel *decrepitorum*, quæ profecto cum excrementia ſit, tamque inſalubris, videtur vino indigere, quo eius prauitas aliquo pacto emendetur; id ni fiat non erit melior ouilla carne quæ ſaporis eſt ingrati praui ſucci, excrementitii difficiliſque digeſtionis, eã carnem Simeon Sethi appellat περιττωματικὴν κακόχυμον, δύσπεπτον βλάπτουσαν καὶ τοὺς ὑγροστομάχους καὶ τοὺς φλεγματικούς, Petrus Creſcentius carnem ouium ſapore eſſe ingrato nimium humidam, neque conuenientem niſi forte ruſticis aſſuetis, qui continuis laboribus exercentur, prodidit. *Ouem arietem*, inquit Platina, *dentibus ne attingas, non modo enim eius caro non prodeſt, verum etiam vehementer obeſt.* Si vero poſt ſolſtitium elixetur, grauiter olet, grauius etiamſi aſſetur, quocirca dum coquitur operculum ollæ auferre, aquam copioſam infundere,& condimẽta quoque addere præcepit Rufus. Reddi ouem ſuauiorem & teneriorem ſi à lupo dilaniata ſit, tradit Plutarchus; & eius rei rationem inquirit lib. 2. ſympoſ. quæſt. 9. in ſummum Gal. lib. 3. de aliment facult. agnorum carnem humidiſſimam ac pituitoſam facit, ouium vero magis excrementitiam ac ſucci deterioris. Quæ cum ita ſit, abſtinere debemus ab ouilla carne velut ab alimento pernicioſo, fugere quoque debemus porcellorum lactentiũ & porcorum vetulorum carnes quæ accedũt ad malitiam ouillarum, niſi ſequi voluerimus conſilium Salernitanorum, qui vel bibendum vinum præcipiunt edendo carnes illas porcinas vel cepam admiſcendam, & cum illis comedendam. Quod ad vinum attinet, improbandam

Ouilla caro

orum esse sententiam non existimo cum vinum
otú ex Gal, com. ad aph. 31 sect. 6 attenuare, va-
uare, & obstructiones liberare possit, vẽtriculum
præterea roborare, coctionem iuuare, pituitosos
uccos coquere, crassos incidere, calefacere, de-
nique & desiccare. Quod vero de cepis additur,
d minime amplexandum duco, licet enim cepa
calefaciat, incidat, attenuet, humiditates exhau-
riat, flatus dissipet, quibus fortasse emendari
carnium parcinarum vitium videri possit, at-
tamen cum sint exigui, prauique nutrimenti, dif-
ficilisque coctionis non video quid inde commo-
di humano corpori accedat, quodue ex earum
esu emolumentum accedat.

An vinũ sup abibendum.

Cæterum dum in porcorum mentionem in-
cidimus abs re non erit monere *Suem* tam ma-
rem quam fœmellam significare *verrem* marem
non castratum, *maialem* castratum porcum; *por-
cam* seu *scropham* fœmellam, *aprum* porcum syl-
uestrem, *porcellum subrumum* lactentem, *Iacrem*
qui à partu decimo die vel quinto habetur purus,
& ad sacrificia idoneus: *Nefrendem* qui amplius
non est lactens. Quamquam autem hic porcellos
damnemus, magna tamen fuere olim in gloria, &
etiamnum hodie tosta eorum cutis in delitiis ha-
betur. Cœlius Apicius porcellum lacte pastum mi-
rifice extollit, de quo cecinit Martialis.

Porcellorum caro.

Lacte mero pastum pigræ mihi matris alumnum
Ponat, & Aetolo de sue diues edat.

Fuit enim caro δελφακίων inter cæteros delica
tos cibos enumerata ab Eubulo poeta apud
Athenæum quamquam vt dictum est, parum alat,
tarde concoquatur, stomacho, capiti oculis, at-
que hepati noceat, vel ipso Hippocratis testimo-
nio, qui sect. 4 de art. vict. in morb. acutis porcel-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

lorum, κρέα ait eſſe χολώδεα καὶ ταρακτικὰ *bilem generare, & aluum perturbare*, quod ſuo damno expertus eſt Bias, pugil. lib. 5. epidem. hoc in loco conabor corruptiſſimum & deprauatiſſimum Simeonis Sethi locum de Suillarum carnium facultate reſtituere, huiuſcemodi autem eſt capite de porco, οἱ δὲ δέλφακες ἅ τινα ὀνομάζουσι λακτευδόπουλα ὑγροὶ εἰσι καὶ περιττωματικοὶ, καὶ οὐχ οὕτως εὔχυμοι, διὸ οὐδὲ καταχρῆσθαι δεῖ τούτοις, ὥσπερ οὐδὲ τοῖς παλαιοῖς τῶν χοίρων ὡς ἔφην εὔχυμος ὑπερέχει δὲ τῆς τῶν ἡμερῶν τὸ μὴ περιττωματικὸν εἶναι μηδὲ γλίσχρον χυμὸν γεννᾶν τὰ δὲ τούτων δηλονότι σκουτάρια, πάνυ δύσπεπτα καὶ δυσκατέργαστα καὶ διὰ τούτων ἀπέχεσθαι χρή. Quibus verbis hunc ſenſum interpres afferre conatus eſt hoc modo. *Suum vero qui δέλφακες hoc eſt porculi nuper nati qui & λακτευδόπουλι vulgo dicuntur humidi ſunt & ſuperfluitatum abundantes, nec boni ſucci qua ex re haud bonum eſt eis vti: quemadmodum nec vetuſtis ſuibus, quippe quibus malus inſit ſuccus Aprorum vero caro melior eſt quam ſuum domeſticorum, quod tantarum non ſint ſuperfluitatum præditi, nec glutinoſum gignant humorem. Quæ vero inter hos σκουτάρια dicuntur, hoc eſt, vt docti quidam putant, calli aprugni, difficulter concoquuntur & perficiuntur; atque ab his ideo abſtinendum.* Sed meo iudicio tentauit ſolum curationem Lilius Geraldius quam ego hac lectione perficiam. οἱ δὲ δέλφακες ἅτινα ὀνομάζουσι λακτευδόπουλα ὑγ. εἰσ. καὶ περιττ. καὶ οὐχ. οὕτ. εὔχυ. διὸ οὐδ. καταχρ. δεῖ τούτ. ὥσπερ οὐδὲ τοῖς παλαιοῖς τῶν χοίρων. οἱ ὡς ἔφην ἄχυλοι. ὑπερέχει δὲ κάπρος ὑῶν ἡμέρων τὸ μὴ περιττω. εἶναι, μηδὲ γλίσχρον χυμὸν γεννᾶν, τὰ δὲ τούτων δηλονότι μετάχοιρα, πάνυ δυσπ. quam ſententiam ſic reddo, *porcelli quos lactentes vocant, humidi ſunt & excrementitii ac proinde boni minime ſucci, quibus idcirco vti non oportet quemadmodum neque vetuſtis porcis, qui, vt dixi, inſipi exiſtunt. Aper vero ante-*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

ponitur suibus domesticis tum quod nec ita excrementitius sit, neque viscosum succum progeneret. Inter illos (porcellos) vero, qui omnino ob læsionem in vtero factam sero nascuntur concoctu prorsus sunt contumaces ac difficiles, ob idque ijs abstinere oportet.

Enimuero cum infamis sit vel ipso nomine *porcus*, nullhusque dum viuit, homini vsus, *non alio tamen ex animali post interitum numerosior materia ganeæ quinquaginta pene sapores, cum cæteris singuli. Hinc censoriarum legum paginæ, interdictaque cænis abdomina, glandia, testiculi, vuluæ, sincipita verrina,* ait Plinius l.2 c 21 Quidam apud Liuium & Plutarchum cum apud hospitem suum cœnaret, & copiam reprehēderet ferculorum stuperetque vnde tam variam venationem comparasset, audiuit ab hospite omnia, *ex mansueta sue* facta, paratu tātum & condituris discrepantia. Non commemorabo *sumina, spetilia, callos, vuluas eiectitias, taxeam Lucanicas, faliscos, farcimina, pernas, Tomacinas, Taniacas, Cerretanas, Italicas, Moguntinas, Rutenicas, hilas, polimenta, Imbricem, isicia, omasa, Tuceta, farta, Mediolanensia*, & id generis cupedias, quas in apparandis porcis, eorumque partibus ad cibum condiendis ingeniosa coquorum gula excogitauit.

DE CARNIBVS VItulinis.

CAP. LXVII.

SVnt nutritiuæ multum carnes vitulinæ.

LAudibus hic efferuntur carnes vitulinæ, eo quod alimentum corpori ſuggerant, non mediocre & hoc ſatis ex Auicenna conſtat. Nam 3. 1. doct. 2. cap. 7. inter cætera præcipit, vt cibus ſanitatis tutelæ conueniens, ſit talis quales ſunt carnes, & proprie hœdorum & vitulorum lactentium paruorum, & agnorum anniculorum, vt quæ conſimilis fere ſint naturæ & facile in ſanguinem commutentur. Gal quoque lib. 3 cap 1. de aliment. facult. carnes vituli lactentis ſex vel octo hebdomadarum aſſatas, vt optimus tum ad coquendum, tum ad ſuccum bonum generandum, tum ad nutriendum commendat, ſed de his abunde dictum eſt ſupra cap. 4. Ideo non eſt, cur hic plura referantur.

ANIMADVERSIO.

QVodnam momentum habeant ad immutandum animalium temperationem ætas, ſexus, caſtratio, inſigne argumentum habemus in boue, Tauro, iuuenco, vacca & vitulo, quæ etſi eadē animalis ſpecie contineantur, inter ſe tamen plurimum differunt, quoad carnes quas in alimoniam noſtram conuertimus. *Taurinam* enim carnem nemo eſt qui præbet præſertim cum in venerem furiaſque Tauri ruunt, qui ſeruantur, vt plurimum admiſſuræ: huiuſcemodi enim caro calidior & ſiccior exiſtit, viroſa præterea ac tetri odoris, ſanguinique craſſo & aduſto generādo opportuna, difficilis etiā concoctu eſt dura & fibroſa non minimum tamen cum ſuperatur à calore natiuo, nutriens. *Bubula*, caro quia caſtrati eſt animalis melior cenſenda: eſt autem ea duplex

Bubula.

nouelli bouis vna, alia veteli Caro nouellorum quoniam nondum laboribus fracti sunt mediæque sunt ætatis vtilior habetur, raro tamen ducuntur ad lanienam nisi crure fracto, vel cum aliàs ad aratrum inepti iudicantur. vetulorum vero caro frequenti est in vsu, atque olim fuit non solum apud vulgus, sed apud heroas ipsos si credimus homero. Agamēnon enim Rex conuiuio excipiens Aiacem ac Nestorem costas boum assas ponebat: Menelaüs Telemacho vlyssis filio costam quoque bubulam apponebat, videlicet *vt frugalis vitæ exemplum Adolescentibus præberetur*, inquit Athenæus lib. 1. deipn. Hercules apud Eubolum delicatioribus cibis recusatis dixit velle se satiari quibus vires roborantur quique ad bonam valetudinem conducunt, *qualis*, inquit, *est caro bubula elixa*. Extitit insigne hoc tamen frugali in victu luxus argumentum, in eo scilicet quod boues integri appositi interdum fuerint Refert ex Herodoto Athenæus apud Persas diebus natalitiis fuisse morem vt diuites bouem, asinum, equum & camelum apponerent totos in clibano aut camino coctos. Quin & eum morem ad nostra vsque sæcula traductum notat Struchius lib. I. Antiquit. conuiuial. de Maximiliani secundi epulo, & Paul Iouius lib. 25. de Caroli V coronatione verum hæc sint principum virorum aut luxu diffluentiū hominum ludicra: Medici, quia ad vnam sanitatem consilia sua dirigunt, in definiendo bubularum carnium temperamento occupentur. Cornelius Celsus ex domesticis animalibus bubulam plurimi alimenti & stomacho aptissimi existimauit; atque inter ea enumerauit quæ minimè corrumpuntur: Hippocrates difficulter eam concoqui, cholеram siccam inducere, attrabiliriasque affectiones parere voluit, quod sit insuperabilis eius natura neque cuiusuis ventriculi sit ipsam conco-

quere. Suggerit, Galeno teste, alimentum corpori non mediocre neque dissipatu facile sed sanguinem gignit quam conueniat crassiorem. Plura superiùs ad cap. 4. dicta quibus pro coronide hæc de eius esu & præparatione adiungo ex Bruyerino. Porro, inquit, *nullo non tempore hæc caro epulas præbet mortalibus, verum hyeme magis placet, & frequentior est. Elixatur & inassatur, atque vtraque coctura est gratissima præsertimque opima ac præpinguis. Aulicæ culina vocant frusta regia quæ ampla & pinguitudine refertiora sunt quasi regia mensa digna. Hæc autem prima ferè apponuntur elixa, magnatum ac lautiorum epulis. Sed hic gula morosior irritamentum quoque vini auidioribus inuenit. Quippe sale modico imbutam bubulam magis commendat, editur ex sinapis intinctu elixa, rarius assatu. Nã præter costas ex toto boue nihil verubus torreri vidimus: verum & hæ inter elegantiores hyemis escas reponuntur, quas saluia confixas aliqui expetunt. Crebrius eduntur ex condimento atro, quod a vini acetique momento pipere ac sale temperatur piperatum condimentum vocatur lautioribus*, hæc ille.

Iuuēcorū caro. Quoad iuuencorum carnes rarius eduntur, quia raro mactantur iuuenci sed seruantur ad agriculturam. Iuuencæ vero bimæ & trimæ, semestres & anniculæ venerem non expertæ, laudabilem carnem habent, nondum enim dura est & sicca: qualis est *vaccina* quæ est boum fœminarum vetularum: quæ quidem cum sterilescunt, aut vsui amplius esse non possunt ad esum mactantur sordidorum tantum hominum ac pauperum; cum carnes obtineant insalubres, duras crassioris succi & atrabilarii.

Vaccina.

Restat vt qua dote præ illis omnibus donata sit *vitulina* caro paucis absoluamus. Vituli nomine boum primæ ætatis fœtus intelligimus, sumpta Ethymologia vel *à viridi ætate* vt vult Isidorus vel à *vitulando* id est lasciuiendo, *vel à vita*, quia potens

Vitulina

est vitæ tolerandæ vitulus. Certè Nonius *vitulantes* gaudentes à veteribus dictos putat à bonæ vitæ commodo quod eum viuere dicamus, qui in summa versatur lætitia. Galenus lib. de cibis boni & mali succi, carnes vetulorum animalium duras siccas & concoctu difficiles statuit, iuniorum contra humidas molles, quæque commodius concoquuntur, nuper vero editorum muccosas vt agnorum & suum; at hœdinas ac vitulinas melius coqui ac nutrire, quod hœdi ac vituli natura sint ficciores. Est ergo vitulina caro tẽperata, boni succi, sanis ægrisque conueniẽs facilis cõcoctu salubrisq; iis qui vitã ducũt otiosã, quo factũ est vt poëta cecinerit.

Assiduos habeant vitulos tua prandia in vsus
Cui madida & sapida est iuncta tepere caro.

Isaac in diæt. vniuersalib. cap. 31 *docet masculum bouem lactentem meliorem & laudabiliorem esse non lactente quod humiditas lactis complexionem suam temperet*: addit in diæt. particularib. lactentem laudabile generare nutrimentum, atque sapidum, facilis esse digestionis bonumque generare sanguinẽ, quod bilem flauam è stomacho expellat maximè si comedentibus naturalis calor vigeat.

Est autem apud Medicos controuersum an *vitulina* caro *hœdinæ* sit præferenda. hedulinam quidem Rhases 3. ad Almans. cap. 9. temperatam agnoscit, nullam in se habentem malitiæ admixtionem, temperatum generantem sanguinem, hoc est qui sit inter subtilem & crassum ac inter calidum atque frigidum. Hally Abbas quoque temperatam esse in humido & sicco, citæ digestionis, temperatumque generare sanguinem professus est libro quinto Theoricæ capite vigesimo primo sed Auerroes quinto colliget cap. 31. pronuntiauit carnes hedulinas meliores vitulinis quod producant meliores humores. Hanc difficultatem conatus est diluere Donat. Anton. Ferrus apud Aldrouandũ,

An vitulina hœnæ præferenda.

libro primo de quadrupedibus bisulcis, his verbis, *vituli*, inquit, *præsertim lactentes apprimè laudantur cum temperatæ sint complexionis, & propterea quocunque anni tempore comedi possunt. Verum à partu tribus quatuorve mensibus remoti sint atque annum vnum non diu transeuntes, velut qui surrentini nuncupantur, sunt enim gustui grati, optimi succi, ac facilis concoctionis, bonum generant sanguinum, ac temperatissimum nutrimentum. Et multi horum carnes hœdinis laudabiliores esse sentiunt, quoniam melioris sunt nutrimenti, cum in hœdinis quædam sit muccilago, quando decoquantur. Et hoc est quod asserebat Auerroes. Et carnes vitulinæ sunt bonæ carnes, propterea quod dum habent illam viscositatem, frigiditatem, siccitatemque quam habent carnes bouinæ vetere, & eorum carnes sunt magis odoriferæ alijs carnibus, & quantum est in hoc meliores sunt carnibus hœdulinis. Et hinc solui potest controuersia quæ inter medicinæ auctores in carnium electione reperitur. Quamplurimi enim hœdinas extollunt, & ipsæ quidem sunt præstantiores alijs si ex parte facilioris digestionis ac temperatæ complexionis considerentur meliores porro generant humores si vero ex parte minoris viscositatis ac melioris odoris earum sic vitulinæ laudabiliores existunt: si denique ex parte maioris robustioris ac irresolubilioris nutrimenti, illæ carnes cæteris sunt meliores.* Hucusque ille; cui hoc addam elaboratam esse magis vitulinam quam hœdinam ac propterea temperatiorem, proindeque tanti non esse faciendam hœdinam vt ei vitulina posponatur: est quidem tenera illa nec contumax, quod tamen acceptum non refero temperamenti probitati, sed nimiæ eius humiditati cuius operam fibræ mollescunt & indurari prohibentur. Fatua quoque caro illa est & nisi saletur insipida ac pene aquea. Cum vitulina & odore, & sapore, & teneritudine nulli quadrupedum cedat; quo fit vt cum Salernitanis præ bouillis carnibus vitulinam concludam optimè

Hœdina

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

nutiere, præ hœdina vero eam ſuadeam & eligendam & edendam. Cæteras carnes à Salernitanis non nominatas, nec ipſe commemoro, multa vt dixi ad caput 4. ſect. 2. huius operis à commentatoribus annotata huc transferri poſſunt & debent.

DE CARNIBVS PISCIVM & eorum electione.

CAPVT LXVIII.

SI piſces molles ſunt, magno corpore tolles:
Si piſces duri, parui ſunt plus valituri

Hic duæ traduntur laudabilium piſcium notæ. Piſces enim aut dura carne ſuapte natura ſunt, aut molli. Ex his igitur qui molles ſunt, vetuli iunioribus præſtant. Carnis namque mollities pro modo humiditatis reſpondet, quæ crudior in nouello piſce, in vetulo vero concoctior exiſtit. Quare nouelli piſces lento ac pituitoſo ſucco magis quam vetuli abundant. Atque hac certè ratione nonnulli anguillam etiam vetulam iuniori præferunt. Ex iis vero qui dura carne præditi ſunt, iuniores longe præſtantiores & concoctu faciliores habentur: eiuſmodi porro lucij cum primis ſunt; & percæ. Carnis enim durities concoctioni reſiſtit. Quæ ſane ſententia ex 2 Cano. cap. 553. Auicennæ deſumpta eſt vbi ſic ferme ſcriptũ reliquit: Ex piſcibus dura carne præditis eligendi ſunt minores, ex molli vero maiores ad terminum aliquem. Plura Galenus libro tertio de alim

facultatibus capite vigesimo nono & trigesimo.

ANIMADVERSIO.

POstremo loco de Piscium carnibus disputamus quod eas videam ab omnibus penè Medicis in re cibaria deterioris conditionis haberi, & auium, quadrupedumque omnium carnibus postponi. Quamquam vt verum fateor primas partes in conuiuiis delitisque ab omni tempore obtineant nec sumptuosius aliud cariusue priscorum mensis appositum sit. Cato ille censorinus conquestus est apud Polybium nō posse saluam esse vrbem in qua pluris piscis quam bos veniret. Alexis apud Athenæ. dolet piscarios regia plane vectigalia exigere & ementium facultates decimare. Accusat Martialis epig. 31 lib 10 Calliodorum quod hominem non piscem vocaret, propterea quod seruum vendidisset, vt emeret piscem.

Luxus in piscibus.

Addixti seruum nummis here mille ducentis
Vt benè cœnares Calliodore semel.
Nec benè cœnasti, mullus tibi quatuor emptus
Librarum cœna pompa, caputque fuit.
Exclamare libet, non est hoc improbe, non est
Piscis, homo est; hominem, Calliodore, voras.

Eo ferme sensu nobiliores pisces Antiphani Comico vocati sunt ἀνθρωποφάγοι quod scilicet impensarum magnitudine opes Comedentium absumerent. Cum quis apud Plinium legit mullum vnum mercatum esse octo millibus nūmum, cum quis audit ætate nostra vnum vnius piscis condimentum quinquaginta aureis coronatis emi: cum quis videt lurconum conuiuia selectis-

ſimis piſcibus apparata ingenti pretio æſtimari, nonne cum *Antiphane* exclamare debet, ἐὰν ἴδω γὰρ ἡλίκον.

ἰχθυω̃, ὅσȣ τιμῶσι πήγνυμαι σαφῶς

Cum video quantulum piſcem quanti æſtimant obrigeſco planè. Ceſſabit tamen ea admiratio, ſi meminerimus tam ſalubrem eſſe piſcium eſum vt præter hunc ſolum alios faſtidiat Ichtyophagorum natio prope Geodroſiam, & circa promontorium bonæ ſpei habitans & ſaluberrimè viuens. Atque profectò non abſurdum viſum fuit ſapientiſſimis viris reuocare in dubium deteriores ne eſſent carnes aliorum animalium, quam piſcium. Ac inter alios Ferdinandus Rodericus Cardoſus cap 30. de reb. nonnaturalib. quæſt. 5. problem. 5. rem ita examinauit, vt penè à piſcium partibus ſtare videatur. Ab eo Ludouicus Nonnus opere proprio de piſcium eſu, ſalubres eſſe piſces probat, eorumque rationes diluit, qui eam veritatem oppugnare totis viribus contenderunt, quæ quia luculenter ab eo cap 8 10. & 11. diſputata ſunt, à me ſilentio inuoluuntur. Hoc vnum monendum non ita prauum eſſe ex piſcibus alimentum viſum græcis auctoribus, quin eos ægris ſuis præſcriberent; ac recenti memoria Ioa Alphonſus Complutenſis Academiæ Profeſſor publicus ſpeculum medicinæ Chriſtianæ conſcripſit in quo examinat quibus in morbis, ægritudinibus, corporis affectionibus aut debilitatibus abſque periculo veſci piſcibus poſſimus, paucoſque omnino recenſet morbos quibus eſus piſcium non conueniat.

An piſciũ caro deterior quadrupedum carne.

Verum enimuero vt ſincerè ſenſum meũ aperiã, longe inferior ac deterior eſt alimonia piſcium quàm aliorum animalium. Etenim imprimis nõ ita copioſè nutriunt atque animalia ſuccus eorũ fluidior ac liquidior, ſubſtãtia frigidior & excremẽtitia magis, minus quoq; ſapida & odorata ſi abſq;

coudimento edantur. Non ita tamen deteſtandi ſunt vt quaſi ſanitate omnino aduerſentur, nullum laudabilem ſuccum ſubminiſtrent, coctioni repugnent, putredinem accerſant, vitæ denique officiant, eamque breuiorem reddant. Ex piſcibus, enim nonnulli εὔχυμοι ſunt εὔπεπτοι καὶ εὐκατέργαστοι ſi græcis auctoribus fidem habeamus, at hi pauci omnino ſunt ſi cum praui ſucci piſcibus conferantur, qui non tales tantum natura, & origine, ſed caſu quoque vt vetuſtate, & cuſtodia. Olim Galeno aliiſque medicis probabantur piſces quod recentiſſimi comederentur. *A*d hoc autem tria obſeruabant quæ noſtro ſæculo deſiere: aut ſegniùs obſeruata fuere: primum eſt quod haberent priſci Bajulos ſeu gerulos piſcium qui captum piſcem properantiſſimè Romam deferrent. *Mirabamur,* inquit Seneca lib. 3 quæſt. natural. cap. 18 *tantum in illis eſſe faſtidium vt nollent attingere niſi eodem die captum piſcem, qui vt aiunt ſaperet ipſum mare.* Ideo *curſu aduehebatur, ideo gerulis cum anhelitu & clamore properantibus dabatur via.* Imo vero vt idem paulo ante monuerat. *In cubili natabant piſces & ſub ipſa menſa capiebatur qui ſtatim transferretur in menſam. Parum videbatur recens mullus, niſi qui in conuiuæ manu moriebatur. Vitreis ollis incluſi offerebantur & obſeruabatur morientium color, quem in multas mutationes mors luctante ſpiritu vertebat, alios necabant in garo, & condiebant viuos.* Ad hæc vetitũ piſcatoribus erat piſcibus aquam affundere, ne ſcilicet in multos dies eos ſeruarent: vt Xenarchus Comicus apud Athenæum notauit. Alterum fuit lex præſcripta in ἰχθυοπώλας ne ſcilicet inter vendendum ſederent, vt ſtandi tædio laſſitudineque cõfecti, recẽtiſſimos venderent piſces quam legem Athenæus ex *A*lexi Comico νόμον χρυσοῦν *auream legem vocat.* Poſtremum eſt piſciũ conſeruatio per niuem, cuius meminit Gal. libro de cibis boni & mali ſucci cap. 19. quo loco ait

Græci piſces laudarũt

piſces

pisces niue circumdantes si duriores fuerint, præstantiores euadere cum caro ipsorum reddatur friabilior uti & caro aselli & eorum qui in saxis degunt. Nam quod in his naturaliter inest, id ij qui duræ sunt carnis, à niue sumpserunt. His itaque auxiliis conseruati Galeni tempore pisces salubriores dubio procul euadebant, sed ea ipsa cum ætate Arabum desierint, fecêre vt ab Arabibus pisces neglecti sint, maximè quidem cum obseruarent magnam piscium partem deterioris esse succi, eosque pisces qui laudabiles habebantur, ob æstum Mauritaniæ & Hispaniæ vbi degebant, diu illæsos non seruari, sed facili negotio putrescere atque corrumpi.

Arabes Pisces vituperarunt.

Cæterum vt ferre iudicium possit Medicus de Piscium bonitate vel malitia, nonnullæ regulæ hîc apponendæ sunt quæ generales piscium facultates, temperaturas & vsus studiosis medicinæ aperient. Eas autem regulas à *loco* in quo degũt pisces, à *substãtia* ab *ætate*, & à *pabulo* desumemus. *Locus* quadruplex, *lacus fluuius, mare, terra*, à quibus pisces denominantur *lacustres, fluuiatiles*, *Marini*, & *terrestres* qui & *fossiles* dicuntur græcis ὀρυκτοί. *Lacustres* duûm sunt generum τελματιαῖοι *palustres* & λιμναῖοι *lacustres*. Qui in paludibus deguntac stagnis quia cœnosi sunt & lutarii ideo improbantur, velut graues, excremẽtisque scantetes, difficilis coctionis ac mali succi, cum enim victu deteriore vtantur, minusque exerceantur excrementitiam carnem cœnosamque congerunt qua insalubrius esse nihil potest. Paulo meliores sunt lacustres præsertim qui ingentes lacus incolunt, cœnosam vrbium populosarum illuuiem non admittentes, sed è fontibus & fluminibus sponte promanantes, quosque magna flumina præterfluunt, tales sunt lemanus lacus, Benacus, Larius & verbanus qui pisces satis laudabiles nutriunt facta comparatione ad palustres non ad fluuiatiles quibus in vniuersum in-

Cautelæ obseruandæ.

lacustres pisces.

feriores censentur.

Fluuiatiles. *Fluuiatiles* quos græci ποταμίους appellant duplici differentia comprehenduntur, alii enim in fluuiis puris & limpidis paſcuntur, alii in turbidis, cœnoſis, & vrbium magnarum ſordes excipientibus; hi mali ſucci ſunt & ventriculo noxii de quibus audiendus eſt Hippocrates lib. de affectionibus fluuiatiles vocans βαρυτέρους *grauiores* nec non Xenocrates ſcribens fluuiatiles & qui in ſtagnis degunt eſſe κακοστομάχους παχυμερῆς ὑλησδεξικοὺς, *ſtomacho aduerſos craßioris ſubſtantiæ, quique difficulter excernantur.* Illi vero quia aquis perpetuo recentibus meliorique pabulo fruuntur, præterea quia aſſiduo exercentur ob continuum aquæ fluxum boni ſunt ſucci, ſalubres, lacuſtribus præferendi.

Marini. Marinorum duas tantùm ſpecies fecit Hippocrates, *Petræorum & Erronum*, tres præcipuas Galenus *Pelagiorum, littoralium & ſaxatilium.* Marini quidem cæteris aliis præſtantiores, quod ſalſus æquoris liquor, & fluxus inter ſaxa colliſio viſcidũ eorum mucorem attenuet ac digerat: ſalſedo enim maris humiditatem nimiam piſcium, & frigiditatem attemperat & conſumit. Obſeruat tamen Simeon Sethi θαλαττίους ἀπεπτοτέρους eſſe verum δυσαναδότους *melius concoqui ſed difficilius reddi*, fluuiatiles vero δυσπεπτοτέρους ſed εὐαναδωτέρους *difficilius concoqui verum melius reddi.* Cum autem plures ſint marinorum piſcium ſpecies, nõnullum ideo inter eos diſcrimen intercedit.

Pelagij. Πελάγιοι quidem qui in imo profundoque maris cõmuniter viuunt, dura ſunt carne, difficilè conficiuntur, ſed copioſum corpori alimentum ſubminiſtrant, eos Diphilus Siphnius idcirco vocat δυσφθαρτοτέρους, πολυτρόφους, δυστοικονομήτους.

Littorales. Littorales qui & αἰγιαλώδεις & ἀκταῖοι dicuntur litoribus terræque proximas ſedes elegerunt vitamque ſuſtinent muco eluuiéque maris iiſque purgamentis quæ in continentem vndarum flu-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

ctibus propelluntur. Tales autem ratione nutrimenti improbari possunt, sed ratione loci laudantur, loca enim à sole illustrata qualia sunt littora temperata magis sunt ex calido & humido, corpora itaque educant & meliora & teneriora: quo fit vt caro istorum piscium firmior sit & melior, quam pelagiorum quæ humida mollisque existit. Ad hæc cum isti pisces errones sint hoc est hac & illac vagentur, iugi illa exercitatione sicciores durioresque euadunt, quicquid enim excrementitium ex pabulo colligitur frequenti motu dissipatur vnde à quibusdam σκληρόσαρκοι id est *duræ carnis* appellantur. Quapropter antepositi semper fuerunt Pelagiis, sed Saxatilibus postpositi. Sunt autem dicti *Saxatiles* πετραῖοι quod in saxosis locis aut asperis promontoriis vbi saxa frequentia sunt, delitescant domiciliaque deligant saxis proxima: hi omnium piscium suauissimi & saluberrimi sunt; alimentum enim ex eis sumptum teste Gal. lib. 3. de aliment. facult. cap. 2?. *non modo ad concoquendum est facile, sed hominum etiam corporibus est saluberrimum vt quod sanguinem mediæ consistentiæ generet, qui scilicet neque admodum tenuis neque admodum crassus est.* ex quo factum est vt idem Gal. lib. de attenuãte vict. ratione cap. 8. eodem censu pisces posuerit quo montanas auis. Hippocrates 2. de diæta saxatiles vocat κούφους id est *leues* carnemque eis tribuit ἀραιὴν καὶ κούφην *raram ac leuem*. Diphilus Siphnius apud Athenæum lib. 8. appellat εὐφθάρτους, εὐχύλους σμηκτικούς, κούφους, ὀλιγοτρόφους *concoctu faciles, boni succi abstergentes, leues, & parum nutrientes*: Quo loco obseruabis nos cum Ludouico Nonno εὐφθάρτους exposuisse per concoctu faciles, quod nonnulli veterum chylosim fieri existimarent per putrefactionem, sic vt apud illos idem esset πέψις καὶ σῆψις vt videre licet apud auctorem definitio-

εὔφθαρτος quid.

definitionum medicarũ,& Plutarchum de placitis philosophorũ. Ab hac mente Diphilus ἐυφθάρτους dixit pro ἐυπέπτους, nemo enim est qui non dixerit saxatiles pisces facilis esse concoctionis, vt patet ex Galeno loco citato & ex Simeone Sethi à quibus hi pisces nominantur ἔυπεπτοι καὶ ἔυχυμοι. Duæ aliæ difficultates occurrunt apud *A*thenæum lib 8. ca.14. ex Mnesithei Atheniensis lib. de eduliis. Illic enim scribitur ex interpretatione Dalechampii *pisces qui vocantur saxatiles & his similes nostris corporibus alimentum siccum præbere, mollem corporis augere, largius nutrire, Ocyus coqui, nec excrementa multa relinquere, nec flatus generare.* Primo enim obiicitur quomodo pisces saxatiles molem corporis augere possint, cum à Galeno inter cibos attenuantes collocẽtur:

Athenæus explicatus. 2. quæritur qua ratione dici possint à Mnesitheo largius nutrire, cum à Diphilo parũ nutrire statuantur. his duabus difficultatibus satisfieri potest adducto Athenæi græco contextu qui sic habet τὰ δὲ καλούμενα πετραῖα καὶ τὰ ὅμοια τοῖς τὲ σώμασιν ἡμῶν ξηραντε δίδωσι τροφὴν, ἔυογκα δὲ ἐστι καὶ τρόφιμα, καὶ πέπτεται ταχέως, καὶ οὐκ ἐγκαταλείπει περιττώματα πολλὰ, πνευμάτων τε οὐκ ἐστι περιποιητικά. Interpres duo ex ea sententia vocabula perperam interpretatus ἔυογκα scilicet & τρόφιμα: putauit ἔυογκα designare eos cibos qui

εὔογκος quid. molem corporis adaugẽt, cum eos significent qui non distendunt ventriculum nec malè habent. Id doctissimus Casaubonus ante me animaduertit & docuit cap 5 lib. 3. animaduers. in Athenæum, cuius verba quia medicã materiam illustrant libenter hîc subiiciam. *Apud Philosophos ac Medicos, inquit, multis diuersisque modis vox ὄγκος accipitur, quod fusè probamus alibi plurimis Theophrasti, Galeni & aliorum id genus magnorũ scriptorũ locis illustratis, interdũ ὄγκος est cibus in stomachũ admissus, qui sua mole illum impedit si maiore copia sit sumptus, Galenus ὑγιεινῶν lib. 6. παχυνσεως curatione ὄγκους ἐδεσμάτων ὀλιγοτέρους ἐδίδουν*

Intelligit cibos qui mole implerent ventriculum, non multum tamen alerent. Catalogum ὄγκων ἀτρόφων *ex Erasistrato habes in libro Galeni de mißione sanguine contra Erasistrateos, in eo albo ponuntur & caricæ, Simeon Sethi de anetho* διαφορητικόν ἐστι καὶ ὠμῶν ὄγκων πεπτικόν *id est crudos in ventriculo cobos concoquit. lib. 2 dictum est de aceto* καὶ τὰ ἐν κοιλίᾳ τὰ ἐν τῷ ὄγκῳ διαλύει, *verba sũt Heraclidæ Tarentini qui nouo loquendi genere sic expreßit illa quæ sua mole stomachum (abutar ea voce cum multis) habent impeditum libro 9. dicuntur Athenæo succi è carnibus caprinis* πολὺν χρόνον ὑπομένειν ἐν τοῖς ὄγκοις. *hic* ὄγκος *aliter accipitur pro corporis mole, id est corpore ipso & ea quã* ἕξιν *vocat alibi vt diximus lib. 1. cap. 20.* Philo legatione ad Caium ἐπὶ πλήρεσι τοῖς ὄγκοις ἀπλήρωτοι ἐπιθυμίαι. *A priore significatione dicuntur cibi* εὐόγκοι *qui non distendunt ventriculum nec malè habent. libro 8. ait auctor pisces saxatiles. Esse* εὐόγκους καὶ πέπτεσθαι ταχέως. *Errat Dalechampius qui putat dici* εὐόγκους *quod molem corporis impleant: quod est contra eius artis, quam magna cum laude profitebatur viuus principia. At cibos illos qui ventriculum complent nec multum tamen nutriunt* ὀγκώδεας *dicunt Græci.* Arteidorus *lib. 1. de albis oleribus puta rapa, napis cucurbita aliisque id genus sunt*, inquit, *hæc omnia* ὀγκώδη καὶ ἄτροφα hactenus ille. Ex his liquido constat perperam factum à Dalechampio quod interpretatus sic εὐόγκους *pisces qui corpus augerent*, cum debuisset interpretari *stomachum non distendentes*, vel *stomacho molestiam non inferentes*: quod sane proprium est eorum ciborum qui boni sunt succi & facilis coctionis quales vt dixi pisces ab omnibus esse perhibentur. Atque ex hac explicatione liquidum est Athenæum Galeno aduersum non esse annumeranti lib. de attenu. victus rat. capite octauo pisces saxatiles cibis ad extenuandum accommodatis, quo modo primæ difficultati satisfactum puto.

Dalecãhpius reprehensus.

Alia difficult s fluxit quoque ex minus apposita verbi τρόφιμα interpretatione: Dalechampius enim ratus ἔυογκα significare molem corporis augentia credidit quoque τρόφιμα designare *multum & copiosè nutrientia*, quod illa duo sese subsequantur, & ex probo copiosoque alimento molem corporis augeri contingat. Nec sane diffiteor interdum eo sensu vsurpari τὸ τρόφιμον sed non perpetuo; sæpenumero enim significat tantum id quod probe & benè nutrit; non est autem necessarium vt quod benè nutrit continuo etiam multum & copiosè nutriat, quod confirmare possem ex infinitis Galeni locis nisi rem notam omnibus & perspectam in memoriam reuocarem. Priusquam vero ab hac disputatione de saxatalibus piscibus recedam, explicandus est locus Celsi difficillimus qui hactenus medicorum ingenia fatigauit. Enumerat ille libro secundo capite vigesimo primo inter res mali succi, *pisces saxatiles omnesque qui extenerrimo genere sunt, aut hos qui rursus nimium duri virosique sunt vt ferè quos stagna, lacus limosiue riui ferunt quiue in nimiam magnitudinem excesserunt.* Frustra est Balduinus Ronssæus cum pro saxatalibus fluuiatiles aut stagnatiles, pro tenerrimo, valentissimo substinendum putat: reclamat enim rerū series, & omnium exemplarium consensus: loci elucidatio pendet ex eo quod Medici omnes dixerint saxatiles pisces cibosque alios substantiæ tenerrimæ imbecillibus hominibus atque conualescentibus accommodatos esse, nempe quia imbecillis istorum hominum ventriculus talia concoquere ac superare possit alimenta; id vt demonstrem vno Simeonis Sethi testimonio ero contentus qui capite de piscibus hæc habet ὠφελοῦσι γὰρ οἱ δηλωθέντες ἰχθύες τοὺς ἀγυμνάστους, καὶ τοὺς τὴν δίαιταν ἀσθενεῖς, καὶ ἀνακομιζομένους ἀπὸ νόσου. *Prosunt vero*, inquit, *iam demonstrati pisces* (*loquitur de teneram carnem squamosam & non glutinosam haben-*

Alius Dalechāpij error.

Ronssæus refutatus.

Celsus expositus.

tibus) *non exercitatis hominibus, imbecillitate laborantibus, & ex morbo conualeſcentibus:* hoc cum Celſo ante oculos propoſitum eſſet validæque ac integræ ſanitatis hominibus victus rationem præſcriberet, æquè teneræ carnis piſces damnauit atque duræ & viroſæ, cum illi ob calorem vegetum ventriculi facile corrumpantur, hi propter contumaciam non concoquantur. Quod vero cibi teneri & concoctu faciles facile corrumpi poſſint, teſtatus eſt Galenus cum alibi, tum maximè lib. I. de alim facult. cap. I. *Quæ,* inquit, *facilè concoquuntur, facilè item alterantur ac corrumpuntur: contra, quæ concoctu ſunt difficilia non facilè quoque tum alterantur, tum corrumpuntur. Hæc certè ſi in multum calorem inciderint coquuntur magis quam ſi moderato occurrerint, atque hac ratione profectò accidit vt nonnulli bubulam facilius quam piſces ſaxatiles conficiant.* Hæc ille Quoniam ergo calor ventriculi cibum optimè conficit, ſibi proportione reſpondentem, quemuis vero alium non coquit ſed corrumpit: Idcirco cibi tenuiores qui in ventriculum benè valentium incidunt, cito corrumpuntur & alterantur: quia calorem nanciſcuntur ſeipſis maiorem ac ſuperiorem: Illi etiam qui duriores ſunt occurruntque ventriculo ſano quidem ſed non multum robuſto, confici & elaborari nequaquam poſſunt, quia ſunt ventriculi illius calore ſuperiores ac potentiores. Quamobrem Celſus tres quidem hominum ſanorum differentias agnoſcebat, imbecillium, robuſtiſſimorum, & medio modo ſeſe habentium, hanc vnam tamen poſtremam differentiam, mediam ſcilicet ac moderatam ſibi propoſuit in deſcribenda victus ratione, aliis neglectis, vtpote quæ facile ex dictis intelligerentur: cui differentiæ mediæ, mediam quoque victus rationem præſcripſit, conſtantem videlicet ex cibis nec nimis tenuis nec nimis duræ ſubſtantiæ, cum priores illi ad priore

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

ſanitatis differentiam, poſteriores hi ad poſtremam valetudinis ſpeciem accommodati ſunt: Triplex hoc ciborum diſcrimen copioſius ille explicauit eodem lib cap 18 vbi primum genus vocat imbecillis materiæ, ſecundum mediæ, tertium valentis, videturque ad imbecillis materiæ cibos reuocare *piſces ſaxatiles*, ad cibos mediæ *limoſos piſces per arenam degentes*, ad tertiæ *limoſos piſces*: ſic enim breuiter ſcribit *leuior piſcis inter ſaxa editus, quam in arena, leuior in arena quam in limo* Celſus igitur cum non ignoraret ſaxatiles piſces (vt loquitur Galenus 3. de alim. cap. 30.) alimentum hominibus otioſis, ſenibus imbecillibus & ægrotis proprium eſſe, cibos vero firmiores accommodatos iis qui exercentur, quique integra valetudine fruuntur; ſaxatiles dixit mali eſſe ſucci, hoc eſt facilis corruptionis, in iis ſcilicet validis, quibus victus legem præſcribit, nō quod exiſtimaret ſaxatiles piſces abſolutè cōſideratos, nulloque reſpectu habito ad tēperamentum, ætatem, tempeſtatem, conſuetudinē, mali eſſe ſucci, ſed comparatione tantum facta ad ſanos validos in quorum ventriculo ſtatim corrumpuntur ac putreſcunt: qua de cauſa factum eſt vt teneros piſces inter ea quæ facilè intus corrumpuntur cap 28. eiuſdem libri repoſuerit; cap. vero 24. *duros ex media materia* reuocauerit ad res ſtomacho idoneas. Quod ſi quis noſtram explicationem minus probauerit, eum Celſi locum emēdare ſic poterit & legere *piſces quoque ſaxatiles, non omnes, vt qui ex tenerrimo genere ſunt, at hi qui curſu nimium duri, vir ſiue ſunt, & ferè quos ſtagna, lacus. &c.* Quæ lectio ſignificat non omnes piſces ſaxatiles eſſe praui ſucci, qui enim ſunt tenerrimi, boni ſucci habentur ab omnibus Medicis, ſed ex ſaxatilibus qui duriores ſunt, aut mali odoris, omnes illi mali ſunt ſucci. Quod autem piſcium ſaxatilium duo ſint genera ex di-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

uersis auctoribus probari potest, alii enim propriè saxatiles & sunt & dicuntur, qui quidem ex definitione Galeni 3. de aliment. cap. 30. nec alimenta, nec loca mutant, nec dulcibus aquis vtuntur, ob eamque causam omnes perpetuo sunt inculpati, carnem enim habent & mollem & friabilem: alii autem impropriè sunt saxabiles, quia alimenta & loca mutant, possuntque proprie Hippocratis vocabulo vocari πλανῆται hoc est *errones*, seu cum Aristotele προσγεῖοι id est *littorales*. Hippocrates enim 2. de diæta duo genera saxatilium visus est constituere primum est ἀτρεμιζόντων *quiescentium seu stabilium* in eodem loco versantium qui leuiores sunt, rariorem carnem habent, hoc est porosam & aere plenam: aliud genus est πλανητῶν erronum atque vagantium, qui propter motum assiduum & fluctuum verbera carnem acquirunt solidiorem: & hi sunt quos ex Celso voco *cursu nimium duros*. Aristoteles 8. de hist. animal. cap. 13. vagos illos pisces saxatiles agnoscit quoque, scribens saxatile genus esse in genere littorarium, quasi diceret saxatiles quosdam pisces esse qui perpetuo non degerent in petrosis promontoris, sed per vices versus littora vagarentur, hanc saxatilium diuisionem admisit nobiscũ Hieronymus Tamburinus capite primo, quod præmisit libris de Piscibus Vlyssis Aldrouandi, quos post mortem in lucem emisit. Atque ab illa diuisione colligimus primò ex saxatilibus alios esse teneræ & mollis carnis, alios vero carnis duræ quemadmodum ipsemet Celsus innuit cap. 18. eiusdem libri, vbi saxatiles quosdam pisces nominat, *qui*, inquit, *quamuis teneriores, dur[i] tamen sunt*. Secundò saxatiles molles & teneros boni esse succi, teneros vero, sed duros mali ac praui, de hisque Celsum audiendum, non de illis qui omnium consensu & experientia teste εὔχυμοι sunt.

Terrestres pisces.

Restant terrestres pisces quos *fossiles* diximus appellari. Id Aristoteles retulit lib. de mirabilibus & lib. de respiratione c. 9. confirmauit Theophrastus lib. de piscibus, Plinius assensus est libro nono capite quinquagesimo septimo subscripserunt Strabo lib. 4. & 12. Geog. Athenæus libro 8. Ælianus lib. 10. Pomponius Mela libro secundo Seneca lib. 3. naturali quæst. & ex recentioribus Simon Majolus opere de diebus canicularibus colloquio 9. de piscibus, Massarius & Dalechampius in cap. 57. lib. 9. Plinii, Rondeletius, Aldrouandus, Guillandinus de Papyro, & Licetus lib. 4. de spontaneo viuent. ortu, ne plures recenseam. Cuiusmodi autem illi sint succi nemo definiuit. Aristoteles quidem lib. de mirabilibus cap. 71. ait *in Paphlagonia pisces inueniri defossos locis profundis qui sint virtute præstantes* quod confirmatur à Theophrasto, & à Plinio, qui eos pisces cibis gratissimos asserit. Præterea narrat Ælianus lib. 10. cap. 44. apud Ægyptios fieri piscium illic messem, vbi arationes fiebant, id est terrenos pisces tāta multitudine in Ægypto reperiri, vt eorum fiat quasi messis, iis enim velut ad esum aptis Aegyptii vtebantur. Veruntamen Geog. Agricola l. de animal. subterraneis scribit pisces fossiles duram nec admodum iucundam gustu habere carnē, refertq. ex Seneca in Caria circa Idimū vrbem pisces qui vna cum aqua ex terra exiliissent, tam prauos & exitiales fuisse, vt quicunque illos ederant omnino perierint. Quapropter consulo ab illis omnibus piscibus prorsus abstinendum, cum impossibile sit aliquid sanum ac tēperatum esse, quod cōtra naturā in loco minime proprio ac conuenienti retinetur. Nemo vero est qui nesciat pisces in terra degentes extra locum suum naturalem esse

Aliæ differentiæ à loco.

Porro licet quatuor illæ piscium differētiæ à *loco* desumptæ præcipuæ sint ac velut vnicæ, attamen nonnullæ aliæ velut mistæ supersunt, à quibus bo-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

bitas vel prauitas pisciũ desumitur. Sic pisces qui modo mare, modo dulces fluuiorum aquas incolunt, ποταμοθαλάττιοι dicuntur mediæ naturæ inter marinos & fluuiatiles, ex quibus quidem qui relicto mari dulces fluuiorum aquas subeunt ἀνάδρομοι qui vero ex fluminib ad mare descendunt κατάδρομοι appellantur, sunt autem hi pisces meliores quidem fluuialibus, sed marinis inferiores vt colligere licet ex Gal. l 3. de alim. facult c. 24 At vero qui ex mari in lacus ascendunt λιμνοθαλάττιοι nuncupantur mediæ quodammodo habentur naturæ inter fluuiatiles puros & fluuiatiles marinos præterea qui flumina simul & lacus frequentant λιμνοπόταμοι dicti deteriores sunt fluuiatilibus, sed potiores lacustribus. Tandem nonnulli sunt ἀμφίβιοι qui in aquis partim partim in terra degunt, quos ad sanitatis tutelã vix probo, propter cibi & motus varietatem quibus vtuntur Sunt autem hic duo animaduertẽda primũ pisces marinos qui in mari viuunt ventorum procellis agitato, & ad boream spectante carnem habere omnium optimam: cum enim exercitationes vt loquitur Gal. 3. de alim. facult. proprie non parum ad succi probitatẽ omni animanti conferant, puritas adhuc vẽti borealis qui aquæ miscetur substantiæ, ipsorum bonitatem auget alterum est pisces eiusdẽ generis & speciei non esse vbique eiusdem bonitatis vel malitiæ, sed differentiam obtinere pro salubritate vel insalubritate loci in quo viuunt. Sic nonnulli pisces meliores sunt in mari mediterraneo, quam in Oceano & contra, quidam meliores in Ligeri quam in Sequana, rursum nonnulli in Benaco lacu præstantiores quã in Lemano; sed has particulares differẽtias, vt longũ sic difficile est ad vnguem exequi. Nota.

Hactenus à loco desumptas piscium differentias attulimus, sequuntur quæ à substantia peti solent. Substantia autem piscium ex Galeno

cap. 8. lib. de atten. vict. rat. quatruplex est *dura*, *mollis*, *lenta*, *friabilis*, pisces *duræ carnis* improbantur, maxime vero si *lenta* quoque fuerit, tales enim pisces omnium deterrimi; laudantur illi qui sunt *mollis* seu teneræ carnis, præstantissimique habentur qui *teneram* carnem simul & *friabilem* obtinuere. Mediæ naturæ sunt qui *friabilem* carnem habent, sed non *mollem*, quales sunt mulli. Atque ex hac regula explicari potest nostrum hoc caput, in quo Salernitani ex duris piscibus iuniores paruos præferunt, ex mollibus seniores & magnos. Qui enim duram carnem habent exercitio & ætate duriores euadunt, sumendi itaque dum parui sunt, quia tum plus mollitiei obtinent ac teneritudinis: Qui vero molliores sunt, ætate prima mucosam aliquo pacto carnem obtinent, ab iis ergo abstinendum, donec augmentum sumpserint, motu enim & ætate mucosa illa humiditas absumitur, remanetque caro quidem tenera, sed non excrementitia, sicca sed non dura.

Differentiæ ab ætate

Non est autem quod quis existimet se posse quoad *ætatem* certum quid definire de piscium facultatibus, aut cum Aristotele lib. 8 hist. animal. cap. 30 statuere deteriores omnes senectute fieri, vel cum Xenocrate asserere omnes paruos & iuniores pisces facilius coqui & digeri, qui enim vidimus duriori sunt carne, meliores sunt ætate prima, qui molliori, præstantiores in senio. *At* tamen non refragarer Cornelio Celso quoad pisces boni succi affirmanti mediam ætatem quæ nondum summam magnitudinem impleuit laudandam, ac præ omnibus eligendam esse, vt enim pisces illi, nec ob infantiam mucosi excrementitiique sunt, sic nec ob senium succo suo ac carne destituti: certum quippe est ætate illa senili πολὺ συντήκεσθαι τῆς σαρκὸς *multum carnis absumi*, vt loquitur Aristoteles loco proxime laudato.

Quæ ætas laudāda

. Cæterum non recenſeo piſces qui ex alimen- rũ varietate denominantur παμφάγοι, μονοφάγοι ρκοφάγοι, φυκοφάγοι διότρεφι, πολλυφάγοι, de quib. tegro c. 14. lib. 1. de piſcibus tractat Rõdeletius fficiat cum illo annotare ex cap. 11. eiuſdem li- ri, *piſces qui muco veſcuntur ſubſtantia eſſe glutinoſa* t ſunt anguillæ tincæ fluuiatiles & paluſtres: con- ra *qui radices herbas, aliaque ſicciora temperatioraue bula depaſcuntur*, quod omnes fere ſaxatiles fa- iunt, *non glutinoſa, ſed friabili mollique temperata rne præditos: alios duriore ſicciorene*, quales ſar- ophagi *: alios media quadam inter eos ſubſtantia*, vt ſt lupus aſellus, *cæteros denique alia atque alia ſub- antia, pro ratione pabuli quo vtuntur, quæ enim in- s ſumuntur continuo appulſu adhæſioneque qualia pſa ſunt, talia efficiunt corpora quæ nutriunt*: Cætera epete ex Geſnero, Aldrouando, Bellonio, Saluia- o, Paulo Iouio, Maſſario, Nonno, Rondeletio, ruyerino, & iis qui de tuenda valetudine ſcri- ſerunt, ſed & nonnulla habentur in commentario roximi capitis quæ tu velut aliena huc transfer- re potes.

Piſces à pabulo denominati.

DE QVIBVSDAM PISCIBUS particulatim.

CAP. LXIX.

LVcius & Perca, & ſaxaulis, Albula, Tinca
Gornus, Playïtia, & cum Carpa, Galbio, Trutta,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

HIc decem recensentur pisces, quorum alimentum hominum corporibus saluberrimum esse putatur

Lucius. *Primus*, Lucius est, piscis vulgo notus, qui quod non modo in al erius, sed suæ etiam speciei pisces grassetur, tyranni appellationem vulgato versiculo sortitus est.

Lucius est piscis, rex atque tyrannus aquarum.

Natatu velox ac duræ carnis est, sed omnium Medicorum iudicio εὔπεπτος atque optimi succi.

Perca. *Secundus*, Perca: qui branchiis subruffus est, dorso spinis armatus, vnde ἀκανθοστεφῆ εἶναι καὶ ποικιλόχροα ex Aristotele Athenæus scribit, l. δειπνοσόφ. 7. Duræ quoque carnis est, & vulgo cognitus. Porro alimentum quod ex eo sumitur, non modo ad coquendum est facile, sed gustui etiam gratum, atque hominum corporibus saluberrimum, vt quod sanguinem medium consistentia generet, vt supra dictum. Vnde maximo in precio hic piscis semper est habitus, Ausonius in Mosella sic de eo canit

Nec te delicias mensarum Perca silebo,
Amnigenos inter pisces dignande marinis.

Quanquam certe τὸ πέρκη antiquissimis etiam Græcorum vsitatum sit, reperiuntur tamen quibus per ἀντίφρασιν quod nulli piscium parcat, à parcendo sic dictus esse videatur: vt qui iratus alios pisces pinnis suis, quas supra dorsum habet vulneret. Qua ratione à Lucio quoque immunis est: imo, vt Albertus refert, naturalis quædam lucio cum perca amicitia est. Læsus enim Lucius non tam facile à quouis alio piscium sanatur, quam à perca.

Solum igitur liquidis parcam laceratus in vndis
Vestigat, lustrans solum hunc medicamina poscit.

Qui sic inuentus vulnera eius tangendo lenit atque sanat.

Tertius, Saxatilis: quo quidem nomine piſcis à nonnullis hoc loco accipitur ex eorum numero, qui parui perpetuo manent: cuius alimentum, licet ſquamis careat, ad voluptatem, coctionem ſimul ac diſtributionem & ſucci bonitatem præſtãtiſſimum eſt. Multos tamen inuenias quibus *S*axaulus potius, ſiue *S*axaulis hic legendum eſſe videatur, vt hoc nomine ex planorum piſcium genere eum intelligamus, qui βούγλωττος καὶ βούγλωσσος à Græcis dictus, hodie γλῶττα nuncupatur à Varrone & Plauto lingulaca, à linguæ figura, quæ Græcis eſt γλῶττα cui βοῦ particula addita eſt, vt magnitudinem potius quam bubulæ linguæ figuram ſignificet à Plin. Solea, itẽq ab Ouid in Halieutico.

Saxatilis.

Saxaulis

Fulgentes Solea candore, & concolor illis
Paſſer.

A figura Soleæ quæ ſolo pedis ſubiicitur. Hic vero inter marinos piſces alimenti eſt haudquaquam contemnendi, Galenus libro tertio de aliment. facult. c. 29. ſimiles quodammodo inter ſe Paſſerem & ſoleam ſcribit, non tamen omnino eiuſdem eſſe ſpeciei: Soleam enim molliorem eſſe, ciboque ſuauiorem, ac in totum Paſſere præſtantiorem. Suauitate quidem, alimenti copia, ſucci bonitate ſolea præſtantior eſt: at carne duriore ſolidioreque eſſe experientia ſenſuſque conuincunt. Plura Gulielmus Rondeletius lib. 11. c. 11. de piſcibus marinis.

Quartus, *A*lbica, qui & ipſe marinus reponendus in numerum ſale conditorum, & in fumo deinde vel in aere exſiccatorum, qui deinde baculo ante cocturam contunduntur. *A*lbica autem ex eo dictus videtur, quod molli humida atque candida admodum ſit carne, Italis Mollo à carnis mollitie, Gallis *merlus*. *A*ſellus eſt veterum, vel ei omnino cognatus ex Geſneri ſententia, & pro bono gratoque cibo habetur.

Albica.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5385/A

Tencha Tinca. *Quintus*, Tinca vel tencha: piscis aquæ dulcis notus pelle lubrica, mucosa, ad nigredinem tendente, ac carne dura: vnde ab his tribus, nempe lucio, perca & tinea post coctionem pellis auferri solet, Auson. in Mosell. vulgi solatium vocat, quod pauperibus tantum apponatur. Excrementitius est, & totus lutosus.

Gornus. *Sextus*, Gornus, gornatus, siue gurnadus: piscis marinus albus: atque minimus, medii digiti longitudinem non excedens, vna cum capite ac spinis manditur.

Plagitia. *Septimus*, plagitia: piscis marinus planorum generi subiiciendus, rhombo figura similis, sed contractior, lingulaca latior. Hic piscis supina parte albicat, prona fuscus est & terrei coloris instar passerum auium, vnde à Latinis passer etiam dicitur, à Græcis ψῆττα Gulielmus Rondeletius lib. 11. c. 7.

Carps. *Octauus*, Carpa, siue Carpio: Cyprinus quorundam opinione: piscis fluuiatilis notus, squamosus. Huius caro excrementitia est ac mucosa, quare à magnatibus in vino decoquitur Ita namque multo quam ante præstantior euadit: quicquid enim mucosum aut virosum gustu refert, id totum deponit.

Galbio. *Nonus*, Galbio: piscis marinus notus, cartilagineus, corpore tenui & in amplissimas alas expanso, raia Latine dicitur, & à quibusdam rochetus siue rochus, à Græcis βάτος καὶ βατὶς à rubi, quē βάτον vocant similitudine. Quemadmodum enim spinosus est aculeatusque rubus, ita raia omnis aculeis aspera non quidem toto corpore, sunt enim λειόβατοι, id est, læues raiæ, quibus nulli sunt in corpore aculei: sed siue læues sint raiæ, siue asperæ, omnes vncos aculeos in cauda gestant, sicuti in rubo, cinosbato & rosis cernuntur. Piscis est duræ carnis, concoctu difficilis, sed alimenti

alimenti firmi & sani. Vide Guilielmum Rondeletium libro duodecimo capite tertio. Nonnulli Galbionem referunt in baculo contundi solitorum piscium classem, vt eum hoc nomine intelligamus, qui & ipse duræ carnis est ac sanus. Alii textus habent Gobio, de quo Galenus lib. 3. de aliment. facult c. 28. Gobio, inquit, littoralis est è piscium eorum nnmero, qui parui perpetuo manent, suauissimus ac concoctu facillimus, simulque ad distributionem & succi bonitatem optime comparatus. Gallice *Gouion*.

Decimus, Truta: Hic omnium qui in dulcibus aquis generantur piscium æquali cunctarum gentium iudicio longe nobilissimns habetur Varius admodum est, purpureis guttis siue maculis totum dorsum speciose pingentibus, carne interius rubra, quemadmodum in salmone etiam conspicitur vt proculdubio is piscis sit, qui Ausonio in Mosella Salar vocatur, cum dicit.

Purpureisque Salar stellatus tergora guttis.

Celebratur apud homines, tanquam voluptate cibos reliquos superet: Carnem habet valde friabilem, vt in qua nihil neque lentoris neque pinguedinis insit; quo fit vt alimentum quod ex eo sumitur: hominum etiam corporibus saluberrimum esse censeatur Huc quod ad succi bonitatem attinet, aschiæ etiam & auratæ referendi sunt. Porro Truta Gallicum est: nam vulgo *Truitte* vocant, Verum hactenus singulatim de piscibus: nunc generatim etiam atque vniuerse nonnihil de præstantia ipsorum dicemus.

Sciendum igitur imprimis, alimentum quod ex piscibus prouenit, quemadmodum ad ipsum lib. 3. c. 25. de aliment. facult Galenus attestatur, sanguinem gignere consistentia tenuiorem quam quod ex pedestribus animalibus sumitur, adeo vt non affluenter nutriat, & celerius discutiatur, [Piscium electio.]

magis tamen excrementitium est. Phlegmatici enim, id est, frigidioris humidiorisque temperamenti sunt pisces Ob eandem tamen causam quidam ipsos concoctu difficiles esse ac tardi transitu censuerunt: quippe ratione frigiditatis lenti etiam sunt, atque diutius ob id ventriculo immorantur, & concoctioni repugnant: quo fit vt sæpius corrumpantur, & putrescendo sitim generent. Carnium itaque laudabilium alimentum hoc nomine, quam piscium salubrius est.

Secundo vero hoc etiam sciendum: nempe pelagicos, id est, marinos (modo cæteræ bonæ notæ consentiant) in victus salubris ratione, quam qui in aquis dulcibus nati sunt, esse meliores. Alimentum enim quod præstant, minus excrementitium est, & carnium naturæ propinquius At vero cum pelagici (cæteris partibus) quam fluuiatiles sint carne duriore, consentaneum est eosdem difficilius etiam concoqui & resolui, ac magis nutrire, sanguinemque gignere puriorem. Aegris tamen ob concoctricis facultatis imbecillitatem fluuiatiles accommodatiores sunt.

Tertio sciendum, ex piscibus tã marinis, quam fluuiatilibus eligendos esse, qui carne sint minimũ mucosa aut lenta, sed alba, suaui, subtili, friabili, odorata, quæ tarde putrescat & qui non degunt in paludibus lacubusque, atque id genus locis limosis ac sordidis, nec in aquis limosas herbas & mali succi radices habentibus. Pessimam enim habent carnem qui in eiusmodi locis degunt.

Eligendi vero non admodum iuuenes, neque prægrandes, neque pinguedine multa respersi, sed vt in suo genere carnosi, & celerrimi cursus.

Ex marinis præstantiores habentur, qui in fluminibus longius à mari distantibus capiuntur, vtique si cæteræ laudabilium piscium notæ non

bfuerint. Iisdem quoque notis consentientibus quanto spinis adnatis ac squamis horridiores fuerint, tanto præstantiores etiam esse par est. Spinarum enim & squamarum multitudo substantiæ puritatem arguit. Præterea optimi sunt ex pelagiis, qui viuunt in mari puro ac profundiore, ventorumque procellis magis agitato, & quod fluuios multos & magnos excipit. Quare in mari Pontico & Baltico nutriti iis præstant, qui in mortuo siue Meridionali capiuntur.

Eorum autem qui in fluuiis gignuntur, salubriores sunt qui in iis gignuntur, in quibus aqua rapide defluit, ac copiosa est. Ex quibus iam dictis liquido constat, qui piscium probi maliue censeri debeant.

Cetacei enim ac bestiales cuiusmodi porcus & canis marinus, delphinus, & morhua potissimum habentur, cum laudabilium piscium notis, nimirum albedine, subtilitate, ac friabilitate careant, in cibo sunt prorsus iniucundi, & ad coquendum difficiles: exiguumque boni quidem alimenti: excrementi autem plurimum reddunt, & præsertim recentes. Quare mirum non est, si prauum succum in eorum corporibus qui quotidie illis vescuntur, congerant. Attamen eos si quando meliorum non suppetente copia, edere cogamur, magnopere cauendum, ne illico à captu ingerantur, sed seruandi sunt per dies aliquot, dum caro eorum mollescat, adeoque citra substantiæ corruptionem tenerescat. Id quod fieri solet, vbi leuiter sale conspersi fuerint: quomodo sapidiores etiam & multo quam ante præstantiores euadere, libro tertio de aliment. facult. capite vigesimo quarto & quadragesimo Galenus auctor est. Quicquid enim mucosum aut virosum gustu referunt, id totum deponunt.

Ex piſcibus marinis Raia & Gornus in laudabilium claſſe cenſentur, carnem enim habent conſiſtentia puriſsimam Deinde vero paſſer & Solea, quorum tamẽ caro lentior eſt, minuſque tum alba, tum friabilis, & craſsior, ſapore etiam atque odore minus commendabilis Merlango tamen, ſiue merlano, ἀφύων Græci vocant, ſecundus forte à raia deberetur locus: minore enim participat craſſitie ac lentore, quam paſſer & ſolea, & ſubſtantia vtcunque friabilis eſt: ſed ſi odorem, ſaporem, colorem, ſubſtantiæ puritatem & mollitiem ſpectes, bonitate nonnihil è gorno ac raia deficere videbitur, idem de harengo iudicium eſt. Morhua iuuenis bonitate prædictis ſatis propinquat, ſed ſi diligentius ad præſcriptas laudabilium piſcium notas exigatur, craſsior multo atque lentior inuenietur. Salmones autem, rhombi (vulgo Gallorum turboti) ſcombri, vulgo maquerelli ſiue macrelli, longè à reliquis bonitate deficiunt: ſunt enim multo craſsiores, magiſque lenti, & concoctu difficiliores, neque competunt niſi vehementiore exercitio fatigatis, robuſtis ac iuuenibus idque magis etiam ſi quid ſalſedinis ipſis commiſceatur, quo lentor, craſsities, & frigiditas eorum remittantur ac corrigantur.

Ex piſcibus autem aquæ dulcis, Lucius & Perca mediocres laudatiſsimi ſunt, præſertim ſi prætedictas bonitatis notas pinguedinis non omnino expertes fuerint. Secundum poſt illum locum obtinet Vendoſia: carnem tamen habet non perinde albam, ſubtilem & friabilem. ſæpiuſque in ſtagnis quam fluuiis reperitur.

Illud porro ſummatim noſſe etiam expedit quod piſces fluuiatiles, modo cætera conſentiant, tum ad bonos humores gignendos, tum etiam ad guſtus ipſius voluptatem cæteris multo ſint præſtantiores, ſi in aqua profunda, petroſ

t aspera ad Boream spectante, ac rapide fluen.
degant: præsertim si vrbis alicuius amplissimæ
trinarum, balneorum, culinarum que loturæ &
rgamenta in illam non defluant, neque vestes
alia eiusdem generis in ea abluantur. Multo
ro magis, si præterea & herbarum ac bonarum
dicum copia abundet. Cancri vero tam marini
am fluuiatiles, sicuti l 3 de aliment. facult. cap.
à Galeno traditur, dura in totum carne con-
nt, ideoque & ad coquendum sunt difficiles, &
mi alimenti, ægre tamen in ventriculo corrum-
untur.

In piscibus quoque id communiter memoria
nere oportet, quod recentes valde nutriant &
mectent, mammas lacte repleant, semen pro-
icum suppeditent, adeoque venerem excitent,
biliosis corporibus sint accommodatissimi.
æterum abstinendum ab ipsorum esu post quam-
bet actionem fortem ac vehementem: qui nam-
ue id temporis ingeruntur, eos & male conco-
ui, & dum in iecur ac venas distribuuntur, suc-
um generare crudum, qui non facile in probum
nguinem mutetur, à ratione alienum non est.
ræterea vero cum hæc ipsorum etiam natura sit,
t tardius pertranseant, cura non minima adhi-
enda est, ne in ventriculum incidant debilem aut
rauis succis vitiatum, quippe qui tum non belle
oncoquantur, & facilius fere vna cum aliis in
entriculo existentibus corrumpantur. Neque
tem vna cum carnibus, aut lacticiniis, neque sum-
o post alios cibos loco, si quid Auicennæ credi-
us, edendi sunt.

Postremo vero hoc etiam sciendum, quod cras-
ioris succi pisces infra mediocritatem saliti re-
entibus sint præferendi. Verum recens saliti Ga-
eno lib. 3. de aliment. facultat c 24. teste, iam diu
litis sunt meliores: pisces etiam laudabiles exi-

guo sale conspersi atque moderate sumpti appetentiam, si quis eis delectetur, reuocant, & roborant.

ANIMADVERSIO.

EX vniuerso piscium grege quos Plinius libro trigesimo secundo ad centum sexaginta sex computauit demptis Ouidianis ab alio auctore non nominatis; quosque ad duo millia in aduentitia cœna Lucius Vitellius fratri Imperatori apposuisse dicitur à Suetonio, quorumque innumera esse genera profitetur Diuus Ambrosius capite tertio libro quinto hexam. ho[s] paucos velut vulgares & frequenter in esum venientes enumerarunt Salernitani, idque indiscriminatim non separatis marinis à fluuiatilibus nec à palustribus lacustres.

Lucius. Primus autem non dignitate aut præstantia, sed cognitione & frequentia occurrit, *Lucius* quem ignoranter cum lupo confundunt Simon Ienuensis & Franciscus Philelphus libro trigesimo epistola vigesima septima, proindeque inepte ἀπὸ τοῦ λύκου id est *à lupo*, deducunt cum potius *à lucendo* dictus sit *Lucius*, quod noctu luceat, vel à *luto* Lutius quod dorsum illi e[st] subflauo nigrescat, à quo lineæ plurimæ latæ, flauæ & conspicuæ deducuntur. Sed fortasse satius erit *Luteum* appellare à *luto* hoc est cœno quo gaudet, ex quo forsan locus Ansonii in Mosella explicari potest, sic vero se habet.

Ausonius explicatus.

Hic etiam latio risus prænomine, cultor
Stagnorum querulis vis infestissima ranis.

Lucius obscuras vlua cœnoque lacunas
Obsidet.

Significat Ansonius Lucium sic dictum à Latinis per risum, quasi à luce sic denominatus sit, quemadmodum prænomen hoc Lucius datum est iis qui ipsa luce nati sunt, cum reuera lutius appellari debeat à luto, vt pote qui

———*obscuras vlua cœnoque lacunas*
Obsideat.

Is piscis Græcis olim ignotus, & à nemine descriptus magnæ est apud Gallos gloriæ maxime cum insigni est magnitudine, quæ tanta aliquando est, vt viginti ac vigintiquinque sit librarum. Hinc solet vulgari sermone circunferri eligendum esse Lucium sine Tono, & Cyprinum sine aqua, hoc est non probari Lucios & iuniores & exiguos qui dicuntur Brochetons, nec infantes ac exiles cyprinos qui appellantur Carpeaux. Sapiunt quidem palato Lucii nostri, sed ingratos esse narrant Italicos. Solitus erat dicere Pogius homo exquisiti gustus Lucio etiam ex Cimino lacu eique præpingui nullam vnquam inesse gratiam nisi cum solus in maxima conuiuarum inedia apponeretur, quemadmodum refert Paulus Iouius cap.4 de piscibus. Ansonii certe tempore popinarum fuit esus non cœnarum nobilium.

———*Hic nullos mensarum lectas ad vsus*
Feruet fumosis olido nidore popinis.

Quapropter in Italia non venit in mensam nisi marinorum piscium inopia, idque etiam ad honestandam potius patinam, quam ad conuiuas eo edulio conciliandos. Nec vero eis credendum est Medicis qui saluberrimum omnium piscium contendũt: est enim duræ carnis coctuq; difficilis, non teneræ ac friabilis. Eius tamen esu si, quis delectetur, fluuiatilem potius minus pinguem & grandem, quam lacustrem caro Lucii.

vegrandem & obeſum eligat lacuſtres enim cœno & rauis delectantur, minuſque corpus exercent. Mirum quod de Lucio viri probatæ fidei tradunt. *Anglia*, inquit Goclenius libro de vita proroganda *præcipua nobilitatis oſtentat, ventribuſque eorum cultro apertis ſeuum pingueque vendentes ementibus oſtendunt, & ſi non emantur (mirum dictu) in aquas eos rurſum conijciunt, nec intereunt, ſed vulnus celerrime coaleſcit, quod quidam tincarum contractui adſcribunt: tinca enim glutinoſa admodum eſt: alii rectius eam vim iis ineſſe à natura affirmant, inuentum enim eſt interraneis Lucii coagulari lac, ac glaciari æquè ac coagulo.* Tantum ille, Vide Cardanum, Geſnerum, Aldrouandum, Iouium.

Perca. Alter piſcis eſt *Perca*, ſic dicta à Græco πέρκη vel περκὶς ob colorem quem vocant περκὸν & πέρκον, is autem color aut niger eſt, aut nigris diſtinctus maculis, quo ſenſu Heſychius περκώματα exponit τὰ ἐπὶ τοῦ προσώπου ποικίλματα, id eſt, *faciei maculas*. Huc quoque verbum περκάζειν quod eſt nigreſcere defluxit, quo vſus eſt Callimachus, Philo, & Siracides quemadmodum obſeruat Ritteushuſius ad librum primum halieut. Oppiani. Eſt vero Perca duplex marina & fluuiatilis. *Illa* inter ſaxatiles enumerata à Dioſc. Ariſtot. Galeno; dicitur eſſe à Diphilo Siphnio apud *Athen.* lib. 8. ἁπαλώτατος, ἀβρώμος, καὶ εὔφθαρτος, id eſt, *tenera minime viroſa, coctu facilis*, ſic enim vt ſupra τὸ εὔφθαρτον expono, nec enim credibile eſt voluiſſe Diphilum piſcem hunc ſaxatilem qui ab omnibus Medicis boni ſucci & facilis coctionis perhibetur, eſſe facilis corruptu. Reclamat enim Galenus l. 3. de aliment. facult. cap. 28. *Scarum*, inquit, *Merulā Turdum, Iuliam, fucam, Percam à locis in quibus verſari comperiuntur piſces ſaxatiles appellant. Inter hos autem ſcarus excellere ſuauitate creditur, ſecundum*

hunc Merulæ ac Turdi: Tertio loco Iuliæ fucæ ac Percæ. Porro alimentum quod ex iis sumitur non modo ad coquendum est facile sed hominum etiam corporibus est saluberrimum, vt quod sanguinem medium consistentia generet. Percam Matron parodus atticam cœnam describens apud Athen. lib. 4. δειπν. vocauit ἀνθεσίχροα *florida cute piscem* Aristoteles γραμμοποίκιλον *variegatum*, πλαγίαις τε ταῖς ῥάβδοις κεχρωμένον *variisque lineis ac obliquis* notatum Mirum autem est insuauem esse percam nec saporis gratia valere, cum sit salubris, sapida tamen redditur si farina conspersa in sartagine frigatur vel in craticula assetur.

Fluuiatiis Perca longè deterior est marina, sed multo suauior. Idcirco cecinit Ansonius in Mosella.

Nec te delitias mensarum Perca silebo
Amnigeros inter pisces dignande marinis
Solus puniceis facilis contendere Mullis:
Nam neque gustus iners, solidoque in corpore partes
Sequentis coëunt, sed dissociantur aristis.

Non est tamen ea insalubris, *nam etsi friabilem carnem non habeat* (inquit Saluianus) *cum tenera tamen sit, neque difficilis est concoctu neque mali succi.* vbi ergo saxatilium penuria est citra noxam à valetudinariis edi poterit, si præsertim è fluuiis aut lacubus maioribus ac purioribus petatur. Nonnulli referunt ex D. Ambrosio in hexam. percam imminente periculo aperire guttur quod amplum habet, & suos fœtus abscondere, sed nec ego apud D. Ambros. inter legendum deprehendi, nec ipse Aldrouandus proprietatis illius meminit.

Tertius piscis est *saxaulis* qui è genere est τῶν σαυτάλων seu vt loquitur Marcellus Sidetes fragmento de piscibus τῶν ἐκταδίων, hoc est *planorum* Saxaulis.

piſcium delicatiorum eiuſcemodi enim piſces vocat Matron parodus τὰ σάνδαλα ἀθανατάων *Deorum immortalium ſandala*, alluſione facta ad calceamenti genus quod vocatur σανδάλιον diſtinctum ἀπὸ τοῦ ὑποδήματος quemadmodum apud latinos ſolea à calceo de qua re vide quæ annotauit doctiſſimus Salmaſius ad Tertulliani librum de pallio. Idcirco latini vim græci nominis exprimentes *ſaxaulem* dixerunt *Soleam* à figura nimirum ſoleæ quæ ſolis pedis ſubiicitur. Græci à linguæ ſimilitudine quam piſcis ille exprimit γλῶτταν dixerunt & additione particulæ βεπίτασιν denotantis βούγλωτταν nonnulli ex varrone lingulacam reddunt. Magnæeſt Solea marina apud omnes gloriæ tantæque ſuauitatis vt Perdix marina vulgo nuncupetur. Aliquot quidem Solearum differentias exponit Rondelitius; ſed vnam curamus marinam eamque ſaxatilem quam paſſere molliorem ciboque ſuauiorem agnouit Galenus lib. 3. de aliment. facult. cap. 29. Athenæus lib 8. vocat εὔτροφον καὶ ἡδεῖαν. Carne eſſe dura poſt Xenocratē affimat Rondelitius. ac etiã nonnihil glutinoſa *quæ ob id*, inquit, *difficile corrumpitur, diutius ſeruatur neque longa vectura putreſcit imo melior efficitur & ſalubrior.* Id veriſſimum eſſe iudicabunt ij qui diligentius omnia expendunt, quibuſque ſapit palatum. Hinc fit vt Lutetiæ ſapidiores meliore ſque ſint quam in ipſo littore. Nam caro omnis calore externo primum tenereſcit, ciuſque ſapor ille dilutus, & vt ita dicam ferè inſipidus acrimoniam quamdam ingratam acquirit, poſtremo putreſcit, moleſtaque acrimonia linguam palatumque torquet. Licet autem dura ſit caro tamen delicatiſſima eſt, alba, firma, boni ſaporis & facilis concoctionis. Alexander Petronius lib. 3. de victu Pop. Rom. probari eam hyeme narrat & frixam laudat aurancii mali ſucco pipereque conſper-

sum, additque leuiter nutrire, facile coqui, in secundis venarum & iocinoris digestionibus nulla fermè noxiarum superfluitatum excrementa relinquere, quod transcripsit ad verbum ex cap. 26. Iouii. Qui quidem ex ingenioso circa popinales delitias nobili comparat Rhombum cum Phasiano, soleam cum externa aue, lampetram cum coturnice, lupum cum altili capo, sturionem cum pauone. Buglossũ impositũ spleni, & fascia alligatum naturali quodã modo ſeum imminuere, si post tres dies ad fumum suspendatur credidit Kiramides inepta prorsus ac superstitiosa obseruatione.

Quartus piscis si vulgarem lectionem retineamus *Morua* nostra erit, si vero vel *Albica*, vel *Albula* legatur longè diuersus ab ea erit: Vt vt sit non est nec Albica nec Albula inter pisces salubres bonique succi enumeranda. *Albica* quidem Asellorum species est quæ à Gallis *Merlucius* & *Molua* appellatur. Asellus quidem apud veteres ὀνίσκος græcis dictus post Acipenserem nobilissimus fuit piscium optimi. Ille alimenti nec iniucundi saporis ex Gal. lib. 3. de aliment. facult. non vbique tamen sibi Galenus consentit modo enim non minus laudandum ipsum quam saxatiles prædicat, modo vero nõ æquè ac saxatilium caro, friabilem. frequenti autem est apud nos in vsu *Merlucius* tum totó quadragesimali tempore, tum reliquis anni diebus asarcis Saliri autem consueuit & ad nos aduehi partim ex Molucis vt vocant insulis, partim ex mari Scotico vbi copiosus est sed quam ex Molucis minor. Recens autem suauissimus est & pinguissimus quod expertus sum in illo mari. frequentem enim eũ illic vidimus & hamo captum esitauimus: intra namque horam vnam aut alterã dũ placidũ staret mare penè octoginta piscati sumus eos excisa è dorso scombri carnis portione allicientes. Recens vero captum piscem nautæ Albica.

vero captum piscem nauræ saliunt ne obesitate nimia citò corrumpatur: assentiorque Rondeletio statuenti meliorem esse eius carnem recentem quam salitam licet aliter viris quibusdam doctis videatur. Salsura enim reddi glutinosam carnem putat tenuis humoris consumptione. Quemadmodum in farina multa aqua dilua euenire videmus, quæ si aliquandiu coquatur tenuioribus partibus ab igne absumptis tam spissa glutinosaque redditur, vt ea ad multa ferruminanda vtamur. Quercetanus in diætetico polyhistorico qualitatem istius piscis non noxiam esse statuit, sed quãtitatem: idcirco sobriè aut perquam raro illis vtendum suadet. *Crassi enim*, inquit, *sunt succi, viscidi, duri, ac difficilis concoctionis, valentioribus ventriculis & biliosis potius quam debilibus & pituitosis exhibendi.*

Albula. *Albula* vero lacustis piscis aut fluuiatilis nomen est quo conuenit cum *Alburno* Ausonii quem cum *Tinca* coniungit, quemadmodum Salernitani *Tincam*.

Quis non & virides vulgi solatia Tincas
Norit, & alburnos prædam puerilibus hamis?

Multi quidem pisces ab albo colore denominati sunt, sed quod à Gesnero fusissimè exponantur, à me perstringuntur minimè. Sat sit monere *albulam* à galles *ablettam* vocari, solasque pauperum mensas ingredi, cum vix vlla condiendi ratione sapiat. eius historiam repete ex Saluiano.

Tinca. Quintus piscis est *Tinca* quæ seu marina sit seu lacustris ac fluuiatilis in cibo nullomodo commendatur *Marina* quidem *Phycidis* nomen obtinet apud Rondeletium, vel *Callariæ* apud Saluianum, ineptè tamen Aldrouandi iudicio. Vt vt sit non est esu suauis, ideoque vbique ferè plebeius & parui pretii piscis: carnem habet satis mollem sed non friabilem, concoctu facilem sed excrementitiam:

frixus aut assus minus quam elixus palato ingratus est sicuti refert Saluianus historia octogesima septima. *Fluuiatilis* vero & lacustris *Tinca* apud Græcos appellationem nō inuenit, nomen id sortita videtur latinis à maculoso tergore quasi *tinctam* dixerimus. vni veterum *Ausonio* in Mosella commemorata & appellata *vulgi solatium*, tantæ dicitur esse prauitatis vt eius esus febres inducat. Quapropter magnus fuit eorum stupor qui *Tincam* definierunt Medicum omnium piscium, nisi hoc traducere velimus ad lucios quorum vt diximus vulnera affrictu tincarum cicatrice obducuntur, vitæ præterea est adeo duræ vt per longitudinem corporis dissecta, exenterata, in sartaginem coniecta, & in oleum feruens demersa, adhuc palpitet, è sartagine exiliat, quod signum est viscosissimæ eius carnis, durissimæ, & coctu contumacissimæ. Lucios sanat Tinca.

Sextus piscis barbarè vocatur *Gornus* inepteque à Commentatore describitur tanquam minimus piscis cum interdum tres libras exuperet. Gorni autem appellatio à vulgari desumptu est quæ Gallis *Grenaut*, Germanis *Gornart* vel *Gaernaert*. Hunc piscem Græci κόκκυγα vocant latini *Cuculum* quem nemo melius Bellonio aut distinxit aut descripsit Duo enim genera Cuculi agnoscit, minorem. qui à Gallis *Rouget*, & maiorē qui appellatur *Grenaut*; ex quo eos errare constat qui maiorem cuculum *lyram* esse contendunt. Præter magnitudinem duo illi Cuculi distingūntur per pinnas quæ minimo cuculo rubræ sunt vnde a Numenio apud Athen. lib. 7. ἐρυθρὸς nuncupatur, maiori vero cæruleæ; Nigriori præterea cute contegitur maior quam minor, vocalis est (quod mireris) piscis à grunnitu quem dum capitur edit *Grenoti* nomen assumens quamuis malit Gesnerus à crasso naso id nominis deriuare. Docet quidem

Gornus.

Pisces vocales.

*A*ristoteles ἀφώνους esse pisces, nonnullos tamen recenset lib. 4. de hist. animal. cap. 9. vocales inter quos Cuculum reponit. Piscis ille vterque suauissimè editur apud Gallos carne enim est firma, solida, sicca, dura quidem sed friabili, alba, sapida, odorata.

Plagitia. Septimus piscis dicitur à Salernitanis *plagitia* seu potens quemadmodum lego playitia, hoc enim vocabulum magis exprimit nostram *plyam* de qua hîc est sermo. Dicitur piscis ille Græcis ψῆττα generali nomine, ad planos pisces quos Columella lib. 8. cap 17. nunc *iacentes* nunc *prostratos* vocat eos *erectis* opponens. latinis vocatur *Passer* soleæ candore concolor.

Fulgentes soleæ candore, & concolor illi
Passer

Ait Ouidius in halieut. quod nomen illi tributum fuit a passere aue cui ferè assimilis est solo capite excepto. *A*usonius epistola 1. ad Theonem à figura plana nuncupauit *Platessam*

——— *Lethalis Trigon, mollesque Platessæ*

Duas apud nos continet differentias *Passer*, eam quæ in maiorem molem excrescit *Plya* dicta, & eam quæ minor est, *Carletum* vocant quod ad quadrangulum proximè accedat. Est & *passer* fluuiatilis qui vulgo *flezus* nuncupatur, qui paulo longiore est quam passer corpore ac dum adoleuit crassiore. Commendatus olim fuit passer primi generis, atque à Philotimo apud Galenum inter molles pisces & qui facile concoquuntur reuocatus: Xenocrates tamen, & Diocles apud *A*thenæũ inter pisces duræ & siccæ carnis eum recensent: Galenus lib. 3. de alim. cap. 29. μαλακοσάρκοις annumerat, inferioremque solea constituit. Trallianus superfluitate eum carere voluit, Simeon Sethi meminit τοῦ ψισίου quem non diffiteor esse passerem: eum vero commendat iis qui de morbo se re-

Psisius piscis.